

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Lukáš Pátý

Strakonická jednota v zápase o moc v Českém království v polovině 15. století

The Strakonice league in the struggle over power in the Kingdom of Bohemia
in the middle of the 15th century

Praha 2013

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za ochotné a trpělivé vedení práce. Dále děkuji za užitečné rady a připomínky Mgr. Janě Fantysové Matějkové, Ph.D. Děkuji též rodičům za všechnu podporu během studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Zvoli dne 13. dubna 2013

Lukáš Pátý

Abstrakt:

Předkládaná diplomová práce se zabývá strakonickou jednotou, spolkem převážně katolických stavů z roku 1449. Pokouší se k tématu přistoupit jinak, než jak to činila starší literatura, která se strakonické jednotě nevěnovala speciálně, ale pojednávala o ní většinou pouze v rámci líčení českých vojensko-politických dějin. Diplomová práce se snaží pomocí rozboru korespondence pánů z Rožmberka a dalších pramenů přinést o strakonické jednotě nové poznatky. Pokud jde o samotný průběh jejího vojenského a diplomatického zápasu s jednotou Jiřího z Poděbrad, je kladen důraz na vybrané, méně známé aspekty. Zcela samostatně je zpracován vztah strakonické jednoty k vedlejším zemím České koruny a k zahraničním zemím, kde jednotka hledala spojence. Poslední velký oddíl práce je věnován členům jednoty. Na základě shromážděných údajů o jednotlivých osobnostech, popřípadě městech, která vstoupila do jednoty, je zkoumána jejich politická dráha, motivace přistoupení k jednotě, majetkové poměry a vztahy mezi členy navzájem. Vše vypovídá o míře síly a jednoduše strakonické jednoty. Zrekapitulovány jsou i dosažené výsledky činnosti jednoty a další uplatnění členů ve veřejném životě. V závěru přichází zamyšlení nad příčinami nevalného úspěchu jednoty a vítězství Jiřího z Poděbrad. Práci doplňuje katalog s údaji o jednotlivých členech a tabulky a mapy jejich nemovitého majetku.

Klíčová slova:

Šlechta, panská jednotka, 1449, Oldřich II. z Rožmberka, Jiří z Poděbrad, interregnum.

Abstract:

This thesis concerns the Strakonice league, an association of largely Catholic estates of 1449. It tries to conceive the topic in another way, than the older literature did, which did not pay attention to the Strakonice league not specially, but dealt with it mostly in the frame of the description of Bohemian political and military history. The thesis tries to bring new pieces of knowledge of the Strakonice league by means of analyse of correspondence of the lords of Rosenberg (Rožmberk) and of another sources. Concerning the course of the military and diplomatic struggle with the Poděbrady league itself, the emphasis is put on selected, less known aspects. The relation of the Strakonice league to the lands adjoining the Czech crown and to foreign countries, where the league was looking for allies, is elaborated separately. The last big section of the thesis concerns the league members. This section is based on collecting of data about individual persons or towns that entered the Strakonice league. There are studied their political career, motivation for their entrance into the league, possession and their relations to each other. It all gives evidence about the rate of force and compactness of the league. The results of league's activity and the next assertion of the members in public life are recapitulated, too. Finally comes a consideration about the reasons for the failure of the league and for the victory of George of Poděbrady. The thesis is completed with a catalogue of league members and with tables and maps of their feudal possession.

Keywords:

Nobility, league of lords, 1449, Oldřich II of Rožmberk, George of Poděbrady, interregnum.

Obsah

I. Úvod	8
II. Zhodnocení pramenů a literatury	10
III. Vznik a působení strakonické jednoty	16
III.1. Fenomén tzv. panských jednot	16
III.2. Vývoj v Čechách do vzniku strakonické jednoty	20
III.3. Program strakonické jednoty	27
III.4. Průběh mocenského zápasu v letech 1449-1452	32
III.5. Vnitřní organizace strakonické jednoty a její fungování v praxi	39
III.6. Získávání nových členů z řad poděbradských straníků i nerozhodnutých neutrálů	45
IV. Hledání spojenců: vztahy strakonické jednoty s vedlejšími zeměmi České koruny, se zahraničními knížaty a s církví	52
IV.1. Země Koruny české	52
IV.2. Rakousko, římský král Fridrich III. a osoby na královském dvoře	67
IV.3. Sasko a Wettinové	85
IV.4. Bavorsko a Wittelsbachové	95
IV.5. Vztahy se světskými zahraničními spojenci všeobecně	103
IV.6. Vztahy s církví	106
V. Členové strakonické jednoty	113
V.1. Rody zúčastněné ve strakonické jednotě	115
V.2. Působení členů jednoty do roku 1448	118
V.3. Nemovitý majetek členů jednoty	125
V.4. Vztahy mezi členy jednoty	136
V.5. Vztahy se členy poděbradské jednoty	145
V.6. Činnost členů ve strakonické jednotě. Zájmy a potřeby jednotlivých členů	153
V.7. Výsledky činnosti strakonické jednoty a další kariéry členů	160
VI. Možné příčiny neúspěchu strakonické jednoty	165
VII. Závěr	169
Seznam pramenů a literatury	172
Příloha č. 1: Katalog členů strakonické jednoty	183
Příloha č. 2: Tabulky majetku členů strakonické jednoty	234
Příloha č. 3: Mapy	242

Seznam zkratek

AČ	Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské
an.	a následující
ANM	Archiv Národního muzea v Praze
b. d., b. m.	bez data vydání, bez místa vydání
ČČH	Český časopis historický
ed(d)., hrsg.	vydal(i)
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
FRA	Fontes rerum austriacarum. 2. Abteilung – Diplomataria et acta
HÚ AV Praha	Historický ústav Akademie věd ČR v Praze
JSH	Jihočeský sborník historický
KPVHAS	Katedra pomocných věd historických a archivního studia
l. c.	locus citatus, citované místo
LL	Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418-1462
MZD Brno I	Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348-1466). Brüner Cuda I
MZD Olomouc I	Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348-1466). Olmützer Cuda I
NA Praha	Národní archiv Praha
OSN	Ottův slovník naučný
PedF UK	Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
red(d).	redigoval(i)
RTT	Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských (ed. J. Emler)
SČPL	Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526
SLČ	Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic
SOA Třeboň	Státní oblastní archiv Třeboň
TA	Táborský archiv (periodikum)
ÚČD	Ústav českých dějin
ZR	Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480 (ed. A. Sedláček)

I. Úvod

Události spojené s politickým vzestupem Jiřího z Poděbrad jsou v českých dějinách reflektovány většinou z pozice budoucího „husitského krále“, proto jsem se pokusil hlouběji prozkoumat jeho katolické opozičníky, kteří se v únoru roku 1449 sdružili do tzv. jednoty strakonické. Jde o jednu z českých pozdně středověkých „panských jednot“, které souvisejí s nebývalým vzestupem samostatné politické aktivity šlechty a tvoří součást procesů vedoucích ke vzniku stavovské monarchie.

Strakonickou jednotou jsem se zabýval po většinu doby svého studia na škole. Ve dvou svých pracích, proseminární a seminární, jsem se soustředil na průběh soupeření strakonické jednoty s jednotou poděbradskou, hledal základní životopisné údaje o jednotlivých členech a sledoval jejich majetkové poměry. Do diplomové práce v nezbytné míře začleňuji výsledky předešlého bádání, především se ale snažím prohloubit výzkum i rozšířit téma a pokládat si nové otázky.

Jak jsem naznačil, dění v Čechách okolo poloviny 15. století bylo již mnohokrát popsáno v literatuře, avšak často jde o díla starší a strakonická jednota v nich není hlavním tématem. Bývá zpravidla pojednána buď pouze jako epizoda v běhu českých vojensko-politických dějin nastupující „poděbradské“ doby, nebo se jí dotýkají práce o jednotlivých šlechticích a šlechtických rodech. Proto zbývá řada nezodpovězených otázek, kterým se lze blíže věnovat, a využít tak poměrně bohatě a souvisle zachovaného – vzhledem k tomu, o jaké období jde – a většinou dobře přístupného pramenného materiálu k tomuto tématu. Dochované prameny, především rožmberské provenience, často dovolují nahlédnout až do drobných detailů a vztahů ve fungování strakonické jednoty, a ačkoli byly již mnohokrát badatelsky zkoumány, přesto v mnohých ohledech stále nabízejí řadu ještě ne plně „vytěžených“ informací.

Téma strakonické jednoty má ovšem význam nejen z hlediska politických dějin nastupující „poděbradské doby“, ale souvisí i s různými aspekty sociálních vztahů v české pozdně středověké společnosti, především pokud jde o šlechtu, která tvořila hlavní složku strakonické jednoty. Přestože hlavní pozornost je zde upřena na politické dění, alespoň okrajově se práce dotýká např. otázek komunikace ve stavovské společnosti, soužití dvou náboženských konfesí a jeho dopadu na praktický politický život a v neposlední řadě majetku šlechty.

Vlastní práce sestává ze tří obsáhlých kapitol. První z nich je nejméně sourodá. Po úvodním zařazení strakonické jednoty do kontextu ostatních stavovských jednot a spolků práce přibližuje okolnosti a příčiny vzniku strakonické jednoty a pokouší se o stručný rozbor

jejího programu. Následující tři podkapitoly se týkají průběhu diplomatického i vojenského zápasu strakonické jednoty s poděbradským táborem od vzniku jednoty až do plného uznání zemského správcovství Jiřího z Poděbrad roku 1452, ovšem s největším důrazem na klíčové období 1449-1450. Blíže se soustředím na vybrané aspekty, hlavně na způsob vnitřního fungování strakonické jednoty podle jejího ustavujícího zápisu i v praxi a na postupy při získávání nových členů v Čechách.

Události v zemi nelze vykládat izolovaně bez zřetele na dění za hranicemi, kde strakonická jednota také hledala své spojence. Proto je nutné poznat i vztahy jednoty s vedlejšími zeměmi Koruny české, s blízkým zahraničím a se římskou církví, čemuž je věnována celá další kapitola. Cílem zde bude alespoň v badatelských možnostech této práce zjistit, jaká zhruba byla pozice jednoty v dalších korunních zemích, jaké možnosti spojení se pro jednotu skýtaly v zahraničí, jak byly využity a jakými mechanismy vůbec fungovala komunikace jednoty se všemi těmito regiony.

Třetí z hlavních kapitol se pokouší o základní rozbor údajů, které byly s využitím prosopografických metod nashromážděny o jednotlivých členech jednoty. Předmětem zájmu jsou například sociální a majetkové poměry členů, průběh jejich působení ve veřejném životě, jejich motivace pro přistoupení k jednotě, pozice v ní a hlavně vzájemné vztahy mezi členy. Z interpretace těchto údajů bychom se měli dozvědět více o tom, do jaké míry byla či nebyla strakonická jednota silná a jednotná. Samotný faktografický materiál o jednotlivých členech je připojen v příloze formou katalogu. Další dvě přílohy se týkají majetkových poměrů jednotníků: mapy a tabulky držav členů jednoty by měly přehledněji znázornit majetkovou situaci jednotníků a jejich pozice v zemi.

Práci uzavírá shrnující zamyšlení nad možnými důvody, proč strakonická jednota ve svém zápase s poděbradskou stranou ve svých hlavních cílech neuspěla, jakkoli její porážka nebyla naprostá. K tomu jsou podkladem otázky zodpovídané v jednotlivých předchozích kapitolách, ačkoli i jejich dílčí zjištění mají, myslím, částečně význam sama o sobě.

Zcela vyčerpat téma strakonické jednoty ani není cílem této práce. Je jasné, že téma by bylo možné zasadit do mnohem širšího kontextu šlechtických jednot, spolků či landfrýdů v Čechách i v zahraničí, čehož se dotýkáme pouze stručně v úvodních partiích práce. Bylo by také jistě možné výzkum prohloubit systematictějšími hledáními dalších pramenů o jednotlivých členech, ať už v treboňských fondech, v jiných domácích archivech či v zahraničí, neboť tato práce vychází z velké části z pramenů vydaných. Přesto podle mého soudu zjištěné údaje podávají určitý obraz o strakonické jednotě a o jejích členech a mohou snad i opravňovat k některým závěrům.

II. Zhodnocení pramenů a literatury

Hlavními prameny jsou jednak dobová korespondence, jednak různé typy listin včetně zápisů ze sněmů, ubrmanských výroků, glejtů atd. Ve značném rozsahu jsou prameny edičně zpřístupněné. Nemalou výhodu při práci představuje, že velká část pramenů ke strakonické jednotě je vydána pohromadě ve čtyřsvazkovém *Listáři a listináři Oldřicha z Rožmberka*,¹ který obsahuje až na malé výjimky veškerou Oldřichovu dochovanou korespondenci a listiny. Další základní edici představuje rozsáhlý *Archiv český*,² obsahující česky psané prameny nejrůznějších typů. Německy psané písemnosti jsou zpřístupněny ve svazcích edice *Fontes rerum austriacarum*, pro nás především v Palackého *Urkundliche Beiträge*...³ Z novějších edic uveďme především registový *Soupis česky psaných listů a listin*.⁴ Dochované *Pozůstatky desk zemských* vydal alespoň zčásti J. Emler.⁵ Konečně hlavně jako pramen pro poznání majetkových poměrů, zástav královského majetku a jejich potvrzování slouží Sedláčkova rekonstrukce královských register.⁶

Archivní prameny najdeme především ve Státním oblastním archivu Třeboň – zejména sbírky Historica a Cizí rody, z nichž vychází ve velké míře i Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka a částečně i další jmenované edice. Dnes jsou obě sbírky z většiny i digitálně zpřístupněné na webu. V pražském Národním archivu se nacházejí desky zemské a desky dvorské. První jsou dochované až od 16. století, i tak v nich lze občas nalézt alespoň při pozdějších vkladech zachytnou informaci při bádání o rozsahu panství, příslušejících k hradům. Dále jsem procházel dvě sbírky opisů listin a listů: sbírku prepisů Národního archivu a diplomatář Archivu Národního muzea.

Největší část informací o činnosti strakonické jednoty i o jejích jednotlivých členech čerpáme z korespondence aktérů tehdejšího dění. Nejedná se ještě o novověké osobní dopisy, spíše jde o uzavřené listy, kterými spolu komunikovali šlechtici a další osoby a instituce při vyřizování různých politických, hospodářských aj. záležitostí; tato témata se ale, pokud se jednalo o vzájemné přátele, mísila i s osobnějšími věcmi.

¹ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418-1462* I-IV. Edd. Blažena RYNEŠOVÁ (sv. I-III) a B. RYNEŠOVÁ – J. PELIKÁN (sv. IV), Praha 1929-1954 (dále LL).

² *Archiv český* čili Staré písemné památky české i moravské I-XL. Edd. František PALACKÝ, Josef KALOUSEK, Gustav FRIEDRICH a kol., Praha 1840-2004 (dále AČ).

³ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer in Zeitalter Georg's von Podiebrad* (1450-1471). Hrsg. von Franz PALACKY, Wien 1860 (=Fontes rerum austriacarum 2, XX, dále FRA XX).

⁴ *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526* 1/1-1/2. Edd. František BENEŠ, Karel BERÁNEK a kol., Praha 1974 (dále SČPL).

⁵ *Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských* I-II. Ed. Josef EMLER, Pragae 1870-1872 (dále RTT).

⁶ *Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480*. Ed. August SEDLÁČEK, Praha 1914 (dále ZR).

Nejlépe je dochována bohatá korespondence samotné hlavy strakonické jednoty, Oldřicha z Rožmberka. Ani tu dnes nicméně nemáme k dispozici zcela v úplnosti, často se dovídáme o nedochovaných listech až z odkazů v odpovědích na ně. Zatímco listy přijaté jsou dochovány zpravidla v originálu, listy, které Rožmberk odesílal, známe většinou z konceptu.⁷ I listy, ve kterých Olřich není odesílatelem ani adresátem, nezřídka pocházejí z fondů bývalého rožmberského archivu – jde o přepisy listů, které byly z různých důvodů do Krumlova přeposlány. Obsahově jde v korespondenci typicky o posílání zpráv, stížnosti na nepřátele a apologie sebe sama, žádosti o pomoc či prostředkování ve sporech, pozvánky na sjezdy, rady a podobně. Korespondence osob ze zneprátených stran potom nejčastěji obsahuje stížnosti na samotného adresáta, výzvy k urovnání sporu a v krajním případě nakonec opovědi.

Informace v korespondenci pochopitelně mohou být zkreslené či příliš subjektivní, stížnosti na nepřátele přehnané, ale i zdánlivě objektivní zprávy může zkreslit pisatelova neznalost či záměr představit sebe sama v lepším světle a naopak zveličit nebezpečnost nepřátelské strany – zvláště pokud bylo cílem adresáta přesvědčit, aby se zachoval určitým způsobem. Ani před vlastními jednotníky nebyla upřímnost pravidlem. Ale ani u důvěrných přátel a spojenců listy nemohly být zcela otevřené a hovoří pouze v náznacích. Důvodem byla i obava, že se psaní dostane do nepovolaných rukou, což v neklidné době představovalo reálné riziko. Proto se v listech pouze odkazuje ústní zprávu od posla, případně je adresát zván k důvěrné poradě s odesílatelem, jejíž obsah nám uniká.

O výsledcích oficiálních sjezdů a sněmů nás informují pořázené zápisy. O samotném průběhu jednání a postojích jednotlivých účastníků se z nich ale nedozvíme, pokud vše není vyličené v korespondenci osobám, které se neúčastnily. Výsledkem sjezdů mohly být i smlouvy – např. o příměří či o spojenectví. Ke sjezdům se vážou též glejty, přičemž glejty i zápisy a smlouvy nesvědčí jenom o samotném konání sjezdu a jeho obsahu, ale pro prosopografické bádání mohou být užitečné i obsažené řady jmen účastníků, respektive příslušníků stran. Tyto informace pak doplňují přiznávací listy jednotlivců ke sjezdovým usnesením. Další typ listin představují např. ubrmanské výpovědi v různých sporech. Vedle toho se setkáme s masou „běžných“ listin o majetkových transakcích a podobně.

Relativně méně významné pro téma práce jsou prameny narativní. Na prvním místě z nich uveďme *Staré letopisy české*,⁸ které popisují mnohé vojenské, politické i jiné události.

⁷ Je tedy otázkou jednak, zda byly tyto listy vůbec přepsány a odeslány, jednak, zda se čistopisy někdy neodchylovaly od konceptu. Častokrát ale máme k dispozici souvislejší řady odeslaných listů a odpovědí na ně, kdy reakce celkem přesně odpovídají na znění listů tak, jak je známe z konceptu.

⁸ *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic*. Dílo Františka Palackého II. Ed. Jaroslav CHARVÁT, Praha 1941 (dále SLČ).

Spolehlivost je ovšem problematická, docházelo k nepřesnostem např. při datování, a na škodu je také značná stručnost záznamů. Unikátní (nejen) kronikářská díla vytvořil známý humanista Eneáš Silvius Piccolomini, člen kanceláře císaře Fridricha III. a duchovní. Přinášejí řadu cenných podrobností, postřehů, charakteristik osobností. Rozhodně ale nejde o díla objektivní. Tendenčnost vykazuje Eneáš jak při hodnocení činů svých a naopak svých odpůrců, tak pokud jde o celkové vyznění děl: v *Historii české*⁹ nemohl zapřít zejména svůj negativní postoj k husitství, byť v dílčích záležitostech dovedl vzácně projevit uznání; *Historie rakouská*¹⁰ zase logicky vyzdvihuje autorova zaměstnavatele císaře a odsuzuje stavovskou opozici. Z pozdějších autorů přinesl zajímavé informace ke strakonické jednotě např. Tomáš Pešina z Čechorodu,¹¹ ale z odstupu několika staletí se nevyhnul, aspoň pokud jde o strakonickou jednotu, jistému chaosu ve jménech; jím popisované vojenské akce většínou nelze z jiných pramenů potvrdit ani vyvrátit. Především o rožmberském rodu pojednával velmi fundovaně Václav Březan,¹² i když ve svém hodnocení byl ovlivněn i tím, že psal pro své krumlovské chleboďárce.

Celkově lze říci, že o strakonické jednotě jsme na tehdejší dobu velmi zpraveni. Je dochován ustavující zápis a bohatý listový a listinný materiál o její činnosti. Zásadní výhodou pro nás je, že v jejím čele stáli právě Rožmberkové, kteří si mimořádně pečlivě vedli archiv. Na rozdíl od poděbradské jednoty jsme tak více zpraveni o jejím vnitřním fungování, o vztazích mezi členy. Ačkoli i tak v pramenech existuje celá řada mezer, dochovaná pramenná základna poskytuje k bádání značný prostor.

Dějům, kterých se účastnila a které spoluvytvářela strakonická jednota, se z novodobé literatury věnují na prvním místě syntetická zpracování českých dějin. Klasickými díly jsou Palackého *Dějiny*¹³ a Tomkův *Dějepis města Prahy*.¹⁴ Zatímco Palacký vyzdvihuje přínos husitství i Jiřího z Poděbrad, Tomek je střízlivější. Nejpodrobněji pojednal o strakonické jednotě Urbánekův *Věk poděbradský*, vydaný v rámci Laichterovy edice *České dějiny*,¹⁵ co do

⁹ *Aeneae Silvii Historia bohemica – Enea Silvio, Historie česká*. Edd. Dana MARTÍNKOVÁ – Alena HADRAVOVÁ – Jiří MATL, Praha 1998.

¹⁰ Použil jsem novodobý německý překlad AENEAS SILVIUS Piccolomini, *Die Geschichte Kaiser Friedrichs III.* I-II. Hrsg. von Theodor ILGEN, Leipzig 1889-1890.

¹¹ Tomáš PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus. Sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbae...*, Pragae 1677.

¹² *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*. Ed. Anna KUBÍKOVÁ, České Budějovice 2005; Norbert Heermann's *Rosenberg'sche Chronik*. Hrsg. von Matthäus KLIMESCH, Prag 1897. Konečná verze Březanovy *Rožmberské kroniky* se bohužel nedochovala.

¹³ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě* IV/1, Praha 1857.

¹⁴ Wáclav Wladiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy* VI, Praha 1885.

¹⁵ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny* III/1-III/4. Věk poděbradský, Praha 1915-1962 (dále ČD III/1-III/4).

faktografické bohatosti zřejmě navždy nepřekonatelný. V Urbánkově pojetí je výrazným rysem Oldřicha z Rožmberka i některých dalších členů jednoty sobeckost, kvůli čemuž byla strakonická jednota nesoudržná; naopak na Jiřím z Poděbrad, který získal podporu „většiny národa“, vyzdvihuje autor zásluhy o celozemské záležitosti. Teprve nedávno potom vyšel Čornejův VI. svazek *Velkých dějin zemí Koruny české*,¹⁶ které sice vynechávají řadu jednotlivých podrobností, ale zato zpracovávají lépe celý kontext doby ve světle současných výzkumů. Z děl, která postihují synteticky vybraný úsek českých dějin, jmenujme např. další knihy R. Urbánka,¹⁷ publikaci O. Odložilíka,¹⁸ novější díla F. Šmahela.¹⁹ Vybraným aspektům „poděbradské doby“ se věnoval J. Boubín.²⁰

Zajímavý, i když dnes už v mnohém překonaný příspěvek o souboji vůdčích osobností strakonické a poděbradské jednoty, sepsal J. Salaba.²¹ O tom, jak se odráželo soupeření obou stran v některých regionech, vypovídají knihy J. Jánského pro západ Čech²² a studie M. Šandery pro východní Čechy²³ a J. Dřímala pro Moravu.²⁴

Řada prací pojednává o vývoji stavovství jako takového. Čistě jako příklad uvedme několik prací o vývoji v zahraničí, který může sloužit částečně pro srovnání. Aktivitu stavů v Rakousku a jejich vystoupení proti panovníku-regentovi v období zcela současném se strakonickou jednotou osvětluje K. Gutkas.²⁵ Roli stavů při vytváření sjednoceného burgundského státu se věnoval R. Stein.²⁶ K vývoji stavovství v Říši vzpomeňme jen všeobecně množství prací P. Morawa.

¹⁶ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české* VI, Praha – Litomyšl 2007.

¹⁷ Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*. Praha 1926; Rudolf URBÁNEK, *Konec Ladislava Pohrobka*, Praha 1924.

¹⁸ Otakar ODLOŽILÍK, *The Hussite King*. Bohemia in European Affairs 1440-1471, New Brunswick 1965.

¹⁹ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1993; TÝŽ, *Husitské Čechy*. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001; TÝŽ, *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000.

²⁰ Jaroslav BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie*. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad, Praha 1992.

²¹ Josef SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka r. 1450*, in: Zvon. Týdenník beletristický a literární III, 1903, s. 113-117.

²² Především Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze* II (1427-1437), III (1437-1457), Domažlice 2002, 2003.

²³ Martin ŠANDERA, *Východočeská šlechta v polipanském bezvládí, poděbradské a jagellonské éře* I, in: Východočeské listy historické 17-18, 2001, s. 89-116.

²⁴ Především Jaroslav DŘÍMAL, *Účast moravských královských měst na politickém vývoji v českých zemích za bezvládí v letech 1446 až 1453*, in: Brno v minulosti a dnes, Brno 1966, s. 75-117.

²⁵ Karl GUTKAS, *Der Mailberger Bund von 1451*. Studien zum Verhältnis von Landesfürst und Ständen um die Mitte des 15. Jahrhunderts, in: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 74, 1966, s. 51-94, 347-392.

²⁶ Robert STEIN, *Stände und Staat in den Niederlanden*, in: R. C. Schwinges – Christoph Hesse – Peter Moraw (red.), *Europa im späten Mittelalter*, München 2006 (=Historische Zeitschrift, Beiheft 40), s. 205-235. Autor dokládá, že se stavové jednotlivých vévodství a hrabství na dolním Rýně přiklínili k dynastii Valois pragmaticky s ohledem na vlastní i „zemské“ zájmy. Paralely některých těchto zájmů bychom mohli hledat i v našem prostředí. Avšak zcela odlišný byl kladný postoj tamních stavů k vytváření moderních centrálních správních, soudních a finančních institucí.

V českém prostředí pojednali obecně o stavovství v pozdním středověku a vývoji státu ke stavovské monarchii F. Šmahel²⁷ či J. Pánek.²⁸ Úlohu stavů v období bezkráloví ve 40. letech 15. století vyzdvihl J. Válka,²⁹ který se zabýval i státoprávním uspořádáním českého stavovského státu.³⁰ Z prací o celkovém vývoji šlechty zmiňme J. Mezníka³¹ a pokus o zpracování dějin české a moravské šlechty J. Juroka.³² Na dobu o něco mladší se zaměřuje J. Macek.³³ Důležitou studii napsal J. Petrůň o pohusitské aristokracii:³⁴ autor analyzuje vliv husitských válek na složení šlechtických elit a vznik tzv. nové aristokracie, válečnické, nebo později velkostatkářské; zabývá se i trendy ve vývoji šlechtického majetku.

Pro téma této práce jsou důležité výzkumy J. Boubína, který se v několika pracích zabýval fenoménem tzv. panských jednot v českých dějinách.³⁵ Do pojmání stavovských jednot, které byly do té doby zkoumány spíše izolovaně, vnesl poprvé určitý systém. Jednoty jako instituce se dotkl také V. Urfus.³⁶

Pro konkrétní šlechtické rody, jejich genealogii a majetkové poměry lze nalézt základní poučení už v *Ottově slovníku naučném*,³⁷ základní příručkou ale jsou monumentální *Hrady, zámky a tvrze Království českého* A. Sedláčka.³⁸ Speciálně majetkovým otázkám, držbě hradů a panství, se věnovali J. Čechura, M. Moravec či nově M. Prokop.³⁹ Z jednotlivých šlechtických rodů a osobností strakonické jednoty se dočkali moderních monografií

²⁷ František ŠMAHEL, *Česká cesta ke stavovské monarchii*, in: týž, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001, s. 466-494. Obdobná stať je i v jeho *Husitské revoluci* IV.

²⁸ Jaroslav PÁNEK, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. století a v první polovině 16. století*, in: *Folia historica bohemia* 4, 1982, s. 179-217.

²⁹ Josef VÁLKA, *Počátek „bezvládní“? Politické myšlení a státní struktura v bojích o završení husitské revoluce*, in: *Rodná země*, Brno 1988, s. 309-318.

³⁰ Josef VÁLKA, *Stavovství a krize českého státu ve druhá polovině 15. století*, in: *Folia Historica Bohemica*, 6, 1984, s. 65-98.

³¹ Jaroslav MEZNÍK, *Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století*, in: *Sborník historický* 37, 1990, s. 7-36.

³² Jiří JUROK, *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*, Nový Jičín 2000.

³³ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) II. Šlechta*, Praha 1994.

³⁴ Josef PETRŮŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, Praha 1976 (=Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1, 1976), s. 9-80. Aristokracií je myšlena elitní vrstva šlechty bez ohledu na stupeň urozenosti, která aktivně působila v politickém životě země.

³⁵ Jaroslav BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 1, 1998, s. 217-230. Dále TÝŽ, *Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty*, in: *Český časopis historický* (dále ČČH) 88, 1990, č. 3, s. 351-355, a už citovaná práce TÉHOŽ, *Česká „národní“ monarchie*.

³⁶ Valentin URFUS, *„Záštit“ v Čechách v polovině 15. století*, in: *Právněhistorické studie* 3, 1957, s. 90-114.

³⁷ *Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí I-XXVIII, Praha 1888-1909 (dále OSN).

³⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého* I-XV, Praha 1993-1998.

³⁹ Jaroslav ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (1419-1420)*, in: *Právněhistorické studie* 29, 1989, s. 43-62; TÝŽ, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421-1454*, in: *Časopis Národního muzea, řada historická*, 165, 1996, s. 1-16; Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích v letech 1420-1437*, in: *Folia historica Bohemica* 9, 1985, s. 89-173 (autor se nevyvaroval některých nepřesností); Miloš PROKOP, *Držba hradů v Čechách v letech 1418-1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, in: *Husitský Tábor* 14, 2004, s. 147-226.

v posledních dvou desetiletích jen Oldřich z Rožmberka, Jan Kolda ze Žampachu, páni ze Švamberka a z Michalovic.⁴⁰ K dalším nedávno vznikly genealogické přehledy, odborné články či diplomové práce. U ostatních máme monografie starší, u méně významných rodů se musíme spokojit se jmenovanými všeobecnými příručkami.

Při zkoumání zahraničních vztahů strakonické jednoty přichází ke slovu i literatura o dějinách sousedních zemí, kterou budeme citovat na příslušných místech.

Na závěr zmiňme literaturu, která přináší metodologické poučení o prosopografii – metodě sběru životopisných dat o osobách, zhruba řečeno kolektivního životopisu, kterou se v této práci alespoň v některých aspektech snažím naplňovat. Pod čarou zde uvádím odkazy na literaturu, která pojednala o prosopografii po teoretické stránce,⁴¹ i příklady některých prosopografických prací.⁴²

⁴⁰ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004; Vladimír WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu*. Život táborského hejtmana, loupeživého rytíře, kondotiéra a psance, Hradec Králové – Trutnov 2002; Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006; Zdeněk BERAN, *Poslední páni z Michalovic*. Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468), České Budějovice 2010.

⁴¹ Martin NODL, *Dějepisectví mezi vědou a politikou*. Úvahy o historiografii 19. a 20. století, Brno 2007; TÝŽ, *Středověká prosopografie jako metodická inovace*, in: Jiří Pešek (red.), VIII. sjezd českých historiků: Hradec Králové 10.-12. září 1999, Praha – Dolní Břežany 2000, s. 146-149; Jana BOROVIČKOVÁ – Jiří STOČES, *Nové metody – prosopografie*, in: Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí, Praha 2002 (=Práce z Archivu Akademie věd ČR A, 7), s. 47-61.

⁴² Tomáš BALETKA, *Nižší šlechta z moravského severovýchodu ve stížných listech proti upálení Mistra Jana Husa*, in: Tábořský archiv (dále TA) 9, 1999, s. 15-48; Eduard MAUR, *Příspěvek k prosopografii duchovních tábořské orientace v počátcích husitské revoluce*, TA 9, 1999, s. 49-89; Robert ŠIMŮNEK – Uwe TRESP, *Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens*. Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern-Landshut in Böhmen (1459-1462) - mit Prosopografie, in: TA 10, 2000-2001, s. 73-174.

III. Vznik a působení strakonické jednoty

III.1. Fenomén tzv. panských jednot

Jednota byla jednou z forem stavovských organizovaných politických seskupení vedle nejrůznějších stavovských spolků, širších spojeneckých dohod a také landfrýdů. Jednotlivé typy těchto sdružení měly na jednu stranu řadu společných rysů, na druhou stranu se značně lišily svým posláním, složením, velikostí i stupněm vnitřní organizace.

Samotný výraz „jednota“ naznačuje určitou shodu, spojení, semknutost. Pro označení politického spolku,⁴³ jehož účastníci byli provázáni společnými zájmy, používali tento termín již současníci od 14. století,⁴⁴ vedle jiných pojmenování, jako „úmluva“ či nejprozaičtěji „zápis“.⁴⁵ V českých středověkých dějinách hraje důležitou roli fenomén, který je v historiografii tradičně – od dob Františka Palackého – nazýván „panská jednota“.⁴⁶ Tento jev se týká pouze určitého časového období, a sice „širšího“ 15. století, tedy doby formování a vyžívání stavovské monarchie, a zároveň je spjat především se zájmy jedné sociální vrstvy, a to panstva, které usilovalo o výrazný podíl na politické moci a samo přebíralo iniciativu v politickém dění.⁴⁷ J. Boubín řadí mezi panské jednoty osm spolků: odboj proti králi Václavovi IV. na konci 14. století, spolek husitské šlechty z r. 1415 a katolickou brodskou jednotu z téhož roku, jednotu na podporu královny Žofie (1419), koalici odpůrců radikálního husitství před bitvou u Lipan (1434), „protipoděbradské“ jednoty strakonickou (1449) a zelenohorskou (1465) a konečně jednotu smlouvenou v Praze r. 1505.⁴⁸

Pro nalezení či spíše jen připomenutí kořenů tohoto společenského jevu se musíme vrátit v čase zpět. Základní obrysy stavovsky uspořádané politické společnosti se vytvořily již

⁴³ Jinak slovo „jednota“ ve staré češtině pochopitelně mělo i jiné významy, ať již shodné s dnešním chápáním, nebo i významy již zaniklé (např. ve smyslu samota, osamocenenost, odkud pochází i název jednoty bratrské).

⁴⁴ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 218.

⁴⁵ Zatímco výraz „jednota“ je termínem dobovým, spojení „jednota strakonická“ je až pozdějším konstruktem, v pramenech jsem se s ním nesešel. Obvykle zůstávalo u výrazů „jednota“, „jednota naše“ atd. Nejblíže k dnes užívanému názvu jednoty podle jihočeského města je formulace o „jednotě v Strakonících sepsané“, kterou užil dva měsíce po jejím vzniku její člen Jan z Rýzmburka (LL IV, s. 47, č. 54). – K tomu pravopisnou poznámku: protože, jak bylo ukázáno, nešlo o oficiální název, píšu v této práci název strakonická jednota s malým S. Stejně tak užívám výrazů strakoníci, poděbradští atd. pro označení příslušníků obou jednot, nikoli obyvatel těchto českých měst, s malými písmeny, analogicky k výrazům táborité, pražané apod.

⁴⁶ Panskými jednotami v českých dějinách se zabýval ve svém nerozsáhlém, ale důležitém článku J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*. Jinak je mi známa literatura pouze o jednotlivých případech těchto politických uskupení.

⁴⁷ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 217.

⁴⁸ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 218. Veškeré vypočítávání a klasifikace „panských jednot“ je pochopitelně až záležitostí novodobé historiografie. Okruh panských jednot ani není v české historiografii nijak pevně vymezen, původně Palacký použil toto označení pouze u čtyř případů. Na druhou stranu již mezi současníky existovalo vědomí určité souvislosti a kontinuity jednot, respektive protikrálovských odbojů, jak je patrné z chování panských odpůrců krále Jiřího, kteří v letech před vznikem jednoty zelenohorské shromažďovali písemnosti z odboje proti králi Václavovi IV. (J. BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie*, s. 86-89).

v důsledku sociálních proměn 13. století, ačkoli se jednotlivé politické stavy – šlechta, duchovenstvo, měšťanstvo – vytvářely teprve pozvolna. Již tehdy se představitelé panstva poprvé přihlašovali o podíl na politické moci. Příležitost získat mocenský vliv jim poskytlo též dvojí interregnum; počátkem 14. století se poprvé objevily jevy jako volba panovníka, volební kapitulace. Vývoj vztahů mezi šlechtou a králem posléze pokračoval přes zápasy šlechtických frakcí za vlády Jana Lucemburského a přes hledání „modu vivendi“ mezi panstvem a Karlem IV.⁴⁹ až k otevřenému konfliktu mezi Václavem IV. a první z oněch „panských jednot“. Václav již nebyl konfrontován jen s jednotlivými ambiciózními osobnostmi a jejich příznivci, ale s jasně se formující vrstvou panstva.⁵⁰ Zásadní posuny přinesla husitská revoluce.⁵¹ Na politickou scénu vstoupily nižší stavy, tedy nižší šlechta a města, které byly dříve spíše pasivní a závislé na králi, a výrazně se posílila i pozice panstva vůči králi, jehož majetková základna byla oslabena. Zikmundovi Lucemburskému nezbylo než přistoupit na princip dělené moci se stavy a ve stejné situaci se nacházeli i jeho – už více či méně svobodně volení – nástupci. Za mocenských bojů mezi panovníkem a stavy i mezi jednotlivými stavy se formovala dualistická stavovská monarchie.⁵² Avšak i uvnitř jednotlivých stavovských vrstev působily politické a konfesijní rozpory, což i po husitských válkách zpomalovalo proces vytváření zemské stavovské obce.⁵³ Ani panské jednoty tak nebyly vždy platformou odboje stavů proti panovníkovi, ale mohly představovat nástroj konfrontace mezi jednotlivými skupinami uvnitř stavů, především tedy uvnitř stavu panského, který se na utváření jednot nejvýrazněji podílel.⁵⁴

Přes významný vliv panstva v těchto jednotách by bylo přehnané tvrdit, že jednoty sledovaly vždy výlučně jen zájmy vyšší šlechty. Jednot se vždy účastnila jen určitá část panského stavu, naopak všech osm jmenovaných jednot mělo již od založení mezi svými členy i zástupce dalších sociálních vrstev, přinejmenším nižší šlechty; tím spíše se jejich složení promíchávalo posléze, když se „nabalovaly“ další společenské vrstvy.⁵⁵ Proto je otázkou, zda

⁴⁹ K pojetí sporů během Karlovy vlády nikoli jako panského odboje, ale jako hledání „modu vivendi“ Robert ŠIMŮNEK, *Karel IV. a páni z Rožmberka v 50. letech 14. století*, in: Husitský Tábor 17, 2011.

⁵⁰ Lenka BOBKOVÁ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české* IVb, Praha – Litomyšl 2003, s. 348.

⁵¹ Necháváme zde stranou situaci ve vedlejších zemích, kde husitství nezapustilo kořeny a vývoj stavovství zde probíhal kontinuálněji. Např. města v Horní Lužici měla značný politický vliv už mnohem dříve.

⁵² Přehledně o celém tomto vývoji např. – s důrazem na období husitství – F. ŠMAHEL, *Česká cesta ke stavovské monarchii*, in: týž, *Husitské Čechy*, s. 466-494. Též J. PÁNEK, *Proměny stavovství*.

⁵³ P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 44, 46.

⁵⁴ Viz J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221.

⁵⁵ Tamtéž, s. 219-221. Platí to i pro jednotu strakonickou, mezi jejíž zakládající členy patřili i zemané a (byť spíše shodou okolností) dva příslušníci duchovního stavu. Později se přidalo několik měst. Ze všech panských jednot snad nejvíce nadstavovsky působila „lipanská“ panská jednota.

je vhodné rozlišovat stavovské jednoty na „panské“ a „ostatní“.⁵⁶ Zde budeme spíše mluvit o stavovské jednotě nebo o jednotě bez bližšího určení, ačkoli uznávám název panská jednota jako zavedený termín.⁵⁷

Zmiňme zde některé z výsledků výzkumu J. Boubína. Jednota jako forma politické organizace spjatá především s pozdním středověkem nahrazovala starší typy organizace šlechty, především klanový systém, který byl založen na příbuzenských vztazích. S postupným úpadkem klanového systému v důsledku společenských proměn 13. století šlechta sama hledala nové formy sdružování.⁵⁸ Ze srovnání okolností vzniku jednotlivých českých jednot vyplne, že tyto spolky relativně často vznikaly v dobách sedisvakance trůnu v Čechách, popřípadě samy napomáhaly k vyvolání sporů ohledně obsazení trůnu tím, že se postavily proti stávajícímu panovníkovi. Přitom se především u vzniku ranějších z oněch osmi jednot nezřídka angažovali i sami členové vládnoucí dynastie. V pohusitské době již kooperace s panovnickým rodem často odpadala, naopak se zvýšilo zapojení nižší šlechty.⁵⁹ Velikost jednot byla rozdílná: u těch z nich, pro které máme potřebný údaj k dispozici, kolísal počet zakládajících členů mezi 6 (jednota na podporu královny Žofie) a 54 (prohusitská jednota z roku 1415).⁶⁰ Strakonická jednota tak s 11 zakládajícími členy patřila mezi ty menší.

Vznik jednot, jak bylo naznačeno, souvisel s určitým vývojem společnosti a stavovství, který ovšem nebyl jen českým specifíkem. Proto nepřekvapí, že jisté obdoby jednot, známých z Čech, nalézáme i v některých stavovských spolcích v sousedních zemích. Zda bylo např. v německých pramenech rovněž užíváno pojmenování nejbližší českému výrazu „jednota“, tedy Einheit či Einigkeit, jsem v rámci této práce nezjišťoval, avšak můžeme to považovat za pravděpodobné.⁶¹ Jako příklady podobných uskupení za hranicemi Čech, která

⁵⁶ Vždyť kritéria vymezující panské jednoty by nesplnila ani jednota poděbradská (1448) – alespoň ji mezi ně neřadí citovaný Boubínův článek. Poděbradská jednota sice vznikla poněkud specifickým způsobem ze spojených landfrýdů, avšak svým fungováním, pokud lze zjistit, se výrazně neodlišovala od ostatních jednot. Ostatně v svých řadách sdružovala i přední panské rody – hájila tedy i jejich zájmy a ukazovala, že zájmy pánů a nižších stavů se v konkrétních případech mohly částečně shodovat.

⁵⁷ Kromě spojení „panská jednota“ se užívá i termín „šlechtická jednota“, který zahrnuje kromě panstva alespoň nižší šlechtu – takto např. V. URFUS, „Záští“ v *Čechách*, s. 95, 109-110.

⁵⁸ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221-222. Některá rezidua klanového systému však i u jednot přežívala, což se projevovalo především ve vysokém zastoupení různých větví Vítkovců u některých jednot; ohledně strakonické jednoty se k této otázce ještě vrátíme v podkapitole V.4.

⁵⁹ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 219.

⁶⁰ Tamtéž, s. 220.

⁶¹ S pojmem Einheit se setkáme v německojazyčných historických pracích: např. Hubert ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens* 13, 1876, s. 1-72, 291-343, zde s. 342, užil výraz Einheit pro označení slezského stavovského spolku z let 1444-1452. – V německy psaných pramenech týkajících se strakonické jednoty se v různých modifikacích vyskytuje označení „aynigung“, které zde vyjadřuje sjednocení i obecněji dohodu. Např. ve smlouvě strakonické jednoty s Fridrichem Saským je užit tento výraz vedle jiných jak pro pojmenování samotné strakonické jednoty, tak pro označení celého právě vzniklého spolku strakonických se saským kurfiřtem (FRA XX, s. 1-3, č. 1).

byla časově i místně strakonické jednotě nejbližší, uvedme v rámci českých vedlejších zemí nejrůznější spolky a protispolky vznikající během interregna ve Slezsku,⁶² ze zahraničí pak např. tzv. mailberský spolek opozičních rakouských stavů, který vznikl r. 1451, pouhého dva a půl roku po strakonické jednotě.⁶³ Při systematictější výzkumu bychom nepochybně spolků a různých opozičních hnutí proti panovníkům, které měly více či méně společných znaků s českými panskými jednotami, objevili v zahraničí mnohem více.

Nakonec se zastavme se u otázky srovnání či odlišení dvou typů stavovských organizací: jednoty a landfrýdu.⁶⁴ Oba typy⁶⁵ sice spojovalo úsilí o dodržování zemského řádu, avšak samotný účel jejich vzniku byl rozdílný. Zatímco landfrýdy, byť i ony se politicky profilovaly a někdy směřovaly jasně proti konkrétním protivníkům,⁶⁶ primárně hájily mír a pořádek, existující status quo, tak jednoty zpravidla měly konkrétní bojový cíl, přicházely s požadavkem změny poměrů, kterou ve shodě se středověkým myšlením často prezentovaly jako návrat ke starším principům.⁶⁷ Landfrýd se vytvářel na teritoriálním základu, kdežto jednota stála pouze na osobních vazbách.⁶⁸ Jednota byla více spjatá s politickou aktivitou panstva – byť nikoli výlučně – zatímco do landfrýdů se výrazněji zapojovaly další vrstvy stavovské společnosti. Ve fungování a vnitřní organizaci obou typů uskupení existovaly opět jisté podobnosti, zejména co se týká povinnosti členů přispět ke společné obraně nebo principu urovnávání sporů mezi členy před hejtmanem landfrýdu či vůdcem jednoty.⁶⁹ Organizace landfrýdů však byla zpravidla propracovanější; jednoty většinou nebyly vybaveny stálými orgány typu landfrýdních rad, nedisponovaly vojenskou hotovostí a musely spoléhat na prostředky svých členů. Celkově souhlasme s tvrzením, že jednoty byly

⁶² O politickém dění ve Slezsku např. H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*. Tři širší spolky z let 1440, 1443, 1444, sdružující stavy více knížectví, jsou označovány někdy i jako landfrýdy, měly tedy charakter trochu odlišný od českých jednot (rozdílů mezi landfrýdem a jednotou se dotkneme vzápětí). Existovaly i různé menší protispolky apod. V českém prameni se setkáme přímo s výrazem „jednota“ pro označení spolku tohoto typu (intitulace na konci česky psaného listu jednoho slezského spolku v LL IV, s. 177-178, č. 238).

⁶³ Podrobně K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*.

⁶⁴ Landfrýdy, doslova zemské míry, obecně představovaly dohodu stavů z určitého území o zachovávání míru a pořádku, s účastí zeměpána nebo bez něho. Členství bylo teoreticky povinné pro všechny šlechtice nebo města daného území. V českých zemích se landfrýdy objevovaly od první poloviny 14. století, největšího významu dosáhly během husitské revoluce a především za interregna ve 40. letech. V Čechách fungovaly na krajském principu, na Moravě existoval už od roku 1387 zemský landfrýd, čas od času obnovovaný, přičemž v Čechách víceméně plnil funkci zemského landfrýdu list mírný z roku 1440. – Přehled o landfrýdech v jednotlivých korunních zemích např. Jan KAPRAS, *Právní dějiny zemí Koruny české*, Praha 1913, s. 28-32; konkrétněji Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I. Historický vývoj do r. 1740*, Praha 1894.

⁶⁵ Porovnáním jednoty a landfrýdu se zabývali např. V. URFUS, *Záští*, s. 95, 109-110; J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221.

⁶⁶ V českých zemích asi nejvýrazněji katolické landfrýdy během husitských válek (ale i např. slezské landfrýdy ze 40. let měly tendenci protipolskou atd.).

⁶⁷ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221; srov. také V. URFUS, *Záští*, s. 95.

⁶⁸ V. URFUS, *Záští*, s. 95.

⁶⁹ Tamtéž, s. 109-110.

schopny plnit určité funkce landfrýdů, ale nebyly typem landfrýdů, šlo o jiný druh stavovského uskupení.⁷⁰

Strakonická jednota tedy byla jednou z řady stavovských či panských jednot, které vznikaly sice za různých okolností a dosahovaly různé velikosti, avšak dohromady vytvářely určitý fenomén českých středověkých dějin. Někdy více, jindy méně byly propojeny personálními nebo programovými souvislostmi. I strakonická jednota vznikla jako reakce na konkrétní politické události, ale zároveň odrážela jisté dlouhodobé tendence v politice české šlechty, zvláště panstva, stále výrazněji přebírajícího podíl na politické moci v království, které se vyvíjelo ke stavovské monarchii. Tolik na úvod.

III.2. Vývoj v Čechách do vzniku strakonické jednoty

Akteři politických událostí čtyřicátých let byli z naprosté většiny osobnosti, které působily už v době husitské revoluce a byly s tehdejšími boji a jejich výsledky nějak spjaté. Sřetávaly se spolu stavovské strany, při jejichž utváření bylo náboženství přirozeným dělítkem, které ale měly hlavně ráz politický. Strana, která se v roce 1449 sdružila ve strakonickou jednotu, byla pokračováním nejen polipanského konzervativního šlechtického bloku, ale i strany Zikmundových příznivců z období revoluce. Po smrti lucemburského císaře pokračovala spolupráce katolické strany, vedené Oldřichem z Rožmberka, a strany nejmírnějších utrakvistů Menharta z Hradce. Obě podporovaly krátkou vládu krále Albrechta II. Habsburského a po jeho smrti přes jistá zakolísání hájily nároky Albrechtova syna Ladislava. V průběhu čtyřicátých let obě skupiny postupně splývaly v jedinou konzervativní stranu, reprezentovanou především starými panskými rody. Momentálním cílem těchto šlechticů bylo především si zachovat mocenské pozice, klíčové úřady, získané za vlády Zikmunda a Albrechta, a udržet si také nemalé majetkové zisky, kterých řada z nich dosáhla během husitských válek. Rozhodně nebyl v jejich zájmu plný návrat k předrevolučnímu stavu, pokud jde o moc panovníka či církve. Dlouhodobě usilovali o upevnění vedoucí role panstva ve veřejném životě a o kontrolu panovnické moci.⁷¹

⁷⁰ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221. To i přesto, že některým současníkům mohly pojmy landfrýd a jednota splývat. Např. člen poděbradské jednoty a čáslavského landfrýdu Mikuláš Trčka z Lípy psal o přátelích, „se kterýmiž také v též jednotě a spoluzapsaném landfrýdu stojím.“ (LL IV, s. 210, č. 288; srov. V. URFUS, *Zášť*, s. 95, pozn. 20). Nicméně Trčkovu pojetí možná souviselo i s tím, že poděbradská jednota vznikla právě ze svazu landfrýdů.

⁷¹ Přehledná charakteristika jednotlivých mocenských bloků např. u P. ČORNEJE, *Velké dějiny* VI, s. 44-50. Jinak k celé této podkapitole R. URBÁNEK, ČD III/1, ČD III/2, a další syntézy a edice pramenů uvedené již v kapitole II o pramenech a literatuře.

Jejich protihráčem se stala středová utrakvistická strana vedená Hynkem Ptáčkem z Pirkštejna a poté od roku 1444 Jiřím z Poděbrad, která během čtyřicátých let mezi kališnickými směry zatlačila svým vlivem táborský svaz. Strana se zformovala ze spojených východočeských landfrýdů. Svůj program stavěla na dodržování kompaktát a nastolování pořádku v zemi a z prosazování těchto zásad se stával i jistý mocenský nástroj jejího vlivu.

Český královský trůn se následkem Albrechtovy smrti uprázdnil. Poté, co zapadla možnost nástupu jagellonské dynastie, a po neúspěšné volbě Albrechta Bavorského roku 1440 se i Ptáčkova strana přiklonila k možnosti nástupu Ladislava Pohrobka, obecně přijatého roku 1444. Shoda mezi stranami však již nepanovala na podmínkách jeho nástupu, a to ani na samotné otázce dědičnosti či volitelnosti trůnu, nehledě na to, že situaci velmi komplikoval Ladislavův nízký věk a neochota jeho poručníka, římského krále Fridricha III. Habsburského, jej do Českého království vydat nebo se s českými zástupci dohodnout na jakémkoli jiném řešení správy českých zemí. Jiného vhodného kandidáta trůnu ale bylo obtížné nalézt, neboť neklidná situace v českých zemích po husitských válkách atraktivitu českého trůnu snižovala. Málokdo z potenciálních uchazečů také byl ochotný se postavit proti zájmům Habsburků.

Snad ani snahy českých stavů o vyjednání Ladislavova příchodu do země či o jiné řešení královské otázky nebyly natolik rozhodné, aby mohly přinést úspěch. V literatuře se setkáme s různými názory na to, do jaké míry mezi nimi panovala vůle ukončit nepříjemné bezkráloví. Ačkoli plný návrat k bývalé moci panovníka po dlouhém interregnu a po rozchvácení královských statků za husitských válek už tak jako tak nebyl možný, zdá se, že některým skupinám i jednotlivým šlechticům, užívajícím si politického vlivu, provozujícím soukromé války či držícím zastavené královské statky, mohlo interregnum prozatím vyhovovat. Do budoucna česká šlechta panovníka potřebovala.⁷² Ale chování některých jejích příslušníků budí dojem, že si zatím obsazení trůnu opravdu nepřáli – především v případě Oldřicha z Rožmberka,⁷³ který svým tajným jednáním možnost nástupu krále fakticky mařil.⁷⁴

⁷² P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 45.

⁷³ „Otázkou je, zda se tímto chtěl zachovat více stranám najednou a udržet si tak kredit nepostradatelného arbitra ve věcech veřejných, nebo zda sledoval jenom linii osobního prospěchu a byl pro to ochoten udělat cokoli,“ píše v životopise této svérázné postavy A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 88. Možná, že na počátku interregna ještě platí první možnost, kdy lavíroval mezi několika kandidáty a zdržoval některá jednání, ale zájem o řešení ještě mohl mít. Později byl jedinou reálnou možností příchod Ladislava, a ten se Rožmberkovi dařilo při jednáních s poručníkem Fridrichem III. skrytě oddalovat.

⁷⁴ P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 77, upozorňuje, že vzniklé dlouhé interregnum nicméně nakonec přišlo vhod nejen intrigujícímu Rožmberkovi, ale i Ptáčkově straně a jejím snahám o sjednocení utrakvismu.

Nicméně tento postoj jistě nelze paušálně vztáhnout na celou jeho stranu, ať již s jeho intrikami byla obeznámena, či nikoliv.⁷⁵

Obsazení českého trůnu by napomohlo k posílení mezinárodní prestiže státu, uklidnění mocenských bojů i nekonečných soukromých válek a také k upevnění svazků všech zemí České koruny. Vedlejší země, tedy slezská knížectví, obojí Lužice a formálně ještě Lucembursko, stejně jako soustava českých lén v říši, ztratily následkem neobsazení trůnu nejdůležitější pojítko k České koruně a byly nyní vystaveny tlaku sousedních vládců, usilujících o jejich připojení ke svým državám. I Morava, která měla s Čechami dlouhodobě nejpevnější svazek, šla v mnohých otázkách vlastní cestou.

Pokud jde o vývoj v Čechách, období interregna po smrti krále Albrechta II. nebylo úplným bezvládím.⁷⁶ Na velkém sněmu v lednu 1440 se stavy všeobecně dohodly na tzv. listu mírném, na jehož základě vznikly krajské landfrýdy. Zároveň byla pozastavena činnost zemského a dvorského soudu. České země se na rozdíl od Uher vyhnuly další velké válce. Strany spolu dokázaly komunikovat na sněmech, přesto se ale na účinném řešení královské, církevní či správní otázky nedokázaly shodnout. Krajské landfrýdy alespoň v rámci možností dbaly o pořádek, rozhodně však nemohly vždy zajistit plný průchod práva a řádu⁷⁷ a ani instituce ubrmanů nebyla při urovnání spleťtých záští vždy účinná.⁷⁸ Kromě absence centrálních orgánů situaci ztěžovalo dědictví bouřlivé husitské revoluce: konfesijní rozdělení, nevyjasněnost politických, majetkoprávních a jiných otázek i problém bývalých husitských či protihusitských válečníků, hledajících své nové uplatnění v provozování záští a loupežení. Dostavil se určitý rozklad hodnot,⁷⁹ mnozí poznali, že se kořistění či oportunní krátkodobá spojenectví a rychlé změny stran vyplácejí.

Jádro rožmberské strany ale drželo již od konce husitských válek pohromadě, a postupně s ním zcela splynuli straníci Menharta z Hradce. Takto vzniklý konzervativní blok se opíral o silné osobnosti z řad panstva a o úřady, které jeho představitelé drželi. Menhart zastával nejvyšší zemskou hodnost, nejvyšší pražské purkrabství, spolu se svými příznivci ovládal

⁷⁵ Zdá se, že lidé jako Pavel Dětrichovic, tehdy straník spíše Menharta z Hradce než Rožmberka, do Oldřichových skrytých tahů zasvěceni nebyli, naopak lépe seznámeni mohli být Oldřichovi bližší přátelé, páni ze Švamberka a z Rýzemberka (srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 138, pozn. 3). Urbánek soudil, že „nebylo možno, aby jeho strana nebyla viděla, čím opravdu byl (...). Ale byla naň pro jeho velký vliv a moc odkázána.“ (ČD III/1, s. 184) Pokud jde o otázku brzkého příchodu krále, je evidentní, že přinejmenším někteří rožmberští straníci si jej přáli – např. Jakub z Vřesovic (LL IV, s. 36, č. 48, k r. 1445; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 63); také Hynek ze Švamberka byl upřímným zastáncem dědičných Ladislavových práv, jak vysvítá z jeho četné korespondence.

⁷⁶ Proti staršímu pojmání tohoto období jako anarchie se staví J. VÁLKA, *Počátek „bezvládí“*.

⁷⁷ Ukázkovým příkladem, kterým je možné poukázat na problematičnost systému landfrýdů, je osoba hejtmána plzeňského landfrýdu Hynka Krušiny ze Švamberka – mimochodem člena strakonické jednoty – který byl spojencem a ochráncem loupeživého Racka Rýzmborského z Janovic.

⁷⁸ Blíže o ubrmanech, tedy libovolných rozhodčích ad hoc, na kterých se dohodly obě strany, V. URFUS, *Zášťi*.

⁷⁹ Na to poukazuje např. V. WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu*, s. 104–105.

hlavní město a sám navíc z titulu svého dalšího úřadu karlštejnského purkrabího měl v rukách Karlštejn a s ním i korunovační klenoty a korunnní archiv.⁸⁰ Reálně ještě vlivnější byl Oldřich z Rožmberka,⁸¹ především díky svému rodovému původu, majetku, jehož velikost v Čechách stále neměla obdoby, a díky svým nepopíratelným mimořádným politickým schopnostem. Byl vybaven rozsáhlými kontakty se zahraničím a měl vynikající přehled o dění doma i v cizině. Využívaje těchto předností, „tahal za nitky“ politického dění veřejně i svými intrikami v zákulisí. Z těchto všech důvodů platil za jasnou autoritu nejen pro vlastní stranu, ale nepostradatelný byl i pro celou stavovskou obec, která nemohla dost dobře řešit důležité zemské otázky bez jeho pomoci, účasti nebo alespoň souhlasu. Kromě těchto dvou osobností z vítkovských rodů a jejich nejbližších přátel a stoupenců byl důležitým článkem katolicko-konzervativní strany také celý plzeňský landfrýd; jeho sílu však oslabovala čas od času opakovaně probleskující nejednotnost a samostatnost některých členů. Vzhledem ke shodě v náboženské oblasti mohli čeští katolíci počítat se sympatiemi u představitelů vedlejších zemí a rovněž při jednání se zahraničím na nich nelpěl žádný cejch kacírství.⁸²

Stručně charakterizujeme též uskupení jejich rivalů. Ptáčkova, později poděbradská strana měla opěrnou základnu ve východočeských landfrýdech. Její utrakvistický program a zřejmě po právu jí připisované úsilí o pořádek v zemi získávaly této straně příznivce hlavně u nižších stavů. Dosažení zákazu táborské věrouky r. 1444 potvrdilo její dominanci mezi kališnickými směry; postupem času vzrůstal její vliv i mimo oblast východních a středních Čech a ptáckovsko-poděbradská strana již začínala ohrožovat mocenské postavení konzervativního seskupení. Pod dojmem jejího vzestupu se k ní pragmaticky přidávali další příznivci, již včetně některých katolíků. Strana po nástupu Jiřího z Poděbrad do svého čela začala uplatňovat znatelně energičtější postup. Na odmítavý postoj krále Fridricha III. v otázce vydání Ladislava Pohrobka reagovala výhružkami, že si opatří jiného krále, a prozatím se jala razantněji prosazovat opatření zemské správy. Na úřad gubernátora aspiroval Jiřík sám.

Oldřich z Rožmberka se svými věrnými dlouho dokázal tomuto tlaku čelit, stejně jako již předtím svými intrikami bránil tomu, aby se podle představ utrakvistické strany vyřešila královská a církevní otázka. Mohl těžit z příznivého postoje římského krále Fridricha III., který ochotně naslouchal jeho radám, a v církevní oblasti hrála jemu a celé katolické straně do karet rostoucí převaha římského papežství nad skomírajícím basilejským koncilem, která zužovala manévrovací prostor kališníků v jejich snahách o dosažení potvrzení kompaktát a

⁸⁰ Vysoko hodnotí Menhartův mocenský vliv mj. Eneáš SILVIUS, *Aeneae Silvii Historia bohemica*, s. 192.

⁸¹ O poměru Rožmberka a Menharta z Hradce srov. např. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 201, III/2, s. 170.

⁸² Srov. zmínku o Slezsku „a okolních zemích“ v LL III, s. 113, č. 162. Podrobně ve kapitole IV.1. o vztazích s vedlejšími zeměmi.

voleného arcibiskupa Rokycany. Za všech těchto okolností ale velmi narůstalo napětí v Čechách, jehož závažnost Rožmberk zřejmě poněkud podceňoval.

Po krachu plánovaného sjezdu českých stavů s Fridrichem III., který se v září 1447 ani neuskutečnil, a po legaci Jana Karvajala v květnu 1448, jež utrakvistům nepřinesla nic, uzrálo v okruhu Jiřího z Poděbrad rozhodnutí k činu. Na červnovém sjezdu v Kutné Hoře se od stoupenců nechal zvolit „správcem“, ⁸³ jeho strana se formálně ustavila v jednotu a brzy shromáždila vojsko k tažení, jehož cíl byl utajen. Rožmberk se nechal obelstít, byl vylákán do Vídně, kde znovu jednal s králem Fridrichem a Karvajalem. Tam pak za ním dorazila šokující zpráva, že poděbradská jednota v noci na 3. září 1448 dobyla pražská města a nejvyšší purkrabí Menhart z Hradce, který nedávno přestoupil ke katolicismu, upadl do jejího zajetí.

Následovalo přechodné období mezi záříjovými událostmi a okamžikem, kdy se v únoru následujícího roku ustavila strakonická jednota. Jako hlavní protivník Jiřího z Poděbrad během té doby vystupoval syn Menharta z Hradce Oldřich, který spolu se svým vzdálenějším příbuzným Janem z Hradce ostře protestoval proti zajetí hlavy rodu. Za protiprávní považoval i Menhartovo sesazení z purkrabství a nehodlal uznat nového nejvyššího purkrabího Zdeňka ze Šternberka, kterého jmenoval přímo Jiřík (!). Oldřich z Rožmberka pánům z Hradce sice pomáhal vést rozsáhlou protestní kampaň, otevřeně se ale po jejich bok ještě nepostavil. Zatím Jiří z Poděbrad odmítal svého vězně propustit, ⁸⁴ neboť dle jeho názoru měl otázku Menhartových vin posoudit plánovaný obecný sněm; z jeho konání ale sešlo. V říjnu 1448 se již strhla drobná válka mezi pány z Hradce a poděbradskými, ve které první ze jmenovaných stran už tehdy pomáhal někdejší vůdce táborského svazu Bedřich ze Strážnice ⁸⁵ a která skončila bez výrazného výsledku příměřím v prosinci.

Okolo poloviny ledna 1449 se po osobní schůzce Rožmberka s Jiřím z Poděbrad konal sjezd představitelů obou stran v Pelhřimově, kde se spor Poděbrada a pánů z Hradce projednával. Sjezd dopadl, slovy Oldřicha z Rožmberka, „tak, že sme se beze všeho konce rozjeli.“ ⁸⁶ Skutečně už na všech stranách vůle k dohodě chyběla a ani Rožmberk ji neměl. Navenek sice hrál úlohu prostředníka, dohodl s Jiříkem konání pelhřimovského sjezdu, později se přimlouval za králem navrhovaný sjezd ve Znojmě, jenže i on sám v Pelhřimově

⁸³ Zatím tedy ještě bez přívlastku „zemský“, i když neoficiálně již „správcem Království českého“ nazýván byl (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 265).

⁸⁴ To, o co Jiřímu ve skutečnosti zřejmě šlo, bylo získat od pánů z Hradce, tedy nyní od Oldřicha, korunovační klenoty a archiv (tamtéž, s. 330).

⁸⁵ 28. října s ním Oldřich z Hradce uzavřel dohodu o spojenectví (AČ IV, s. 14-15, č. 23). O vzájemném sbližování těchto odlišných osobností R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 335-337.

⁸⁶ List Buriánovi z Gutštejna (LL IV, s. 7, č. 6; obdobně i vzkazy jiným soukmenovcům). Rožmberk vysvětloval krach sjezdu dodatkem: „Neb pan Oldřich [z Hradce] na to šel;“ jindy zase schvaloval vinu na poděbradskou stranu (LL IV, s. 5, č. 5). Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 347.

zamítal jeden ze smírných návrhů. Zároveň vyjednával pomoc z ciziny; hrálo se hlavně o čas a o to, zda se podaří vyvolat dojem, že za krach jednání je více odpovědná druhá strana.

Události se daly do rychlého pohybu na počátku následujícího měsíce. 3. února zemřel Menhart z Hradce záhy poté, co byl už jako nemocný propuštěn z vězení. O tři dny později se sešla Rožmberkova strana ve Strakonících u tamního johanitského velkopřevora Václava z Michalovic. Zde se 8. února 1449 přítomní páni Oldřich z Rožmberka a jeho syn Jindřich, Václav z Michalovic, Hynek Krušina ze Švamberka, Jan ze Švamberka, Jan z Rýzemberka a ze Skály, Oldřich z Hradce (v zápise je uveden i Jan z Hradce, který ale ve Strakonících nebyl), Jindřich z Kolovrat a zemané Bedřich ze Strážnice a Jan z Lobkovic sdružili v jednotu.⁸⁷ Jejich cílem, který byl v zápise spíše opatrně naznačen, byla faktická restituce poměrů před zářím 1448.⁸⁸

Zastavme se u toho, jaké příčiny měl vznik strakonické jednoty. To, že z momentálního hlediska šlo o reakci na předchozí ustavení jednoty poděbradské, na dobytí Prahy a na osud, který stihl Menharta z Hradce, je patrné. Otázkou zde může být pouze to, zda rozhodující impuls znamenala až Menhartova smrt, nebo zda byl vznik jednoty plánován už předem⁸⁹ a podezřelý skon bývalého nejvyššího purkrabího spíše posloužil jako odůvodnění či záminka k rozhodnému postupu. Strakonický sjezd svolal Oldřich z Rožmberka už s předstihem, koncem ledna,⁹⁰ kdy Menhart byl ještě naživu, ačkoli jeho nemoc již asi budila obavy. Buď Rožmberk tak činil již s úmyslem se zde postavit do čela jednoty, a nebo byl strakonický sjezd původně zamýšlen jen jako jeden z řady sjezdů, na kterých rožmberská strana projednávala další postup, a až silný dojem z Menhartova konce mu dal nový obsah. Ohlas smrti starého pána z Hradce pronikl do znění ustavujícího zápisu jednoty jen v jedné větě, přesto ostře (viz níže). Na druhou stranu by tomu, že v hlavách některých aktérů existoval již asi před ní více či méně konkrétně promyšlený scénář, nasvědčovalo jejich chování v Pelhřimově a také značně rychlý průběh strakonického sjezdu: 6. února se sjezd sešel, 8. února dospěl ke svému výsledku a následujícího dne byl již Rožmberk doma na Krumlově.⁹¹ Vznik

⁸⁷ Ustavující zápis v LL IV, s. 7, č. 10. V jeho titulaci jsou dále uvedeni „i jiní páni, rytíři, zemané i města Království českého nyní v Strakonících na sněm sebraní,“ ale o žádných dalších osobách přítomných při vzniku jednoty nevíme. Zřejmě byla tato široká, ovšem běžná formulace zvolena vzhledem k očekávanému přistoupení dalších členů. Pro srovnání ale uveďme, že výčet stavů v titulacích jednotlivých verzí ustavujícího zápisu rakouského mailberského spolku r. 1451 se proměňoval podle aktuálního složení sjezdů, na kterých byl zápis sestavován (K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 67).

⁸⁸ Více o programu strakonické jednoty v následující samostatné podkapitole III.3.

⁸⁹ Takto podává její vznik např. W. W. TOMEK, *Dějepis VI*, s. 178.

⁹⁰ LL IV, s. 5-6, č. 6, 7.

⁹¹ A řešil tam zcela odlišné záležitosti – zasnuby své dcery (LL IV, s. 9, č. 11).

jednoty tak asi byl připravován i bez Menhartova skonu, ale i ten nepochybně sehrál důležitou roli a napomohl k tomu, že všichni účastníci byli odhodláni ke společnému a razantnímu postupu. Celá nálada sjezdu byla velmi zjitřená, vedle Oldřicha z Hradce zde i ostatní účastníci přednášeli své stížnosti na poděbradské a mluvilo se o brzkém vytažení do války.⁹²

Tím se již dostáváme k hledání možných širších příčin toho, proč vůbec situace v Čechách dospěla do stavu, kdy hlavní stavovské strany daly přednost utvoření dvou navzájem zneprátelených jednot – místo toho, aby usilovaly o smír, ze kterého by za „normálních“ okolností mohla celá stavovská obec, která se ovšem teprve formovala,⁹³ při vystupování vůči budoucímu panovníkovi i při řešení jiných otázek těžit více. Zdá se především, že nedůvěra mezi stranami již přerostla únosnou mez. Na jedné straně musela poděbradská strana čelit neustálým Rožmberkovým intrikám, o kterých sice měla někdy jen mlhavé povědomí,⁹⁴ zato podezřívala pány z Hradce z nekalé manipulace s korunovačními klenoty.⁹⁵ Na straně druhé se zase rožmberský pán nechal obelstít klamným ujišťováním před poděbradským tažením na Prahu; ta pak byla dobyta a Menhart, jak strakoničtí jistě sami věřili, byl připraven o život. Ačkoli zásady šlechtické cti byly příslušníkům nobility dobře známy a otevřeného porušování slibů se odvážil málokdo – v tomto měly Čechy pořád ještě daleko lepší pověst než sousední země⁹⁶ – přesto byl strach z domnělých, ale často i skutečných intrik druhé strany na denním pořádku. Členy stran zachvacoval strach, „abychom po jednom utiskání nebyli.“⁹⁷ V zemi nebyl král, zemský správce ani řádně uznaný arcibiskup a chyběla autorita, která by rozhodovala o držení všech dalších úřadů, pokud se uprázdnilly. Nezasedaly soudy, před kterými by byl spor pánů z Hradce a Jiřího z Poděbrad stejně jako další spory projednáván. Celková právní nejistota se projevovala nejen v nesnadném urovnávání konfliktů, ale i v obavách mnohých, zda nepřijdou o svůj majetek, získaný různými způsoby za husitské revoluce.⁹⁸ Za všech těchto okolností, podpořených

⁹² Václav z Michalovic si na tomto sjezdu stěžoval na Kateřinu z Božovic (AČ XV, s. 2, č. 1). O tom, že bylo usneseno vytáhnout do války, viz níže. Je tedy zřejmé, že se ve Strakonicih ozvalo mnohé nad rámec toho, co se objevilo v oficiálním zápise, jistě i včetně dohadů o Menhartově otravě (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 353).

⁹³ P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 44, 46.

⁹⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 252-253.

⁹⁵ Např. J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 96-100.

⁹⁶ O držení slibů R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 80-83, 182-183; částečně k této problematice Robert NOVOTNÝ, *Proměna rituálu*. Šlechta v období dvojvěří, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*. Edd. Martin Nodl – František Šmahel, Praha 2009, s. 237-246 (zde především o slibech ritualizovaných).

⁹⁷ Často opakované úsloví členů strakonické jednoty (zde slova Oldřicha z Hradce z roku 1449). R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 398, pozn. 2, srov. i s. 336.

⁹⁸ Dopady této nejistoty ohledně majetku ovšem působily více směry, přispívaly tedy nejen ke sdružování se do jednot, ale naopak i k roztržkám uvnitř stran (strach Bedřicha ze Strážnice o držbu Kolína a jeho rozhod s poděbradskou stranou - Amedeo MOLNÁR, *Na rozhraní věků*, Praha 1985, s. 25-112) a nebo ke sblížování jednotlivců ze dvou různých stran (korespondence Aleše ze Šternberka a Oldřicha z Rožmberka o držbě Křivokláta – LL II, s. 192-197, č. 207, 210).

náboženským rozdělením společnosti, není divu, že vývoj došel do této fáze, zvláště když vnitřní boje trápily i sousední země, které husitskou revolucí neprošly – stačila existence interregna (Uhry) nebo relativně slabší panovnická vláda (rakouské země).

III.3. Program strakonické jednoty

U strakonické jednoty je dochovaný její ustavující zápis z 8. února 1449,⁹⁹ ve kterém byla zakotvena pravidla fungování jednoty a který zároveň ovšem sloužil jako prohlášení pro veřejnost.¹⁰⁰ Postoje a cíle strakonické jednoty jsou naznačeny v první části jejího zápisu, která je jakousi arengou a narací. Členové jednoty zde prohlašují, že se usnesli na následujících úmluvách, „vidúce a znamenajíc mnohé a příliš škodné Království tohoto českého záhuby“ – konkrétně vpád do Prahy, zajetí Menharta z Hradce (s důležitým dodatkem: „nébrž že skrze to vězenie již pohřiechu i hrdlo stratil jest“) a to, že druhá strana údajně porušuje kompaktáta, mírný list, pelhřimovskou smlouvu¹⁰¹ a jiné zápisy, „jimižto země tato v poklid byla uvedena“ a kterými nyní „hnuto jest proti řádóm, právóm i svobodám království.“ Členové nově vzniklé strakonické jednoty nad tím a „jakožto té země a coruny synové přirození“ i sami nad sebou pocítují lítost a chtějí, dokonce jsou povinni, se s pomocí Boží přičinit, „aby Království toto české do konce i my tudiež všichni nebyli skaženi, než ty věci ještě tak pohřiechu šeredně začaté v dobré byly radše uvedeny.“

Následuje dispoziční část o ustavení jednoty a o její organizaci. Členové jednoty mají mezi sebou zachovávat „pokoj a jednotu“ a navzájem si pomáhat. Pokud by někdo z nich byl kýmkoli z něčeho viněn, chtějí se „podati k rovnému“, ale kdyby je „rovné potkati nemohlo“, budou se společně bránit. O něco níže pak nechybí prohlášení, že strakoníci činí svoje kroky „pro obecnie země této české napřed i nás tudiež všech dobré.“ K pasážím o vnitřní organizaci jednoty se vrátíme v příslušné podkapitole. Jednota měla trvat „do těch věcí a při všech skonání a jich k miestnému konci přivedenie“ a ještě celý další rok nato.

⁹⁹ LL IV, s. 7-9, č. 10. Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 351-355.

¹⁰⁰ Jednota samozřejmě nebyla žádným tajným spolkem, o jejím vzniku se i s ohledem na získávání nových členů mělo obecně vědět. O konání strakonického sjezdu byl informován i Jiří z Poděbrad, dokonce do Strakonice poslal svůj list (zmínka v LL IV, s. 16, č. 14; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 352). Samotný zápis jednoty, třebaže nebyl asi dopodrobna všeobecně znám, také neměl být nepřístupný. Např. v jedné variantě svého odporu proti žalobám Jiřího z Poděbrad z roku 1450 Oldřich z Rožmberka nabízí: „Milí páni ubrmané, smlouvami, zápisy i spojeními [zřejmě se rozumí tento ustavující zápis a přiznávací listy jednotlivých členů], jimiž naše jednota zapsala se jest a spojila, muože býti okázáno, že každého z nás k rovnému podati máme.“ (LL IV, s. 228, č. 332).

¹⁰¹ Dohoda přijatá na sjezdu v Pelhřimově r. 1446 ohledně postupu v královské, církevní a správcovské otázce.

Doplňme předchozí dva odstavce, parafrázující zápis jednoty, stručným výkladem. Strakonická jednota byla v líčení svých oficiálních stížností vůči druhé straně poměrně úsporná,¹⁰² organizační stránka je rozepsána mnohem podrobněji než program jednoty. Jméno Jiřího z Poděbrad v zápise vůbec nezazní a viny jeho strany jsou uvedeny dosti mlhavě. Menhartova smrt sice je připomenuta, ale není přímo vysloveno obvinění z jeho otravy. Chybí jakákoli informace o programu jednoty v královské otázce, v otázce zemské správy či v církevních záležitostech. Snad se v tom odrážel záměr jednoty získat co nejširší podporu, i od nejrozumnějších nevyhraněných „neutrálů“.

I tak ale základní zaměření jednoty ze zápisu vyplývá poměrně jasně. Idealizovaně je zde pojato období do roku 1448, které strakoníci považovali za dobu, kdy země byla „v poklidu“ – strana Jiřího z Poděbrad svými protiprávními činy tento pořádek porušila.¹⁰³ Úmysl restituce poměrů z doby před zářím se dá vyčíst z formulace o napravení těchto „věcí šeredně začatých.“ V souladu s konzervativní orientací katolického panstva, ale i s praxí obvyklou u jiných českých jednot,¹⁰⁴ je cíl strakonických pojat jako obnovení starších, správných pořádků a odstranění novot. V praxi to mělo znamenat, aby poděbradská jednota opustila Prahu, vrátila úřady minulým držitelům z rožmberské strany a zachovávala dřívější úmluvy a dohody, respektive aby přistoupila na takový jejich výklad, jaký prosazovala strakonická jednota. Jaké poměry měly podle představ jednotníků ale ve skutečnosti po jejich hypotetickém vítězství zavládnout a zda výhledovým cílem byla úplná likvidace moci poděbradské strany, nebo jen napravení jejich největších „vin“, bychom se mohli pouze domýšlet.

V tom, že se strakonická jednota odvolávala na kompaktata a další smlouvy, je skryta i jistá polemika s poděbradskou jednotou. Ta si dodržování stejných smluv vytkla přímo za hlavní bod svého programu.¹⁰⁵ Strakoníci se s ohledem na stavovskou veřejnost přihlásili k těmto smlouvám rovněž a tím se zároveň pokusili postavit do pozice porušitele smluv naopak poděbradskou jednotu, při čemž mohli argumentovat Jiříkovým uchvácením Prahy.

Zajímavé je označení sebe sama za „syny Koruny přirozené“, v čemž probleskují dlouhodobě se rýsující panské ambice na spoluvykonávání vládní moci, přesvědčení, že nejen panovník – zvláště když ten v danou dobu v zemi ani nebyl – ale i stavové, především pans-

¹⁰² Mnohem obsírněji a konkrétněji líčily ve svých ustavujících zápisech své pohnutky a výhrady proti panovníkům či jiným osobám např. zelenohorská jednota (AČ IV, s. 110-114, č. 7) či rakouský mailberský spolek (edice in: K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 389-392). Naopak nejstručnější mezi českými jednotami byl zápis jednoty proti Václavovi IV. (AČ I, s. 52-53, č. 1).

¹⁰³ I při další agitaci strakonických byla poděbradská jednota líčena jako revoluční, vzbouřila se proti dědičnému králi a jeho úřadům (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 359).

¹⁰⁴ Srov. J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221, i výše v podkapitole III.1.

¹⁰⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 264.

tvo, má strážit zájmy země.¹⁰⁶ Nikterak skrývaný ovšem není ani vlastní zájem jednotlivců, tedy aby sami nebyli „skaženi“. Také podle formulace o obecném i „nás všech“ dobrém měla strakonická jednota v sobě spojovat zájmy veřejné – ty na prvním místě – i legitimní vlastní zájmy. „Obecné dobré,“ pojem, který byl kdysi spjat výhradně s panovnickou mocí, dával jí zodpovědnost a legitimizoval ji,¹⁰⁷ se postupně stal až jakousi soudobou floskulí, byl nyní užíván prakticky neustále kýmkoli a strany si jej vykládaly každá podle svého.¹⁰⁸ Konkrétněji zněla proklamace, že se strakoníci nejprve chtějí podávat „k rovnému“, k mírovému urovnání sporů, ale jak poznáme, ani tuto větu nelze považovat za zcela upřímně míněnou.

Strakonická jednota tedy v sobě spojovala své mocenské ambice i cíl společné obrany v atmosféře strachu po pádu Prahy i Menharta z Hradce. Jednota měla koordinovat a spojovat síly Poděbradových odpůrců, zvláště když se na podzim ukázalo, že soukromá válka Oldřicha z Hradce k ničemu nevedla. Zároveň se tak asi mělo předcházet tomu, aby Jiří získával jednotlivce různými prostředky na svou stranu, což bylo umění, ve kterém vynikal. A také měl vznik jednoty a deklarování společného postupu působit na potenciální spojence.

Jakými prostředky hodlala strakonická jednota svých cílů dosáhnout? Naznačili jsme, že navenek se strakonická jednota, ostatně stejně jako poděbradská, snažila prezentovat spíše jako obranné a hlavně mírumilovné uskupení, kterému záleží na „obecném dobrém“. Dokonce i soukromě byl vybraným adresátům její účel popisován podobně: strakonický sjezd měl být svolán proto, „aby rozmluvenie bylo a cesty pohledány, zdali by věci tyto a nesnáze

¹⁰⁶ O užívání pojmu Česká koruna ze strany českých stavů v pozdním středověku srov. např. Lenka BOBKOVÁ, *7.4.1348: Den ustavení Koruny království českého*, Praha 2006, s. 134. Další otázkou je, zdali nelze v použití výrazu Koruna spatřovat jistou aspiraci strakonické jednoty na působnost v celém teritoriálním rozsahu České koruny, na spolupráci se stavy vedlejších zemí. Slovo Koruna ve smyslu celého komplexu zemí Koruny české používali např. představitelé Ptáčkovy strany r. 1441 při zdůvodňování tažení proti odbojnému Janu Koldovi ze Zampachu: označovali Koldu za zhoubce Koruny, a tím obhajovali svou vojenskou spolupráci se Slezany, kteří ke Koruně příslušejí (LL II, s. 105-107, č. 131, 132). Jindy ale bylo v pozdním středověku užívání výrazu Česká koruna značně rozkolísané, zaměňovaly se pojmy Česká koruna a České království (L. BOBKOVÁ, *7.4.1348*, l. c.). Užití výrazu Koruna tedy nemuselo vždy implicitně odkazovat k zahrnutí vedlejších zemí. Styky strakonické jednoty s vedlejšími zeměmi v praxi nebyly příliš intenzivní, jak vyplývá níže z podkapitoly IV.1. Proto v zápise strakonické jednoty ve slově Koruna asi není možné s jistotou hledat teritoriální ambice jednoty ohledně vedlejších zemí, bezpečnější je asi výklad tohoto místa jako výrazu aspirace jednotlivců na podíl na moci a odpovědnosti, která tradičně příslušela především králi. – Dodejme, že také zápisy většiny ostatních panských jednot, pokud se dochovaly, obsahují odkazy buď na Korunu (AČ III, s. 193-195, č. 7, IV, s. 110-114, č. 7) nebo na obecné či zemské dobré. Přímo za „věrné a přirozené Koruny syny“ označili sami sebe např. i ubrmanové, vyhlašující obecný mír na kateřinském sněmu r. 1451 (AČ II, s. 288, č. 48).

¹⁰⁷ Blíže Winfried EBERHARD, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchickou vládou a stavovskou společností, in: ČČH 102, 2004, č. 3, s. 449-474.

¹⁰⁸ Jak byl pojem obecné dobré ohýbán, svědčí např. list Oldřicha z Rožmberka, kde vyzýval Jana z Hradce k účasti na případném tažení slovy: „Jestliže by [Jiří z Poděbrad] vždy chtěl svú vuoli s námi všemi mieti, ... toho zespólka brániti budem ... nechtiece rádi obecnímu zlymu než radše dobrému, Královstvie českého k upokojenie.“ (LL IV, s. 11, č. 12). Fakticky tedy Rožmberk vydával za obecné dobré zahájení války.

ještě bez dalších záhub chudých etc. mohlo v dobré uvedeno býti.¹⁰⁹ Zápis jednoty pak hovořil, jak jsme se už zmínili, o podávání se „k rovnému“. Na druhou stranu naděje na to, že se podaří cíle, nastíněné v zápise, splnit pouhým diplomatickým nátlakem a že poděbradská jednota sama ustoupí, nebyla velká. Záměr prosazovat své požadavky vojenskou cestou, jak už na podzim 1448 činili páni z Hradce, strakonická jednota sice skrývala, usvědčuje ji ale korespondence jejích členů, kde se dozvídáme, o čem na strakonickém sjezdu bylo tajně rozhodnuto: „abychom druhú středu v puostě [5. března] na poli byli bez odtažkóv konečně na ten den“ v případě, že poděbradská jednota nesplní nereálné ultimátum, aby urovnala nesváry na plánovaném sjezdu v Plzni.¹¹⁰ Z války pak ale prozatím sešlo. Strakonická jednota ještě nesehnala dostatek spojenců a citovaná slova o vytržení do pole asi nebyla od jejích autora, Oldřicha z Rožmberka, míněna doopravdy, spíše jen k povzbuzení jednotníků. Do budoucna asi strakonická jednota s válkou s největší pravděpodobností počítala.

Vraťme se ze širšího úhlu pohledu k několika jednotlivým politickým otázkám v programu strakonické jednoty, které ale v zápisu samém, jak jsme již uvedli, nebyly konkrétně zmíněny. Začneme tématem obsazení panovnického trůnu. Základní postoje stran se od předchozích let příliš nezměnily: strakonická jednota vystupovala v roli obhájců nároků Ladislava Pohrobka jako „krále přirozeného“, ¹¹¹ poděbradská strana preferovala nástup Pohrobka také, ale jako voleného panovníka. Oficiální jednání s králem Fridrichem o jeho vydání poté, co v září 1448 Fridrich určil lhůtu k příštímu sjezdu až na daleké září příštího roku, ¹¹² poněkud uvázlo. O poděbradských se občas objevovaly zvěsti, že chtějí uvést do země za panovníka „mladého Míšenského“, tedy vévodu Viléma, nebo jiného knížete; pravdou je, že Jiříkova strana o možnosti volby jiného krále než Ladislava opakovaně hovořila. Byla to rožmberská strana, která už během roku 1448 dbala na to, aby se pokračovalo v jednání s Fridrichem o Ladislavovi, ¹¹³ ne snad proto, že by si začala toužebněji králův příchod přát, spíše tak činila i právě kvůli obavám z toho, aby se poděbradská strana neodvrátila od Ladislavových nároků. Při následujícím překotném vývoji událostí v Čechách vystoupil do popředí spor Poděbrada a pánů z Hradce, jehož vyřešení kladla strakonická jednota nyní na první místo před obecnými otázkami, a obě strany se zřejmě smířovaly s tím, že Ladislav se v království hned tak neobjeví a ani jim tato situace příliš nevadila.

¹⁰⁹ Těmito slovy, jak potom rekapituluji Budějovičtí ve své odpovědi (LL IV, s. 6, č. 5), zval Oldřich z Rožmberka toto město na strakonický sjezd. Byť u města je důraz na mír pochopitelný.

¹¹⁰ List Oldřicha z Rožmberka Janovi z Hradce 14. února 1449, LL IV, s. 11, č. 12.

¹¹¹ Z této doby např. list Aleše ze Šternberka z 20. února 1449: Oldřich prý chce mít „to dietě ... za přirozeného krále.“ (LL IV, s. 15, č. 14). Též R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 346.

¹¹² Např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 328.

¹¹³ Srov. tamtéž, s. 253.

Přestože i na sněmech v období 1449-1451 byla královská otázka probírána a konaly se pokusy jednání s poručníkem Fridrichem znovu navázat,¹¹⁴ neočekávalo se asi příliš. Za této situace se mezi strakonickou a poděbradskou jednotou vědomě bojovalo v první řadě o momentální prosazení či obranu vlastních zájmů za stavu bezkráloví. Až potom by bylo možné pomýšlet na to, aby dosažené výsledky vydržely až do králova příchodu a promítly se do získaných pozic na jeho dvoře. Strakonická jednota dle již zmíněného ustanovení zápisu ani neměla trvat *až* do příchodu krále, ale do vyřešení všech pří a do roka poté. A k rozhodnutí vnitročeských sporů, pochopitelně ve prospěch strakonických, mělo podle plánů dojít zřejmě dříve, nežli se v zemi Ladislav objeví.¹¹⁵ Svůj pohled na královskou otázku strakoníci pozmění až koncem roku 1450, po prohraném boji s poděbradskou stranou, kdy začnou klást do příchodu krále své naděje.

Další okruh problémů představovaly nevyřešené otázky náboženské a církevní. Neshody v církevních záležitostech pochopitelně fungovaly jako jeden ze spouštěčů vzájemného nepřátelství mezi stranami, ale ráz strakonické i poděbradské jednoty byl převážně politický. Sice skoro všichni členové strakonické jednoty byli katolického vyznání, na druhou stranu je příznačné už to, že do svých řad jednota pojala nejen johanitského velkopřevora Václava z Michalovic, ale i kněze táborského směru Bedřicha ze Strážnice. Poděbradská i rožmberská strana oficiálně uznávaly jihlavská kompaktáta z roku 1436, která pojímala kališníky zpět do obecné církve (výklad kompaktát v pojetí obou stran byl ovšem rozdílný), a na sněmovních jednáních během čtyřicátých let byla rožmberská strana dotlačena k tomu, aby se formálně účastnila opakovaných českých žádostí do Říma o uznání voleného pražského arcibiskupa Rokycany. Tyto snahy ovšem čeští katolíci a zejména Oldřich z Rožmberka za pomoci svých kontaktů u církve tajně mařili.¹¹⁶ Ale ne ve všem se zájmy katolických pánů a církve reálně shodovaly.¹¹⁷ A strakonická jednota bojovala především za vlastní zájmy, nikoli za víru. Nepochybně hodlala pokračovat ve svých intrikách proti utrakvismu a Rokycanovi, ale momentálně to nebyl pro její členy nejdůležitější cíl. Co se týká jejího ustavujícího zápisu, ohledně náboženských otázek není příliš sdílný a na první pohled bychom z této listiny ani nepoznali, že jde o jednotu katolickou. Strakoníci se přihlásili ke kompaktátům a obvinili poděbradské z jejich rušení. Cokoli konkrétnějšího o náboženské problematice zápis postrádá, chybí i jakékoli kaceřování utrakvistů – důvodem mohla být prostá opatrnost i záměr neodradit ani

¹¹⁴ Tamtéž, s. 368, 393, 404, 458-459, 485-490, 500-501, 505-506.

¹¹⁵ Srov. výše o tom, že původně počítali jednotníci (alespoň někteří) s vytažením do pole již krátce po strakonickém sjezdu.

¹¹⁶ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 58-59, 101, 109-110, 166-167, 252-253.

¹¹⁷ Jedním z nejsilnějších rozporů byla momentálně otázka držby sekularizovaných církevních statků šlechtici, kteří o ně nechtěli přijít (znovu se toho dotkneme v podkapitole IV.6. o vztazích s církví).

případné kališnické spojení. Svůj katolicismus strakonická jednota naopak ráda zdůrazňovala v propagandě šířené do českých katolických měst a do zahraničí,¹¹⁸ kam vysílala naléhavá tvrzení, že v Čechách je v sázce dobro celého křesťanstva.¹¹⁹ Zároveň členové jednoty doufali v pomoc od římské církve, s jejímiž vysokými hodnostáři byli stále v kontaktu.¹²⁰

Ani o otázce zemské správy nebylo v zápise jednoty nic konkrétního zmíněno. Jiřího volbu za gubernátora od svých straníků na sjezdu v Kutné Hoře roku 1448 strakoníci neuznávali a rozhodnutí o zemské správě na jednáních s poděbradskou stranou všemožně oddalovali, prosazovali vždy řešení jiných problémů než správy. Jiný program v této otázce zřejmě neměli, neslyšíme o Rožmberkovi nebo o někom jiném, že by na gubernátorský post aspiroval sám. Skutečně se zdá, že se velké sněmy následujících let (jihlavský, svato-kateřinský) zabývaly více urovnáváním sporů mezi jednotami než otázkou zemské správy.

Ačkoli celkově mají zmínky o programu strakonické jednoty v ustavujícím zápise i v dalších pramenech různou míru konkrétnosti a jsou různě modifikovány podle toho, o jaký typ pramene šlo a kdo měl být jeho příjemcem či čtenářem, vychází najevo základní orientace strakonické jednoty jako spolku konzervativního, legitimistického, katolického, směřujícího proti poděbradské jednotě a proti mocenským pozicím, které nedávno obsadila.

III.4. Průběh mocenského zápasu v letech 1449-1452

V této přehledové podkapitole bude stručně vylíčen chronologický průběh událostí z let 1449-1452, které byly již mnohokrát popsány v literatuře.¹²¹ Zde se zaměříme více na postoje a taktiku strakonické jednoty. Přehled by měl sloužit také k orientaci při četbě následujících kapitol a podkapitol, ve kterých se bude na tytéž události v různých souvislostech narážet.

Po ustavení strakonické jednoty obě strany rozpoutaly proti sobě diplomatickou kampaň, založenou na náboženských i světských argumentech. Ze strany strakonických se už jasně ozvalo obvinění, že Menhart zemřel následkem otravy od Jiřího z Poděbrad.¹²²

¹¹⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 356-359.

¹¹⁹ Např. listy římskému králi Fridrichovi (LL II, s. 109-110, č. 133, 134, LL IV, s. 165, č. 218), kardinálu Karvajalovi (LL III, s. 173, č. 236), poselství Fridrichovi Saskému (LL IV, s. 110, č. 132), koncept Rožmberkova manifestu (LL IV, s. 105, č. 126). Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 358-359.

¹²⁰ Viz podkapitolu IV.6. o vztazích s církví.

¹²¹ Především F. PALACKÝ, *Dějiny* IV/1; W. W. TOMEK, *Dějepis* VI; R. URBÁNEK, ČD III/2; P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI. Ze speciálněji zaměřených prací např. J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, zvl. s. 110-115; J. SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka r. 1450*; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 121-132; řada podrobností i v úvodu Josefa PELIKÁNA k LL IV, s. IX-XXIII. Na tyto tituly už nebudu pokaždé zvláště odkazovat.

¹²² Poprvé v listě Oldřicha z Hradce ke královskému dvoru v Rakousku (viz R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 354).

Spor Jiříka z Poděbrad a pánů z Hradce byl ústředním bodem nepřátelství mezi jednotami. Ale v pohledu na jeho místo mezi všemi spornými věcmi se obě strany lišily. Poděbradští důsledně rozlišovali na jedné straně věci „stranné“, tedy spor Hradeckého s Poděbradem a jiné soukromé spory, a na druhé straně věci obecné jako otázku zemské správy, obsazení trůnu, řešení církevních záležitostí atd. Kladli přitom důraz na druhý z těchto okruhů a na svolání obecného sněmu, nikoli pouhého sjezdu obou stran: I pokud „by p. Jiřík s p. Oldřichem smluven byl, nehned v této zemi všechny nesnáze miesto vezmú, ješto sněmem obecním mohú k miestu a k konci býti přivedeny.“¹²³ Naopak strakonická jednota požadovala nejprve urovnání sporu vzniklého Menhartovou smrtí a zdůrazňovala vzájemnou souvislost všech sporných bodů: „I zdá mi sě, kdyžby tyto věci, poněvadž jsú mezi nimi [Oldřichem z Hradce a Jiříkem] tak zašly, byly prvé uklizeny, že by i obecních tohoto královstvie věcí potom, a snad i s těmi hned, bylo snáze porovnatí,“ tvrdil Rožmberk.¹²⁴ Proč ovšem odmítá obecný sněm, věrohodně vysvětlit nedokázal – skutečným důvodem jeho postoje zřejmě byla obava z očekávané soupeřovy převahy na sněmu, který by tak mohl i o „věcech obecných“ rozhodnout jinak, než si Rožmberk a jeho příznivci přáli.

Proto místo svolání obecného sněmu vyzvali strakoničtí poděbradskou stranu ke společnému sjezdu stran v Plzni. Poděbradští odmítli se do Plzně dostavit – zvláště když představitelé západočeského města už zjevně inklinovali k jednotě strakonické. Konali-li se pak vůbec plzeňský sjezd, tak bez poděbradské strany. Přestože se strakoničtí, jak bylo výše řečeno, předem tajně usnesli v případě krachu plzeňského sjezdu vytáhnout do pole, svůj úmysl přehodnotili.¹²⁵ Neposlali ani žádnou pomoc novému členu jednoty Janu Koldovi ze Žampachu, který se už koncem února dostal do války hradeckým landfrýdem.¹²⁶

Místo toho strakonická jednota přistoupila na jednání s druhou stranou, jehož výsledkem byla 10. dubna 1449 smlouva, uzavřená na sjezdu v Jindřichově Hradci. Vyhlášovala příměří do 23. dubna následujícího roku, kromě toho byli zvoleni k rozsouzení sporů čtyři ubrmané¹²⁷ a měl být svolán obecný sněm, kde se bude řešit i otázka opatření krále a zemské správy.¹²⁸ Na první pohled se smlouva zdá být ústupkem strakonických vůči poděbradské straně, také ne

¹²³ Aleš ze Šternberka v psaní Oldřichovi z Rožmberka (LL IV, s. 16, č. 44).

¹²⁴ Odpověď na Alešův list (LL IV, s. 26, č. 25). K této výměně názorů i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 362.

¹²⁵ Stalo se tak zřejmě na sjezdu jednoty v Třeboni, svolaném na 20. březen. – Ke zvolení tohoto postupu snad přispěla i rada anonymního spojence, aby strakonická jednota odložila válku a zatím zesílila. Poděbradští si prý naopak přejí bojovat co nejdříve, než přijdou strakonickým na pomoc „Němci“ (LL IV, s. 19-20, č. 20).

¹²⁶ Ke Koldově případu se vztahuje řada listů v LL IV. Vojenskou pomoc pro Koldu prosazovali ve strakonické jednotě hlavně Oldřich z Hradce a Bedřich ze Strážnice, naopak Oldřich z Rožmberka váhal.

¹²⁷ Za strakonickou jednotu Oldřich z Rožmberka a Arnošt z Leskovce.

¹²⁸ Smlouva v LL IV, s. 39, č. 45. – Ústupek strakonické jednotě spočíval v tom, že se obecné otázky měly projednávat až po sporných záležitostech mezi Oldřichem z Hradce a Jiřím z Poděbrad a jejich jednotami.

všichni Oldřichovi jednotníci jí byli nadšeni.¹²⁹ Ale asi bylo Rožmberkovým cílem hlavně získat čas.¹³⁰ Válku pán na Krumlově v tuto chvíli ještě nechtěl, a proto po hradeckém sjezdu krotil své straníky, aby zatím nevyvolávali roztržky.¹³¹ Na druhé straně zároveň bránil odklizení sporů tím, že vykonával jen liknavě funkci ubrmana, do které byl v Hradci zvolen.

Domluvený sněm se konal, a to v Jihlavě během srpna až září 1449. Strakoničtí usilovně dbali o to, aby si zajistili co nejvíce podpory,¹³² a nakonec s výsledkem sněmu mohli být spokojeni. Nejdůležitější záležitosti jako královská a správcovská otázka a spor Jiřího z Poděbrad s Oldřichem z Hradce byly odloženy. Pouze byl uzavřen jakýsi osobní smír Oldřicha z Rožmberka s Poděbradem, který byl sotva z jedné nebo druhé strany míněn opravdově. Jiří byl značně rozladěn ze zdoluhavých jednání, v nichž se sice mělo později pokračovat, ale úvahy aktérů tehdejšího dění po bezvýsledném sněmu již nepokrytě směřovaly jinam: „...pan Jiřík s jinými jich strany pány ku poli sě strojie, chtiece ty, kteříž v jich kraji jsú a k nám sě v této mieře přivinuli, utisknutí a k své vuoli připraviti. A nám pak nenie lze, aniž jinak učiniti muožem, než sě ku poli také strojíme, tomu chceme s boží pomocí odepřieti,“ rozhlašoval nikoli nezaopatřené ve své zprávě o jihlavském sněmu pro veřejnost Oldřich z Rožmberka.¹³³

V měsících následujících po sněmu také vyvrcholilo úsilí obou stran o získání spojenců vně Českého království, které líčíme podrobně v samostatné kapitole. Římský král Fridrich III., dlouhodobě nakloněný rožmberské straně, zůstával vůči žádostem strakonických o pomoc, které můžeme tušit, netečný. Nadějněji probíhalo jednání se saským kurfiřtem Fridrichem II. Mírným z rodu Wettinů.

Na března 1450 svolala strakonická jednota sjezd všech svých členů do Plzně. Účel sjezdu byl zřejmě několikerý: vzhledem k přítomnosti některých poděbradských zástupců a také prostředkujících „neutrálů“ mohlo jít o jednu z posledních šancí na to, aby se konečně začalo s urovnáváním sporů. Zároveň ale byli do Plzně pozváni zástupci Fridricha Saského. Snad tedy měl Oldřich z Rožmberka, který řídil politiku strakonické jednoty, rozehraných paralelně více partií: za prvé ještě nebyla pohřbena okrajová možnost, že poděbradská jednota přistoupí

¹²⁹ List Jana z Rýzemberka (LL IV, s. 46, č. 54).

¹³⁰ V tomto směru PALACKÉHO výklad (*Dějiny* IV/1, s. 191) i TOMKŮV (*Dějepis* VI, s. 187). Naopak J. JÁNSKÝ předpokládá, že Rožmberk ještě doufal ve smír (*Kronika* III, s. 113).

¹³¹ V tuto chvíli hlavně Hynka Krušinu ze Švamberka (LL IV, s. 81-82, č. 100, 101). Později podobně nového člena jednoty Mikuláše z Lobkovic (říjen 1449; tamtéž, s. 114-115, č. 136) či Jindřicha z Kolovrat (únor 1450; tamtéž, s. 156, č. 202). Pokud jde o Lobkovice, tomu se z několika rukou doneslo, že mu prý Rožmberk vzkazoval, aby se nebál s poděbradskými válčit, že mu jednota pomůže (tamtéž, s. 111, č. 132). Pak ale vyšlo najevo, že skutečný Rožmberkův názor je jiný: Oldřich jej varoval před unáhlenými kroky (list na s. 114-115).

¹³² Patrné bylo úsilí o získávání dalších členů jednoty (LL IV, s. 94, č. 117), navíc Oldřich z Rožmberka přímo do Jihlavy zval Vratislavské (tamtéž, s. 70, č. 85) a podle R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 389 pozn. 3, jistě i další zástupce vedlejších zemí (viz také níže podkapitolu IV.1. o vztazích strakonické jednoty s vedlejšími zeměmi).

¹³³ Koncept v LL IV, s. 103, č. 126.

na smír „po dobrém“. Oldřich před plzeňským sjezdem absolvoval schůzku s ubrmanem za poděbradskou stranu Alešem ze Šternberka na Zvíkově, kde se usnesli na novém sjezdu obou jednot do Pelhřimova. Ale zdá se, že strakoničtí předáci v čele s Rožmberkem snahu o jednání spíše jen předstírali¹³⁴ či si ponechávali tuto cestu jen pro případ selhání jednání o pomoci ze zahraničí.¹³⁵ Druhým směrem tedy bylo jednání s králem Fridrichem III. o jeho podpoře strakonické jednotě; zda už jednota začala mít zájem na vydání krále Ladislava z poručnickovy moci, nevíme, ale nezdá se tak. Třetí a momentálně nejdůležitější směr strakonické politiky představovalo jednání s Fridrichem Saským. Dohoda s ním se stala hlavním výsledkem plzeňského sjezdu: 22. března 1450 strakonická jednota uzavřela s Fridrichem smlouvu o vzájemné vojenské pomoci, výslovně proti Jiříkově jednotě.¹³⁶ O pět dní později smluvila i poděbradská jednota podobný spolek s Vilémem Saským, znepřáteleným bratrem kurfiřta Fridricha,¹³⁷ s Hohenzollerny a s dalšími spojenci ve Wunsiedelu.

Tím bylo už téměř rozhodnuto, že ke smírnému řešení sporů nedojde. Na dubnový pelhřimovský sjezd nyní strakoničtí nejprve ani nechtěli jet,¹³⁸ v Čechách již propukaly ozbrojené konflikty mezi jednotlivci z obou stran. Za této situace skončil sjezd roztržkou a příměří, které končilo k 23. dubnu, zde nebylo prodlouženo. I v této době se občas objevily nové pokusy o zprostředkování smíru,¹³⁹ které ale nenašly odezvu.

Obě strany vytáhly do pole. Rožmberkové vypravili své vojsko pod vedením nejstaršího Oldřichova syna Jindřicha 13. května: s ním se měly spojit oddíly ostatních jednotníků a akci měl tajně podpořit současný vpád Fridricha Saského do Čech proti Poděbradovcům. List Oldřicha z Rožmberka Hynkovi ze Švamberka, kde byl plán spolupráce se saským kurfiřtem vyličen,¹⁴⁰ byl na cestě zachycen poděbradskými příznivci a následně předán Jiříkovi, který

¹³⁴ Tvrdila to později poděbradská jednota (LL IV, s. 184-187, č. 247), R. URBÁNEK, ČD III/2, zvl. s. 408-410, 415, ji v podstatě dává za pravdu. – Dodejme, že někteří ze strakonických by brzký smír asi uvítali: srov. zvláště list Hanuše z Kolovrat (AČ VII, s. 204, č. 1; Hanuš ovšem formálně ještě nebyl členem jednoty, pouze s ní sympatizoval). Jádrem jednoty ale už preferovalo silové řešení sporů s pomocí spojenců z ciziny. Stejně tak byla k válce odhodlaná i poděbradská jednota (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 408-409).

¹³⁵ Korespondence z té doby s vlastními jednotníky či s králem Fridrichem obvykle obsahuje na jednu stranu věty o snaze urovnat spory, ale na druhou strany i náznaky o choulostivých věcech, o kterých je nutné jednat ústně (např. LL IV, s. 145-165, č. 184, 199, 201, 218). Důvodem této opatrnosti asi byla obava ze zachycení listu nepřátelskou stranou. – Ať už strakoničtí vkládali do jednání s poděbradskými částečné naděje nebo to jen předstírali, doporučoval Rožmberk svým jednotníkům zatím umírněný postup a řešení sporů před ubrmany, „aťby [poděbradští] tím méně, ač by chtěli,“ mohli mít záminku proti strakonickým (LL IV, s. 148-149, č. 190). To vše se ale změnilo uzavřením spojenecké smlouvy s Fridrichem Saským.

¹³⁶ Smlouva v LL IV, s. 171, č. 231.

¹³⁷ Podrobněji o úmluvách v kontextu probíhající války mezi wettinskými bratry v Sasku (tzv. Bruderkrieg) v podkapitole IV.3. o vztazích strakonické jednoty se Saskem.

¹³⁸ Tvrzení Jiřího z Poděbrad v LL IV, s. 184, č. 247; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 420.

¹³⁹ V lednu šlo o iniciativu neutrálu Zbyňka Zajíce z Házmburka a Jana Smiřického, ještě v květnu plánovali sjezd Mikuláš Trčka z Lípy a Aleš Holický z jedné strany a Jan z Hradce ze strany druhé.

¹⁴⁰ List z 9. května v LL IV, s. 192, č. 257.

jeho obsah zveřejnil. Mezi poděbradskými nastal poprask. Rožmberkům a jejich straníkům začaly přicházet desítky opovědí; mimořádný byl obsáhlý opovědní list Oldřichovi z Rožmberka od samotného Jiřího z Poděbrad, jenž nepokrytě útočil na adresátovu pověst. Oldřich a jeho jednotníci byli obviňováni ze záměrného porušování smluv a byla jim přičtena odpovědnost za veškerou roztržku mezi jednotami. K dovršení všeho se saská pomoc opozdila.

Vojenské operace obou jednot se postupně přesunuly na západ Čech. 4. června došlo k přímému střetu obou hlavních vojsk u Rokycan, při kterém byli strakoničtí bez většího odporu zahráni do Plzně. Hned potom strakonická jednota přistoupila na jednání, jehož výsledkem byla 11.června 1450 smlouva o příměří na hradě Vildštejně (Vlčtejně) u Blovic.¹⁴¹ Smlouva stavěla na kompaktátech, listu mírném a dalších úmluvách, ke kterým se oficiálně hlásili i strakoničtí, ale na kterých více záleželo Jiříkově straně. Zároveň se tím povážlivě začala vzdalovat naděje na splnění hlavního cíle strakonické jednoty, návratu předzářijových poměrů. Byli určeni noví ubrmané (za strakonické Jindřich z Rožmberka a Vilém mladší z Rýzemberka¹⁴²) a stanoveno datum konání obecného sněmu. Předpokládalo se, že i všichni nepřítomní členové obou stran se ke smlouvě připojí.

Vyvstává otázka, proč strakonická jednota vzdala válku tak rychle. Přitom se k ní dlouho a pečlivě připravovala, ani v ní nebyla jednoznačně poražena a saské vojsko se do Čech opravdu chystalo. Na druhou stranu byla vojenská převaha Jiříkova šiku patrná, zatímco čeští stoupenci strakonické jednoty se do pole asi vypravovali zdlouhavě a neochotně.¹⁴³ Sami o sobě, bez saských posil, byli strakoničtí oproti svému soupeři velmi slabí, jak ukáží i následující částí práce. Kdy a v jakém rozsahu saské vojsko dorazí, nebylo zřejmé, a kdyby se do té doby chtěli bránit strakoničtí sami, riskovali by porážku. I nepřítomnost Oldřicha z Rožmberka mohla napomoci ujednání smíru. Nicméně určitě i nyní doufali horlivější ze strakonických jednotníků, že půjde jen o dočasné ústupky.¹⁴⁴ Zajímavé je, jak Oldřichovi z Hradce záleželo, aby ve smlouvě nebyl Zdeněk ze Šternberka titulován jako nejvyšší purkrabí.¹⁴⁵

Další politika strakonické jednoty byla již spíše ve znamení defenzivy. Na tom, jak zastavit vzrůstající moc Jiřího z Poděbrad, Oldřich z Rožmberka pracoval, stále v kontaktech

¹⁴¹ LL IV, s. 238-244, č. 345. Držitelem Vildštejna byl poděbradský straník Fridrich z Donína.

¹⁴² Je nutné upozornit, že v této práci narážíme celkem na tři (!) Vilémy z Rýzemberka (z nichž jeden byl dokonce členem poděbradské jednoty), pro orientaci viz Přílohu č. 1 u Jana z Rýzemberka, pozn. 343.

¹⁴³ Většina důležitých členů se nakonec asi v poli objevila, ale možná zklamali neoficiální sympatizanti jednoty, s nimiž se též počítalo, jako Chebští či Hanuš z Kolovrat. V obecné rovině srov. LL IV, Úvod, s. XVIII.

¹⁴⁴ K celému srov. i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 454-455.

¹⁴⁵ List Oldřicha z Hradce Jindřichovi z Rožmberka: SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>). Požadavek byl doprovázen vysvětlením, že „oni se pišie, jak chtie, než my bychme jich v tom potvrzovati nejměli.“ Dostalo se mu ale odpovědi, že smlouva už je zapečetěna a nelze na ní nic měnit (tamtéž, sign. 1463b, inv. č. 1915: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112920>).

se zahraničím, ale v Čechách začal poněkud ustupovat ze scény: stejně jako při květnových bojích a jako na Vildštejně se i na následujících fórech nechal zastoupit synem Jindřichem: Za měsíc po vildštejnské úmluvě se sešel v Pelhřimově sjezd, kde po náročném jednání, trvajícím celé tři týdny, 3. srpna ubrmani ukončili vleklý spor Oldřicha z Hradce s Jiřím z Poděbrad: oba si dle výpovědi nebyli navzájem ničím vinni, čímž se Jiří očistil i od podezření z otravy Menharta z Hradce. Provolán byl obecný mír až do konání sněmu.¹⁴⁶ Následoval ještě osobní sjezd Jindřicha z Rožmberka a Jiřího z Poděbrad na nedalekém hradě Kamení. V listopadu pak začal opět bez rožmberského vladaře velký svatokateřinský sněm v Praze, který zasedal až do ledna 1451. Tam pokračovali ubrmanové v rozsuzování sporů, které nestihli vyřídit v Pelhřimově, a nakonec byl 6. ledna definitivně potvrzen obecný mír.¹⁴⁷ Na přetřes přišla v Praze i královská a správcovská otázka. Strakonická jednota přitom už zřejmě začala sama mít zájem na příchodu krále Ladislava, který by mohl pomoci ke zvrácení momentálně nepříznivého vývoje v Čechách.¹⁴⁸ Skutečně se jí na kateřinském sněmu s pomocí vnitřní opozice v poděbradské jednotě podařilo dosáhnout toho, že sněm rozhodl o vyslání dalšího poselstva na vídeňský dvůr, zatímco otázka zemské správy se odložila.

Vyhlášením obecného míru lze snad již považovat existenci strakonické jednoty jako instituce za skončenou, spojenecké závazky členů by tímto přestaly platit.¹⁴⁹ Ale boj o moc mezi dvěma stranami, poděbradskou a rožmberskou, tím neskončil a otevřeně pokračoval ještě bezmála dva roky. Proto i období let 1451-1452 musí být, třebaže ve stručnější formě, do vyličení událostí zahrnuto. Stejně tak budou dovedeny až do definitivního rozhodnutí bojů v roce 1452 i další kapitoly a podkapitoly, kde to zpracovávaná látka bude vyžadovat.

Vídeňské jednání s Fridrichem III., které se uskutečnilo v březnu 1451, žádný posun v otázce Ladislavova vydání nepřineslo, podobně jako pak další velký benešovský sněm v červenci, kam dorazili Fridrichovi zástupci. Z panských členů strakonické jednoty byl v Benešově snad jen Jindřich z Rožmberka. Brzy ale dosáhla významného úspěchu poděbradská strana: v říjnu téhož roku se vydalo další poselstvo za Fridrichem do Vídně. Při jednání římský král oznámil, že uznává Jiříka zemským správcem.

Za této situace se Oldřich z Rožmberka, který byl nyní pevně rozhodnut Ladislava vymocit, odhodlal k zásadní změně politické linie. Ukončil letité spojení své strany s Fridrichem III., brzy již císařem, a na přelomu let 1451 a 1452 se připojil k rakouskému opoziční-

¹⁴⁶ Zápis sjezdu v AČ II, s. 284-286, č. 46; ubrmanská výpověď tamtéž, s. 286-287, č. 47.

¹⁴⁷ Zápis sněmu v AČ II, s. 287-294, č. 48.

¹⁴⁸ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 486-489.

¹⁴⁹ Viz následující podkapitolu III.5.

mu spolku, který požadoval Ladislavovo vydání do rukou stavů.¹⁵⁰ V létě 1452, kdy v rakouských zemích propukla otevřená válka mezi císařem a stavovskou opozicí, podpořili Rožmberkové opozici i vojensky. S nimi tak učinili i někteří ze zbývajících členů rožmberské strany, kterých už ale nebylo mnoho. Část strakonických jednotníků – i Oldřich z Hradce – byla už po smrti, jiní se přidali se k Jiříkovi.

Ačkoli proticísařská koalice v Rakousku dosáhla úspěchu a Fridrichovo dvanáctileté poručnictví nad Ladislavem v září 1452 skončilo, Rožmberkům nakonec tento úspěch nebyl nic platný. Vše se rozhodlo nikoli v Rakousku, ale doma v Čechách. Už v dubnu, příznačně na den svatého Jiří, v Praze zasedl další sněm. Za nepřítomnosti aktuálních rožmberských stoupenců, ale za účasti některých bývalých strakonických jednotníků byl Jiří z Poděbrad 27. dubna 1452 oficiálně zvolen zemským správcem Českého království.¹⁵¹ Pro nepřítomné byla stanovena lhůta na to, aby ke sněmovnímu zápisu taktéž přivěsili svou pečeť. Poté, co ultimátum 15. srpna vypršelo, vytáhl Jiří se svým vojskem proti těm, kteří výzvu ignorovali, tedy proti jádru tábořské a rožmberské strany. První se vzdali táborští; z rožmberské strany nejdříve kapituloval na začátku září Jan z Lobkovic, brzy po něm uznal nového gubernátora i sám Oldřich z Rožmberka¹⁵² a rychle následovali i ostatní. Odpor byl vyloučený, i proto, že vojsko Rožmberků a několika jejich straníků stále bojovalo v Rakousích a nebylo k dispozici.

Skončil tak souboj mezi Jiřím z Poděbrad a Oldřichem z Rožmberka i s jejich stranami o nadvládu v zemi. Jiří měl už pevně zajištěnou pozici, byl uznán zemským sněmem i císařem a ani odjinud ze zahraničí už nemohli jeho odpůrci očekávat účinnou pomoc, také sami strakoníci už postrádali prostředky a asi i odhodlání k dalšímu boji. Poslední naděje na opětovné posílení jejich vlivu představoval příchod mladého katolického krále, od kterého se navíc očekávalo, že se bude snažit naklonit si panstvo bez rozdílu stran i v materiální rovině.

Na sněmu, konaném za účasti rožmberské i poděbradské strany v říjnu 1452 v Praze o svatém Havlu, se rozhodlo o vyslání nového poselstva do Rakous kvůli ujednání podmínek Ladislavova nástupu. Jednání českých poslů s královým okolím na listopadovém sněmu ve Vídni konečnou dohodu nepřineslo. Klíčové byly až úmluvy přímo mezi Jiřím z Poděbrad a hrabětem Oldřichem Celským, momentálně prvním mužem u Ladislava, v dubnu a květnu 1453, které obsahovaly i bod o potvrzení a prodloužení Jiříkova gubernátorství. I po Ladisla-

¹⁵⁰ Podrobněji níže v podkapitole IV.2. o vztazích strakonické jednoty s Fridrichem III. a Rakouskem.

¹⁵¹ Zápis sněmu v AČ II, s. 309-313, č. 56.

¹⁵² Oldřichův přiznávací list ke sněmovnímu zápisu je v LL IV, s. 354, č. 491. Oldřich si pouze vymínil, aby on ani jeho spojenci nebyli nuceni činit cokoli, co by bylo proti římské církvi nebo proti králi Ladislavovi, a aby všem byla zachována jejich práva.

vově příchodu do země si tak Jiří podržel moc v rukách a rožmberští straníci, přestože se někdy hmotných odměn od nového krále dočkali, museli respektovat Poděbradovo vítězství.

III.5. Vnitřní organizace strakonické jednoty a její fungování v praxi

V této podkapitole představíme organizaci a vnitřní pravidla strakonické jednoty tak, jak je předepisoval její zápis,¹⁵³ a budeme je konfrontovat se zmínkami o jejich naplňování.

Základem spojeneckého svazku byla proklamace o zachovávaní „pokoje a jednoty“ mezi členy navzájem a o vzájemné pomoci proti každému, kdo by útočil proti jednotě či jejímu členovi a proti „obecnému dobrému“. Společný postup měl podle strakonického zápisu probíhat nejprve v rovině diplomatické a až poté, co by se takto nepodařilo věc vyřešit, se jednotníci měli bránit vojensky, „v tom statkóv ani hrdel svých nelitující.“ Pokud členové nedokázali vyřešit své případné osobní spory,¹⁵⁴ měli si zvolit za ubrmany některé ze spolujednotníků; kdyby se na nikom neshodli, měli jim ubrmany jmenovat Oldřich nebo Jindřich z Rožmberka. U nich se též předpokládalo, že v případě potřeby budou ubrmanům nápomocni svými radami. Právě z podrobných ustanovení o řešení sporů můžeme soudit, že jedním z cílů, pro které byla jednota ustavena, bylo i předcházet vnitřním rozbrojům v katolické straně a netřístit své síly v jiných sporech než v souboji s poděbradskými.

Naopak členovi, který by sám počal válku s nepřáteli bez souhlasu ostatních, neměla jednota povinnost pomáhat. Ještě hrubším porušením zápisu by bylo odepření pomoci druhům poté, co by se celá jednota usnesla na společné obraně, či jiné zásadní nedodržení závazků. V takovém případě by provinilec pozbyl své „cti a víry“ a měl být přinucen k poslušnosti i silou. Právě nehmotný „nejvyšší základ“ cti a víry¹⁵⁵ byl jedinou sankcí, pod kterou se členové zavazovali zápis dodržovat, nebyl doprovázen peněžitými sankcemi – na rozdíl od případů,

¹⁵³ Ustavující zápis v LL IV, s. 7-9, č. 10 (z něho vycházejí následující odstavce).

¹⁵⁴ Není úplně jasné, jestli byly míněny jen vnitřní spory mezi jednotníky, nebo i spory s osobami mimo jednotu, pravděpodobně se ale ustanovení vztahovalo hlavně na vnitřní spory. Tomu nasvědčuje i kontext, spory s jinými nepřáteli upravovalo už předchozí ustanovení. Srov. B. RIEGER, *Zřízení krajské* I, s. 81.

¹⁵⁵ Slovo víra zde znamenalo více věrohodnost, důvěru než víru v náboženském smyslu (srov. heslo „Víra“ v OSN XXVI, s. 742-743). Porušení závazku tak teoreticky mělo mít za následek bezectnost jedince. Formálně však asi byl v tomto obratu i náboženský smysl stále obsažen, někdy se používal i přímo obrat „věru křesťanskú i cti“ (např. AČ IV, s. 401, č. 6).

kdy panovala mezi zúčastněnými nedůvěra, jako průměr dvou válečných stran aj.¹⁵⁶ V praxi asi znamenalo nedodržení závazku hlavně nepřátelství ze strany bývalých spolujednotníků.

Originál zápisu jednoty měl být uložen u pánů z Rožmberka, k nimž měli posílat své přiznávací listy i nově přistupující členové. Každý člen si ovšem mohl od Rožmberků vyžádat přepis zápisu, a ten použít k upomínání ostatních jednotníků, aby mu poskytli pomoc.

V čele jednoty měli stanout Oldřich a Jindřich z Rožmberka. Výslovně to sice zápis neříká, avšak vyplývá to z ustanovení o řešení sporů i o uložení zápisu jednoty u nich. Jejich funkce neměla žádný oficiální název a nebyla obdařena takovými pravomocemi, jaké měl ve své jednotě Jiří z Poděbrad, který byl při založení jednoty od ostatních členů dokonce formálně zvolen správcem.¹⁵⁷ Také jinde se v zápisech tzv. panských jednot setkáváme i s výraznějšími formálními kompetencemi vůdců než u Rožmberků ve strakonické jednotě,¹⁵⁸ ale faktická autorita osobnosti Oldřicha z Rožmberka nepřipouštěla pochyby o jeho pozici v čele. Spoluvůdcovství syna Jindřicha bylo alespoň během prvního roku existence jednoty spíše formální a spočívalo víceméně v zastupování otce Oldřicha.¹⁵⁹

V hlavních zásadách své organizace jako společná obrana, postup při řešení případných vnitřních sporů, absence povinnosti pomáhat tomu, kdo by začal válku o své vůli, se strakonická jednota výrazně neodchylovala od ostatních panských jednot, u kterých známe zápis.¹⁶⁰ Relativně výraznější pozornost byla u strakonické jednoty věnována pouze způsobu urovnávání sporů členů a možnosti upomínat je podle zápisu.

Jako první z jednotníků využil možnost požádat jednotu o podporu, zatím jenom diplomatickou, již v únoru 1449 Jan Kolda ze Žampachu v konfliktu s královéhradeckým landfrýdem.

¹⁵⁶ Základem 10 000 kop grošů byly podepřeny např. hradecká či vildštejnská smlouva (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 368; LL IV, s. 241, č. 345). Naopak u panských jednot, pokud víme, vždy stačil základ cti a víry. Srov. V. URFUS, *Zášť*, s. 102.

¹⁵⁷ Jiří měl např. i právo v případě potřeby vybírat od svých jednotníků berně (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 264).

¹⁵⁸ Např. v jednotě husitské šlechty z r. 1415 výslovně příslušelo jejím třem vůdcům rozkazování jednotníkům ke společné vojenské obraně či rozhodování o provinění členů proti zápisu jednoty (AČ III, s. 193-195, č. 7). V zápise strakonické jednoty nic z toho stanoveno nebylo, minimálně rozhodování o společné vojenské akci se mělo být dílem celé jednoty. Na druhou stranu u některých jiných jednot byla pozice vůdců ještě mlhavější.

¹⁵⁹ Doklady o Jindřichově pozici viz v Příloze č. 1 u Jindřicha z Rožmberka, bod 8. Oldřichova pozice vyplývala z již zmíněného dlouholetého vůdcovství své straně, jeho zkušeností a schopností. Konkrétní doklady o jeho rozhodujícím vlivu na chod jednoty viz v dalším textu.

¹⁶⁰ Zápis jednoty proti králi Václavovi v AČ I, s. 52-53, č. 1, husitské jednoty r. 1415 v AČ III, s. 193-195, č. 7, zelenohorské jednoty v AČ IV, s. 110-114, č. 7, a jednoty z r. 1415 v AČ VI, s. 314-316, č. 52. K poděbradské jednotě R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 264-266. Specifikem poděbradské jednoty bylo její sepětí s východočeskými landfrýdy a široké pravomoci jejího vůdce. Zelenohorská jednota, která poněkud otevřeněji odhalovala svou útočnou tvář, rozšířila zásady společného postupu i na výslovný zákaz členům uzavírat separátní příměří. Pražská jednota z roku 1505 podrobněji upravovala pozici panského, rytířského a městského stavu v rámci jednoty, jistě vzhledem k tehdy pokročilému vývoji stavovství a stavovským rozporům. Táž jednota zároveň nejotevřeněji akcentovala svůj náboženský ráz a pro adepty na členství podmiňovala vstup do jednoty odřeknutím se „blu- duov pikhartských“, víry jednoty bratrské, zatímco ostatní panské jednoty byly otevřené pro všechny zájemce.

Po opakovaných přimluvách Bedřicha ze Strážnice a Oldřicha z Hradce za Koldu se Oldřich z Rožmberka odhodlal obeslat hejtmána landfrýdu Soběslava Mrzáka z Miletínka, ale asi bez velkého efektu. Kolda byl nakonec vojenským tlakem donucen k příměří s landfrýdem.¹⁶¹

Hned po svém vstupu do jednoty v srpnu téhož roku žádal o podporu Mikuláš z Lobkovic proti Holickým ze Šternberka. Podle svých slov se sám neodvážil bez Rožmberkova souhlasu začít proti nim válku, která, jak tušil, by mohla přerůst do většího konfliktu s poděbradskou jednotou.¹⁶² To mu Rožmberk schvaloval; ubezpečoval jej, že Lobkovicům chce pomáhat a je k tomu dokonce podle zápisu jednoty povinnen.¹⁶³ Válečný konflikt ale zatím nebyl v zájmu strakonických, proto Oldřich doporučoval Mikulášovi sepsat své stížnosti na Šternberky, které by on, Oldřich, předložil Jiříkovi i ubrmanům, zvoleným v dubnu na jindřichohradeckém sjezdu.¹⁶⁴ Následně ale Mikuláš přišel s jiným záměrem, a sice přijmout prostředkování neutrálního Jakoubka z Vřesovic. Oldřich souhlasil, pouze ho varoval před uzavíráním delšího příměří, než byl klid zbraní mezi oběma jednotami.¹⁶⁵ Ani Jakoubek jako ubrman však ukončit spor nedokázal a záští se nakonec vybil od dubna 1450 ve válce obou jednot. Tehdy asi Mikuláš žádal i vojenskou pomoc, když mu kromě Šternberků opověděla i „všecka jejich [poděbradských] rota“, jak se předtím obával.¹⁶⁶ Boje však probíhaly asi pořád hlavně mezi Lobkovici a Šternberky, obě strany si dobyly po jedné tvrzi.¹⁶⁷ Po vildštejnské smlouvě potřeboval Mikuláš pomoci s urovnáním dalšího svého sporu se Žateckými a Lounskými, za což se důrazně přimlouval u Rožmberka Hanuš z Kolovrat. Vůdce jednoty reagoval podobně jako před rokem: prý hned po prvním Hanušově listě obeslal Jiříka i ubrmany, zvolené na vildštejnském sjezdu, a chce Mikulášovi pomáhat podle zápisu jednoty; neví ale, co více by nyní mohl činit.¹⁶⁸ V tomto případě je evidentní, že strakonická jednotka již situaci nezvládla: znovu se naplnily Mikulášovy obavy, poděbradská jednotka v listopadu protáhla hasištejnským panstvím a prý mu způsobila nyní, během příměří, větší škody než předtím za války.¹⁶⁹

Jednoznačně nejen o diplomatickou, ale i bojovou pomoc žádal v dubnu a květnu 1450 Jindřich z Kolovrat: v probíhající válce mezi jednotami mu poděbradští opověděli a oblehli

¹⁶¹ Korespondence v LL IV, s. 12-32; V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 54-59; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 360-365.

¹⁶² LL IV, s. 111, č. 132. – O celém sporu korespondence v LL IV, s. 95-144, 168-175; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, 398-399.

¹⁶³ LL IV, s. 124, č. 149.

¹⁶⁴ LL IV, s. 114-115, č. 136. Zde nastával problém v tom, že jedním z ubrmanů byl ovšem Aleš Holický ze Šternberka, sám ve sporu zúčastněný. Podle hradecké smlouvy měl být ubrman v přích, které se jej přímo týkaly, ad hoc nahrazen jinou osobou (LL IV, s. 41, č. 45); zda se tak v praxi dělo, je otázkou.

¹⁶⁵ LL IV, s. 124, č. 149.

¹⁶⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432, pozn. 1, podle LL IV, s. 111-112, č. 133 (list patří podle Urbánka do května 1450, nikoli do podzimu 1449, kam je zařazen v edici).

¹⁶⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 434-435.

¹⁶⁸ LL IV, s. 291, č. 410.

¹⁶⁹ LL IV, s. 295-298, č. 416, 417.

jeho hrad v Buštěvsi (dnešním Buštěhradě). Připomínal spolujednotníkům jejich dřívější sliby a Oldřicha z Rožmberka upozorňoval, že včasný zásah je potřeba i proto, aby i ostatní členové neztratili důvěru k Oldřichovi a „nerozpakovali se.“¹⁷⁰ Když ani po několika týdnech pomoc nepřicházela, došlo k ukázkovému naplnění jednoho ze článků zakládajícího zápisu strakonické jednoty: Kolovrat důrazně požádal Jindřicha z Rožmberka o zaslání přepisu samotného ustavujícího zápisu a hodlal podle něho důrazně napomenout ostatní jednotníky.¹⁷¹ Uvažoval již i o možnosti dohody s obléhateli; nakonec se s Jiříkem asi smluvil v září.¹⁷² Všechny jmenované případy ukazují, že možnost požádat strakonickou jednotu o pomoc byla využívána, skutečná ochota vůdců jednoty, především Rožmberků, se účinně za své spolujednotníky postavit však mnohdy scházela.¹⁷³

Jednota ovšem měla chránit své členy nejen proti poděbradským, ale i proti jiným nepřítelům – aspoň podle výkladu některých jednotníků. Tak Hynek Krušina ze Švamberka žádal s odvoláním na zápis jednoty od Oldřicha z Rožmberka přímlovu ve svých sporech s německými knížaty.¹⁷⁴ Zdůrazňoval přitom, že nejde o svévolné začínání války z jeho strany, neboť věděl, že v takovém případě by nárok na podporu ztrácel. Oldřich skutečně přímlovné listy napsal; zda Hynkovi opravdu pomohly k urovnání záští, nevíme.

Podle zápisu strakonické jednoty probíhalo též urovnávání vnitřních sporů, neboť ani ty se jednotě nevyhnuly.¹⁷⁵ Oldřich z Rožmberka se ujímal ubrmanské funkce ve sporu mezi Janem Bechyní z Lažan a Týnskými¹⁷⁶ i mezi Oldřichem z Hradce a Bedřichem ze Strážnice. S vyřizováním druhého ze sporů, asi vůbec nejvážnější z rozepří ve strakonické jednotě, to však bylo komplikovanější: nejprve se o to asi pokoušel Děpolt z Rýzemberka; následně měl být ubrmanem Rožmberk, ten prý ale s výpovědí „dlel“, a proto se obě strany domluvily již samy na ubrmanství Arnošta z Leskovce. Nakonec – po více než roce od vypuknutí sporu – se vrátily před Rožmberka.¹⁷⁷ Mezi Plzeňskými a jedním služebníkem Jindřicha ze Sobětic prostředkovali Rožmberkové a Oldřich navrhoval za ubrmana Hynka Krušinu ze Švamberka. Přinejmenším Plzeň souhlasila, že přestane na Hynkovi, případně i na jiném jednotníkovi

¹⁷⁰ LL IV, s. 183-189, č. 246, 251; AČ IV, s. 395, č. 14.

¹⁷¹ LL IV, s. 214, č. 298.

¹⁷² Blíže R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 442.

¹⁷³ Dodejme, že jednotlivých zmínek o tom, že se členové jednoty obraceli na její vůdce se žádostmi o pomoc, je daleko více (např. Jan Blankštejn z Vartenberka, Vaněk z Pecky, Kuneš Rozkoš z Dubé), ale v těchto případech už chybí více podrobností. Opět se však nezdá, že by se žadatelé dočkali výraznější podpory. Mnohokrát jednotníci také žádali o „pouhé“ ubrmanské urovnání sporů, ale v těchto případech se asi většinou obraceli na Oldřicha z Rožmberka nikoli jako na vůdce jednoty, ale jako na jednoho z ubrmanů, stanovených na hradeckém sjezdu.

¹⁷⁴ LL IV, s. 279-280, č. 391. Blíže viz v podkapitole IV.4. o zahraničních vztazích.

¹⁷⁵ K podstatě jmenovaných sporů viz níže podkapitolu V.4.

¹⁷⁶ LL IV, s. 257, 263-264. Zda tento spor opravdu probíhal v období strakonické jednoty, není zcela jisté, neboť listy nebyly datovány.

¹⁷⁷ LL IV, s. 305-307, č. 436, s. 320-321, č. 459; AČ IV, s. 32-33, č. 57.

(ovšem „z našeho [plzeňského] kraje“), kterého Rožmberk určí.¹⁷⁸ Až na svéráznou podmínku Plzeňských se tedy vše dělo tak, jak předepisoval zápis jednoty. Jiný případ nespadá mezi vnitřní spory mezi členy, ale mezi spory s neutrály: Jan Bechyně z Lažan navrhoval ve své rozepři se služebníkem Dětřicha z Janovic, přítele Hanuše z Kolovrat, za ubrmany jednotníky Jana nebo Oldřicha z Hradce nebo Jana z Lobkovic.¹⁷⁹

Pokud se tedy při sporech ve strakonické jednotě strany nedohodly samy a bylo nutné využít prostředníka, ujímali se urovnávání Rožmberk a ostatní jednotníci, jak určoval zápis jednoty. Účastníci sporu většinou deklarovali ochotu ke smíru a přistupovali na navrhované ubrmany. Někdy však odklizení sporů komplikovala zaneprázdněnost rozhodčích a jindy se jednání nepříjemně táhla kvůli složitosti sporu, jako v případě Oldřicha z Hradce s knězem Bedřichem. Žádný z těchto sporů však, pokud víme, nepřerostl do otevřeného záští mezi členy ani nevýústil v odchod člena z jednoty. Jako závažnější se v důsledku ukázala předešle zmíněná neschopnost jednoty pomoci svým ohrožovaným členům, která – jak varoval Jindřich z Kolovrat – nakonec skutečně oslabovala důvěru ve vůdce jednoty.¹⁸⁰

Ačkoli se obě jednoty, strakonická i poděbradská, otvíraly všem zájemcům o členství, v některých případech jednoty byly nebo měly být vázány určitými omezeními v otázce, kdo smí být jejich členem. Promlouvat do toho mohly především smlouvy o příměří: dohoda z dubna 1449 z Jindřichova Hradce stanovovala, že jednotníci, kteří by porušovali příměří a nepodrobili se ani následným příkazům ubrmanů, mají být vyloučeni ze své jednoty; ta je má dokonce veřejně pohanět.¹⁸¹ Podobně byla pojata i vildštejská smlouva z června 1450: kdo by do stanoveného termínu neposlal svůj přiznávací list k příměří, toho se měla jednota „zbaviti a odřezati“, nepomáhat mu a nezastávat se ho.¹⁸² Když se po hradecké smlouvě ozývaly stížnosti na to, že Kolda ze Žampachu a Kryštof Šof nerespektují příměří, skutečně i sama strakonická jednota uvažovala o jejich vyškrtnutí ze seznamu spojenců, de facto o jejich vyloučení z jednoty, z obavy, aby nepropadla základ příměří, 10 000 kop grošů. Dotyční však prohlásili, že v příměří stát chtějí, a snad se i zklidnili.¹⁸³ Následující případ byl poněkud odlišný: Strakonické jednotě bylo vyčítáno, že během příměří, v srpnu 1449, přijala do svých řad již zmíněného Mikuláše z Lobkovic, který až do té doby patřil mezi členy jednoty poděbradské. Podle jejího zápisu měl přitom Mikuláš své spory – v tomto případě se Šternberky –

¹⁷⁸ LL IV, s. 93, č. 115.

¹⁷⁹ LL IV, s. 35-38, č. 37, 40.

¹⁸⁰ Více v kapitole V o členech jednoty.

¹⁸¹ Smlouva v LL IV, s. 41, č. 45.

¹⁸² Vildštejská smlouva v LL IV, s. 240, č. 345.

¹⁸³ AČ IV, s. 25-26, č. 44; LL IV, s. 59-60, č. 71; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 369, pozn. 1.

řešit před Jiříkem,¹⁸⁴ tedy obdobně jako členové strakonické jednoty měli vznášet své spory na Rožmberky nebo jiné spolujednotníky.¹⁸⁵ Lobkovic se místo toho rozhodl poděbradskou jednotu opustit, ačkoli nic takového její zápis nepovoloval.¹⁸⁶ Jiří pak obvinil strakonické, že i oni Mikulášovým přijetím porušili jindřichohradeckou smlouvu a propadají základ.¹⁸⁷ Takový výklad strakoničtí pochopitelně už neuznávali.

Poslední otázkou je, kdy strakonická jednota skončila a kdy pro její členy pominuly závazky, plynoucí z jejího zápisu. To má význam mimo jiné pro posuzování chování těch členů, kteří v letech 1451-1452 separátně přecházeli na Jiříkovu stranu. Jak už jsme několikrát zmínili, zápis předpokládal konec jednoty rok po vyřešení všech sporných věcí.¹⁸⁸ Ve smyslu, jaký si strakoničtí přáli, ale k vyřešení sporů nedošlo. Svatokateřinský sněm na přelomu let 1450 a 1451 definitivně vyhlásil obecný mír za podmínek, které znamenaly vítězství Jiřího z Poděbrad, byť s několika ústupky. Strakonická jednota tehdy nepochybně ještě fungovala.¹⁸⁹ Sněmovní zápis existenci jednoty výslovně nezakazoval, naopak jim snad ukládal určitou odpovědnost za dodržování smíru ze strany svých členů.¹⁹⁰ Jinou činnost ale za nových mírových poměrů strakonická jednota legálně vykonávat nemohla, a pokud je mi známo, v pramenech se od té doby o ní nevyskytují žádné jednoznačné zmínky. Strakoničtí nadále tvořili stranu, ale svou jednotu snad již po kateřinském sněmu nebo po dořešení některých jednotlivých sporů před ubrmany formálně rozpustili. Možná ani lhůta jednoho roku navíc po skončení sporů nebyla naplněna. Spíše než to, že se o jednotě nehovoří v glejtu k červencovému sněmu 1451,¹⁹¹ by tomu nasvědčovala listina vydaná Oldřichem z Hradce a Bedřichem ze Strážnice v září: Zatímco v září 1450 se Oldřich z Hradce ve sporu s Bedřichem podával na

¹⁸⁴ Tvrdil to ve svém listě Aleš ze Šternberka (LL IV, s. 133, č. 163). O zápise poděbradské jednoty R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 264.

¹⁸⁵ Jde tak vlastně o zrcadlové naplnění dalšího článku zápisu strakonické jednoty: penalizace člena, který hrubě porušil zápis jednoty. Ačkoli i strakonickou jednotu někteří členové postupně opouštěli, o reakci strakonických nevíme; byla snad zmírněná tím, že dotyční na rozdíl od Lobkovic proti své bývalé jednotě přímo neválčili.

¹⁸⁶ Pro poděbradskou jednotu bylo Mikulášovo vystoupení neplatné a jednota jej nadále evidovala mezi svými členy (LL IV, s. 266, č. 374).

¹⁸⁷ SOA Třeboň, Historica, sign. 1186, inv. č. 1576 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J118&id=112580>). – K celému srov. i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1.

¹⁸⁸ Obdobou v tomto byla mezi panskými jednotami, pokud víme, jen jednota proti Václavovi IV. Obvyklejší byla předem daná doba trvání vyjádřená v letech (husitská jednota 1415, zelenohorská), případně měla jednota zaniknout s nástupem příštího krále (poděbradská) nebo šlo o kombinaci obou principů (jednota r. 1505).

¹⁸⁹ Nejjednoznačnější list Jana Ozora z Boskovic z prosince 1450 v LL IV, s. 302, č. 430.

¹⁹⁰ AČ II, s. 294, č. 48, třetí odstavec od konce. Použití formulaci však lze rozumět i tak, že tuto odpovědnost pro budoucnost nemají „jednoty“, ale už jen „strany“, a že jednoty existovaly jen do této doby.

¹⁹¹ Glejt pro rožmberskou stranu vydávají jmenovaní poděbradští straníci i jiní příslušníci „jednoty naše“, kdežto příjemci glejtu jsou vymezení jen jmény a těmi, kdo „s nimi a vedle nich ... pojedú“, bez zmínek o jednotě (LL IV, s. 318-320, č. 457). Jenže identické formulace byly použity již v glejtu ke sněmu svatokateřinskému (SOA Třeboň, Historica, sign. 1518, inv. č. 1997 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J151&id=113002>).

Oldřicha z Rožmberka „podle jednoty“, o rok později, když se Hradecký a Bedřich opět zaručili na Rožmberka, se už na zápis jednoty neodkazovalo.¹⁹² Poněkud v rozporu s tím se nicméně zdají formulace použité při kapitulaci Oldřicha z Rožmberka před Poděbradem v září 1452: Oldřich si vymínil, že nemá být nucen k ničemu proti zájmům církve nebo krále Ladislava, on ani jeho „přátelé, pomocníci a spolujednotníci a služebníci naši i lidé poddaní.“¹⁹³ Zda výraz „spolujednotníci“ opravdu dokládá existenci strakonické jednoty, je otázkou. Není doprovázen žádným přesnějším vymezením typu „kdož s námi v zápisu jsou.“ Snad by jej bylo možno chápat i ve smyslu „spojenci“ a celou formulaci jako snahu o co nejširší vymezení okruhu rožmberských straníků. Dobu formálního zániku strakonické jednoty tak není možné jednoznačně určit, o něco pravděpodobnější se zdá již počátek roku 1451.

Celkově prameny umožňují poměrně detailně nahlédnout do vnitřního fungování strakonické jednoty, zároveň ale odhalují některé nedostatky v něm, způsobující to, že jednota vždy reálně neplnila dobře své předpokládané funkce. Jednota se střídavým úspěchem zvládala urovnávat občasné vnitřní spory, méně již dokázala své členy chránit proti značnému vojenskému tlaku poděbradské strany. To však souviselo s její celkovou slabostí.

III.6. Získávání nových členů z řad poděbradských straníků i nerozhodnutých neutrálů

Se svými jedenácti zakládajícími členy byla strakonická jednota v době svého vzniku několiknásobně menší než jednota poděbradská, která se již mohla opírat o celé čtyři východočeské landfrýdy i o četné stoupence z jiných částí Čech a Moravy. Strakoničtí však hodlali k sobě přilákat nové členy z řad vlažnějších stoupenců Jiříka a především z řad těch, kteří doposud nerozhodnutí zůstávali v neutralitě.

Prostor pro získávání nových členů existoval. Zdaleka ne všichni členové poděbradské jednoty byli přesvědčení utrakvisté. Z vlivných katolíků stáli při Poděbradovi např. Jindřich z Michalovic, Zdeněk ze Šternberka či Vilém ze Šumburka, po dobytí Prahy se k nim přidali i Vilém Švihovský z Rýzmburka, Jan Zajíc z Házmburka, vladykové Mikuláš z Lobkovic a Burián z Gutštejna a mnozí další.¹⁹⁴ I ze zřejmých Poděbradových odpůrců přijela v únoru 1449 na sjezd do Strakonice jen část. Kdo mezi ně po úchvatu Prahy mimo jiné patřil, je patrné

¹⁹² LL IV, s. 284-285, č. 399, s. 320-321, č. 459.

¹⁹³ LL IV, s. 354, č. 491. Níže stojí ještě: „páni přátelé i spolujednotníci naši“.

¹⁹⁴ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 266. O způsobech, jakými si Jiří po dobytí Prahy získával příznivce, tamtéž, s. 318-319: soudobé zprávy hovořily o jeho „chytrosti“, tvrdosti i o úsilí o veřejnou bezpečnost.

z Jiříkových glejtů k nakonec neuskutečněnému sněmu v říjnu 1448: kromě těch, kteří o čtyři měsíce později stanuli ve strakonické jednotě, se na straně příjemců glejtu jmenují Mikuláš a Zbyněk Zajícové, Hynek Krušina z Lichtenburka, Hašek a Beneš Děteničtí z Valdštejna, Hanuš Libštejnský z Kolovrat, Vilém z Rýzemberka, Jan ze Smiřic, Jakoubek z Vřesovic a Mikuláš z Lobkovic.¹⁹⁵ Někteří jako Hynek z Lichtenburka byli dlouhodobě neutrálové, jiní se ale v předchozích letech řadili k Rožmberkově a Menhartově straně. Sám Oldřich z Rožmberka z nich počítal hlavně s Hanušem a s Jakoubkem a také s Buriánem z Gutštejna, které zval na sjezd své strany počátkem listopadu. Pozvání však přijal snad jen jediný muž, kterého potom ve strakonické jednotě nenalzáme: Jan Smiřický.¹⁹⁶ Ještě počátkem roku 1449 byl strakonické jednotě nakloněn také Jan Sádlo ze Smilkova.¹⁹⁷

Všichni tito však buď přešli rovnou k silnější poděbradské jednotě¹⁹⁸ nebo byli součástí nemalé skupinky „neutrálů“, jakési „šedé zóny“.¹⁹⁹ Setrvávání v neutralitě vně obou jednot mělo pro dotyčné své výhody i nevýhody. Především mohli požívat vysokého kreditu prostředníků mezi oběma stranami. Zbyněk Zajíc z Házmburka byl na vildštejnském sjezdu zvolen nejvyšším ubrmanem, i předtím bývali on, Jakoubek z Vřesovic či Jan Smiřický podepsáni pod mnohými smírnými akcemi a prostředkováním – mezi celými stranami, mezi jednotlivci i mezi poděbradskými a Saskem.²⁰⁰ Nevystavovali se útokům protivníků té strany, ke které by přistoupili, ani obviněním z porušení slibu jako ti, kteří mezi stranami přestupovali. Naopak v klidu čekali na to, že se jedna ze stran ukáže silnější.²⁰¹ Co postrádali, byla účinná ochrana a příměluva, zvláště pokud by se sami dostali do nějakých sporů. Kateřinský sněm r. 1450-1451 rozhodl ve sporu Chebských – dalších neutrálů – s Jiřím z Poděbrad o zaplacení jisté sumy v neprospěch Chebu s paradoxním odůvodněním: město jednak už předtím k zaplacení peněz svolilo, jednak oficiálně nevstoupilo do strakonické jednoty. Zřejmě proto ubrmani neuznali příměluvy za Cheb ze strany Hynka ze Švamberka a jiných

¹⁹⁵ SOA Třeboň, Historica, sign. 1065, inv. č. 1437, sign. 1067, inv. č. 1439 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1J106>); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 338, pozn. 2.

¹⁹⁶ LL III, s. 365-366, č. 513, s. 366, pozn. 2; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 340-341. Jakoubek se vymluvil na nebezpečí cest; sliboval účast na příštím sjezdu, ale nezastíral, že s ním jedná i Jiřík (LL III, s. 367, č. 515).

¹⁹⁷ LL IV, s. 17, č. 15; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 344, pozn. 2, 349, pozn. 2.

¹⁹⁸ Z výše jmenovaných Hašek z Valdštejna, Vilém z Rýzemberka, Burián z Gutštejna a dočasně Mikuláš z Lobkovic.

¹⁹⁹ Mikuláš a Zbyněk z Házmburka, Jan ze Smiřic, Jakoubek z Vřesovic, zprvu formálně i Hanuš z Kolovrat. – Další jména neutrálů u R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 379-380. Jakoubek, hejtmán litoměřického landfrýdu, vedl k neutralitě i celý landfrýd (tamtéž, s. 282, 380, 430), i když nakonec se ve válce r. 1450 na Litoměřicku mnozí přidali k poděbradské jednotě (po válce i Jakoubek).

²⁰⁰ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 206-207, III/2, s. 342, 349, 373, 399, 406-407, 412-413, 421, 428-431, 448, 456, 457; AČ II, s. 287, č. 48.

²⁰¹ Srov. tamtéž, III/1, s. 206-207, III/2 s. 380. Jako první se po vildštejnské smlouvě přidal k Jiříkovi Jakoubek (v září 1450; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 466, pozn. 1, podle: Adolph BACHMANN (hrsg.): *Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440 - 1471)*, Wien 1879 (=Fontes rerum austriacarum 2, XLII, dále FRA XLII), s. 71-72, č. 44).

strakonických.²⁰² Bez mocných spolujednotníků za zády mohla být pro neutrály obtížnější i cesta k získávání důležitých funkcí – nakonec ale do různých poselství, do rady zemského správce i potom do zemských úřadů i přední neutrálové někdy voleni a jmenováni byli.²⁰³

Zájmem strakonické jednoty bylo získat si dosud nerozhodnuté na svou stranu, případně přetáhnout někoho z poděbradských. Jednotníci promýšleli cesty, jak toho dosáhnout: Když se zjistilo, že se Jiří z Poděbrad zřejmě nedostaví na sjezd do Plzně v březnu 1449, navrhoval Václav z Michalovic toho využít k tomu, aby se Rožmberk pokusil kraje, k jejichž žádosti zmíněný sjezd měl být, „od něho [Jiřího] a strany jeho odchýliti.“ Strakoníci tedy měli rozhlašovat, že z jednání sešlo Jiřího vinou.²⁰⁴ I Jiří z Poděbrad ale do Plzně posílal svou obširnou obranu.²⁰⁵ Samotná Plzeň byla v dubnu nakonec od strakonických rovnou požádána, aby přistoupila do jednoty, a žádosti vyhověla. Týden po ní vstoupilo do strakonické jednoty i další město, České Budějovice, které se původně chytaly poslat zástupce již na ustavující sjezd ve Strakonících.²⁰⁶

Jiný postup doporučoval Oldřich z Hradce, podle kterého by pomohlo získávat nové členy, kdyby strakonická jednota vytáhla do pole a ukázala tím svou akceschopnost. Oldřich zároveň upozorňoval na situaci v královéhradeckém kraji: Poděbradští „vidúc, že máme tam v kraji pomocníka [míněn Jan Kolda], chtěli by jeho svévolně od nás odtlačit.“ Když se mu nedařilo přesvědčit Rožmberka k zahájení války, přišel s jinou protiakcí: s Bedřichem ze Strážnice nabídl opravu škod těm královéhradeckým landfrýdníkům, kteří ještě nebyli přímo Jiříkovými spojenci, čímž se podle R. Urbánka pokoušel landfrýd rozštěpit.²⁰⁷ Vše ale vyznělo do ztracena, Kolda zůstal při strakonických a ostatní na Hradecku při poděbradských.

Zmíněný Kolda, pán na Náchodě, byl jedním z prvních, kdo se k jednotě po jejím založení přidal. Do května 1449 tak učinili i Kryštof Šof, Kuneš Rozkoš z Dubé (z rodu Benešoviců) a na jihu Čech ještě Jan z Ústí.²⁰⁸ Neoficiálně k jednotě patřili i mnozí přátelé a služebníci stávajících členů, např. Děpolt z Rýzemberka, expurkrabí Pražského hradu, či Arnošt z Leskovce.

Další příležitost pro uplatnění diplomatických schopností strakonických představoval sněm, který se měl podle usnesení dubnového hradeckého sjezdu sejít v létě 1449. Hned po tomto usnesení se tázal Oldřich z Hradce Oldřicha z Rožmberka, jaké pány, „kteříž by k těm

²⁰² AČ II, s. 293-294, č. 48; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 480.

²⁰³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 489, 634, 685, 786, 978 (nejúspěšnější byl Zbyněk Zajíc). Nejhůře dopadl Jan Smiřic, popravený r. 1453; je ale otázkou, zda by mu bývala mohla zachránit hrdlo příměluva od jakékoli jednoty.

²⁰⁴ LL IV, s. 24, č. 23.

²⁰⁵ LL IV, s. 20-22, č. 20; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 362.

²⁰⁶ LL IV, s. 48-49, č. 56 a pozn. 3; AČ III, s. 541, č. 533; LL IV, s. 5, č. 6.

²⁰⁷ K celému odstavci LL IV, s. 23-25, č. 22, 24; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 364.

²⁰⁸ Srov. seznam pomocníků jednoty v SOA Třeboň, Historica, sign. 1114, inv. č. 1494 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J111&id=112498>).

běhóm nám raditi uměli,“ má ke sněmu pozvat. Kohokoli ze šlechticů a měst, kteří nebyli u vpadení do Prahy, zněla odpověď.²⁰⁹ Pravda byla taková, že ani Rožmberk o konkrétních jménech příliš jasno neměl. Obeslal proto staršího spolujednotníka Jana z Rýzemberka, ale již s modifikovanou otázkou: ví-li o někom dalším, kdo „by v jednotě v Strakonících sepsané s námi státi chtěl.“ Jan doporučoval se orientovat na Žatecko a Litoměřicko, kde dosud jednota neměla žádného člena; konkrétně navrhoval dvě jména (pokud nezazněla už v nedochovaném Oldřichově listě), Jakoubka z Vřesovic a Mikuláše z Lobkovic.²¹⁰ Zatímco Jakoubek se rozhodl vyčkávat v neutralitě, Mikuláš, ačkoli do té doby člen poděbradské jednoty, nabídku vyslyšel. V srpnu 1449 přestoupil do strakonické jednoty a přidali se k němu Fridrich a Aleš ze Šumberka, Jindřich z Weidy a město Kadaň.²¹¹ Výslovná zmínka o tom, že i oni vstupují do jednoty na její žádost, opět dokládá aktivitu, kterou strakoníci při hledání spojenců v Čechách vyvíjeli.²¹²

Mezitím se jednota pozvolna rozšiřovala i dalším směrem. Kromě šlechticů, kteří měli statky v Čechách i na Moravě, se v jejích řadách objevili i první výhradně moravští členové, když v červnu přistoupili Jan Ozor z Boskovic a Václav Hecht z Rosic.²¹³ Neznámo kdy se přidal i Severočech Jan Blankštejn z Vartenberka, který ale asi brzy poté zase vystoupil.²¹⁴

Vlastní iniciativu vyvíjel Hynek Krušina ze Švamberka, který zjara 1450 jednal nejprve s Jindřichem z Plavna (svým švagrem) a Alešem ze Šternberka a potom s Přibíkem z Klenové a Klatovskými, tedy s neutrály či příznivci Jiříka. Minimálně tématem druhé schůzky byl i spor Jiřího z Poděbrad s Oldřichem z Hradce. Snad se tedy pokoušel obrátit dotyčné k postoji příznivějšímu strakonické jednotě, avšak nepříliš úspěšně.²¹⁵

Rozruch mezi poděbradskými se strakoníci pokoušeli způsobit i svou pomlouvačnou kampaní proti Jiřímu z Poděbrad či Alešovi ze Šternberka. Tu šířili zejména v Praze i ve středních Čechách.²¹⁶ Poděbradští se zase sjížděli, „chytrými řečmi k sobě lidi chlácholéc“.²¹⁷

Příležitost k sobě naklonit nejen Západočechy, ale i další nerozhodnuté, skýtal plzeňský sjezd v březnu 1450. Snad i s tímto úmyslem zval Rožmberk do Plzně Zbyňka Zajíce

²⁰⁹ LL IV, s. 45-46, č. 52, 53.

²¹⁰ LL IV, s. 47, č. 54.

²¹¹ LL IV, s. 94, č. 117; AČ III, s. 541, č. 533.

²¹² Nicméně samo obeslání adepta na členství nestačilo, bylo asi nutné, aby dotyčný měl na vstupu osobnější zájem: Lobkovic a páni ze Šumberka se k jednotě přidali možná hlavně kvůli svým sporům se Šternberky.

²¹³ Příznávací list 15. června 1449: AČ III, s. 541, č. 533 (reg. s chybným jménem: viz originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1142, inv. č. 1526 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J114&id=112530>).

²¹⁴ Je jmenován na seznamu stoupenců obou jednot z léta 1450 (LL IV, s. 265-267, č. 374), je ovšem psán jak při strakonické, tak poděbradské jednotě! Ke strakonickým jistě patřil v září 1449 (srov. LL IV, s. 102, č. 124).

²¹⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1; LL IV, s. 162-163, č. 214.

²¹⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 410, 424; LL IV, s. 166, č. 220.

²¹⁷ LL IV, s. 146, č. 186; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 423-424.

z Házmburka, Jakoubka z Vřesovic, Jana Smiřického, Hanuše z Kolovrat či Chebské.²¹⁸ Tedy neutrály, v posledních dvou případech již sympatizující se strakonickou jednotou. Do Plzně měl přijet i Burián z Gutštejna, katolický vladyka a jeden z nejbohatších šlechticů Plzeňska – Urbánkovými slovy – kolísající mezi Jiřím a neutralitou.²¹⁹ V jeho podporu doufal Rožmberk už v lednu 1449, kdy byl Burián jedním z adresátů jeho diplomatické kampaně před vznikem strakonické jednoty.²²⁰ Oldřich si přál, aby se na plzeňském sjezdu urovnal jeho nesvár s Hynkem Krušinou ze Švamberka²²¹ – bránil snad v Oldřichových očích jen tento spor Buriánovi v příklonu ke strakonické jednotě? Úmysly většiny neutrální, včetně Buriána, však byly jiné: chtěli v Plzni dopomáhat k smíru mezi jednotami,²²² jak snažili se i mnohokrát po tom. V Plzni se tak nanejvýše mohly upevnit sympatie Kolovrata a Chebu ke strakonickým.

V květnové a červnové válce si potom strakoníci svou neobratností i vlažné poděbradské jednotníky, místo aby si je získali, popouzeli proti sobě. Burián z Gutštejna i Vodňanští si stěžovali na škody bezdůvodně utrpěné od strakonického vojska; Vodňanské to dokonce pohnulo k opovědi a zapojení se do boje proti strakonickým.²²³

Až po válce se k jednotě přidal 11. června 1450 moravský Bernart z Cimburka, zástavní držitel Šumperka, a 23. června konečně i Hanuš Libštejnský z Kolovrat.²²⁴ Především v případě Hanuše, který již předtím dlouho s jednotou sympatizoval, mohlo být formální přistoupení motivováno hlavně snahou o získání lepší pozice při následných jednáních o smíru.²²⁵

Samostatný příběh představovaly vytrvalé, avšak marné pokusy některých strakonických jednotníků o získání dvou neutrálních měst do jednoty. Prvním z nich bylo zastavené říšské město Cheb. Ve vztahu ke strakonické a poděbradské jednotě zastávalo neutrální postoj, svoji bezpečnost si zajišťovalo dvoustrannými ochrannými smlouvami s českými pány i s říšskými knížaty. Jedním z těchto ochránců byl i Hynek Krušina ze Švamberka a snad odtud pocházely alespoň neoficiální sympatie Chebu ke strakonické jednotě.²²⁶ V květnu 1450 žádal nejprve

²¹⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 412; LL IV, s. 155, č. 199; AČ IV, s. 392, č. 8; FRA XLII, s. 59-60, č. 33.

²¹⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 412, 430-431.

²²⁰ LL IV, s. 6-7, č. 9.

²²¹ LL IV, s. 155, č. 199. Příčinou jejich smíru se měl Hanuš z Kolovrat.

²²² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 412-413; k Buriánovi a Jakoubkovi srov. LL IV, s. 152-153, č. 196.

²²³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 430-431, 437, pozn. 1, 456; SOA Třeboň, Historica, sign. 1441a, inv. č. 1871 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J144&id=112876>).

²²⁴ Regesty příznávacích listů v AČ III, s. 541, č. 533, s. 546, č. 560.

²²⁵ Srov. výše o potížích Chebu na kateřinském sněmu.

²²⁶ Na Krušinův popud Chebští v březnu 1450 neumožnili ve svém městě konat sjezd poděbradské jednoty s německými knížaty (srov. podkapitulu IV.3.), což bylo i důvodem výše popsaného sporu s Jiřím z Poděbrad, neboť ten požadoval za způsobenou hanbu finanční odškodnění.

Hynek Krušina, poté i ostatní jednotníci Chebské o přímou vojenskou pomoc pro jednotu. Zda ji tito poskytli, nevíme, oficiálně se ale členy strakonické jednoty nikdy nestali.²²⁷

Druhé město se od předchozího nemohlo lišit více: Tábor. Bývalý tábořský svaz se politicky rozpadl mezi jednotlivé strany. Zatímco dlouholetí táborští spojenci Bedřich ze Strážnice a Jan Kolda ze Žampachu podporovali Oldřicha z Hradce a strakonickou jednotu, Písek, samotný Tábor i některá další bývalá města tábořského svazu se už asi v době kolem dobytí Prahy opatrně přiklonily k poděbradské jednotě.²²⁸ Už v březnu 1449 přitom Kolda na Bedřichovu radu žádal Tábor o podporu proti hradeckému landfrýdu.²²⁹ Ještě zajímavější je ovšem list, který psal následujícího měsíce na Tábor Bedřich: odrazoval Tábořské od dohody s Rokycanou a zřejmě si i přál, aby také ve světských bojích podpořili strakonickou jednotu.²³⁰ To neučinili, nicméně se od dubna již přestali vyskytovat mezi členy poděbradské jednoty a přešli do neutrality. Střídavě se ovšem vychylovali k jedné nebo druhé straně.²³¹ Teprve po vildštejnském smíru se přiblížila možnost spojení strakonických s Tábořem: ten se totiž dostal do konfliktu se Zdeňkem ze Šternberka a jinými z poděbradských a sám počátkem července 1450 začal přes Oldřicha z Hradce jednat se strakonickými. Též Kolda na Tábor psal a jistě vzkazoval svůj souhlas s tím. K čemu ale dospěla plánovaná schůzka Tábořských se strakonickými předáky, nevíme.²³² Nakonec došlo ještě k jednomu pokusu o spojení dávných rivalů – už asi bez účasti Bedřicha a Koldy – poté, co Tábořští ani Rožmberkové roku 1452 neuznali Jiříkovu volbu za gubernátora. Když se již k Táboru blížilo poděbradské vojsko, obrátili se Tábořští na Oldřicha s naléhavou žádostí o pomoc, že, jak líčil Oldřich, „s námi a vedle nás státi a býti chtěie do budúcieho pána.“ Bylo však už pozdě.²³³

Kolik nových členů a spojenců tedy strakonická jednota získala od svého založení do léta roku 1450 k původním jedenácti? Jaká byla její síla v Čechách a na Moravě²³⁴ během války

²²⁷ J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 160-165; k žádostem o podporu FRA XLII, s. 67-69, č. 40, 42, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 433-438.

²²⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 306, 367; LL IV, s. 42, č. 45.

²²⁹ Koldův list v LL IV, s. 23.

²³⁰ List vydán u A. MOLNÁRA, *Na rozhraní*, s. 104-105; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 305-308.

²³¹ V únoru 1450 i v červnu Tábořští přijímali Rožmberkovo ubrmanství ve sporech s Rakušany (LL IV, s. 159, 161, 246), mezitím ale v květnu někteří tábořští služebníci strakonické jednotě opověděli (LL IV, s. 230-231, č. 333, 334). Viz též František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora* I/2, České Budějovice 1990, s. 536-537. – Na seznamu členů poděbradské jednoty z června čteme jen Písecké, Vodňanské či Klatovské; samotný Tábor nikoli (LL IV, s. 265-266, č. 374).

²³² LL IV, s. 259-262, č. 363, 364, 366; F. ŠMAHEL, *Dějiny* I/2, s. 536; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 451-452.

²³³ Oldřichův list synu Jindřichovi v LL IV, s. 346-348, č. 487; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 665. Oldřich však odmítl dohodou s Tábořem zbytečně dráždit poděbradské, dokud se z Rakous nevrátí rožmberské vojsko, vedené Jindřichem v Rakousích, a pokud i Rakušané nepřislíbí svou pomoc.

²³⁴ Moravu je nutné zde zahrnout, již proto, že někteří členové měli majetky v obou zemích a i dobové seznamy členů uvádějí pohromadě české i moravské osobnosti. Kromě bezvýhradných členů jednot však na Moravě část

ve srovnání s poděbradskými rivaly? Dochované seznamy členů z června 1450 vyznívají poměrně jasně pro poděbradskou jednotu: Evidují na poděbradské straně 49 šlechticů a 19 královských měst, u strakonických 23 šlechticů a pouhá 3 města. Navíc výčet členů poděbradské jednoty byl doprovázen významným dodatkem: „A netoliko ti svrchupsaní, ale každý kraj z dřeve psaných, totiž čáslavský, kúřimský, chrudimský a hradecký, jsú v témž [v poděbradské jednotě], kromě některých, kteříž jsú sě svévolně z lantfrídu vytrhli.“²³⁵ Poděbradské jednotě tak měl dle jejího výkladu pomáhat každý člen východočeských landfrýdů.²³⁶ Tuto sílu nemůžeme nijak kvantifikovat, ale mějme ji na paměti.

Ke každé ze stran je ještě možno přičíst několik jmen. Použijeme-li zde již v předstihu výsledky V. kapitoly této práce, můžeme u strakonické jednoty pro válku roku 1450 počítat s 27 šlechtickými členy a 3 královskými městy.²³⁷ Jednota poděbradská by měla ve svých řadách po doplnění o další členy, které jmenuje R. Urbánek,²³⁸ 61 šlechticů a 23 měst.²³⁹ Toto lze porovnat s držbou hradů: na strakonickou jednotu připadalo podle mých výpočtů v Čechách a na Moravě přibližně 59 hradů, na poděbradskou jednotu 120 hradů.²⁴⁰ Uvedená čísla dokládají dosti výraznou převahu poděbradské jednoty: v počtu šlechtických členů i v počtu hradů v poměru přibližně dva ku jedné, v počtu královských měst byla přesila poděbradských dokonce sedmi- až osminásobná. To vše přitom bez započítání zbývajících „anonymních“ členů východočeských lanfrýdů.

Ačkoli strakonická jednota od svého založení svoje řady téměř ztrojnásobila, čísla zároveň ukazují, že za poděbradskou jednotou výrazně zaostávala. Tušíme, že jak diplomatická kampaň, tak vyjednávání s konkrétními adepty bylo poměrně horlivé, avšak i vzhledem ke své slabosti se strakonická jednota jevila méně atraktivní než poděbradská: Vyčkávajících neutrálnů ubývalo, ale většinou volili příklon k Jiříkovi. Při velmi nepříznivé situaci v Čechách se tak pro strakonické stávalo jediným a nezbytným východiskem hledat spojence za hranicemi.

stavů projevovala určitý stupeň sympatií k jedné nebo druhé ze stran – to zde nezohledňujeme a vztahem dotýčených k českým jednotám se zabýváme samostatně v následující podkapitole IV.1., v části věnované Moravě.

²³⁵ Seznamy LL IV, s. 265-267, č. 374. Mikuláš z Lobkovic a Jan Blankštejn jsou psáni v obou jednotách, každého započítáváme jen k jedné (Lobkovice ke strakonickým, Blankštejna k poděbradským). K dataci seznamů viz níže na počátku kapitoly V.

²³⁶ To se asi u vlažnějších landfrýdníků nedělo úplně dobrovolně, nicméně při „lámání chleba“ landfrýdy zřejmě byly schopny i je v rámci hotovosti zmobilizovat (srov. o tažení proti Praze r. 1448 v LL III, s. 347, č. 491; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 286).

²³⁷ Ze 30 jmen šlechticů evidovaných v kapitole V pro rok 1450 vynímáme zemřelé Jana z Rýzemberka a Aleše ze Šumburka a též Jana Blankštejna z Vartenberka, pravděpodobně již přestoupivšího k poděbradské jednotě.

²³⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377-379, 973.

²³⁹ Prahu počítám jako tři města.

²⁴⁰ Podrobně níže v podkapitole V.3. o majetku členů strakonické jednoty. Jde o držbu hradů, které členové jednoty nebo jejich nejbližší příbuzní drželi jistě či s velkou mírou pravděpodobnosti. Pochopitelně u celé řady dalších hradů nelze držbu k roku 1450 vyloučit ani vyvrátit.

IV. Hledání spojenců: vztahy strakonické jednoty s vedlejšími zeměmi České koruny, se zahraničními knížaty a s církví

„Divno jest některým, že druhá strana, ač jest mnohem menší než vaše, a že byste také měli sebu Slesie a vsichny země okolní, vždycky vás po své vuoli táhne, kamž chce.“²⁴¹ Takto usuzovaly o postavení rožmberské strany podle zprávy Kašpara Šlika v roce 1446 některé osobnosti na rakouském královském dvoře, které postřehly důležitou výhodu, jež mohla hrát ve prospěch rožmberské strany: Ta se ve vlastních Čechách sice potýkala se silícími Poděbradovci, jako strana katolická ale nalézala přirozené sympatie v zahraničí, a dokonce i v rámci českého soustátí – v převážně katolických vedlejších zemích. Odtud však bylo ještě daleko k účinnému spojení.

IV.1. Země Koruny české

Nejpevnější svazek s Čechami pojil ze všech korunních zemí dlouhodobě Moravu, byť i její pouto s „hlavou“ svazku českých zemí za husitských válek a následného bezkráloví poněkud zesláblo a v pozdějších sporech o otázku volby nebo přijetí krále Ladislava se plně projevila rozdílná stanoviska českých a moravských stavů ve státoprávních otázkách. Morava byla kromě vlastních Čech jedinou ze zemí Koruny, mezi jejímiž stavy si získaly silný ohlas husitské myšlenky. K husitství inklinovala především šlechta, u které dokonce převažovala kališnická složka nad katolickou. Soudí se nicméně, že náboženské rozpory na Moravě v porovnání s Čechami nevystupovaly tolik do popředí. I tak konfesijní dělítko spolu-vytvářelo předpoklady k tomu, aby se během boje mezi strakonickou a poděbradskou jednotou část moravských šlechticů přikláněla k jedné nebo druhé ze soupeřících stran. Zároveň platilo, že těžiště zápasu obou jednot se nacházelo v Čechách a že situaci na Moravě ovlivňovaly různé specifické okolnosti a vztahy.²⁴²

²⁴¹ List Kašpara Šlika Oldřichovi z Rožmberka, LL III, s. 113, č. 162.

²⁴² O poměrech na Moravě P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 129-145; Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 150-156; podrobné studie Jaroslava DŘÍMALA, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*, in: Sborník Matice moravské 84, 1965, s. 132-156 a TÝŽ, *Účast moravských královských měst na politickém vývoji v českých zemích za bezvlády v letech 1446 až 1453*, in: Brno v minulosti a dnes, Brno 1966, s. 75-117, se zdaleka neomezují jen na záležitosti

Moravské stavy byly organizované v celozemském landfrýdu, který byl obnoven roku 1440.²⁴³ V čele landfrýdu stál kališnický hejtman Jan Tovačovský z Cimburka, někdejší příslušník sirotků, hlásící se pak k Ptáčekově, respektive Poděbradově straně. Vztahy moravských stavů s poděbradským rodem ale vážně narušila aféra z roku 1444, kdy byl po předchozích sporech v Brně popraven Jiříkův blízký příbuzný Heralt z Kunštátu. Kromě brněnských měšťanů, kteří porušili glejt daný Heraltovi, se na popravě podíleli i představitelé landfrýdu včetně Jana Tovačovského. Odbojný pán z Kunštátu si totiž znepřátelil většinu svých sousedů.²⁴⁴ Jiří z Poděbrad se záhy po Heraltově stětí chystal k válce proti všem viníkům smrti svého strýce. Poměrně brzy se ale opět smířil s Janem Tovačovským a jeho šlechtickými straníky a i od tažení proti moravským městům nakonec Jiří ustoupil, zaměstnán děním v Čechách, ovšem jeho napjatý vztah s moravskými městy dlouho přetrval.²⁴⁵

Jiné česko-moravské spory se ze členů strakonické jednoty týkaly především neklidného Východočecha Jan Koldy ze Žampachu. Ten před svým vstupem do jednoty vedl záští s pány z Pernštejna a moravským landfrýdem vůbec²⁴⁶ a i jako člen jednoty bojoval proti moravským příznivcům poděbradské strany.²⁴⁷

Strakonická jednota měla na Moravě hlavní oporu v pánech z Hradce. V moravské zemi ležela podstatná část jejich dominia, přesněji řečeno statky telčské větve, jejímž představitelem byl Jan z Hradce. Dlouholetý spojenec Hradeckých Arnošt z Leskovce stále držel znojemský hrad. Zdá se, že i za členstvím Václava Hechta z Rosic a Jana Ozora z Boskovic, příbuzného černohorské větve rodu, lze tušit vazbu na pány z Hradce.²⁴⁸ Prokazatelně se

měst. Celkový pohled na situaci českých zemí Lenka BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: *táž (red.)*, *Česká koruna na rozcestí*, Praha 2010, s. 25-86.

²⁴³ AČ X, s. 256-258, č. 12. Z pozdějších strakonických jednotníků byli členy landfrýdu od jeho vzniku Jan z Lomnice, Jan z Hradce, Jan Ozor z Boskovic, otec Václava z Rosic Jošt, Čeněk z Mošnova i všechna důležitá královská města – tedy z nesporných členů jednoty všichni: Oldřich z Hradce, Arnošt z Leskovce a asi ani Bernart z Cimburka tehdy nevlastnili v zemi žádné alodiální statky, i když u Bernarta z Cimburka si lze představit i druhou alternativu, že blíže neznámé svobodné statky v zemi měl a stál proti landfrýdu v opozici.

²⁴⁴ Není jisté, zda byli do příprav Heraltovy likvidace zapleteni i někteří pozdější strakoničtí jednotníci. Nevíme, zda byl proti pánovi z Kunštátu namířen spolek několika moravských měst a šlechticů proti rušitelům míru, který se krátce předtím ustavil ve Znojmě pod vedením Jana z Hradce a za účasti Oldřicha z Hradce (tak interpretuje jeho vznik R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23, naopak podle J. DŘÍMALA, *Politika*, s. 151, se spolek obracel především proti rakouským nepřátelům). Dříve měl Heralt spory rovněž s Černohorskými z Boskovic, blízkými příbuznými pozdějšího strakonického jednotníka Jana Ozora, ty však byly již před Heraltovým koncem urovnány.

²⁴⁵ O Heraltově popravě R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23-26; J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 77-87. Urbánek, s. 26, upozorňuje, že ještě r. 1451 nebyla záležitost urovnána. Jím citované prameny z let 1449-1451 dokládají, že mezi Jiříkem a „moravskou zemí“ existoval stále zvláštní spor nad rámec obecného nepřátelství mezi strakonickou a poděbradskou jednotou, i když tento spor výslovně nespojují s Heraltovou popravou (AČ II, s. 251, 256).

²⁴⁶ J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 87. Smír v Zábřehu r. 1445 se netýkal sporu s Pernštejnem (AČ X, s. 263, č. 16).

²⁴⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 365; T. PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 647.

²⁴⁸ Srov. intervenci za Václava z Rosic v LL IV, s. 298, č. 420. O vzájemné vazbě mezi Rosickým a Boskovickým pak svědčí jejich společný přiznávací list, kterým 15. června 1449 vstoupili do strakonické jednoty (SOA Třeboň, Historica, sign. 1142, inv. č. 1526 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J114&id=112530>).

členem strakonické jednoty později stal také Bernart z Cimburka na Šumperce, jediný severomoravský jednotník.²⁴⁹ U dalších moravských šlechticů nelze náklonnost ke strakonické jednotě vyloučit, přímé doklady o ní ale chybějí. Kladný poměr ke strakonickým snad zaujal Čeněk Papák z Mošnova, jeden z moravských bojovných živlů.²⁵⁰ Zda jednotu nějakým způsobem podporoval Jan z Lichtenštejna na Mikulově, manžel Perchty z Rožmberka, nelze zjistit.²⁵¹ Řadu moravských stoupenců strakonické jednoty jmenuje Pešina:²⁵² kromě Jana z Hradce též Hynka a Štěpána z Lichtenburka,²⁵³ Jana a Markvarta z Lomnice,²⁵⁴ Černohorské z Boskovic²⁵⁵, Smila z Rotensteina,²⁵⁶ Vaňka ze Zahrádky,²⁵⁷ Hynka z Vydří²⁵⁸

²⁴⁹ Do jednoty vstoupil až 11. června 1450 (AČ III, s. 541, č. 533). Šlo jen o velmi vzdáleného příbuzného hejtmana Jana Tovačovského. Podrobněji o Bernartovi i o ostatních výše jmenovaných členech v Příloze č. 1.

²⁵⁰ Příslušník drobného vladického rodu, který se v husitských válkách propracoval k ohromnému vzestupu, získal řadu zápisů od Albrechta Habsburského. Brzy však došlo následkem konfliktu s pány z Kunštátu, který se odehrával právě v době strakonické jednoty, a následkem zadlužení k neméně strmému pádu, který se dovršil za Čenkových synů. Dále k němu Zdeněk POKLUDA, *Rytíři z Mošnova*, in: Malovaný kraj 2, 1993, s. 4-5; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 25, 365. Mezi stoupenci strakonické jednoty jej uvádí J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 88. Přímou z pramenů ale vyplývá pouze tolik, že Čeněk byl především nepřítelem poděbradské strany, a méně už to, že byl výslovným příznivcem strany strakonické. V přímé souvislosti s jednotou je zmiňován, pokud vím, jen jednou: v listě kolínských hejtmanů Bedřichovi ze Strážnice 27. února 1449, kde se píše o plánovaném útoku poděbradských na něho, ovšem bez nějakého hodnotícího postoje (LL IV, s. 12).

²⁵¹ O Janovi z Lichtenštejna bude pojednáno níže v podkapitole IV.2. o vztazích s Rakouskem.

²⁵² T. PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 646 (páni, kteří „pro parte Ulrici, filii Meinhardi, stant“).

²⁵³ Zde může být informace pravdivá, pokud nejde o záměnu s pozdějším obdobím: bratři Hynek a Štěpán Bitovští z Lichtenburka byli stejně jako ostatní Bitovští Lichtenburkové katolíci, pod dojmem z Kapistránovy misie založili r. 1455 observantský klášter (J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 108) a zvláště Hynek později vedl zvlášť tvrdší odpór proti králi Jiřímu. Štěpán se nakonec s bratrem rozešel a podporoval Jiřího vládu (OSN IV, s. 113; Jan URBAN, *Lichtenburkové*. Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003, s. 162-172; P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 163, 207, 227). Štěpán – a také níže pojednaný Markvart z Lomnice – se pak také stýkali s pány z Hradce a z Rožmberka (AČ IX, s. 311, č. 76, s. 364, č. 86; LL IV, s. 395, č. 574). Jejich bratranec Smil byl naopak již v naší době členem poděbradské jednoty (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 378).

²⁵⁴ Jan Meziříčský z Lomnice se synem Markvartem. Pešina se prokazatelně mylí: Jan zastával neutrální postoj, výslovně psal r. 1449 Oldřichovi z Rožmberka, že nepřijede na sjezd strakonické ani poděbradské jednoty (LL IV, s. 35, č. 38). Svoje vojsko však tehdy poslal na tažení landfrýdu proti radikálům (viz níže); s rytíři z Moravan měl i osobní spory (J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 91, 92). Nevycházel ani s kaplanem strakonického Václava Hechta z Rosic (viz v Příloze č. 1 u Václava z Rosic). K Markvartovi pouze srov. předchozí poznámku.

²⁵⁵ Černohorští z Boskovic byli blízcí příbuzní strakonického Jana Ozora, přesto se zdá, že Jan byl tehdy v rámci rodu jakožto stoupenec strakonické jednoty i katolicismu osamocen. Podobně jako Jan z Lomnice se i bratři Beneš, moravský podkomoří, a Vaněk Černohorští řadili mezi přední členy landfrýdu, s nímž se účastnili tažení r. 1449. Beneš až během Kapistránovy misie konvertoval ke katolicismu a jeho syn Tas se později stal olomouckým biskupem (J. DŘÍMAL, *Účast*; OSN IV, s. 426-427).

²⁵⁶ Snad z Roštejna, což byl hrádek na telčském panství pánů z Hradce (Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země moravskoslezské*, Praha 2004, s. 20). Mohlo se tedy jednat o některého ze služebníků pánů z Hradce.

²⁵⁷ V soudobém prameni se objevuje jakýsi Václav Milosta ze Zahrádek, který r. 1452 paradoxně opovídal Rožmberkům jako straník císaře Fridricha podle Jiřího z Puchheimu (LL IV, s. 346, č. 486). I tak mohlo jít o příslušníka rodu Zahrádeckých ze Zahrádek, kteří působili ve službách pánů z Hradce (František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce* I/1, Jindřichův Hradec 1927, s. 188, 204, I/2, s. 6, 54), neboť některý z pánů z Hradce r. 1452 zřejmě zvolil císařskou stranu a páni z Hradce a Puchheimu byli spříznění (srov. následující podkapitolu IV.2. o Rakousku). Předtím tedy tento Václav strakonickou jednotu podporovat mohl. Rodů ze Zahrádky či Zahrádek bylo ovšem více. Nejznámější byl Svojše z rodu českých vladků ze Zahrádky, bývalý tábořský hejtman a nyní stoupenec Jiříkovy strany (OSN XXVII, s. 374-375; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 450-451). I jeho přítom Pešina mylně uvádí mezi českými členy strakonické jednoty (pod jménem Svojše z Opočna), což může vrhat jisté pochybnosti i na jeho údaj o Vaňkovi. Nepřehlednost pak dovršuje fakt, že někteří z téhož rodu ze Zahrádky jako Svojše sloužili Rožmberkům (LL II, s. 38, č. 50).

a Jana ze Želetavy.²⁵⁹ Vzhledem k tomu, že v Čechách řadí Pešina mezi strakonické i osoby, které s jednotou prokazatelně neměly nic společného,²⁶⁰ se na jeho údaje nelze spoléhat. Zdá se mi, že Pešina smíchal některé moravské pány, jejichž vztah ke strakonické jednotě většinou nelze z jiných pramenů prokázat, s několika služebníky pánů z Hradce.

Mezi přímé členy jednoty poděbradské patřili z moravské šlechty vedle pánů z Kunštátu i někteří představitelé dalších důležitých rodů jako z Pernštejna či z Lichtenburka, sympatizoval s ní i hejtman Tovačovský.

Zvláštní situace existovala u moravských královských měst. Před Heraltovou popravou se i velká moravská města, přestože zůstávala německá a katolická, z pragmatických důvodů sbližovala s Ptáčkovou stranou, která ve shodě se zájmy měst usilovala o nastolení míru a bezpečnosti. Náhlé ochlazení vztahů moravských měst a Jiřího z Poděbrad a jeho okolí po událostech z roku 1444 ale přetrvávalo do dalších let. Ve druhé polovině desetiletí se sice někdy děly pokusy o nové sbližování, avšak po dobytí Prahy roku 1448 se moravská města znovu začala mít před Poděbradovci na pozoru. Brno a Olomouc spolu uzavřely 20. září 1448 obranný spolek, namířený nepřímě proti Poděbradovi a Tovačovskému;²⁶¹ velmi výrazně se ke strakonické jednotě přikláněli Jihlavští a Znojemští.²⁶² Poděbradská strana tak nacházela stoupence pouze mezi menšími královskými městy jako Uničov či Litovel.²⁶³

V jistém smyslu tak bylo rozložení sil opačné oproti situaci v Čechách: na Moravě měla poděbradská strana převahu mezi panstvem, naopak se strakonickými zde sympatizovala nejdůležitější města. Musíme ale též zohlednit místy spletité vztahy mezi českým a moravským křídlem v rámci každé z obou jednot. To se týká jednak vzájemného poměru skupin kolem Jiřího z Poděbrad a Tovačovského, jednak i strakonické jednoty, z jejichž moravských příznivců, jak jsme viděli, jen někteří byli oficiálními členy se vším všudy.

²⁵⁸ Vladykové z Vydrů byli služebníci pánů z Hradce (srov. např. k Albrechtovi LL II, s. 151, č. 195; různé doklady u F. TEPLÉHO, *Dějiny* I/1, I/2). Nesouhlasí pouze křestní jméno: většinou se v listinách objevují Albrecht nebo Václav, popřípadě Mareš či Něpr.

²⁵⁹ Želetava patřila pánům z Hradce (L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 35), i v této osobě tedy můžeme tušit někoho ze služebníků tohoto rodu podobně jako v případě Rotštejnského, Zahrádeckého a vladyků z Vydrů. Stejně jako Václav ze Zahrádek se jakýsi Jiřík ze Želetavy objevuje jako opovědník Rožmberků podle Jiřího z Puchheimu (LL IV, s. 346, č. 486).

²⁶⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376, pozn. 5.

²⁶¹ Jaroslav DRÍMAL (red.), *Dějiny města Brna* I, Brno 1969, s. 106.

²⁶² Jihlava byla též dějištěm sněmu v létě 1449, při kterém její představitelé dávali najevo svou antipatii k poděbradským a zprvu prodlévali i s jejich vpuštěním do města (LL IV, s. 103-104, č. 126; J. DRÍMAL, *Účast*, s. 96). V glejtech pro strakonickou stranu ke sněmům r. 1450 a 1451 pak začali být Jihlavští uváděni přímo mezi stoupenci této strany (SOA Třeboň, *Historica*, sign. 1525, inv. č. 2004 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113009>); LL IV, s. 319, č. 457). Postoj Znojenských snad byl ovlivněn i osobou držitele tamního hradu, zmíněným Arnoštem z Leskovce.

²⁶³ K tomuto i předchozímu J. DRÍMAL, *Účast*.

Kromě zjevných příznivců strakonické jednoty – kteří přitom formálně do moravského landfrýdu náleželi²⁶⁴ – stály v opozici proti představitelům landfrýdu (Janovi Tovačovskému a jeho okruhu) nejrůznější bojovné živly, loupeživí „zemští škůdcové“, jejichž aktivita představovala další z faktorů ovlivňujících politické poměry na Moravě. Z konfesionálního hlediska šlo většinou buď o katolíky (bratři ze Svatého Mikuláše, operující na moravsko-uherském pomezí, ale i výše zmínění Čeněk Papák z Mošnova a asi Bernart z Cimburka), či o radikální utrakvisty (např. Tunkl z Brníčka, rytíři z Moravan).²⁶⁵ Už z osob Čenka a Bernarta je patrné, že se tito bojovní šlechtici někdy snažili hledat mocenskou oporu proti landfrýdu ve stycích se strakonickou jednotou. Nemuselo se jednat jen o katolickou část „škůdců“, neboť Bernart z Cimburka byl příbuzensky spřízněn i s Tunkly z Brníčka.²⁶⁶ Proti Čenkovi z Mošnova a jeho spojencům se chystal moravský landfrýd za spolupráce se samotným Jiřím z Poděbrad zasáhnout zjara 1449. Strakonická jednota, přestože se o záměru landfrýdníků předem dozvěděla, nedokázala tažení zabránit.²⁶⁷ Hlavním výsledkem moravských akcí proti „zemským škůdcům“ nakonec bylo květnové vykoupení hradů od Pankráce ze Svatého Mikuláše; jak přesně ze všeho vyšel Čeněk Papák, nevíme, ale evidentně škodil spolu se synem Moravě dál.²⁶⁸ Zřejmě následujícího roku se do konfliktu s landfrýdem dostal Bernart z Cimburka, což mohlo být i důvodem jeho vstupu do strakonické jednoty v červnu 1450, v níž našel spojence asi především v Janu Koldovi ze Žampachu. Teprve v září toho roku nastalo mezi Bernartem a landfrýdem příměří.²⁶⁹

Z radikálně utrakvistické skupiny nepřátel zemského míru byli na přelomu 40. a 50. let zřejmě nejaktivnější rytíři z Moravan. Ke smíru je a jejich spojence, známého Jana Čapka ze Sán na Hukvaldech, přiměl landfrýd na sjezdu v Kroměříži na přelomu června a července 1450, krátce po vildštejnském smíru v Čechách. Představitelům landfrýdu se tak postupně dařilo problém „zemských škůdců“ zčásti řešit a poměry na Moravě směřovaly k jistému uklidnění pod vládou Tovačovského skupiny.²⁷⁰

²⁶⁴ Viz výše pozn. 243.

²⁶⁵ Výčet u J. DŘÍMALA, *Účast*, s. 89-91 (neuveden Bernart z Cimburka).

²⁶⁶ Uvádí se, že Bernart byl zetěm Jana Tunkla z Brníčka, kterému posléze prodal šumperské panství (František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* II. Severní Morava, Praha 1983, s. 167). Do té doby byli sousedé, neboť dominium vladků z Brníčka (Zábřeh atd.) se rozkládalo v těsné blízkosti Šumperka. Otázka, zda a jak spolu Bernart a Tunklové spolupracovali proti Tovačovského landfrýdu by potom vyžadovala bližší zkoumání.

²⁶⁷ List kolínských hejtmánů v LL IV, s. 12, pozn. 4.

²⁶⁸ O tažení proti Čenkovi z Mošnova a jeho spojencům J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 91-94; Ladislav HOSÁK, *Účast českých žoldnérů na bojích v Rakousích v l. 1439-1460*, in: Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci, Historie V, 1958, s. 159-191, zde s. 177.

²⁶⁹ SCPL 1/2, s. 334-335, č. 1399. Koldu si Bernart zvolil jako jednoho z ubrmanů ze své strany.

²⁷⁰ J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 94-95; SCPL 1/2, s. 333, č. 1392.

Mezitím ale došlo k potížím, které mohly vše zkomplikovat a pomoci strakonické jednotě k získání pozic na Moravě diplomatickou cestou. Zatímco pacifikace těch nepřátel, o kterých byla dosud řeč, byla společným zájmem moravského landfrýdu a českého centra poděbradské jednoty, jindy to úplně neplatilo. Mezi moravské „zemské škůdce“ se totiž zařadil rovněž utrakvista, člen poděbradské jednoty a chrudimského landfrýdu Ješek Svojanovský z Boskovic.²⁷¹ Ten se roku 1449 dostal do prudkého sporu s olomouckým biskupem Pavlem z Miličina a jeho násilnická činnost vyvolala na Moravě značné pozdvižení. Představitelé landfrýdu včetně hejtmana Tovačovského poté, co se u českých Poděbradovců nesetkali s dostatečnou ochotou Ješkovy excesy řešit, se obrátili i na strakonické jednotníky. Požadovali projednání záležitosti na jihlavském sněmu, a když se tak nestalo, prosili Oldřicha z Rožmberka, aby se spolu s Jiřím z Poděbrad stal nejvyšším ubrmanem v tomto sporu, na což Rožmberk chtěl přistoupit. Konflikt se však táhl až do konce roku, konečné rozhodnutí neznáme. Každopádně vývoj nedospěl tak daleko, aby Ješkova aféra vnesla hlubší rozkol mezi moravské landfrýdníky a poděbradskou jednotu a sblížila je s jednotou strakonickou.²⁷²

Snahy strakonické jednoty (lze-li vůbec o něčem takovém hovořit) získat spojence na Moravě během bojů z let 1449-1450 ani jinak nedosáhly valných výsledků. Nejdůležitější moravští členové jednoty, páni z Hradce byli momentálně více zaměstnaní událostmi v Čechách a v moravských bojích se zřejmě příliš neangažovali. Kromě soukromého sporu Jana z Hradce se sousedem Zdeňkem z Valdštejna²⁷³ se páni z Hradce zřetelněji objevují v souvislosti s aktuálními moravskými problémy až na podzim 1450: měli působit při urovnávání případu Bernarta z Cimbura a poté se zastávali Václava z Rosic v jeho sporu s Jindřichem z Lipé.²⁷⁴ Předpokládejme také, že ti strakoníci příznivci, které uvádí Pešina, pokud aspoň u některých jmen je jeho zpráva pravdivá, podporovali jednotu spíše platonicky. To ovšem znamenalo, že na moravských bojištích zastupovali strakonickou jednotu hlavně nepopulární válečníci jako Kolda ze Žampachu nebo Čeněk z Mošnova. Krom toho sympatizovala s jednotou velká města, i tak je to ale dosti málo.²⁷⁵ Zbývala ještě jedna přední moravská autorita, avšak ani s tou se strakoníci více nesblížili: Byl jí olomoucký biskup, sám taktéž účastník landfrýdu. Biskup Pavel z Miličina se po svých předchozích sporech

²⁷¹ Svojanov (na Svitavsku) již územně spadl do Čech.

²⁷² J. DRÍMAL, *Účast*, s. 95-98; korespondence v LL IV, s. 85-135.

²⁷³ Korespondence z r. 1449, např. LL IV, s. 119-120, č. 142.

²⁷⁴ LL IV, s. 298, č. 420 (datace neobsahuje údaj o roku, list je do r. 1450 zařazen editorkou). Jiné zprávy o účasti Václava Hechta či Janu Ozora z Boskovic v moravských bojích v těchto letech mi nejsou známy.

²⁷⁵ Poznamenejme, že asi i na katolické šlechtice zřejmě působila soudržná síla moravského landfrýdu a jejich otevřená podpora strakonické jednotě by možná byla považována za porušení úmluvy o zemský mír. Mezi landfrýdníky však patřili i stávající členové strakonické jednoty včetně Jana z Hradce, fakticky se tudíž spíše jednalo o částečné vnitřní rozštěpení landfrýdu než o „vytrhávání se“ z něho.

s moravskými utrakvisty (r. 1448)²⁷⁶ nakonec smířil s pány kolem Jana Tovačovského a v zájmu zachování pokoje v zemi s nimi v rovině praktické politiky spolupracoval, podobně jako jeho nástupce (od července 1450) Jan Ház. Známe paradoxně jediného člena strakonické jednoty, který se pokoušel s olomouckým biskupem, snad už s Házem, vejít v kontakt: Bedřicha ze Strážnice.²⁷⁷ To ale bylo předem odsouzené k neúspěchu.

V letech 1450-1452 získala Tovačovského strana na Moravě rozhodnou převahu; znovu se také obnovily hejtmanovy dobré vztahy s Jiřím z Poděbrad.²⁷⁸ Vítězství poděbradského směru na Moravě však ještě zdaleka nebylo úplné. K následkům moravské misie Jana Kapistrána patřilo vedle pompézní konverze moravského podkomořího Beneše Černožského z Boskovic ke katolicismu také nové vzplanutí pro katolickou věc u obyvatel největších měst. Ta předtím již měla nakročeno k opětovnému sblížení s Tovačovského stranou pro její mírotravné zásluhy.²⁷⁹ Rozdílné zájmy moravských stavů a poděbradské strany se pak silně projeví v otázce postoje ke králi Ladislavovi. Na Moravě nikdy nebyla zpochybněna jeho dědičná práva na český trůn, a zatímco Jiří z Poděbrad po svém definitivním uznání za zemského správce v letech 1451-1452 ztratil bezprostřední zájem na příchodu Ladislava, pro Moravany to neplatilo. Tak se stalo, že se v březnu 1452 hejtman Jan Tovačovský, olomoucký biskup Jan Ház a další nejmenovaní představitelé moravských stavů účastnili po boku Rožmberků (sic) spolku s rakouskou opozicí proti císaři Fridrichovi III. a někteří se zapojili i do následné války s cílem dosáhnout Ladislavova vydání, zatímco Poděbrad sympatizoval s císařem.²⁸⁰ Následujícího roku pak došlo k „předčasnému“ přijetí Ladislava na Moravě a rozepřím ohledně královny volby či přijetí.²⁸¹

Morava byla ze všech korunních zemí vyjma vlastních Čech zasažena bojem mezi oběma jednotami nejvíce, nikoli ovšem v takovém smyslu, aby z toho strakonická jednota výrazněji těžila. Představitelé landfrýdu i celé země, tedy utrakvistický hejtman a katolický biskup, se sice v řadě svých postojů lišili od Jiřího z Poděbrad a jeho českých stoupenců, ale stále k němu měli blíže než ke straně strakonické. Zda některé jejich náběhy k rozporům s Jiříkem byly natolik silné, aby v případě, že by strakoničtí projevili snahu, se těmto podařilo přetáhnout landfrýd či jeho podstatnější část na svou stranu, dnes již můžeme těžko posoudit.

²⁷⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 268; srov. i slova legáta Jana Karvajala v AČ II, s. 243-244, č. 22; J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 94. Spory pramenily i z toho, že biskup odmítal světit kališnické kněze.

²⁷⁷ Olomoucký biskup měl být jednou z osob, na které se svérázný Bedřich, bývalý táborita, obracel se žádostí o půjčku za zástavu zlatého kříže (Bedřichova výpověď v LL IV, s. 306, č. 436).

²⁷⁸ J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 100.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 100-109; o celé Kapistránově misii R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 549-594.

²⁸⁰ J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 111; další podrobnosti a odkazy viz níže v podkapitole IV.2. o Rakousku. Šlo spíše o iniciativu přímo od Moravanů z touhy po příchodu krále než že by je k účasti na akci pohnuli Rožmberkové.

²⁸¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 742-743, 815-818; J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 111-113.

Zdá se ovšem, že se páni z Hradce a další představitelé jejich jednoty beztak soustředili více na dění v Čechách a velkou aktivitu v hledání spojenců na Moravě nejevili.

Další z korunních zemí bylo katolické Slezsko,²⁸² roztržštěné do bezmála dvou desítek knížectví, jejichž integrační tendence prostřednictvím landfrýdů, společných sněmů či vrchního hejtmánství se zatím prosazovaly jen velmi pozvolna. Svazek Slezska s Českou korunou se podobně jako v případě dalších korunních zemí během husitských válek a interregna poněkud rozvolnil, avšak zůstal zachován. Slezské (a lužické) delegace se několikrát účastnily českých sněmů; české stavy, především poděbradská strana, se sporadicky snažily dění v těchto zemích ovlivňovat,²⁸³ avšak do Ladislavova nástupu nebyly jejich možnosti v tomto ohledu velké. Čtyřicátá léta probíhala ve Slezsku ve znamení neklidu a vnitřních sporů, do nichž mnohdy zasahovala sousední německá knížata či polský stát, a získávali si tak ve slezském teritoriu vliv. Slezská knížata a stavové si však byli vědomi své příslušnosti ke Koruně, většina z nich byla nakloněna dědičným právům Ladislava Pohrobka a až na výjimky dokázali odolávat zásahům z vnějšku.

Ve středním Slezsku vznikly během čtyřicátých let postupně tři šíře pojaté spolky, označované i jako landfrýdy: roku 1440, 1443 a 1444, přičemž ten poslední vydržel až do roku 1452 a i organizačně byl zřejmě nejpropracovanější, s povinným členstvím pro každého usedlého na území členských knížectví.²⁸⁴ Jeho protihráče představovali jednak někteří slezští „zemští škůdcové“, jednak několik nepřátelsky naladěných slezských knížat, z nichž někteří byli ve spojení s Polskem, tedy především Konrád Bílý Olešnický a snad i Vladek Těšínský, a konečně se landfrýd potýkal s nepřáteli z českého pohraničí, z nichž se o některých zmíníme. Působením landfrýdu se skutečně dařilo poměry ve středním Slezsku poněkud uklidnit, řada sporů ale zůstávala nevyřešených. Navíc probíhaly mnohé dynastické spory o držbu jednotlivých knížectví, z nichž nejznámější, lehnický, se nacházel ve svých počátcích. Spolky knížat vznikaly i v Horním Slezsku.

²⁸² O Slezsku během interregna nově Martin ČAPSKÝ v kolektivním díle Zdeněk JIRÁSEK (red.), *Slezsko v dějinách českého státu* I. Od pravěku do r. 1490, Praha 2012, s. 367-382; dále P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 138-145; ze starších prací Ludwig PETRY – Joachim MENZEL – Winfried IRGANG (hrsg.), *Geschichte Schlesiens* 1. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526, Stuttgart 2000, zvl. s. 201-212; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 812 an.; starší a v hodnocení poněkud jednostranná, ale faktograficky bohatá práce H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*; Jan URBAN, *Boj o Kladsko* (1435-1454), in: *Historie a vojenství* 1994, s. 3-26. Srov. tyto práce k celému tomuto i následujícímu odstavci.

²⁸³ Např. vyslání Haška z Valdštejna, zmocnění českých stavů, r. 1443; stížnost benešovského sněmu r. 1451 proti zásahům krále Fridricha III. do záležitostí vedlejších zemí, angažmá Jiřího z Poděbrad v lehnickém sporu.

²⁸⁴ Účastníky tohoto landfrýdu (kteří tvořili i jádro dvou předchozích spolků) byli kněžna Alžběta Lehnická se svým knížectvím a stavové bezprostředních knížectví vratislavského, svídnického a javorského; později přistoupil rovněž vratislavský biskup i jiní. Landfrýd měl odstraňovat spory mezi členy a hájit mír a pořádek proti jeho vnějším i vnitřním narušitelům.

Strakonická jednota žádného člena usedlého ve Slezsku neměla. Dva z jejích stoupenců měli ve Slezsku kořeny,²⁸⁵ avšak byli již usazeni v Čechách, ve Slezsku žili pouze jejich příbuzní. Rovněž se k jednotě přidali někteří jednotlivci působící v českém pohraničí nedaleko slezských hranic. V těchto krajích však měla celkově převahu Ptáčkova, později Poděbradova strana, ovládající východočeské landfrýdy. A pokud v neklidném pohraničí občas zafungovala česko-slezská spolupráce, probíhala většinou právě na úrovni propoděbradských landfrýdů, např. při společném tažení východočeských landfrýdů a Slezanů (asi slezského landfrýdu z roku 1440) proti Janu Koldovi ze Žampachu v roce 1441.²⁸⁶ Strakonická jednota byla v severovýchodočeském regionu zastoupena jen solitery typu právě Koldy, kteří se slezskými sousedy, reprezentovanými obnovovaným landfrýdem, nevycházeli v dobrém. Případná spolupráce rožmberské strany se slezskými stavy tak ležela hlavně na bedrech jejích vůdčích představitelů, kteří ovšem pocházeli ze vzdálených jižních Čech. Ti se nicméně setkávali se slezskými zástupci na českých sněmech (kde mohlo k jisté spolupráci docházet, byť je otázkou, do jaké míry byli zástupci vedlejších zemí k rozhodování o celokorunních otázkách připuštěni), případně také na královském dvoře Fridricha III.

To se týká jistě samotného Oldřicha z Rožmberka, který byl v kontaktu s rytířem Opetzem ze Seidlitz, seděním na Wróblowicích²⁸⁷ ve vratislavském knížectví, který se vyskytoval i v okruhu dvora krále Fridricha III. Seidlitz posílal Oldřichovi nejen zprávy o Slezsku, ale i noviny, které se dozvěděl u dvora; také se přimlouval za účast Slezanů na některých politických jednáních.²⁸⁸

S Opetzem ze Seidlitz se však Oldřich zřejmě neseznámil na královském dvoře, a tím méně snad ve Slezsku samotném. V roli spojovacího článku tu nejspíše mohl figurovat rožmberský služebník a stoupenec strakonické jednoty Jan Bechyně z Lažan, jehož rod, třebaže byl již usedlý v jižních Čechách, tvořil vlastně odnož rodu ze Seidlitz.²⁸⁹ A je evidentní, že Bechyně nezpřetrhal kontakty se Slezskem ani se svými příbuznými. Jan totiž stále nárokoval hejtmanský úřad ve Vratislavi, které kdysi vykonával z pověření Václava IV. jeho otec Jindřich (Hynek), a především požadoval platy z něho plynoucí. Nároky svého „strýce“ hájil

²⁸⁵ Kryštof Šof a Jan Bechyně z Lažan (viz dále).

²⁸⁶ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 40-46; H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 29-30. – Víme také, že hradecký landfrýd pojila jakási smlouva se svídnicko-javorským knížectvím (zmíněno v LL IV, s. 177, č. 238; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 812), i když později, r. 1450, přesto vznikly mezi oběma stranami jisté nesnáze.

²⁸⁷ V orig. Stobschicz či Stebschicz, editorkou LL III neurčeno. Dnes lze již snadněji lokalitu identifikovat, současný polský název zní Wróblowice, německý Frobeltwitz.

²⁸⁸ Viz především LL III, s. 182-184, č. 255; ostatní ze čtyř dochovaných dopisů z let 1446-1448 jsou v tomto méně sdílné. Vedle toho existuje i jeden Seidlitzův list rožmberskému kancléři. – Kromě Seidlitz se výjimečně dotkl Slezska ve svých zprávách také Kašpar Šlik, celkově ale Slezsko nepatřilo mezi země, které byly v rožmberské korespondenci často zmiňovány.

²⁸⁹ Blíže o něm v Příloze č. 1.

u slezských soudních orgánů Opetz ze Seidlitz, ovšem marně.²⁹⁰ Rovněž v českých záležitostech Jan Bechyně někdy užíval pomoci a asistence rytíře „Apece z Seydlic, řečeného Abel, strýce svého,“²⁹¹ i dalších příbuzných z rodu Seidlitzů.

Budeme-li pokračovat ve výčtu členů jednoty, kteří přišli se Slezskem do styku, zmiňme Kryštofa Šofa, druhého z jednotníků, který měl kořeny v této zemi. Šof pocházel z rodu Schaffgotschů (původně Schafů), sám do Čech přišel snad teprve ve 30. letech; jeho příbuzný Hanuš Schaff Gotsch byl dvorským sudím svídnicko-javorského knížectví.²⁹² O Kryštofových stycích se strýci mi není nic známo. Lze ovšem předpokládat, že jinak nebyl ve Slezsku příliš oblíben kvůli svému spojení s Koldou. Jan Kolda ze Žampachu ve Slezsku momentálně spravoval panství Kamienna Góra (Landeshut) a Krzeszów ve svídnicko-javorském knížectví v těsné blízkosti českých hranic.²⁹³ Se slezským landfrýdem ale dlouhodobě válčil a jediné spojení ve Slezsku měl v některých propolsky orientovaných politicích, především v knížeti Konrádovi Bílém,²⁹⁴ kteří ovšem jako partneři pro strakonickou jednotu nepřicházeli v úvahu.²⁹⁵ Ostatně již samo spojení Koldy a strakonických bylo poněkud nepřirozené. Také Bedřich ze Strážnice měl bohaté zkušenosti se Slezskem z doby, kdy na jeho území působil coby tábořský hejtman. Získal tak vazby na některé Slezany, kteří tehdy s tábority byli ochotni spolupracovat: tak se i roku 1450 obracel v soukromé záležitosti na knížete Bolka V. Opolského, bývalého spojence husitů.²⁹⁶ Na rozdíl od Koldy ale Bedřich nedržel žádné statky poblíž hranice a příliš často jinak do kontaktu se Slezskem zřejmě nepřicházel. To nelze říct o jiném členu strakonické jednoty – bojovním Janu Blankštejnovi z Vartenberka. S ním roku 1448 již slezský landfrýd vedl mírová jednání, obnovení jeho války se Šestiměstím ho však znovu strhávalo i do nepřátelství s některými Slezany.²⁹⁷

²⁹⁰ Problém spočíval v tom, že již Janův otec byl králem Zikmundem z hejtmánství sesazen a dotyčné požitky pak Zikmund zapsal olešnickým knížatům. Proto pak byly platy odváděny jim, a nikoli Bechyňovi. Ve prospěch olešnických knížat zněl následně výrok některých stavů i krále Albrechta ve Vratislavi roku 1439 (SOA Třeboň, Historica, sig. 434, inv. č. 515 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J043&id=111511>).

²⁹¹ Formulace podle Janovy listiny z roku 1444, potvrzující práva a svobody městu Bechyni, kde Opetz svědčil (ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 18. dubna 1444, bez místa). V roce 1452 zase spolu s Janem opověděl císaři Fridrichovi i jistý „Jirkl ze Zajdlie“ (LL IV, s. 350, č. 488).

²⁹² Arkadiusz KUZIO-PODRUCKI, *Schaffgotschowie. Zmienne losy ślaskiej arystokracji*, Bytom 2007, s. 14. Mimochodem, rod byl skrze Hanušovu manželku Jadwigu spřízněn také s rodem Seidlitzů (tamtéž, s. 15). Blíže viz níže v Příloze č. 1. O účasti Gotsche a Hanuše Schaffových v bojích a záštích během bezkráloví H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 66, 70, 325, 339.

²⁹³ Zmínka v Koldově dopise 2. května 1449 v LL IV, s. 56, č. 65.

²⁹⁴ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 49; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 827; H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 29, 62, 299.

²⁹⁵ Že se snad slezští spojenci přeci jen podíleli aspoň na Koldových samostatných akcích ve východních Čechách, srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432, pozn. 2 (pouze podle Hájkovy kroniky).

²⁹⁶ LL IV, s. 306, č. 436 (šlo o stejnou záležitost jako výše s olomouckým biskupem); srov. A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 101, 403.

²⁹⁷ H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 52, 339.

Jelikož činnost většiny jmenovaných jednotlivců vztahy strakonické jednoty se Slezskem spíše komplikovala, vraťme se k Oldřichovi z Rožmberka. Ten po pádu Prahy kontaktoval v listopadu 1448 kromě mnoha jiných vlivných známých také Opetze ze Seidlitz,²⁹⁸ je to však poslední doložený styk obou mužů. Vedle toho existovaly jiné cesty k možnému sblížení se Slezany. Slezské stavy tehdy byly v dobrém poměru k dalším možným spojencům strakonických – ke kurfiřtovi Fridrichovi Saskému, jemuž vyjádřily podporu v jeho sporu o Dolní Lužici s braniborským kurfiřtem, a ke králi Fridrichovi III., který se také snažil prostřednictvím svého vyslance v letech 1448-1449 Slezany získat pro svou politiku.²⁹⁹ Snad tedy mohly existovat plány na zapojení Slezanů do jakési širší koalice, avšak jestli se v tom případě o to nějak přičiňovali i sami strakoničtí, není zřejmé.

Možná se tito prozatím chtěli spokojit s pokračováním toho, co zřejmě probíhalo už v minulých letech, tedy s využíváním účasti zástupců vedlejších zemí na českých sněmech k prosazování svých stanovisek diplomatickou cestou. Oldřich z Rožmberka zval v červnu 1449 Vratislavské na český sněm do Jihlavy a žádal je, aby pozvání sdělili také Lehnickým a Zlatohorským.³⁰⁰ Podle R. Urbánka mohla slezská delegace podpořit strakonické zejména v královské otázce či při projednávání sporu o Dolní Lužici.³⁰¹ Zda počítal Oldřich i s její diplomatickou podporou ve vnitročeských otázkách, těžko soudit; avšak o tom, že je na programu projednávání pře Oldřicha z Hradce a Jiříka, se Rožmberk ve svém listu zmínil.

Na následující české sněmy a sjezdy Slezané několikrát zasílali různé žádosti či stížnosti ve svých vlastních záležitostech, adresované shromážděným pánům bez rozdílu stran.³⁰² V odpovědi na jednu z nich, zaslanou na pelhřimovský sjezd v dubnu 1450, vylíčil Oldřich z Rožmberka stavům svídnického a javorského knížectví, že sjezd ztroskotal vinou Jiřího z Poděbrad, a zároveň žádal adresáty – kteří měli jistý spor s několika členy hradeckého landfrýdu – aby nadále stáli při jeho katolické straně a králi Ladislavovi.³⁰³ Oldřich chtěl na svůj list, poslaný již v době, kdy se v Čechách schylovalo k válce, dostat písemnou odpověď, ale další vzájemnou korespondenci již nemáme k dispozici. Rozruch v česko-slezských vztazích působil také Jan Kolda ze Žampachu. Přesněji řečeno, se svídnicko-javorským

²⁹⁸ LL III, s. 368, č. 517 (list Opetze ze Seidlitz). List je ale velmi nekonkrétní: Oldřich vyslal za Opetzem posla s blíže neupřesněnými zprávami („etliche sache“) a Opetz vzkazuje „meine menunge“ opět po tomtéž poslu.

²⁹⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 394.

³⁰⁰ LL IV, s. 70, č. 85.

³⁰¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 389, pozn. 3.

³⁰² LL IV, s. 131-132, č. 161, s. 177-178, č. 238.

³⁰³ LL IV, s. 180, č. 242.

knížectvím vycházel Kolda podle některých náznaků momentálně snad dobře³⁰⁴ a snad mu odtud přicházela pomoc k jeho útokům proti poděbradským v Čechách.³⁰⁵ Zato se zjara 1450 nalézal v rozepři s vratislavským biskupem Petrem Nowakem³⁰⁶ a o něco později, počátkem července, si stěžovala vratislavská rada Oldřichovi z Rožmberka a zřejmě i dalším českým pánům, že Kolda olupuje vratislavské kupce.³⁰⁷ Spory měl bojovný Kolda i s jinými členy slezského spolku, ale po vildštejnském smíru se jej postupně podařilo pacifikovat.³⁰⁸ Příštího roku vidíme v konfliktu se slezským hlavním městem Jana Bechyni z Lažan. Ten se rozhodl znovu vznést své nároky na vratislavské hejtmanství a příslušné požitky, které mu Vratislavští neodváděli. Nyní se jich Bechyně hodlal domoci již „bez súduov a ďalšieho prodlévání“ a začal – snad ve spolupráci se slezskými příbuznými – zadržovat vratislavské kupce.³⁰⁹ Uvádí se, že společná snaha o mír sblížovala Vratislavské a další Slezany s Poděbradem.³¹⁰

K většímu sblížení strakonické jednoty se Slezany tedy nedošlo. Větší zaujetí pro otázku boje proti českým „kacířů“ u Slezanů, hlavně právě u Vratislavanů, probudil až v dalších letech Jan Kapistrán, což už proběhlo bez přičinění českých katolíků. I u těch se však během padesátých let projevil náhlý zájem o Slezsko. Několik z bývalých strakonických jednotníků usilovalo o úřad hejtmana v bezprostředních knížectvích – kromě Jana Bechyně i Jan Blankštejn z Vartenberka a Jindřich z Rožmberka.³¹¹ Uspěl poslední jmenovaný,³¹² ostatně od let 1454-1456 spojili své osudy se Slezskem všichni tři mladí Rožmberkové (Jan se stal manželem hlohovské kněžny, později Jindřichovým nástupcem v hejtmanství, Jošt vratislavským

³⁰⁴ Jak bylo uvedeno, Kolda držel v tomto knížectví některá zboží. Na tytéž osoby, se kterými měli spor svídnicko-javorští stavové (šlo o služebníky Jiřího z Poděbrad a vladkyň z Miletínka), si i Kolda již dříve stěžoval (LL IV, s. 55-56, č. 65). Přinejmenším je patrné, že Kolda a svídnicko-javorští stavové měli společné nepřátele.

³⁰⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432, pozn. 2.

³⁰⁶ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 61.

³⁰⁷ LL IV, s. 258, č. 361; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 394; V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 61. – Důležitou skutečností také bylo, že se ve Slezsku dostal do vážných nesnází Koldův ochránce Konrád Bílý Olešnický: Kniže v březnu 1450 upadl do zajetí svých nepřátel; propuštěn byl až poté, co odstoupil z vlády ve svém knížectví. Dožil pak bez politického vlivu (H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 340-342; L. PETRY, *Geschichte Schlesiens* I, s. 207). Bez bližšího zkoumání nemůžeme říci, zda mohly Koldovy protislezské aktivity souviset i s tímto Konrádovým zajetím, nebo byly motivovány, jak se domnívá V. WOLF, l. c., pouze hospodářskými důvody.

³⁰⁸ Koncem července vypravili ubrmané, zvolení ve Vildštejně, poselstvo za Koldou, aby vstoupil se Slezany do příměří (AČ II, s. 546, č. 561; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 453-454). 5. září 1450 byl smluven mír mezi Koldou a slezským spolkem, vratislavským biskupem a Markétou Volovskou (R. URBÁNEK, c. d., s. 828).

³⁰⁹ AČ XXI, s. 306-308, č. 58, 60; AČ VII, s. 209-210, č. 9-11. Při řešení sporu se v roce 1451 angažoval i samotný král Fridrich III., snažící se Jana Bechyni přimět k míru. Janovy nároky popíral i biskup Petr Nowak (SOA Třeboň, Historica, sign. 1554, inv. č. 2038 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J155&id=113043>)). Jan se však nenechal snadno zastavit a v zajímání kupců pokračoval ještě roku 1455, kdy už přitom řádně fungoval zemský soud.

³¹⁰ Na základě Eschenloerových zmínek R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 319, 638-639, 828. V srpnu 1450 uzavřela poděbradská jednota (za celé Čechy?) se Slezany mír do budoucího krále (tamtéž, s. 460).

³¹¹ AČ VII, s. 208, č. 7.

³¹² O politickém zákulisí Jindřichova jmenování naznačuje něco opět list Jarohněva z Úsuší v AČ VII, s. 208, č. 7. Josef PELIKÁN v předmluvě k LL IV, s. XXIV, i v registu tohoto listu na s. 370, č. 515, uvádí podle mého názoru mylně, že Oldřich z Rožmberka se synovým hejtmanstvím nesouhlasil. V Jarohněvově psaní se podle mě ani nehovoří o starém Rožmberkovi a „panem Oldřichem“ je míněn vždy Oldřich Eitzinger.

biskupem).³¹³ V případě Rožmberků to však pravděpodobně byl tah vyplývající z tehdejší politické situace, na kterém měl asi účast také zemský správce Jiří z Poděbrad, než že by mělo toto spojení hlubší kořeny v předchozích letech.

Strakonické jednotě bránilo v hlubší spolupráci se slezskými knížaty a stavy nedostatečné množství – přes některé výjimky – dlouhodobých přátelských kontaktů s tímto regionem, špatné vztahy některých členů jednoty se Slezskem, snad i nedostatek zájmu. Slezsko společně s ostatními vedlejšími zeměmi přicházelo úvahu nanejvýš asi jako diplomatický spojenec na sněmovních jednáních než jako podporovatel ve válce proti poděbradské jednotě – zde se více počítalo s jinými spojeními.

Mnohé z toho, co bylo řečeno o Slezsku, platí i o Horní Lužici, nazývané v českojazyčných pramenech Šestiměstí. Země zůstala veskrze katolickou, i zde došlo ve sledované době k zeslabení svazků s Čechami, které se udržovaly hlavně skrze občasnou účast lužických zástupců na českých sněmech a prostřednictvím některých šlechtických rodů, vlastnicích statky na obou stranách hranice. Česko-lužické pomezí podobně jako to česko-slezské však představovalo oblast velice neklidnou a bylo decimováno řadou sporů, záští a olupováním šestiměstských kupců. Z těchto důvodů byly vztahy hornolužických měst, která měla v zemi rozhodující politický vliv, s českými šlechtickými rody dosti problematické.³¹⁴

Ačkoli byla Horní Lužice katolickou zemí, vliv strakonické jednoty sem ve velké míře nezasáhl. Úřad zemského fojta drželi v poslední době páni z Koldic, katolický rod, který vlastnil i zboží v severních Čechách (Bílinu): po smrti Albrechta z Koldic roku 1448 byl za jeho nástupce přijat jeho synovec Hanuš/Jan, který navzdory své konfesi patřil k členům poděbradské jednoty a fojtem se stal proti vůli římského krále Fridricha III. Král prosazoval, aby Šestiměstští zvolili fojtem kurfiřta Fridricha Saského, ale samozřejmě mohl jejich počínání sotva ovlivnit.³¹⁵ Horní Lužice během bojů strakonické a poděbradské jednoty vůbec fungovala spíše jako dějiště sporů poděbradské jednoty a Fridricha Saského, jenž se marně pokoušel obojí Lužici ovládnout. V červenci 1448 saský kurfiřt dobyl Hoyerswerdu, hornolužické město a hrad, který patřil členu poděbradské jednoty Vilémovi ze Šumburka.³¹⁶ Událost výrazně posílila nepřátelství Jiříkovy strany vůči kurfiřtovi.³¹⁷ Zda existoval nějaký

³¹³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 859-862, III/3, s. 111.

³¹⁴ O Horní Lužici např. P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 145-148; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 383-386; L. BOBKOVÁ – L. BŘEZINA – J. ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.

³¹⁵ O Hanušovi z Koldic R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 385-386.

³¹⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 230, 280.

³¹⁷ Dobytím Hoyerswerdy je také výslovně odůvodněna Jiříkova opověď Fridrichovi v listopadu 1449 (AČ V, s. 273). Vztahům strakonické a poděbradské jednoty se Saskem bude věnována jedna z podkapitol níže (IV.3.).

kontakt nebo názorové souznění mezi prosaskou stranou v Horní Lužici, o jejíž velikosti a vlivu ale asi nemusíme mít přehnané představy, a strakonickou jednotou, mi není známo.

Členové strakonické jednoty na rozdíl od Koldiců či Viléma ze Šumburka³¹⁸ asi ani nevlastnili v Horní Lužici žádné majetky. Pouze zde opět zmiňme Kryštofa Šofa, z jehož rozvětveného rodu Schaffů žili někteří členové i v Horní Lužici.³¹⁹ Kryštof sám se nacházel se Šestiměstím v nepřátelství; je známo, že jeho loupeživé družiny, byly roku 1444 poraženy akcí Zhořeleckých a Žitavských.³²⁰ Vleklé války s Šestiměstím, které se znovu vyhrotily na podzim 1448, vedl také neméně bojovný Jan Blankštejn z Vartenberka,³²¹ kolísající mezi strakonickou a poděbradskou jednotou. Na druhou stranu mohl být vůči Horní Lužici příznivěji naladěn Vaněk z Pecky, jehož otec Jarek (†1434) kdysi platil za spojence Šestiměstských proti husitům.³²² Navíc do sporů s Horní Lužicí byli zapleteni kromě členů strakonické jednoty i příznivci poděbradských či neutrálové, asi stejnou měrou jako strakoníci.³²³

Situace se uklidňovala až po nástupu krále Ladislava. Tehdy byl také roku 1454 jmenován novým fojtem, zároveň s nabytím hejtmanství ve Slezsku, Jindřich z Rožmberka, čímž si přechodně vysloužil zášť sesazeného Hanuše z Koldic.³²⁴ Po Jindřichově brzké smrti přešlo fojstství na Děčínské z Vartenberka, i jejich poměr k Lužici tedy získal přátelskou podobu.

Během předchozích bojů se ovšem ukázalo, že přes společný postoj v náboženské a u většiny hornolužických stavů asi i v královské otázce chyběla dostatečná pojítka mezi strakonickou jednotou a touto zemí. Opět můžeme hledat příčiny snad v zeměpisné vzdálenosti, v nezájmu, v poklesu moci rožmberské strany, kvůli čemuž Hornolužičtí mohli v rovině praktické politiky spatřovat lepší záštitu pro své zájmy u Poděbradovců. I zde se ukázaly schopnosti poděbradské jednoty, která přes svůj kacířský nátěr dokázala v rámci daných možností, ztížených za chaotického období interregna, navazovat vztahy s katolickými ved-

³¹⁸ Vilémův zneprátelený bratr Aleš ze Šumburka patřil ke jednotě strakonické, držel ale, pokud je mi známo, jen majetky v Čechách, v Lužici nikoliv.

³¹⁹ Viz níže v Příloze č. 1.

³²⁰ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 900; A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 70.

³²¹ V říjnu 1448 na něho již fojt Hanuš z Koldic, Zhořelečtí a Löbauští chystali vojenskou výpravu, následujícího měsíce však byla obnovena jednání (*Codex diplomaticus Lusatiae superioris* IV. Hrsg. von Richard JECHT, Görlitz 1911-1927, s. 509, 512; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 385, pozn. 4). Srov. také F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, Aussig 1930, s. 34. Z účasti fojta je vidět, že protihráče nepředstavovala jen hornolužická města. O válce, kterou s Horní Lužicí vedli Blankštejnovi příbuzní Děčínští z Vartenberka, Jana BOŇKOVÁ, *Vztahy severočeské šlechty s Horní Lužicí v 2. polovině 14. a v 15. století*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2004, s. 103-118.

³²² Martin ŠANDERA, *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě*. Opočenská strana v husitské revoluci, České Budějovice 2005, s. 125.

³²³ S Horní Lužicí válčili i Děčínští z Vartenberka (kteří na rozdíl od svého strýce Blankštejna setrvali vždy na poděbradské straně), Albrecht Berka z Dubé a Venč z Donína (ve vztahu ke strakonické a poděbradské jednotě neutrálové, ale Venčův příbuzný Fridrich z Donína stál při poděbradských). R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377-379, 385-386.

³²⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 859, 865; srov. také úvahu u L. BOBKOVÉ, *Česká koruna*, s. 37.

lejšími zeměmi. Ačkoli asi zatím výsledky nemohly být takové, jaké si Jiří z Poděbrad přál, stačily alespoň na to, aby bylo zabráněno spojení strakonické jednoty s těmito zeměmi.

Dolní Lužice byla momentálně od dění v Čechách vzdálena. Probíhal o ni souboj mezi Saskem a Braniborskem, který roku 1450 skončil úspěchem Fridricha Braniborského, uznaného za zástavního držitele země.

Vedlejší země České koruny zůstávaly kromě Moravy katolické a až na drobné výjimky nakloněné dědičnosti trůnu, přesto se v nich strakonická jednota patřičně neprosadila. Pomoc, kterou od nich dostávala, nepřekročila rovinu diplomatické podpory při sněmovních a jiných jednáních v otázkách, kde panovala shoda názorů. Oproti stavu, který popisoval ve svém výroku, citovaném na začátku, Kašpar Šlik, se situace pozvolna posouvala v neprospěch strakonické jednoty (upevňování pozice Tovačovského skupiny na Moravě, příklon hornolužického fojta k poděbradským). Na počet relativně nejvíce aktivních stoupenců strakonické jednoty mezi stavy jednotlivých zemí lze vysledovat na Moravě, byli tam ale zatlačováni ještě početnější a hlavně vlivnější kališnickou stranou. Naopak ve Slezsku a Horní Lužici bychom mohli řadit mezi katolické potenciální sympatizanty strakonické jednoty většinu politické reprezentace, aktivně se ale k strakonickým nehlásil téměř nikdo. Chyběly bližší styky, přičemž se paradoxně lépe dařilo i přes věroučný rozdíl navazovat vzájemný kontakt poděbradské jednotě. (zde opět připomeňme případ fojta Hanuše z Koldic či smlouvu hradeckého landfrýdu se Slezany).

Příčiny těchto neúspěchů jsme se snažili hledat v odlehlosti vedlejších zemí – neplatí pro Moravu – od jihočeského centra strakonické jednoty a v problematických vztazích s vedlejšími zeměmi u těch členů jednoty, kteří jim byli zeměpisně blíže, dále v rozvolnění politických vazeb celých Čech s „údy“ České koruny, v aktivitě Jiřího z Poděbrad a jeho příznivců, v nedostatku pevných kontaktů a zájmu o vedlejší země ze strany strakonické jednoty. Shoda v náboženské otázce či v dalších záležitostech nepředstavovala v bojích, v nichž šlo především o politické zájmy, dostatečně silné pojítko. Zdá se opravdu, že vůdčí jiho- a západočeští členové jednoty upřednostňovali takové spojení, s nimiž měli z minulosti pevné přátelské vazby, což znamenalo většinou představitele přilehlých německých a rakouských území, před partnery, kteří sice byli „domácí“, ale které dostatečně neznali. Další část práce bude proto věnována vztahům strakonické jednoty se zahraničím.

IV.2. Rakousko, římský král Fridrich III. a osoby na královském dvoře

Ze zahraničních oblastí se pozornost členů strakonické jednoty upínala v první řadě na země rakouské. Vítkovci a další jihočeské rody zastoupené v jednotě pěstovali tradičně kontakty s rakouskou šlechtou a hrálo se i o vztah s Fridrichem III.: rakouský vévoda byl zároveň římským králem a navzdory blednoucímu lesku římské koruny představoval pořád ještě větší autoritu než jiná knížata; ve vztahu k Českému království zaujímal důležitou pozici poručníka nad následníkem trůnu Ladislavem.

Rakouské země byly v době strakonické jednoty rozděleny mezi jednotlivé členy habsburského rodu. Vlastní území římského krále (1440-1493, od 1452 císaře) Fridricha III., pocházejícího z tzv. leopoldinské větve rodu, představovaly jen Vnitřní Rakousy, tj. Štýrsko, Korutany a Kraňsko. V Tyrolsku vládl od roku 1446 králův bratranec Zikmund a většina tzv. Předních Rakous³²⁵ tvořila úděl Fridrichova bratra Albrechta VI. Vlastní jádro rakouských zemí, podunajská vévodství Horní a Dolní Rakousy, patřila druhé, albertinské linii Habsburků. Její jediný žijící člen Ladislav Pohrobek byl však nezletilý a poručnictví nad ním vykonával král Fridrich. Základnou moci tehdejšího seniora rodu ovšem zůstávaly Vnitřní Rakousy, odkud pocházela i většina jeho důvěrníků, zatímco Fridrichovy vztahy se stavy dunajských Rakous se vyvíjely komplikovaně, nehledě na to, že i šlechtici působící na Fridrichově dvoře tvořili různé nepřehledné soupeřící frakce, které nebylo snadné uspokojit.³²⁶

Ze členů strakonické jednoty měli k rakouskému prostředí vazby především představitelé jihočeských rodů, zvláště Oldřich z Rožmberka. U něho je situace nejen nejlépe zdokumentovaná, ale skutečně právě on udržoval nejrozsáhlejší kontakty s cizinou ze všech jednotníků.³²⁷ Z těchto důvodů a také proto, že jako vůdce řídil směřování celé strakonické jednoty, mu zde bude věnováno nejvíce prostoru.

³²⁵ Dnešní Vorarlberg a některá území na hranici Německa a Švýcarska.

³²⁶ Přehled dělení habsburských držav mezi jednotlivými členy rodu v 15. století Alois NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert der Mitte. Österreichische Geschichte 1400-1522*, Wien 1996, s. 141-150. Dále Václav VEBER a kol., *Dějiny Rakouska*, Praha 2002; Karl F. KRIEGER, *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493)*, Praha 2003. Konkrétněji zaměřená je studie Ivana HLAVÁČKA, *Beiträge zur Erforschung der Beziehungen Friedrichs III. zu Böhmen bis zum Tode Georgs von Podiebrad (†1471)*, in: P. J. Heinig (hrsg.), *Kaiser Friedrich III. (1440 - 1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 279-298, určená hlavně pro německojazyčnou obec.

³²⁷ Podle I. HLAVÁČKA, *Beiträge*, s. 287, byl Oldřich díky svým kontaktům „nejlépe informovaným mužem v Čechách (...), ačkoli jeho rozhodnutí této výhodě často neodpovídala.“

Oldřich z Rožmberka se na rod Habsburků orientoval dlouhodobě, již za husitských válek se umně sblížil s představiteli obou jeho větví, tehdy přitom znepřátelených.³²⁸ Ve čtyřicátých letech se pán z Rožmberka prezentoval jako hlavní obhájce habsburských nároků na český trůn a byl v intenzivních kontaktech s králem Fridrichem III. (zachovalo se i plných 50 listů ze vzájemné korespondence). Oldřich, jenž bývá označován pro toto období přímo za Fridrichova rádce,³²⁹ skrytě utvrzoval panovníka v tom, aby ten zdržoval vydání svého svěřence Ladislava do Čech, což tehdy vyhovovalo jim oběma. Předmětem schůzek a korespondence Oldřicha s králem Fridrichem ale bývalo i vyřizování soukromých záležitostí, mimo jiné nemalých vzájemných dluhů. Fridrich nejprve musel počátkem čtyřicátých let Oldřichovi, stejně jako jiným českým a moravským šlechticům, splácet dluhy, které zdědil Ladislav po Albrechtovi II.³³⁰ Na římského krále však přešly od jeho příbuzných nejen závazky, ale také ještě objemnější pohledávky vůči Rožmberkům – a tak se stal naopak Oldřich dlužníkem Fridricha.³³¹ Krom toho všeho Oldřichův syn Jindřich několik let působil jako Fridrichův dvořan a vojenský služebník,³³² a za svou službu nedostal řádně zapláceno. Rožmberkové dlužený žold po skončení služby z římského krále ještě dlouho vymáhali.³³³ Oboustranné nesplacené pohledávky se promítaly do vztahu pánů z Růže a Habsburků a vytvářely politické závazky. Už roku 1431 se Oldřich zavázal podporovat do budoucna nároky leopoldinské větve na český trůn, nevyrovná-li v dané lhůtě svůj dluh,³³⁴ roku 1441 zase sám Rožmberk vyzval Fridricha III., aby dluh Habsburků vůči němu, Oldřichovi, splatil formou pomoci ve

³²⁸ V případě leopoldinské větve to byly především finanční půjčky a komplex smluv z r. 1431 (viz níže).

³²⁹ Výslovně Paul-Joachim HEINIG, *Kaiser Friedrich III. (1440-1493)*. Hof, Regierung und Politik, II. Teil, Köln 1997, s. 242, 425. Ivan HLAVÁČEK, *Bemerkungen und Überlegungen zu den hochadeligen böhmischen Itineraren im Mittelalter, besonders zu dem des Ulrichs von Rosenberg*, in: Heinz-Dieter Heimann (hrsg.), *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Postdam 2000, s. 43-57, zde s. 52, 53, uvádí, že „několik badatelů“ označuje Oldřicha za člena Fridrichovy rady, ale ne vždy úplně náležitě (výslovně odkazuje pouze na Heiniga).

³³⁰ Oldřich nárokoval r. 1441 „III^M II^C gulden“ (LL II, s. 108-111, č. 133, 134), spokojil se však s tím, když mu Fridrich koncem následujícího roku splatil 3000 (tamtéž, s. 212-213, č. 227). Zbytek králi buď odpustil, nebo jej inkasoval již dříve.

³³¹ Roku 1431 byl Oldřich dlužen 6 000 uherských zlatých Fridrichovi Tyrolskému, strýci a poručíkovi pozdějšího Fridricha III. (LL I, s. 128-133, č. 189-192). V roce 1446 získal rožmberské dlužní úpisy v neupřesněné výši od Zikmunda Tyrolského právě římský panovník (LL III, s. 80-81, č. 118), již předtím Zikmundův poručík. Fridrich je nakonec r. 1454 postoupil Jiřímu z Poděbrad, což pro Rožmberky představovalo značnou nepříjemnost (LL IV, s. 377-378, č. 529). Při poslední z těchto transakcí se již píše o 16 000 zlatých, kteréžto výše dluh dosáhl, jak je uvedeno, už za Fridricha Tyrolského – císař Fridrich sám tedy Rožmberkům zřejmě nepůjčoval.

³³² Služba začala v březnu 1444 (zpráva rožmberského služebníka Jana Baumgartnera v SOA Třeboň, Historica, sign. 708, i. č. 904 (http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&doctree=1J070&id=111900); srov. odkaz v LL II, s. 332, pozn. 5) a trvala podle jedné zprávy z r. 1449 dva roky (LL IV, s. 73, č. 88, pozn. 2). Pokud bychom na základě toho vojenskou službu datovali do let 1447-1449 (jako A. KUBÍKOVÁ, *Summovní výtah*, komentář, s. 145), pak bychom museli hovořit o dvou různých obdobích, která Jindřich strávil u Fridricha III., první na dvoře (1444) a druhé ve vojenské službě (konec 40. let), což se však nezdá být pravděpodobné. O Jindřichově službě u krále r. 1444 viz také *Norbert Heermann*, s. 119, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 27, 74.

³³³ LL IV, s. 73, č. 88 (r. 1449), s. 317, č. 453 (r. 1451), dokonce ještě r. 1455 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 968.

³³⁴ Smlouvy s Fridrichem Tyrolským v LL I, s. 128-133, č. 189-192.

válce proti Táboru, zapůjčením vojenského materiálu.³³⁵ To ale Fridrich odmítl a raději pak vyrovnával dlužnou částku standardně v penězích. Oldřich jej v dalších letech žádal o poskytnutí dosti značných finančních půjček, ať už znovu pro vedení války proti tábořským městům nebo za jiným účelem, ani v tom však neuspěl.³³⁶

Oldřichovi – který v Rakousku měl v jistých dobách i některé majetky³³⁷ – usnadňovaly přístup ke králi i bohaté konexe na osoby na Fridrichově dvoře, mezi nimiž si vytvářel určitou síť vlivných přátel a politických spojenců. Jmenujme zde hlavní z těchto osob, které pocho-pitelně nemusely být vždy rakouského původu, ale mohly pocházet i ze sousedních zemí. Mezi nimi byly i dvě vlivné osobnosti s českými kořeny. Oldřichovým blízkým přítelem byl dlouholetý kancléř římských panovníků Kašpar Šlik (†1449).³³⁸ Ve druhé polovině 40. let spolu byli oba muži v častém písemném styku (17 dochovaných listů), vyměňovali si obsáhlé zprávy a navzájem si pomáhali: Šlik potřeboval na českém fóru podporu ve svém sporu o Loketsko s Ilburky, na oplátku se zase přimlouval za Oldřichovy záležitosti na královském dvoře.³³⁹ V říšské kanceláři působil také Šlikův krajan a straník Prokop z Rabštejna (†1472), který vykonával funkci královského rádce a sekretáře, nadto byl často pověřován důležitými diplomatickými úkoly a poselstvími do Čech i jina-m.³⁴⁰ S Oldřichem přicházel do styku jed-nak oficiálně jako Fridrichův diplomat, jednak s ním vedl důvěrnou korespondenci (17 listů), kde si oba sdělovali zprávy, rady atd. I oni se vzájemně podporovali ve svých politických

³³⁵ LL II, s. 108-111, č. 133, 134. Připomeňme, že Fridrich sám se stal Oldřichovým věřitelem až později, v té době rožmberské dlužní úpisy ještě formálně nepatřily jemu, nýbrž příslušníkům tyrolské větve Habsburků.

³³⁶ K r. 1444 LL II, s. 309-312, č. 366, k r. 1446 LL III, s. 111, č. 158.

³³⁷ Panství Haslach, které ale bylo od r. 1421 do r. 1464 prodané pánům z Wallsee. Oldřichovi synové jej pak získali zpět (LL I, s. 37, č. 54; Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách*. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005, s. 67). V letech 1456-1460 patřil Rožmberkům dům ve Vídni (LL IV, s. 394-395, č. 571); I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 286, pozn. 12, se na základě jejich korespon-dence s králem z r. 1450 domnívá, že vlastnictví domu v rakouském hlavním městě sahalo již před rok 1456.

³³⁸ Šlik, pocházející z chebského patricijského rodu, sloužil jako kancléř Zikmundovi, Albrechtovi a po krátké pauze i Fridrichovi. Prokazoval skvělé diplomatické schopnosti, podílel se na sjednání dohody Fridricha s pape-žem Evženem IV. V kanceláři kolem sebe vytvořil intelektuální skupinu s humanistickými zájmy, do které patřili Eneáš Silvius Piccolomini či Prokop z Rabštejna. Koncem 40. let však Šlikův vztah s králem ochladl (kancléřo-vy neúspěchy v říšské politice, spor o freisinské biskupství) a na úkor Šlika se prosazovaly jiné skupiny, přede-vším šlechtici z vnitrorakouských zemí. O Šlikově působení v kanceláři P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 638-644, charakteristika osobnosti, možná do určité míry jednostranná, R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 196-199.

³³⁹ Šlikové se sice ke strakonické jednotě sami nepřistoupili (v úvahu by připadal ani ne tak Kašpar, který si jako králův kancléř asi nemohl dovolit provádět vlastní politiku, ale spíše jeho bratr Mates), nicméně sami se též nacházeli v době kolem roku 1448 a letech dalších v nepřátelství s poděbradskou jednotou, především pro výše zmíněnou při s pány z Ilburka (srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 277, 281).

³⁴⁰ Prokop později (1453) odešel s králem Ladislavem do Čech a působil následně jako kancléř českých králů. O jeho osobě P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 745-746; R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 199-200; František ŠMA-HEL, *Enea Silvio a jeho Historie česká*, in: Aeneae Silvii Historia bohémica, s. XII-LII, zde s. XXIX-XXX.

zájmech.³⁴¹ Vzájemnou blízkost v osobní rovině dokládají i Prokopovy zprávy o tom, jak si na dvoře vede Jindřich z Rožmberka, či jindy jeho pozdravy celé Oldřichově rodině.

Také s představiteli některých předních rakouských rodů pojilo Rožmberky přátelství, v některých případech upevněné i příbuzenskými vazbami.³⁴² Už asi roku 1418 se Oldřich stal švagrem Reinprechta IV. z Wallsee (†1450), který se oženil s jeho sestrou Kateřinou.³⁴³ Páni z Wallsee byli jedním z jedním z nejmocnějších a nejbohatších rakouských rodů, ačkoli za Fridrichova panování se jejich vliv a především majetek už poněkud zmenšoval.³⁴⁴ Hornorakouská část jejich dominia přímo sousedila s rožmberským Haslachem;³⁴⁵ od 20. let se však rozhraní držav obou rodů posunulo na sever od česko-rakouské zemské hranice: Oldřich svým rakouským příbuzným zastavil či prodal Haslach i některé své statky na české straně³⁴⁶ za to, že mu jeho švagr se svým otcem Reinprechtem II. – sami křižáci – poskytovali finanční půjčky pro boj s husity.³⁴⁷ Vzájemné styky obou švagrů dokládá několik listin a kupodivu jen jediný dochovaný list z korespondence Oldřicha s Reinprechtem IV. Více o jejich přátelství a setkávání při soukromých i oficiálních příležitostech svědčí hojně zmínky o Reinprechtovi v korespondenci Rožmberků a Šlika, Jana ze Schaunberga i dalších osob, v listinách aj.

Podobně jako s pány z Wallsee byli Rožmberkové sňatkově spřízněni³⁴⁸ také s hrabaty ze Schaunberga, mocným rodem, který byl stále na vrcholu moci a jehož tradičně složité vztahy

³⁴¹ Prokop tlumočil na dvoře Oldřichovy žádosti finanční i jiné povahy a sám jej žádal zejména o podporu církevní kariéry svého bratra Jindřicha; snad se Oldřich i snažil vyjednat pro Prokopa arcibiskupský stolec v Čechách (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 97, 166, 168). Nakonec Rabštejnům vyneslo přátelství s Rožmberky alespoň zisk prachatického panství: Rožmberkové r. 1457 prodali Prokopovi z Rabštejna a jeho bratru Janovi zápisy na toto zboží, aby umožili své dluhy vůči nim (LL IV, s. 398-399, č. 578, předmluva s. XXIV).

³⁴² Sňatkové vazby v nejbližších generacích jsou patrné z rodokmenu u A. KUBÍKOVÉ, *Oldřich II.*, s. 14-15.

³⁴³ Také již Oldřichův prastrýc Jošt I. z Rožmberka měl za manželku Anežku z Wallsee.

³⁴⁴ Politika pánů z Wallsee se tradičně orientovala na dynastii Habsburků, v jejich službách nabyli obrovské državy. Svého vrcholu však dosáhli v předchozích generacích. S Fridrichem III. si Reinprecht IV. už ze své pozice příslušníka proalbertinské skupiny stavů byl méně blízký, nicméně Reinprecht podporoval jeho poručnickou vládu v albertinských vévodstvích a po celá 40. léta si ještě udržoval značný vliv na královském dvoře, zastáváje úřady hejtmána nad Enží a nejvyššího dědičného maršálka v Rakousku. Dějiny rodu podrobně vyličil Max DOBLINGER, *Die Herren von Walsee. Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte*, in: *Archiv für österreichische Geschichte* 95, 1906, s. 235-578; dále P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I.*, s. 249-252.

³⁴⁵ Mezi državy pánů z Wallsee v oblasti severně od Lince patřily např. hrady Wachsenberg, Rottenegg, Ober-Wallsee aj. (srov. mapku u M. DOBLINGERA, *Die Herren von Walsee*).

³⁴⁶ Haslach, Rožmberk, Vítkův hrádek, vyšebrodské klášterství. LL I, s. 22-23, č. 38, s. 37-38, č. 54, s. 91-93, č. 137 a s. 94-96, č. 139; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 59 a 62-63, R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 51-52.

³⁴⁷ Nabízí se myšlenka, zda také o tři desetiletí později nebylo opět možné uvažovat o poskytnutí dalších půjček Rožmberkům, tentokrát na vedení boje proti Jiřímu z Poděbrad. Páni z Wallsee sice stále patřili k věřitelům i samotného krále Fridricha (M. DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*, s. 452-453, 465), ale jejich majetek už zdaleka nebyl to, co býval, a nelze vyloučit, že se již začínaly ohlašovat finanční problémy, které na rod naplno dopadly po smrti Reinprechta IV., což by omezovalo jejich možnosti v tomto směru.

³⁴⁸ První manželkou Oldřichova otce Jindřicha III. z Rožmberka byla Barbora ze Schaunberga, ke spříznění pak došlo i mezi Oldřichovým synem Jindřichem IV. a Anežkou ze Schaunberga (1453). – Na základě jaké z příbuzenských vazeb se Oldřich z Rožmberka a Jan II. ze Schaunberga titulovali od počátku dochované korespondence (r. 1437) „sweher“, není úplně jasné; nejspíše snad vycházelo díky zasnoubení a od r. 1439 manželství Bernarda ze Schaunberga, syna Jana II., s Anežkou z Wallsee, neteří Oldřicha z Rožmberka.

s Habsburky se v době Jana II. ze Schaunberga (†1453) zdály se poněkud zlepšovat.³⁴⁹ Ve čtyřicátých letech dokonce představoval hrabě pro Fridricha III. důležitého rádce v českých záležitostech,³⁵⁰ z čehož je více než patrná hodnota, kterou pro Oldřicha z Rožmberka mělo přátelství s Janem II. Jejich vřelý poměr dokládá hojná korespondence (dochováno 33 listů), jejímž obsahem byly zprávy či řešení různých politických záležitostí a sporů. Na častých osobních schůzkách však jistě řešili nejen to: roku 1453 se slavila svatba Jindřicha z Rožmberka s Janovou dcerou Anežkou.³⁵¹ Mimochodem, pokud alespoň částečně platí Eneášova charakteristika „hraběte z Pulchromonte“ jako nábožensky vlažné postavy,³⁵² je tím znovu zvýrazněna skutečnost, že strakonická jednota nebyla primárně náboženským spolkem a že její zahraniční spojenci, mezi něž tento hrabě patřil, se rozhodně nerekrutovali z řad náboženských horlivců, kterým by nejvíce záleželo, aby se v Čechách nedostali k moci „kacíři“.

Nic na tom nemění ani skutečnost, že Oldřichovi přátelé a spojenci mohli být i duchovního stavu. Rožmberkové totiž udržovali nadstandardní vztahy s pasovským biskupstvím, říšským církevním knížectvím, do jehož diecéze spadaly i Horní a Dolní Rakousy a jehož představitelé působili na dvoře římských králů, Fridricha nevyjímaje. Oldřicha pojila dobrá známost či přátelství se všemi biskupy, kteří se na pasovském stolci za jeho života vystřídali: s Jiřím z Hohenlohe, Leonardem z Laimingu a Oldřichem z Nussdorfu. O tom, kde hledat počátek této vzájemné blízkosti, možná něco naznačuje skutečnost, že již zmiňované

³⁴⁹ Jádro domény hraběcího rodu kolem hradu Schaunberg leželo v Horních Rakousích mezi Lincem a Pasovem. Schaunbergové dlouhodobě usilovali o vynětí svého hrabství, které bylo skutečně „státem ve státě“, z habsburské svrchovanosti a jeho podřízení přímo císaři. V první polovině 15. století se Habsburkové snažili připoutávat mocná hrabata k sobě udělováním významných úřadů s úkolů. Jan ze Schaunberga, hofmistr krále Albrechta II. (1440 však odvolaný) a nejvyšší maršálek ve Štýrsku, byl podobně jako Reinprecht z Wallsee jedním z představitelů oněch hornorakouských stavů, kteří počátkem 40. let svěřili poručnictví nad Ladislavem Fridrichovi a jeho vládu v albertinských zemích pak podporovali, přes počáteční neshody Jana ze Schaunberga s Fridrichem. Nicméně nakonec hrabě nezachoval panovníkovi věrnost a na začátku 50. let se přidal k opozici. A. NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert*, s. 205-208; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 53-54, 246-248.

³⁵⁰ Král Fridrich při jistém jednání s Oldřichem r. 1446 prý řekl: „Chciť na to pomysliť, neb Schawnberského při sobě nemám...“ Svou odpověď dal skutečně až po Schaunbergově příjezdu (LL III, s. 111, č. 158).

³⁵¹ Svatební smlouva v SOA Třeboň, Cizí rody, inv. č. 159, z Rožmberka 4/6 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/159/charter#anchor>). – Blízký vztah Rožmberků s rody ze Schaunberga a z Wallsee se udržel i v dalších desetiletích.

³⁵² AENEAS SILVIUS ve své *Die Geschichte Kaiser Friedrichs III.*, II. Band, s. 223, uvádí o Janovi ze Schaunberga, pro kterého prý náboženství nikdy nebylo srdeční záležitostí, následující historku: Když se Ladislav Pohrobek koncem r. 1452 při jednání o svém nástupu na český trůn vymezoval proti utrakvistu, měl mu hrabě vpadnout do řeči se slovy, že budou-li Češi platit králi dávky, mohou vyznávat sektu, jakou chtějí. O pravdivosti tohoto vyprávění lze ovšem mít pochybnosti: postava Schaunberga, která je zde postavena do kontrastu s nadšeným mladým králem, vystupuje v celém díle jako výrazně záporná, Eneáš líčí různé trapné příhody, které se hraběti údajně staly (s. 144, 145). Z jeho pohledu byl hrabě zrádcem krále Fridricha, možná šlo i o osobní antipatii. R. URBÁNEK (ČD III/2, s. 503, pozn. 1) také podotýká, že narčení z bezbožnosti se v Eneášových dílech u záporných postav opakuje nápadně často. Na druhou stranu se skutečně zdá, že Janův vztah k náboženství a církvi byl poněkud otažatý (Urbánek v ČD III/2, s. 693, pozn. 2, vyvozuje z Eneášovy korespondence, že se hrabě dostal dokonce do klatby). Poněkud by se tak popíralo tvrzení (J. SALABA, *Jiří z Poděbrad*, s. 114) o „fanaticky katolické šlechtě rakouské.“

rožmberské panství v Rakousku Haslach bylo lénem pasovského biskupství.³⁵³ Pro období strakonické jednoty nás však bude zajímat pouze vztah rožmberského pána s biskupem Leonardem (v úřadu 1423-1451).³⁵⁴ Jejich vzájemnou náklonnost lze sledovat již dříve³⁵⁵ než od roku 1445, kdy náhle začíná jejich intenzivní vzájemná korespondence (25 listů). Ta se týká většinou světských záležitostí, nejčastěji řešení různých sporů, tedy ubrmanské pomoci, kterou si oba muži poskytovali,³⁵⁶ případně jiných přátelských služeb nebo zasílání zpráv.

V roce 1449, právě v době strakonické jednoty, provdal Oldřich z Rožmberka svou dceru Perchtu za Jana V. z Lichtenštejna (†1473), a stal se tak příbuzným i tohoto mladého rakousko-moravského šlechtice.³⁵⁷ Z doby před tímto sňatkem mi není znám téměř žádný předchozí kontakt Oldřicha s Lichtenštejnem,³⁵⁸ ať již přátelský či nepřátelský, a po svatbě se v prame-
nech zachycený vzájemný styk s pánem na Mikulově (list dochován jen jeden, jinak jde o listiny) se omezuje pouze na vyřizování záležitostí kolem svatby a věna, případně jiné rodinné záležitosti. Ohlasy politických událostí do něho nepronikají. Nepochybně jejich vztah byl přátelský,³⁵⁹ nicméně záměr, který Oldřich sledoval realizováním tohoto sňatku – a to dokonce snad i proti vůli své dcery³⁶⁰ – není úplně jasný.³⁶¹

³⁵³ LL I, s. 37, č. 54. Srov. výše pozn. 337. Nezdá se ovšem, že by Oldřich vůči biskupům vystupoval v nějak podřízeném postavení, ostatně lenní vztah po odstoupení Haslachu r. 1421 skončil.

³⁵⁴ Leonard z Laimingu pocházel z bavorského ministeriálního rodu a původně jeho volbu na pasovského biskupa prosadila bavorská klika. Rakouský vévoda Albrecht ho uznal po dlouhých sporech až roku 1428, posléze se ale Leonardův vztah s Habsburky změnil v plodnou spolupráci. Biskup se stal Albrechtovým rakouským kancléřem, a i když za Fridricha tuto funkci už nevykonával, patřil i on do okruhu králových rádců. P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 454-455, 585; A. NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert*, s. 305-306.

³⁵⁵ Srov. LL I, s. 214, č. 320, II, s. 142-143, č. 183, s. 355, č. 406.

³⁵⁶ O Oldřichově snaze umírnovat některé bojovné české šlechtice, kteří ohrožovali statky pasovského biskupství (Racek Rýzmberský z Janovic, Zikmund Malovec), srov. i J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 84-85. Biskup zase prostředkoval v Oldřichově sporu se Bavořem Purkartem Puchpergerem.

³⁵⁷ Rod pánů z Lichtenštejna nese jméno podle hradu u Vídně, od 13. století měl majetky také ve Štýrsku, ale hlavně na Moravě (Mikulov aj.). Janův otec Jiří IV. (†1444) působil dlouho ve službách Albrechta V./II., si Fridrichem III. si ale příliš neporozuměl, na rozdíl od svého bratra Kryštofa, který byl Fridrichovým věrným příznivcem. V následující generaci potomci Kryštofa a Jiřího často vystupovali v opozici proti císaři. Jakob von FALKE, *Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein I*, Wien 1868; dále P. J. HEINIG, *Kaiser I*, s. 279-280.

³⁵⁸ Výjimkou je listina z r. 1445 v LL III, s. 42, č. 55, týkájí se urovnávání sporů mezi tábority a Rakouskem, na kterém se podíleli i Oldřich z Rožmberka a strýc Jana z Lichtenštejna Kryštof.

³⁵⁹ Oldřich i prostředkoval – bylo to ovšem také v zájmu jeho dcery Perchty (viz Anna KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, 2006, s. 11-27, zde s. 20) – ve sporu svého švagra s bratrancem Vilémem z Lichtenštejna (LL IV, s. 285, č. 400, s. 289, č. 407). Jejich rozpory musely být nakonec řešeny rozdělením rodového majetku v roce 1452 (J. FALKE, *Geschichte I*, s. 465-466).

³⁶⁰ Naznačuje to Perchtin pozdější list v AČ XI, s. 250, č. 20; srov. A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II.*, s. 20 (zde i o dalších okolnostech známého nešťastného manželství).

³⁶¹ Je samozřejmě možné, že se tento nápad zrodil při rozhovorech s hrabětem ze Schaunberga a dalšími Oldřichovými rakouskými přáteli (tak A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II.*, s. 17), i když tito možná nepatřili k úplně nejbližším přátelům Lichtenštejnů. Za nepravděpodobnou bych považoval domněnku, že Rožmberkové s Lichtenštejnem už tehdy mohli plánovat opoziční vystoupení proti Fridrichovi III. (tak K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 62-63), neboť v době sňatku Oldřich určitě patřil stále ke královým příznivcům. Z manželského svazku nemohl mít nikdo prospěch ani po finanční stránce, neboť lichtenštejnské statky byly podobně zadlužené jako ty rožmberské (A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II.*, s. 18).

Ačkoli právě představené osobnosti nebyly jedinými z Rožmberkových vlivných známých v Rakousku a u Fridrichova dvora,³⁶² tyto patřily v síti jeho důležitých přátel mezi nejpevnější kameny. Přínos těchto kontaktů byl pro krumlovského pána nenahraditelný: Oldřich měl usnadněný přístup k panovníkovi, byl pravidelně informován o dění na dvoře i v mezinárodní politice a rakouští přátelé mu mohli v případě potřeby pomoci svým vlivem či půjčkami, jako během husitských válek. Oldřich rovněž dokázal využívat těchto styků při řešení nejrůznějších pohraničních sporů, a tím si opět upevňovat svůj vliv i mezi českou šlechtou. K tomuto postavení vlivného arbitra mu pomáhala také skutečnost, že sám se na rozdíl od pravděpodobně většiny šlechticů z českého pohraničí dokázal s jednou výjimkou (spor s bratry ze Schallenbergů) vystříhat toho, aby sám podobné pohraniční spory vedl.³⁶³

Jmenované osobnosti, jakkoli se lišily svým původem i společenským postavením a funkcí, tvořily jakousi skupinku, která se přátelsky stýkala;³⁶⁴ pouze u Jana z Lichtenštejna se zdá, že měl k ostatním o něco slabší vazby. Jejich zájmy byly do značné míry spojeny s osobou krále Fridricha: pán z Wallsee, Schaunbergové či svým způsobem Leonard Pasovský vytvářeli oporu Fridrichovy poručnické vlády mezi stavy podunajských Rakous, Kašpar Šlik odváděl králi platné služby jako kancléř a rádce v zahraniční politice, Rožmberkové zase hájili zájmy habsburského domu v Českém království. Ke konci 40. let však již bylo postavení „rakouské“ strany v Čechách ohrožováno nástupem stoupenců Jiřího z Poděbrad a zároveň se u královského dvora na úkor Šlikovy skupiny prosazovala štýrská či bavorská klika.

Na druhém místě po Rožmbercích co do rozsahu kontaktů s rakouským prostředním nepochybně stojí pán z Hradce. Menhart byl s Fridrichem III. v častých stycích, opakovaně zajížděl na královský dvůr v soukromých i veřejných záležitostech.³⁶⁵ Za své služby Albrechtovi II., za které jej bývalý český král nestihl odměnit, dokázal od Fridricha roku 1443 vymoci plných 16 000 zlatých.³⁶⁶ Napjatější vztah panoval mezi římským králem a Janem z Hradce.

³⁶² Z dalších Oldřichových rakouských známých jmenujme celská hrabata, Oldřicha Eitzingera (obojich se dotkneme podrobněji níže) či nejvyššího stolníka korutanského Jana z Krajku, z osob, které se někdy objevily v jeho, případně Jindřichově, korespondenci např. Hanuše z Puchheimu, Oldřicha ze Starhemberga, bratry ze Schallenbergů, Reinprechta z Polheimu, Ottu z Meissau, Cáhlovské (Freistadtské), Albrechta z Ebersdorfu.

³⁶³ O sporu se Schallenbergy r. 1444 korespondence v LL II, s. 352-385. Obdobné postavení si Oldřich získal na hranici česko-bavorské, kde onou výjimkou potvrzující pravidlo byl jeho spor s Puchpergerem (viz níže v podkapitole IV.4.). Je nicméně pravdou, že ani mocný Oldřich při urovnávání záští neměl vždy úspěch.

³⁶⁴ I uvnitř pojednané skupiny rakouských osobností existovaly příbuzenské a přátelské vazby: Tak se Bernard ze Schaunberga se oženil s dcerou Reinprechta IV. z Wallsee Anežkou; první manželkou Reinprechtova otce zase byla Kateřina z Lichtenštejna a Mikulova, vzdálenější příbuzná Jana z Lichtenštejna. Reinprecht IV. a Jan ze Schaunberga spolu bojovali proti husitům a i později často vystupovali společně; Reinprecht byl blízkým přítelem Leonarda Pasovského i Kašpara Šlika, s nímž vedl hojnou korespondenci (vše M. DOBLINGER, *Die Herren*, s. 453 a rodokmen). Také pasovského biskupa pojil blízký vztah s kancléřem a vůbec celou jeho intelektuální skupinou včetně Eneáše Silvia (P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 639, 641, 738).

³⁶⁵ Např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 95.

³⁶⁶ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 588, pozn. 2.

Ten jevil při prosazování svých finančních nároků za služby Albrechtovi méně trpělivosti a již roku 1440 Fridrichovi spolu s několika moravskými pány opověděl; spor se obnovil ještě roku 1445 a přetrval i do následujícího roku.³⁶⁷ V roce 1447 se vztahy Jana z Hradce s Fridrichem III. zkomplikovaly nanovo, když se do střetu s panovníkem dostal pro změnu Janův rakouský švagr Jiří z Puchheimu,³⁶⁸ který byl jinak ke králi velmi loajální. V době strakonické jednoty ale tyto spory asi již přestaly. Páni z Hradce se vůbec mohli vykázat velmi četnými příbuzenskými svazky s rakouskou šlechtou. Někdy šlo o stejné rody jako v případě Rožmberků, vždyť matkou Oldřicha z Hradce byla jakási paní z Wallsee.³⁶⁹ Existovalo i spříznění s Lichtenštejny a dalšími rody,³⁷⁰ již rozdílnými od Rožmberků. Vypíchněme hlavně svazky se dvěma rody blízkými králi Fridrichovi: Janova sestra Alžběta/Eliška se provdala za zmíněného Jiřího z Puchheimu³⁷¹ a švagrem Menharta z Hradce měl být Rüdiger ze Starhemberga.³⁷² Páni z Hradce se objevují rovněž ve spojitosti s většinou výše uvedených přátel Oldřicha z Rožmberka. Menhart tak udržoval kontakt nejen s pány z Wallsee, ale i s Prokopem z Rabštejna. A také s Janem ze Schaunberga, se kterým si poskytovali pomoc při řešení různých sporů.³⁷³ Proto je poněkud záhadný obsah jednoho listu, který psal roku 1440 hrabě Jan Oldřichovi z Rožmberka: krumlovského přítele varoval, aby nedůvěřoval Menhar-

³⁶⁷ Jan přitom již r. 1440 od Fridricha peníze dostal (J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst*, s. 143; L. HOSÁK, *Účast českých žoldnéřů*, s. 162); snad potom vznesl další finanční požadavky. O sporu v l. 1445-1446 nás zpravuje korespondence v LL III, zvl. s. 39, č. 51, pozn. 4, s. 88-89, č. 126; v kontextu dění na moravsko-rakouském pomezí J. DŘÍMAL, *Politika*, s. 154. Prostředkovat se snažil Oldřich z Rožmberka a z Rakušanů mimo jiné Jan ze Schaunberga.

³⁶⁸ Za Jana i Jiřího se opět přimlouval u krále Oldřich z Rožmberka. Ten vyhodnotil list, který původně chtěl poslat Fridrichovi sám Jan, jako bezmála opověď, a napsal proto sám králi mírnější list (LL III, s. 237-240).

³⁶⁹ Tvrdí to česká literatura bez udání zdroje; rovněž uváděné křestní jméno oné dámy se liší (viz v Příloze č. 1).

³⁷⁰ Teta jednotníka Jana z Hradce Klára byla chotí Jiřího z Krajku a druhá teta Anna manželkou Bernarda z Lichtenštejna (F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/I*, s. 151). Byl to asi Bernard I. z Lichtenštejna († po 1418) ze štýrské linie Liechtenstein-Murau, o kterém J. FALKE, *Geschichte I*, s. 235-237, uvádí, že byl štýrským hejtmanem, jeho manželku nezná. První manželkou Janova stejnojmenného otce byla Anežka z Kappeln (F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 151, 157; A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 34).

³⁷¹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 158. Páni z Puchheimu byly rodem tradičně působícím ve službách rakouských knížat. Jiří II. (†1458) pocházel z vnitrorakouské linie rodu, vlastnil však i majetky v povodí Dyje nedaleko moravské hranice, z jejíž druhé strany se rozkládalo dominium pánů z Hradce. Přes zmíněný spor jinak patřil k nejoddanějším příznivcům Fridricha III. a hájil jeho barvy i po celou dobu bojů v letech 1451-1452 (viz níže), i proti rožmberským vojskům. Po skončení bojů se však dostal s císařem do konfliktu kvůli nevyplacenému žoldu a odešel z jeho služeb. P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 256-257; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 375. – S pány z Puchheimu přitom dříve ani Hradečtí nevycházeli zrovna v dobrém (srov. o zajetí Oldřicha z Hradce, Menhartova strýce: F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 152); pokud tedy Alžbětino manželství bylo uzavřeno za účelem sprátcení obou rodů, zdá se, že se tento záměr celkem povedl (srov. i Janovu závěť v RTT II, s. 229).

³⁷² Rüdiger je tak označen v Menhartově kvitanci z 27. května 1443, na které vystupoval jako svědek (NA Praha, Sbírka prepisů z domácích a zahraničních archivů, Jindřichův Hradec, karton do r. 1500, složka do r. 1437), což však mohlo vyjadřovat i příbuznost ze vzdálenějšího „kolena“. Také páni ze Starhemberga patřili k nejvěrnějším Fridrichovým příznivcům a představovali oporu jeho vlivu v Horních Rakousech. To platilo i pro dlouhověké Rüdiger VII. (†1480), který zůstal ve Fridrichových službách i ještě dlouho po roce 1452. P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 252-253; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 375.

³⁷³ LL I, s. 184, č. 269; II, s. 347, č. 394. O Janovi z Hradce a pánech z Wallsee také LL III, s. 74-75, č. 106.

tovi z Hradce „a jiným“, protože pochybuje o upřímnosti jejich přátelství s Oldřichem.³⁷⁴ Oldřicha z Hradce pojil přátelský vztah také s biskupem Leonardem Pasovským.³⁷⁵

Ohledně dalších strakonických jednotníků uvedme už jen spíše typově některé příklady kontaktů s rakouským prostředím. Nejen Rožmberkové a páni z Hradce u Fridricha III. složitě nárokovali dlužné částky z Albrechtovy vlády; Fridrichova neochota k vyplácení peněz řešení rozhodně neulehčovala.³⁷⁶ Kontraproduktivně mohly vyznívat i jeho občasně snahy zasahovat do českých záležitostí z pozice Ladislavova poručníka.³⁷⁷ To se ze členů strakonické jednoty tak či onak dotýkalo hlavně města Českých Budějovic. Budějovičtí na počátku interregna požívali Fridrichovu přízeň.³⁷⁸ Avšak roku 1444 se dostali s římským panovníkem do sporu kvůli obsazení fary, kdy městská rada zvolila jiného faráře, než jakého jmenoval Fridrich na základě podacího práva českého krále. Spor svým posledním dějstvím zasáhl až do let 1449-1450, záhy po jeho skončení se ale Budějovičtí opět začali těšit panovníkově přízni.³⁷⁹

Ke spolupráci s rakouskou šlechtou nutně docházelo při řešení pohraničních sporů, na kterém se podílel z české strany vedle Rožmberka a Menharta z Hradce např. Arnošt z Leskovce,³⁸⁰ držitel znojenského hradu, obvyklého místa konání česko- a moravsko-rakouských sjezdů. Všeobecně byli v kontaktu s některými z těch rakouských šlechticů nebo osobností u Fridrichova dvora, kteří jsou důležití pro naši látku, rovněž Václav z Michalovic, Bedřich ze Strážnice či Budějovičtí.³⁸¹

³⁷⁴ LL II, s. 54, č. 73.

³⁷⁵ Např. v listě z ledna 1449 biskup popisuje, jak ochotně pátral na území biskupství po jistém nepříteli Hradeckého, o což jej Rožmberk i sám pán z Hradce, „unser lieber freund“, prosili (LL IV, s. 3-4, č. 4).

³⁷⁶ Srov. – pokud jde o členy strakonické jednoty – o Janovi Bechyni z Lažan, Hanušovi z Kolovrat či Hynku Krušinovi ze Švamberka zvl. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 588, pozn. 2; L. HOSÁK, *Účast českých žoldnéřů*, s. 164, pozn. 20; LL III, s. 39, č. 51, pozn. 4, s. 43, č. 57.

³⁷⁷ Ačkoli tyto zásahy mohly představovaly jistě nebezpečí pro české země jako celek, např. pokud jde o nakládání s vedlejšími zeměmi Koruny, je třeba na základě poznatků I. HLAVÁČKA, *Beiträge*, s. 294-296, poznamenat, že jinak Fridrichovo udělování různých privilegií, povolení a zákazů jménem nedospělého českého krále nebylo nijak masovou záležitostí. Jednalo se jen o několik jednotlivých případů u českých měst; šlechticů se toto prakticky netýkalo, Fridrichovy vztahy s nimi měly spíše charakter partnerství.

³⁷⁸ O tom svědčí i Fridrichovo rozsouzení jejich sporu s Hanušem ze Starhemberga, jež znělo v jejich prospěch (Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH (edd.), *Codex juris municipalis regni Bohemiae* III. Privilegia královských měst venkovských z let 1420-1526, Praha 1948, s. 232-233, č. 135; o sporu jsou i jiné doklady).

³⁷⁹ O sporu o budějovickou faru R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 698-717. Poslední narážka na spor pochází z února 1450. Již v srpnu téhož roku však Budějovičtí obdrželi od Fridricha privilegium, aby si sami osadili městskou radu (FRA XX, s. 11, č. 11). V roce 1454 se za ně císař přimlouval v jejich sporu s Rožmberky, jejichž vztahy s Fridrichem naopak tehdy ochladly (FRA XX, s. 83, č. 72; Karel PLETZER, *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, in: JSH 40, 1971, s. 190-204, zde s. 192). Mezitím se ovšem roku 1452 Budějovičtí možná účastnili s Rožmberky tažení proti císaři, jisté to ale není (viz níže).

³⁸⁰ J. DŘÍMAL, *Politika*, s. 144, 146, 150, 153; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 41. Šlo hlavně o urovnávání sporu Bitovských z Lichtenburka s Rakušany, kde byl Leskovcovi partnerem z rakouské strany Oldřich Eitzinger.

³⁸¹ Václav z Michalovic patřil mezi známé biskupa Leonarda Pasovského i Prokopa z Rabštejna a Kašpara Šlika (LL III, s. 149, č. 209, s. 356, č. 503, s. 364, č. 511). Bedřich ze Strážnice, pocházející z jižní Moravy, řešil roku 1450 jistě soukromé věci s Oldřichem Celským, o němž bude řeč níže (zvl. SOA Třeboň, Historica, sign. 1468b, inv. č. 1925: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112930>). České Budějovice přicházely do styku s rakouskými šlechtici hlavně v době své zástavy Albrechtovi Habsburskému v letech 1421-

Asi není náhoda, že převažují jména jednotníků z jihu Čech a Moravy, pro které zvláště páni z Wallsee, z Lichtenštejna, z Puchheimu či Eitzingerové představovali téměř sousedy. Ti, kteří pocházeli ze vzdálenějších regionů, však měli vlivného zprostředkovatele v Oldřichovi z Rožmberka. Např. kontakty Hynka Krušiny ze Švamberka se zahraničím byly značně rozvětvené, většinou ale směřovaly do zemí na západ od Čech. O jeho osobnosti se sice na královském dvoře vědělo, např. v roce 1442 mu Fridrich III. sám nabízel smírčí soud v jeho zášti s Norimberkem,³⁸² jinak se ovšem Hynek při styku s dvorem rád spolehl na Rožmberka: Několikrát jej žádal, aby Fridricha kvůli různým záležitostem obeslal nebo s ním promluvil.³⁸³ Podobně roku 1450 slyšíme, že Oldřich přednesl u krále jakousi věc Hanuše z Kolovrat.³⁸⁴

Druhá část této podkapitoly bude věnována chronologickému vývoji vztahů strakonické jednoty s Rakouskem – nejprve s Fridrichem III., poté s ostatními osobnostmi.

Jak vyplývá i z výše řečeného, římský panovník měl ve druhé polovině 40. let jistě blíže ke straně rožmberské nežli poděbradské.³⁸⁵ Oldřich z Rožmberka žádal Fridricha III. o pomoc už v březnu 1448, kdy jej přepadly obavy, že se Jiří z Poděbrad chystá do pole proti němu a Menhartovi z Hradce. Král odpověděl, že hodlá vznést stížnost proti Jiříkovu chování u papeže a u kurfiřtů.³⁸⁶ Po zářijovém pádu Prahy se Poděbradovi odpůrci opět obraceli na Fridricha, evidentně s nadějí, že s jeho pomocí docílí opětovného zvratu poměrů ve svůj prospěch.³⁸⁷ Oldřich z Rožmberka byl v době převratu právě u krále ve Vídni, kam brzy nato dorazil také posel Jana a Oldřicha z Hradce se žádostí, „aby Jeho Milost ráčil raditi i pomoci a panu Jiříkovi psáti o zproštění pana Menharta.“³⁸⁸ Dobyť Prahy bylo Fridrichovi nepochybně líčeno v náležitých barvách. Jistě se zdůrazňovalo, že v sázce jsou i zájmy Habsburků, a s patřičnou naléhavostí prezentovalo nebezpečí, že Poděbradští budou chtít na český trůn uvést Viléma Saského, jak se tehdy často hovořilo.³⁸⁹

1436, kdy budoucí český král dosazoval do města hejtmány často z řad rakouských pánů (Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, in: JSH 34, 1965, s. 14-30, zde zvl. s. 23-24); později sice mělo město s některými Rakušany spory, ale k jiným si udrželo přátelské vazby, včetně Jana ze Schaunberga a Reinprechta z Wallsee (k nim LL II, s. 260, č. 297, III, s. 13-14, č. 19; Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 21).

³⁸² J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 81.

³⁸³ LL III, s. 348, č. 492, IV, s. 279-280, č. 391.

³⁸⁴ LL IV, s. 143-144, č. 182.

³⁸⁵ Fridrich také s nelibostí pozoroval kontakty poděbradské strany se saským vévodou Vilémem, neboť se šířily zvěsti, že cílem těchto aktivit je uvést Viléma do Čech za krále, a tedy pominout nároky Habsburků (srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 234-235).

³⁸⁶ LL III, s. 321, č. 459; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 235.

³⁸⁷ O nadějích v panovníkův zásah např. Rožmberkův list Jindřichovi Bavorskému, LL III, s. 360, č. 507.

³⁸⁸ LL III, s. 357, č. 503.

³⁸⁹ Srov. LL III, s. 360, č. 507 a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 341, pozn. 2.

Král Fridrich události ze září slovně odsoudil, podmínil další jednání o vydání Ladislava Pohrobka do Čech odčiněním všech „věcí novotných“ a Jiříkovi a jeho stoupencům napsal „list dosti tuhý.“³⁹⁰ Přímou podporu straníkům pánů z Hradce však zatím poskytnout nehodlal a vyčkával, jak se situace v Čechách bude dále vyvíjet³⁹¹ - to však nebyl postoj, v jaký žadatelé doufali. Nikde sice není výslovně řečeno, že by usilovali o získání přímé podpory pro válku, nicméně některé narážky dávají tušit,³⁹² že tématem jednání byly i choulostivější záležitosti než jen požadavek králova diplomatického nátlaku na Jiřího z Poděbrad, který Fridrich už činil. Z další korespondence pak vysvítá konkrétněji, že Rožmberkové se – během posledních let již poněkoliťaté – pokusili získat od římského panovníka přinejmenším finanční pomoc,³⁹³ nejspíše právě pro případné vedení války. Fridrich však jejich požadavkům evidentně nebyl nakloněn, nejen z důvodu své proslulé údajné skrbivosti a proto, že jeho pokladna skutečně byla prázdná,³⁹⁴ ale i z toho důvodu, že si podle svých slov nepřál eskalaci sporu v celozemský válečný konflikt. Nabídl oběma stranám prostředkování ve vzniklém sporu a doufal, ovšem marně, že mu k tomu bude nápomocen i Oldřich z Rožmberka.³⁹⁵

Situace v Čechách se následně vyhrotila smrtí Menharta z Hradce a založením strakonické jednoty. Její členové intenzivně jednali s Fridrichovými rádci³⁹⁶ a panovník sám vývoj událostí v Čechách sledoval,³⁹⁷ avšak jeho poměr ke strakonickým se během roku 1449 spíše horšil. Mohla v tom hrát roli smrt Kašpara Šlika ještě téhož roku i nastupující diplomatická aktivita poděbradské strany: ta prý u krále, ale i u říšských knížat a měst „tajně své poselstvie mívá častokrát ... nás vždy jim pod tajdinky a pěknými řečmi lstivě zhyzditi chtiece.“³⁹⁸

³⁹⁰ AČ II, s. 241-243, č. 21; LL III, s. 356-358, č. 503.

³⁹¹ O Fridrichově postoji v souvislostech R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 329-330, 332, 335, 342. Fridrichovo typické vyčkávání a odsunování rozhodování problémů nebylo jen dílem vypočítavosti, ale odráželo i jeho povahové rysy (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 567; I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 286-287).

³⁹² „...velmi pěkně k našim věcem Jeho Milost se stavie, ježtoť se tak široce psáti nehodí, než pod chvíli chciť někoho ústnieho k tobě poslati...“ (Oldřich z Rožmberka Hynkovi ze Švamberka, LL III, s. 373-374, č. 527).

³⁹³ LL IV, s. 2, č. 3.

³⁹⁴ O zhoršující se finanční situaci v rakouských zemích L. HOSÁK, *Účast českých žoldnéřů*, s. 163-164.

³⁹⁵ Srov. LL III, s. 380-381, č. 538, pozn. 2; AČ II, s. 263-265, č. 35; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 342-343 a 347. Král chtěl v prosinci 1448 vědět, jestli nelze věci v Čechách urovnat „mit clainem gelt und volk“ (LL III, s. 380), což ale neznamená, že by sám byl vojenskému řešení nakloněn: Naopak prostřednictvím Prokopa z Rabštejna hned navrhoval Čechům sjezd obou stran ve Znojme za účasti svých diplomatů. K jeho konání však v důsledku dalších událostí už nedošlo. – Dodejme, že i v předchozích letech si Fridrich a jeho rádci přáli v Čechách smír, nešlo tedy o nový postoj (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 71, k roku 1445).

³⁹⁶ Viz níže.

³⁹⁷ Na jihlavský sněm v létě 1449 vyslal Fridrich III. své zástupce (jedním byl Prokop z Rabštejna), ačkoli původně se chtěl spolehnout na to, že tam bude hájit zájmy Habsburků Oldřich z Rožmberka (LL IV, s. 74-75, č. 89; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 393). Jestli tuto záležitost interpretovat jako projev králova vysokého zájmu o události v Čechách, nebo jako projev toho, že král přeci jen už zapochyboval ve své důvěře v pána z Rožmberka (i sám Oldřich mu ovšem původně radil vyslání poslu), ponechme nezodpovězené.

³⁹⁸ Zpráva Oldřicha z Rožmberka, kterému toto nezůstalo utajeno, v LL IV, s. 105, č. 126.

Žádný příznivý obrat podle všeho nepřinesla ani Rožmberkova osobní návštěva u panovníka ve Vídeňském Novém Městě na přelomu let 1449 a 1450.³⁹⁹ Fridrich opět nabídl, že zprostředkuje českým stavům sjezd, kde by mohl být jejich spor urovnán, o čemž se zmiňoval i ve svém únorovém listu krumlovskému pánovi,⁴⁰⁰ ale jeho nabídka evidentně nenašla odezvu. Znovu chtěl Oldřich Fridricha soukromě navštívit v březnu, kdy požádal krále o brzké přijetí, a z dost důrazné stylizace listu je možno pochopit, proč v králově okolí někdy vzbuzoval tón Oldřichových žádostí nelibost.⁴⁰¹ Jestli tehdy k setkání došlo, nevíme.

Před válkou v Čechách v květnu 1450 se Oldřichovi přeci jen podařilo prostřednictvím svého služebníka Baumgartnera s králem Fridrichem sjednat pomoc v rozsahu 500-600 koní. Avšak nakonec Fridrich couvl a s poukazem na válku, kterou musel vést proti odbojnému Pankráci ze Sv. Mikuláše, svoji pomoc Rožmberkovi v danou chvíli odmítl. Omezil se na obligátní slib pomoci k mírovému urovnání konfliktu a žádost o hájení Ladislavových práv.⁴⁰²

Fridrichovy pomoci se strakonická jednota tedy nedočkala a Rožmberkové – kteří se s Fridrichem stále dohadovali o dlužený žold za Jindřichovu službu u dvora⁴⁰³ – postupně začali svůj postoj k římskému králi přehodnocovat. Zatím pouze v otázce lhůty pro vydání krále Ladislava do Čech: Vzhledem k nezadržitelně stoupající moci poděbradské strany začali Rožmberkové během let 1449-1451 postupně mít skutečný, ne jen předstíraný zájem na brzkém příchodu mladého katolického krále. O Ladislavovi měl Rožmberk s Fridrichem mluvit i při návštěvě Vídně v zimě 1449/1450, ale pokud už tehdy začal Oldřich vnitřně svůj postoj ke královské otázce nějak přehodnocovat, tak si u Fridricha sotva mohl dovolit na Ladislavovo vydání naléhat. Na svatokateřinském sněmu o rok později bylo ovšem asi právě vlivem strakonických rozhodnuto o vypravení dalšího poselstva ke Fridrichovi.⁴⁰⁴ Římský monarcha však svůj postoj k Ladislavovu vydávání během jednání roku 1451 nijak nezměnil. Místo toho v říjnu 1451 uznal Jiřího z Poděbrad českým zemským správcem,⁴⁰⁵ čímž ovšem nepřímo nasměroval rožmberskou stranu do tábora svých protivníků.

³⁹⁹ Rožmberk jel za Fridrichem oficiálně jako vyslanec českých stavů v královské otázce, ale pravděpodobně využil cestu i k prosazování své věci (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 404, srov. i LL IV, s. 143-144, č. 182, 183).

⁴⁰⁰ LL IV, s. 151, č. 194.

⁴⁰¹ Narážky na nepříznivou odezvu v LL IV, s. 2, č. 3 a s. 64, č. 79. List z 10. března v LL IV, s. 165, č. 218: Rožmberk informuje krále o událostech v Čechách včetně jednání s poděbradskou stranou a žádá o možnost setkání s králem dříve, než se bude konat pelhřimovský sjezd. Výslovně se dožaduje písemné odpovědi a tvrdí, že při prodlení by hrozily velké škody i celému křesťanstvu. Píše sice o nutnosti mírového urovnání sporu, ale už to, že nejpozději za čtyři dny poté přijel Oldřich do Plzně, kde 22. března uzavřela strakonická jednota spojeckou smlouvu s Fridrichem Saským (o těchto plánech však Oldřich ve svém listu snad z opatrnosti pomlčel), dává tušit, že jeho myšlenky nyní asi směřovaly hlavně jinam než k možnosti smíru.

⁴⁰² Vše podle králova listu v LL IV, s. 228, č. 330.

⁴⁰³ LL IV, s. 317, č. 453.

⁴⁰⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 485-490.

⁴⁰⁵ O Fridrichově poměru k Jiřímu i I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 291-292.

Jak se v témž období 1448-1451 paralelně vyvíjely vztahy strakonických s osobami Fridrichova dvora a s rakouskými šlechtici, přiblížíme opět hlavně dle Oldřichovy korespondence.

Na podzim 1448 byl z Rakušanů v nejčastějším kontaktu s Oldřichem z Rožmberka hrabě Jan ze Schaunberga. Oba si vyměňovali zprávy o aktuálních událostech a v listopadu se zřejmě i osobně sešli. Schůzky se měl účastnit i Oldřichův švagr Reinprecht z Wallsee.⁴⁰⁶ O Jiříkově dobytí Prahy byl Oldřichem informován také pasovský biskup Leonard, jak dosvědčuje jeho odpověď 12. prosince: biskup radil rychle konat, „ee daz solh sachen zu merer besterung komen“, nabízel svou přímlovu u krále a krom toho doporučoval nepříznivé události oznámit také přátelům, „dem von Schawnberg und dem von Walssee“,⁴⁰⁷ což ovšem Oldřich už učinil. Věci se však hýbaly pomalu, ostatně i opatrný Kašpar Šlik byl stejného názoru jako sám král Fridrich, tedy že by se měla rožmberská strana s poděbradskou dohodnout.⁴⁰⁸

Vhled do poměrů na královském dvoře nám poskytuje dopis Prokopa z Rabštejna Rožmberkovi z 26. ledna 1449, který líčí průběh neúspěšného jednání o poskytnutí finanční půjčky Oldřichovi a kde kupodivu některé osobnosti vystupují v poněkud jiném světle, než bychom čekali: Rožmberkovu prosbu přednesl jeho služebník Baumgartner, přimlouval se i sám Prokop. Avšak králi „samému to nevonie“ a navíc jiná skupina rádců⁴⁰⁹ panovníka od vyhovění rožmberským požadavkům odrazovala. Svoji přímlovu u krále slíbil Prokopovi v soukromém rozhovoru také Reinprecht z Wallsee, avšak králi pak prý přednesl jen „svú věc“, načež i s Janem ze Schaunberga odjel. Jedině Kašpar Šlik byl podle Rabštejna skutečně ochoten finančně pomoci.⁴¹⁰ Oldřich z Rožmberka v odpovědi vyličil krach jednání s poděbradskou stranou v Čechách – jde o dobu těsně před ustavením strakonické jednoty – a prosil Rabštejna, aby se přesto snažil krále přesvědčit, „neb ... je toho veliké potřebí.“⁴¹¹

Po vzniku strakonické jednoty se v březnu 1449 obracel na královny – ovšem nejmenované – rádce také Oldřich z Hradce: zaslal jim obšírné a velmi ostré stížnosti na poděbradskou jednotu, včetně přímého obvinění Jiřího z Menhartovy otravy.⁴¹²

⁴⁰⁶ LL III, s. 368-369, č. 518, s. 370, č. 520 a 521, s. 376, č. 531. Iniciativa byla hlavně na straně Schaunberga, který měl i velký zájem o události v Čechách (srov. č. 518).

⁴⁰⁷ LL III, s. 378-379, č. 536.

⁴⁰⁸ LL III, s. 361, č. 508; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 342.

⁴⁰⁹ Zřejmě štyrská klika, jež dlouhodobě prosazovala, aby si Fridrich držel odstup k Čechům (srov. k dřívějším letům R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 623, 646; LL II, s. 347, č. 394).

⁴¹⁰ LL IV, s. 2-3, č. 3.

⁴¹¹ LL IV, s. 4-5, č. 5.

⁴¹² List z 15. března 1449 vyšel v dnes těžko dostupné rakouské edici; srov. citace na více místech u R. URBÁNEKA, ČD III/2, s. 290, 309, 316, 330, 341, 354, 359.

U Oldřicha z Rožmberka je na jaře 1449 doložen styk s Leonardem Pasovským,⁴¹³ Janem z Lichtenštejna,⁴¹⁴ což se ale týkalo jen soukromých záležitostí; nově se objevuje korespondence s Oldřichem Eitzingerem,⁴¹⁵ důležitou postavou příštích let. K jednání s králem ve věci strakonické jednoty však můžeme vztáhnout až list Prokopa z Rabštejna z června 1449,⁴¹⁶ který přinesl Rožmberkovi nepříznivé zprávy: Jednak jej informoval o negativním ohlasu, jaký v králově okolí vyvolal asi poněkud rozhořčený tón posledního Rožmberkova listu, kdy Oldřich prý činil „jako ten, ješto by rád našemu dobrému, a my sami nic nedbáme.“ Mnohem horší však byla zpráva o mrtvici Kašpara Šlika.

Šlik se už přibližně dva roky netěšil takové králově přízni jako dříve a už na jaře 1449 kancléř po roztržce s králem opustil dvůr. Nicméně až jeho těžká nemoc a brzy poté smrt definitivně připravila rožmberskou stranu o veledůležitého přímluvce na dvoře.⁴¹⁷ Styk s králem nyní prostředkoval z panovníkových diplomatů vedle Prokopa jen Eneáš Silvius Piccolomini, člen Fridrichovy kanceláře, kterého však s Oldřichem zdaleka nepojilo takové přátelství, byť i on formálně nabízel svou pomoc.⁴¹⁸

V následujících měsících neustával Oldřichův kontakt s Leonardem Pasovským či s Janem ze Schaunberga.⁴¹⁹ Právě odtud nakonec přišla alespoň malá pomoc ve válce, ke které došlo příštího roku. Schaunberg poskytl Oldřichovi finanční půjčku nebo k tomu aspoň byl odhodlán, a ačkoli momentálně neměl k dispozici všechn svůj lid, sliboval v případě nouze do Čech vypravit i vojenskou pomoc.⁴²⁰ Město Pasov poslalo, ovšem až na poslední chvíli, dva puškaře.⁴²¹ Nezávisle na tom strakoníci v Rakousku sami sháněli žoldnéře.⁴²²

Po skončení války rozesílal Oldřich zprávy do ciziny, že poděbradští nedodrží vildštejnské příměří.⁴²³ Po Šlikovi ovšem Rožmberk přicházel i o další přátele za hranicemi. Už 10.

⁴¹³ Více listů v LL IV.

⁴¹⁴ LL IV, s. 9-10, č. 11 (svatební smlouva o sňatku s Perchtou z Rožmberka).

⁴¹⁵ List z května, kde Rakušan děkoval Rožmberkovi za pomoc a za přímluvy u krále v jeho věci (LL IV, s. 60-61, č. 73). O osobnosti Eitzingera, pozdějšího vůdce opozice proti Fridrichovi III., níže pozn. 431. Mezi skupinku nejbližších rakouských rožmberkových přátel jej neřadím; z předchozí vzájemné korespondence se dochovaly jen tři listy z roku 1447, kdy Eitzinger jihočeskému velmoži pomáhal jistými svými informacemi proti Tábořským. Zdůrazňme, že Eitzingerova definitivní roztržka s Fridrichem spadá až do roku 1451, proto asi zatím nemůžeme hledat v těchto Rožmberkových stycích s ním nějaký protikrálovský osten.

⁴¹⁶ LL IV, s. 64, č. 79.

⁴¹⁷ Šlik zemřel možná už 16. července 1449, podle R. URBÁNKA snad o něco později (ČD III/2, s. 381, pozn. 3). Viz i tamtéž, s. 342, pozn. 1; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 643-645.

⁴¹⁸ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 183, III/2, s. 404; J. PELIKÁN, LL IV, předmluva, s. XV; LL IV, s. 150, č. 193.

⁴¹⁹ LL IV, s. 80, 83, 89, 138, 152. V říjnu 1449 byli Schaunberg i Reinprecht z Wallsee zřejmě v Krumlově (s. 109, č. 131). Se Schaunbergem se Rožmberk potřeboval setkat před odjezdem ke králi v prosinci 1449 (s. 138).

⁴²⁰ Hrabě – i při své údajné náboženské vlažnosti, o které byla výše řeč – na Oldřichovo přání také přikázal kněžím na svém panství modlit se za vítězství strakonických (LL IV, s. 198-199, č. 267, s. 203-204, č. 278). I jeho syn Bernard pak psal Oldřichovi a zajímal se, jak se strakonickým v poli vede (tamtéž, s. 234, č. 338).

⁴²¹ LL IV, s. 235, č. 340.

⁴²² Vybízel k tomu Oldřich z Hradce, LL IV, s. 180-181, č. 243.

⁴²³ LL IV, s. 258-259, č. 362 (Leonardu Pasovskému), s. 274, č. 382 (Eitzingerovi).

března 1450 zemřel jeho švagr Reinprecht z Wallsee, 24. června 1451 se odebral na onen svět biskup Leonard.⁴²⁴ Naopak ve druhé polovině roku 1450 přibývá dochovaná Rožmberkova korespondence s Oldřichem Eitzingerem či hrabětem Oldřichem Celským. Obnášela zprávy z Čech a z Rakouska, v případě Eitzingera i osobní záležitosti, v případě Celského⁴²⁵ žádosti o řešení různých sporů.⁴²⁶ Celská hrabata v padesátých letech patřila mezi věřitele Rožmberků, ale zda jim půjčky poskytovala už v době strakonické jednoty, nevíme.⁴²⁷ V důvěrné rovině pokračovalo Rožmberkovo přátelství s Janem ze Schaunberga.⁴²⁸ Z následujícího roku 1451 se z Rožmberkovy rakouské korespondence téměř nic nedochovalo, proto zůstávají ne zcela jasné okolnosti, za kterých krumlovští magnáti provedli zvrat ve své rakouské politice a přidali se spolu se svými zbývajícími českými straníky na stranu opozice proti Fridrichovi III.

Je otázkou, zda obrat neměl přijít dříve⁴²⁹ a zda dlouho přetrvávající orientace na krále Fridricha nebyla pro strakonickou jednotou špatnou volbou. Fridricha III. sice zdobil královský titul, ale jeho finanční možnosti nebyly valné, stejně tak nedisponoval velkou vojenskou silou.⁴³⁰ Na druhou stranu tento Habsburk stále představoval vlivný mocenský subjekt ve středoevropském prostoru, zatímco rakouská opozice proti němu se teprve tvořila. Pevné vazby k osobnostem na Fridrichově dvoře, popsané na předchozích stránkách, Rožmberkové sotva mohli jen tak zpřetrhat. Brzy však nastaly změny také v samotném Rakousku, které vytvořily pro obrat příznivější podmínky.

Narůstající nespokojenost stavů albertinských Horních a Dolních Rakous s Fridrichovým poručnictvím nad Ladislavem Pohrobkem a sílící tlak na jeho vydání vyústily ve vznik otevřené opozice. 14. října 1451 byl v dolnorakouském Mailbergu založen stavovský spolek, jenž obvinil Fridricha ze špatného zacházení s Ladislavem a jeho majetkem, vyčetl mu nedbání rad stavů a požadoval vydání Ladislava ze Štýrska, kde byl převážně vychováván, do

⁴²⁴ M. DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*, s. 454; LL IV, s. 174, č. 233; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 379. Z dalších zahraničních spojenců zemřel také vévoda Jindřich Bavorský, o kterém viz níže v podkapitole IV.4. o Bavorsku.

⁴²⁵ Hrabě Oldřich Celský nepatřil snad přímo k Rožmberkovým přátelům, z předchozí vzájemné korespondence je dochován jediný list z roku 1446 (nepočítaje v to další list jeho otce Fridricha a bohatou korespondenci s císařovnou Barborou), ale byl jeho známým určitě nejpozději od konce 30. let, kdy působil z pověření krále Albrechta II. jako jeden ze správců Českého království (blíže R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 411-412, 431-433). V padesátých letech se pak s Rožmberky sbližoval ještě více. K jeho osobnosti níže pozn. 445.

⁴²⁶ LL IV, s. 273-289, č. 381, 382, 383, 387, 400, 407.

⁴²⁷ Doklady pocházejí z let 1453 a 1456 (LL IV, s. 365, č. 505, s. 386, č. 551).

⁴²⁸ Oldřich se s ním chtěl v září sejít kvůli věcem, které nebylo možné svěřit papíru (LL IV, s. 282, č. 395, s. 289, č. 404). V listopadu Rožmberk žádal hraběte, aby tlumočil jeho prosby (které se však netýkaly politických záležitostí) Fridrichovi III. a jiným, neboť kvůli přípravám na pražský kateřinský sněm nestihl za králem sám přijít (LL IV, s. 296, č. 417).

⁴²⁹ Tak soudí R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 621.

⁴³⁰ Jak podotýká I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 284, Fridrich kvůli své omezené vojenské síle příliš nezvládal ani řešit konflikty ve svých dědičných zemích. Což se mělo ukázat již následujícího roku 1452.

Vídň. Z předložených požadavků vyplývalo, že správa podunajských Rakous má být svěřena stavům a Fridrichovo poručnictví fakticky ukončeno. V čele spolku stál Oldřich Eitzinger,⁴³¹ dříve přední králův rádce, který se ale v srpnu toho roku s panovníkem kvůli údajně spáchané křivdě ve zlém rozešel. Krátce poté, co se Fridrichovi uznáním gubernátorů Jana Hunyadyho⁴³² a Jiřího z Poděbrad podařilo nakročit k vyřešení vztahů s uherskými a českými stavy, se tak situace vymkla králi z rukou ve třetím z komplexů Ladislavových zemí, Rakousku.⁴³³

Stavové k zorganizování odboje využili ohlášené královy korunovační jízdy do Říma, od které se Fridrich ani za těchto okolností nenechal odradit, pouze se pojistil tím, že s sebou vzal i Ladislava. Mailberský spolek neuznal regenty, které král jmenoval pro dobu své nepřítomnosti v Rakousku, a na vídeňském sněmu v polovině prosince 1451 si zvolil vlastní stavovskou zemskou správu v čele s Eitzingerem.

Jak se zachovali rakouští příbuzní Oldřicha z Rožmberka? Jeho synovci Wolfgang V. a Reinprecht V. z Wallsee původně vyjeli ve Fridrichově doprovodu na cestu do Říma, ale o Vánocích se v Korutanech pod vlivem zpráv z Rakous o zmohutnění opozičního hnutí a v obavě o bezpečnost svých statků od průvodu odpojili, vrátili se domů a Wolfgang přivěsil pečeť na mailberskou listinu.⁴³⁴ Krátce poté, počátkem nového roku, se k opozici přidal Jan ze Schaunberga, který přitom původně byl jedním z oněch regentů jmenovaných králem!⁴³⁵ Už

⁴³¹ Oldřich Eitzinger (†1460), původem z bavorské nižší šlechty, představuje případ povýšení, který přišel do Rakous prakticky bez majetku, ale rychle vyšplhal až na samý vrchol. Štěstí našel ve službách pozdějšího krále Albrechta II., ke kterému jej původně uvedl Reinprecht IV. z Wallsee a pro kterého se pak stal jako správce financí (hubmistr) a věřitel nezastupitelným. Nabyt také obrovského jmění v Dolních Rakousích s rezidencí ve Schrattenthalu nedaleko zemské hranice s Moravou, do které část jeho dominia přesahovala. Za Fridricha III. Oldřich do určité míry soupeřil o svou pozici právě s pány z Wallsee a ani jeho vztah s králem nebyl prost občasných neshod. Asi do r. 1447 byl královým rádcem, pak už se začal více přiklánět na pozici nespokojených stavů, ačkoli si mezi rakouským panstvem dlouho nemohl získat vážnost. I poté, co se mu to podařilo, jak svědčí úspěch mailberského spolku, se vždy více opíral více o nižší šlechtu. K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 358-363; R. URBÁNEK, *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 14-20; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 264-268.

⁴³² Dohoda z 22. října 1450.

⁴³³ K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund* (v příloze vydána zakládající listina spolku). Též K. F. KRIEGER, *Habsburkové*, s. 177-183; české souvislosti R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 620-632; TÝŽ, *Konec Ladislava*, s. 32-36.

⁴³⁴ Synové Reinprechta IV. z Wallsee a Kateřiny z Rožmberka Wolfgang V. a Reinprecht V. pocítili už po smrti otce (1450) signál zmenšené Fridrichovy přízně, když hejtmanem nad Enží byl po Reinprechtovi IV. jmenován Jan ze Schaunberga a mladým pánům z Wallsee zbyly jen dědičné úřady. Posléze za vlády Ladislava ale dosáhli bratři znovu vysokých úřadů a velkého vlivu (politicky činný byl především ctižádostivý Wolfgang), po Ladislavově smrti sloužili Albrechtovi VI. a poté císaři. Potýkali se však s hospodářskými problémy. M. DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 80-81; P. J. HEINIG, *Kaiser I*, s. 250-252.

⁴³⁵ K dataci Schaunbergova přestupu pomáhají opisy v třeboňském archivu: Ještě 4. ledna 1452 rakouské stavy hraběte vyzývaly, aby se přidal na jejich stranu (SOA Třeboň, Historica, sign. 1576, inv. č. 2060: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J157&id=113065>), 15. ledna pak hrabě oznamoval králi, že opouští jeho stranu (tamtéž, sign. 1582, inv. č. 2066: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J158&id=113071>). S Janem rozmnožil řady Eitzingerových stoupenců i jeho nejstarší syn Bernard, ovšem další dva synové Oldřich III. a Zikmund I. doprovázeli krále na římské jízdy. Ačkoli to na pohled vypadá jako pouhý taktický manévř hraběte, mladší synové zůstali při panovníkovi i nadále, zatímco představitelé hlavní linie měli nadlouho dveře k panovníkovi zavřené, patřili ke straníkům Albrechta VI. a až po jeho smrti jim nezbylo než se smířit s Fridrichem. A. NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert*, s. 208; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 81, 83; P. J. HEINIG, *Kaiser I*, s. 247-248.

od začátku byli členy mailberského spolku Vilém a Jindřich (Jan se přidal brzy poté) z Lichtenštejna⁴³⁶ či Mikuláš Šlik, bratr zemřelého Kašpara. Do Říma tak krále provázeli z Oldřichových známých u dvora jen Eneáš Silvius a Prokop z Rabštejna. Mezi nejvěrnější stoupence Fridricha III. ovšem po celou dobu odboje patřili příbuzní pánů z Hradce, páni ze Starhemberga a z Puchheimu.⁴³⁷ Členové strakonické jednoty Oldřich a Jan z Hradce však na přelomu let 1451 a 1452 prakticky zároveň zemřeli a možná již předtím trpěli nemocí, což je zřejmě ušetřilo dilematu, zda jít spolu se svými rakouskými příbuznými, nebo s Rožmberky – ti se totiž přidali k mailberskému spolku.⁴³⁸

Cílem Rožmberků bylo dopomoci vydání Ladislava z rukou jeho poručníka a prosadit jeho příchod do Čech.⁴³⁹ Kdy přesně Oldřich z Rožmberka se syny Janem a Jindřichem přivěsili své pečeti na listinu mailberského spolku, nevíme. Jedna věc je však při bližším zkoumání nápadná: rožmberské pečeti na listině visí prakticky hned vedle pečeti hrabat ze Schaunberga a pánů z Wallsee, přesněji řečeno visí těsně před nimi.⁴⁴⁰ Domnívám se proto, že Rožmberkové ke spolku přistoupili v téže době jako jejich rakouští příbuzní nebo velmi krátce před nimi, tj. na přelomu let 1451 a 1452, a že obojí spolu mohlo souviset. Koho z představitelů těchto tří spřízněných rodů napadla myšlenka příklonu k opozici jako prvního, už nezjistíme. Je sice pravdou, že spojovací článek mezi Rožmberky a mailberským spolkem by bylo možné hledat i v jiných rodech: v úvahu by přicházeli Lichtenštejnové či Oldřichovi jmenovci Eitzin-

⁴³⁶ Lichtenštejnští bratrance, tedy synové Kryštofa (Vilém) a Jiřího (ostatní), vystupovali v tomto případě jednotlivě, jinak ale měly spory ohledně rodového majetku. Také Lichtenštejní (až na Kryštofa III., jednoho z Jiřího synů) patřili v dalších letech do tábora Ladislava, posléze Albrechta VI. a Matyáše Korvína. J. FALKE, *Geschichte I*; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 66, 363-364; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 279.

⁴³⁷ Výslovně K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 375.

⁴³⁸ Pouze jakýsi jiný Jan z Hradce, snad Oldřichův bratr, zřejmě doprovázel Fridricha do Říma (R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 623, pozn. 2). S ním rovněž jel bývalý člen strakonické jednoty Václav z Rosic (tamtéž, s. 627, pozn. 3 – jako Václav z Veveří).

⁴³⁹ V nedatovaném listu kardinálu Mikuláši Kusánskému Rožmberkové oznamují, že vstoupili do spolku s Rakušany s cílem, aby byl Ladislav uveden do své dědičné země (myšleno Čech, ačkoli Ladislav měl „svých“ zemí mnohem více, což se pak ukázalo jako jedno z úskalí tohoto hnutí za jeho vydání). LL IV, s. 333, č. 475.

⁴⁴⁰ Jde o tzv. druhou listinu mailberského spolku. Po zakládající listině spolku s 39 pečeti byla totiž sepsána druhá listina podobného znění, na kterou postupně přivěšovali pečeti všichni další nově přistoupivší členové, jejichž počet se nakonec zastavil na čísle 253 (K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 67). Podle Gutkasova rozboru (tamtéž, s. 81) jde u pečeti č. 1 až 56 o účastníky zmíněného prosincového vídeňského sněmu a odtud dále až do čísla 139 následuje smíšená skupina jednak některých „opožděných“ zakládajících členů, jednak členů nových, většinou z Dolního Rakouska. Těchto 83 členů zřejmě pečetovalo listinu na jakémsi sněmu, který se konal mezi Vánocemi a 9. lednem 1452, kdy přivěsili pečeti Hornorakušané na sněmu ve Welsu (od čísla 140). Rožmberské pečeti visí v pořadí: 53. Jan, 55. Jindřich a 56. Oldřich (mezi ně se dostal 54. opat z Geras), následují 57. Bernard a 58. Jan ze Schaunberga, 59. Jörg z Pottendorfu a 60. Wolfgang z Wallsee; 64. je Jan z Lichtenštejna; krátce před Rožmberky se nachází 51. Mikuláš, probošt z moravských Kounic (jmenný seznam pečetitелů in: Joseph CHMEL, *Geschichte Kaiser Friedrichs IV. und seines Sohnes Maxmilian I.*, II. Band, Hamburg 1843, s. 643, pozn. 1). Gutkas řadí Rožmberky do první skupiny, o níž se členstvo rozšířilo na vídeňském sněmu, snad proto, že se jejich pečeti prostupují s předchozí skupinkou duchovních, kteří podle něho pečetovali ještě ve Vídni (s. 77). Podle mého však lze uvažovat o tom, že Rožmberkové mohou patřit už do další skupiny, tedy oné převahou „dolnorakouské“ – právě pro nápadnou blízkost k pečetím Schaunbergů a pánů z Wallsee.

ger a hrabě Celský;⁴⁴¹ připomeňme, že pokud lze z neúplně dochované Rožmberkovy korespondence soudit, byl v posledních dvou letech jeho kontakt s těmito rakouskými šlechtici zřejmě intenzivnější. Avšak pravděpodobnější se zdá spojovat rožmberský příklon k mailberskému hnutí s nenadálým obratem Schaunbergů a „Wallsovských“: jednak zde zřejmě existovala největší časová shoda,⁴⁴² jednak s posledně jmenovanými rody pojil Rožmberky nejbližší vztah. Každopádně asi nelze posuzovat příklon pánů z Růže k mailberskému spolku a jejich obrat ve vztahu ke králi Fridrichovi bez souvislosti s blízkými vztahy s rakouskými rody. Jistě při tomto obratu působila Oldřichova vlastní úvaha, zklamání z královy rodící se náklonnosti k poděbradským a touha dosáhnout vybavení Ladislava z Fridrichovy moci, ale skutečnost, že měl oporu ve svých rakouských přátelích a příbuzných, mohla být tím, co krumlovskému pánu pomohlo najít odhodlání k tomuto ráznému kroku. Právě proto asi odvrát Rožmberků od Fridricha proběhl právě v danou chvíli, nikoli dříve nebo později.

Je ovšem třeba poznamenat, že Oldřich se z váhavosti či vypočítavosti dlouho neodhodlal přetrhat poslední mosty ke králi. Ještě v březnu 1452 Fridrichovi posílal do Říma zprávu o českých událostech, jejíž pomocí se ho ještě pokoušel odvrátit od spojení s poděbradskou stranou, kterou líčil v ne zcela příznivém světle.⁴⁴³

Mezitím se k rakouskému opozičnímu spolku počátkem března 1452 na dalším vídeňském sněmu přidali uherští stavové⁴⁴⁴ a hrabě Oldřich Celský se svým otcem Fridrichem.⁴⁴⁵ Mezi členy se tehdy znovu připomínají Rožmberkové, nepříliš jasné jsou zprávy o účasti několika moravských šlechticů a měst.⁴⁴⁶ Když se novopečený císař vrátil do Rakouska, žádná ze stran nehodlala ustoupit a v srpnu 1452 vypukla válka mezi Fridrichem a opozicí, do jejíhož čela se

⁴⁴¹ Podle K. GUTKASE, *Der Mailberger Bund*, s. 62-63, snad mohli mít Rožmberkové, Lichtenštejní a Celští (příčemž i mezi Lichtenštejnými a Celskými existovala vzdálená příbuzenská vazba – skrze rod Frankopanů) dokonce určitý vliv už na zformování rakouské opozice. Podle mého ovšem u Rožmberků těžko lze dosvědčit protikrálovské naladění před vznikem mailberského spolku a zůstává tedy otázkou, jaké politické plány se případně mohly skrývat za realizaci sňatku Perchty s Janem z Lichtenštejna roku 1449 či za Rožmberkovou žádostí v září 1450, aby mu Oldřich Celský byl ve Vídni nápomocen při smířování pánů z Lichtenštejna.

⁴⁴² Vše se odehrálo v prosinci 1451 a v lednu, zatímco Eitzinger a někteří z Lichtenštejnů patřili k mailberskému spolku už od jeho založení a Celští se naopak přidali oficiálně teprve v březnu 1452, až po Rožmbercích.

⁴⁴³ LL IV, s. 333-335, č. 476; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 620-622.

⁴⁴⁴ Šlo o vůdčí skupinu magnátů kolem Jana Hunyadyho, ačkoli ten už byl uspokojen uznáním svého správcovství a zřejmě přistoupil spíše formálně pod tlakem uherských stavů, přejících si Ladislavův příchod.

⁴⁴⁵ Oldřich Celský (†1456) také patřil do poslední chvíle k rádcům Fridricha III., ale mezi ním a králem už několik let panovala nedůvěra. Člověk velkých, ale dlouho nenaplněných ambicí; toužil se dostat do Ladislavovy blízkosti, a tak jej jako příslušníka uherských stavů neuspokojila dohoda mezi panovníkem a Hunyadym ze října 1450 o prodloužení Fridrichova poručnictví. Stále více se sblížoval s Eitzingerem. Po vzniku mailberského spolku jej Fridrich III. marně přemlouval, aby se připojil k jeho doprovodu do Říma, a v březnu s otcem naopak plně přešel do řad opozice. K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 61, 84-85; R. URBÁNEK, *Konec*, s. 34-36.

⁴⁴⁶ Jmenovitě jsou v pramenech uvedeni jen olomoucký biskup (Jan Ház) a zemský hejtman (Jan Tovačovský z Cimburka). Celkově o březnových událostech zvl. K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 85-87; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 630-631; TÝŽ, *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 32-35. Česká literatura líčí události s určitými nepřesnostmi: předpokládá, že se i Rožmberkové přidali teprve v březnu, jméno biskupa Jana je někdy zaměňováno za Pavla z Miličina, který tehdy již nežil.

už prosadil na místo Eitzingera Oldřich Celský.⁴⁴⁷ Na její straně se zapojili do bojů Jindřich z Rožmberka, několik dalších českých pánů, kteří ještě zbývali ze strakonické jednoty,⁴⁴⁸ a někteří z moravských stavů. Následovalo obležení císaře ve Vídeňském Novém Městě, Fridrichova kapitulace a 4. září vydání Ladislava do rukou Eitzingera, který jej však obratem musel předat Celskému. Vítězové se záhy rozdělili na dvě strany, na stoupence Celského a Eitzingera. Rožmberkové sice sblížili s Celským – zatímco momentálně odstrčený Eitzinger navazoval styky s Poděbradem⁴⁴⁹ – ale v důsledku událostí v Čechách nakonec rožmberská strana neměla z Ladislavova vydání užitek.⁴⁵⁰ Vzhledem k převaze Poděbradovců byl na jaře 1453 i Celský nucen se dohodnout s Jiřím na podmínkách Ladislavova nástupu na český trůn a na zachování Jiříkova správcovství.

Dlouhodobý styk Oldřicha z Rožmberka a jeho straníků s Fridrichem i známost s nejvlivnějšími královými rádci a rakouskými šlechtici vytvářely příznivé předpoklady pro úsilí přimět římského panovníka k podpoře strakonické jednoty. Té se však jednota nakonec nedočkala. Král si přál v Čechách stabilní prostředí, válka mu nebyla vhod, proto se zdráhal a snad ani patřičně nemohl v ní podpořit své dosavadní rožmberské stoupence. Naopak se přiklonil ke straně Poděbradově, když začala mít v Čechách jasnou převahu. Nepochybně hrály roli i hlasy Fridrichových rádců, z jejichž řad postupně vypadl Šlik. Později Rožmberkové se zbylými členy strakonické jednoty nečekaně hledali štěstí v příklonu k opozici proti Fridrichovi, jehož pozadí jsem se pokusil přiblížit. Koalice rakouských, českých a uherských stavů ale v sobě skrývala už vzhledem ke svému různorodému složení nebezpečí, že ani v případě dosažení Ladislavova „osvobození“ se nestanou skutečnými vítězi všichni její účastníci a že bude záležet i na dalších okolnostech. Ty již byly pro rožmberskou stranu nepříznivé.

IV.3. Sasko a Wettinové

Jako vládci Míšeň patřili Wettini mezi důležité sousedy Čech už od 12. století; roku 1423 získali saské kurfiřtství a pro celé jejich území se následně začal prosazovat jednotný název

⁴⁴⁷ K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 92.

⁴⁴⁸ Např. Arnošt z Leskovce, který vedl jednotky pánů z Hradce, Jan z Lobkovic, Jan Bechyně z Lažan, Jindřich z Sobětic (seznam opovědníků v LL IV, s. 349-352, č. 488), také Mikuláš Kaplíř ze Sulevic, který v jednotě ani nikdy nebyl, snad i Budějovičtí (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 653).

⁴⁴⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 690; TÝŽ, *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 37.

⁴⁵⁰ Oldřich z Rožmberka v září 1452 snad i opatrně doufal v pomoc rakouských stavů doma proti Jiřímu z Poděbrad (viz poslední odstavec listu v LL IV, s. 348, č. 487), ale nic takového nebylo reálné.

Sasko.⁴⁵¹ 15. století přineslo do sousedských vztahů nové prvky. Díky výraznému posílení své moci se Wettinové stávali sousedy značně nebezpečnými, na intervence v době Václava IV. navazovalo jejich horlivé angažmá v husitských válkách, ovládnutí českých lén, získání držav v severních Čechách a pokusy o nabývání vlivu ve vedlejších zemích České koruny, s nimiž mělo jejich teritorium dlouhou hranici. Zároveň ale představovala vlivná wettinská knížata pro znesvářené české stavy lákavé potenciální spojení.⁴⁵²

Wettinští bratři Fridrich II. Mírný (1412-1464, od 1428 kurfiřt) a vévoda Vilém III. (1425-1482), kteří oba měli manželky z habsburského rodu⁴⁵³ a hlavně Fridrich udržoval velmi dobré vztahy s římským králem Fridrichem III., si r. 1445 v Altenburgu rozdělili zvětšené rodové državy: Fridrich si podržel saské kurfiřtství a míšeňské markrabství, jeho mladšímu bratrovi připadlo durynské lantkrabství a další državy. Odlišné povahové založení obou sourozenců, nevyjasněný status Vilémovy vlády v Durynsku i vlivy jejich rádců vedly ke vzájemným neshodám, které záhy přerostly ve válku mezi oběma bratry (tzv. Bruderkrieg, 1446-1451).⁴⁵⁴ Obě strany hojně najímaly žoldnéře i v Čechách. Vzhledem k výraznému napětí mezi kališnickou, propoděbradskou šlechtou a Fridrichem Mírným jako představitelem Wettinů (kromě výše nastíněných kazů v česko-míšeňských vztazích šlo i o osobní spory jednotlivých poděbradských straníků⁴⁵⁵ s kurfiřtem) vstupovali příznivci poděbradské strany více do Vilémovy služby, rožmberská strana měla naopak blíže k Fridrichovi.⁴⁵⁶ Ani jedno neplatilo bez výjimky. Během prvních let bratrské války se ovšem touto cestou prohlubovaly česko-saské kontakty a utvářely se obrysy pozdějších koalic.

⁴⁵¹ Frank-Lothar KROLL (hrsg.), *Die Herrscher Sachsens*. Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918, München 2004, s. 40-41.

⁴⁵² O wettinské dynastii F.-L. KROLL, *Die Herrscher Sachsens*; Jörg ROGGE, *Die Wettiner*. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter, Ostfildern 2005. V současnosti jsou předmětem zkoumání česko-saských vztahů v 15. století např. otázky českých lén v Sasku, žoldnéřských služeb a v souvislosti s nedávným výročí také chebský sjezd roku 1459, kde došlo k průlomové dohodě panovníků obou území: k tomu sborník André THIEME – Uwe TRESP (redd.), *Eger 1459. Fürstentreffer zwischen Sachsen, Böhmen und ihren Nachbarn: Dynastische Politik, fürstliche Repräsentation und kulturelle Verflechtung*, Döbel 2011. Zde jmenujme především příspěvek Uwe TRESPE, *Das Fürstentreffer von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, in: *Eger 1459*, s. 67-128, kde autor v první části přehledně rozebírá jednotlivé problémy v česko-saských vztazích na úrovni panovníků i šlechty, které se v Chebu řešily.

⁴⁵³ Kurfiřtovou chotí byla Markéta, sestra krále Fridricha III., Vilém uzavřel nešťastné manželství s Annou, sestrou Ladislava Pohrobka, na základě kterého později, po Ladislavově smrti, nárokoval český trůn.

⁴⁵⁴ Dodnes zřejmě nejobsáhlejší prací k této válce je Herbert KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg (1446-1451)*, in: *Jahrbücher der Königlichen Akademie Gemeinnütziger Wissenschaften zu Erfurt*. Neue Folge, Heft XXXV, 1909, s. 1-264.

⁴⁵⁵ Např. Petr ze Šternberka, zajatý r. 1438 v bitvě u Želenic (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 373, 381, 445), Vilém ze Šumburka (TÝŽ, ČD III/2, s. 230) či Jindřich z Plavna (tamtéž, s. 394), k ostatním uvedeným pohnutkám česko-saského napětí tamtéž, s. 188-189.

⁴⁵⁶ Roku 1447 byli z pozdějších členů strakonické jednoty ve Fridrichově službě Mikuláš z Lobkovic, páni ze Šumburka a Hanuš z Kolovrat, zatímco jeho synovec Jindřich z Kolovrat sloužil Vilémovi. Své lidi do Saska posílal i Hynek Krušina ze Švamberka – nejdříve snad na Fridrichovu stranu, poté, během příměří mezi bratry, je pronajal Vilémovi na jeho tažení k Soestu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 194, pozn. 1 a 2; k Šumburkům Conrad

Zdá se tedy, že v této fázi vycházel zájem o navázání bližších styků především ze saské strany. Oldřich z Rožmberka, na kterého se hned v počátku „bratrské války“, na podzim 1446, obrátila obě wettinská knížata se žádostmi o podporu proti svému sourozenci,⁴⁵⁷ do války zatím sám nezasáhl. Účast některých jeho stoupenců v saských bojích byla v té době pouze soukromou záležitostí jednotlivců. Avšak možnost, že se v blízké budoucnosti budou Fridrich Saský a celá rožmberská strana navzájem potřebovat, se rýsovala stále zřetelněji: Na jedné straně narůstalo poděbradsko-rožmberské napětí v Čechách, na druhé straně se upevňovalo spojení Jiříkovy strany s vévodou Vilémem – přes krátkodobé rozladění po neúspěšném tažení do Soestu⁴⁵⁸ – a zároveň se vyhrocovalo její nepřátelství s kurfiřtem Fridrichem. Z kurfiřta a Rožmberků se tak logicky stávali potenciální spojenci. Fridrich Saský byl krom toho švagr a spojenec římského krále Fridricha,⁴⁵⁹ na kterého se Rožmberk orientoval, a také okolnost, že podle šířících se zvěstí měl být Vilém Saský uveden poděbradskou stranou do Čech místo legitimního následníka trůnu Ladislava Pohrobka,⁴⁶⁰ jehož práva Rožmberkové hájili, mohla napomáhat příklonu jejich tábora na stranu staršího z wettinských bratrů.

Znesváření saší sourozenci se sice v září 1447 smířili v Erfurtu a tento mír vydržel po následující dva roky, ale vzájemné nepřátelství neopadalo a obnovení otevřených bojů mezi bratry bylo otázkou času.⁴⁶¹ Když se v létě 1448 již otevřeně mluvilo o tom, že také poděbradská jednota potáhne do Saska proti kurfiřtovi, snad dokonce s cílem přivést jeho mladšího bratra na český trůn,⁴⁶² Oldřich neviděl poděbradské tažení – ani pokud by opravdu směřovalo do Saska, jak věřil – rád.⁴⁶³ Na druhou stranu byl Oldřich ještě koncem roku 1448 v kontaktu i s vévodou Vilémem, respektive s jeho předním rádcem Oplem z Fictum.⁴⁶⁴

S německým spojencem (kterým měl být podle všeho právě Fridrich Saský, Vilém jistě ne) se počítalo už od vzniku strakonické jednoty v únoru 1449, kdy se i mezi poděbradskými

MÜLLER, *Schönburg*. Geschichte des Hauses bis zur Reformation, Leipzig 1931, s. 256). Při neúspěšné soestské výpravě se pak s vévodou Vilémem rozešel ve zlém Jindřich z Kolovrat (R. URBÁNEK, c. d., s. 223).

⁴⁵⁷ LL III, s. 145, č. 205, s. 161, č. 226; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 193, pozn. 1. Z přímých dokladů předchozích Rožmberkových kontaktů s Wettiny je dochován jediný list kurfiřta Fridricha (1439), mnohé se asi ztratilo.

⁴⁵⁸ O soestském tažení R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 188-230. Další průběh sporů českých žoldnéřů s vévodou Vilémem o výplatu odpíraného žoldu ličí U. TRESP, *Das Fürstentreffer von Eger*, s. 83-88. V některých případech nebyly spory ani v době let 1449-1450 vyřešeny, ale pouze dočasně odsunuty do pozadí a rovnaly se až do počátku 60. let.

⁴⁵⁹ Naopak vztah Fridricha III. a vévody Viléma se od r. 1447 horšil (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 234, pozn. 4).

⁴⁶⁰ LL III, s. 348, č. 491, s. 360, č. 507. Oldřich v tyto úmysly poděbradských věřil, neboť o tom sám informoval bavorského vévodu Jindřicha (č. 507).

⁴⁶¹ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 136-137, 141.

⁴⁶² LL III, s. 338, č. 481, s. 346-348, č. 491. O poměru poděbradské jednoty a saských i jiných německých knížat v roce 1448 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 267-268.

⁴⁶³ Oldřich zrazoval od účasti na tažení Zdeňka ze Šternberka a vyčítal mu, že se nechová k Fridrichovi Saskému rytířsky, neboť mu opověděl krátce po svém vystoupení z jeho služeb (LL III, s. 339, č. 483; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 281, pozn. 1). – Skutečným cílem poděbradské jednoty byla ovšem, jak známo, Praha.

⁴⁶⁴ LL III, s. 375-376, č. 530.

vynořily obavy z útoku Němců.⁴⁶⁵ Ty nebyly zcela bezdůvodné, neboť už z dubna máme zprávy o jednání mezi Oldřichovými a Fridrichovými rádci, které mělo vést, jak bylo výslovně řečeno, „k spojení“.⁴⁶⁶ Naplno se však diplomatické úsilí rozeběhlo až na podzim téhož roku. Tehdy také v Sasku po relativně klidnějším létě znovu začalo prudce stoupat napětí.⁴⁶⁷ Nešlo jen o konflikt mezi bratry, ale i o kurfiřtův spor s braniborskými Hohenzollerny o držbu Dolní Lužice,⁴⁶⁸ ve kterém, byť verbálně podporován králem Fridrichem III., se kurfiřt dostával do defenzivy. Zároveň každou chvíli hrozilo přerůst ve válku jeho nepřátelství s poděbradskou jednotou,⁴⁶⁹ a kurfiřt horečně sháněl pomoc.⁴⁷⁰ Zájem o strakonicko-saské spojení tak byl oboustranný. Na strakonické straně pomohla posunout věci kupředu skutečnost, že koncem srpna rozšířilo řady jednoty několik šlechticů ze severočesko-saského pomezí: Mikuláš z Lobkovic, Aleš a Fridrich ze Šumburka a Jindřich z Weidy.⁴⁷¹

Na rozdíl od vztahů s Rakouskem, popsaných v předešlé podkapitole, totiž neleželo jednání se Saskem do takové míry na bedrech samotného Rožmberka, ale důležitou úlohu spojovacích článků mezi strakonickou jednotou a Saskem získávali i další jednotlivci, především právě ti ze severozápadu Čech. Bylo zapotřebí osob, které mají svá sídla blíže Sasku a nacházejí se v užších vztazích s kurfiřtem a jeho dvorem než jihočeští Rožmberkové. Kdo z jednotlivců se tedy nejvíce staral o jednání se Saskem o navázání spojení?⁴⁷²

Důležitou roli hráli logicky příslušníci rodu pánů Šumburka, který pocházel právě ze Saska. Aleš ze Šumburka, který byl od roku 1446 služebníkem kurfiřta Fridricha, se zapojil již do dubnového jednání, přestože ještě ani nebyl členem jednoty.⁴⁷³ Snad ještě horlivějším kurfiřtovým stoupencem byl Alešův příbuzný Fridrich, aktivní účastník probíhajících „bratrských“ bojů v Sasku.⁴⁷⁴ Asi právě proto, že se v českém prostředí pohyboval méně,

⁴⁶⁵ List anonymního spojence Rožmberkovi v únoru 1449: „...nebt' oni [poděbradští] pravie, žeť mají zde býti k vaší pomoci Němci valem.“ (LL IV, s. 20, č. 19). O Sasech se přímo nehovoří, jen o „Němcích“. Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 352.

⁴⁶⁶ LL IV, s. 38, č. 43.

⁴⁶⁷ Podrobněji H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 145-147.

⁴⁶⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 382-389; H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 137an.

⁴⁶⁹ Blíže o projevech nepřátelství R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 396.

⁴⁷⁰ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 146.

⁴⁷¹ 31. srpna 1449 (AČ III, s. 541, č. 533, reg.).

⁴⁷² V případě Saska je navíc možné z korespondence Oldřicha z Rožmberka (a dalších pramenů – listin, smluv atd.) sledovat aktivitu jednotlivých členů jednoty na tomto poli lépe než předtím u Rakouska. S územím na jih od Čech pěstoval Rožmberk hojné kontakty sám, a jeho listy tak zachycovaly spíše jeho vlastní styky s jednotlivými rakouskými osobnostmi než to, jaká jednání vedli paralelně i jiní jihočeští členové strakonické jednoty.

⁴⁷³ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 256; LL IV, s. 38, č. 43. Pak již zprávy o Alešově zapojení do jednání mizejí. Se svým bratrance Vilémem, členem poděbradské jednoty a kurfiřtovým nepřítelem, Aleš nevycházel.

⁴⁷⁴ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 256-259. Orientaci Fridricha ze Šumburka na kurfiřta utvrzovalo i přátelství s Kunzem z Kaufunku, tehdy kurfiřtovým spojencem, a naopak osobní spor s klíčovým rádcem vévody Viléma Oplem z Fictum. Kurfiřtovým straníkem, třebaže méně rozhodným, byl rovněž bratr Fridricha ze Šumburka Vít.

pronikly do českých pramenů zprávy o jeho účasti na strakonicko-saském jednání v omezeném množství. Lze ale připustit, že mohl tím více „pracovat“ na trase mezi severočeskými jednotníky a saským dvorem.⁴⁷⁵

Když Aleš ze Šumberka přinesl v dubnu 1449 zprávy o jednání s kurfiřtem na švamberký hrad Bor, projevil tamní pán Hynek Krušina ze Švamberka zájem se této akce též zúčastnit.⁴⁷⁶ Krušina byl přitom švagrem titulárního míšeňského purkrabího Jindřicha z Plavna, po jehož boku vedl ve 30. letech proti Fridrichovi Saskému válku.⁴⁷⁷ Později se však jeho vztahy s kurfiřtem urovnaly a naopak došlo k roztržce se švagrem, byť snad až do února 1450 vycházel Hynek se svým plavenským příbuzným kupodivu ještě dobře.⁴⁷⁸ Na podzim 1449 zastával Švamberk v rozhovorech se saskou stranou již jednu z klíčových úloh,⁴⁷⁹ byl pak v písemném styku i přímo s kurfiřtem⁴⁸⁰ a mimo jiné zásoboval Rožmberka důležitými zprávami o Sasku, především o stycích mezi poděbradskou stranou a vévodou Vilémem.⁴⁸¹

Neméně aktivní byl Mikuláš z Lobkovic, jeden z nových členů strakonické jednoty. Již Mikulášův stejnojmenný otec měl vazby na Wettiny.⁴⁸² Mikuláš mladší sice po bitvě u Želenic r. 1438 strávil jistý čas ve Fridrichově zajetí,⁴⁸³ přesto se v následujícím desetiletí dával najímat do kurfiřtových služeb. Po vstupu do strakonické jednoty svůj služební poměr k Fridrichovi obnovil (30. listopadu 1449)⁴⁸⁴ a už předtím začal vyjednávat se saským dvorem o alianci. Do Míšeň jel v říjnu i osobně, doprovázen rožmberským poslem.⁴⁸⁵ Jindy

⁴⁷⁵ Modelovou situaci ukazuje případ z června 1450, který je ale jediný, o kterém nás prameny zpravují: Šumberkův přítel a rovněž strakonický jednotník Mikuláš z Lobkovic zjistí, jaká je situace v Čechách, a obratem posílá Šumberka spolu se svými služebníky do Saska, aby jeli tlumočit požadavky strakonických kurfiřtovi (AČ IV, s. 407, č. 15). Podobným mechanismem, kdy Mikuláš odesílal a přeposílal kurfiřtu Fridrichovi korespondenci a byl ve styku i s velitelem saské posádky v Mostě, zatímco páni ze Šumberka se starali o komunikaci se samotným kurfiřtem, snad probíhal přeshraniční „provoz“ i jindy, jen o tom nejsme zpraveni: V rožmberské korespondenci se ti, kteří byli více vázání na saské prostředí a nepatřili k nejbližším Oldřichovým přátelům, objevují řidčeji.

⁴⁷⁶ Krušinův list v LL IV, s. 38, č. 43: „I zdá-liť se, pane, když by tvá [Rožmberkova] rada chtěla se sjíti s jeho [Fridrichovou], abych já nebo má rada abychme společně k tomu spojení jeli.“

⁴⁷⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 70, 73.

⁴⁷⁸ Srov. LL IV, s. 38, č. 43, R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1, i níže v prosopografické příloze.

⁴⁷⁹ Srov. LL IV, s. 115, č. 137, zmíněn i v listu Mikuláše z Lobkovic v LL IV, s. 110, č. 132.

⁴⁸⁰ Ke květnu 1450 SOA Třeboň, Historica, sign. 1303a, inv. č. 1723 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J130&id=112727>).

⁴⁸¹ LL IV, s. 163-164, č. 216, s. 275-282, č. 385, č. 391, č. 394.

⁴⁸² K r. 1421 František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998, s. 96; k r. 1425 Friedrich BERNAU, *Hassenstein*. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, Böhmisch Leipa 1893, s. 73.

⁴⁸³ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 373.

⁴⁸⁴ Zavázal se k pomoci především proti Jiříkovi a Šternberkům, s nimiž měl i on, Mikuláš, spory – pomoc měla být proto vzájemná (F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 81; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1). Jeho předchozí služební smlouva s Fridrichem nese datum 20. ledna 1447 (F. BERNAU, c. d., s. 78). Zajímavé je, že mezitím v době, kdy Mikuláš – tehdy stoupenec poděbradských – zřejmě zrovna nebyl v kurfiřtových službách, se jeho služebník Jan z Údrče stačil zaplést do pokusu o zradu Mostu, tedy o jeho odnětím Sasům (počátkem r. 1449). F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 81, pozn. 1; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 396, pozn. 1. Zdá se tedy, že se Mikulášův poměr k Sasku proměňoval v závislosti na tom, jak Lobkovic střídal svou stranickou příslušnost v rámci Čech.

⁴⁸⁵ LL IV, s. 110, č. 132.

ovšem i Mikulášovi poslové přinášeli z Míšně také kurfiřtovy listy určené pro pána z Růže,⁴⁸⁶ a Lobkovic tak fungoval skutečně jako jakási spojka mezi Saskem a jihočeským „mozkem“ strakonické jednoty. Kromě toho i sám Lobkovic posílal do Krumlova četné zprávy o situaci v Sasku,⁴⁸⁷ stejně jako i kurfiřta asi informoval o dění v Čechách.⁴⁸⁸ Lobkovice a Krušinu tak lze považovat asi za nejdůležitější prostředníky mezi strakonickou jednotou a kurfiřtovým dvorem.⁴⁸⁹

Kromě nich a pánů ze Šumburka se zapojil do sjednávání saského spojení ještě Jindřich z Kolovrat.⁴⁹⁰ Po organizační stránce usnadňovala kontakt saská držba Mostu, kde docházelo k jednání s kurfiřtovými zástupci.⁴⁹¹ Naopak Jan z Vartenberka na Blankštejně sice byl v době svého členství v jednotě pravděpodobně v kurfiřtových službách,⁴⁹² ale jeho účast v dotčených jednáních prokázat nelze.⁴⁹³

Kromě jednotníků z česko-saského pohraničí se tak v roli prostředníků mezi jednotou a Saskem setkáváme i se Západočechy, vždy se ale jednalo o osoby s již dřívějšími kontakty se saským prostředním.⁴⁹⁴ Ne vždy však dřívější kontakty musely být přátelské, o čemž svědčí proměnlivý vztah k Fridrichovi Saskému u Krušiny, Blankštejna nebo Lobkovice. Výjimečně snad přetrval odpor k saskému kurfiřtovi i během doby členství ve strakonické jednotě: Roku 1450 zřejmě patřil k Fridrichovým odpůrcům a ke straníkům jeho bratra Viléma některý z fojtů z Weidy;⁴⁹⁵ bylo by ale nutné posoudit, zda toto platilo i pro Jindřicha staršího z Weidy, člena strakonické jednoty, nebo jen pro jeho mladšího bratra, žijícího v Míšni. I Jindřich starší byl přitom uveden mezi strakonickými jednotníky ve spojenecké smlouvě s kurfiřtem Fridrichem, když se ji podařilo sjednat. Až ex post, na základě konkrétních špatných zkušeností z války v Sasku, se ozval s výhradami k pomáhání kurfiřtu Fridrichovi Jindřich ze Sobětic.⁴⁹⁶ Proti samotné orientaci strakonické jednoty na Fridricha Saského se

⁴⁸⁶ LL IV, s. 140-142, č. 176, s. 197, č. 265.

⁴⁸⁷ LL IV, s. 290, č. 409, dále, i když hlavní motiv listů byl jiný, i tamtéž, s. 295, č. 415, a s. 297-298, č. 419.

⁴⁸⁸ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 143.

⁴⁸⁹ Jednání ovšem nepřestával ze strakonické strany řídit Oldřich z Rožmberka. Mikuláš jel za Fridrichem, „jakoz mi Vaše Milost [Oldřich] poručila“ (LL IV, s. 110, č. 132), a také konkrétní parametry návrhu, který měl být za celou strakonickou jednotu kurfiřtovi předložen, formuloval Oldřich a poslal jim je ve svém přípisu. Sami Hynek či Mikuláš přispívali občas nějakým nápadem či doporučením, např. co se týká místa sjezdu se Sasy.

⁴⁹⁰ LL IV, s. 146, č. 186.

⁴⁹¹ LL IV, s. 146, č. 186; srov. i s. 197, č. 256, AČ IV, s. 406-407, č. 14.

⁴⁹² Přibližně v letech 1444-1451, možná podobně jako Lobkovic s přestávkami. Předtím i potom Blankštejn s kurfiřtem válčil (F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 33-36). Podobně jako se proměňoval jeho poměr k Wetinovi, lavíroval Jan i v Čechách mezi poděbradskou a strakonickou stranou; do jaké míry jedno s druhým časově a věcně souviselo, těžko soudit.

⁴⁹³ Snad zde platí podobný limit výpovědi pramenů jako u pánů ze Šumburka, neboť i on byl méně spjat s Oldřichem z Rožmberka a jeho korespondence o něm mlčí.

⁴⁹⁴ Viz také výše pozn. 456.

⁴⁹⁵ Srov. H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 149.

⁴⁹⁶ LL IV, s. 276-277, č. 386.

mezi jednotlivými žádný vážnější nesouhlas nezvedl, ačkoli jim bylo asi r. 1449 doporučováno, aby se místo s Fridrichem Saským spojili s braniborskými markrabaty.⁴⁹⁷ V zásadě se tedy Oldřich z Rožmberka asi příliš nemýlil, když při sjednávání saského spolku předpokládal, „že všichni, kteříž s námi v jednotě jsú a v zápisu, to tak rádi jako my učinie.“⁴⁹⁸

Dodejme, že samotný Oldřich z Rožmberka kromě zadávání úkolů jiným členům jednoty nadále vedl korespondenci s kurfiřtem a stýkal se s jeho zástupci na královském dvoře Fridricha III. Hildebrantem z Einsiedlu a Jiřím z Bebenburku.⁴⁹⁹ V září 1450 se v Oldřichově korespondenci objevuje dokonce Jan ze Snopoušova, rožmberský zástupce u Fridricha Saského;⁵⁰⁰ kdy byl tento služebník ustaven do své funkce, mi není zřejmé.

Zpět do roku 1449. Z výše naznačených důvodů se Fridrich Saský k návrhu spojení, který mu přednesl v říjnu toho roku jménem celé strakonické jednoty Mikuláš z Lobkovic, postavil poměrně příznivě. Jeví sice méně ochoty k poskytnutí finanční půjčky, avšak souhlasil s konáním sjezdu, na kterém by byl uzavřen spojenecký svazek.⁵⁰¹

Ačkoli v zájmu strakonické jednoty bylo uzavřít spojení co nejdříve a „což ... najtajněji“,⁵⁰² nakonec byl sjezd odložen až na příští rok.⁵⁰³ Mezitím už Fridrichovi Saskému 13. listopadu 1449 opověděl Jiří z Poděbrad, otevřený boj mezi kurfiřtem a poděbradskými ale zatím nepropukl. Nicméně strakonická jednota Fridricha vyzývala, aby s Jiříkovou stranou nesjednával příměří delší než do 23. dubna 1450,⁵⁰⁴ kdy mělo vypršet příměří v Čechách, čemuž kurfiřt vyhověl. V Sasku začátkem nového roku zkrachoval další pokus o jednání mezi bratry a obnovení „bratrské války“ se blížilo stále neodvratněji.⁵⁰⁵

⁴⁹⁷ Rada některého z pánů z Plavna, aby Češi nevěřili Sasům, ve FRA XLII, s. 56-57, č. 30. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 394, toto cituje na doklad toho, že prý „někteří ze Strakonických nepřáli Sasku a více se klonili k Braniborsku.“ Původcem této výzvy však nebyl strakonický Jindřich z Weidy, o něm nevíme, jestli v tomto nějak projevoval své názory, ale zřejmě některý z plavenské větve fojtského rodu. Šlo tedy spíše o radu „zvenku“.

⁴⁹⁸ LL IV, s. 114, č. 136.

⁴⁹⁹ Oldřich s nimi jednal při své návštěvě ve Vídeňském Novém Městě na přelomu let 1449 a 1450 (LL IV, s. 144-145, č. 183) a dále s nimi udržoval písemný kontakt (tři listy v LL IV). S Bebenburkem byl ve styku i Mikuláš z Lobkovic (srov. F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 81, pozn. 1).

⁵⁰⁰ LL IV, s. 288, č. 405 (Jan von Snopowuskaw). V LL IV je identifikován jako Jan ze Sepekova, R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 343, hovoří o Janu ze Snopoušova. Blíže informace jsem o něm nezjistil. Snopoušovy jsou lokalita jižně od Plzně, nedaleko bývalého rožmberského hradu Vildštejna.

⁵⁰¹ LL IV, s. 110, č. 132, s. 115, č. 137; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 396-397. Ke konkrétní podobě návrhu smlouvy, který mu Lobkovicovým prostřednictvím zaslal Oldřich z Rožmberka, měl kurfiřt jedinou připomínku, a to aby byl spolek uzavřen na dobu do dvou nebo čtyř, případně šesti let nebo do nástupu Ladislava Pohrobka

⁵⁰² Mikuláš z Lobkovic v LL IV, s. 110, č. 132.

⁵⁰³ Důvodem bylo nejprve zaneprázdnění Oldřicha z Rožmberka v souvislosti se svatbou dcery Perchty (LL IV, s. 114, č. 136) a poté zřejmě jeho cesta do Vídeňského Nového Města (srov. výše pozn. 499).

⁵⁰⁴ LL IV, s. 146, č. 186; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 405, 408-409.

⁵⁰⁵ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 149, 155.

Jako místo konání sjezdu byla nakonec vybrána Plzeň. Původně se však uvažovalo i o jiných lokalitách. Fridrich Saský předběžně navrhoval šlikovský Loket, avšak rozhodnutí nechával na strakonických. Hynek Krušina se vyslovil pro Cheb, „neb jest město prostrané a ztrava při rovenství a také lidé jsú dobří a k nám přichylní.“⁵⁰⁶ Chebští skutečně sympatizovali se strakonickou jednotou⁵⁰⁷ a vazby k němu měli i Wettinové.⁵⁰⁸ Cheb byl navíc jako říšská zástava, město symbolicky na rozhraní Čech a německých zemí, tradičně oblíbeným místem česko-německých sjezdů.⁵⁰⁹ Z nějakého důvodu však už nejpozději v prosinci 1449 padla volba na Plzeň, členské město strakonické jednoty.⁵¹⁰ V Chebu ovšem chtěla svůj sjezd s německými knížaty uspořádat i poděbradská jednota. Chebští ale posléze na Krušinův popud konání sjezdu poděbradským znemožnili,⁵¹¹ a tak se ani tento sjezd nekonal ve městě nad Ohří, nýbrž koncem března v nedalekém, ale již hohenzollernském Wunsiedelu.

Plzeňský sjezd⁵¹² byl zahájen 15. března 1450 za účasti nejen členů strakonické jednoty a vyslanců Fridricha Wettinského, ale i několika neutrálů a dokonce i poděbradských zástupců, kteří se ještě snažili strakonické od spolku s Fridrichem odradit.⁵¹³ 22. března však byla mezi strakonickou jednotou a kurfiřtem Fridrichem Saským uzavřena smlouva „gegen herrn Girziken von Podiebrad [und] allen seinen helfern, dye mit im in verpuntnusse sein,“ s platností na tři roky. Obě strany si měly v případě napadení od Jiřího do čtrnácti dnů od obeslání přijít na pomoc a mír s Jiříkem uzavírat leda společně.⁵¹⁴ Během března tak bylo dokončeno formování dvou koalic: na jedné straně strakoníci a Fridrich Saský – snaha

⁵⁰⁶ LL IV, s. 115, č. 137. Hynek byl pro Cheb rozhodnut už od dubna 1449 (LL IV, s. 38, č. 43).

⁵⁰⁷ Chebská rada také dodávala strakonickým informace o dění v Sasku, byli dotazováni na jednání mezi bratry Fridrichem a Vilémem o smíru či mezi Vilémem a Janem Braniborským o spojenectví (LL IV, s. 160, č. 209; NA Praha, Sběrka přepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 4. karton 1450-1461).

⁵⁰⁸ Fridrich i Vilém Saští od počátku 40. let patřili ke smluvním ochráncům Chebu (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 26). Po rozrůce mezi wettinskými bratry vykonával tuto funkci spíše Fridrich, který r. 1446 kvitoval příjem smluvního platu, a ještě v únoru 1449 Chebští mluví o „našem milostivém pánovi ze Saska“ (všechny doklady v NA Praha, Sběrka přepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 3. karton – do r. 1449).

⁵⁰⁹ Srov. např. jednání husitů se Zikmundem Lucemburským v květnu 1431, slavného „chebského soudce“ o rok později, několik neuskutečněných sjezdů z r. 1452 (k nim R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 551, 590, 619, pozn. 2) a především velký sjezd se saskými i jinými knížaty v dubnu 1459. Srov. též L. BOBKOVÁ, *Česká koruna*, s. 47.

⁵¹⁰ Srov. LL IV, s. 139, č. 174.

⁵¹¹ FRA XLII, s. 61, č. 36. J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 162-163; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 416.

⁵¹² K průběhu sjezdu, jeho účastníkům a hodnocení R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411-415.

⁵¹³ AČ II, s. 267-269, č. 38. Zástupce poděbradských Jan Calta z Kamenné hory varoval strakonické jednotníky, že Fridrich je nepřítelem země („nad jiné cizozemce“), a zvláště nepřítelem Jiřího z Poděbrad, který by spolek strakonických s Fridrichem považoval za porušení dřívějších úmluv mezi svou osobou a Rožmberkem.

⁵¹⁴ FRA XX, s. 1-3, č. 1. Smlouva byla potvrzena 13. dubna v Kadani (FRA XX, s. 6, č. 3, reg.).

rozšířit tento spolek o římského krále Fridricha byla zatím marná⁵¹⁵ – a proti nim poděbradští, Vilém Saský, tři braniborská markrabata a falckrabě Ota Bavorský.⁵¹⁶

Choulostivý obsah plzeňské smlouvy s kurfiřtem,⁵¹⁷ v Čechách velmi neoblíbeným, se přes přítomnost poděbradských zástupců v Plzni podařilo udržet v tajnosti. Jiřík se prý o všem dozvěděl teprve snad až na dubnovém sjezdu obou jednot v Pelhřimově,⁵¹⁸ kde mělo být rozhodnuto o případném prodloužení příměří v Čechách, končícího k 23. dubnu.⁵¹⁹ Strakoničtí však tento krok podmínili zahrnutím Fridricha Saského do příměří, což by však pro poděbradské znamenalo v podstatě porušení jejich wunsiedelské smlouvy s německými knížaty. Právě na saské otázce tak pelhřimovský sjezd ztroskotal.

Od té chvíle se obě strany s konečnou platností začaly chystat k válce. Žádost o vojenskou pomoc odeslal Oldřich z Rožmberka saskému kurfiřtovi asi ještě koncem dubna.⁵²⁰ Hynka Krušinu ze Švamberka, který připomínal, ať Rožmberk nezapomene kurfiřta rychle obeslat,⁵²¹ tak mohl Oldřich listem z 9. května ujistit, „že sem Jeho Milost [Fridricha] obeslal, aby sem vojensky vtrhl mezi jich [poděbradských] města a je hubil;“ saské vojsko však mělo táhnout odděleně od strakonických, aby bylo zamaskováno, že vtrhne do země na jejich popud.⁵²² Další sled událostí je známý, toto psaní se místo Krušinovi dostalo do rukou Poděbradovců, jeho zveřejnění vyvolalo bouři a válka se spustila krátce nato.

Fridrich Saský sice posílal své vojsko do Mostu na pomoc strakonické jednotě, ale nemohl zatím vytáhnout do Čech osobně, neboť ho zdržel sjezd s bratrem Vilémem a s Frid-

⁵¹⁵ I králova podpora Fridricha Saského byla zatím jen verbální. Vzájemné spojenectví oba jmenovci uzavřeli až 31. července 1450 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411).

⁵¹⁶ 4. března uzavřel Vilém Saský proti bratru Fridrichovi spolek s Hohenzollerny, 27. března byla ve Wunsiedelu koalice rozšířena o poděbradskou jednotu a Otu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411, 416).

⁵¹⁷ Podle R. URBÁNKA měly obě koalice Čechů s německými knížaty, plzeňská i wunsiedelská, poněkud odlišný ráz. Spolek uzavřený poděbradskou jednotou ve Wunsiedelu mířil především proti Fridrichovi Saskému, a méně tak ohrožoval české země, neboť poděbradská jednotu vzhledem ke své převaze v Čechách přímý zásah svých německých spojenců proti strakonickým podle něho nepotřebovala. Naopak plzeňská smlouva byla zacílena výslovně proti Jiříkově straně (ČD III/2, s. 426-427). S Urbánkovým výkladem však polemizuje J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 163, pozn. 5. Je pravda, že časová synchronizace obou spolků je nápadná a asi i jejich funkce z hlediska českých účastníků měla být podobná, tj. získání pevné opory v Říši pro svůj mocenský boj v Čechách, rozdíl snad spočíval jen v prostředcích, na které se v první řadě spoléhalo (vojenský vpád do Čech versus získání širšího diplomatického ukotvení v Říši). Každopádně strakoničtí měli tu nevýhodu, že se bez kurfiřtovy přímé intervence obejít zřejmě opravdu nemohli, a museli tak riskovat možnost nepříznivé odezvy na svoje spojenectví s Fridrichem. Toto nebezpečí si uvědomovali – jakkoli ovšem bouře, která se nakonec po prozrazení jejich spolku se Sasy strhla, asi ještě předčila jejich obavy – a z toho vyplývaly jejich snahy o utajení.

⁵¹⁸ Jiří to uvádí s rozhořčením ve svém manifestu v LL IV, s. 186, č. 247.

⁵¹⁹ O pelhřimovském sjezdu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 420-422.

⁵²⁰ LL IV, s. 188-189, č. 251. Obeslat Fridricha, a dodat tak žádosti o pomoc na naléhavosti, měl i Jindřich z Kolovrat. – Saský kurfiřt zároveň zřejmě už v dubnu podporoval Mikuláše z Lobkovic v jeho zášti proti holickým Šternberkům (H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 150; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 419).

⁵²¹ LL IV, s. 190-191, č. 254.

⁵²² LL IV, s. 192, č. 257.

richem Braniborským v Srbišti (Zerbst), kam měl přijet 29. května.⁵²³ Na sjezdu byla sice smluvena křehká dohoda s Fridrichem Braniborským o Dolní Lužici,⁵²⁴ v nadále nejisté situaci si však saský Fridrich hleděl udržet svého českého spojence a opakoval své sliby pomoci.⁵²⁵ Již ale bylo pozdě. Strakoničtí, kteří saského kurfiřta v hektické situaci naléhavě vybízeli k rychlejšímu zásahu,⁵²⁶ nakonec ztratili trpělivost a zahájili jednání s poděbradskou jednotou. Shledávali totiž, že uváděná velikost saských jednotek, které zatím vtáhly do severních Čech, je nedostatečná, a na další slibované posily už nechtěli čekat.⁵²⁷

Při jednání na Vildštejně Jiříkova strana prosadila, aby Fridrich do příměří nebyl zahrnut a strakoničtí měli zákaz mu vojensky či finančně pomáhat.⁵²⁸ Přesto se během léta účastnili bojů v Sasku – kde od června opět naplno vzplanula válka mezi bratry – nejen poděbradští straníci ve Vilémových službách, ale i někteří strakoničtí či jejich služebníci na straně staršího Wettina.⁵²⁹ Oldřich z Rožmberka byl stále v kontaktu s Bebenburkem a Einsiedlem a jistě se tak dozvěděl o spojení, které uzavřeli v červenci král Fridrich III. a Fridrich Saský.⁵³⁰ Jakou však mělo Sasko hrát roli v dalších Oldřichových plánech, není jasné.

Velké tažení Jiřího z Poděbrad a jeho straníků do Saska na podporu vévody Viléma v září až říjnu 1450 bylo strakonickými jednotkami sledováno se zájmem i s obavami. K Hynkovi ze Švamberka se donesly i zvěsti, že záměrem poděbradských je uvést Viléma Saského do Čech na trůn.⁵³¹ Na to, aby strakonická jednota obdobným způsobem vyrazila na pomoc ohroženému kurfiřtu Fridrichovi – vyprchalo-li už rozladění z jeho nedostatečné pomoci

⁵²³ Fridrichovy listy v LL IV, s. 194, č. 261, 206-207, č. 282; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 437-439.

⁵²⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 444-445; H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 150.

⁵²⁵ LL IV, s. 237, č. 344.

⁵²⁶ Vedle Oldřicha i Jindřicha z Rožmberka, kteří byli i v osobním styku s Hildebrantem z Einsiedlu a Jiřím z Bebenburku (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 438, pozn. 2; LL IV, s. 208-245, č. 284, 336, 349), vedli jednání s kurfiřtem zejména Mikuláš z Lobkovic, Hynek Krušina a Fridrich ze Šumburka (LL IV, s. 207, č. 282, AČ IV, s. 406-407, č. 14-15).

⁵²⁷ Jindřich z Rožmberka psal v listě Krušinovi (kde, pravda, obhajoval započaté jednání s poděbradskými): „Což se Míšenského dotýče ... jeho pomoci nám bylo dlouho počekati ... a vždy rozuměti nemůžem, by Jeho Milost se k tomu co pohnul.“ (AČ III, s. 382, č. 28). Velitelé strakonického vojska Fridrichovi vyčetli, že ačkoli ho plzeňská smlouva zavazovala k pomoci do čtrnácti dnů, oni marně čekali pět týdnů (FRA XX, s. 10, č. 10). I Lobkovic, horlivý zastávce orientace na Sasko, uznával, že „tak malá pomoc“, jakou Fridrich zatím poskytl, by strakonickým nepomohla, ale hned jednal o jejím navýšení (AČ IV, s. 407, č. 15). R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 454, však připomíná riziko, že další přísun saských vojsk vždy mohl být překažen možným zásahem Fridrichových německých protivníků, tedy jeho bratra či Hohenzollernů.

⁵²⁸ LL IV, s. 239, č. 345; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 448-449.

⁵²⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 463-464. Samotný Oldřich z Rožmberka se však podle Urbánka v červenci možná pokusil mezi wettinskými bratry prostředkovat, neboť posílal posla za vévodou Vilémem.

⁵³⁰ O červencových dohodách R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411. Srov. též LL IV, s. 245-246, č. 349.

⁵³¹ LL IV, s. 276-282, č. 385, 391, 394.

v červnu – však jednota neměla dost sil a asi ani odvalu se dopustit ještě hrubšího porušení vildštejnské smlouvy, než jakým bylo vstupování jednotlivců do Fridrichových služeb.⁵³²

Obrat nastal na přelomu let 1450 a 1451. Na kateřinském sněmu v Praze byl vyhlášen mír v Čechách a 27. ledna 1451 se v Naumburku usmířili i oba wettinští bratři. Z dřívějších sporů pokračovalo jen nepřátelství kurfiřta Fridricha a poděbradské strany, které se táhlo, už jako mezistátní česko-saský spor, v podstatě až do roku 1459.⁵³³ Rožmberská strana však již změnila svou „zahraniční politiku“ a přestala vyhledávat spojení se saským kurfiřtem.

Saské spojení se tak strakonické jednotě v praxi příliš neosvědčilo, přestože se vzhledem k nepřátelství mezi poděbradskými a kurfiřtem – a z toho pramenící oboustranné společné zainteresovanosti na vzájemném spojení – i vzhledem k dlouhodobějším osobním vazbám některých jednotníků na Sasko se zdálo jako přirozené. Strakoníci však i přese všechnu opatrnost zřejmě podcenili negativní ohlas, který mezi poděbradskými vyvolalo partnerství strakonické jednoty s těmi, kdo pro Jiříka byli „koruny a království českého starodávni zhůbce a nepřítelé.“⁵³⁴ Fridrich pak ani nebyl schopen přijít jednotě na pomoc, a obě strany, jak Fridrich v Sasku, tak strakoníci v Čechách, tak byly nuceny se vypořádat se svými nepřáteli v rámci možností z největší části samy.

IV.4. Bavorsko a Wittelsbachové

Mnozí členové strakonické jednoty měli bližší vztahy také k Bavorsku a k některým z wittelsbašských knížat. Mocenské poměry na území na jihozápad od českých hranic byly značně komplikované. Vlastní Bavorsko se od konce 14. století dělilo na tři nespojité údíly jednotlivých linií Wittelsbachů: na Mnichovsko, Ingolstadtsko, oboje v Horním Bavorsku, a na dolnobavorské Landshutsko.⁵³⁵ Vládcí jednotlivých dílů měli mezi sebou často napjaté

⁵³² V žádném případě nebylo možné očekávat, že by Fridrich, nyní sám v tísní, za těchto okolností mohl táhnout na pomoc strakonické jednotě do Čech. Zprávu „že by knížetina milost [Fridrich Saský] chtěl podstoupiti Čechy samy bitví“ (list Mikuláše z Lobkovic v LL IV, s. 290, č. 409), by podle mě bylo spíše možné vyložit tak, že potenciálním terčem Fridrichova útoku se neměly stát *Čechy* (jak se přepokládá v záhlavním regestu v LL IV), nýbrž *Češi*, tj. vojsko poděbradské jednoty, operující v Sasku.

⁵³³ Na protisaské straně stanul i Mikuláš z Lobkovic, od roku 1452 Jiříkův straník. S Fridrichem se kvůli nevyrovnaným pohledávkám za své služby rozešel ve zlém a rychle se zapojil do česko-saských pohraničních bojů na straně kurfiřtových nepřátel (F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 86-92; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 733-734).

⁵³⁴ Z manifestu Jiřího z Poděbrad v LL IV, s. 185, č. 247.

⁵³⁵ Hans RALL – Marga RALL, *Die Wittelsbacher in Lebensbildern*, Graz 1986; *Handbuch der bayerischen Geschichte*. Zweiter Band: Das alte Bayern. Der Territorialstaat vom Ausgang des 12. Jahrhunderts bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Andreas KRAUS, München 1988 (dále HANDBUCH II); *Handbuch der bayerischen Geschichte*. Dritter Band, dritter Teil: Geschichte der Oberpfalz und des bayerischen Reichskreises bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Andreas KRAUS, München 1995 (dále HANDBUCH III/3); jednotlivé zmínky u J. JÁNSKÉHO, *Kronika* II, III.

vztahy, což oslabovalo význam rodu v říšské politice. Jeho členové také ani nebyli schopni organizovat společnou obranu proti husitským vpádům. Když roku 1447 v osobě Ludvíka Vousatého vymřela ingolstadtská linie, landshutský vévoda Jindřich Bohatý (1386–1450) se tím nejen zbavil dlouholetého rivala, ale navíc bez ohledu na práva svého synovce Albrechta Mnichovského (1401–1460) připojil ke svému dílu, už tak největšímu ze tří bavorských údělů, celé ingolstadtské území. Albrecht, který Jindřicha již předtím nenáviděl, se přesto záhy po Jindřichově smrti smířil v prosinci 1450 s jeho synem Ludvíkem Bohatým, získal tím však jen nevelké ústupky. Rozdrobené bylo i území Horní Falce, jejíž většinu drželi porýnští Wittelsbachové: Největší část, neunbursko-neumarktský úděl, koncem 40. let zčásti zdědil a zčásti skoupil falckrabí Ota Mosbašský (1387–1461), jeden ze synů krále Ruprechta Falckého. Část Horní Falce patřila také kurfiřtské linii a po smrti kurfiřta Ludvíka IV. v srpnu 1449 ji spravoval za nezletilého kurfiřtova syna Ludvíkův bratr Fridrich.⁵³⁶

Ve spleti tehdejších komplikovaných vztahů českých šlechticů s bavorskými soukmenovci a s wittelsbašskými knížaty – které většinou byly všelijaké, jen ne dobré – věnujme nejprve pozornost přátelskému poměru mezi Oldřichem z Rožmberka a vévodou Jindřichem Landshutským, neboť právě po této linii se asi nejvíce schylovalo ke vzniku případného spojení strakonických jednotníků s některým z mocenských subjektů za hranicemi Šumavy. Objektem Oldřichových politických zájmů se Bavorsko stalo už v roce 1440, kdy patřil pán z Rožmberka mezi důležité volitele vévody Albrechta Mnichovského za českého krále – byť otázkou je, zda z jeho strany nešlo o pouhý taktický manévr, neboť sám následně možná podnítil Albrechtovo faktické odmítnutí českého trůnu.⁵³⁷ Poté se jihočeský magnát vrátil otevřeně k podpoře habsburských nároků; mnichovský vévoda se po roce 1440 už ani neobjevuje v Oldřichově korespondenci. Pravidelný kontakt udržoval Oldřich s jediným z Wittelsbachů – právě s jmenovaným vévodou Jindřichem, Albrechtovým nepřítelem.

Jindřich, zvaný Bohatý,⁵³⁸ roku 1438 koupil panství Bärnstein, čímž jeho država začala přímo sousedit s Čechami v oblasti Sušicka a Vimperska,⁵³⁹ a ačkoli se s Rožmberkem znali již z dřívějšího,⁵⁴⁰ teprve od následujícího roku se datuje dochovaná korespondence, která

⁵³⁶ Kromě falcké linie měli v Horní Falci državy i bavorští Wittelsbachové, zejména Jindřich Landshutský, který přikoupil řadu majetků, včetně některých českých lén, r. 1449 (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 121).

⁵³⁷ Např. R. URBÁNEK, *Kandidatura bavorská*, in: TÝŽ, ČD III/1, s. 502–569.

⁵³⁸ Jindřich je považován nejen za majetného, ale zároveň i schopného a moderního vládce (H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 87); čeští historikové mu vyčítají údajné protičeské zaměření (srov. níže pozn. 550). Přes svou manželku byl spřízněn s albertinskými Habsburky a skrze sestru s Hohenzollerny. Z pohledu strakonické jednoty je nejzajímavější rysující se vazba také na Fridricha Saského, s jehož dcerou r. 1449 zasnoubil svého syna. Vztah s králem Fridrichem III. byl poněkud narušen Jindřichovým úchvatem ingolstadtského údělu r. 1447.

⁵³⁹ J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 49.

⁵⁴⁰ Roku 1437 vydal Oldřich listinu týkající se jeho dluhu Jindřichovi (LL I, s. 214, č. 320). Rukojmím byl biskup Leonard Pasovský, o kterém viz níže.

nepřestala až do chvíle Jindřichova skonu. Dochovalo se plných 35 listů, což z Jindřicha činí po králi Fridrichovi Oldřichova nejčastějšího korespondenta ze všech zahraničních knížat ve čtyřicátých letech.⁵⁴¹ Jindřicha lze jednoznačně řadit mezi Oldřichovy přátele, i když za jejich sblížením se pochopitelně skrývaly politické zájmy.⁵⁴² Oba si navzájem posílali zprávy a poskytovali si různé drobné přátelské služby a dary. Ve válkách a záštích, které bavorský vévoda vedl, občas potřeboval od Oldřicha žoldnéře, hlavně ale diplomatickou pomoc. Roku 1441 nebo už dříve se Jindřich dostal do sporu s pozdějším strakonickým jednotníkem Václavem z Michalovic.⁵⁴³ Oldřich z Rožmberka se snažil mezi oběma svými přáteli prostředkovat, ale usmířit se mu je ani jako ubrmanovi nedařilo. Jindřich se tak obracel i na Hanuše z Kolovrat a Menharta z Hradce jako vrchní hejtmany království. Spor se táhl několik let a ještě koncem roku 1444 nebyl vyřešen. Přes nevalný úspěch v záležitosti s Michalovicem se Oldřich snažil i nadále pomáhat landshutskému vévodovi obesíláním a umírňováním jeho dalších nepřátel, bavorských (město Pasov) i českých (Racek Rýzmberský z Janovic).⁵⁴⁴ Někdy na jaře 1445 poslal krumlovský pán na zkušenou na landshutský dvůr svého nejmladšího syna Jana;⁵⁴⁵ ten zůstal s Wittelsbachy v kontaktu i později.⁵⁴⁶

Po pádu Prahy v září 1448 byl vévoda Jindřich jedním z mocných přátel, které Oldřich z Rožmberka v následujících týdnech informoval o neblahých událostech.⁵⁴⁷ Jestli posel, kterého Oldřich do Landshutu zároveň vysílal, měl kromě zpráv o hrozícím uvedení Viléma Saského na český trůn doručit vévodovi i výslovnou žádost o nějakou formu pomoci proti poděbradské straně, nevíme. Nejasností je ovšem více, neboť z celého období existence

⁵⁴¹ Krom toho zprostředkoval vzájemný kontakt také landshutský služebník Toman Apfentaler.

⁵⁴² Podle J. JÁNSKÉHO, *Kronika* III, s. 49, Jindřich po koupi příhraničního panství zřejmě hledal v Čechách mocného spojence, který by mu mohl pomoci, pokud bude jeho država ohrožována bojovnými šlechtici ze severní strany Šumavy. I Oldřicha podle Jánského snad poutal k bohatému vévodovi nějaký hmotný prospěch, jak by mohl, dodejme, naznačovat už případ z roku 1437 (viz pozn. 540). – Stručně o poměru obou osobností i v LL II, předmluva, s. XV, LL III, též s. XV.

⁵⁴³ Spor se týká 18 listů a Oldřichova výpověď v LL II, s. 124-393; podrobně J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 48-54.

⁵⁴⁴ Blíže J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 84-85, 88-89 (o pasovském sporu však nepřesně – podle dokladů v LL III, s. 6-8, č. 11, 13, nešlo o spor s pasovským biskupem, nýbrž s městem). – I ve sporu s Rackem se vévoda rozhodl nespolehat jen na Rožmberka a obeslal kvůli tomu i pána (asi Hynka) ze Švamberska (LL III, s. 296, č. 425).

⁵⁴⁵ Janova pobytu v Bavorsku se týká řada listů od března 1445 do dubna 1446, počínaje LL III, s. 6-7, č. 11. Zřejmě se zde obdobně jako v případě pobytu Jindřicha z Rožmberka u Fridricha III. jednalo zároveň o placený služební poměr k vévodovi (v listu Jindřicha Bavorského v LL III, s. 32, č. 41, označen jako „unser diener“). – Co se týká Janova staršího bratra Jindřicha, i on podle V. BŘEZANA předtím, než nastoupil ke králi Fridrichovi, „sloužil za dvořanina nejprve u knížete bavorského“ (*Summovní výtah*, s. 47). V korespondenci je v souvislosti s bavorským dvorem zmiňován pouze Jan, není tedy jisté, zda Březan oba sourozence nezaměnil.

⁵⁴⁶ V květnu 1448 se na Jana obracel dokonce rýnský falckrabě Ludvík (list v SOA Třeboň, Historica, sign. 1024, inv. č. 1358, viz <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J102&id=112364>). Na list odkazuje i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 254, ale jako adresáta omylem uvádí Jana z Rýzmborka. Že odesílatelem byl kurfiřt Ludvík a nikoli stejnojmenný Jindřichův syn Ludvík Landshutský, je zřejmě podle titulatury (mj. „des Heiligen Romischen Riehs Ercztruchsesse“) a místa vydání v Ambergu, který patřil ke kurfiřtské části Horní Falce (HANDBUCH III/3, s. 73, 76).

⁵⁴⁷ List ze 4. října 1448 v LL III, s. 360, č. 507.

strakonické jednoty se z rožmberské korespondence s Jindřichem dochovaly pouhé dva listy,⁵⁴⁸ ačkoli je z jejich obsahu patrné, že vzájemné kontakty byly mnohem bohatší. Nelze vyloučit, že korespondenci častěji nahrazovala osobní setkání nebo vysílání důvěrných posílů. Ze zmíněných listů má pro nás význam až ten druhý, datovaný v Krumlově 17. května 1450,⁵⁴⁹ tedy v klíčové době vojenského střetu mezi strakonickou a poděbradskou jednotou. Oldřich naléhavě potřeboval se s landshutským vévodou brzy sejít („das solhs gros notturft ist“) a žádal ho, ať mu obratem odpoví. Konkrétní informace o tom, čeho by se důvěrná schůzka, navrhovaná na 28. května, měla týkat, v listě chybí, pouze je jaksi mimochodem uvedeno, že Jindřich z Rožmberka s vojskem již leží v poli. Zdá se tedy pravděpodobné, že mohlo jít o sjednávání pomoci či podpory od Jindřicha Bavorského proti poděbradským.

Situace na bavorsko-českém pohraničí nebyla tehdy o nic klidnější než v českém vnitrozemí.⁵⁵⁰ Vévoda Jindřich se především chystal konečně rázně zasáhnout proti bojovným šlechticům z českého pohraničí, s nimiž měl dlouhodobé, nyní asi už neúnosně vyčerpávající spory, a je tak otázkou, zda by si momentálně mohl nadto dovolit se zaobírat jakoukoli pomocí strakonické jednotě i zda měl k tomu chuť.⁵⁵¹ Na druhou stranu nepochybně právě i kvůli svým problémům s českými opovědníky si potřeboval udržet přátelství s Oldřichem. Žádné zprávy o dalším průběhu jednání Rožmberka s landshutským Wittelsbachem nemáme. Čistě hypoteticky lze odhadovat, že – pokud byl Jindřich Oldřichem vůbec o něco požádán – nemuselo být pro vévodu s příznačným přízviskem Bohatý problém přispět peněžním obnosem,⁵⁵² méně schůdné by bylo realizovat přímou vojenskou pomoc. Lze tušit, že se Jindřich mohl nacházet v podobné situaci jako jiný vyhlédnutý spojenec strakonických Fridrich Saský: Ač snad pomoc jako takovou neodmítal, zrovna v danou chvíli, která byla pro strakonickou jednotu klíčová, byl zkrátka naléhavě zaneprázdněn a pomoci momentálně nemohl. I v případě, že Jindřich cokoli ve prospěch strakonických plánoval, stěží stihl učinit nějaké významnější kroky v tomto směru. Už 4. června 1450 celá válka strakonické a

⁵⁴⁸ Další dva listy čítá korespondence s Apfentalerem, kde je tématem hlavně výměna zpráv.

⁵⁴⁹ LL IV, s. 200-201, č. 272 (v záhlavním registru omylem označen za adresáta král Fridrich III.). Srov. J. SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka*, s. 114.

⁵⁵⁰ V květnu 1450 se opět naplno rozhořely války a záští v česko-bavorském pohraničí, projevující se v obousměrných pustošivých nájezdech přes hranice. Wittelsbachové Albrecht Mnichovský, Jindřich Landshutský a Ota Mosbašský – první dva stále znepřátelení – nezávisle na sobě zbrojili proti Rackovi z Janovic, Mikuláši Kaplířovi a dalším škůdcům z české strany (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 115-122). Vévoda Jindřich, rozezlený z jejich nájezdů, se údajně dokonce rozhodl nechat pronásledovat všechny Čechy, které nalezne na území svých držav (list Leonarda Pasovského v LL IV, s. 236, č. 343, často citovaný, např. J. SALABA, *Jiří*, s. 114).

⁵⁵¹ Zvláště když někteří z jeho nepřátel, jako zmiňovaný Racek, se v rámci české politiky klonily spíše ke strakonické jednotě (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 65, 111), jakkoli pro loupeživé živly Rackova typu nebyla politická orientace příliš důležitou otázkou (tamtéž, s. 119). Krom toho landshutského vévodu spojovali se strakonickou jednotou v podstatě jen Rožmberkové, mezi ostatními členy jednoty vévoda takové přátele neměl (srov. níže).

⁵⁵² Na druhou stranu platil Jindřich – podobně jako římský král Fridrich – za knížete šetrivého až lakomého (HANDBUCH II, s. 248).

poděbradské jednoty skončila bitvou u Rokycan a starý vévoda Jindřich pak již 30. července zemřel.⁵⁵³

Přátelský vztah udržovali Rožmberkové i s Jindřichovým synem Ludvíkem Bohatým (†1479). Ten jim poskytl touženou finanční pomoc⁵⁵⁴ a páni z Růže se v něm, případně i jiných Wittelsbaších,⁵⁵⁵ zřejmě snažili i v letech 1451-1452 najít spojence⁵⁵⁶ – zvláště když s Ludvíkem jednala také rakouská proticísařská opozice,⁵⁵⁷ k níž se Rožmberkové, jak bylo řečeno, pak hlásili. Úspěch to však nepřineslo.

Jiným vlivným přítelem Oldřicha z Rožmberka z oblasti dnešního Bavorska byl pasovský biskup Leonard z Laimingu,⁵⁵⁸ zároveň i starý spojenec Jindřicha Landshutského.⁵⁵⁹ Některé záležitosti byly řešeny v celém trojúhelníku Rožmberk – biskup – vévoda Jindřich.⁵⁶⁰

Z oblasti jihozápadních Čech pocházeli další členové strakonické jednoty, kteří většinou pěstovali podobně intenzivní, ne-li četnější kontakty s bavorským prostředím než rožmberský pán, ačkoli o nich máme méně pramenů než k Rožmberkovi. Vzájemné vztahy měly několik rovin, zahrnovaly jak přátelské styky, tak diplomatická jednání, ale i vedení vzájemných pohraničních záští. Vymáhání škod ještě z doby protihusitských křížáckých výprav nebo jiných nároků, absence krále v Čechách na jedné straně a špatné vztahy mezi jednotlivými

⁵⁵³ Např. H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 85, 87. Poněkud zarážející by se mohlo zdát, že podle jednoho listu adresovaného Rožmberkovi Jindřich zemřel „des pfinztags vor sant Stefans tag“ 1450 (LL IV, s. 304-305, č. 435). Psaní však ve skutečnosti nepatří do prosince, kam je editorem řazeno, ale na začátek srpna, neboť je evidentně datováno nikoli podle svátku sv. Štěpána-prvomučedníka, nýbrž podle papeže Štěpána I. (2. srpna) nebo snad podle svátku Nalezení sv. Štěpána (3. srpna; srov. Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001). To, že se o Jindřichovi píše ještě v jiném prosincovém listě (LL IV, s. 303-304, s. 433), si pak vysvětlují neznalostí stavu věcí ze strany pisatelů, kteří si ostatně stěžují, že Jindřich neodpovídá na žádná psaní.

⁵⁵⁴ Zpráva o vyrovnání dluhu 2300 liber feniků r. 1454 v SOA Třeboň, Cizí rody, inv. č. 165, z Rožmberka 4/9a (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/165/charter#anchor>). Není zde žádná zmínka, že by půjčka pocházela už od Ludvíkova otce, což tuto možnost nevylučuje.

⁵⁵⁵ R. 1451 lze po dlouhé době zachytit i kontakt Rožmberků s Albrechtem Mnichovským (LL IV, s. 320, č. 458).

⁵⁵⁶ K roku 1451 týž list v SOA Třeboň, Historica, sign. 1557, inv. č. 2041 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J155&id=113046>, nepřesná edice v LL IV, s. 320, č. 458). V červnu 1452 s Ludvíkem jednal rožmberský zástupce na sjezdu v Řezně (LL IV, s. 342-344, č. 483 a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 641). Srov. také Ludvíkovu pozvánku na svatbu v LL IV, s. 364, č. 502 (i zde došlo v LL k chybné dataci, kterou opravil J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 377). Zde se vždy na rozdíl od případu uvedeného výše v pozn. 546 jednalo skutečně o Ludvíka Landshutského, jehož manželkou byla Amálie Saská (H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 88), ostatně po r. 1449 již žádný dospělý Wittelsbach toho jména zřejmě nežil.

⁵⁵⁷ Např. AENEAS SILVIUS, *Die Geschichte Kaiser Friedrichs*, II, s. 144-145. Ludvík s Albrechtem však místo pomoci opozici nakonec raději mezi ní a císařem prostředkovali (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 654).

⁵⁵⁸ Vzhledem k jeho pozici na dvoře Fridricha III. o něm bylo pojednáno už v kapitole IV.2

⁵⁵⁹ Srov. HANDBUCH II, s. 258; J. JÁNSKÝ, *Kronika* II, s. 155, 159. Vzájemnou provázanost zde pojednáváných osobností, potenciálních spojenců strakonické jednoty, dokumentuje i skutečnost, že s Leonardovou přízní asi počítal v saské „bratrské válce“ také Fridrich Wettinský (opis jeho obšírného listu: ANM, Muzejní diplomatař, karton 27, 11. srpna 1450; srov. H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 164).

⁵⁶⁰ Srov. např. výše pozn. 540 o Leonardově rukojemství u dluhu vůči Jindřichovi. V roce 1445 biskup musel urovnávat spor mezi Oldřichem a služebníkem vévody Jindřicha Purkartem Puchpergerem (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 84, 89; LL IV, zejm. s. 46-47, č. 62, s. 282, č. 401), což ale zjevně nijak nepoznamenalo přátelský poměr Oldřicha k vévodovi. Spor s Puchpergerem se táhl až do padesátých let.

Wittelsbachy na straně druhé výraznou měrou přispívaly k bujení nekonečných pohraničních sporů. Do nich byla vtažena většina významnějších šlechticů z českého jihozápadu, buď jako přímí aktéři, nebo jako účastníci snah o jejich urovnání.

Především aktivita Hynka Krušiny ze Švamberka, jednoho z hejtmanů plzeňského landfrýdu, daleko přesahovala západní hranici Českého království. Jeho vztahy s bavorským prostředím byly poznamenány různými incidenty, spory a záštitami poměrně ve velké míře.⁵⁶¹ Postupně se však Hynkův poměr alespoň s hornofalckými Wittelsbachy evidentně obracel k lepšímu. Po smrti Hynkova tchána purkrabího Jindřicha I. z Plavna (†1446), který z pověření falckrabího Jana Neunburského vykonával funkci tzv. hejtmana před Českým lesem a ochránce některých zastavených českých lén v Horní Falci, přešly Jindřichovy funkce – či alespoň některá z nich – na Krušinu.⁵⁶² Kdo z Wittelsbachů Švamberka pověřil těmito úkoly, není zcela zřejmé;⁵⁶³ mohl to však už být nový vládce dotyčného území falckrabí Ota Mosbašský, který ke Krušinovi začal jevit určitou náklonnost. V červenci 1449 Krušinovi, tehdy už členu strakonické jednoty, k jeho překvapení falckrabí Ota nabídl, aby Hynek „v své poručenství přijal a ... zpravoval“ jako placený správce celý jeho úděl v Horní Falci („tu zemi bavorskou kněze Ottovu“). Západočech se v nejistotě, zda má nabídku přijmout, obrátil na Oldřicha z Rožmberka. Ten mu slíbil dát radu při osobní schůzce, o jejímž výsledku ani o tom, zda se Švamberk správy Otova údělu poté skutečně ujal, nemáme zprávy.⁵⁶⁴ Avšak pravděpodobně k tomu nedošlo. Falckrabí Ota – který už v době své nabídky Krušinovi

⁵⁶¹ Např. záští s falckrabím Janem Neunburským s přestávkami v letech 1431-1442, zároveň s Ludvíkem Ingolstadtským a později od konce třicátých let hluboko do dalšího desetiletí s Albrechtem Mnichovským (J. JÁNSKÝ, *Kronika* II, s. 92, 103, 132, 152, 170; III, s. 20, 57-64; TÝŽ, *Páni ze Švamberka*, s. 70-74, 81). Po urovnání sporu s Janem Neunburským r. 1442 vstoupil Švamberk do falckrabího služby. Také na vztah s Jindřichem Landshutským asi nemohla nemít vliv skutečnost, že Krušina byl spojencem a ochráncem vévodova nepřítele Racka z Janovic (TÝŽ, *Kronika* III, s. 94-95 aj., TÝŽ, *Páni ze Švamberka*, s. 76, 90). Že však alespoň někdy kontakt mezi Krušinou a Jindřichem probíhal, srov. výše pozn. 544. Kromě wittelsbašských knížat měl Krušina spory také s bavorskými šlechtici a dalšími (TÝŽ, *Páni ze Švamberka*, s. 70).

⁵⁶² J. JÁNSKÝ (*Kronika* III, s. 33, 37, *Páni ze Švamberka*, s. 89) předpokládá, že Krušina převzal obě funkce, v prameni, na který autor odkazuje (list z června 1449 v LL IV, s. 65, č. 80), však lze nalézt pouze poměrně neurčitou zmínku o Švamberkově „poručenství a upravě“ nad Störnsteinem, jednou z dotčených lokalit.

⁵⁶³ Syn a nástupce falckrabího Jana (†1442) Kryštof, mimo jiné dánsko-švédsko-norský král, byl zaměstnán hlavně vladařskými povinnostmi ve Skandinávii a správu hornofalckého území vykonával skrze zástupce. Po Kryštofově brzké smrti (1448) skupil celý někdejší Janův úděl Janův bratr Ota Mosbašský, který se správy území účastnil už za Kryštofova života od r. 1447 (HANDBUCH III/3, s. 114-115).

⁵⁶⁴ LL IV, s. 70-79, č. 87, 95; J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 37, 113; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377. Ota podle Jánského potřeboval člověka, který by byl schopen a ochoten chránit jeho území před útoky znepráteleného Buriána z Gutštejna. Krušina byl ideální adept, neboť sám vedl proti Gutštejnovi záští. – Zatímco Urbánek, l. c., interpretuje Otovu nabídku jako odvádění pozornosti od důležitého boje v Čechách, podle Jánského Krušina svým pravděpodobným odmítnutím propasal diplomatickou příležitostí (Kronika III, s. 114). Spíše lze dát za pravdu druhému názoru, poněvadž se strakonické jednotě při její potřebě zahraničních spojenců Ota mohl hodit. V následujícím roce pán ze Švamberka, ačkoli už nebyl „sváděn“ Otovými nabídkami, stejně strakonické jednotě v poli příliš nepomohl, protože byl tentokrát zaneprázdněn jinými záležitostmi.

přítom patřil mezi spojence Hohenzollernů a Viléma Wettinského,⁵⁶⁵ tedy knížat strakonické jednotě ne zrovna nakloněných – se nakonec v březnu 1450 stal členem wunsiedelského spolku Hohenzollernů, Viléma a poděbradských. Švamborský pán se tak změnil z Otova spojence v jeho protivníka, neboť už předtím byl s braniborskými knížaty, hlavně s Janem, ve válečném stavu a poté, co se jistě ne náhodou ve stejné době – březen 1450 – smířil s Norimberskými,⁵⁶⁶ mu nic nebránilo vojensky podpořit jihoněmecká města v boji proti Hohenzollernům, Otovi a dalším knížatům. Následně se Krušina dostal s Otou do sporu o náhradu škod způsobených během příměří, který se táhl nejméně do pozdního léta téhož roku.⁵⁶⁷ Vzhledem k tomu, že rovněž Krušinovy vztahy s mnichovskými a landshutskými Wittelsbachy byly i kvůli jeho podpoře Racka Rýzmborského nadále značně napjaté, znamenala Hynkova roztržka s Otou konec jakýchkoli případných nadějí v navázání strakonicko-bavorské spolupráce Hynkovým prostřednictvím.⁵⁶⁸

Další z jednotníků Václav z Michalovic již byl zmíněn v souvislosti se svým sporem s vévodou Jindřichem, a jak se zdá, napětí mezi „Michalcem“ a landshutským knížectvím ani v době trvání strakonické jednoty ještě zcela nevyprchalo. Napovídá tomu incident z konce roku 1450, kdy město Kašperské Hory, které měl Michalovic ve správě, bylo omylem či záměrně napadeno landshutskými vojáky.⁵⁶⁹

Díky držbě Domažlic se mezi šlechtu z česko-bavorského pohraničí řadili také páni z Kolovrat. Zatímco koncem 30. let měli Domažličtí i jejich hejtman Hanuš z Kolovrat spory s Wittelsbachy Janem Neunburským a Albrechtem Mnichovským,⁵⁷⁰ v následujícím desetiletí Hanuš většinou vycházel s bavorskými knížaty dobře, především s vévodou Albrechtem. Už roku 1440 byl Hanuš zapojen do diplomatických jednání o jeho kandidatuře na český trůn, v roce 1445 sjednával mír mezi plzeňským landfrýdem a Mnichovem, uzavřený nakonec právě v Domažlicích, a nadále byl v přátelském kontaktu s Albrechtovými lidmi.⁵⁷¹ Často se na něho – ovšem hlavně jako na nositele celozemských úředních funkcí – obraceli Albrecht a další bavorská knížata se žádostmi o urovnávání různých sporů.⁵⁷² Později převzal správu Domažlic Hanušův synovec Jindřich. Ten si sice u Albrechta stěžoval, že jeho panství bylo

⁵⁶⁵ Ve válce proti Norimberku (LL IV, s. 80, č. 98).

⁵⁶⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 414, pozn. 1. O vztahu strakonických s Norimberkem srov. níže.

⁵⁶⁷ LL IV, s. 275-283, č. 385, 389, 391, 394; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 98-99, TÝŽ, *Kronika III*, s. 163.

⁵⁶⁸ Dodejme, že později se Hynek Krušina dostal do sporu s ještě jiným Wittelsbachem, kurfiřtem Fridrichem Falckým. Prostředkovat mezi nimi se r. 1452 snažil Albrecht Mnichovský (J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 148).

⁵⁶⁹ LL IV, s. 303-304, č. 433; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 121.

⁵⁷⁰ J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 9-10, 14, 16-19.

⁵⁷¹ Tamtéž, s. 27, 70-72.

⁵⁷² Tamtéž, s. 11-12, 28, 42, 54.

při pohraničních válkách let 1450-1451 bezdůvodně postihováno vpády vévodových vojsk,⁵⁷³ brzy však byly spory urovnány a Jindřich vstoupil v listopadu 1451 do bavorských služeb.⁵⁷⁴ Žádné bližší politické vazby mezi strakonickou jednotou a Mnichovem se však na základě vztahů Kolovratů s Albrechtem nevytvořily, vše zůstalo v soukromé rovině.

Vazby k Bavorsku měla také Plzeň, která jako město preferovala dobré a mírové vztahy s německými sousedy. Patrný je hlavně kontakt s ingolstadtskými Wittelsbachy, od kterých město kdysi získalo finanční půjčku.⁵⁷⁵ Opět tak jde o jiný z bavorských dvorů než ve všech předešlých případech.

Ačkoli více členů jednoty udržovalo kontakty s jedním nebo několika z bavorských dvorů, strakonická jednota toho ve svém boji proti poděbradským rivalům nijak nevyužila. Situaci komplikovaly neurovnané poměry na česko-bavorské hranici, kdy většina důležitých osobností na obou stranách byla nějakým způsobem zapletena do nepřehledných pohraničních záští. Ještě větší překážku představovala skutečnost, že na rozdíl od vztahu k Sasku či ke králi Fridrichovi se strakoničtí neujednotili na žádné „společné politice“ vůči Bavorsku. Zůstalo pouze u kontaktů Rožmberků s vévodou Jindřichem či Kolovratů s vévodou Albrechtem atd., zatímco jiní členové strakonické jednoty s těmito Wittelsbachy nevycházeli zrovna v dobrém. A tak se nakonec stalo „nemožné“: Přestože pro poděbradskou jednotu platily výše jmenované nevýhody zřejmě rovněž a přestože měla v západních Čechách méně členů než strakonická jednota, a ti se často nacházeli s Wittelsbachy v rozepřích (Gutštejnové, Zmrzlíkové), nakonec to byli poděbradští, kdo získal mezi bavorskými knížaty spojení, když se zmíněný falckrabí Ota stal – pravděpodobně prostřednictvím Hohenzollernů – členem wunsiedelského spolku.

Zakončeme tuto podkapitulu krátkým exkurzem o vztazích strakonické jednoty s Norimberkem, který geograficky patří do dnešního Bavorska, tehdy ale jako svobodné říšské město neměl s Wittelsbachy nic společného. Zdá se, že někteří ze strakonických byli tomuto městu, které po boku četných spojenců vedlo válku proti svým titulárním purkrabím Hohenzollernům a hledalo další partnery,⁵⁷⁶ nakloněni. Hynek Krušina ze Švamberka měl s Norimberkem bohaté, ale značně proměnlivé vztahy; důležité je, že na jaře 1450 ukončil dlouhé záští s městem a navázal spojenectví.⁵⁷⁷ Stalo se tak na plzeňském sjezdu, kam museli být zřejmě norimberští zástupci pozváni od některých členů jednoty, mimo jiné asi i od samotného města

⁵⁷³ Tamtéž, s. 122-123, 132-134.

⁵⁷⁴ FRA XX, s. 25, č. 20; J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 137.

⁵⁷⁵ J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 137. Splacení dluhu r. 1448 požadoval Jindřich Landshutský jako dědic ingolstadtské větve.

⁵⁷⁶ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 414.

⁵⁷⁷ O vzájemných vztazích J. JÁNSKÝ, *Kronika* II, s. 102, 123, 163; *Páni ze Švamberka*, s. 71, 77-79, 81, 94.

Plzně,⁵⁷⁸ které s německým městem vedlo obchodní styky. Vojensky Norimberské podpořil již roku 1449 Fridrich ze Šumburka, zřejmě na popud svého pána Fridricha Saského, který jako protivník Hohenzollernů podporoval každého jejich nepřítele.⁵⁷⁹ Rovněž Oldřich z Hradce byl s Norimberkem v kontaktu: v lednu 1449, těsně před vznikem strakonické jednoty, posílal do města svého posla. O jakou záležitost šlo, nevíme, ale o její důležitosti by teoreticky mohlo svědčit to, že podle určitého náznaku se toto poselstvo možná snažil překazít Jiří z Poděbrad.⁵⁸⁰ Roku 1451 pak Norimberští kontaktovali i Oldřicha z Rožmberka.⁵⁸¹ Ze všech těchto náznaků je možné uvažovat o tom, že se ve strakonické jednotě mohly připravovat jisté plány na spojenectví s Norimberkem a že i Krušinův smír s městem případně byl v intencích celé jednoty, nic konkrétnějšího ale říci nelze.

IV.5. Vztahy se světskými zahraničními spojenci všeobecně

V předešlých třech podkapitolách jsme představili hlavní směry zahraničních styků strakonické jednoty. U předních jednotníků se občas objevují i ojedinělé kontakty s dalšími zeměmi, nebyly však natolik pevné, aby bylo možno uvažovat o jakémkoli spojenectví. Ani Oldřich z Rožmberka, který se od svých přátel (Prokop z Rabštejna, Šlik, Hynek Krušina...) nechával informovat o dění v Říši, ale i v Uhrách, v Itálii či v západní Evropě, nebyl v pravidelném přímém kontaktu se vzdálenějšími knížaty, ač v případě potřeby by mu jeho dosavadní styky jistě stačily ke zprostředkování dalších vlivných známostí.⁵⁸²

Uveďme také o braniborských Hohenzollernech, že předtím, než se definitivně zformovala jejich koalice s poděbradskými, sondoval Fridrich Braniborský půdu i u jednoty strakonické. V dubnu 1449 se obracel na Oldřicha z Rožmberka se žádostí o podporu ve věci Dolní Lužice; Rožmberk jej odkázal na krále Fridricha.⁵⁸³ Záhy se vyjasnila orientace strakonických na jeho rivala Fridricha Saského. Hlavně Hynek Krušina ze Švamberka se na-

⁵⁷⁸ Norimberská odpověď na list Plzeňských s oznámením, že na sjezd přijedou, ve FRA XLII, s. 60-61, č. 35.

⁵⁷⁹ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 257-258.

⁵⁸⁰ LL IV, s. 4, č. 4. Ke dřívějším stykům pánů z Hradce (Menharta) a Norimberských FRA XLII, s. 2, č. 3.

⁵⁸¹ LL IV, s. 315, č. 448. I on se s Norimberkem stýkal dříve, již za husitských válek (LL I, s. 125, č. 183).

⁵⁸² Pozoruhodná je v tomto ohledu akce z ledna 1452, kdy si Rožmberk nechal od Jana Kapistrána napsat doporučující listy francouzskému králi Karlovi VII., vévodovi Filipu Burgundskému a papeži Mikulášovi V., ke kterým všem zřejmě hodlal vyslat poselstva s jakousi žádostí. Snad chtěl tyto osobnosti pohnout k nábožensky založenému odporu proti správcovství Jiřího z Poděbrad, nebo je získat pro podporu rakouského odboje (obě varianty předkládá R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 622, 646-647). Žádné další doklady vzájemných styků s těmito knížaty nejsou dochovány, zdá se, že akce vyzněla do ztracena. Listy v LL IV, s. 330-331, č. 471, 472.

⁵⁸³ Rožmberkova odpověď na markrabího list: ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 8. dubna 1449 (list zřejmě omylem nevydán v LL); srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 387. – S otcem Fridricha II. Braniborského Fridrichem I. Rožmberk koketoval při volbě krále r. 1440 (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 520an.).

cházel s Hohenzollerny v nepřátelství, snad ještě kvůli škodám, které utrpěl od braniborských vojsk při křížových výpravách proti husitům. V roce 1448 se sice zdálo, že se Švamberk blíží s Janem Braniborským ke smíru, avšak záhy bylo nepřátelství obnoveno. Roku 1450 mezi nimi opět naplno zuřila válka, zvláště po Hynkově dohodě s Norimberkem.⁵⁸⁴

Už dřívější panská hnutí a odboje proti panovníkům sháněly své spojence v zahraničí. Dokonce se jejich účastníci někdy při tomto hledání vydávali podobnými směry jako strakonická jednota: opozice proti králům Janovi a Václavovi se spojovala či snažila spojit např. s Wettiny, Habsburky či rakouskou šlechtou.⁵⁸⁵ V mnohém však byla situace v blízkém zahraničí v 15. století odlišná oproti dřívějším dobám. Pokračoval úpadek moci římského panovníka, Fridrich III. se nejvíce zabýval řešením svých vlastních potíží v rakouských zemích. Oproti opozici proti Václavovi IV. se strakonická jednota nemohla opírat ani o členy české královské dynastie, vládoucí v zahraničí, z prostého důvodu, že český trůn byl neobsazen. Říše se v 15. století nacházela ve stavu značné roztržitosti, německá knížata byla na římském panovníkovi fakticky nezávislá a prováděla vlastní politiku prostřednictvím proměnlivých spolků a za účasti v různých válkách a sporech, probíhajících nezřídka i mezi příslušníky téhož knížecího rodu. I strakonické jednotě se nabízela možnost vstupovat do nejrůznějších koalic, avšak najít průsečíky společných zájmů se ukázalo ne vždy snadné.

Je evidentní, že zahraniční politika strakonické jednoty výrazných úspěchů nedosáhla. Z knížat byl jediný, se kterým se podařilo sjednat vojenskou pomoc v optimálním rozsahu, Fridrich Saský, a celé jeho angažmá přineslo strakonické jednotě ve svém důsledku více škody než užitku. Přestože dlouhodobé kontakty se zahraničím u mnohých členů jednoty byly skutečně ještě daleko těsnější než jejich styky s vedlejšími zeměmi Koruny české – mimořádná byla osobnost Oldřicha z Rožmberka, platícího i v zahraničí za předního muže mezi českou šlechtou – ukázalo se, že tyto výhody nejsou samospasitelné. Ani zdůrazňovaná příslušnost do katolického tábora strakonickým u světských knížat nakonec nepomohla. Německým knížatům nečinilo problém spolupracovat s českými utrakvisty, podobně jako v germanofobních Čechách zase každá strana ráda uvítala pomoc od jinak většinou neoblíbených Němců. I poděbradská strana obratně rozvinula intenzivní diplomatickou činnost na cizích dvorech, jak varovně připomínaly mnohé zprávy, a její sílící postavení v Čechách začalo pragmaticky uvažující vládce, jako například krále Fridricha III., odrazovat od sázky na podporu slabší strakonické jednoty.

⁵⁸⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 285, 483, 973; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 71-73, 93-94, 98-100.

⁵⁸⁵ K poslednímu bodu srov. např. spolupráci protivníků Václava IV. se Starhemberky.

Od začátku přitom vhodných potenciálních spojenců, kteří by byli schopni a ochotni se angažovat, nebylo zřejmě tak mnoho – proto si strakonická jednota nemohla mezi partnery příliš vybírat a nemohla opovrhnout ani pomocí od v Čechách mimořádně nepopulárního Fridricha Saského. Při hledání spojenců bylo zapotřebí, aby dotyčný kníže disponoval určitou pohotovou vojenskou silou a aby jej od Čech nedělila přílišná vzdálenost. Knížectví v sousedství Čech žila svými problémy, potřebami a zájmy a bylo nutné, aby vládce spatřoval v případné dohodě se strakonickými prospěch také pro sebe. To se ukázkově podařilo například právě v případě saského kurfiřta, naopak vyčkávavé stanovisko se zdálo výhodnější králi Fridrichovi, neochotnému se jakkoli exponovat. Potřebné a výhodné byly také zmiňované dlouhodobě budované vazby rožmberské strany na mnohé ze sousedních knížat.⁵⁸⁶ Na základě těchto vazeb se sice rožmberské straně podařilo si vytvořit propojenou síť spřátelených knížat, šlechticů a duchovních, kdy se jeden její příznivec mohl za ni přimlouvat u druhého⁵⁸⁷ a kdy bylo možné pomýšlet na vznik širších spojeneckých koalic,⁵⁸⁸ ale vše zůstalo jaksí nedotažené do finálního stadia, kdy by přišla strakonické jednotě účinná pomoc. V té chvíli bylo obtížné hledat nové spojence. Ty našli Rožmberkové nakonec v rakouské opoziční šlechtě, ale příliš pozdě na to, aby tím mohla být situace zachráněna.

Nezavinili však svůj neúspěch také sami členové strakonické jednoty? I oni měli své zájmy a někteří vedli soukromé války, které se někdy vymykaly kontrole vůdců jednoty. Například Hynka Krušinu ze Švamberka musel Oldřich z Rožmberka krotit, ať nezačíná další války,⁵⁸⁹ ve kterých se ani sám Rožmberk asi už příliš nevyznal.⁵⁹⁰ Pan Krušina, v rámci strakonické jednoty asi druhý nejlépe zahraničními styky vybavený člen po Rožmbercích, je pro zkoumání „zahraniční politiky“ strakonické jednoty vůbec zajímavá osobnost. Byl Švamberk ochoten se přizpůsobit potřebám celé jednoty, nebo se řídil jen soukromými zájmy? Je pozoruhodné, že Hynek jako člen jednoty značně přeskupil své spojenecké svazky: jmenujme roztržku s Otou Bavorským, obnovení záští proti Janu Braniborskému, smír s Norimberkem, roztržku s Jindřichem z Plavna, velké sbližení s Fridrichem Saským... Bylo

⁵⁸⁶ Neřekl bych však, že tyto vazby z dřívější byly při uzavírání spojeneckých podmínek „sine qua non.“ Spíše se zdá, že se strakoníci o dlouhodobé vazby rádi opírali, zatímco poděbradští častěji vyhledávali (a dokázali uzavírat) i nová, nečekaná spojení (např. s Otou Bavorským, pokud můžeme soudit).

⁵⁸⁷ Např. nabízel svoji pomoc v tomto smyslu král Fridrich v roce 1448 (LL III, s. 321, č. 459), naopak za nepřímou žádost o přimluvu u krále lze možná považovat list Jindřichovi Bavorskému (LL III, s. 360, č. 507); vztáhneme-li to i na církevní činitele, lze uvést i doporučující listy od Kapistrána aj.

⁵⁸⁸ Patrně je, že se dlouho rýsovala přinejmenším trojčlenná koalice strakonických a obou Fridrichů, která by byla obdobou spolku poděbradských, Hohenzollernů a Viléma Saského, uzavřena ale nebyla.

⁵⁸⁹ LL IV, s. 278-279, č. 389 (srpen 1450).

⁵⁹⁰ Když se měl za Krušinu přimluvit u jeho nepřítele „kněže Hanuše“, adresoval Oldřich svůj list omylem Janovi Bavorskému, zatímco jeho spolujednotník měl na mysli Jana Braniborského (LL IV, s. 275-276, č. 385, s. 282, č. 394; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 98-99).

by asi přehnané vykládat tyto proměny tak, že Švamberk uvedl svou spojeneckou síť do souladu se zájmy strakonické jednoty, neboť motivace všech těchto kroků a jejich případná souvislost s jeho členstvím v jednotě jsou obtížně zjištělné. Rozhodně to však nebyly jen soukromé zájmy, čím se tento jakkoli značně samostatný pán řídil. Podle případu z července 1449 s Otou Bavorským víme, že si Švamberk nechal v důležitých otázkách od Oldřicha z Rožmberka poradit.⁵⁹¹ Jeho diplomatické schopnosti také pomohly celé strakonické jednotě při sjednávání koalice s Fridrichem Saským. Podobná kombinace ohledů na své vlastní i společné zájmy se mohla vyskytovat i u jiných členů jednoty. Na druhou stranu v mnohých případech politika strakonických lépe koordinována být mohla – například ve vztahu k bavorským knížatům společný postup celé jednoty chyběl. Z výše naznačených důvodů to však nebylo jedinou příčinou neúspěchu.

IV.6. Vztahy s církví

Na závěr tohoto oddílu práce se zmiňme o vztazích strakonické jednoty a katolické církve, což je zcela samostatná problematika, kterou zde můžeme spíše jen naznačit. Přes své pouze politické, nikoli náboženské zaměření a přes rozdílnost zájmů panstva od zájmů církevních⁵⁹² představovala strakonická jednota stranu katolickou, jejíž vítězství v Čechách by bezesporu přišlo církvi vhod. Připomeňme, že kurie stále odmítala oficiálně uznat basilejská kompaktáta. Naději na obdržení nějaké formy podpory z Říma dávaly jednotě také důležité kontakty jejích představitelů s církevními hodnostáři.

V době strakonické jednoty již byl letitý spor mezi římským papežem a basilejským koncilem rozhodnut ve prospěch Říma. Předchozího papeže Evžena IV. uznaly rožmberská strana a přes rozpaky některých svých členů i strana mírných utrakvistů Menharta z Hradce již v roce 1446, tedy v době, kdy v říši ještě zdaleka nebylo jasno.⁵⁹³ Naopak poděbradským kališníkům vyhovoval stav, kdy mohli lavírovat mezi Římem a koncillem. K Evženovi se tehdy přikláněl i král Fridrich, který sice oficiálně uznal římské papežství až tzv. vídeňským konkordátem v únoru 1448, ale Evženovo částečné přijetí v Čechách roku 1446 proběhlo za asistence jeho dvořana Prokopa z Rabštejna. Oldřich z Rožmberka mohl i v jednáních

⁵⁹¹ Srov. výše str. 101.

⁵⁹² V Římě se dobře vědělo o tom, že čeští šlechtici drží sekularizované církevní statky, a bylo to považováno za svatokrádež (LL III, s. 220, č. 311; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 165, 242). Restituci církevních statků se pak údajně nikdo nebránil usilovněji než Rožmberkové (R. URBÁNEK, c. d., s. 520, pozn. 4, podle Eneáše).

⁵⁹³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 86-96. Oldřich z Rožmberka se přitom ještě na počátku čtyřicátých let orientoval na Basilej a poté několik let, asi do poloviny desetiletí, zastával neutrální stanovisko (LL III, předmluva, s. VIII).

s církevními představiteli využívat Prokopova prostřednictví,⁵⁹⁴ sám byl ale též v přátelských stycích se dvěma papežovými legáty, kteří působili ve střední Evropě a objevovali se na vídeňském královském dvoře: Janem Karvajalem a Tomášem Parentucellim ze Sarzany.⁵⁹⁵

Po smrti Evžena IV. v únoru 1447 byl za jeho nástupce na apoštolské stoliči zvolen za přítomnosti Prokopa z Rabštejna právě Parentucelli, který přijal papežské jméno Mikuláš V. (1447-1455).⁵⁹⁶ „A také Tvá Milost [Oldřich z Rožmberka] i pan Menhard mají tiem veseli býti, že tak dobrou známenost s papežem máte a že ste jej měli u svém[!] stolu,“ komentoval novinu o Mikulášově volbě Kašpar Šlik.⁵⁹⁷ Příštího roku přijel do Čech Karvajal na legaci, k jejímž výsledkům patřila konverze Menharta z Hradce ke katolicismu.⁵⁹⁸ Karvajalův oficiální příjezd do země si Oldřich z Rožmberka se svými straníky přál již v předchozích letech, kdy s legátem důvěrně vyjednával, mimo jiné i u sebe na Krumlově, a využíval své známosti s ním k maření žádostí poděbradské strany o Rokycanovo uznání.⁵⁹⁹ Místo Rokycany si rožmberská strana snad přála, aby na pražský arcibiskupský stolec dosedl Prokop z Rabštejna.⁶⁰⁰

Jinak také zprostředkovával její styky s církevními špičkami též Eneáš Silvius, další z osob na královském dvoře a zároveň biskup terstský. Činil tak hlavně později, od počátku padesátých let, kdy se Eneáš začal o českou církevní problematiku sám aktivně velmi zajímat. Znovu připomeňme i přátelské styky Rožmberků s pasovským biskupem Leonardem z Laimingu, které mohly být přínosné i ohledně řešení církevních záležitostí.⁶⁰¹ Z jediného dochovaného listu víme rovněž o přátelství Rožmberka se samotným salcburským arcibiskupem Fridrichem z Emmerbergu.⁶⁰²

Kromě Rožmberka a Menharta pěstoval kontakty s nejvyššími církevními představiteli včetně Mikuláše V. plzeňský landfrýd.⁶⁰³ Z jeho jednotlivých členů – a zároveň pozdějších

⁵⁹⁴ Srov. také Rabštejnův list v LL III, s. 185-189, č. 259, o tom, jak před papežem líčil Oldřichovy zásluhy.

⁵⁹⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, zvl. s. 75; LL III, předmluva, s. IX.

⁵⁹⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 164-165.

⁵⁹⁷ LL III, s. 205-206, č. 284; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 96. Mikuláš po své volbě posílal Rožmberkovi osobně děkovné breve za předchozí rožmberské uznání Evžena (zmínka v LL III, s. 197, č. 274). – Podle Urbánka, ČD III/2, s. 165, měl Rožmberk u papeže i své zástupce, za které považuje Urbánek kněze Jana a Martina, zmiňované v korespondenci (šlo by spíše o vyslance ad hoc v době volby papeže).

⁵⁹⁸ O Karvajalově legaci v Čechách R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 236-258.

⁵⁹⁹ Tamtéž, s. 66, 109-110.

⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 97, 166. Prokop sám se k věci stavěl rezervovaně.

⁶⁰¹ Leonard byl rovněž příznivcem papeže Evžena a vzhledem k sedisvakanci pražského arcibiskupství se sporadicky objevil i ve spojitosti s českými církevními záležitostmi, především se sporem o budějovickou faru (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 712, 715; ke sporu viz shora podkapitulu IV.2.). Srov. k Leonardovi také zprávu o touze zadržet Rokycanu, projíždějícího přes Pasov (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 540, pozn. 1).

⁶⁰² LL III, s. 335, č. 478 (rok 1448). Na vřelejší vztahy lze usuzovat z toho, že tématem listu jsou přátelské dary. Žádná další korespondence se nezachovala, avšak o poměru Rožmberků k salcburské arcidiecézi vypovídá také skutečnost, že v roce 1453 vysvětil Jošta z Rožmberka na jáhna právě nástupce arcibiskupa Fridricha (†1451) Zikmund z Volkersdorfu (SOA Třeboň, Cizí rody, z Rožmberka, inv. č. 163, na Monasteriu: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/163/charter#anchor>; srov. A. KUBÍKOVÁ, *Summovní výtah*, s. 147).

⁶⁰³ Srov. např. LL III, s. 197-198, č. 274.

členů strakonické jednoty – byl Jan z Rýzmburka již při volbě papeže Evžena roku 1431 strážcem konkláve, stejně jako o 16 let později Rabštejn;⁶⁰⁴ s Karvajalem udržoval kontakt Hynek Krušina ze Švamberka.⁶⁰⁵ Mezi členy strakonické jednoty patřil rovněž strakonický velkopřevor johanitského řádu Václav z Michalovic. Ten byl ze své pozice také ve spojení s Karvajalem⁶⁰⁶ a dalšími církevními představiteli. Paradoxně mu ale někdy pomáhal se styky s papežskými legáty laik Oldřich z Rožmburka.⁶⁰⁷

Nebyla to jenom světská knížata, na které se Oldřich z Rožmburka obracel při usilovném hledání spojenců po dobytí Prahy roku 1448. Zdá se, že hlavním prostředníkem ve styku s církevními špičkami měl být opět kardinál Karvajal. Oldřich se s ním setkal hned při svém zářijovém pobytu ve Vídni při jednání o oficiálních českých požadavcích; vzájemné srozmění Oldřicha s legátem je patrné nejen z Karvajalovy odpovědi českým stavům, pro kališníky nepříliš příznivé,⁶⁰⁸ ale také z církevních milostí, které Rožmburkovi ve Vídni udělil.⁶⁰⁹ Karvajal pak o dobytí Prahy informoval i papeže.⁶¹⁰ V prosinci téhož roku se Rožmburk na kardinála dotazoval u biskupa Leonarda Pasovského; ten však věděl jen tolik, že Karvajal nedávno jel z Norimberka kamsi do Porýní.⁶¹¹ Ve vzdálených končinách ztratil kardinál přehled o dění v Českém království. Poslal proto sám Prokopovi z Rabštejna list, ve kterém žádal o informace o českých událostech a zda byl propuštěn Menhart z Hradce. Prokop krátce po Novém roce Karvajalovo psaní přeposlal do Krumlova.⁶¹² V květnu 1449 se Rožmburkovi ozval Hynek Krušina ze Švamberka, že má „od kardinála poselství nyní“ a že chce o tom s Oldřichem promluvit.⁶¹³ Zprávy o Karvajalovi pak Rožmburk psal Prokopovi z Rabštejna a ten hodlal též poslat legátovi list o Rožmburkových záležitostech.⁶¹⁴ Protože se ale Oldřichovo psaní Prokopovi nedochovalo, o obsahu jednání s Karvajalem se stále můžeme jen domýš-

⁶⁰⁴ LL III, s. 205-206, č. 284.

⁶⁰⁵ O tom níže. Co se švamburského pána týká, z jeho rad Rožmburkovi roku 1446 vyplývá, že jevil značný zájem o církevní problematiku a o obsazení arcibiskupského stolce. Prosazoval dodržování kompaktát, i když ve svérázném pojetí, které mu jako katolíkovu vyhovovalo (LL III, s. 161-162, č. 227).

⁶⁰⁶ Zmínka o kardinálově psaní v LL III, s. 364, č. 511 (rok 1448).

⁶⁰⁷ LL III, s. 105, č. 149 a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 75.

⁶⁰⁸ Karvajal další jednání o kompaktátech před papežem podmínil, obdobně jako král Fridrich v otázce Ladislava, odčiněním novot a uklidněním Čech i Moravy (AČ II, s. 243-244, č. 22; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 329).

⁶⁰⁹ Jednalo se o povolení si zvolit svého zpovědníka a také si zřídit přenosný oltář (LL III, s. 350-355, srov. i předmluvu, s. XI). Rožmburk tím, že o tyto milosti požádal, se zřejmě chtěl také prezentovat jako zbožný muž, který je pravým bojovníkem za katolickou víru. – Po svém odjezdu z Vídně se Oldřich snažil zůstat s Karvajalem v kontaktu prostřednictvím bývalého novoměstského purkmistra Pavla z Dětrichovic (LL III, s. 358, č. 504).

⁶¹⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 311, pozn. 3. Papežovi psal i Eneáš Silvius.

⁶¹¹ LL III, s. 378-379, č. 536.

⁶¹² LL IV, s. 2-3, č. 3. Ve styku s legátem Karvajalem tehdy byla i pražská kapitula, toho času v Plzni (ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 2. ledna 1449; též R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 539, pozn. 2).

⁶¹³ LL IV, s. 57, č. 66.

⁶¹⁴ LL IV, s. 64-65, č. 79. K tomuto i k předchozí korespondenci také R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 335, 338, 377.

let, tím spíše, že se zde nit dokladů o tomto jednání strakonické jednoty s legátem přetrhává. Víme, že s ním napotom zůstával ve spojení Hynek Krušina.⁶¹⁵ Karvajal pak působil více v Římě, kde platil za znalce českých poměrů; o nich ho informoval v letech 1450-1451 Eneáš Silvius na základě zpráv od Rožmberka i na základě své vlastní návštěvy v Čechách.⁶¹⁶

Karvajalovým prostřednictvím vstupovala strakonická jednota v kontakt i s římskou kurií, od které si slibovala jistou pomoc, která nepochybně měla přesahovat rámec dosavadního maření kališnických žádostí o potvrzení kompaktát a Rokycany. Oldřich z Rožmberka přímo psal, že doufá, „že se Otec svatý k tomu, jakož se nadějem, přičiní, že ty věci, dá-li Bóh, všecky dobře pójdu.“⁶¹⁷ Opět zde ale platí, že konkrétní podobu plánů můžeme pouze odhadovat. Karvajal sice v roce 1448 před svou pražskou legací, ještě neznalý českého prostředí, údajně naznačoval dokonce cosi o křížové výpravě proti českým utrakvistům,⁶¹⁸ reálně ale nic takového zatím nepřicházelo v úvahu. Církev nicméně mohla strakonické jednotě pomoci hlavně v rovině diplomatické, propagandistické, v krajním případě i použitím nástrojů typu interdiktu. Pravděpodobně se však nepodařilo dotáhnout toto kolo jednání s církví za prostřednictvím Karvajala k žádnému hmatatelnému výsledku. Jako čirou hypotézu lze uvést, že v souvislosti s vyhrocováním situace v Čechách, kdy obě strany začínaly být odhodlané vyřešit spor zbraněmi a soustředily se na jednání se světskými spojenci, snad mohl zájem Rožmberka a jeho spolujednotníků o pomoc od církve dočasně poněkud ochladnout.

Nová sázka rožmberské strany na církev spadá až do doby po uzavření míru na přelomu let 1450 a 1451. Začátkem roku 1451 přiváděly Rožmberky ke kurii především soukromé záležitosti.⁶¹⁹ V té době již bylo rozhodnuto o provedení dvojité církevní akce ve střední Evropě včetně českých zemí: na legaci byl vyslán učený kardinál Mikuláš Kusánský, k jehož úkolům patřilo jednat s představiteli českého utrakvismu, zatímco u širokých vrstev obyvatel měl vášeň pro katolickou víru probouzet fanatický kazatel, františkánský mnich Jan Kapistrán. Jejich vyslání bylo dílem vysoké politiky, za kterým se v pozadí skrýval i vliv Habsburků a Fridrichova rádce Eneáše Silvia. Ostatně česká problematika představovala jen jeden

⁶¹⁵ 7. ledna 1450 sděloval Chebským, že na jejich žádost psal kardinálovi (NA Praha, Sbírka prepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 4. karton 1450-1461).

⁶¹⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 512-513, 541. Eneášův zájem o českou problematiku byl však spjatý s politikou krále Fridricha. Tudiž později, jednak proto, že se strakoníci s králem roku 1451 rozešli, jednak díky jistým osobním Eneášovým sympatiím pro Jiřího z Poděbrad, pak podával Eneáš kurii dobrozdání pro rožmberskou stranu méně příznivá.

⁶¹⁷ Koncept Rožmberkovy zprávy ze září 1449, určené pro veřejnost (LL IV, s. 105, č. 126); srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 359.

⁶¹⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 178.

⁶¹⁹ Šlo o získávání papežských dispensů a milostí pro mladého Oldřichova syna Jošta, začínajícího duchovní kariéru. SOA Třeboň, Cizí rody, z Rožmberka, inv. č. 150 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/150/charter#anchor>); A. KUBÍKOVÁ, *Summovní výťah*, komentáře, s. 147.

z okruhů, na které byla akce zaměřena. Zda i čeští katolíci měli v přípravě toho všeho přeci jen nějakou roli, lze stěží zjistit. Nepochybně jim ale především přítomnost Kapistrána, horlícího proti platnosti kompaktát a obracejícího lidi s větším či menším úspěchem ke katolicismu, přišla vhod.⁶²⁰

Samotný papež Mikuláš psal Oldřichovi z Rožmberka v červnu 1451 jakýsi list, který byl do Krumlova doručen přes Prokopa z Rabštejna. Souvislost s Kusánského legací prozrazuje Prokopova poznámka, že Oldřich má odpovědět, dokud je legát ve střední Evropě.⁶²¹ Kusánského pak přímo kontaktoval krumlovský pán asi zjara 1452, kdy za ním vypravil posla se žádostí, aby legát diplomaticky podpořil rakouskou opozici, k níž Rožmberkové tehdy již přidali, a aby se on (a potažmo i papež) svým vlivem přičiňoval o vydání krále Ladislava z moci Fridricha III.⁶²² Postoj církve v této otázce ale byl jiný, k čemuž se vrátíme níže. Zda se krom toho snažil Oldřich nějak Kusánského ovlivnit v probíhajícím jeho jednání s českými kališníky, nevíme. Na předběžný sjezd Čechů s Kusánským v Řezně v červnu 1452 vyslal Oldřich svého zástupce Václava z Krumlova. Sjezd ale skončil bez výsledku a stejně se prý jednalo o jiných věcech, než Rožmberkové mysleli.⁶²³

Jan Kapistrán začal své působení v českých zemích v létě 1451 na Moravě, mimo jiné pobyl ve Znojmě, kde měl hrad Arnošt z Leskovce. Do Čech pak dorazil v říjnu 1451, a to nejprve na Krumlov, na pozvání rožmberského pána, s jehož rodinou se zde sblížil. Přijal Rožmberky do bratrství františkánského řádu;⁶²⁴ jeho přítomnost u listopadové Oldřichovy rezignace na spravování dominia, které předal synům, se vykládá různě.⁶²⁵ Především ale měl být Kapistrán Oldřichovi nápomocen podobně jako kardinál Kusánský při jeho dalších politických plánech a vystavil mu – již po svém odjezdu z Krumlova – doporučující listy pro papeže a zahraniční panovníky. Jak bylo řečeno, v tomto případě se mohlo jednat o akci zaměřenou již přímo proti Jiříkově správcovství.⁶²⁶ Z intenzivní korespondence mezi Rožmberkem a Kapistránem v letech 1451-1452 se dochovalo devět listů, oba si zasílali

⁶²⁰ O Kusánském a Kapistránovi R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 548-594; o Kapistránově misii dále např. František ŠMAHEL, „*Spectaculum fidei*“. Českomoravské misie Jana Kapistrána, in: TÝŽ, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 402-406; J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 134-137, 374.

⁶²¹ LL IV, s. 318, č. 455; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 550, pozn. 3.

⁶²² LL IV, s. 333, č. 475. Rožmberská prosba na Kusánského byla vlastně součástí širší diplomatické akce, již se rakouská opozice pokoušela získat na svou stranu kurii (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 630, pozn. 2; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 87).

⁶²³ Václavova zpráva v LL IV, s. 342-343, č. 483; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 589.

⁶²⁴ O jistém demonstrativním a legitimačním významu podobných aktů, kterými Oldřich upevňoval své pouto s katolickou církví, Miloslav POLÍVKA, *Ulrich von Rosenberg und seine Umgebung*, in: *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Berlin-Brandenburg 2000, s. 59-72, zde s. 70-71.

⁶²⁵ Dokumenty v LL IV, s. 324-327, č. 463, 464. O Kapistránově vlivu na Oldřichovu rezignaci např. A. SEDLÁČEK, *Hrady* III, s. 29; za pouhého svědka jej naopak považuje R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 573.

⁶²⁶ Viz výše pozn. 582 v předchozí podkapitole IV.5.

zprávy i polemické spisy proti utrakvistům a kazatel neustále nabádal Rožmberka k vytrvalosti v boji proti kacířství.⁶²⁷ Do nitra Čech se Kapistrán kvůli silně nepříznivému postoji poděbradské strany nakonec zajít neodvážil (zatímco Mikuláš Kusánský odmítal překročit hranice Čech vůbec). Z dalších Kapistránových destinací na hranici Čech je jednoznačně doložen už jen pobyt v Chebu a v Mostě, kde se setkal s Hynkem ze Švamberka (Cheb)⁶²⁸ a s Mikulášem z Lobkovic (Most).⁶²⁹ Pouze podle pozdější tradice měl pobývat i v dalších českých katolických městech, opět pod ochranou členů strakonické jednoty: v Jindřichově Hradci, v Plzni či v Kadani.⁶³⁰

Záhy nebylo tajemstvím, že cílem bojovného kazatele je podnítit novou křížovou výpravu do Čech; jednal o tom i s Janem Hunyadym a s bavorskými a jinými knížaty.⁶³¹ Je ovšem otázka, jestli se v tomto již jeho cíle nezačaly se zájmy českého katolického panstva rozcházet. Například Hynek Krušina ze Švamberka měl v dobré paměti, jaké škody během husitských válek napáchali němečtí křižáci na jeho panství,⁶³² a snad by si tedy novou křížovou válku ani nepřál. Především ale nebyla pro takový podnik příznivá politická situace a rozhodně na to nepomýšlel papež Mikuláš.⁶³³ Ten nechtěl předbíhat Kusánského jednání s utrakvisty a volil vůči nim opatrný postup především z ohledu na Fridricha III.⁶³⁴ Římský panovník byl tehdy papežův spojenec – Mikuláš jej nejen z vděčnosti za vídeňský konkordát na jaře 1452 korunoval na císaře, následně jej plnou svou vahou podpořil proti rakouské opozici a krátce poté mu povolil i využívat pomoci schizmatiků, tj. utrakvistů, kterou nový

⁶²⁷ Zajímavý je také rozhořčený Kapistránův list Oldřichovi poté, co se dozvěděl o jeho kapitulaci před Jiřím z Poděbrad v září 1452. Podle kazatele si celé Německo nyní říká, že byla bez boje poražena sláva rožmberského domu; Oldřich podle něho měl počkat na příchod syna Jindřicha z Rakous, který již byl prý nablízku. Nyní mohl Oldřich vše napravit jedině tím, že by dohodu s Jiřím urychleně odvolal (LL IV, s. 359-360, č. 496).

⁶²⁸ Zde vystavil Švamberkům listinu ohledně konání bohoslužeb (8. prosince 1451; NA Praha, fond Františkáni Praha, sign. 23 – <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RF/23/charter#anchor>).

⁶²⁹ Mikuláš z Lobkovic měl též přečíst Kapistránovu apologii na svatojiřském sněmu, kvůli nepřátelské náladě shromážděných vůči Kapistránovi se ale neodvážil s ní veřejně vystoupit (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 582-583).

⁶³⁰ Petr HLAVÁČEK, *Kadaň mezi středověkem a novověkem*. Deset kapitol z kulturních a náboženských dějin severozápadních Čech, Ústí nad Labem 2005, s. 37-47; o Plzni J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 374; o Hradci F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce* I/I, s. 206-207. – Kapistránova misie v Čechách skončila jeho odjezdem z Mostu v červnu 1452. V dalších letech ještě působil ve Slezsku a opětovně na Moravě.

⁶³¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 574-577; J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 135-137.

⁶³² J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, zvl. s. 70an.

⁶³³ Uspořádání kruciáty by vůbec bylo náročným a nejistým podnikem. Bylo by nutné také kromě jiných příprav, aby papež nejprve zneplatnil kompaktáta, a už to Mikuláš na rozdíl od svého nástupce Pia II. odmítal.

⁶³⁴ Císař, který se sblížil s poděbradskou stranou, sám v říjnu 1452 formálně nařídil Čechům zachovávat kompaktáta (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 594).

císař velmi potřeboval.⁶³⁵ Papežův postoj k Jiřímu tak byl i z tohoto důvodu mírný a rožmberská strana se další pomoci od církve nedočkala.⁶³⁶

Celkově tak u církve strakonická jednota dosáhla mnohem menšího úspěchu než pozdější jednota zelenohorská. Ať již strakoničtí páni byli nakloněni krajní možnosti křížové výpravy či nikoliv, podpora od církve zůstala za očekáváním. Kontakty Rožmberka a některých jeho straníků sahaly na pomyslném žebříčku církevní hierarchie do značně vysokých pater, a aniž přesně rozumíme všem jeho skrytým plánům, je patrné, že se Oldřich usilovně snažil využít styků s Karvajalem, Kapistránem, Kusánským či samotným papežem k naplnění svých politických cílů. Měl však jen dílčí úspěchy. Kapistránova misie přišla pro české katolíky pozdě, v době, kdy postavení poděbradské strany již bylo dostatečně silné. Z politických důvodů ani papež Mikuláš V. nezaujal rozhodný postoj proti utrakvistům.

⁶³⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 574-575, 593-594, 615, 646-648. Dalším důvodem papežova umírněného postoje mohly být podle Urbánka i obavy ze styků utrakvistů s pravoslavnou církví, pokud o nich kurie věděla.

⁶³⁶ Mohli bychom si položit otázku, do jaké míry si rožmberská strana u církve uškodila právě svým příklonem k rakouské stavovské opozici (z osob zde pojednaných s Rakušany sice sympatizoval Kapistrán, ovšem Eneáš ani Karvajal spolu s papežem nikoli) a zda se tím nepřipravila o výraznější podporu od církve. Pravděpodobně ano – zřejmě aniž to dopředu tušila – ale jen proto asi nelze nepovažovat postup Rožmberků za chybný. Možnosti církve zasáhnout do politického sporu strakonické jednoty s poděbradskou stranou byly asi pořád menší (pokud tedy pomineme celkově problematickou krajní variantu křížové výpravy) než to, co mohlo přinést spojenectví se světskými knížaty, úspěšná válka či, jak Rožmberkové marně doufali, vláda Ladislava Pohrobka.

V. Členové strakonické jednoty

V následující části práce se z různých hledisek zabýváme těmi, kdo strakonickou jednotu tvořili. Tedy především jejími členy, ať už jde o osoby nebo instituce (města), případně stoupenci, kteří ji podporovali bez toho, aby do ní formálně vstoupili. Budeme při tom pracovat se shromážděnými údaji o jednotlivých osobnostech, které tvoří přílohy této práce,⁶³⁷ na něž se už dále zpravidla nebude speciálně odkazovat.

Šlechtické osobnosti a města tak či onak spojená se strakonickou jednotou lze pracovně rozdělit podle vztahu k jednotě do několika kategorií:

Za prvé: Zakládající členové jednoty podle jejího ustavujícího zápisu:⁶³⁸ Oldřich a Jindřich z Rožmberka, Václav z Michalovic, Hynek Krušina a Jan ze Švamberka, Jan Švihovský z Rýzmburka, Oldřich a Jan⁶³⁹ z Hradce, Jindřich Libštejnský z Kolovrat, Bedřich ze Strážnice a Jan z Lobkovic.

Za druhé: Ti, u nichž je dochovaný přiznávací list k jednotě nebo byli jmenováni na některém z oficiálních seznamů jednotníků: města Plzeň⁶⁴⁰ a České Budějovice,⁶⁴¹ Jan Ozor z Boskovic a Václav Hecht z Rosic,⁶⁴² Mikuláš z Lobkovic, Fridrich a Aleš ze Šumberka, Jindřich z Weidy a město Kadaň,⁶⁴³ Bernart z Cimburka⁶⁴⁴ a Hanuš z Kolovrat;⁶⁴⁵ dále pak Jan z Ústí, Kuneš Rozkoš z Dubé, Jan Kolda ze Žampachu a Kryštof Šof,⁶⁴⁶ Vilém mladší z Rýzmburka, který nahradil svého otce Jana z Rýzmburka, a Jan Blankštejn z Vartenberka.⁶⁴⁷

⁶³⁷ Především Příloha č. 1 s katalogem jednotlivých členů. Speciálně majetkovým otázkám pak jsou věnovány přílohy č. 2 a 3.

⁶³⁸ LL IV, s. 7, č. 10.

⁶³⁹ Jan z Hradce ovšem s tou výhradou, že je v zápise sice jmenován, ale z osobních důvodů na strakonickém sjezdu nebyl, nepřivěsil k němu svou pečeť a zůstal spíše neoficiálním členem jednoty.

⁶⁴⁰ Přiznávací list s průvodním dopisem, 22. dubna 1449: LL IV, s. 48-49, č. 56 a pozn. 3.

⁶⁴¹ Přiznávací list 30. dubna 1449: AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

⁶⁴² Přiznávací list 15. června 1449: AČ III, s. 541, č. 533.

⁶⁴³ Přiznávací list 31. srpna 1449: AČ III, s. 541, č. 533 (reg.), průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

⁶⁴⁴ Přiznávací list 11. června 1450: AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

⁶⁴⁵ Přiznávací list 23. června 1450: AČ III, s. 546, č. 560 (reg.).

⁶⁴⁶ Tito byli poprvé uvedeni na seznamu pomocníků jednoty asi z května 1449 v SOA Třeboň, Historica, sign. 1114, inv. č. 1494 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J111&id=112498>). Seznam zřejmě patří k listu Oldřicha z Hradce z 12. května 1449 (LL IV, s. 59-60, č. 71).

⁶⁴⁷ Tito jsou jmenováni na dalším seznamu stoupenců z roku 1450: LL IV, s. 265-267, č. 374. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376, soudí, že soupis vznikl až po červnových přistupech posledních členů. Ale vzhledem k tomu, že nejnovější členové – Hanuš z Kolovrat a Bernart z Cimburka – jsou dopsáni jinou rukou až zcela na konci seznamu (srov. originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1458, inv. č. 1891 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J145&id=112896>), nelze podle mně vyloučit ani dřívější vznik seznamu, i když logicky by se pořízení soupisů hodilo skutečně až k jednáním mezi oběma jednotami, která začala počátkem června 1450.

Za třetí: Ti, u kterých je doloženo poměrně aktivní vystupování na straně jednoty, ale mezi jednotníky jsou uváděni nanejvýš v různých smlouvách, glejtech apod., případně v korespondenci či ve vyprávěcích pramenech: Arnošt z Leskovce,⁶⁴⁸ Děpolt z Rýzemberka,⁶⁴⁹ Vaněk z Pecky,⁶⁵⁰ Jindřich ze Sobětic,⁶⁵¹ Jan Bechyně z Lažan.⁶⁵² V některých případech šlo o služebníky panských členů jednoty, avšak v jednotě zastávali poměrně důležité úlohy.

Za čtvrté: Všichni ostatní, kteří se objevují ve spojitosti s jednotou v pramenech uvedených u předchozí skupiny, ale nenajdeme u nich aktivnější činnost v rámci jednoty: bývalý purkrabí Pražského hradu Janek z Hrádku a Kralovic,⁶⁵³ Půta z Útěšic,⁶⁵⁴ několik vladyků uvedených na vildštejnské smlouvě⁶⁵⁵ jako jistci za strakonickou jednotu a konečně někteří šlechtici z Moravy a město Jihlava, o kterých byla řeč výše v příslušné kapitole.⁶⁵⁶ Dále pouze krátkodobí spojenci jednoty: Jan Sádlo ze Smilkova,⁶⁵⁷ Přibík z Klenového,⁶⁵⁸ neoficiálně město Cheb.⁶⁵⁹ Jednota také mohla počítat s podporou bývalých purkmistrů pražských měst Pešíka z Kunvaldu⁶⁶⁰ a Pavla Dětrichovice.⁶⁶¹

Do této práce, tedy jak do této kapitoly, tak do přílohy, byli pojeti protagonisté pomyslné první, druhé a třetí skupiny, zatímco poslední skupina čtvrtá zůstane stranou.⁶⁶² Pokud dále

⁶⁴⁸ Jmenován u T. PEŠINY z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 646, či ve smlouvě na sjezdu v Jindřichově Hradci, kde byl dokonce zvolen jedním z ubrmanů za strakonickou jednotu (LL IV, s. 39-43, č. 45).

⁶⁴⁹ Uveden v korespondenci (mezi adresáty listů pro strakonickou jednotu v LL IV, s. 95-96, č. 117, 118), na vildštejnské smlouvě jako jeden z jistců za strakonickou jednotu (LL IV, s. 241, č. 345), na přiznávacím listě k ní (LL IV, s. 244-245, č. 348) a v glejtu ke kateřinskému sněmu (LL IV, s. 299-300, č. 424).

⁶⁵⁰ Jako spojenec je jmenován pouze v korespondenci, poprvé v LL IV, s. 64, č. 77.

⁶⁵¹ Jmenován ve vildštejnské smlouvě jako jistec, na přiznávacím listě k ní a později i v glejtu k benešovskému sněmu (LL IV, s. 319, č. 457).

⁶⁵² V glejtu k benešovskému sněmu. Srov. o něm R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376, pozn. 4.

⁶⁵³ V hradecké smlouvě v LL IV, s. 39-43, č. 45. O jeho osobnosti např. Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992, s. 172-173. Podle A. SEDLÁČKA, *Hrady XV*, s. 192, byl oním Hrádkem, po kterém se psal, nejspíše Hrádek u Ctiboře u Vlašimi.

⁶⁵⁴ Jmenován na přiznávacím listě k vildštejnské smlouvě mezi dalšími členy jednoty (LL IV, s. 244-245, č. 348).

⁶⁵⁵ LL IV, s. 241, č. 345.

⁶⁵⁶ Viz podkapitulu IV.1. o jednotlivých korunních zemích, konkrétně část o Moravě.

⁶⁵⁷ Srov. jeho list z počátku roku 1449 LL IV, s. 17, č. 15, též R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 349. Později už patřil k poděbradské jednotě.

⁶⁵⁸ O jeho lavírování mezi poděbradskou a strakonickou jednotou J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 115.

⁶⁵⁹ O Chebu víme, že zůstal formálně neutrální. Měl ale vazby na Hynka Krušinu ze Švamberka a se strakonickou jednotou sympatizoval. Na Krušinův popud Chebští v březnu 1450 neumožnili ve svém městě konat sjezd poděbradské jednoty s německými knížaty. Později byli i žádáni o přímou vojenskou pomoc jednotě, ale nevíme, zda ji poskytli. Viz např. J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 160-165.

⁶⁶⁰ Už v lednu 1449 vzkázal rožmberské straně svou podporu (LL IV, s. 6, č. 7).

⁶⁶¹ O Dětrichovicovi, který později vstoupil do služby pánů z Rožmberka, Robert ŠIMŮNEK, *Rožmberská klientela 15. století I*. Pavel Dětrichovic, novoměstský purkmistr v rožmberských službách, in: Výběr 37, 2000, č. 3, s. 186-193. Už k r. 1448 viz LL III, s. 358, č. 504.

⁶⁶² Bereme tak do úvahy nejenom bezpečně prokazatelné členy, ale i spojence jednoty, kteří na její straně aktivně vystupovali, ačkoli hranice mezi třetí a čtvrtou skupinou není a vzhledem k torzovitosti pramenů ani nemůže být zcela ostrá. Např. u konkurenční poděbradské jednoty by rozlišování na formální a neformální členy kvůli torzovitější pramenné základně ani nebylo dost dobře možné, a také proto tak nečiníme ani u jednoty strakonické. Rovněž by nemělo valný smysl rozlišovat mezi členy zakládajícími a později přistoupivšími, neboť musíme

bude řeč souhrnně o členech jednoty či jednotnících, budou míněni příslušníci oněch tří skupin, tedy přímí členové i neaktivnější neformální spojenci jednoty: celkem 33 členů, z toho 22 pánů, 8 zemanů a 3 královská města.⁶⁶³

V.1. Rody zúčastněné ve strakonické jednotě

Pokud jde o složení strakonické jednoty ze stavovského hlediska, vstoupili do jejích řad představitelé patnácti panských rodů (z Rožmberka, z Michalovic, ze Švamberka, Švihovští a Dolanští z Rýzmburka, z Hradce, Libštejnští z Kolovrat, z Boskovic, ze Šumburka, z Weidy, z Cimburka, z Ústí, z Dubé-Benešovic, Šofové čili Schaffgotschové, Děčínští z Vartenberka, z Pecky), sedmi rodů vladyckých (ze Strážnice, z Lobkovic, Hechtové z Rosic, Koldové ze Žampachu, z Leskovce, ze Sobětic, Bechyňové z Lažan), přičemž jeden pán (Václav z Michalovic) a jeden vladyka (Bedřich ze Strážnice) byli zároveň duchovního stavu, a konečně tři města jako kolektivní členové jednoty (Plzeň, České Budějovice, Kadaň), která ale v této podkapitole pustíme ze zřetele.

Z panských rodů zaujímají výrazný podíl přední starobylé české rody, hrající významnou roli v české politice již přibližně od 13. století a toužící navazovat na slavné rodové tradice. To platí o pánech z Rožmberka, z Hradce, z Michalovic, z Rýzmburka, z Ústí, z Dubé, z Vartenberka, na Moravě se proslavili páni z Boskovic a z Cimburka. Přibližně do doby Karla IV. pak spadají počátky politického a majetkového vzestupu pánů ze Švamberka a z Kolovrat. Za svým zenitem byli v době strakonické jednoty ze jmenovaných rodů pouze páni z Dubé, z Ústí, částečně Vartenberkové. V některých případech jednotníci pocházeli z vedlejších či chudších větví svého rodu a honosit se mohli více svým slavným erbem a tradicemi než svým skutečným postavením: zde jmenujme Moravany Jana z Boskovic a Bernarta z Cimburka, a dále Děpolta Dolanského z Rýzmburka a Jana Blanského z Vartenberka, i když ti se mohli opírat o podporu svých stále majetných a vlivných strýců ze švihovské větve Rýzmburků, respektive z děčínské větve Vartenberků.⁶⁶⁴ Celkově málo významný byl jen jeden z oněch patnácti panských rodů strakonické jednoty, páni z Pecky (původně ze Železnice).⁶⁶⁵ V přípa-

posuzovat sílu jednoty především až k roku 1450, kdy její souboj s poděbradskou jednotou dospěl do rozhodující fáze (pokud některý člen k jednotě nepatřil ani v té době, bude na to upozorněno).

⁶⁶³ Srov. také soupis členů u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 374-376. Zde se u některých jmen od něho odchyliji.

⁶⁶⁴ U Jana Blankštejna z Vartenberka to ovšem asi neplatí pro dobu jeho členství ve strakonické jednotě: Tehdy snad nastala mezi Janem a jeho příbuznými jakási roztržka, neboť děčínští Vartenberkové se po celou dobu hlásili k jednotě poděbradské.

⁶⁶⁵ O stavovské příslušnosti strakonické jednoty Vaňka z Pecky viz Přílohu č. 1. Mezi pány je jmenován např. ve svědectvích řadách listin (AČ II, s. 68-69, č. 16, 17).

dě Koldy ze Žampachu se pak jednalo o pokles původně panského rodu až mezi nižší šlechtu.⁶⁶⁶ V ostatních případech ale máme před sebou nejpřednější osobnosti českého panstva.

Zvláštním případem jsou rody pocházející z území mimo Čechy a Moravu. Z vedlejších zemí Koruny šlo o dva rody slezské: o jednoho zástupce rodu Schaffů/Šofů a v rámci nižší šlechty o Bechyně z Lažan, což byla v Čechách již ve druhé generaci usedlá větev rytířů ze Seidlitz.⁶⁶⁷ Další dva rody zúčastněné ve strakonické jednotě přišly do Čech z Německa. U pánů ze Šumberka je ještě nutno rozlišovat mezi jednotlivými větvemi: Aleš ze Šumberka pocházel z větve, která byla již po generaci usazená v Čechách a spojená i příbuzenskými vazbami s českým panstvem, zatímco další člen Fridrich ze Šumberka náležel k větvi, která zůstala na wettinském teritoriu; kromě svého angažmá v jednotě přišel Fridrich do styku s Čechami poměrně zřídka.⁶⁶⁸ Podobně na tom byl představitel jedné z linií rozvětveného fojtského rodu Jindřich z Weidy, který se v Čechách zakoupil až ve třicátých letech 15. století, přičemž jiná větev fojtů, z Plavna, žila v Čechách už mnohem déle. Celkově však představovalo usazování se cizí šlechty v Čechách poměrně běžný jev a strakonická jednota nebyla o nic „internacionálnější“ než jednota poděbradská, která sdružovala ve svých řadách zástupce rodů z Koldic, z Donína, z Ilburka, z Bergova či rovněž ze Šumberka.

Pokud jde o nižší šlechtu, bilance je u strakonické jednoty velmi chudá. Vladycké rody netvořily ani třetinu počtu zastoupených šlechtických rodů. Mezi nimi ovšem ještě vyčleňme ty nižší šlechtice, u kterých je doložený či velmi pravděpodobný služební poměr k některému ze panských jednotníků: vladyky z Leskovce, ze Sobětic a z Lažan. Zbývají tak pouhopouhé čtyři vladycké rody, jejichž představitelé se ke strakonické jednotě přihlásili opravdu z vlastního rozhodnutí: z Lobkovic, ze Strážnice, Koldové ze Žampachu a Hechtové z Rosic. Přitom i k těmto čtyřem lze vznášet jisté výhrady: předkové Koldů byli původně panským rodem, Lobkovice naopak čekalo povýšení do panského stavu v blízké budoucnosti⁶⁶⁹ a už v době strakonické jednoty se vyrovnali svým majetkovým zázemím i politickým významem leckterým pánům. Bedřich ze Strážnice byl zase zároveň duchovní.

⁶⁶⁶ V. WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu*, s. 16. Vyloučit toto nemůžeme ani u některých výše jmenovaných chudších pánů, např. u Děpolta z Rýzmburka (viz opět Přílohu č. 1)

⁶⁶⁷ Viz také výše podkapitolu IV.1., část o Slezsku.

⁶⁶⁸ Fridrich také byl jediným členem jednoty, u kterého nemůžeme jasně prokázat vlastnictví majetku v Čechách či na Moravě, i když nelze vyloučit držbu hradu Žeberku. R. 1450 mu shodou okolností připadl do správy majetek českých příbuzných, když se stal poručíkem dětí zemřelého Aleše ze Šumberka. Fridrich se sice oženil s paní z Gutštejna, ale následně vrátil do Míšně a působil tam. Z literatury o rodu Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumberka*. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. pol. 15. st. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009; C. MÜLLER, *Schönburg*.

⁶⁶⁹ Roku 1459 byli Mikuláš a Jan z Lobkovic povýšeni císařem Fridrichem III. do stavu říšských svobodných pánů, české panstvo přijalo jejich potomky mezi sebe r. 1479.

Zatímco první tři jmenované vladyské rody se k jednotě přidaly díky osobním vazbám na Rožmberky nebo pány z Hradce, v ostatních případech šlo většinou o specifické případy osobností, které spíše lavírovaly mezi rožmberskou a poděbradskou, případně táborskou stranou.⁶⁷⁰ Vladyky, kteří by se ke konzervativní strakonické jednotě přidali z jakéhosi politického přesvědčení, bychom hledali obtížně. U některých pochopitelně něco takového mohlo spolupůsobit, ale to nic nemění na tom, že strakonická jednota oslovovala nižší šlechtu (a města) minimálně.

Dalším aspektem jsou i u vladyských rodů otázky jejich starobylosti či „novosti“. Několikasetleté kořeny můžeme vysledovat ze sedmi jmenovaných rodů jen u dvou: Koldů ze Žampachu a vladýků z Lažan.⁶⁷¹ Delší rodokmen lze sestavit ještě u moravských Hechtů z Rosic, ale dlouho nedosahovali většího významu.⁶⁷² Střední kategorii by představovaly rody, jejichž počátky společenského vzestupu spadají do doby Václava IV., tedy v generaci otců členů strakonické jednoty: vladkové z Lobkovic a ve skromnějším měřítku vladkové ze Sobětic.⁶⁷³ Konečně mladé rody, které vstoupily na scénu až za husitských válek, byly zastoupeny ve vladycích ze Strážnice a z Leskovce.⁶⁷⁴

Obecně se v souvislosti se společenským pohybem, který přinesla husitská revoluce, hovoří o „nové“ šlechtě či dokonce tzv. válečnické aristokracii. Šlo o většinou vladyské osobnosti, které výrazným způsobem vstoupily do vojenského a politického dění na té nebo oné straně za husitské revoluce, zpravidla při tom i nabyly nezanedbatelný majetek, jen některé z nich se ale dokázaly adaptovat na mírové podmínky a založit dynastii, která si udržela význam po více než jednu nebo dvě generace.⁶⁷⁵ Z řad vladýků ve strakonické jednotě bychom sice mohli do této kategorie zařadit většinu uvedených jmen (Lobkovice, Leskovce,

⁶⁷⁰ Vymykají se snad pouze Hechtové z Rosic, o jejichž pohnutkách ke vstupu do jednoty nemáme dost informací. Ani u nich ale nemůžeme vyloučit existenci jakýchsi vazeb na pány z Hradce, i když se snad nejednalo přímo o služební poměr (viz Přílohu č. 1). Tím by se přiřadili k první skupině vladýků.

⁶⁷¹ Koldové ze Žampachu, původně páni, postupně poklesli mezi zcela drobnou šlechtu a až za husitství se díky Janu Koldovi, táborskému hejtmánovi, dočkali nového vzestupu. Vladkové z Lažan sice byli v Čechách novým rodem, ale navazovali na dlouhou tradici rytířů ze Seidlitz ve Slezsku.

⁶⁷² Doložení jsou od dvacátých let 14. století (OSN XI, s. 15).

⁶⁷³ U prvních šlo o kariéru ve službách krále samotného, u druhých ve službách arcibiskupa; zvláště u Lobkoviců se zároveň jednalo v období těsně před vypuknutím revoluce o významný vzestup majetkový. Lobkovicové svým dalším působením v husitském a pohusitském období nakročili k postupu mezi vyšší šlechtu, zatímco Sobětičtí se spokojili se skromnější kariérou ve službách Rožmberků.

⁶⁷⁴ Protagonistou prvního rodu je táborský hejtmán Bedřich ze Strážnice, který podobně jako Kolda dokázal ze svého působení v revoluci vytěžit nezanedbatelný majetkový zisk. Leskovcové se vyšvihli jako válečníci a diplomaté po boku pánů z Hradce.

⁶⁷⁵ Společenskými proměnami ve vrstvě, kterou nazývá aristokracií, se zabývá obšírně J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, srov. zvl. s. 37-38, 43-67. V kontextu tohoto vývoje se dotýká i jednotlivých rodů, které zde zmiňujeme.

Sobětického, Bedřicha ze Strážnice, s výhradou panských předků i Koldu), ale i tak jde jen o několik jedinců.⁶⁷⁶ Naopak v poděbradské straně hrála tato sociální vrstva významnou roli.

Vraťme se krátce k panským rodům ve strakonické jednotě, neboť i na jejich postavení měla husitská revoluce po mnoha stránkách zásadní vliv. Některé přední panské rody jako Rožmberkové nebo páni z Hradce sice na jednu stranu dosáhly nebývalého politického vlivu nebo i získaly nové pozemkové majetky, na druhou stranu je ale válečné události přivedly do nemalých dluhů. Naproti tomu jiné rody, též panské a starobylé, ale dosud spíše středně významné, díky své válečné činnosti během revoluce a z toho pramenícím ziskům poskočily na mezi špičku panstva: J. Petráň proto hovoří o jakési „staronové aristokracii“ a z rodů působících ve strakonické jednotě mezi ní jmenuje Švihovské z Rýzmburka,⁶⁷⁷ přiřadit bychom asi mohli i pány z Kolovrat či ze Švamberka. Majetkové zisky husitská revoluce přinesla i dalším panským rodům ze strakonické jednoty.⁶⁷⁸ I panští členové jednoty tedy byli na výsledcích husitské revoluce zainteresováni.

Přes to, co bylo řečeno o nízkém zastoupení nižší šlechty ve strakonické jednotě, nelze ztotožňovat strakonickou jednotu výlučně s panstvem a poděbradskou jednotu s nižšími stavy. Především poděbradská strana byla sociálně dosti pestrá, neboť kromě řady nižších šlechticů a královských a věnných měst v ní působili – dokonce postupem času stále ve větším počtu – i mnozí zástupci panského stavu, neřídko i páni katolického vyznání. Soudržnost poděbradské jednoty nebyla velká, ale ani strakonické jednotě se podobné problémy nevyhnuly.

V.2. Působení členů jednoty do roku 1448

Nyní přecházíme již k samotným osobnostem, které tvořily strakonickou jednotu. Předmětem zájmu bude jejich působení ve veřejném životě před vstupem do jednoty, příslušnost ke stranám v soudobých politických a náboženských zápasech a též bude sledována jejich případná účast v předchozích „panských“ jednotách. Zdůrazněme, že nepůjde o přehled vývoje personálního složení panské nebo pozdější katolické strany, ale pouze o retrospektivní sledování pozdějších účastníků strakonické jednoty a jejich předků či příbuzných.

Předky členů strakonické jednoty nalezneme například už mezi (alespoň dočasnými) účastníky protikrálovské strany z doby vlády Jana Lucemburského: šlo o pány z Rožmberka,

⁶⁷⁶ Někteří typičtí představitelé „nové aristokracie“ se klonili k rožmberské straně během 40. let, ale do strakonické jednoty nevstoupili: Jakoubek z Vřesovic či Jan ze Smiřic.

⁶⁷⁷ J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 59.

⁶⁷⁸ Viz také v podkapitole V.3. o majetku členů.

z Michalovic, Děčínské z Vartenberka, pány z Boskovic či zakladatele rýzmberské větve pánů z Rýzmburka.⁶⁷⁹ Do generace otců členů strakonické jednoty spadá střet Václava IV. s českým panstvem. Zde již můžeme jasně říci, že větší část předků strakonických jednotníků patřila do strany protikrálovské: zakládajícími členy jednoty z roku 1394 byli pán z Rožmberka, Švihovský z Rýzmburka, Jan z Michalovic (otcové členů strakonické jednoty) a Jindřich z Hradce (děd strakonického Jana z Hradce). Později se k panské jednotě přidali i tři páni z Ústí, odboj podpořili i Švamberkové, Jarek ze Železnice a z Pecky – vždy otcové strakonických – a Děčínští z Vartenberka, s nimiž byl příbuzný Jan Blankštejn. Špatné vztahy s předposledním Lucemburkem na českém trůně měli – snad spíše z osobních důvodů – i perštejnští páni ze Šumburka, ač královi leníci. Naproti tomu při Václavovi IV. zůstali z předků strakonických jednotníků jen páni z Kolovrat, z Dubé a Dolanští z Rýzmburka⁶⁸⁰ a několik zástupců vladyckých rodů: Mezi jeho oddané příznivce patřili Mikuláš st. z Lobkovic, Jindřich Lefl z Lažan a strýc Bernarta z Cimburka Jan Divůček z Jemniště, zatímco Bernartův otec Mikeš kolísal mezi králi Václavem a Zikmundem. Václav si také udržel podporu měst, z účastníků strakonické jednoty především Plzně a Českých Budějovic.⁶⁸¹ Naprostá většina předků strakonických jednotníků, kromě těch, kteří tehdy nežili v Čechách nebo jejichž rod zatím patřil mezi drobnou šlechtu, se tedy v událostech konce 14. století aktivně angažovala. S výjimkou pánů z Kolovrat a z Dubé postoj k Václavovi víceméně odrážel stavovskou příslušnost dotýčných.

Dále můžeme sledovat politiku pozdějších strakonických jednotníků a jejich příbuzných na základě účasti ve třech jednotách, které vznikly během hektických událostí let 1415-1419. V katolické českobrodské lize z roku 1415 se objevili Jan z Michalovic a děčínští Vartenberkové;⁶⁸² otázkou je, jakou roli hrál ve spolku horlivý katolík Jan mladší z Hradce, syn člena protiváclavovské jednoty Jindřicha a otec strakonického Jana Telčského z Hradce.⁶⁸³ V opozici k lize působila prohusitská jednota, mezi jejíž zakládající členy patřili opět někteří z pánů z Hradce,⁶⁸⁴ v jejichž rodě probíhala roztržka, a dále už pouze Moravan Jan Ozor

⁶⁷⁹ Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české* IVa, Praha – Litomyšl 2003, s. 50-53.

⁶⁸⁰ Ti se však momentálně fakticky řadili k vladyckému či dokonce panošskému stavu.

⁶⁸¹ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny* IVb, s. 352, 356; AČ I, s. 61, č. 8; práce o jednotlivých rodech uvedené v Příloze č. 1.

⁶⁸² F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* II, s. 286 (včetně pozn. 246 na s. 352); Franciscus PALACKÝ (ed.), *Documenta Mag. Joannis Hus vitam ... illustrantia*, Pragae 1869, s. 601-602.

⁶⁸³ V literatuře se tradičně uvádí, že Jan platil za hlavu brodské jednoty (z novějších prací F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* II, s. 286), s tím však polemizuje František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*. Diplomová práce na FF UK, Praha 1947, s. 16.

⁶⁸⁴ Byli to – ovšem vzhledem k oblibě jmen v hradeckém rodě bude následující informace nutně působit poněkud nepřehledně – děd Oldřicha z Hradce Jan starší a strýc Jana Telčského z Hradce Oldřich Vavák zvaný mladší.

z Boskovic.⁶⁸⁵ K jednotě na podporu ovdovělé královny Žofii ze října 1419 se zapsali opět činorodý Jan z Michalovic a také Oldřich z Rožmberka, který byl v době předchozích dvou jednot ještě nezletilý.⁶⁸⁶

Postoje ostatních strakonických jednotníků většinou vycházejí plně najevo až po vypuknutí husitských válek. Od jejich počátku patřili k Zikmundově,⁶⁸⁷ tedy katolické straně Jan z Michalovic, západočeští páni ze Švamberka, z Rýzemberka (s výjimkou tábority Břeňka Dolanského) a Libštejnští z Kolovrat a páni ze Šumburka, Děčínští z Vartenberka a Jarek z Pecky. A také mnozí, kteří v předchozích letech sympatizovali pro Husovy reformy, ale výbuch revoluce – řečeno zkratkou – z nich učinil katolíky: Šlo o Moravany Jana Ozora z Boskovic a Jošta z Rosic a o několik vladyků z Čech, z nichž jsou první tři považováni dokonce za osobní Husovy přátele: Mikuláše st. z Lobkovic, Jindřicha Lefla z Lažan, Mikeše Divůčka z Jemniště a Jana z Leskovce (Jan z Boskovic byl sám později členem strakonické jednoty, ostatní byli otcové členů).⁶⁸⁸ Z měst zaujali jednoznačně prokatolický postoj Českobudějovičtí a Kadaňští. Paradoxně se nyní od většiny panstva, které přirozeně tíhlo ke katolické straně, částečně odchýlili Vítkovci. Jen poněkud váhavě se k Zikmundově straně přidal mladý Oldřich z Rožmberka, který se následně stal její klíčovou postavou, vždy ale značně samostatnou; u pánů z Hradce pokračovalo rozštěpení z minulých let a členové rodu se „rozprostřeli“ na celém spektru stran od táborství po katolicismus; podobně na tom byli páni z Ústí, z nichž je ale předmětem zájmu jen strakonický jednotník Jan Kamenický, který podporoval tábořskou stranu. Pod praporem kalicha bojovali kromě zmíněných některých příslušníků rodů z Hradce, Rýzemberka a Ústí také vladykové ze Sobětic, ačkoli před válkami působili ve službách arcibiskupa, a zpočátku stála na husitské straně i Plzeň. Zvláštní případ představuje účast někdejších horlivých táboritů Bedřicha ze Strážnice a Jana Koldy ze Žampachu ve strakonické jednotě. Málo víme o Kunešovi z Dubé, který byl po většinu revoluce zřejmě nedospělý; jeho vzdálenějším bratrancem byl husita Jan Roháč.

V průběhu bojů došlo k několika změnám stran. Kromě Oldřicha z Rožmberka přešla od husitství ke katolicismu roku 1420 také Plzeň. Opačným směrem přestoupili, většinou ovšem pod nátlakem, Bohuslav ze Švamberka (pro nás je ale podstatné, že jeho bratr Hynek zůstal v Zikmundově táboře), Kolovratové, Jarek z Pecky a – dobrovolně – Arnošt z Leskovce.

⁶⁸⁵ Zápis jednoty v AČ III, s. 193-195, č. 7. – Dodejme ale, že kromě účastníků husitské jednoty tehdy jevíli náklonnost k Husovým myšlenkám i někteří další předkové strakonických jednotníků, o kterých se ještě zmíníme.

⁶⁸⁶ LL I, s. 12, č. 19.

⁶⁸⁷ F. KAVKA, *Strana Zikmundova*, s. 17, si všiml zdánlivého paradoxu, kdy z někdejší protikrálovské strany z doby Václava IV. se po nástupu Zikmunda de facto stala strana královská.

⁶⁸⁸ Většinu zde jmenovaných příslušníků katolické strany uvádí František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě* III/1, Praha 1850, s. 271. U ostatních viz odkazy v Příloze č. 1.

Proměnlivá byla také stranická příslušnost děčínských Vartenberků. I přes některé případy lavírování je ale patrné, že jádro členů strakonické jednoty se rekrutovalo z katolické strany.

Ještě zřetelněji se rýsuje personální základ strakonické jednoty v koalici katolíků a mírných husitů z období bitvy u Lipan.⁶⁸⁹ Více či méně aktivní roli při přípravách této koalice nebo v bitvě samotné měli Menhart a Jan z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Václav z Michalovic, Švamberkové, Rýzmbekové (po Břeňkově smrti už asi všichni katolíci) a Kolovratové, Plzeň, Mikuláš I. z Lobkovic a nově už i Arnošt z Leskovce a skrytě Sobětičtí. Z děčínských Vartenberků se předpokládá účast Zikmunda;⁶⁹⁰ zda nějak spolupracoval i Jan zvaný Blankštein, který se vedle svých strýců brzy po Lipanech začíná objevovat, nevíme. Na katolické straně zůstávali Jan Bechyně z Lažan, syn Jindřicha Lefla, či pání ze Šumberka. Kdaň se nacházela v zástavě Zikmundovu příznivci Jindřichovi z Plavna. Zástavním držitelem Českých Budějovic byl Albrecht Habsburský, mezi jehož straníky patřili i moravští členové strakonické jednoty. Na opačné straně radikálů stanuli v bitvě u Lipan Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda a při táborech setrval i Jan z Ústí. Vztah k lipanským událostem není znám u Vaňka z Pecky, který nastoupil po zemřelém otci Jarkovi, a u Kuneše z Dubé, jenž se stále ještě neobjevuje v pramenech. Jindřich z Weidy a Kryštof Šof dosud nepřišli do Čech.

Z lipanské jednoty se brzy odštěpila strana středních husitů, pozdější jádro poděbradské jednoty. To se ale osob, které jsme v předchozím odstavci jmenovali na straně lipanských vítězů, netýká: ty pokračovaly na konzervativnější straně a po smrti císaře Zikmunda prosazovaly legitimistickou politiku, tedy hájení habsburských práv na český trůn.⁶⁹¹ Dočasně odpadl pouze rod Lobkoviců, kde se po smrti Mikuláše I. jeho syn Mikuláš II. přiklonil s dalšími členy žateckého landfrýdu k polské straně, kterou hájil v bitvě u Želenic roku 1438.⁶⁹² Téhož roku došlo také k hluboké roztržce mezi Děčínskými z Vartenberka, dosavadními stoupenci krále Albrechta II., a habsburským panovníkem.⁶⁹³ Bedřich a Kolda, k nimž se přidal Šof, působili při polské straně, zatímco Jan z Ústí se během 40. let s radikály rozešel.

Členský základ strakonické jednoty pak sestával z příslušníků konzervativních směrů ve druhé polovině 30. a ve 40. letech, přesněji řečeno ze dvou vzájemně si blízkých skupin: rozlišit lze jednak okruh straníků Oldřicha z Rožmberka, konfesně katolíky, a jednak příznivce Menharta z Hradce, alespoň zpočátku většinou mírné utrakvisty. Do prvního okruhu patří kromě Rožmberků samotných Václav z Michalovic, pání ze Švamberka, Švihovští

⁶⁸⁹ O bitvě u Lipan P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*; František ŠMAHEL, *Husitská revoluce* III. Kronika válečných let, Praha 1993, s. 274-295. Viz i prameny a literaturu u jednotlivých osob v Příloze č. 1.

⁶⁹⁰ P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 151, 190.

⁶⁹¹ Srov. také výčet předních příslušníků stran za Albrechtovy vlády u R. URBÁNKA, ČD III/1, s. 260-262.

⁶⁹² O bitvě a o Lobkovicově zajetí tamtéž, s. 369-375.

⁶⁹³ Tamtéž, s. 362-363.

z Rýzemberka, Mikuláš a Jan z Lobkovic (z Lobkoviců hlavně ti, kteří v danou dobu bydleli na jihočeské Hluboké), Jan Bechyně z Lažan, Jindřich ze Sobětic a města Budějovice a Plzeň. Další katoličtí členové, kteří byli usedlí ve vzdálenějších koutech Čech, nebyli vázáni přímo na Rožmberky, ale udržovali styky s některými rožmberskými straníky, např. se Švambergem či Lobkovici: páni ze Šumberka, Jindřich z Weidy, Kadaňští a ve středních Čechách Kuneš z Dubé. Ze druhé skupinky, která měla blíže k Menhartovi z Hradce, pocházeli především Hanuš a Jindřich z Kolovrat, Děpolt Dolanský z Rýzemberka a Arnošt z Leskovce. Rovněž u některých moravských jednotníků lze předpokládat spíše vazby na pány z Hradce, jejichž dominium na Moravu zasahovalo: přinejmenším u Václava z Rosic a snad i u Jana Ozora z Boskovic. Ne úplně jasný je vývoj u Jana z Ústí, který evidentně přešel od táborské strany ke spolupráci s předními Vítkovci; blíže měl asi k pánům z Hradce než k Rožmberkům.⁶⁹⁴

Strakonická jednota tak znamenala dovršení procesu splnutí obou prorakouských, konzervativních frakcí, tedy rožmberské a Menhartovy. Spojily se v ní osobnosti z obou těchto si blízkých okruhů, ovšem s četnými výjimkami těch, kteří volili raději neutralitu nebo je na svou stranu získala poděbradská jednota.

Kromě osob, které se zřetelně delší dobu hlásily ke konzervativním proudům, však nalezneme ve strakonické jednotě i různé individuality mimo tento směr z rozličných oblastí Čech a Moravy. Především to byly dvě osoby silně spjaté se svou táborskou a propolskou minulostí: Bedřich ze Strážnice a Jan Kolda ze Žampachu. Vedle nich se jednalo o několik dalších válečníků, většinou ideově nepřiliš ukotvených, často s pověstí „zemských škůdců“, kteří leckdy měli vazby mezi sebou i na Bedřicha a Koldu: o Kryštofa Šofa, Vaňka z Pecky, Jana Blankštejna z Vartenberka a na Moravě o Bernarta z Cimburka. Z nich někteří až do doby krátce před vstupem do strakonické jednoty formálně náleželi k poděbradské straně, ale jejich vazby k ní byly slabé, často bylo toto jejich politické zařazení dané na základě jejich územní příslušnosti k východočeským landfrýdům. Šlo o Bedřicha, Blankštejna či Vaňka z Pecky, dokonce i o osobnosti z předminulého odstavce: dočasně se k poděbradským hlásil po svém odstěhování na sever Čech Mikuláš z Lobkovic a do poděbradsky orientovaného landfrýdu (kouřimského) spadal i Kuneš z Dubé. Žádnou ze skutečně důležitých osobností poděbradské strany strakonická jednota k sobě ale nepřetáhla, což neplatilo v opačném směru.

⁶⁹⁴ Už z podstaty věci by se zdál méně komplikovaný obrat od radikálního husitství ke stále ještě dlouho kališnickým pánům z Hradce, než rovnou k přísně katolickým Rožmberkům. Jan pak vystupuje r. 1452 jako svědek na závěti Oldřicha z Hradce (RTT II, s. 230). V neposlední řadě leželo sídlo pána z Ústí, Kamenice nad Lipou, poměrně blízko Jindřichova z Hradce. Další doklady o Janovi z Ústí viz v Příloze č. 1.

Viděli jsme, že se jádro budoucí strakonické jednoty rekrutovalo z relativně stabilních skupin předních, co do politické orientace konzervativních, konfesně katolických, nanejvýš umírněně kališnických pánů. Personální souvislosti jsou patrné už ve složení jednoty proti králi Václavovi IV., ale tehdy ještě byly rody budoucích strakonických jednotníků promíšené s předky panských jednotníků poděbradských. Ostře se pak začaly vydělovat jednotlivé politické a náboženské proudy s příchodem husitských idejí a následujících válek.

Navzdory tomu, co platí o stabilním personálním jádru, sestávajícím z konzervativního panstva, lze členstvo strakonické jednoty charakterizovat ještě jiným způsobem, který si s předchozím tvrzením zdánlivě odporuje. Poměrně velká část členů totiž měla za sebou i období sympatií k husitství (Oldřich z Rožmberka, Hanuš a Jindřich z Kolovrat, Jan z Ústí, Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda ze Žampachu, Arnošt Leskovec, snad i Jan Blankštejn z Vartenberka, krátkým husitským obdobím si prošlo město Plzeň a nedobrovolně Kadaň) nebo šlo alespoň o náklonnost k předrevolučním reformním proudům (Jan Ozor z Boskovic). Někteří další sice mohli vždy zůstat konfesně katolíky, ale v jisté fázi buď podporovali poděbradskou jednotu (Mikuláš z Lobkovic, Blankštejn, Kryštof Šof, alespoň formálně Kuneš Rozkoš z Dubé) nebo – učiňme výhled do budoucna – byli později věni králi Jiřímu proti jednotě zelenohorské (Jan z Lobkovic, Vilém mladší z Rýzmburka). To však pořád není všechno: u dalších jednotníků se v jistých etapách hlásili k Husovým myšlenkám, k husitství nebo k poděbradské straně⁶⁹⁵ jejich blízcí příbuzní – to platí o Jindřichovi z Rožmberka, o pánech ze Švamberka, z Michalovic, jindřichohradeckých, ale i telčských pánech z Hradce, všech Švihovských i Dolanských z Rýzmburka, Perštejnských ze Šumberka, Jemnišťských z Cimburka, o pánech z Pecky, rytířích z Lažan a zemanech ze Sobětic a z Rosic.⁶⁹⁶ Kdo zbývá? Pevně na katolické straně stáli po celé husitské a poděbradské období kupodivu jen Českokobudějovičtí a Němci Fridrich Glauchovský ze Šumberka a Jindřich z Weidy.⁶⁹⁷

Předchozí myšlenku o personální kontinuitě strakonické jednoty s různými formami konzervativních a katolických stran předchozích desetiletí toto nepopírá. U mnohých členů jednoty bylo působení na husitské či poděbradské straně jen přechodnou záležitostí, u jiných

⁶⁹⁵ Mám zde opět na mysli poděbradskou stranu v období bojů se strakonickou a zelenohorskou jednotou, nikoli mírové období Jiříkova zemského správcovství a prvních let kralování, kdy před katolíky ani nebyla jiná alternativa než s Jiřím spolupracovat. Jinými slovy, sleduji chvíle, kdy se dotyční postavili přímo proti katolické straně.

⁶⁹⁶ Konkrétně viz opět v Příloze č. 1.

⁶⁹⁷ I pozici tří naposled zmíněných „nejdůslednějších“ stoupenců katolicismu by přitom bylo možné částečně relativizovat: Budějovice v 60. letech dosti dlouho odolávaly vábení zelenohorské jednoty a držely do r. 1468 s králem. A u Jindřicha z Weidy a Fridricha Glauchovského ze Šumberka není jejich odstup od kališnických proudů výsledkem žádného zvláště pevného postoje, ale více dílem toho, že tito se jako Němci v české politice celkově angažovali málo, navíc se i tak Fridrich oženil s dcerou poděbradského příznivce Eliškou z Gutštejna.

šlo jen o postoje příbuzných, se kterými dotčení leckdy ani nevycházeli v dobrém. Ale přinejmenším to je ilustrace bouřlivých poměrů a zvrátů v 15. století.

Zastavme ještě se u otázky držby úřadů v období před vznikem strakonické jednoty, přesněji ve druhé polovině 30. let a ve 40. letech.⁶⁹⁸ Formálně byl v té době nejvlivnějším konzervativcem Menhart z Hradce, nejvyšší purkrabí pražský⁶⁹⁹ a purkrabí karlštejský. Z dalších českých zemských a dvorských úřadů drželi pozdější členové strakonické jednoty už jen post nejvyššího písaře (Arnošt z Leskovce)⁷⁰⁰ a politicky nevlivného nejvyššího lovčího (Hanuš z Kolovrat); údaj o Janovi z Rýzemberka jako nejvyšším komorníkovi je nejistý.⁷⁰¹ V době královské vlády Zikmunda a Albrechta však zastávali další úřady jiní příslušníci rakouské strany, kteří ale potom zůstali mimo strakonickou jednotu,⁷⁰² proto tehdy měla tato strana celkově mocenskou převahu.

Z regionálních úřadů jde v první řadě o funkce krajské.⁷⁰³ Budoucí strakoníci jednotníci ovládali z titulu hejtmanů pražská města (Menhart z Hradce a Hanuš z Kolovrat) a Plzeňsko (Hynek Krušina ze Švamberka), po vytvoření systému krajských landfrýdů v roce 1440 také Bechyňsko (Oldřich z Rožemberka) a Prácheňsko (Václav z Michalovic). Jan Blankštejn z Vartenberka byl alespoň krátkodobě hejtmanem kraje litoměřického (1440), v průběhu čtyřicátých let se ještě stal Hanuš z Kolovrat dalším z hejtmanů plzeňského kraje (od 1445)⁷⁰⁴ a Hynek ze Švamberka hejtmanem na Chebsku (od 1447). Reálně větší moc ovšem měli hejtmané východočeských krajů z poděbradské strany. Připomeňme ještě Děpolta z Rýzemberka ve funkci purkrabího Pražského hradu a Arnošta z Leskovce jako hejtmana na Znojmě.

V době strakonické jednoty už z někdejší převahy konzervativní strany v úřadech zbylo minimum. Menhart, Hanuš a Děpolt byli vyhnáni z Prahy, i jiní už ve svých úřadech skončili nebo se k jednotě nepřidali, případně dotyčné zemské úřady za bezkráloví nefungovaly. Strakonické jednotě tak zůstala jen vláda v jihočeských a částečně západočeských krajích.

⁶⁹⁸ Základní přehled obsazení úřadů podává František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321-417; W. W. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 253-264.

⁶⁹⁹ Týmž titul z nejasných důvodů ojediněle užíval i Oldřich z Rožemberka (doklady v Příloze č. 1).

⁷⁰⁰ V citovaných přehledech je uváděn až od r. 1453, ale prameny jej v úřadě dosvědčují už r. 1439 (SČPL I/2, s. 233, č. 938).

⁷⁰¹ Viz v Příloze č. 1 u Jana z Rýzemberka.

⁷⁰² Nejvyšší kancléř – český i říšský – Kašpar Šlik, několik úřadů drželi Zajícové z Házmburka, dále byl podkomoří Jan z Kunvaldu, nejvyšší číšník Zikmund z Vartenberka. Stoupenci obou katolických panovníků byli rovněž pověřováni dočasnými funkcemi hejtmanů, správců apod.

⁷⁰³ Přehled krajských hejtmanů ve 40. letech u P. ČORNEJE, *Velké dějiny VI*, s. 62-63.

⁷⁰⁴ Plzeňský landfrýd měl od té doby tři hejtmany: kromě Švamberka a Kolovrata ještě Buriána z Gutštejna (výslovně SLC, s. 129), který se koncem 40. let přidal k poděbradské straně.

V.3. Nemovitý majetek členů jednoty

U šlechtického nemovitého majetku⁷⁰⁵ se rozlišují tři základní právní kategorie: statky alodiální, tedy přímá, svobodná (zpupná) držba, dále statky lenní (manské), kde držitel byl zavázán lennímu pánovi přísahou věrnosti a případnými dalšími povinnostmi, a konečně statky zástavní (zápisné), tedy dočasná držba, kde původnímu majiteli náleželo právo za stanovených podmínek majetek vykoupit zpět. V této práci se snažíme posuzovat reálnou sílu šlechticů a to, jaké statky mohli v dané době využívat, proto je důležitá především držba, nikoli formální vlastnická práva ke zboží.⁷⁰⁶ Proto se budeme vždy soustředit na faktickou držbu, včetně různých válečných úchvatů s pochybným právním podkladem.

Téma majetkových poměrů strakonických jednotníků v sobě skrývá dvě podotázky. Jednak otázku majetkového vývoje v průběhu let, jednak otázku momentálního stavu držav v době existence strakonické jednoty.⁷⁰⁷

V následujícím chronologickém přehledu vývoje držeb rodů během husitského a počínajícího poděbradského období se omezíme pouze na držbu hradů a hrádků, ale se započítáním i hradů mimočeských.⁷⁰⁸ V souvislosti s významným podílem starých panských rodů v jednotě

⁷⁰⁵ J. MACEK, *Jagellonský věk* II, s. 90, upozorňuje, že středověké chápání majetku se od toho dnešního lišilo. Neomezovalo se jen na hmotné věci, tj. majetek movitý a nemovitý, ale zahrnovalo i mocenskou sféru, vrchnostenská práva a privilegia, příjmy z úřadů apod. Zde si však zúžíme otázku majetku jen na dnešní pojetí, především na nemovité statky. Z dalších prací, které se dotýkají otázek majetku šlechty v pozdněstředověkých českých zemích, uveďme: M. PROKOP, *Držba hradů v Čechách*; Božena RADIMĚŘSKÁ, *Struktura pozemkové držby v severozápadních Čechách 1300-1550, se zvláštním přihlédnutím k držbě šlechtické*, in: Ústecký sborník historický, 2004, s. 33-46; Jaroslav MEZNÍK, *Vlastníci a držitelé hradů a měst na Moravě 1350-1410*, in: Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, řada C, 45, 1998, s. 51-64; František MATĚJEK (s J. MEZNÍKEM – neuveden), *Vývoj feudálního majetku na jihovýchodní Moravě ve 14. a 15. století*, in: Časopis Matice moravské 98, 1979, s. 104-120; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* I, s. 263; J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie*; J. JUROK, *Česká šlechta*, s. 94-119.

⁷⁰⁶ K rozlišení termínů držba a vlastnictví viz obě citované práce Jaroslava MEZNÍKA. V jeho pojetí jsou alody zároveň vlastnictvím i držbou, u lén představuje lenní pán vlastníka a leník držitele, u zástav je ten, kdo majetek zastavoval, vlastníkem, a nabyvatel zástavy držitelem.

⁷⁰⁷ Základem této podkapitoly jsou výsledky mé seminární práce, věnované majetkům šlechtických členů strakonické jednoty v Čechách. Nově jsem pro diplomovou práci doplnil ve stručnější formě evidenci majetků na Moravě a bez nároku na úplnost i v dalších korunních i zahraničních zemích a pro srovnání hrubý přehled držby poděbradských jednotníků v Čechách a na Moravě, omezený pouze na hrady a časově jen na momentální stav v době boje obou jednot. – Základní zdroj informací představovala díla A. SEDLÁČEK, *Hrady I-XV*, pro Moravu Miroslav PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001, Ladislav HOSÁK – Metoděj ZEMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* I. Jižní Morava, Praha 1983, František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* II. Severní Morava, Praha 1983, a další prameny a literatura uvedená v Příloze č. 1 u jednotlivých členů. – Srov. k této podkapitole i tabulky v Příloze č. 2 a mapy v Příloze č. 3.

⁷⁰⁸ Započítána jen jistá nebo pravděpodobná držba hradů k danému roku, se snahou o vyloučení těch, které momentálně byly zbořené. Pokud jde o šlechtické rody, platí v této podkapitole i v přílohách, že v úvahu neberu vždy celý rod, ale člena strakonické jednoty a pouze jeho nejbližší příbuzné (otec, bratr...), pokud s nimi zrovna nebyl znesvářen. Např. u pánů ze Šumburka, z nichž do strakonické jednoty patřili Aleš z české perštejnské

je nasnadě, že už v předrevoluční době se u některých členů nebo jejich otců setkáme s nemalým majetkem. Šlo spíše o výjimky, koncentrace majetku⁷⁰⁹ se týkala zatím malého počtu rodů, často ale právě budoucích strakonických jednotníků – někteří tehdy patřili mezi majetkovou špičku šlechty v Čechách či jiných zemích.⁷¹⁰ Těsně před začátkem husitské revoluce tak drželi nejvíce hradů, asi 17, Rožmberkové, následovali páni z Hradce s 10 hradů (z toho polovina na Moravě) a páni ze Šumburka s asi 9 hradů, z nichž ale jen 2 ležely v Čechách, zbytek patřil bohaté glauchovské větvi v Míšni. 4 hradů drželi Michalovicové,⁷¹¹ 3 hradů Švihovští z Rýzemberka a v předvečer revoluce se na stejnou úroveň dostal i jediný z vladyků strakonické jednoty, Mikuláš z Lobkovic. Ostatní jednotníci či jejich předkové se tehdy museli spokojit nanejvýš se dvěma hradů, včetně např. pánů z Kolovrat či ze Švamberka, pokud se u nich omezíme jen na ty větve, z nichž pocházeli strakoničtí jednotníci. Tyto rody čekal vzestup, zatímco páni z Dubé či z Ústí byli již tehdy za zenitem.

Za husitské revoluce došlo v Čechách, v menším rozsahu na Moravě, ke značnému nárůstu majetků vyšší i nižší šlechty na úkor církevního a zeměpanského zboží. Nejen pro katolickou stranu představovaly významný zdroj zisků zástavy panovnického a církevního zboží od krále Zikmunda,⁷¹² i když se někdy jednalo jen o formální legalizování dřívějších válečných úchvatů.⁷¹³ Došlo k raketovému majetkovému vzestupu dosud drobných vladyckých válečníků; pomocí získaných zápisů rozmnožovaly a arondovaly majetek i staré panské rody, pro které ale tato skutečnost představovala často jen kompenzaci za hospodářské vyčerpání – se zadlužením se ze strakonických jednotníků potýkali především páni z Hradce a Rožmberkové. Jaké bylo pořadí držby hradů roku 1439, na konci vlády Albrechta Habsbur-

větve a Fridrich z německé glauchovské větve, započítávám statky obou těchto větví, u české ale po jejím majetkovém rozdělení vypouštím majetek Alešova bratrance Viléma, který byl poděbradským straníkem. – Pokud nebude výslovně uvedeno jinak, nezabývám se zde majetkem johanitů, který spravoval Václav z Michalovic z pozice velkopřevora, ani pozemkovým majetkem královských měst.

⁷⁰⁹ Obecně o procesu koncentrace feudálního majetku např. J. PETRÁŇ, *Skladba*, zvl. s. 25-32.

⁷¹⁰ K majetkovým poměrům v Čechách r. 1418 srov. M. PROKOP, *Držba*, s. 157-170.

⁷¹¹ K nim Z. BERAN, *Poslední páni*, s. 31 an.; M. PROKOP, *Držba*, s. 161. Dále světské majetky tohoto rodu pustíme ze zřetele, neboť nás zajímá pouze osoba Václava, duchovního.

⁷¹² O Zikmundových zástavách, i když s nepřesnostmi, M. MORAVEC, *Zástavy*. Celková výše všech jím evidovaných zástavních sum dosáhla částky asi 490 000 kop gr. č., z čehož 97% tvořila hodnota zástav udělených příslušníkům šlechty. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce IV*, s. 64, doplňuje, že skutečná hodnota onoho zboží byla přitom často ještě vyšší než zástavní sumy.

⁷¹³ Z pozdějších členů strakonické jednoty byli příjemci Zikmundových zápisů páni z Rožmberka, z Michalovic, ze Švamberka, z Rýzemberka, z Kolovrat, vladykové z Lobkovic a ze Strážnice, v menší míře páni z Hradce, ze Šumburka, Jemnišští z Cimburka, vladykové z Lažan; zápisy od Albrechta Habsburského dostali vladykové z Leskovce a z Rosic a Václav z Michalovic. Tedy téměř dvě třetiny z 22 šlechtických rodů strakonické jednoty. Celkem se jednalo o 11 hradů zapsaných přímo od Zikmunda, 2 hradů od Albrechta a o řadu církevních a drobných královských statků.

ského? U Rožmberků se počet využitelných hradů snížil na „pouhých“ 10⁷¹⁴ a přibližně se jim vyrovnali Šumburkové; páni z Hradce drželi 9 hradů. Za zmínku stojí vzestup libštejnských Kolovratů na 7 hradů a Švamberků na 4; na Moravě se na 3 hrady dostali vladykové z Rosic a asi stejně měli v součtu s německými majetky fojtové z Weidy. U mnoha rodů se zároveň násobně zvětšila držba měst a vsí, hlavně díky zástavám rozsáhlých církevních komplexů, proto vývoj v této kategorii přestává kopírovat vývoj počtu hradů, často pobořených. O 100 a více vsí si v Čechách oproti roku 1419 polepšili, pokud jde o účastníky strakonické jednoty, páni ze Švamberka (o asi 205!), z Rožmberka, z Kolovrat a vladykové z Lobkovic.

K situaci v době strakonické jednoty (1449) se vrátíme podrobněji níže. Tehdy opět odskočili nejbohatší Rožmberkové (13 hradů), zatímco páni z Hradce i ze Šumburka poklesli na 8 hradů a vyrovnali je páni z Kolovrat. Další pomyslné příčky se výrazně nezměnily.

Po nástupu krále Ladislava byl v letech 1453-1454 proveden přezkum zápisů královského a církevního zboží stavovskou revindikační komisí.⁷¹⁵ Ta většinou potvrdila platnost zápisů, byť někdy s výhradami.⁷¹⁶ Některé zástavy králové Ladislav a Jiří vykupovali, i když zároveň stále museli odměňovat své věrné.⁷¹⁷ Během 50. let zažili jen mírný úpadek držby hradů Rožmberkové (k r. 1459 12 hradů), Kolovratové (8) a němečtí Šumburkové (7). Stále klesajícím pánům z Hradce ovšem zbylo už jen 5 hradů a předstihli je se 6 hrady páni z Rýzemberka. Ještě výraznější byl u předchozích rodů sestup relativní, v pořadí nejbohatších rodů v Čechách: Vzhledem k rychle pokračující koncentraci šlechtického majetku a síle poděbradské strany již Rožmberky dostihovali Poděbradové a za nimi postupovali majetkově vzhůru i jednotliví Jiříkovi příznivci.⁷¹⁸

⁷¹⁴ Důvodem bylo především zničení (leckdy ale záměrné) hradních objektů, jejichž panství přitom pánům z Růže zůstala. Celkově ale Rožmberkové v Čechách zůstávali stále neotřesitelně na prvním místě (M. PROKOP, *Držba*, s. 175; k celkové situaci v Čechách tamtéž, s. 171-186).

⁷¹⁵ Blíže např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 782-783; J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 28, 33-34. Prameny z činnosti komisí jsou vydány v AČ I, s. 493-546, II, s. 175-208, 444-481, III, s. 569-604, XIV, s. 368-379.

⁷¹⁶ Ze členů strakonické jednoty museli vrátit zboží, pokud víme, Jan Blankštejn z Vartenberka, Bedřich ze Strážnice, Vilém mladší z Rýzemberka Jan Bechyně z Lažan a Jindřich ze Sobětic. Nikdy se ale nejednalo o více než několik vsí (AČ XIV, s. 368-379).

⁷¹⁷ Výraznější pozornost prokazoval král Ladislav jen Jindřichovi z Rožmberka, u ostatních strakonických jednotníků se jednalo spíše jen o drobnější statky, potvrzování starších zápisů a zvyšování zástavních sum. Ladislavovi naopak vraceli majetky Kolovratové, Lobkovicové a v případě Karlštejna (kdy ale nešlo o zástavu) i páni z Hradce; král Jiří krátce po svém nástupu vyvadil další hrady od Kolovratů a jeden od Bedřicha ze Strážnice. Vykupovány byly spíše jen statky těch držitelů, o jejichž loajalitě k panovníkovi existovaly určité pochybnosti, což mohl být právě případ některých Kolovratů a Bedřicha. Naopak u Lobkoviců se výplaty asi děly po přátelské dohodě. Ještě méně prostředků než panovník měly na vyplácení majetku církevní instituce.

⁷¹⁸ O majetkovém vývoji 1450-1465 J. BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie*, s. 98-114; o růstu majetku Jiřího z Poděbrad např. M. ŠANDERA, *Východočeská šlechta*, s. 112-114.

Celková síla členů strakonické jednoty i se zohledněním držby měst, městeček a vsí⁷¹⁹ v Čechách se vyvíjela během let následujícím způsobem:⁷²⁰ r. 1419 drželi všichni pozdější jednotníci dohromady podle mých propočtů 58 hradů (ve všech zemích), v Čechách hradů 41, 56 měst (a městeček) a velmi zhruba 930 vesnic a částí vsí. Po revoluci, r. 1439, se situace pozměnila: 66 hradů ve všech zemích, v Čechách 48 hradů, 80 měst(eček) a asi 1705 vesnic. V době strakonické jednoty byl stav dokonce nejpříznivější: už 67 hradů a v Čechách 49, 84 měst a asi 1725 vsí. O deset let později (1459) zaznamenáváme první pokles: celková držba 55 hradů, v Čechách 43 hradů, 74 měst a asi 1440 vsí.

Z toho vyplývá několik zjištění: Ukazuje se značná spjatost protagonistů s výsledky husitské revoluce, např. celkový plošný rozsah jejich držav (podle počtu měst a vesnic) se oproti předrevoluční době asi téměř zdvojnásobil. Souviselo to ale i s nárůstem majetku šlechty jako celku. Za druhé: ze čtyř sond k jednotlivým létům (1419, 1439, 1449, 1459) vyzněla pro jednotníky nejlépe právě ta z roku 1449, souhrnný majetek členů v době strakonické jednoty velmi mírně převyšoval i čísla z příznivého období vlády Albrechta II. Znamená to, že – často navzdory zadlužení – si šlechtici zúčastnění v jednotě během 40. let udrželi nezanedbatelný nemovitý potenciál. Konečně je až zarážející rychlý majetkový pokles v 50. letech.⁷²¹ Na počátku Jiříkovy vlády měli bývalí strakoničtí jednotníci, pokud můžeme zjistit, již méně hradů než před revolucí a citelně ubylo i měst a vsí v jejich držení. Důvodem nebyla jenom menší přízeň ze strany panovníka a hlavně zemského správce, ale šlo i o opožděný následek hospodářského vyčerpání šlechticů po dlouhých letech válek.⁷²²

Nyní se zaměříme již pouze na momentální stav majetků v době strakonické jednoty, tedy roku 1449, který platí téměř beze změn i pro rok 1450. Dohromady disponovali šlechtičtí jednotníci, jak už bylo řečeno, ve všech zemích přinejmenším 67 hrady, v Čechách se jednalo o 49 hradů, 19 měst, 65 městeček (dohromady 84) a přibližně 1725 vsí. Pro posouzení síly

⁷¹⁹ Zvláště údaje o vsích platí jen velmi přibližně. Jednak proto, že přesnou velikost panství častokrát musíme spíše odhadovat na základě údajů o jeho pozdější podobě, jednak proto, že ani není možné postihnout všechny drobné spojení jednoty a služebníky členů a jejich držby.

⁷²⁰ Půjde o součty držeb jednotlivých rodů podle tabulek v Příloze č. 2. Započítání nejsou páni z Michalovic.

⁷²¹ Pokles celkových čísel je sice opticky zvýrazněn vyměněním některých rodů či příslušných větví mezi roky 1449 a 1459, ale i žijící rody strakonických jednotníků spíše chudly. Celková držba poklesla o 12 hradů (ze 67 k r. 1449 na 55 k r. 1459), z čehož byla pouze ztráta 5 hradů způsobena vyměněním rodové linie. Ze žijících rodů zažilo v tomto desetiletí plných jedenáct větší či menší majetkový pokles (páni z Rožmberka, z Hradce, ze Švamberka, z Kolovrat, ze Šumberka, z Dubé, vladkové ze Sobětic, z Lobkovic, ze Strážnice, ze Žampachu, v menší míře Leskovcové). Polepšily si pouze páni z Rýzmburka (díky Děpoltovi Dolanskému) a s jistými výhradami blanští Vartenberkové (ti však již byli straníky Jiřího z Poděbrad, působení u strakonické jednoty bylo jen epizodické) a fojtové Weidy (ti přikupovali majetek v Míšní).

⁷²² Někteří jednotlivci z bývalé strakonické jednoty se politicky prosadit dokázali (viz níže podkapitulu V.7.), ale i tak se jejich majetkový vzestup asi právě z důvodu hospodářského vyčerpání dočasně zastavil.

jednoty lze přičíst strakonický hrad a dvě města, Strakonice a Kašperské Hory, v držení Václava z Michalovic a kromě majetků šlechticů i tři královská města,⁷²³ která byla členy sama za sebe. Naproti tomu musíme zohlednit, že všech 33 členů nikdy nebylo v jednotě současně; pro počátek léta 1450, kdy došlo k rozhodující konfrontaci a kdy měla jednota i nejvíce členů, je nutno odečíst asi alespoň Jana Blankštejna z Vartenberka (1 hrad). Po těchto úpravách bychom došli k počtu 67 hradů celkem, v Čechách 49 hradů, 23 měst a 65 městeček.

Z hlediska právního statutu všech těchto majetků⁷²⁴ převažovaly alody, ale výrazný byl i podíl zápisných statků.⁷²⁵ Prakticky vždy se jednalo o zastavený majetek královský a církevní,⁷²⁶ i když už často získaný ne přímo od Zikmunda, ale směřovaný mezi šlechtici navzájem. Zástavy asi tvořily téměř třetinu všeho majetku jednotlivců a spolu s různými úchvaty z dob husitských válek i ze 40. let až 40%, což opět potvrzuje velkou zainteresovanost strakonických na udržení revolučních zisků.

Aktuálně nejbohatším rodem byli stále Rožmberkové se 13 hrady.⁷²⁷ Podle počtu hradů následovali s 8 hrady Oldřich a Jan z Hradce (5 v Čechách, 3 na Moravě),⁷²⁸ Hanuš a Jindřich z Kolovrat⁷²⁹ a Fridrich a Aleš ze Šumburka (7 hradů v Míšni, v Čechách už jen jeden).⁷³⁰ 4 hrady drželi Hynek a Jan ze Švamberka⁷³¹ a po 3 Jindřich z Weidy (2 v Čechách, asi 1 hrad jeho bratra ve Vogtlandu) a Václav z Rosic (všechny na Moravě).⁷³² Zbývajících 14 rodů, tedy dvě třetiny zúčastněných, dodalo jednotě méně než 3 hrady: šest rodů po 2 hradech⁷³³ a osm po jediném hradu.⁷³⁴ Rozdíly v majetnosti mezi členy jednoty tak byly značné. Pokud jde

⁷²³ Z nich Kadaň ale byla v zástavě Mikulášovi z Lobkovic a je již započítána ve šlechtické držbě.

⁷²⁴ Zde včetně majetků Václava z Michalovic i Jana Blankštejna (celkem tedy 68 hradů, v Čechách 50).

⁷²⁵ Přibližná čísla jsou následující: Z celkového počtu hradů pravděpodobně bylo 31 alodů, 10 lén, 20 zástav, 5 válečných úchvatů a 2 byly pouze spravovány z různých úředních nebo církevních funkcí. U hradů v Čechách byl výraznější podíl alodů (25, tedy polovina), 4 královská léna, 15 zástav, 4 úchvaty a 2 příslušely k úřadům. Největší podíl nealodiálního majetku se vyskytoval v kolonce měst a městeček: 37 v přímé držbě, 6 lenních, 33 zápisných, 6 úchvatů a 4 spravovaná z úředních titulů (a 2 samostatná královská města).

⁷²⁶ Výjimkou bylo pouze kynžvartské panství Švamberků, jehož zástavními pány byli fojtové z Plavna.

⁷²⁷ Český Krumlov, Menštejn, Netolice (hrádek součástí zlatokorunského klášterství), Prachatice, Helfenburk, Protivín, Velešín, Louzek (možná zaniklý), Nové Hradky, Třeboň, Choustník, Soběslav, Zvíkov. Zaniklé hrady, jež nezapočítáváme: Hus, Poděhusy, Pořešín, Sokolčín, Trhové Sviny, Ledenice, Lomnice nad Lužnicí, Přiběnice, Přiběničky, Miličín, Zrůbek.

⁷²⁸ Jindřichův Hradec, Kardašova Řečice, Velhartice, Prácheň, Karlštejn, Telč, Roštejn, Sádek. Zaniklé hrady: Šternberk (u Telče), Janštejn.

⁷²⁹ Libštejn, Krašov, Zbiroh, Žebrák, Točnick, Dobříš, Buštěves (Buštěhrad), Domažlice.

⁷³⁰ Perštejn, Hartenstein, Stein, Lichtenstein (u Zwickau), Thurm, Glauchau, Meerane, Waldenburg.

⁷³¹ Krasíkov, Bor (u Přimdy), Zelená Hora (u Nepomuku), Kynžvart.

⁷³² Fojtové z Weidy: Hauenštejn, Himlštejn, Berga. Václav z Rosic: Rosice (u Brna), Veveří, Střílky.

⁷³³ Mikuláš a Jan z Lobkovic: Hasištejn, Hluboká. Jan Kolda ze Žampachu: Náchod, Rychmberk (Liberk). Jan z Rýzmburka se syny: Rabí, Skála (u Přeštici); zaniklý: Nový hrad u Kunratic (další hrad Švihov držel člen poděbradské jednoty Vilém starší). Jindřich ze Sobětic s bratry: Týn nad Vltavou, Třebel. Arnošt z Leskovce s bratrem: Humpolec, na Moravě Znojmo. Bernart z Cimburka: na Moravě Šumperk, Nový hrad u Šumperka.

⁷³⁴ Bedřich ze Strážnice: Kolín, zaniklý Sion. Jan Bechyně z Lažan: Bechyně. Vaněk z Pecky: Pecka. Kuneš Rozkoš z Dubé: Kostelec nad Sázavou (Zbořený Kostelec). Jan z Ústí: Kamenice nad Lipou. Kryštof Šof: Valdštejn. Jan Blankštejn: Blansko (u Ústí nad Labem). Na Moravě: Jan Ozor z Boskovic: Louka (u Kunštátu).

o majetky v Čechách, můžeme sestavit pořadí i podle držby měst, městeček a vsí. 35 měst a městeček drželi Rožmberkové, 11 Švamberkové, 9 Libštejnští z Kolovrat, 8 páni z Hradce, 7 Lobkovicové, 4 Kolda ze Žampachu (žádné ale s právním podkladem), ostatní rody nejvýše dvě. Logicky se zde vylepšuje pozice rodů držících velké církevní komplexy bez hradů, naopak zkreslena je pozice těch, které měly statky i mimo Čechy (páni z Hradce či ze Šumburka). Pořadí držby vesnic bylo podobné, tedy s naprostou převahou Rožmberků: Ti měli asi 710 vsí, 220 Švamberkové, 170 Lobkovicové, 150 Libštejnští, 130 páni z Hradce, dále až s přibližně 45 vesnicemi Kolda ze Žampachu a Jan z Rýzmburka.

Situaci na přelomu 40. a 50. let již můžeme orientačně srovnat s poměry v poděbradské jednotě, u které byla předmětem výzkumu držba hradů v Čechách a na Moravě k roku 1449/1450.⁷³⁵ Z velmi rozvětveného rodu pánů z Kunštátu bereme v úvahu jen ty větve, z nichž pocházeli aktivní členové jednoty: poděbradskou (Jiřík), jevišovickou (Jan Zajimač) a lestnickou (Procek). První z nich držela zřejmě 4 hrady, druhá 2 a třetí 5, celkem tak angažovaní členové rodu s nejbližšími příbuznými měli 11 hradů, z toho 6 na Moravě.⁷³⁶ Pokud budeme stejně jako výše u strakonické jednoty počítat i jednotníky ze vzdálenějších větví rodu (nikoli ale ty větve rodu, z nichž se k jednotě nikdo nepřidal),⁷³⁷ s 11 hrady jsou Kunštátové nejbohatším rodem v jednotě, přestože v opačném případě by prvenství patřilo vladykům z Gutštejna s 8 hrady.⁷³⁸ Zůstaňme však u metody počítání. Třetí místo (po 7 hradech) zaujímají společně Děčínští z Vartenberka⁷³⁹ a Valdštejnové (tři členové pocházející z různých větví; ze 7 hradů 2 moravské).⁷⁴⁰ Následují se 6 hrady Mikuláš Trčka z Lípy⁷⁴¹ a Kostkové z Postu-

⁷³⁵ Určení členů poděbradské jednoty podle R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 377-379, 973, a LL IV, s. 265-266. Při posuzování majetku příbuzných se snažím řídit stejnými pravidly jako u strakonické jednoty, tedy započítávat jen nejbližší příbuzné a to v případě, že není známo, že by zastávali protipoděbradský postoj. Zdrojem informací o držbě hradů byly příručky uvedené na počátku této podkapitoly v pozn. 707.

⁷³⁶ Jiřímu patřily Poděbrady a asi i Mydlovary a Návarov, na Moravě měl Bouzov (též část choceňského panství, možná i Nový hrad-Klečkov, Žacléř aj.). K Lestnickým řadím v dané době na Moravě Kunštát, Lestnici, Boskovice a Moravskou Třebovou, v Čechách Litice n. Orli. Jan Zajimač vlastnil Jevišovice a v Čechách držel zápisně Stříbrnou Skalici, sázavské klášterství a menší statky.

⁷³⁷ Jinými slovy, ani při tomto počítání nemusí uváděný počet hradů odpovídat celkové rodové držbě k danému roku, ale zachycuje pouze ty hrady daného rodu, kterými pravděpodobně mohla dotyčná jednota disponovat, tedy – zopakujme – hrady jednotníků a nejbližších příbuzných.

⁷³⁸ Bratři Burián a Jan (tedy bez majetků vedlejší trpistké větve): Nečtiny, Gutštejn, Dolní Bělá, Všeruby, Tachov, asi Příbram a Komberk, poručnická správa Horšovského Týna (možná i Starého Herštejna).

⁷³⁹ Jan mladší: Děčín, Česká Kamenice, Vrabinec, Falkenštejn (dva poslední ale možná již nefunkční), zřejmě Ostrý (nad Ploučnicí) a Lityš. Přinejmenším jeden hrad, Blansko, můžeme připočítat za Jana Blankštejna, který roku 1450 snad stál při poděbradských. Nepočítám majetek vedlejší březenské odnože.

⁷⁴⁰ Hašek Dětenický (k němu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 973): Veliš, Jičín, Hradištko u Chlumce nad Cidlinou. Heník Štěpanický s bratrem: Vranov (u Malé Skály), Štěpanice. Na Moravě Zdeněk Brtnický: Brtnice, Rukštejn, marně nárokoval Sádek.

⁷⁴¹ Lipnice, Vlašim, Křivsoudov, Zahrádka (na Humpolecku), zřejmě Mladá Vožice (pokud ji nedoručil jiný jednotník Oldřich Močihub z Kralovic) a Oheb.

pic⁷⁴² a po sečtení majetku holické a konopišťské větve i Šternberkové.⁷⁴³ Po 4 hradech dodali jednotě Jindřich z Michalovic, Zmrzlíkové ze Svojšína a Moravan Jan z Pernštejna.⁷⁴⁴ A vlastně i Jan Čabelický ze Soutic, který jako poručník spravoval 4 hrady rodiny zemřelého Hynka Ptáčka z Pirkštejna.⁷⁴⁵ Dále drželi 3 členové po 3 hradech,⁷⁴⁶ 13 členů po 2 hradech⁷⁴⁷ a 16 členů po jednom hradu.⁷⁴⁸ Vidíme, že Rožmberkové co do držby hradů zůstávali i v rámci obou jednot nejbohatšími protagonisty,⁷⁴⁹ nicméně se jim blížil Jiří z Poděbrad se svými příbuznými. I bohatým strakonickým rodům Libštejnských Kolovratů a pánů z Hradce rovnocenně konkurovali Gutštejni a jiní. V kategorii 5-7 hradů je již zřetelná převaha poděbradských. Nejvíce toto vynikne, když se porovná, kolik rodů dodalo své jednotě v Čechách a na Moravě 5 a více hradů: u strakonických pouhé 3 rody, zatímco poděbradští měli takových rodů 7, byť jde často o výsledek sečtení držeb více členů ze vzdálenějších větví daného rodu.

Celková čísla byla na základě předešlých výpočtů následující: Členové strakonické jednoty v Čechách k roku 1450 drželi 49 hradů, zatímco poděbradští 106.⁷⁵⁰ Na Moravě byl poměr v neprospěch strakonických 10:14. Výsledné zjištění – předeslané již ve III. kapitole –

⁷⁴² Komorní Hrádek, Zlenice, Dubá (v Posázaví), Litomyšl, Brandýs nad Orlicí a Nový hrad u Skutče.

⁷⁴³ Holíčti: Aleš držel Český Šternberk, Křivoklát a Týřov, další hrady nárokoval; syn Petr Bečov a Bochoř (a tvrz Permesgrün). Zdeněk měl Konopiště, navíc spravoval Pražský hrad, možná mu ještě něco patřilo na Moravě.

⁷⁴⁴ Michalovic: Michalovice, Mladá Boleslav, Hrubý Rohozec a Brandýs nad Labem; na Moravě zbořený Bílkov. Petr a Václav Zmrzlíkové: Orlík, Kašperk, Březnice (u Rožmitálu) a asi i Rožmitál. Pernštejnové: Pernštejn, Mitrov, Pyšolec a Zubštejn, snad i Dalečín či Košíkov (vše na Moravě).

⁷⁴⁵ Rataje s Pirkštejnem (počítám jako jeden hrad), Ronov nad Doubravou, Příbyslav, Polná. Jeho vlastní rodové jmění obsahovalo jen tvrze.

⁷⁴⁶ Přibík z Klenové: Klenová, Žinkovy, Věžka (a město Volyně). Jan z Bergova: Chlumec nad Cidlinou, Zbirohy (u Turnova), zřejmě Trosky. Jiří z Dubé a z Vízmburka: Žleby, Vildštejn (u Seče), Frymburk (pokud ho nezískal spolujednotník Aleš ze Šternberka), snad ještě i zbořený Vízmburk.

⁷⁴⁷ Vilém z Ilburka: Ronov (u České Lípy), Nový Šumburk, možná i další hrady. Jan Zajíc z Házmurka (nepočítám ani blízké příbuzné, kteří drželi neutrální postoj): Budyně, Rýzmburk. Jindřich Lipský z Dubé: Česká Lípa, Milštejn (a tvrz Jablonné v Podještědí). Jan Calt z Kamenné Hory: Hořovice, Rabštejn nad Střelou. Heřman ze Zvířetic s příbuznými: Zvířetice, Nový Bydžov. Pavel z Jenštejna s bratry: Hrubá Skála, Nístějka. Vladykové z Miletínka: Pardubice, Kunětická hora. Jan z Potštejna: Žampach, Kyšperk. Diviš Slavata z Chlumu s bratry: Košumberk, Chlum (u Golčova Jeníkova). Jan Malovec z Pacova: Pacov, Borotín. Jindřich ze Stráže s příbuznými: Stráž nad Nežárkou, Fuglhauz (a tvrz Přerov nad Labem). Purkart ze Žirovnice: Žirovnice, Kámen (na Pelhřimovsku). Na Moravě Smil z Lichtenburka s bratrem (bez dalších větví rodu): Bítov, Vranov nad Dyjí.

⁷⁴⁸ Jan Sádlo ze Smilkova: Lešno (dnes Líšno). Mikuláš Kaplíř ze Sulevic (bez vzdálenějších větví rodu): Vimperk. Vilém z Rýzmburka: Švihov. Dobeš z Radyně: Radyně. Fridrich z Donína: Momentálně s určitostí jen Vildštejn (u Blovic, dnes Vlčejtn) a zbořená Litice (u Plzně), asi už i některý z dalších hradů, které měl později. Vilém ze Šumburka: Funkštejn. Hanuš z Koldic: Bílina (jistě i statky ve vedlejších zemích). Václav Carda z Petrovic: Úštěk. Páni z Klinštejna: Kokořín (a tvrze). Bohuš z Kováně: Frýdštejn. Beneš z Hustiřan: Malešov (a tvrz Mokrovousy; nárokoval Sion). Vladykové z Ledče: Ledč nad Sázavou. Jan Hertvík z Rušinova: Lichnice. Jan Pardus z Vratkova: Rychmburk. Jindřich ze Žestok: Žumberk (u Chrudimi). Ješek z Boskovic: Svojanov. Zbývající čtyři rody měly, pokud je mi známo, pouze tvrze.

⁷⁴⁹ Srov. též žebříček nejbohatších rodin s 5 a více hrady v Čechách k roku 1450 u J. BOUBÍNA, *Česká „národní“ monarchie*, s. 98-104. Některé rozdíly mezi jeho a mou prací mohou být dány odlišnou metodikou i jiným posuzováním sporných míst, pokud jde o dataci držby či otázku (ne)funkčnosti hradu. Vyloučit nelze u výzkumů tohoto typu ani drobné nepřesnosti, ať již u mé práce či u Boubína (např. Lešno podle A. SEDLÁČKA, *Hrady XV*, s. 117, držel r. 1450 opravdu Jan ze Smilkova, a nikoli Holíčti ze Šternberka, jak uvádí Boubín).

⁷⁵⁰ V tomto případě je poděbradské jednotě přičtena i držba Pražského hradu, ovládaného Zdeňkem ze Šternberka jako nejvyšším purkrabím, a Mělníku, kde sídlila jí nakloněná císařovna-vdova Barbora Lucemburská.

tak zní, že v obou zemích dohromady strakonická jednota disponovala asi 59 funkčními hrady a poděbradská 120 hrady. Vyplývá z toho poměrně silná převaha poděbradských v držbě hradů v poměru přibližně dva ku jedné⁷⁵¹ – tento závěr snad přechází i případnou výhradu, že byla přesně sčítána nepřesná čísla, která nám prameny dovoluují zjistit. Měla-li strakonická jednota roku 1450 27 šlechtických členů⁷⁵² a počítáme-li u poděbradské jednoty pro stejnou dobu šlechticů 61, připadá u obou jednot zhruba stejný počet hradů na osobu: přibližně dva. Ukazuje se tak, že přestože u poděbradské jednoty existoval vyšší podíl zemanů než ve strakonické jednotě, byl průměrný člen jednoty poděbradské téměř stejně bohatý jako průměrný příslušník soupeřovy strany.

První důvod majetnosti členů poděbradské jednoty, i těch méně urozených, je zřejmý – obrovské zisky za revoluce. „Nové“ rody Gutštejnů, Trčků či Kostků se majetkově hravě vyrovnaly starobylému panstvu. Věc je však složitější, což vyplývá, srovnáme-li poměr hradů v Čechách 49:106 a měst 3:23, oboje v neprospěch strakonické jednoty, s výsledky některých výzkumů, které se vztahují k dřívější době. Podle F. Kavky měla Zikmundova strana za husitské revoluce plných 204 hradů a 28 měst, zatímco husité disponovali maximálně 88 hrady a 43 městy.⁷⁵³ Držbou hradů roku 1438 se zabýval M. Prokop, jenž ale vzal za dělítko náboženství, nikoli politickou orientaci. Katolíci tehdy drželi 119 hradů (páni 88, nižší šlechta 31) a kališníci 78 (páni 36, nižší šlechta 42).⁷⁵⁴ Z toho je patrné, že zbohatnutí „nových“, většinou utrakvistických rodů za husitské revoluce samo nemohlo způsobit majetkovou převahu poděbradských. Roku 1450 je najednou poměr držby hradů zcela obrácený než o dvanáct let dříve, přičemž víme, že ti, kteří tvořili strakonickou jednotu, si během 40. let majetkově většinou nepohoršili, spíše naopak. Důvodem tohoto obratu a tím i převahy držby hradů ve prospěch poděbradské jednoty tak asi nebyly zásadně velké transakce majetkové, ale personální: postupný přesun bohatých katolických rodů od rožmberské strany na stranu poděbradskou, personální eroze zosobňovaná rody Michaloviců, Gutštejnů a řady dalších. Jinými slovy, podle náboženského hlediska by asi poměr držby hradů byl podobný jako roku 1438, ale z hlediska politické příslušnosti se poměr sil rychle vychyloval v Jiříkův prospěch.

⁷⁵¹ Dodejme, že drobné posuny by mohlo přinést rozšíření výzkumu na vedlejší země a zahraničí, kde by vylepšili pozici strakonických hlavně bohatí páni ze Šumburka, ale i členové poděbradské jednoty pravděpodobně drželi statky i za hranicemi. Nezapomínejme ani na to, že při poděbradských měli kromě výslovně uváděných členů stát i všichni příslušníci čtyř východočeských landfrýdů.

⁷⁵² Bez změřelých Jana z Rýzmburka a Aleše ze Šumburka a bez Jana Blankštejna z Vartenberka, kterého pro tuto dobu řadíme k poděbradské jednotě.

⁷⁵³ F. KAVKA, *Strana Zikmundova*, s. 13. Podle autora měla města větší význam než hrady, proto považoval síly obou stran za přibližně vyrovnané.

⁷⁵⁴ M. PROKOP, *Držba hradů*, s. 191-193.

Poslední část této podkapitoly tvoří územní přehled rozložení pozic obou jednot v Čechách a na Moravě. Již při letném pohledu na mapu⁷⁵⁵ se potvrzuje, že často uváděná charakteristika rožmberské strany jako převážně strany jiho- a západočeských šlechticů je naprosto pravdivá. Hlavní základnu strakonické jednoty tvořilo obrovské dominium Rožmberků, kolem něhož se rozkládaly statky dalších jihočeských jednotníků; směrem na Vysočinu vybíhala panství pánů z Hradce a Leskovců. Ostrůvkem vlivu poděbradských byl jen Jindřich ze Stráže na Třeboňsku. Na severu a východě bechyňského kraje bylo ovšem poděbradských straníků více: Kamarétové ze Žirovnice, Malovcové z Pacova, zasahovaly sem statky Trčků.

Směrem na západ pokračovala prácheňským krajem téměř souvislá linie strakonických držav přes Strakonice Václava z Michalovic a statky pánů z Hradce a z Rýzemberka až k nepomuckému klášterství, drženému Hynkem ze Švamberka. Nepříjemnými protivníky byli v Prácheňsku Zmrzlíkové ze Svojšína a některá propoděbradská města; méně již Přibík z Klenové a Mikuláš Kaplíř, kteří spíše lavírovali mezi stranami.

Plzeňský kraj sice byl z drtivé většiny konfesně katolický, ale síly obou stran zde momentálně byly přibližně vyrovnané. Strakonickou jednotu v kraji zastupoval především trojlístek panských rodů ze Švamberka, z Rýzemberka (kromě Viléma Švihovského) a Libštejnských z Kolovrat a město Plzeň. K Poděbradovcům však přešli Gutštejnové, jejichž rozsáhlé zboží v severní části kraje bylo pro strakonické nepříjemně vklíněné mezi statky Švamberků, Kolovratů a město Plzeň. V oblasti na jih od Plzně se zakoupil poděbradský Fridrich z Donína; o Přibíkovi jsme se již zmínili. Na severní hranici kraje ztratila rožmberská strana oporu v pánech z Plavna, kteří jednak přešli do neutrality, jednak nedávno většinu svých statků v této oblasti nedávno pozastavovali, mj. i bojovnému Poděbradovci Petrovi ze Šternberka.

Na východ od Plzně vybíhala oblast vlivu strakonických díky švamberským Rokycanům a především díky táhlému dominiu Libštejnských z Kolovrat jednak po toku Berounky, jednak do oblasti Brd. Na dolní Berounce už byla situace příznivější pro poděbradskou stranu, reprezentovanou Alešem ze Šternberka a městem Beroun. Pod Berounem však stál Karlštejn v držbě Oldřicha z Hradce, kterým vliv strakonické jednoty nejvíce vybíhal směrem ke středu Čech. To činilo tuto oblast opět jednou z konfliktních zón.

Ze středních Čech se vraťme zpět na západ. Na nejzazším západě neoficiálně podporovali strakonickou jednotu Šlikové i Chebští. Jinak byl v severozápadních Čechách vyšší podíl neutrální. Pestrá a výbušná koncentrace členů obou jednot se ovšem vyskytla v úseku Poohří mezi Ostrovem a Kadaní (Šternberkové, Šumburkové, Lobkovicové aj.). Směrem z Žatecka

⁷⁵⁵ K následujícímu srov. mapy v Příloze č. 3.

ke Slánsku a Litoměřicku již čím dál více přibývalo poděbradských jednotníků (Děčínští z Vartenberka, Jan Zajíc z Házmburka, Vilém z Ilburka, Jindřich Lipský z Dubé aj.). Strakoníci v posledních dvou krajích neměli majetky vůbec žádné, nepočítáme-li výběžky držav Libštejnských z Kolovrat na Slánsko a na severu zboží Jana Blankštejna z Vartenberka, který ale byl členem strakonické jednoty jen krátce.

Dominantní převaha poděbradských proti pouhým zcela izolovaným ostrůvkům vlivu strakonické jednoty trvala ve čtyřech východočeských krajích, vlastně ovšem v pěti, protože i na Boleslavsku byla situace velmi podobná ostatním čtyřem krajům. Relativně nejprůzračnější poměr sil panoval na Kouřimsku, kam z jihu vybíhaly majetky Rožmberků. Proti nim (a proti kolovratským državám na protějším levém břehu Vltavy) si poděbradští budovali předsunutou oporu při Vltavě v Ostromeči.⁷⁵⁶ Dolní Posázaví bylo již téměř výlučně v moci poděbradské strany, představované Šternberky, Kostky z Postupic, Janem z Kunštátu a dalšími; protiváhu představoval osamocený strakonický Kuneš z Dubé. Švihovským z Rýzmburka patřilo u Prahy kunratické zboží. Propoděbradská byla i oblast Polabí na pomezí kouřimského a boleslavského kraje: pánům z Poděbrad, Jindřichovi z Michalovic a jiným zde čelili pouze Lobkovicové a v obklopení propoděbradskými městy Kolín Bedřicha ze Strážnice.

Na Boleslavsku se državy poděbradských soustředily hlavně kolem samotné Mladé Boleslavi (Michalovic, Zvířetičtí, Klinštejnové) a v Českém ráji (Valdštejnové, Jenštejnové, pání z Bergova aj.). Slabý opěrný bod strakonické jednoty představovali v Českém ráji a Podkrkonoší Šof a Vaněk z Pecky, již na pomezí s hradeckým krajem. Na Hradecku měli strakoníci ještě jednoho příznivce, Koldu ze Žampachu s državami na Náchodsku a pod Orlickými horami, jinak ovšem šla velká většina hradeckého kraje s poděbradskými.

V chrudimském kraji neměla strakonická jednota nikoho, převládali poděbradští, představovaní vladyky z Postupic, z Miletínka a dalšími rody. Podobná situace panovala i v kraji čáslavském: Državy Poděbradovců Trčků z Lípy, Hertvíka z Rušínova, Čabelického a dalších vytvářely silné shluky v Posázaví či v Železných horách. Též k Humpolci Arnošta Leskovce, jedinému výraznějšímu opěrnému bodu strakonických, těsně přiléhalo trčkovské dominium.

Na Moravu vybíhalo dominium pánů z Hradce do oblasti Telčska. Spolu s nedalekými statky jejich spojenců v okolí (Leskovcové, Hechtové z Rosic aj., opodál město Jihlava, rovněž sympatizující se strakonickými) tvořilo hlavní základnu strakonických příznivců na Moravě. Avšak už v jeho těsné blízkosti se nacházeli i nepřijemní stoupenci poděbradské jednoty: Zdeněk z Valdštejna, Jindřich z Michalovic. Na severovýchodě Vysočiny se rozklá-

⁷⁵⁶ Srov. LL IV, s. 181-182, č. 244. Ostromeč se nacházela nad Vltavou na Sedlčansku.

dalo dominium propoděbradských Pernštejnů a na východ od nich, v povodí řeky Svitavy, ležel základ držav pánů z Kunštátu. V obklopení statků pánů z Pernštejna a z Kunštátu přitom stál hrad strakonického Jana Ozora z Boskovic. Nejdále na severu seděl strakonický Bernart z Cimburka na Šumperku. Vraťme se na jižní Moravu. Na Brněnsku se nalézalo jádro državy vladýků z Rosic. Moravsko-rakouské pohraničí bylo smíšené, vliv strakonické jednoty zde zastupoval Arnošt Leskovec na Znojmě proti jevišovické větvi Kunštátů a Smilovi z Lichtenburka. Většina rodů, které lze jednoznačně přiřadit ke strakonické nebo poděbradské jednotě, tak měla statky v západní části Moravy, asi do 80 km od hranice s Čechami.

Nejsilnější pozici tak měla jednota na jihu Čech; přinejmenším vyrovnaný poměr sil panoval na Plzeňsku a na Vysočině. Za zmínku stojí ještě některé opěrné body v Podbrdsku, zajišťující přístup do okolí Prahy, a v Podkrušnohoří, důležité pro styk se Saskem. V ostatních případech se jednalo již jen o izolované jednotlivce se svými hrady. Uvedeme-li rozložení pozic obou jednot do vztahu se směry vojenských akcí při válce v květnu a červnu 1450 i při jiných konfliktech, je patrné, že terčem útoků poděbradské jednoty se stávaly právě odlehlé statky, které v okolí neměly oporu spolujednotníků a navíc se nacházely nejbližše základnám poděbradské moci: hrady Koldy ze Žampachu, Kolín, Lobkovice, Kunratice, Kostelec nad Sázavou, na území západně od Prahy nejvíce vyčnívající Karlštejn a Buštěhrad, na severu Čech Perštejn a hasištejnské panství.⁷⁵⁷ Ohrožení se cítili i Jan z Vartenberka na Blansku a Vaněk z Pecky.⁷⁵⁸ Vedle vojenského hlediska hrála zřejmě roli i skutečnost, že poděbradská jednota hodlala ztrestat ty členy východočeských landfrýdů, kteří se přidali ke strakonickým. Jejich existence, např. působení Bedřicha ze Strážnice na Kolíně, „za humny“ Jiříkových Poděbrad, byla pro poděbradskou jednotu značně nepříjemná, podobně jako např. velké gutštejnské dominium pro západočeské členy strakonické jednoty.⁷⁵⁹ I strakoníci se ve válce roku 1450 zmocnili některých majetků poděbradských straníků v nejbližších okolí svých držav, šlo však spíše o méně významné tvrze (Permesgrün u Ostrova nad Ohří, Božovice u Vodňan a Bezděkov u Klatov). Škodili i Zmrzlíkům, Vodňanským či Gutštejnům; následně byl plánován útok na zboží Aleše ze Šternberka na Křivoklátsku.⁷⁶⁰ Oboustranně tak byly nejvíce ohrožené statky, které se nacházely v blízkosti pozic soupeře.

⁷⁵⁷ Koldovy hrady či Karlštejn byly v ohrožení takřka permanentně vzhledem k ostrým sporům majitelů s poděbradskými. Na Kostelec se Poděbradovci zaměřili v březnu 1449 i v rámci války roku 1450 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 365-366, 432-436). Při téže válce došlo i na Kolín, Kunratice, Lobkovice a Buštěhrad (tamtéž, s. 432-437). Hasištejn a Perštejn se dostaly do největších nesnází o něco později (tamtéž, s. 480, 498-499).

⁷⁵⁸ LL IV, s. 102, č. 124.

⁷⁵⁹ Enklávy v týlu nepřítelů také ztěžovaly soupeřovým straníkům vzájemnou komunikaci: Právě gutštejnští služebníci se v květnu zmocnili listu pro Hynka Krušinu o plánovaném vpádu Fridricha Saského; Bedřich na Kolíně zase zachycoval listy doručované Jiříkovi (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 364, 425).

⁷⁶⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 433-438.

V.4. Vztahy mezi členy jednoty

Nejprve se na toto téma zaměříme z hlediska jednotlivých typů přátelských vazeb mezi členy, poté bude věnována pozornost i vzájemným rozporům a podkapitulu uzavře popis jednotlivých skupinek členů, spojených regionálními či osobními vazbami.⁷⁶¹

Bezesporu důležitý typ vazeb představovaly vztahy příbuzenské. Nejviditelnějším znakem příbuznosti byl společný rodový původ v mužské linii, zpravidla vyjádřený i vizuálně prostřednictvím shodného erbovního znamení. Ve strakonické jednotě zaujímal klíčové postavení Vítkovci: jednak z kvantitativního hlediska, kdy byli zastoupeni Rožmberky, dvěma větvemi pánů z Hradce a pánem z Ústí, jednak šlo o členy skutečně nejdůležitější, pokud jde o Rožmberky a Oldřicha z Hradce. Na straně poděbradských stanul jediný nositel erbu růže, Jindřich ze Stráže. Dva zástupce do jednoty „dodali“ také Markvartici (Václav z Michalovic a Jan z Vartenberka na Blansku),⁷⁶² ale ti už byli početněji zastoupeni v jednotě poděbradské. I jiné rody měly ve strakonické jednotě více zástupců, kdy už ale šlo o příbuznost v bližším stupni. Vraťme se však k mimořádné pozici Vítkovců v jednotě: strakonická jednota v tomto netvořila mezi panskými jednotami žádnou výjimku, ba spíše naopak: Vítkovci hráli podobně klíčovou roli už v jednotě směřované proti králi Václavovi IV., již se v porovnání se strakonickou jednotou navíc účastnila ještě větev landštejnská, a významně se podíleli i na většině dalších jednot. Šlo o poněkud archaický rys jednot, pozůstatek staršího klanového sdružování šlechty, a o návaznost jednot na bohatou tradici starších odbojů Vítkovců proti panovníkům.⁷⁶³ Pochopitelně tento jev souvisel i s přední pozicí pánů erbu růže mezi katolickým panstvem i mezi českou vyšší šlechtou vůbec. U poděbradské jednoty se s tak dominantní rolí některého ze šlechtických klanů nesetkáme, relativně silnější zastoupení měli už jmenovaní Markvartici, dále Ronovci a rozvětvené rody z Kunštátu či ze Šternberka.

Další příbuzenské vazby se vytvářely na základě sňatkového spříznění různých rodů. Zde se musíme omezit na vztahy vzniklé v nejbližších generacích. Především spojovala jakási příbuznost dva přední rody strakonické jednoty, Rožmberky a Švamberky, kdy nelze vyloučit, že Oldřich z Rožmberka měl za manželku přímo dceru Hynka Krušinu ze Švamberka, jehož

⁷⁶¹ Všechny konkrétní případy vztahů (z nichž v dalším textu uvedeme někdy spíše jen ty nejdůležitější) i s odkazy na prameny či literaturu viz v Příloze č. 1, body 4 a 5.

⁷⁶² Doplníme, že z dalších známých velkých rozrodů se účastnila strakonické jednoty nanejvýš jedna jejich větev: Drslavici (z Rýzemberka) a jeden Benešovic (z Dubé).

⁷⁶³ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221-223 (srov. i na začátku této práce v podkapitole III.1).

oslovoval „testi“, tj. „tcháne“. ⁷⁶⁴ S jednou z Oldřichových dcer se později, roku 1452, oženil i Hynkův syn Bohuslav ze Švamberka. Příbuzenský poměr mezi Rožmberky a dalšími Vítkovci, pány z Hradce, posilovalo i spříznění prostřednictvím rakouského rodu pánů z Wallsee, mezi jehož příslušníky měl Rožmberk svého švagra, zatímco Oldřich z Hradce byl synem paní z Wallsee. Také manželka Oldřicha z Rožmberka Kateřina z Vartenberka byla zřejmě s pány z Hradce příbuzná. Annu z Hradce, tetu Oldřicha z Hradce z druhého kolene, měl za manželku Jan z Rýzemberka. Týž Jan byl navzdory stavovské bariéře tchánem dalšího jednotníka Jana z Lobkovic, manžela své dcery Anny; následovalo i další sňatkové propojování mezi Rýzemberky a vladyky z Lobkovic. O něco vzdálenější, zato četnější příbuzenské vazby na spolujednotníky měl i Václav z Michalovic, spřízněný s Rožmberky, Rýzemberky a snad i se Švamberky. Hynek Krušina ze Švamberka byl skrze manželku z rodu míšeňských purkrabí z Plavna sešvagřen i s německou větví pánů ze Šumburka. Hanuš z Kolovrat snad ještě zažil nevlastní babu Anežku ze Švamberka. Vzdálenější příbuzenské vztahy existovaly i mezi některými jednotníky a Jindřichem z Kolovrat. ⁷⁶⁵

Blízký vztah představovalo i poručnictví. V případě poručnictví Fridricha ze Šumburka nad dětmi a jméním Aleše ze Šumburka právě v době strakonické jednoty šlo o osoby beztak vzdáleně příbuzné. Jana ze Švamberka vychovával bratr pozdějšího spolujednotníka Jana z Rýzemberka Půta. Další případy byly až pozdější: Arnošt Leskovec převzal péči nad sirotky Jana z Hradce a Viléma ml. z Rýzemberka si vybral za poručníka dětí Jan z Rožmberka.

Další oblastí, která svědčí o vzájemných vztazích členů, je spojenectví či ochrana v různých válkách a záštích, probíhajících hlavně do 40. let. Společné bojové zkušenosti z minulých let měli příslušníci plzeňského landfrýdu, rovněž jihočeští katoličtí páni z bojů

⁷⁶⁴ Podle německé verze BŘEZANOVY kroniky (*Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*, s. 89) se Oldřich po smrti první manželky Kateřiny († asi 1436) měl oženit s dcerou Hynka Krušiny Eliškou (Alžbětou) ze Švamberka. Literatura včetně editora kroniky se k hodnověrnosti této zprávy staví většinou rezervovaně, výjimkou je např. J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 82. Žádný jiný pramen totiž tuto ženu nezná a některé skutečnosti by mluvily proti hodnověrnosti zprávy o manželství, na druhou stranu je pravda, že o ženách ve středověku je pramenů zpravidla vždy málo a bylo by asi zvláštní, kdyby se Oldřich (†1462) už neoženil a zůstal 26 let vdovcem. Jestli oslovování „testi“ souviselo s tímto případným manželstvím, nebo s možným zasnoubením jejich potomků už v té době, nevíme. Pravděpodobně se ale nejednalo o pouhou zdvořilostní formuli bez obsahu, protože Oldřich psal o Hynkovi jako o svém „testi“ i v listech třetím osobám (poprvé v LL II, s. 263, č. 301). Navíc Rožmberk zřejmě oslovoval jako švagra i Jindřicha z Plavna, příbuzného Švamberků (LL III, s. 34, č. 44), což mohlo teoreticky souviset právě s možným příbuzenským vztahem mezi Hynkem Krušinou a Oldřichem. Proto myslím, že Oldřichův sňatek s Alžbětou nelze zcela vyloučit.

⁷⁶⁵ Prameny nám pochopitelně poskytují informace jen o zlomku počtu příbuzenských vazeb. Lze předpokládat, že ve skutečnosti nebyla strakonická jednota o nic méně propojena příbuzenskými vazbami než následující jednota zelenohorská (k té srov. Ivana NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty*. Rigorózní práce na PedF UK, Praha 2008). Snad by i podobný samostatný výzkum tohoto problému pro strakonickou jednotu odhalil další příbuzenské vztahy. Některé nám neznámé vazby snad naznačuje i titulování a oslovování, pokud se nejednalo pouze o zdvořilostní formule: „bratři“ měli být, kromě těch, o jejichž příbuznosti víme jistě, i Hynek ze Švamberka a Václav z Michalovic či Václav z Rosic a páni z Hradce. To, že Oldřich z Hradce začal oslovovat Bedřicha ze Strážnice „kmoťre“, vypadá spíše na zdvořilost. Příslušné odkazy viz opět v Příloze č. 1.

proti táboritům i jiným husitům. Naopak členové východočeské skupinky kolem Bedřicha ze Strážnice a Koldy spolupracovali v minulosti v řadách husitů a později jagellonských příznivců, například tak připravovali převrat v Praze roku 1440. Ale i jiní členové si pomáhali v různých soukromých zástích. Spojenectví mohlo vyplývat i z úředních funkcí: Hanuš z Kolovrat zastával post krajského hejtmana spolu s Hynkem Krušina ze Švamberka a do roku 1448 i v Praze s Menhartem z Hradce.

S předchozím souvisejí ubrmanské služby, prostředkování, přimluvy či jiné formy pomoci s urovnáváním konfliktů s třetími osobami. Pro obrovské množství dokladů o nejrozličnějších sporech a jejich urovnávání mimo soudní prostředí, především ve 40. letech, by nemělo smysl zde uvádět konkrétní případy. Pouze shrňme, že se toto opět týkalo jihočeských katolíků (ve sporech s tábority i ve vnitřních sporech s jinými katolíky) či plzeňských landfrýdníků, často šlo i o spolupráci člena jedné z obou skupinek se členem druhé, tedy Jihočecha se Západočechem. Zvláště Oldřich z Rožmberka pak poskytoval tyto služby i některým jednotníkům severočeským. Leckdy se skutečně nejednalo o náhodnou jednorázovou pomoc, ale o soustavné a reciproční služby, které si oba partneři opláceli: Hynek ze Švamberka i Mikuláš z Lobkovic žádali Rožmberka o ubrmanství či přimluvu „pro mou službu.“⁷⁶⁶ Jiná situace pak nastala během členství v jednotě, kdy jednotníci podle jejího zápisu byli přímo povinni řešit své případné vzájemné spory před pány z Rožmberka nebo jimi jmenovanými ubrmany. Pokud ubrmani platili za přátele (právě) jedné ze stran, zpravidla bývali doplněni stejným počtem ubrmanů nakloněných druhé straně. Jinak se mohla stát podobná situace, jako když Bedřich ze Strážnice a Táborští rozsuzovali spor Mikuláše z Lobkovic s tábořskými straníky Vodňanskými, „ale měli jsě v tom velmi stranně,“⁷⁶⁷ jak si Lobkovic stěžoval, aniž tušil, že o tři roky později bude Bedřich jeho spolujednotník. Ne vždy tudíž samotné ubrmanství svědčí o navzájem příznivých vztazích. Zajímavé je, koho si zvolil Bernart z Cimburka roku 1450, tři měsíce po svém vstupu do strakonické jednoty, za ubrmany ve své při s propoděbradským moravským landfrýdem: spolujednotníka Jana Koldu ze Žampachu a svého přítele, ovšem stoupence poděbradské strany Haška z Valdštejna. Další dva ubrmany si vybrala druhá strana. Dále byli určeni nejvyšší ubrman a jeho náhradník, u kterých se předpokládala nestrannost: náhradníkem byl Jan z Hradce.⁷⁶⁸ Z jediné písemnosti tak lze nabýt představu o Bernartově ukotvenosti ve strakonické jednotě, která nebyla zrovna silná: Bernart měl podle toho blízko

⁷⁶⁶ LL II, s. 351, č. 401.

⁷⁶⁷ LL III, s. 145, č. 204, IV, s. 120-121, č. 144 (Lobkovicovy služby Rožmberkovi ale nebyly ubrmanského charakteru, Mikuláš měl asi na mysli své diplomatické služby pro strakonickou jednotu).

⁷⁶⁸ SČPL I/2, s. 334-335, č. 1399.

především k okrajovému jednotníkovi Koldovi, zatímco na osobu Jana z Hradce by protivník sotva přistoupil, kdyby existovalo podezření z jeho náklonnosti k Bernartovi.

Vlivné známosti přinášely užitek nejen ohledně pomoci v různých přích, ale i při jiných jednáních. Tak Oldřich z Rožmberka zároveň se svou ubrmanskou výpovědí v záležitosti pánů ze Šumburka rovnou napsal přímluvný list ke kapitule za syna Aleše ze Šumburka, který se chtěl stát proboštem.⁷⁶⁹ Hynek Krušina ze Švamberka připomínal svému pravděpodobnému rožmberskému zeti, že slíbil přičinit se Švamberkům při jednání s poděbradskou stranou o nějaký úřad.⁷⁷⁰ I to ilustruje pohnutky, kvůli kterým asi někteří potom vstupovali do jednoty.

Některé členy pojil k jiným přímo služební poměr. Vladykové z Lažan a ze Sobětic sloužili Rožmberkům, s největší pravděpodobností i Leskovcové pánům z Hradce. Děpolt z Rýzmburka zase pomáhal pánům z Hradce do roku 1448 jako purkrabí Pražského hradu, jehož pánem byl tehdy nejvyšší purkrabí Menhart, a i později pro ně ve funkci místo-purkrabího spravoval Karlštejn. Podobně asi byl v následujícím desetiletí Kryštof Šof hejtmanem na Blansku u Jana Blankštejna z Vartenberka.

O nikoli sice nutně přátelských vazbách, ale aspoň o absenci nepřátelství svědčí různé majetkové a peněžní transakce. Tak prodával katolík Oldřich z Rožmberka za husitských válek vesnice Menhartovi z Hradce i jako kališníkoví; o dalších prodejích majetku víme např. mezi Lobkovici a pány ze Šumburka, z pozdějších let mezi Arnoštem z Leskovce a Děpoltem z Rýzmburka, mezi Janem z Rožmberka a Janem z Lobkovic. Peníze půjčoval též Děpolt Plzeňským či se strakonickou jednotou sympatizující Jihlavští Leskovcům; Oldřich z Rožmberka se zase přimlouval za pány z Hradce u jejich věřitelů, naléhajících na vrácení peněz.

O nejrůznějších přátelských výpomocích, vzájemném posílání darů a jiných osobnějších záležitostech se nedozvídáme z listin, ale takřka výlučně z korespondence, proto jsme o tomto informování vzhledem k dochování pramenů především u Oldřicha z Rožmberka. Ten si posílal dárky s Václavem z Michalovic, Hynkem ze Švamberka, Janem z Hradce (s ním i Jindřich z Rožmberka), Mikulášem z Lobkovic a Jindřichem ze Sobětic. Jakousi knížku Oldřich v době členství v jednotě zasílal i Bedřichovi ze Strážnice. Přinejmenším Michalovice též zval na svatbu své dcery. O mimořádné důvěře Švihovských z Rýzmburka v Rožmberky vypovídá jejich rozhodnutí svěřit jim k úschově listiny a dovolení si vyrýt a používat jejich pečeť.

Obrázek vzájemných vazeb potom doplňuje i běžná korespondence se zprávami, radami atp. (pokud je dochovaná) či svědčení a ručení na listinách toho druhého.

⁷⁶⁹ LL III, s. 77, č. 111, 112 (regg.).

⁷⁷⁰ LL III, s. 130, č. 179; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 88, pozn. 1.

Ani rožmberské straně a členům strakonické jednoty se občas nevyhnuly vnitřní spory. Formy rozepří se lišily – souvisely i s dobou, neboť před rokem 1453 převažovaly záští či pře před ubrmany, po obnovení královské moci se spory řešily už většinou před příslušnými soudy. Celkem jsou mi známy z různých let doklady o 14 sporech mezi účastníky strakonické jednoty.⁷⁷¹ Vzhledem k tématu práce musíme rozlišit jednak dřívější, už zapomenuté neshody a jednak spory, které probíhaly ještě krátce před vstupem zúčastněných protivníků do strakonické jednoty nebo dokonce vznikly během společného členství. Na druhou stranu ne každá aktuálně probíhající pře mezi účastníky jednoty musela hned znamenat vážný problém, pokud společný politický zájem soukromou rozepří převýšil. Naopak ji šlo šikovně využít, jak dokázal rakouský mailberský spolek z roku 1451: Jeho ustavující sjezd byl svolán pod záminkou řešení majetkového sporu mezi Lichtenštejny a Eitzingery, členskými rody.⁷⁷² Ne každý ze strakonických jednotníků se ale dovedl nad privátní záležitosti takto povznést.

Do kategorie rozepří, které byly v době strakonické jednoty už překonané nebo se o nich aspoň už dále nedějí zmínky, patří spor Oldřicha z Rožmberka s bratry ze Sobětic, Mikuláše z Lobkovic s bratrem Janem, téhož Mikuláše s Janem Bechyní z Lažan či s Alešem ze Šumburka, Hynka ze Švamberka s Českobudějovickými a Jana z Lažan s týmž městem. Také nepřátelství Oldřicha z Rožmberka s Bedřichem ze Strážnice z dob, kdy Bedřich byl stále ještě fakticky straníkem Tábora, už pominulo.

V Rožmberkově případě však více než spor s Bedřichem, který asi byl logickým průvodním jevem příslušnosti obou rivalů k odlišným stranám, jsou zajímavější jeho minulé rozpory s katolickými sousedy. Rožmberk v průběhu husitských válek měl kromě zmíněných Sobětických spory i s otcem Mikuláše a Jana z Lobkovic, s bratrem Jana Bechyně z Lažan a s Budějovickými a ve 30. letech s Janem z Hradce. To, že se mu postupně podařilo se jmenovanými se usmířit (třebaže rozpory s Budějovicemi probíhaly dlouhodobě a smír byl jen dočasný) a že všichni tito jeho dřívější nepřátelé nebo jejich příbuzní vstoupili do jím vedené strakonické jednoty – vladykové z Lažan a ze Sobětic už dokonce jako rožmberští služebníci – znamenalo úspěch rožmberské politiky. Strakonická jednota tak byla ušetřena zásadnějších rozporů ve svém zázemí mezi jihočeskými katolíky a snad to i částečně kompenzovalo absenci některých předních katolických panských rodů z oblastí mimo jižní Čechy.

⁷⁷¹ Do tohoto počtu nezahrnuji rozepře šlechticů s panoši či služebníky toho druhého, o kterých většinou nevíme, do jaké míry poznamenaly i vztahy obou pánů. Nezapočítávám také spory člena s příbuzným (např. otcem) jiného člena, ač i o takových případech bude v dalším textu řeč.

⁷⁷² K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 66.

Strakonickou jednotu už mohl zasáhnout případ z podzimu 1448, kdy slyšíme, že „pálí sobě ... opět pan Hynek Krušina s panem Waydovským.“⁷⁷³ Zda ve chvíli, kdy o necelý rok později Jindřich z Weidy vstupoval do jednoty, bylo již záští urovnáno, nevíme. Mezi dlouhodobější spory, které v době vzniku jednoty ještě vyřešeny nebyly, patřily rozepře Českých Budějovic se sousedními šlechtici. Zatímco o neshodách města s Jindřichem Sobětickým či s Děpoltem z Rýzmburka v té době aspoň dočasně přestáváme slyšet, vážnější byl poněkud napjatý poměr města k Rožmberkům, ač ani ten neodradil Budějovické, jak už jsme zmínili, od vstupu do jednoty. Během členství v jednotě se však vzájemný vztah zhoršoval a situace během r. 1449 dospěla až k zadržování budějovických kupců rožmberskými lidmi. Nicméně brzo asi nastala opět klidnější fáze, neboť se Budějovičtí následujícího roku bez problémů účastnili války po boku spolujednotníků a vydrželi při rožmberské straně až do září 1452.⁷⁷⁴

V době vzniku strakonické jednoty probíhalo jakési rozladění mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem z Hradce, donedávna blízkými přáteli. Jan pro „muoj běh s tebou“ odmítl formálně vstoupit do strakonické jednoty,⁷⁷⁵ nicméně spor nebyl vážnějšího charakteru a Jan do jednoty fakticky patřil. Pravdou ovšem je, že až do podzimu 1449 spolu oba přední jednotníci, zdá se, příliš nekomunikovali. Následujícího roku, kdy už spolu oba páni „mluvili“, se zase neshodli na otázce, zda se má ještě v době počínající války jednat s některými z poděbradských, jak prosazoval Jan z Hradce.⁷⁷⁶ V podobných záležitostech měl Rožmberk už předchozího roku neshody i s Oldřichem z Hradce.

Mezi rozepře z kategorie rodinných patří spor Hanuše z Kolovrat se synovcem Jindřichem. Hanuš, do září 1448 klíčová postava konzervativní Prahy, by byl jedním z nejpřirozenějších adeptů na členství v jednotě, avšak svůj přiznávací list poslal až v červnu 1450, ačkoli už předtím s jednotou spolupracoval. Jedním z hypotetických důvodů jeho otálení mohl být osobní problém se synovcem Jindřichem, který patřil do strakonické jednoty od jejího vzniku. Ve sporu, o jehož podstatě opět chybí zprávy, prostředkoval neutrální (Zbyněk) Zajíc z Házmburka a pomoc s urovnáváním hledal Hanuš v dubnu 1449⁷⁷⁷ také u Rožmberka. Na rozdíl od bratrů z Lobkovic, u kterých byl rodinný spor po roce 1447 zřejmě natrvalo zažehnán, u Kolovratů nevíme, zda vůbec k nějakému smíru došlo. Přibližně v době Hanušova

⁷⁷³ Citováno dle listu v LL III, s. 367, č. 515 (což je zřejmě jediná dochovaná zpráva o tomto záští).

⁷⁷⁴ Více o průběhu soupeření Budějovic s Rožmberky, které se týkalo používání obchodních stezek i dalších záležitostí, viz v Příloze č. 1 u Českých Budějovic.

⁷⁷⁵ LL IV, s. 17-18, č. 16. Dále o sporu viz v Příloze č. 1 u Jana z Hradce.

⁷⁷⁶ Nejsilněji se Oldřich, který se tehdy snažil přimět Jana, aby místo jednání vytáhl do pole, vyjádřil v listu v LL IV, s. 204-205, č. 279: „...znamenajž, kterací to tajdinci býti mají!“ Viz i další korespondenci tamtéž.

⁷⁷⁷ O dataci zpráv o sporu viz v Příloze č. 1 u Hanuše z Kolovrat.

vstupu do jednoty z ní totiž Jindřich vystoupil⁷⁷⁸ a i nadále strýc se synovcem provozovali poněkud odlišnou politiku, i když to mohlo být motivováno i jinými důvody než osobními.

Přímo v řadách strakonické jednoty pak propukl spor mezi Oldřichem z Hradce a Bedřichem ze Strážnice, hlavně kvůli zastavenému zlatému kříži.⁷⁷⁹ V roli rozhodčích se v letech 1450 a 1451 zřejmě vystřídali Děpolt z Rýzemberka, Oldřich z Rožmberka a Arnošt z Leskovce; Bedřichovo nadšení pro strakonickou jednotu ale evidentně ochabovalo. V létě 1449 probíhal nesvár mezi Plzeňskými a jedním služebníkem Jindřicha ze Sobětic, ve kterém byl za ubrmana navrhován Hynek Krušina ze Švamberka. Se Soběticovými poddanými, tentokrát s měšťany jeho Týna nad Vltavou, se asi roku 1450 dostal do sporu i Jan Bechyně z Lažan. Tuto při měl rozsuzovat přímo Oldřich z Rožmberka.

Občasné spory přímo v inkriminovaném období tak mohly zpomalovat získávání členů či ztěžovat spolupráci v jednotě. Na druhou stranu měly neshody většinou jen soukromý charakter a strakonická jednota se vyhnula hlubšímu rozkolu ohledně taktických otázek postupu vůči poděbradské jednotě. Náběh k tomu představovaly pouze zmíněné rozdílné názory Rožmberka a pánů z Hradce na některé záležitosti. Až do stádia roztržky, jaká se v nedávných letech stávala opakovaně například plzeňskému landfrýdu,⁷⁸⁰ však situace nikdy nedospěla. Důvodem zřejmě bylo i poměrně monokratické vedení strakonické jednoty, kdy hlavní slovo náleželo vždy Oldřichovi z Rožmberka, což bylo všemi přijímáno. Oldřich představoval jednoznačně největší osobnost jednoty a ani jeho neshody s hradeckými pány nelze vykládat jako rivalitu či žárlivost na jeho vůdčí pozici.⁷⁸¹

Už méně podstatné jsou pro nás spory již bývalých členů v období po zániku strakonické jednoty. Především ti, kteří se zařadili do okruhu stoupenců Jiřího z Poděbrad, se potom neváhali postavit i proti svým bývalým druhům ze strakonické jednoty, jako Vilém ml. z Rýzemberka proti Českobudějovickým nebo Kunešovi z Dubé. Tam však nešlo o osobní spory, nýbrž o výkon svěřených pravomocí. Jan z Lobkovic pak jako poděbradský příznivec na sklonku šedesátých let dokonce dožil v zajetí u Rožmberků.

⁷⁷⁸ K časovému určení Jindřichova smíru s poděbradskými R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 442.

⁷⁷⁹ Příčinou celého problému byla finanční tíseň obou mužů. Oldřich z Hradce nebyl schopen poskytnout Bedřichovi peníze na vedení boje proti poděbradským, ale někdy v roce 1449 mu vnutil do zástavy zlatý kříž, zřejmě součást korunovačních klenotů: ten mohl kněz dále zastavit některému z přátel, aby si opatřil potřebné finance. To se ovšem Bedřichovi nepodařilo, i on se potom dostal do finanční tísně a nakonec v létě 1450 zastavil kříž Jiřímu z Poděbrad. Vzájemné žaloby jsou v LL IV, s. 305-307, č. 436, další odkazy viz v Příloze č. 1.

⁷⁸⁰ Plzeňský landfrýd během husitských válek opakovaně postupoval nejednotně (F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, zvl. s. 120, 122, 128-129), ve 40. letech se snad štěpil v otázce nabídek české koruny Albrechtovi Braniborskému (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 625-627, ČD III/2, s. 131).

⁷⁸¹ O respektu k vůdci vypovídá např. i to, že mladý Oldřich z Hradce sám prosil Rožmberky, aby mu pomohli s formulací „vin“ proti Alešovi ze Šternberka (LL IV, s. 249, č. 354; odpověď na s. 255-256, č. 358).

Nejdůležitější osobnosti, kolem kterých se strakonická jednota seskupovala, představovali jednak Oldřich z Rožmberka, jednak Oldřich z Hradce. Za nepochybné přátele Rožmberka lze označit Václava z Michalovic a Západočechy Hynka Krušinu ze Švamberka a Jana z Rýzemberka. Poměrně blízko ke krumlovskému pánu měli i bratři z Lobkovic, kterým patřila Hluboká; Mikuláš ale byl po definitivním odstěhování na Hasištejn více a více tažen na stranu poděbradské jednoty. Pevný byl i vztah vladyků z Lažan a ze Sobětic k Rožmberkovi, svému pánovi. Z jednotníků z jádra jižních Čech tak měly nejslabší vazby k ostatním členům České Budějovice, a to kvůli svým komplikovaným vztahům s okolními šlechtici. Katolické přesvědčení města i nechuť spory se sousedy ještě vyhrocovat však zřejmě znamenaly dostatečnou pojistku proti případnému odpadnutí města od jednoty, ostatně vztahy Budějovic s propoděbradskými šlechtici nebyly o nic lepší.

Vztahů mezi Oldřichem z Rožmberka a pány z Hradce jsme se už několikrát dotkli. S Oldřichem z Hradce pojilo Rožmberka zřejmě slabší pouto než předtím s jeho otcem Menhartovi, jejich korespondence se málokdy dotýká osobnějších záležitostí. Proměnlivě se vyvíjel poměr mezi Rožmberkem a Janem z Hradce.⁷⁸² Někteří výše jmenovaní Rožmberkovi přátelé byli i s pány z Hradce v dobrém poměru, ale někteří, jako přísný katolík Václav z Michalovic, asi viděli v jindřichohradeckých pánech ještě dlouho spíše nespolehlivé „husity“.⁷⁸³ Do vlastního okruhu kolem pánů z Hradce náleželi především Arnošt z Leskovce a Děpolt z Rýzemberka. Slabší vazby ke katolickému panstvu měl kvůli své tábořské minulosti Jan z Ústí, ale jak už jsme zmínili, i jeho cesta do strakonické jednoty vedla nejspíše přes pány z Hradce. Na Moravě do širšího okruhu navázaného více či méně pevně na pány z Hradce mohl patřit Václav z Rosic a snad jeho prostřednictvím se mezi jednotníky dostal také Jan z Boskovic, který do jednoty přistoupil zároveň s ním.

Další celistvější skupinu členů představovali příslušníci plzeňského landfrýdu. Z nich měli někteří vazby jak na Rožmberky (Hynek ze Švamberka, Švihovští z Rýzemberka), tak na pány z Hradce (Hanuš z Kolovrat, sňatkové spříznění u Švihovských). Ostatně obojí Vítkovci též vlastnili v západních Čechách statky. Nejen zeměpisnou polohou svých Strakonic, ale i přátelskými a příbuzenskými vazbami spojoval jihočeské a západočeské jednotníky Václav z Michalovic. Rovněž osoba Děpolta z Rýzemberka, který měl majetek i v jižních Čechách, představovala jisté propojení mezi oběma skupinami. Vnitřně landfrýd nebyl nikdy příliš jednotný, ostatně mnozí z landfrýdníků se ke strakonické jednotě ani nepřidali. Přinejmenším

⁷⁸² Bliže o vývoji vztahů mezi těmito pány viz v Příloze č. 1.

⁷⁸³ Michalovic byl roku 1447 dosti poplašen zvěstí, že se Menhart prý zapsal ke spolku s Tábořskými (LL III, s. 250-251, č. 355).

ale byli všichni západočeští členové jednoty díky dlouhodobému sdružení v landfrýdu starými známými. Také vztahy města Plzně se šlechtou plzeňského landfrýdu se utvářely mnohem lépe oproti pozici Budějovic mezi jejich sousedy. Nesnáz představoval momentální spor uvnitř rodu Libštejnských z Kolovrat.

Se západočeskými jednotníky z Kolovrat a z Rýzmberka, kteří však momentálně působili i na hradech v okolí Prahy (Buštěves, Karlštejn, Kunratice), byl v kontaktu i Středočech Kuneš Rozkoš z Dubé. Ten ale celkově ve strakonické jednotě mnoho přátel neměl (jednota se za něj asi nikdy příliš silně nepostavila) a jeho situace byla ztížena už tím, že téměř všichni jeho sousedé – i dosavadní rožmberští straníci – do r. 1448-1449 přešli k poděbradské straně.

Na severozápadě byla v hojnějších vzájemných stycích skupinka Mikuláše z Lobkovic a českoněmeckých šlechticů, kterou spojoval také momentálně kladný poměr k saskému kurfiřtovi (až na Jindřicha z Weidy) a nepřátelství se Šternberky. Ačkoli poměry v regionu se rychle a komplikovaně proměňovaly a byly ovlivňovány vedle základního náboženského dělítky i mnoha jinými faktory jako sousedstvím s Míšní, politikou místních landfrýdů, poměrem k loketskému sporu mezi Šliky a Ilburky apod., zdá se nicméně, že dřívější některé vzájemné spory mezi severočeskými strakonickými jednotníky byly momentálně urovnané. S touto skupinkou kolem Lobkoviců a pánů ze Šumberka spolupracovali i Západočeši Hynek Krušina ze Švamberka a Kolovratové, s výhradou nedávného konfliktu mezi Švamberkem a Jindřichem z Weidy. Mikuláš z Lobkovic tvořil pojitko s jihočeskými představiteli jednoty, neboť sám měl na jihu Čech bratra Jana, se kterým se po přestálém konfliktu již smířil; oba Lobkovicové udržovali kontakty s pány z Rožmberka a hlavně se svými příbuznými z Rýzmberka. V rovině prostředkování či přímlov se odehrávaly občasné styky Aleše ze Šumberka a asi Jindřicha z Weidy s Rožmberkem. V době strakonické jednoty nicméně naplno převzal úlohu jakéhosi prostředníka mezi svými sousedy a Rožmberky Mikuláš z Lobkovic.

Nedaleko od předchozích členů sídlil i Jan Blankštejn z Vartenberka, který jako jediný ze severočeské oblasti vstoupil do jednoty nezávisle na ostatních. V rámci jednoty představoval jednoho ze spíše solitérních členů; měl zřejmě jakési spojení aspoň s některými z východočeské části jednotníků, ale i tak byl jedním z prvních, kdo od jednoty odstoupil.

Jednotníci z východní části Čech (počítaje v to i Bedřichův Kolín), tedy kromě Bedřicha ze Strážnice Kolda, Šof a Vaněk z Pecky, se zřejmě všichni k jednotě přidali na Bedřichův popud, představovali však poněkud nesusoudnou skupinku. Přinejmenším asi z konfesijního hlediska, neboť Bedřich s Koldou zřejmě stále vyznávali táborské učení, což u ostatních není příliš pravděpodobné. Spojovala je především obtížná pozice v landfrýdech, do kterých teritoriálně spadali, ať už se k landfrýdní úmluvě oficiálně přidali (Bedřich, Vaněk) či nikoli.

Jejich oporu v jednotě tvořil alespoň do svého rozkolu s Bedřichem Oldřich z Hradce, vděčný za pomoc, kterou mu přinejmenším Bedřich prokazoval už od podzimu 1448. Také s Arnoštem z Leskovce pojily Bedřicha sympatie. V přilehlé části Moravy měl k Východočechům ve strakonické jednotě, přinejmenším ke Koldovi, blízko Bernart z Cimburka.

Ve strakonické jednotě tak i přes někdy torzovité dochování pramenů nenacházíme žádného člena, který by byl zcela neukotvený a neměl by žádnou prokazatelnou vazbu alespoň k jednomu dalšímu jednotníkovi a byť nepřímo, přes několik „spojek“, i k vůdcům jednoty. Na druhou stranu i nejdůležitější předáci jednoty leckdy byli spíše jen politickými spojenci a známými než opravdovými přáteli (především je otázkou, jak hluboké souznění vládlo mezi Oldřichem z Rožmberka a mladými pány z Hradce). Následující podkapitoly mimo jiné mají ukázat, že někteří zároveň nepřerušili jisté vazby k poděbradským i že zájmy jednotlivých členů se i vzhledem ke všemu, co bylo i ještě bude řečeno, leckdy lišily.

V.5. Vztahy se členy poděbradské jednoty

V této podkapitole musíme u sporů strakonických jednotníků s poděbradskými rozlišit, zda nepřátelství vzniklo už před jejich vstupem strakonické jednoty, a mohlo tedy být jednou z pohnutek vstupu, nebo zda o něm slyšíme až v průběhu soupeření jednot, kdy se jednalo asi spíše o důsledek. U přátelských vztahů pak záleží na tom, zda nějak ovlivnily průběh souboje jednot, zejména při pokusech o smír obou stran nebo při separátních jednáních členů.

Vzájemné vazby členů obou protistran byly dány již tím, že v obou jednotách působili ještě nedávní příslušníci druhé strany: na poděbradské straně např. Zdeněk ze Šternberka, Jan ze Smilkova, Burian z Gutštejna či Vilém Švihovský z Rýzmburka, u strakonických lze toto vztáhnout na Mikuláše z Lobkovic, Bedřicha ze Strážnice, Vaňka z Pecky, Kuneše Rozkoše z Dubé. „Přeběhlíci“ si mohli uchovávat některé vazby na bývalé spolustraníky, na druhou stranu právě mezi bývalými druhy často propukalo nepřátelství.

Osobní spory s některými z poděbradských stoupenců, které mohly přispět k tomu, aby dotyční hledali ochranu ve strakonické jednotě, měla v době vstupu do jednoty velká část členů.⁷⁸⁴ Začneme-li opět na jihu Čech, tak Oldřich z Rožmberka a Českobudějovičtí

⁷⁸⁴ Vynecháme spory z dřívějších dob, které před vstupem účastníka do strakonické jednoty byly zřejmě již urovnané. Ostatně téměř všichni z těch, u kterých je doložen spor s některým z pozdějších Poděbradovců už v minulosti, nevycházeli v době vstupu do strakonické jednoty opět s jinými poděbradskými jednotníky, a tak jsou v dalším textu tak jako tak zmiňováni.

nevycházeli se Zmrzlíky ze Svojšína, Jan z Ústí s pány ze Stráže, Václav z Michalovic s Vodňanskými a dalšími sousedy. Jan z Hradce měl dlouhodobé majetkové spory se Zdeňkem z Valdštejna; Oldřich z Hradce se do otevřeného konfliktu s poděbradskými, zprvu hlavně s Jiříkem a se Zdeňkem ze Šternberka, dostal „až“ následkem zajetí svého otce v září 1448. V západních Čechách zuřil spor mezi Hynkem ze Švamberka a vladky z Gutštejna, zatímco na severu aktuálně probíhaly konflikty pánů ze Šumburka a Mikuláše z Lobkovic s Holickými ze Šternberka a se Žateckými. Se Šternberky nevycházel též Jindřich z Kolovrat a asi ani Jindřich z Weidy. Pouze záští Jana Blankštejna s Hanušem z Koldic nemohlo hrát v Janově dočasném příklonu ke strakonickým žádnou roli.⁷⁸⁵ V kouřimském kraji měl Bedřich ze Strážnice spory s několika poděbradskými stoupenci a napětí lze tušit i mezi Kunešem z Dubé a Zdeňkem z Postupic. Se svým okolím dlouhodobě nevycházeli ani další členové východních landfrýdů Kolda a Šof. Rovněž některé z konfliktů, o kterých slyšíme až v letech 1449-1450, mohly mít kořeny už dříve: Tak by se mezi členy, které do jednoty mohly přivést i nesnáze s poděbradskými, možná zařadili například Václav z Rosic či Bernart z Cimburka vzhledem ke svým konfliktům s moravskými landfrýdníky. Naopak Jana Sádla ze Smilkova neodradilo ani záští s Janem Čabelickým od spojenectví s poděbradskou jednotou.⁷⁸⁶

Někdy je souvislost mezi osobními spory s poděbradskými straníky a vstupem do strakonické jednoty velmi průkazná. Václav z Michalovic si na nepřátelství Kateřiny z Božovic stěžoval přímo na zakládajícím sjezdu strakonické jednoty,⁷⁸⁷ i když zrovna u něho toto hlavní důvod vstupu jistě nebyl. Mikuláš z Lobkovic zažádal o pomoc proti Holickým ze Šternberka pět dní po svém vstupu do jednoty.⁷⁸⁸ Bedřich ze Strážnice sám tvrdil, že údajné úklady poděbradských proti němu ho přiměly k tomu, že se musel „přáteli opatřiti a na zámek k sobě lidi přijeti [na základě dohody s Oldřichem z Hradce z října 1448].“⁷⁸⁹ To, že soukromé spory byly minimálně jednou z pohnutek, které působily při vstupu dotyčných členů do jednoty, ale můžeme předpokládat u většiny případů z předchozího odstavce.⁷⁹⁰ To by znamenalo – sečteme-li jména zmíněná v minulém odstavci – že snad až více než polovina strakonických jednotníků byla aspoň zčásti motivována i těmito poněkud prozaickými důvody. U zbývajících předpokládám hlavně roli přátelských vazeb na jiné strakonické jednotníky, které pohnuly i je ke vstupu (pochopitelně působily i u těch členů, kteří spory s Poděbradovci

⁷⁸⁵ Boje s Hanušem z Koldic byly součástí válek mezi Děčínskými z Vartenberka a Horní Lužicí, o kterých nevíme, že by se nějak promítly do Blankštejnova lavírování v Čechách mezi strakonickými a poděbradskými.

⁷⁸⁶ K Janu Sádlovi LL IV, s. 17, č. 15.

⁷⁸⁷ AČ XV, s. 2, č. 1.

⁷⁸⁸ LL IV, s. 95, č. 118.

⁷⁸⁹ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 96; SOA Třeboň, Historica, sign. 1216, inv. č. 1614

(<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J121&id=112618>, snímek 9).

⁷⁹⁰ O váze předpokládaných důvodů vstupu členů do jednoty viz v Příloze č. 1 bod 7 u každého ze členů.

měli). Naopak váha samotných ideologických pohnutek, katolického a legitimistického přesvědčení, které ale bývá obtížnější z pramenů prokazovat, se ukazuje asi méně silná.

Vraťme se ale k tématu sporů s poděbradskými stoupenci. V období souboje strakonické a Jiříkovy jednoty přibývají lavinovitě doklady o dalších individuálních sporech a ty zasahují i téměř všechny z jednotníků, kteří se jim doposud vyhýbali. Uveďme jen příklady konfliktů z období 1449-1450: Jan Kolda ze Žampachu se dostal do války s celým hradeckým landfrýdem i s bývalým přítelem Svojšem ze Zahrádky. Jan z Lobkovic na sebe připoutal zlobu Šternberků a Zmrzlíků ze Svojšína, a to prý jen proto, že pomáhal bratru Mikulášovi⁷⁹¹ - ten navíc strhl do svého nepřátelství se Šternberky i Kadaň. Také v zášti proti Rackovi z Malšína se objevují oba Švamberkové, Hynek i Jan. Na jihu Čech se do otevřeného boje s poděbradskými exponenty jako Zmrzlíky či Vodňanskými dostávali i ti, kteří s nimi dosud snad vycházeli korektně. A mohli bychom pokračovat. Probíhající spory působily na postoj strakonických jednotníků dvojitým způsobem: Hynka Krušinu ze Švamberka či Mikuláše z Lobkovic válka utvrdila v jejich odhodlání, ačkoli ještě krátce před vstupem do jednoty přistupovali na dohody s poděbradskými.⁷⁹² Protože se ale strakonická jednota ne za všechny své členy dokázala účinně postavit, někteří posléze začali hledat východisko v usmíření s poděbradskou stranou. Výslovné zprávy o osobním nepřátelství s poděbradskými z těchto nebo předchozích let nenalezneme snad jen u Plzeňských, Děpoltů z Rýzemberka a Jindřicha ze Sobětic.

Význam ale pro nás mají i přátelské styky s poděbradskými straníky. Příklady téměř všech pozitivních forem kontaktů, které jsme popsali v minulé podkapitole u vztahů strakonických straníků mezi sebou, bychom z různých období, tedy bez omezení na dobu existence jednoty, našli i ve vztazích osob ze strakonické jednoty s těmi z poděbradské strany, třebaže v menší míře. Pomineme-li příbuzenské vazby, k nimž se zakrátko vrátíme, aspoň jednou vstupovala do některého z typů takových vztahů (např. spojenectví, ubrmanské služby, přimluvy, majetkové převody) s některým ze členů poděbradské jednoty prokazatelně přinejmenším asi polovina členů strakonické jednoty.⁷⁹³ Tento údaj však sám o sobě neznamená mnoho. Důležitější je, zda se některý ze vztahů udržoval i během soupeření obou jednot.

⁷⁹¹ K Lobkovicům a Kadani LL IV, s. 111, č. 132, s. 120-121, č. 144.

⁷⁹² Jak r. 1450 prosazovali pokračování války, srov. AČ III, s. 381, č. 27; AČ IV, s. 407, č. 15. Mikuláš z Lobkovic nicméně nakonec nevydržel a roku 1452 byl již opět na poděbradské straně. Pokud jde o jejich dřívější postoje, Švamberk se dohodl na neútočení s poděbradskými v srpnu 1448, Lobkovic byl r. 1449 dokonce členem poděbradské jednoty (podrobněji v Příloze č. 1).

⁷⁹³ Mikuláš z Lobkovic, Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda ze Žampachu, Vaněk z Pecky, Kryštof Šof, Kuneš Rozkoš z Dubé, Bernart z Cimburka, Oldřich z Rožmberka, Oldřich s Janem z Hradce, Arnošt z Leskovce, Jan z Ústí, Hynek Krušina ze Švamberka, Vilém mladší a Děpolt z Rýzemberka, Jindřich z Kolovrat, Fridrich ze Šumburka, Kadaň, Jindřich z Weidy.

Trvalé spříznění představovaly příbuzenské vazby. Otázkou vždy je, zda příbuzní zůstali v kontaktu i během zápasu obou jednot, nebo zda tehdy či již předtím došlo k roztržce. Zdaleka ne všechny příbuzenské svazky jsou nám známy, ale je možno jmenovat následující: O pánech z Hradce víme, že s oběma manželky Anny z Hradce, Hynkem Ptáčkem a Jindřichem z Michalovic, měli konflikty. Jan z Hradce byl švagrem Zdeňka ze Šternberka: vzhledem k těžkému sporu mezi Oldřichem z Hradce a Zdeňkem lze asi předpokládat, že i Jan v době strakonické jednoty dočasně přerušil se švagrem styky.⁷⁹⁴ Žádný kontakt se Zdeňkem neudržoval ani Oldřich z Rožmberka, který mohl být jeho bratrancem. Jak vycházel Hanuš z Kolovrat s rodinou své manželky Anny ze Stráže či Václav z Michalovic s pány z Koldic, příbuznými ze strany matky, nevíme. Fridrich Glauchovský ze Šumburka byl možná už v době členství ve strakonické jednotě zasnouben se sestrou Buriana z Gutštejna; svatba se konala roku 1453, ale manželství se nevydařilo. Vzdálený příbuzenský vztah poutal i Oldřicha z Rožmberka a zřejmě Oldřicha z Hradce k samotnému Jiřímu z Poděbrad. Lze shrnout, že v případě vazeb daných sešvagřením buď o vzájemných kontaktech během soupeření jednot nic nevíme, nebo je dosvědčena roztržka.

Poměrně častým případem, kterému je nutno věnovat samostatně pozornost, je blízká příbuznost v mužské linii, jinými slovy rozdělení příslušníků jednoho rodu mezi obě proti-strany. Jak ve strakonické, tak poděbradské jednotě měli zástupce páni z Michalovic, z Rýzmburka, ze Šumburka a z Pecky, v jistých chvílích i Děčínští z Vartenberka a vladykové z Lobkovic. Základní otázka zní, zda šlo projev roztržky mezi příbuznými, nebo o taktickou hru, záměr mít „želízko v ohni“ na obou stranách.⁷⁹⁵ Václav z Michalovic měl v poděbradské jednotě synovce Jindřicha, vázaného nejbližšími rodinnými vazbami k Jiříkově straně. Styk Václava, který se odstěhoval z rodného Boleslavska do vzdálených Strakonic, s Jindřichem nelze po r. 1439 doložit. Zdá se proto, že se sobě Michalovicové během let odcizili. Dokonce v květnu 1450 byl i Václav, ač „strýc milý“, adresátem Jindřichovy opovědi.⁷⁹⁶ Naopak bratranci Aleš a Vilém ze Šumburka si byli stále na očích, neboť Vilém žil s Alešem na Perštejně a poté na sousedním Šumburce. Jejich vztah podléhal proměnám, převažovala ale období sporů, které se řešily i před soudem.⁷⁹⁷ Rovněž politické linie, které vyznávali, se od sebe dlouhodobě lišily ve vztahu k Sasku i k rožmberské a poděbradské straně. I zde se tedy

⁷⁹⁴ O tom, že ale muselo jít nanejvýš o dočasnou roztržku, svědčí to, že roku 1459 si sirotci po Janovi z Hradce (prý) sami vybrali Zdeňka za svého poručníka (RTT II, s. 291-292).

⁷⁹⁵ Podrobnější argumenty ke všem následně popsaným případům v kontextu životních drah dotyčných šlechticů viz na příslušných místech v Příloze č. 1.

⁷⁹⁶ SOA Třeboň, Historica, sign. 1378, inv. č. 1808 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J137&id=112812>).

⁷⁹⁷ AČ III, s. 539, č. 517.

s největší pravděpodobností jednalo o nepředstíranou roztržku. Méně víme o případu Vaňka a Jaroslava z Pecky, kde ani není znám příbuzenský poměr mezi nimi. Vaněk ale byl zřejmě vážně ohrožován od poděbradských a na opačné straně se i Jaroslav, služebník Mikuláše Trčky z Lípy, v roce 1450 aktivně zapojil do bojů, sice snad ne přímo proti Vaňkovi, ale proti Rožmberkům.⁷⁹⁸ I páni z Pecky tak prožívali boj dosti opravdově, a mohli bychom je asi rovněž vřadit do „kategorie“ roztržek. Opak ale zřejmě představovali bratři Jan a Vilém starší z Rýzemberka. Oba již letití sourozenci působili až do roku 1448 pospolu; zprávy o údajném majetkovém sporu mezi nimi žádné z pramenů, které jsou mi známé, výslovně nepotvrzují. Naopak Vilém, již slepý, sám v době války roku 1450 prohlašoval, že jako pokojný člověk nemá spory s nikým ze strakonických.⁷⁹⁹ Můžeme tedy pouze spekulovat, zda účelem jeho členství v poděbradské jednotě nebylo především „umetat cestu“ oběma bratrům k Jiřímu pro případ, že by orientace na Rožmberky přestala být perspektivní. Nejasná situace je u pánů z Vartenberka, kdy Jan Blankštejn zřejmě postupně vystřídal obě jednoty, zatímco jeho příbuzní Děčínští z Vartenberka asi zůstali věrni poděbradské jednotě. S nimi, pokud víme, Blankštejn vycházel vždy dobře, ale i on se roku 1449 cítil ohrožen od poděbradské jednoty a žádal strakonické o pomoc⁸⁰⁰ – činil by tak, kdyby se mohl opřít o své příbuzné, obávané válečníky? Obě varianty, taktizování i krátkodobá roztržka s příbuznými, zůstávají otevřené. Rozrůznění politiky bratrů Mikuláše a Jana z Lobkovic se ve sledovaném období týká jen krátkých časových úseků v letech 1449 a potom 1452. Jak jsme již zmiňovali, mezi Lobkovici dříve probíhal spor, který ale skončil asi roku 1447, a o dalších neshodách nevíme; ve strakonické jednotě (1449-1451) si pomáhali. Jejich dočasná rozdělování zřejmě dílem roztržky nebyla, i když se nemuselo jednat ani o čisté rodové taktizování, neboť do hry vstupovaly i jiné okolnosti (hlavně Mikulášova potřeba vyjít se sousedy, možná i majetkové zájmy). Celkově se ale u rodů, jejichž příslušníci stáli proti sobě v nejvyhrocenější době jara a léta 1450, pravděpodobně častěji jednalo o skutečnou příbuzenskou roztržku.

Z takových trvalejších vztahů mezi strakonickými a poděbradskými jednotníky, které se nezakládaly na příbuzenství, je nejpozoruhodnější poměr mezi Oldřichem z Rožmberka a Alešem Holickým ze Šternberka.⁸⁰¹ Těžko uchopitelnou postavou je i sám Aleš. Dlouhodobě vyznával politiku Ptáčkovy a Poděbradovy strany, ale v osobní rovině měl pravděpodobně

⁷⁹⁸ LL IV, s. 102, č. 124, s. 202, č. 274.

⁷⁹⁹ AČ XIV, s. 53-54, č. 1593. Není to jediný náznak toho, že kontakt mezi bratry zůstal nepřerušen (viz přílohu).

⁸⁰⁰ Naznačeno v LL IV, s. 102, č. 124.

⁸⁰¹ Základní údaje o Alešovi ze Šternberka např. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 202-203; OSN XXIV, s. 779; o jeho vztahu s Oldřichem z Rožmberka předmluva LL III, s. XIV.

blíže k Oldřichovi než k Jiřímu z Poděbrad, manželovi své neteře.⁸⁰² Mimo období bojů v Čechách spolupracoval i s jinými ze strakonických (s Hynkem ze Švamberka, Alešem ze Šumburka či Jindřichem z Weidy) v záští proti Norimberku i v jiných záležitostech, avšak v době souboje obou jednot se Aleš i jeho syn Petr náhle ocitli v záští s celou řadou strakonických jednotníků, výše jmenované bývalé spojence nevyjímaje. Přesto Aleš asi chápal boj mezi poděbradskou a strakonickou jednotou nebo aspoň jeho hlavní spouštěcí pohnutku, spor mezi Oldřichem z Hradce a Jiříkem, jako spíše podružný,⁸⁰³ i když se od začátku snažil o jeho urovnání.⁸⁰⁴ Rožmberk se s Holickým oslovoval „příteli zvláště milý“, což momentálně nečinil se žádným (!) z vlastních jednotníků, u kterých, pokud jde o pány, většinou zůstával u běžného „příteli milý“.⁸⁰⁵ Je ale pravdou, že toto zdůrazněné oslovení asi představovalo ani ne tak znak mimořádné důvěry jako spíše známku důležitosti a váženosti, neboť Oldřich v předchozí době použil stejné oslovení i pro Jiřího z Poděbrad.⁸⁰⁶ Z obsahu listů je patrné, že Šternberk pro Rožmberka sice nebyl tak blízký přítel jako někteří ze strakonických, a korespondence odhaluje jejich často rozdílné názory na mnohé záležitosti, avšak jejich intenzivní písemný styk přetrval i během soupeření strakonické a poděbradské jednoty; odmlčel se jen v době války r. 1450.⁸⁰⁷ Oba se vždy potřebovali, pomáhali si s urovnáváním sporů a posílali si zprávy. To, jak asi o dvě desítky let starší Aleš kritizoval jeho politiku, Oldřicha netrápilo a naopak sám mohl svým vlivem, ovšem chytřeji a zaobaleněji, působit na předního poděbradského straníka.⁸⁰⁸ Jen roku 1448 se Oldřichovi známost se Šternberkem nevyplatila, když jej Aleš utvrdil v úmyslu jet do Vídně a zamlčel mu záměr poděbradských zaútočit na Prahu.⁸⁰⁹

Na jindřichohradeckém sjezdu roku 1449 byli Oldřich i Aleš zvoleni do týmu ubrmanů, každý za svou stranu, ale jejich spolupráce k žádnému výsledku nevedla. Šternberk fungoval

⁸⁰² Příbuzenský vztah např. u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 5-6.

⁸⁰³ Srov. jeho vyjádření v LL IV, s. 15-16, č. 14.

⁸⁰⁴ LL III, s. 363, č. 510.

⁸⁰⁵ Snad by Oldřich tak oslovoval Hynka Krušinu ze Švamberka, kdyby jej nenazýval „testěm“. V letech 1445-1448 byl pro Rožmberka „přítel zvláště milý“ i Jan z Hradce, následně ale jejich vztah ochladl a oslovování se změnilo na „příteli milý“. Jeden případ oslovení „příteli zvláště milý“, ale ze staršího období, obsahuje i Oldřichova korespondence s Václavem z Michalovic. V době strakonické jednoty použil toto oslovení vůči Oldřichovi jednou na vnější adrese listu Jindřich z Kolovrat, spolu s trojnásobným zopakováním slova „pánu“, zřejmě především proto, aby zmírnil dojem ze svého „tuhého psaní“ (LL IV, s. 183, č. 246). – Všechny případy pochopitelně obsahovaly i nezbytný titul „urozený pane“.

⁸⁰⁶ LL III, s. 262, č. 372 (září 1447).

⁸⁰⁷ Tehdy i mezi Rožmberky a Holickými nastalo nepřátelství se vši opravdovostí, i Jindřich z Rožmberka s Oldřichem z Hradce jim opovírali a plánovali táhnout na jejich statky (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 437, pozn. 3).

⁸⁰⁸ Využíval při tom též Alešova strachu o držbu Křivokláta, o kterém dobře věděl (LL II, s. 192, 197, III, s. 116, 130; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 88, pozn. 1).

⁸⁰⁹ LL III, s. 342-343, č. 485. Je možné, že ani Aleš o skutečném cíli poděbradského tažení nevěděl, ale vzhledem k tomu, jak předního člena poděbradské jednoty představoval, je taková možnost nesnadno představitelná. Oldřich mu také později jeho neupřímnost nepřímo vyčítal (LL IV, s. 55, č. 64).

jako jakýsi prostředník ve styku mezi Oldřichem a Jiřím z Poděbrad⁸¹⁰ a jak Aleš, tak Oldřich se snažili toho druhého přesvědčovat, aby zdržoval své spolujednotníky od nepřátelství. Vyhlídka, že by vztah Oldřicha a Aleše mohl otupit nepřátelství obou stran,⁸¹¹ asi odpovídala přáním Aleše,⁸¹² avšak Oldřich, jak se zdá i podle následujícího vývoje, měl ve skutečnosti zřejmě jiné záměry a hodlal využít svých kontaktů s Alešem spíše ve prospěch své jednoty. Aleš krumlovskému pánovi nepřestával dodávat důležité informace;⁸¹³ měl sice podezření, že Oldřich navádí své jednotníky proti němu a nechává o něm šířit pomluvy,⁸¹⁴ ale jeho žárlivost na vzrůstající moc Jiřího mu nedala, aby se znovu neobracel na Oldřicha. Tak jej v září 1451 tajně žádal, aby se „pro milý Buoh“ pokusil zabránit, „jakž muožeš,“ tomu, aby Jiřík koupil Kladsko.⁸¹⁵ Rozepře mezi Holickým a Poděbradem představovala pro Rožmberka asi vítaný prostředek, pomocí kterého se mohl pokoušet o rozklížení poděbradské strany. Ostatně Aleš asi nebyl jediný, komu začínala být Jiříkova moc nemilá. Snad měly Rožmberkovy snahy o využití toho i částečný úspěch (např. při jednání na kateřinském sněmu r. 1450/1451), ale na zvrácení celého politického vývoje v Čechách toto nestačilo. Jiří si Alešovu podporu udržel asi i díky tomu, že si nechal Aleše na svatojiřském sněmu zvolit do rady zemského správce.⁸¹⁶

Dlouhodobým známým Oldřicha z Rožmberka byl též Mikuláš Trčka z Lípy, který s ním v březnu 1449 sjednal sjezd obou jednot v Jindřichově Hradci a Pelhřimově.⁸¹⁷ Kromě Aleše Holického a Trčky byl Oldřich z Rožmberka během roku 1450 zřejmě ve styku i s Janem Zajimačem z Kunštátu,⁸¹⁸ kdysi svým nepřítelem: ukázalo se, že ani aktuální soupeření obou jednot nemělo potenciál oživit všechny staré spory. Co bylo předmětem Oldřichova styku s Petrem Zmrzlíkem ze Svojšína, nevíme.⁸¹⁹ S Alešem ze Šternberka a Mikulášem Trčkou jednal v květnu 1450 o možném smíru obou jednot Jan z Hradce a Trčku jako prostředníka

⁸¹⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 404, pozn. 1, považuje to, že se Oldřich při komunikaci s poděbradskými vždy obracel na Aleše, za obcházení Jiřího.

⁸¹¹ Srov. v souvislosti s jindřichohradeckým sjezdem a ubrmanstvím F. PALACKÝ, *Dějiny* IV/1, s. 190-191.

⁸¹² Mezi strakonickými, zdá se, v tomto nalezl spřízněnou osobu pouze v Janovi z Hradce (viz dále).

⁸¹³ LL IV, s. 165-169, č. 219, 226.

⁸¹⁴ LL IV, 16, č. 14, s. 166, č. 220.

⁸¹⁵ LL IV, s. 322-323, č. 451. Jiří Kladsko stejně koupil, i když až r. 1454 (J. URBAN, *Boj o Kladsko*, s. 23-24). O dalších rozepřích mezi Alešem a Jiříkem R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 487, 619 (k poslednímu však jiná interpretace u J. JÁNSKÉHO, *Kronika* III, s. 162); F. PALACKÝ, *Dějiny* IV/1, s. 219.

⁸¹⁶ Složení správní rady uvádí R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 633-634.

⁸¹⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 366; AČ III, s. 539-540, č. 522, 524. Z minulosti spojovaly Oldřicha a Trčku ubrmanské služby i majetkové převody.

⁸¹⁸ LL IV, s. 149-150, č. 192. Oldřichovi záleželo, aby adresát listu, pravděpodobně Zajimač, nevěřil pomluvám o něm. – Zajimač, příbuzný Jiříka, představoval jiný případ než dlouhodobá známost s Holickým a Trčkou: Oldřich s ním v první polovině 40. let vedl zášti, ale od r. 1448 mezi nimi nastávaly sympatie.

⁸¹⁹ AČ XIV, s. 42, č. 1562. Mohlo jít o prostředkování v soukromých sporech Zmrzlíků se strakonickými jednotníky, neboť i v minulosti si Oldřich s Petrem poskytovali ubrmanské služby, zatímco s jeho bratrem Václavem míval Oldřich sám spory.

k poděbradské jednotě využíval i Oldřich z Hradce.⁸²⁰ Naopak tajně a ve vlastních záležitostech se domlouval přímo s Jiřím z Poděbrad Bedřich ze Strážnice a snad i Jan Kolda.⁸²¹ Jisté náběhy k dohodě s Poděbradovci jeví koncem léta 1448 i Hynek Krušina ze Švamberka a Kryštof Šof. Další doložené styky s poděbradskými straníky na přelomu 40. a 50. let se týkaly už více soukromých záležitostí. Neotřesenou zůstalo přátelství Bernarta z Cimburka s Haškem z Valdštejna. Jindřich z Kolovrat byl v kontaktu s Benešem z Hustiřan, snad od něho i získával informace, a Kuneš Rozkoš z Dubé vykonával roku 1454 poručnickou správu nad jistými sirotky spolu s Janem Čabelickým ze Soutic, a to snad už od roku 1446. Ostatní silnější či slabší svazky strakonických jednotníků s některými z poděbradských spadají do jiných let a během doby soupeření obou jednot je nemůžeme doložit. Mohly jistě existovat i vztahy, o nichž se pouze nedochovaly zprávy, především pokud jde o záležitosti soukromé. V pokusech o smír mezi jednotami přímé osobní kontakty s poděbradskými velkou roli s výjimkou popsaných styků s Alešem Holickým a pár dalšími jednotlivci zřejmě nehrály, důležitější pravděpodobně byly iniciativy neutrálních osob, případně oficiální jednání na sněmech a sjezdech, o jejichž průběhu se ale zachovalo málo zpráv. Rovněž o separátních jednáních před přestupy některých členů k poděbradské straně (Jindřich z Kolovrat, Jan Blankštejn) bohužel podrobnosti nevíme.

Jiným druhem styků s poděbradskými než smírné rozhovory byly takové kontakty, jejichž účelem bylo poděbradskou jednotu poškozovat – rozkládat ji nebo od jejích členů získávat citlivé informace. V některých chvílích asi naplňovaly takovou charakteristiku styky Rožmberka s Alešem Holickým. Tajné spojence měl mezi poděbradskými Jan ze Švamberka: v červnu 1450 obdržel varování před soupeřovým útokem.⁸²²

Shrňme: Zatímco osobní spory s některým straníkem soupeře měla většina strakonických jednotníků, ohledně přátelských styků během zápasu obou jednot se situace lišila u jednotlivých členů. Nejrozhodnější jednotníci jako Oldřich z Hradce zřejmě bližší osobní kontakty s poděbradskými neudržovali, dokonce ani se svými příbuznými z protivné strany. Jiní přední členové se ale občas, byť nikterak masivně, snažili styků s poděbradskými využít ve prospěch svůj i strakonické jednoty. O méně významných členech a jejich případných jednáních s poděbradskými ve vlastních záležitostech pak máme málo konkrétních zpráv.

⁸²⁰ K prvnímu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 429-430; LL IV, s. 197-217; ke druhému LL IV, s. 102, č. 124.

⁸²¹ LL IV, s. 39, č. 44; o Bedřichově zástavě zlatého kříže Jiříkovi viz v Příloze č. 1.

⁸²² AČ III, s. 380-381, č. 25; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 443, pozn. 5.

V.6. Činnost členů ve strakonické jednotě. Zájmy a potřeby jednotlivých členů

Co mohli jednotliví členové přinést strakonické jednotě a jak se v ní skutečně uplatnili? Vyplyvá z ducha tehdejší doby, že členové strakonické jednoty z většiny byli svým založením především válečníci, často s bohatými zkušenostmi z bojů na různých stranách v Čechách i v cizině, někdy přímo kondotiéři.⁸²³ Šikovných diplomatů bylo méně, ale i takoví by se mezi jednotníky našli. Jistě mezi ně patřil Oldřich z Rožmberka, který, ačkoli „pán mnohé války vystálý“,⁸²⁴ si více liboval v zákulisních intrikách než v přímém boji. V diplomacii vynikali i jiní.⁸²⁵ Přínos některých členů spočíval též v jejich bohatých kontaktech se zahraničními.⁸²⁶

Otázkou je, jak dotyční své zkušenosti a vlohy ve strakonické jednotě využili.⁸²⁷ Oldřich z Rožmberka zapojil naplno své vyjednávačské umění, především ve styku s cizinou, i když vedení války pak přenechal málo zkušenému synovi Jindřichovi. Také páni z Hradce se zapojili do sjednávání pomoci z Rakouska a do diplomatické kampaně. Oldřich z Hradce přicházel i s podnětnými doporučeními a návrhy, udržoval spojení se vzdálenějšími jednotníky a pochopitelně se účastnil vojenských akcí, na druhou stranu komplikoval situaci svými častými připomínkami k různým detailům, ve kterých se neshodl s Rožmberky, či dodáním chybně sepsaného seznamu spojenců.⁸²⁸ Velký přínos jednotě poskytli Mikuláš z Lobkovic, Hynek ze Švamberka, Jindřich z Kolovrat a oba páni ze Šumburka, kteří pomohli ke sjednání spojení s Fridrichem Saským.⁸²⁹ Hynek Krušina zároveň pokračoval v rozvíjení svých dalších zahraničních spojeneckých svazků a jednal i s potenciálními spojenci v Čechách, na druhou stranu strakonické jednotě chyběl ve válce v květnu a červnu 1450. Jako zpravodaje o

⁸²³ Mezi zkušené bojovníky patřili zejména Hynek Krušina a v menší míře i Jan ze Švamberka, Hanuš a Jindřich z Kolovrat, Fridrich a Aleš ze Šumburka, Jan Blankštejn z Vartenberka, Mikuláš z Lobkovic, Bedřich ze Strážnice či Jan Bechyně z Lažan (konkrétně viz v Příloze č. 1). U některých přerůstalo jejich zaměstnání do provozování loupežné činnosti či soukromých válek, ohrožujících okolí, což mělo za následek konflikty s příslušnými landfrýdy (Jan Kolda ze Žampachu, Kryštof Šof, Bernart z Cimburka, částečně i Blankštejn).

⁸²⁴ Charakteristika od V. BŘEZANA, *Summovní výtah*, s. 34.

⁸²⁵ Arnošt Leskovec, Jan z Rýzmberka či jeho syn Vilém ml. (účastnili se poselství, prostředkovali ve sporech atd.). – Pochopitelně ani jeden z jmenovaných výčtů není pevně daný. Nezanedbatelné vojenské zkušenosti měli kromě výše jmenovaných bytostných válečníků např. Oldřich z Rožmberka, Václav z Michalovic, Jan z Rýzmberka. Naopak i u některých spíše válečníků najdeme diplomatické schopnosti, jako u Lobkovic či Bedřicha.

⁸²⁶ Kromě Rožmberků především Hynek ze Švamberka a v menším rozsahu i jiní, jako Mikuláš z Lobkovic, který prý měl jako bojovník proti kališníkům „velké jméno“ u saského kurfiřta (F. PALACKÝ, *Dějiny IV/1*, s. 255, pozn. 240, podle listu v LL IV, s. 336, č. 477).

⁸²⁷ K následujícím srov. u každého z jednotníků v Příloze č. 1 bod 8.

⁸²⁸ Z jeho připomínek LL IV, s. 45-48; SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>); o chybě v seznamu LL IV, s. 61-62, č. 74.

⁸²⁹ Viz podkapitolu o vztazích strakonické jednoty se Saskem a Wettiny.

dění v Čechách a za hranicemi, ale především o činnosti poděbradské jednoty, vyzdvihneme zejména opět Hynka ze Švamberka, Jindřicha z Kolovrat, Mikuláše z Lobkovic, Arnošta z Leskovce a také Bedřicha ze Strážnice. Staří aristokraté Václav z Michalovic a Jan z Rýzmburka byli nápomocni především svými radami a podněty než intenzivními diplomatickými aktivitami, neřkuli účastí v poli.

Do války s poděbradskou jednotou v květnu a červnu 1450 se kromě už zmíněných Jindřicha z Rožmburka a obou pánů z Hradce zapojili, pokud víme, Jan ze Švamberka, Vilém ml. z Rýzmburka, oba Lobkovicové, Jan z Ústí, Jindřich ze Sobětic a jednotky Plzně a Budějovic.⁸³⁰ Přidali se snad i Děpolt z Rýzmburka a jinak samostatně nevystupující služebník pánů z Hradce Půta z Útěšic, o kterých víme, že byli při následném jednání na Vildštejně.⁸³¹ Své vojsko poslal do pole i Jan Bechyně z Lažan. Další válčili na vedlejších bojištích,⁸³² u jiných odlehlejších jednotníků však o žádné bojové činnosti v té době nevíme. Zřejmě marně byli k pomoci vyzýváni Hanuš z Kolovrat a Chebští.⁸³³ Zopakujme, že z jádra jednoty se osobně neúčastnili bojů již dotčení Oldřich z Rožmburka, Hynek ze Švamberka a asi Václav z Michalovic; první dva ale zastupovali aspoň jejich příbuzní. Jinou věcí bylo, že strakoničtí vlastně své bojové schopnosti nestihli předvést, neboť válku rychle ukončili. Část z nich se potom roku 1452 podílela na úspěchu stavovské opozice v Rakousku ve válce proti císaři.

Zvláštní úloha připadla několika členům strakonické jednoty, kteří byli zvoleni na sjezdech s poděbradskou jednotou za ubrmany za svou stranu. V Hradci v dubnu 1449 padla volba na Oldřicha z Rožmburka a Arnošta z Leskovce, na sjezdu vildštejnském v červnu 1450 na Jindřicha z Rožmburka a Viléma mladšího z Rýzmburka. Vedle Rožmburků tedy šlo o jednotníky, kteří i jindy osvědčovali své diplomatické schopnosti při urovnávání různých sporů (Vilém hlavně až v příštích letech).

Celkově za nejdůležitější členy jednoty zřejmě platili oba Rožmberkové, oba páni z Hradce, Hynek Krušina ze Švamberka, Václav z Michalovic a Jindřich z Kolovrat.⁸³⁴

Úkolem skupinky jednotlivců z území propoděbradských landfrýdů, jako Bedřicha ze Strážnice, Koldy a jiných,⁸³⁵ bylo působit rozruch v týlu nepřítele a brát mu síly. To její

⁸³⁰ Všichni kromě momentálně nepřítomného Mikuláše z Lobkovic jsou uvedeni v titulaci listu, psaného 27. května 1450 Chebským z pole u Rokycan (FRA XLII, s. 69, č. 42).

⁸³¹ LL IV, s. 244-245, č. 348.

⁸³² Kuneš Rozkoš z Dubé bránil svůj Kostelec a Jindřich z Kolovrat – nikoli ale osobně – Buštěves. Jan Kolda válčil v hradeckém kraji a Fridrich ze Šumburka v saských službách v severních Čechách.

⁸³³ LL IV, s. 188, č. 250; FRA XLII, s. 69, č. 42. Hanuš ani Cheb tehdy formálně nebyli členy jednoty.

⁸³⁴ Tito jsou výslovně jmenováni mezi jednotníky, bez jejich vůle neměl podle výzvy Oldřicha z Rožmburka z května 1450 Jan z Hradce sjednávat žádné úmluvy s poděbradskými (LL IV, s. 208-209, č. 286). – Kdyby žil, asi by v tomto výčtu nechyběl také Jan z Rýzmburka, zemřelý o měsíc dříve.

příslušníci sice plnili, jejich přijetí do strakonické jednoty ale poskytovalo Jiříkově straně záminku k diplomatické ofenzivě: jak už bylo zmíněno, poděbradští považovali všechny příslušníky čtyř spojených východočeských landfrýdů automaticky za členy své jednoty.⁸³⁶ Proto podle jejich výkladu strakonická jednota nebyla oprávněna je mezi sebe přijmout, stejně tak ani Mikuláše z Lobkovic, který sice nebyl Východočechem, ale sám se zapsal do poděbradské jednoty, načež ji opustil.⁸³⁷ Navíc se odlehlejší jednotníci, někdy individua s pověstí „zemských škůdců“, poněkud vymykali kontrole strakonických předáků. Zdá se, že tato neovladatelnost byla nevýhodou, kterou Oldřichové z Hradce a z Rožmberka při přijetí těchto spojenců do strakonického spolku trochu podcenili. Kolda či Šof rozpoutali svoje války asi nezávisle na vůdcích jednoty, a když ani nehodlali respektovat příměří, uvažovalo se o jejich vyloučení.⁸³⁸ K tomu, aby jim jednota vytáhla na pomoc, neměla síly, a tak se odlehlejší členové dostávali v odboji proti poděbradským do defenzivy a nastávalo mezi nimi a předáky jednoty oboustranné rozladění. Kolda s Bedřichem si stěžovali na neochotu strakonických vůdců, respektive na ztráty utrpěné kvůli jednotě,⁸³⁹ i když ta nakonec aspoň Koldovi snad dokázala zprostředkovat příměří s hradeckým landfrýdem v červenci 1450. Jiní z těchto solitérů se od roku 1450 z jednoty vůbec vytrácejí, natož aby jí aktivně pomáhali.

Kromě ne vždy dostatečného a vhodného využití potenciálu členů strakonické jednoty se nacházel problém už v nestejných zájmech a potřebách členů. Diferencovanost zájmů byla přirozená a poděbradskou jednotu, která měla členů více a byla sociálně pestřejší, postihovala zřejmě ještě větší měrou. Ale nevyhnula se ani členům strakonické jednoty, ačkoli je momentálně spojoval společný odpor k Jiřímu z Poděbrad a jeho okruhu stoupenců.

Rožmberkové, především Oldřich, si chtěli udržet svoji velkou politickou moc, kterou drželi ve čtyřicátých letech, a i z důvodů prestiže nepřipouštěli, aby rozhodující vliv v zemi připadl Jiřímu z Poděbrad. Bytostný zájem na věci strakonické jednoty měli také páni z Hradce, které zasáhlo sesazení a smrt Menharta. I oni proto byli odhodláni všemi prostředky dosáhnout vítězství nad Jiříkem a zvrátit mocenské uspořádání vzniklé v září 1448. K pevným straníkům obou předních vítkovských rodů patřili kromě jejich služebníků také Václav z Michalovic, Jan i Děpolt z Rýzemberka či Švamberkové. Je však už patrný rozdíl mezi

⁸³⁵ Patřili by sem členové strakonické jednoty ze čtyř východočeských landfrýdů i z pátého landfrýdu boleslavského. V podobném postavení byl také Bernart z Cimburka, který válčil s moravským landfrýdem, také spíše propoděbradským, do strakonické jednoty ale vstoupil až v červnu 1450.

⁸³⁶ Viz LL IV, s. 266, č. 374.

⁸³⁷ Srov. SOA Třeboň, Historica, sign. 1186, inv. č. 1576 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J118&id=112580>).

⁸³⁸ AČ IV, s. 25-26, č. 44.

⁸³⁹ LL IV, s. 23, pozn. 3, s. 307, č. 436.

takřka slepým nasloucháním Oldřichovi z Rožmberka – alespoň ve věcech, které se netýkaly církve – u Michalovice a mezi chováním pánů erbu labutě: Hynek Krušina ze Švamberka navzdory nepochybně velké osobní blízkosti Rožmberkům často vedl různé samostatné politické podniky, zahraniční války a roku 1448 dokonce separátní jednání s poděbradskými. Nicméně se zdá, že strakonické jednotě byl ochoten své zájmy do jisté míry podřídít.⁸⁴⁰ I páni z Rýzmburka již asi skrytě promýšleli, jak nacházet v případě potřeby cesty k Jiřímu: Vilém starší Švihovský vstoupil do poděbradské jednoty a Vilém mladší byl také přístupnější ke kompromisům. Samostatněji si počínali i páni z Kolovrat: ti – zvláště máme-li věřit některým výrokům v korespondenci⁸⁴¹ – na rozdíl od pánů z Hradce neusilovali nutně o restituci poměrů před září 1448, ale spíše o alespoň trochu přijatelné urovnání vzniklých konfliktů. Nezávisle na sobě nebyli Hanuš s Jindřichem tak pevně přesvědčeni, že jedinou cestou k tomu je strakonická jednota, a ani jeden z nich nesetřval v jednotě po celou dobu její existence.

Z vladyků z Lobkovic měl Jan, sídlící na Hluboké, zájmy více spojené s Rožmberky, zatímco Mikuláš, i když svým přesvědčením též rožmberský příznivec, musel brát v úvahu to, že potřeboval vyjít se sousedy v žateckém kraji, kteří na rožmberskou stranu nevražili. Fridrich ze Šumburka, asi nejoddanější straník Fridricha Saského mezi strakonickými jednotníky, zase byl vázán i zájmy saského kurfiřta, bojoval asi více za ně než za jednotu.

Mikuláš z Lobkovic a Šumburkové již patřili ke geograficky odlehlejšími jednotníky, pořád ale jejich pouto k jednotě bylo mnohem silnější než u jiných vzdálenějších členů ze severu a východu Čech, případně z Moravy: U těch se často jednalo skutečně o osoby, které se strakonickou jednotou neměli žádné společné ideologické pouto, někdy šlo dokonce o utrakvisty a pojiťko představovalo jen nepřítelství k poděbradské straně. Jejich jediným zájmem a cílem, kterému mohla jednota napomoci, bylo si uchovat své statky a pozici v kraji, ubránit se tlaku poděbradských landfrýdů a pokračovat v dosavadní, nezřídka válečnické a loupeživé existenci. Ukázalo se ale, že strakonická jednota jim takovou oporu nemůže poskytnout.

Ať už příklon vzdálenějších pánů a zemanů ke strakonické jednotě byl motivován jen pragmatickými, nebo jako u Lobkovic patrně i ideovými hledisky, bylo pro jednotu těžší si je udržet. Zatímco Jihočeši mohli v budoucnu existovat stále pod ochranou Rožmberků a pánů z Hradce, jiní členové museli mít na paměti i otázku svého dalšího soužití s poděbradskými stoupenci. Jestliže přestávaly být reálné vyhlídky na výrazné vítězství nad poděbradskými,

⁸⁴⁰ Viz kapitulu IV. o zahraničních stycích strakonické jednoty, zvláště podkapitulu IV.5.

⁸⁴¹ Hanuš z Kolovrat v AČ VII, s. 204, č. 1, a LL IV, s. 181, č. 244; u Jindřicha poznáváme to, co snad odpovídalo jeho přáním a co chtěl Jindřich slyšet, v Rožmberkově listu jemu v LL IV, s. 156, č. 201. Je ovšem otázkou, jak se s těmito mírumilovně znějícími formulacemi srovnávalo to, že zvláště Jindřich byl tehdy zapojen do sjednávání válečné koalice strakonické jednoty s Fridrichem Saským.

bylo třeba pomýšlet na smír za přijatelných podmínek. Týkalo se to především šlechticů z území východočeských landfrýdů, pro které příliš urputně vedený odboj mohl mít za následek ztrátu majetků v kraji (jak se stalo u Koldy a Kuneše z Dubé). Ale i jiní členové měli statky v místech ohrožených poděbradskými útoky, například páni z Kolovrat v okolí Prahy, a mohli být o ně připraveni sice ne cestou právní, ale vojenskou. I oni tak měli podobné obavy.

Jindy mohly promlouvat do odhodlání jednotníků k pokračování v souboji s Poděbradovci finanční potíže. Víme o zadlužení Rožmberků, pánů z Hradce, Kuneše Rozkoše z Dubé, Arnošta z Leskovce, Bedřicha ze Strážnice či některých měst z jednoty.⁸⁴² To strakonické přinejmenším limitovalo při vedení války. Bedřicha dokonce přivedla finanční tíseň k tomu, aby již v létě 1450 vyhledal Jiřího z Poděbrad a svěřil mu do zástavy zlatý kříž.

Majetkové a vůbec hmotné zájmy ovlivňovaly soudržnost jednoty asi pozitivně i negativně.⁸⁴³ V čem ale spočíval společný zájem jednoty, byla okolnost, že většina jednotníků držela v zástavě královské a církevní statky, o které nechtěla přijít.⁸⁴⁴ Bojovalo-li se nepřímě i o vliv na budoucím králově dvoře, mohla v tom být obsažena i snaha o možnost promlouvat při revizích zápisů.⁸⁴⁵ Z konkrétních svědectví o majetkových pohnutkách jsou známy obavy Bedřicha ze Strážnice, aby nebyl připraven o Kolín,⁸⁴⁶ u Mikuláše z Lobkovic zase můžeme předpokládat zjištěné motivy při jeho krátkém angažmá r. 1449 v poděbradské jednotě, která mu údajně dopomohla k získání města Kadaně do zástavní držby.⁸⁴⁷ Dodejme, že rovněž při pozdějším formování opozice proti králi Jiřímu hrála už od počátku 60. let zřejmě nemalou úlohu starost pánů o držbu zastavených statků.⁸⁴⁸ Podobného rázu jako majetkové zájmy byla i touha⁸⁴⁹ po úřadech a jiných vlivných pozicích,⁸⁵⁰ která opět mohla spojovat i – až by přišlo ke konkrétním pozicím a nabídkám – rozdělovat.

Osobní přesvědčení mohlo vedle těchto různých individuálních zájmů také působit a posilovat odhodlanost, ale samo o sobě stěží pohnulo některého ze šlechticů, aby nasazoval

⁸⁴² O výši rožmberských dluhů např. Alois MÍKA, *Osud slavného domu*, Praha 1970, s. 19; J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 38. O dluzech pánů z Hradce F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 203-206. Ke Kunešovi srov. AČ III, s. 317, č. 195, k Leskovcům SČPL 1/2, s. 247, č. 998, k Českým Budějovicím LL I, s. 155-156, č. 229, k Plzni např. AČ IX, s. 264, č. 21. U Bedřicha je dokladem finanční tísně právě záležitost se zlatým křížem.

⁸⁴³ Již dříve se říkalo o Alešovi ze Šternberka, že by „brzo oně strany [poděbradské] zapomenul“, kdyby od něho král (Fridrich III.?) štědře vyplatil Křivoklát a dal jeho synu Petrovi žádaný úřad (LL III, s. 130, č. 179). Bez ohledu na to, zda na tom bylo něco pravdy, mohli podobně vrtkaví jedinci existovat i mezi strakonickými.

⁸⁴⁴ Připomeňme zjištění v podkapitole V.3. o vysokém podílu zástavních statků na celkovém majetku jednotníků.

⁸⁴⁵ Asi se tušilo, že přezkoumávání zápisů přijde, neboť jej začal po svém přijetí prosazovat už císař Zikmund. Z bývalých členů strakonické jednoty zasedl nakonec r. 1453 přímo do revizitační komise Mikuláš z Lobkovic, to už ale jako straník Jiřího z Poděbrad (viz následující podkapitola V.7.).

⁸⁴⁶ Blíže A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 96 aj.

⁸⁴⁷ LL IV, s. 171, č. 229; R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 187.

⁸⁴⁸ O opozici proti králi r. 1461 R. URBÁNEK, ČD III/4, s. 468-469.

⁸⁴⁹ Srov. o Švambercích a o Alešovi ze Šumburka výše v podkapitole V.5. o vztazích mezi členy jednoty.

⁸⁵⁰ Tužby se nemusely nutně vztahovat až k období po příchodu krále: Jiří z Poděbrad rozděloval úřady mezi své stoupence už jako gubernátor. Navíc byly ve hře přímluvy u různých hodností církevních aj.

síly za strakonickou jednotu. Niternější katolické smýšlení se dá předpokládat u strakonického velkopřevora Václava z Michalovic, ze světských členů např. u Mikuláše z Lobkovic, i když u něho rozhodně nemohlo být jedinou motivací. Málo už u těch, kteří donedávna přijímali pod obojí, jako u pánů z Hradce. Ani u pozdějších bojovníků za Řád německých rytířů v Prusku Jana Blankštejna a Bernarta z Cimburka nemohla být jejich náboženská motivace vzhledem k jejich vazbám na kališníky silná. Výraznější přesvědčení legitimistické lze vysledovat např. u Hynka Krušiny ze Švamberka z jeho opakovaných varování, že poděbradská strana se pokouší uvést do Čech jiného krále než Ladislava Pohrobka. Naopak jakékoli jiné pohnutky než čistě pragmatické můžeme vyloučit u (asi nejen bývalých) radikálních husitů a příznivců jagellonské kandidatury Bedřicha ze Strážnice a Jana Koldy.

Samostatně se musíme zamyslet nad zájmy měst, která vstoupila do strakonické jednoty. Na jednu stranu i u nich jistě existovalo silné katolické přesvědčení. Zároveň ale města podléhala zájmům městského stavu obecně. Pro rozvoj obchodu byl zapotřebí především mír a bezpečnost a zajištění toho si města slibovala asi i od strakonické jednoty,⁸⁵¹ v čemž se však poněkud rozcházela s představami většiny šlechtických členů. Postoj měst – a to opět nejen těch katolických – ovlivňoval i finanční zájem a nechť platit Jiříkovi jako zemskému správci dávky, které náležely králi,⁸⁵² což naopak jejich pouto k jednotě tmelilo.

Přes mnohé, co bylo dosud řečeno, musíme připustit, že počáteční společné bojové odhodlání a důvěra ve strakonickou jednotu mohly být u všech členů silné a mohly převážet nad pragmatickým pochybováním. Ale nestejnost zájmů členů znamenala, že záleželo především na tom, zda strakonická jednota bude schopna jejich zájmy naplnit. A tak zároveň s tím, jak se vyhlídka na to s narůstající diplomatickou a vojenskou převahou poděbradské jednoty neustále zmenšovala, začali pozvolna někteří členové strakonickou jednotu opouštět, jak zrekapituluje příští podkapitola. Jaké konkrétní pohnutky a jaké z výše naznačených zájmů se v jednotlivých případech přestupů k Jiříkově straně uplatňovaly, už říct nemůžeme.

Těm, kteří zůstali při strakonické straně alespoň během mírových jednání ve druhé polovině roku 1450, jednota svým vlivem zajistila alespoň navrácení statků, o které přišli v předchozí válce s poděbradskou jednotou, i když s několika výjimkami.⁸⁵³ Nespokojenci,

⁸⁵¹ Ustavující sjezd strakonické jednoty v únoru 1449 byl podle nadějí Českobudějovických, které v nich vzbudil Oldřich z Rožmberka, svolán kvůli rozmluvení, „zdali by věci tyto a nesnáze ještě bez dalších záhub chudých etc. mohlo v dobré uvedeno býti.“ (LL IV, s. 5, č. 6)

⁸⁵² Zmínka o takto motivovaném odporu měst v listu v LL IV, s. 340, č. 479 (český překlad Petr ČORNEJ (ed.), *Království dvojího lidu*. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci, Praha 1989, s. 122, č. 49); již k r. 1446 srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 103-106.

⁸⁵³ Příslušná rozhodnutí byla přijata hlavně na svatokateřinském sněmu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 484-488). Už těsně před vildštejnskou apeloval na své druhy Hynek Krušina ze Švamberka, aby při jednání dbali zájmů všech jednotníků (AČ III, s. 381, č. 27). Úplně bezvýznamné to asi naplněno nebylo.

jejichž mocenské ambice sahaly výše a kterým asi i jejich přesvědčení bránilo se Jiřímu podat, pokračovali při rožmberské opozici s nadějí na příchod katolického krále až do podzimu 1452. Vyrvalé jádro se dlouho nevzdávalo svých snah a navzdory rostoucímu zadlužení podnikalo nové akce: Na rozdíl od odpadlíků to byli většinou přísní katolíci a hlavně příslušníci předních panských rodů, tradičně tvořících panské jednoty, a jen velmi neradi připouštěli možný pokles svého vlivu. Nakonec ani jim ale nezbyla jiná cesta než uznat Poděbrada jako gubernátora a pokoušet se prosazovat své zájmy ve shodě s ním, alespoň do 60. let.

Na cestě k přijetí smíru s Jiřím z Poděbrad, a to již při jednáních roku 1450, snad přispěl ještě jeden faktor, a to jistá generační výměna, ke které i během relativně krátkého trvání strakonické jednoty došlo. Během roku 1450, oficiálně pak v roce následujícím, ustoupil ze scény starý Oldřich z Rožmberka. Někteří rozhodní členové během let 1450-1452 zemřeli, jako Jan z Rýzmburka, Václav z Michalovic a nakonec i oba páni z Hradce, ačkoli ještě mladí. Na místo některých z nich nastoupili synové, nikoli sice prostí ambic, ale zřejmě méně zatížení starými spory a přístupnější k dohodě. Možná není náhoda, že kompromisnímu návrhu na smír mezi oběma jednotami v lednu 1450 přáli mladí Jindřich z Rožmberka a Vilém z Rýzmburka („...a nezle se nám to líbí“)⁸⁵⁴ a titíž byli na vildštejnském sjezdu v červnu vybráni za strakonickou stranu do týmu ubrmanů, který v následujících měsících svými výpověďmi vyhlásil smír. Oba jmenovaní sice až do podzimu 1452 zůstávali aktivními stoupenci rožmberské strany, ale poté opět navázali na smírné tendence a sblížili se s Jiříkem.

Shrneme-li obsah podkapitoly, zkušenosti a schopnosti členů strakonické jednoty nebyly zanedbatelné a mnohé z tohoto potenciálu se skutečně uplatnilo ve prospěch jednoty. Nicméně ne vše bylo využito, ať již z důvodu pozdního vstupu člena do jednoty (Hanuš z Kolovrat), stáří nebo úmrtí členů a nebo jejich zaneprázdnění jinými aktivitami. Jindy strakonické jednotě nakonec nepřinesly výsledky vynaloženého vojenského nebo diplomatického úsilí užitek, v jaký doufala, např. pokud jde o saské spojení. S postupujícími neúspěchy jednoty se odkrývaly i rozdílné zájmy členů. Nejvyrvalější jádro, které zůstalo až do podzimu 1452, již bylo příliš slabé.

⁸⁵⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 407; SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=en&menu=3&doctree=1J121&id=112619>).

V.7. Výsledky činnosti strakonické jednoty a další kariéry členů

Začneme tím, jak konkrétně probíhal avizovaný postupný rozpad členstva strakonické jednoty. Jako jeden z prvních zřejmě odpadl už někdy v roce 1449 nebo 1450 Jan Blankštejn z Vartenberka, který asi, následuje své strýce Děčínské z Vartenberka, přestoupil do jednoty poděbradské. Již před květnovou válkou roku 1450 zemřeli Aleš ze Šumberka a Jan z Rýzemberka, kterého ale v jednotě nahradil syn Vilém mladší. Po válce se dohodl s poděbradskou stranou Jindřich z Kolovrat, jemuž strakoníci nedokázali pomoci při obraně Buštěvsi.

Přesto větší část členů jednoty vydrželo pohromadě při rožmberské straně až do roku 1451,⁸⁵⁵ tedy i poté, co na začátku toho roku snad byla strakonická jednota formálně rozpuštěna.⁸⁵⁶ Po kateřinském sněmu (v některých případech už po vildštejnské smlouvě) nicméně už neslyšíme o některých okrajových jednotnících: Děpoltovi z Rýzemberka, Jindřichovi z Weidy, Janovi z Ústí, Kryštofu Šofovi, Vaňkovi z Pecky, Janovi z Boskovic, Václavovi z Rosic, Bernartovi z Cimburka, průkazně ani o Kunešovi z Dubé. Ti se spíše ze zemské politiky vůbec vytratili, než že by přestoupili k poděbradské straně, ač i to je u některých možné. Někteří, zejména právě Kuneš, nadále pokračovali v nepřátelství alespoň s některými z poděbradských, ale už se asi nechtěli spoléhat na podporu strakonické jednoty, která jim významněji nepomohla. Nově se začali ke strakonické straně i oficiálně hlásit Jihlavští.⁸⁵⁷ Podstatněji zasáhla během roku 1451 a počátkem následujícího roku do řad rožmberských stoupenců vyšší moc. Tehdy zemřeli klíčoví protagonisté Václav z Michalovic a především Jan i Oldřich z Hradce, možná i Jan z Boskovic. Také Oldřich z Rožmberka předal správu rodových statků synu Jindřichovi, ale politice se ještě minimálně rok naplno věnoval.

Pečlivě byli zbývající stoupenci nuceni zvážit svou další podporu rožmberské straně, když na jaře 1452 museli zaujmout jednoznačný postoj k otázce volby Jiřího z Poděbrad za zemského správce. Na svatojiřském sněmu v dubnu 1452 pro Jiřího hlasovali z bývalých členů jednoty vedle už dřívějších odpadlíků Jana Blankštejna z Vartenberka a Jindřicha z Kolovrat i Jan ze Švamberka a Mikuláš z Lobkovic.⁸⁵⁸ Lze tu pozorovat jisté, zřejmě záměrné rozštěpení některých rodů, kdy jeden člen rodu na sněmu byl a hlasoval, ale druhý pokračoval v odboji: Zatímco ve vrcholné fázi souboje obou stran roku 1450 byly případy, kdy blízcí příbuzní stáli

⁸⁵⁵ Srov. glejt pro rožmberskou stranu k benešovskému sněmu v červenci 1451 v LL IV, s. 318-320, č. 457. Zde navíc ani nejsou jmenováni všichni, o kterých víme, že byli i později při rožmberské straně.

⁸⁵⁶ Viz výše podkapitolu III.5. o fungování strakonické jednoty.

⁸⁵⁷ SOA Třeboň, Historica, sign. 1525, inv. č. 2004 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113009>); LL IV, s. 319, č. 457.

⁸⁵⁸ Zápis sněmu v AČ II, s. 309-313, č. 56; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 633.

na protichůdných stranách, asi častěji výsledkem skutečné roztržky mezi nimi,⁸⁵⁹ zdá se, že o dva roky později mohly vznikat analogické případy spíše na základě domluvy a taktiky, neboť většinou šlo o příbuzné, kteří jinak spolu vycházeli dobře. Platí to asi o pánech ze Švamberka a vladycích z Lobkovic a možná i o Libštejnských z Kolovrat, neboť z Kolovratů chybí na sněmu Hanuš. Z těch šlechticů a měst, kteří se v zápisu nejmenují, se někteří snad přiznali ke sněmovnímu usnesení, tedy k volbě gubernátora, brzy po sněmu a už jen menšina byla ochotna pokračovat spolu s Rožmberky v odporu proti Jiřímu, což se nyní již považovalo za otevřený odboj proti usnesení zemského sněmu.

Spolu s Rožmberky se z bývalých strakonických jednotníků účastnili války v Rakousku proti císaři Fridrichovi v létě 1452 Jan z Lobkovic, Arnošt z Leskovce, Jan Bechyně z Lažan, Jindřich z Sobětic a snad i Budějovičtí.⁸⁶⁰ V Čechách zůstávali v odboji kromě Budějovických také Hynek Krušina ze Švamberka, Vilém ml. z Rýzmburka a Plzeňští.⁸⁶¹ Tito nejvytrvalejší Jiříkovi katoličtí odpůrci pokračovali v činnosti až do září a října 1452, kdy i oni kapitulovali.

Jakých ze svých hlavních cílů strakonická jednota dosáhla? Dočkala se katolického krále, (což původně ani nebyl její nejdůležitější cíl), ale ten měl za zády mocného Jiřího z Poděbrad. V Jiříkův prospěch se rozhodla správcovská otázka, což se i vzhledem k tomu, že Jiří ve funkci pokračoval i za Ladislavovy vlády, ukázalo jako jeden z nejdůležitějších faktorů pro další vývoj. Otázka církevní se nepohnula ze stadia patu: Volený pražský arcibiskup Jan Rokycana i přispěním dlouhodobých intrik rožmberské strany nebyl od kurie nikdy potvrzen, ale ani čeští katolíci se žádného svého arcibiskupa až do 16. století nedočkali. Otázka platnosti kompaktát se pak rozhodla známým způsobem jak u kurie, tak ale na úrovni českého zákonodárství, za Jiřího kralování v šedesátých letech. Nejdůležitější ze soukromých sporů, páni z Hradce versus Jiří z Poděbrad, se rozhodl v neprospěch strakonických. Jiřího vinu na Menhartově smrti se prokázat nepodařilo a v platnosti setrvaly změny v obsazení úřadů, které Poděbrad provedl po dobytí Prahy roku 1448, především odnětí nejvyššího purkrabství pánům z Hradce a udělení úřadu Zdeňkovi ze Šternberka. Restituce poměrů z doby před rokem 1448 zůstala nesplněným přáním či spíše utopií.

Vraťme se ale k osudům jednotlivých členů jednoty. Jiří z Poděbrad jako obratný politik chápal, že se pro zajištění smíru bude muset snažit si nakloňovat i dosavadní rožmberské

⁸⁵⁹ Viz výše podkapitulu V.5. o vztazích se členy poděbradské jednoty.

⁸⁶⁰ Seznam opovědníků v LL IV, s. 349-352, č. 488; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 653.

⁸⁶¹ Srov. např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 664-671.

straníky. Na druhou stranu je evidentní, že na prvním místě pamatoval na své stoupence. V dvanáctičlenné Jiříkově správčí radě, kterou zvolil svatojiřský sněm, je převaha poděbradské strany naprostá: spolu s několika neutrály obsadili její členové jedenáct míst, nicméně poslední místo bylo ponecháno volné a zřejmě na svatohavelském sněmu v říjnu 1452 jej obsadil Jindřich z Rožmberka.⁸⁶² Ještě v jedné záležitosti dali účastníci havelského sněmu najevo, že ani ti, kteří ještě před několika týdny vedli odboj, nemají být „odstrčeni“: do oficiální delegace, vyslané do Vídně, byli zvoleni Hynek Krušina ze Švamberka a asi Arnošt z Leskovce; z dalších bývalých strakonických jednotníků též oba Libštejnští z Kolovrat.

Během králování Ladislava Pohrobka, za kterého ale podle všeho fakticky rozhodoval Jiřík, se panovníkově přízni těšil hlavně Jindřich z Rožmberka, který se na rozdíl od zatvrzelého otce brzy s Jiřím osobně sblížil.⁸⁶³ Získal hejtmanství v bezprostředních slezských knížectvích a hornolužické fojstství, i když některá další privilegia nedošla svého naplnění (zápis Českých Budějovic, hejtmanství v Brně aj.).⁸⁶⁴ Do jaké míry mu tato pozornost pomohla překonat trpkost z toho, že Rožmberkové náhle už nebyli první v království, je otázkou.⁸⁶⁵

Z ostatních bývalých strakonických jednotníků se také zřejmě lépe dařilo se uplatňovat těm, kteří se těsněji sblížili s Jiřím, což se zdá především u Lobkoviců, Viléma ml. z Rýzemberka či Jindřicha z Kolovrat. Mikuláš z Lobkovic, Rýzemberk a Kolovrat byli pověřováni důležitými diplomatickými úkoly.⁸⁶⁶ U Lobkoviců je přitom zajímavé, jak se dovedli pohybovat mezi Ladislavem a císařem Fridrichem, od něhož byli roku 1459 povýšeni do stavu svobodných pánů.⁸⁶⁷ Mikuláš z Lobkovic rovněž zasedl v jedné z revizitačních komisí, která prověřovala zápisy na královské zboží,⁸⁶⁸ zatímco Vilém z Rýzemberka se dočkal vrcholného zemského úřadu za králování Jiřího, kdy byl jmenován nejvyšším komorníkem.

Nejvyšším písařem byl od Ladislava potvrzen Arnošt z Leskovce, zatímco při vybírání nových zemských úředníků se zřetelně dávala přednost poděbradské klice, ostatně sám Jiřík se stal nejvyšším hofmistrem. Pouze ještě vladyka Vratislav z Mitrovic, nedávno služebník pánů z Hradce,⁸⁶⁹ je zakrátko doložen jako zemský místosudí a později jako purkrabí Pražského hradu.⁸⁷⁰ Převaha Poděbradovců v zemských funkcích ale byla od Ladislavova nástupu

⁸⁶² W. W. TOMEK, *Dějepis* VI, s. 235; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 633-634, 675.

⁸⁶³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 774-775; A. SEDLÁČEK, *Hrady* III, s. 29; J. SALABA, *Jiří*, s. 114-115.

⁸⁶⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 770-774.

⁸⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 713-714.

⁸⁶⁶ Např. tamtéž, s. 772, 910, pozn. 1, 955.

⁸⁶⁷ Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové*, České Budějovice 2002, s. 18.

⁸⁶⁸ AČ IV, s. 420.

⁸⁶⁹ AČ XIV, s. 41, č. 1558.

⁸⁷⁰ O zemských úřadech F. PALACKÝ, *Přehled*; W. W. TOMEK, *Dějepis* IX, s. 253-264; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 785-786.

evidentní a nic nenahrazovalo nedávným Jiříkovým odpůrcům posty, které dříve zastával Menhart z Hradce i další z nich.

Téměř absolutně pak chybějí bývalí strakoničtí jednotníci na Ladislavově dvoře, v dvorských úřadech či v královské radě. V těchto strukturách přitom bylo pro Čechy a Moravany míst vůbec málo, neboť mladý habsburský panovník se obklopoval především Rakušany. Z českých zemí sem pronikli takřka výhradně bývalí členové jednoty poděbradské či neutrálové; jmenné složení této skupinky není nepodobné Jiříkově správní radě. Z bývalých strakonických lze přítomnost na dvoře a v radě prokázat zřejmě jen u Jindřicha z Rožmberka.⁸⁷¹ Jiří si tak zřejmě dokázal zjednat přístup k Ladislavovi přednostně pro sebe a své dlouhodobé straníky. Pouze připomeňme, že přátelské vazby na Rožmberky měl nový nejvyšší kancléř Prokop z Rabštejna, jmenovaný jistě díky svým zkušenostem z rakouské kanceláře a vazbám na krále Ladislava.⁸⁷²

Na obnoveném zemském soudě zasedli například Vilém ml. z Rýzmburka, Jan Blankštejn z Vartenberka, Arnošt a Václav z Leskovce a Jan Bechyně z Lažan. Blankštejn poté, co nezískal hejtmanství ve Slezsku, odjel bojovat do Prus. Na soudu dvorském se objevili Švamberkové či později Jindřich z Kolovrat.⁸⁷³

Celkově lze říci, že si v padesátých letech udrželi politický vliv Jindřich z Rožmberka (s výhradami, které jsme zmínili), Vilém ml. z Rýzmburka, Lobkovicové, Arnošt z Leskovce, relativně i Jindřich z Kolovrat. Ve výjimečných případech bychom mohli mluvit o stoupání vlivu, jako u Lobkoviců a Leskoviců. Pokles vlivu oproti období před strakonickou jednotou lze pozorovat či tušit u pánů z Hradce, ze Švamberka, Hanuše z Kolovrat se stejnojmenným synem, Jana Blankštejna z Vartenberka. Další si žili na svých statcích a asi již neměli ambice zasahovat do vrcholné politiky. Nejhuře dopadli Jan Kolda ze Žampachu a Kuneš Rozkoš z Dubé, v padesátých letech soudně potrestaní za dřívější porušení zemských řádů ztrátou majetků. Kolda, Blankštejn, Bernart z Cimburka a dočasně Jindřich z Kolovrat pak hledali štěstěnu v bojích v zahraničí – v čemž lze kromě Kolovrata opět spatřovat neschopnost se uplatnit a prosadit za mírových poměrů v Čechách. Z měst ze strakonické jednoty se těšily Ladislavově přízni Plzeň a Kadaň, naopak Českobudějovičtí zažili hořké zklamání, když se je král pokusil udělit do zástavy Rožmberkům. Pokles politického vlivu sice nepostihl tak

⁸⁷¹ O složení královské rady Václav RAMEŠ, *Listiny, listy a kanclář Ladislava Pohrobka (1452-1457)*. Diplomová práce na KPVHAS FF UK, Praha 1982, s. 68-85. Tématem Ladislavova dvora se nyní zabývá ve své diplomové práci kolega Jan Knittel, který mě i upozornil na Ramešovu práci a jehož prozatímní zjištění svědčí o převaze Rakušanů a – pokud jde o Čechy a Moravany – poděbradských příznivců a neutrálnů na dvoře.

⁸⁷² Nejvyšší kancléřství ještě nebylo zemským úřadem (V. RAMEŠ, *Listiny, listy a kanclář*, s. 66).

⁸⁷³ RTT II, s. 245; F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 41; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 112; Vlastimil BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, Praha 2000, s. 43.

velkou část bývalých strakonických jednotníků jako pokles majetkový,⁸⁷⁴ ale v obou sférách jsou, myslím, následky porážky strakonické jednoty patrné.

O opravdovosti smíru s Jiřím z Poděbrad, či naopak o disproporcích mezi rodovými ambicemi a reálně požívaným vlivem potom svědčí případná účast v zelenohorské jednotě z roku 1465 a následných válkách mezi stranami králů Jiřího a Matyáše. Personální či spíše rodová kontinuita mezi strakonickou a o půldruhého desetiletí později vzniklou zelenohorskou jednotou byla poměrně značná, ačkoli zrovna pro dvě klíčové postavy zelenohorských, Zdeňka ze Šternberka a Jana Zajíce z Házmburka, to neplatilo. Mezi zakládající členy ligy patřili Jošt a Jan z Rožmberka, Bohuslav ze Švamberka, syn Hynka Krušiny, Děpolt z Rýzmburka a Jindřich z Hradce, syn Jana Telčského. Postupně se k jednotě přidali rovněž Hanuš II. z Kolovrat, syn Hanuše I., a města Plzeň a České Budějovice; dočasně též Jindřich ze Sobětic, syn Jana Bechyně z Lažan Burián a město Kadaň. Naopak po celou dobu bojů zůstali věni králi Jiřímu Vilém ml. z Rýzmburka, Jindřich z Kolovrat, Jan z Lobkovic a zřejmě i Kryštof Šof či Fridrich, syn Aleše ze Šumburka.⁸⁷⁵ To, že celkově v preferencích bývalých strakonických jednotníků či často již jejich synů, pokud je jejich postoj v 60. letech zřetelný, vítězila zelenohorská jednota nad královskou stranou, patrně nebylo náhodou. Zda za to skutečně mohla nadměrná preference Poděbradových stoupenců na nejvyšších postech za Jiřího správcování a kralování, nebo zelenohorským už samotné jejich přirozené panské ambice velely využít každou příležitost k posílení rodového vlivu, by bylo samostatným tématem.

⁸⁷⁴ Viz výše podkapitolu V.3. o majetkových poměrech.

⁸⁷⁵ Zakládající členové jednoty jsou vyjmenováni v zápisu v AČ IV, s. 110-114, č. 7. K ostatním osobám na obou stranách viz literaturu u jednotlivých osob v Příloze č. 1 a P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 230an.

VI. Možné příčiny neúspěchu strakonické jednoty

V době, kdy se ustavila strakonická jednota, pět měsíců po upadnutí Prahy do rukou Poděbradovců, byl budoucí výsledek mocenského zápasu v Českém království stále otevřený. Rožmberská strana se opírala o široké spektrum kontaktů se zahraničím a mohla se i pokusit probudit odhodlání k zápasu proti kališníkům ve vedlejších zemích. Ani v Čechách ještě nebylo vše ztraceno. Strakoničtí jednotníci pořád drželi nezanedbatelný počet hradů, i když už výrazně méně než soupeř. Průběh pražského sněmu z listopadu 1446⁸⁷⁶ dával vyhlídku, že cesta k uznání gubernátorství mimo okruh příznivců bude pro Jiřího z Poděbrad ještě trnitá.

Avšak strakonická jednota během své existence nedokázala mocenský vzestup Jiřího Poděbradského zvrátit a alespoň zčásti dosáhnout obnovení poměrů z doby před rokem 1448. Během období 1449-1452 se z pohledu Jiříkových odpůrců muselo cosi pokazit. Pravděpodobných příčin je asi řada a můžeme je rozdělit na tři kategorie.

První okruh by představovaly vnější okolnosti, které se strakonickou jednotou přímo nesouvisely. Strakoničtí nemohli nic změnit na tom, že utrakvismus měl v Čechách celkově silnou pozici a že především konsolidované východočeské landfrýdy stály poměrně pevně za poděbradskou jednotou. Dále vyzdvihneme výjimečné schopnosti Jiřího z Poděbrad. Už dobytí Prahy bylo mistrně připravenou i provedenou záležitostí a pomohlo mu získat kromě samotného hlavního města království i nové příznivce, včetně katolických šlechticů. Jiří si navzdory nálepce kacírství dovedl získat stoupence i v katolických vedlejších zemích a v zahraničí; dokonce dosáhl faktické, byť nepřímé a okolnostmi podmíněné podpory od obou hlav křesťanstva, římského císaře i papeže. V rovině diplomatické kampaně se podařilo poděbradské jednotě většinu království přesvědčit, že spolek strakonické jednoty s Fridrichem Saským představuje obzvláštní hrozbu pro mír v zemi, zatímco svoji vlastní koalici s Vilémem Saským si dovedla obhájit. Ani kališnický vůdce se jistě také občas nevyvaroval zaváhání,⁸⁷⁷ ale celkově představoval pro své odpůrce velmi silného protivníka.

Právě zahraniční politika byla další oblastí, kde se okolnosti postavily proti strakonické jednotě. Pro spojení s Fridrichem Saským učinili jednotníci zřejmě maximum, přesto se

⁸⁷⁶ Viz R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 98-112.

⁸⁷⁷ Např. na podzim 1449 se Jiří nejprve chystal k tažení proti Fridrichovi Saskému a v listopadu mu již opověděl, ale brzy obrátil a usiloval o příměří s ním (které kurfiřt na radu strakonických odmítl). Podle R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 401-402, mohlo být záměrným účelem obou protikladných postupů odvrátit Fridricha od spolků se strakonickými a první plán tažení snad byl jen předstíraný. Pokud by tomu ale tak nebylo, zdálo by se to poněkud nepromyšlené. Urbánek (s. 402) uvažuje i možném vlivu úmrtí Poděbradovy manželky na odklad války, ale ani to by nevypovídalo o koncepčnosti Jiříkovy politiky.

vojenské pomoci od kurfiřta včas nedočkali. Též s odtažitým postojem římského krále Fridricha asi jednota nemohla mnoho nadělat. Ani římská církev českým katolíkům výrazněji nepomohla, za čímž vězelo jak její neporozumění pro českou situaci, dobře patrné z Kapistránova rozhořčeného listu po Rožmberkově kapitulaci,⁸⁷⁸ tak mezinárodně politické vztahy a ohledy kurie na císaře. Jinou věcí potom je, zda strakoničtí dokázali na malou použitelnost těchto svých dosavadních spojenců včas a účinně reagovat.

Konečně si s jednotou pohrála i obyčejná šeredná náhoda: nebýt ukořistění dopisu s informacemi o chystaném vpádu Sasů v květnu 1450, přinejmenším by strakoničtí nečelili tak důkladně zmobilizovanému a rozhořčenému poděbradskému šiku a snad by se v poli déle ubránili, třeba i do chvíle, než by saská pomoc skutečně dorazila. To, že kompromitující obsah listu vešel ve všeobecnou známost, také asi nenávratně poškodilo pověst Oldřicha z Rožmberka u širší politické veřejnosti.⁸⁷⁹ Na druhou stranu si i za to mohli částečně sami jednotníci, přesněji řečeno pisatel listu Oldřich, když porušil obvyklé zásady opatrnosti a svěřil papíru příliš mnoho.

Druhý okruh příčin neúspěchu by představovaly faktory, které strakoničtí svou vůlí nemohli přímo ovlivnit, ale jejichž kořeny na rozdíl od předchozí kategorie už tkvěly ve strakonické jednotě samé, v jejím složení, zájmech a možnostech členů. Jednota byla i přes postupný nárůst členů pořád výrazně méně početná než soupeř a naprosto nezískala pro svou politiku nižší stavy, tedy zemany a města. Její stavovské složení tak sice bylo homogennější než u poděbradské jednoty a převaha panského vlivu v jednotě neotřesitelná, ale méně už by bylo možné hovořit o jednodlnosti sociální, neboť vedle předního panstva s ambicemi na nejvyšší zemské funkce do jednoty patřili i chudší šlechtici, operující spíše na krajské úrovni. Nejen proto se zájmy, potřeby či tužby všech členů neshodovaly. Jednotníci pocházeli z různých oblastí Čech a Moravy, příslušeli k různým landfrýdům, někdy i propoděbradsky orientovaným. Rozdílná byla síla osobních vazeb členů k předákům jednoty a míra důvěry v ně. Naopak poděbradská jednota měla díky svým úspěchům větší naději se s podobnými obtížemi lépe vypořádat, Jiří k sobě mohl připoutávat stoupence nabízením lákavých postů, ať již šlo o úřady odňaté soupeři při dobytí Prahy či potom o místa v zemské správní radě.

Mnozí ze strakonických se sice opírali o rozsáhlé majetky, ale zároveň se potýkali s dluhy. Nedostatek peněz mohl představovat jeden z důvodů vojenské slabosti, vedoucí v červnu 1450 jednotu k rozhodnutí brzy ukončit válku. Kromě peněz však chyběla asi i vůle, neboť ještě roku 1452 se v pokladnách některých strakonických jednotníků (nevyjímaje zadlužené

⁸⁷⁸ LL IV, s. 359-360, č. 496 (viz výše podkapitulu IV.6 o vztazích s církví).

⁸⁷⁹ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 439-440; J. SALABA, *Jiří z Poděbrad*, s. 114-117.

rody Rožmberků či pánů z Hradce) našly prostředky k účasti v bojích v Rakousku. Řešení finančních potíží rodů a měst se odsunulo až do příštích let.

Čemu se jednotníci nemohli vzepřít, byl jejich zdravotní stav a úmrtí některých předních členů v průběhu zápasu.

Třetí okruh možných důvodů nezdaru se skrýval ve způsobu vedení jednoty a případných chybách jejích předáků. Do jaké míry tomu tak bylo, lze s odstupem staletí obtížně hodnotit. Počkat s válkou do chvíle, kdy bude zajištěna pomoc z ciziny, bylo určitě moudré. Častokrát ale strakonická jednota věnovala až příliš mnoho energie pečlivým přípravám toho, co pak rychle selhalo – například saské spojení či podpora rakouské opozice s klamnou nadějí na prospěch plynoucí z příchodu krále Ladislava. Pod tlakem občas docházelo přes všechnu váhavost a pečlivost Oldřicha z Rožmberka k náhlým změnám politiky a vynuceným ústupkům soupeři, následovaných opět úsilím vyhnout se jejich důsledkům. Strakoničtí nejdříve odmítali konání obecného sněmu, poté s ním souhlasili a Rožmberk se v Jihlavě dokonce uchýlil k osobní smlouvě s Poděbradem, která potom Jiřímu posloužila v diplomatické kampani k demonstraci soupeřovy věrolomnosti. Jednotníci zjara 1449 zprvu mluvili o válce, pak přistoupili k příměří, nakonec po dlouhých přípravách roku 1450 do pole vytáhli, aby vzápětí přišel nový smír. Dlouho Rožmberk skrytě kladl překážky příchodu Ladislava, nakonec obrátil a podnikl akci k jeho „osvobození“, a když se to podařilo, nezbylo než přenechat mladého krále Jiřímu z Poděbrad. Oldřich asi příliš ulpíval ve své tradiční politice intrik proti utrakvistu a dlouho paradoxně i právě proti králově příchodu, a pouštěl ze zřetele situaci v Čechách, kde se stále větší část stavů možná nejen z oportunismu, ale i z touhy po králi a po zemské správě klonila k Jiříkově straně. Otázkou je také to, jestli jednota opravdu vyčerpala všechny možnosti při hledání spojenců, například ve vedlejších zemích. Těžko však Oldřicha vinit z neúspěchu jednoty, zvláště když v 15. století byl tok informací pomalý a nebylo jednoduché se vždy správně rozhodovat.

Může nám též připadat, že se Rožmberk nevěnoval záležitostem jednoty patřičně naplno. Odváděly ho především přípravy sňatku dcery Perchty s Janem z Lichtenštejna.⁸⁸⁰ Což ale zároveň poukazuje na význam, jaký šlechtické rody přikládaly dynastickým svazkům. Jiní členové se zase zabírali např. svými privátními válkami či pěstováním soukromých styků se

⁸⁸⁰ Oldřich kvůli sepsání svatební smlouvy s Lichtenštejnem asi musel brzo odjet ze Strakonice z ustavujícího sjezdu jednoty (LL IV, s. 9-11, č. 11), především ale v říjnu 1449 Oldřich sám přiznával, že kvůli Perchtině svatbě se nemůžeme věnovat důležitému jednání s Fridrichem Saským (LL IV, s. 114, č. 136).

zahraničím, kde záleželo na konkrétní situaci, jestli tyto vztahy mohly být pro jednotu užitečné, nebo odváděly členy od společné věci jednoty.⁸⁸¹

Důvěru spolujednotníků zřejmě pozbývali předáci jednoty hlavně tím, že nejevili velkou schopnost či ochotu se ujímat členů, kteří byli momentálně vojensky ohroženi od poděbradské strany: Žádosti Jana Koldy ze Žampachu v březnu 1449, Jindřicha z Kolovrat v květnu 1450 či Mikuláše z Lobkovic na podzim 1450 o vojenskou či diplomatickou pomoc⁸⁸² měly po každé podobnou odezvu: po opakovaných žádostech, případně i přímlovách přátel, Rožmberk dotyčné vždy uklidňoval, že udělá vše, co je třeba – nečinil však zřejmě nic, co by ohroženým jednotníkům opravdu pomohlo. První případ skončil dotlačením Koldy k příměří, druhý měl asi za následek po několika měsících přechod Kolovrata k poděbradské straně a třetí případ skončil poškozením Lobkovicova panství a za půldruhého roku vlastně též přestupem do řad Jiříkových stoupenců. Tím vším se strakonická jednota oslabovala.

Bylo by nejisté se pokoušet o nějakou hierarchizaci jednotlivých faktorů, jež se všechny asi doplňovaly a propojovaly. S jistou dávkou zjednodušení lze shrnout následovně: Jiří z Poděbrad dokázal svou úspěšnou politikou k sobě postupně připoutat velkou část stavů; strakonická jednota se pokusila Jiříkův mocenský postup zvrátit a při své slabé pozici v zemi se správně rozhodla vsadit hlavně na zahraniční spojenecké svazky. Ve svém úsilí ale neuspěla. Částečně svým zaviněním, částečně kvůli objektivním příčinám a okolnostem, které ovlivnit nemohla.

⁸⁸¹ Zmiňme saské služby Fridricha ze Šumburka i jiných, bavorské služby Jindřicha z Kolovrat i nabídku z Horní Falce pro Hynka Krušinu ze Švamberka (k té srov. v této souvislosti R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377, pozn. 1).

⁸⁸² Viz výše podkapitolu III.5. o fungování strakonické jednoty.

VII. Závěr

Práce si kladla za cíl rozšíření poznatků o strakonické jednotě, přičemž jsme se zaměřili hlavně na některé dosud méně zkoumané aspekty jejího fungování a způsobu získávání spojenců a na rozbor členstva strakonické jednoty. Položena byla též otázka možných důvodů jejího neúspěchu v souboji se stranou Jiřího z Poděbrad.

Úvodní kapitola práce přibližovala okolnosti vzniku strakonické jednoty, její program a průběh mocenského zápasu v Čechách. Na základě dochovaných pramenů bylo možné porovnat znění ustavujícího zápisu strakonické jednoty s praktickým vnitřním fungováním jednoty. Ne vždy však dokázala jednota své předpokládané funkce skutečně plnit a hájit zájmy svých členů, což souviselo i s její menší silou. Přestože se strakonická jednota snažila strhnout na svou stranu co možná největší část stavovské veřejnosti, nebyla v tom příliš úspěšná, zvláště za situace, když již byla zřejmá mocenská převaha Jiříkovy strany. Početně v roce 1450 připadali na jednoho aktivního šlechtického člena strakonické jednoty dva stoupenci poděbradských a podobný poměr sil byl v držbě hradů; kromě toho se poděbradská jednota mohla opřít o výrazně větší podporu měst a o hotovost čtyř východočeských landfrýdů.

Kapitola následující rozvíjela téma hledání příznivců a spojenců, již ne v samotných Čechách, ale ve vedlejších zemích Koruny české a v zahraničí. Ve světle naznačeného poměru sil mezi oběma jednotami se ukazuje, že tato aktivita pro strakonickou jednotu byla naprostou nutností. Pozornost byla v této kapitole věnována nejen navázaným spojeneckým svazkům, ale i tomu, jakými způsoby se při jejich sjednávání postupovalo a jak se zapojovali jednotliví členové jednoty. Ukazuje se, že strakonická jednota dávala přednost prověřeným spojeneckým vazbám s blízkým zahraničím před styky s vedlejšími zeměmi, se kterými jednotníci, většinou pocházející z jižních a západních Čech, nepěstovali tak intenzivní kontakty. Navíc i na Moravu a v menší míře do ostatních, dokonce katolických korunních zemí začínal pronikat vliv Jiřího z Poděbrad. I v zahraniční politice byl Jiří úspěšnější než strakonická jednota. Ta se zklamala v nadějích vkládaných do římského krále Fridricha III. a v kurfiřta Fridricha Saského. Všimněme si kontrastu mezi jednotným či téměř jednotným postojem členů jednoty k oběma Fridrichům a na druhé straně tím, že ve vztahu k bavorským Wittelsbachům se strakoničtí ani na žádné společné politice neujednotili, ač i mezi bavorskými knížaty se nabízely možnosti spojení. Obrat, který provedl Oldřich z Rožmberka se svými stoupenci v závěru souboje s poděbradskou stranou ve vztahu k Rakousku, totiž spojení s rakouskou stavovskou opozicí proti Fridrichovi III., jsme se na rozdíl od dosavadní

literatury snažili představit i jako vyústění pevných vazeb Rožmberků k některým rakouským rodům, které se od římského panovníka odvrátily rovněž.

Poslední velká kapitola se věnovala z různých aspektů členům jednoty. Strakonická jednota, jak potvrzuje analýza kariér členů do roku 1448, byla pokračováním katolické strany z dob husitské revoluce a konzervativního, prorakouského bloku z doby polipanské. Rozbory držby úřadů i majetku ukazují, že oproti 30. letům sice členové ztratili většinu úředních postů, avšak víceméně si po dobu interregna udrželi svůj tehdejší nemovitý majetek, někdy jej i rozmnožili. To, co celkovou sílu rožmberské strany již před vznikem jednoty oslabovalo, bylo přecházení jejích příslušníků do soupeřova tábora či do neutrality. Pokud jde přímo o strakonickou jednotu, v její soudržnosti hrála roli různě rozvinutá osobní pouta mezi členy a jejich osobní zájmy. Přestože se téměř všichni dostali nejpozději během zápasu obou jednot do nezřídka prudkých sporů a záští s poděbradskými straníky, ne u všech to znamenalo, že při strakonické jednotě pevně drželi a nezvažovali separátní smír s úspěšnějším soupeřem. Výhled do let po skončení zápasu mezi jednotami nicméně ukazuje, že velká část členů po porážce zakusila větší či menší úpadek svého vlivu. To mohlo být důvodem, proč se v šedesátých letech řada z nich postavila proti králi Jiřímu v rámci zelenohorské jednoty.

Nakonec jsem se pokoušel na základě zjištění z předchozích kapitol hledat možné důvody samotného neúspěchu strakonické jednoty. Ten zřejmě přivodila jak síla konsolidované poděbradské jednoty a různé pro strakonickou stranu nepříznivé okolnosti, především zahraničně-politické, tak menší akceschopnost strakonické jednoty, způsobená mimo jiné zadlužením členů i menší soudržností, která pod tíhou neúspěchů vyvstávala na povrch. Snad ani zvolená taktika nebyla vždy šťastná.

Práce nabyla většího rozsahu, což je způsobeno povahou tématu i počtem kladených dílčích otázek; zároveň i tím, že nešlo dost dobře vypustit některá fakta a závěry, obsažené již ve dvou mých předchozích pracích, které kvůli celistvosti této práce musely být opět uvedeny, ač zpravidla ve stručnější formě. Přesto nadále zbývají některé otázky, které by bylo možné blíže zkoumat: z některých podrobností ze zápasu jednot v Čechách by šlo např. o analýzu směrů vojenských akcí, volbu míst sněmů a sjezdů s ohledem na to, na půdě jaké strany se tato místa nacházela; ze záležitostí týkajících se členů jednoty např. o podrobnější výzkum i vzdálenějších příbuzenských vazeb aj. Více pozornosti by si zasloužil rovněž celý fenomén tzv. panských jednot v českých dějinách, kde by se nabízelo jejich srovnávání mezi sebou i s analogiemi ze zahraničí.

Nespojujme strakonickou jednotu jen s temnými intrikami Oldřicha z Rožmberka. Konzervativnější postoj a hájení tradiční katolické víry, byť u mnohých šlechticů spíše vnějškové, byly zcela legitimní. Nejednalo se v žádném případě ani o odboj proti králi, naopak – strakoničtí se zastávali práv panovníka, pro kterého hovořily dědičné nároky. Šlo pouze o odpor proti zemskému správci, dlouho však jen samozvanému, nikoli obecně zvolenému. Je pochopitelné i to, že šlechtici hájili své či spíše rodové zájmy a usilovali o vliv a o majetek. Něco z toho, co starší česká historiografie vyčítala Rožmberkovi a jeho stoupencům, pokud jde o sledování vlastního prospěchu nebo stavění zájmů vlastní strany nad zájmy obecné, by se dalo vztáhnout i na jejich kališnické soupeře. Na druhou stranu se strakoničtí pozvolna již dostávali do situace, kdy představovali malou skupinu, brojící proti náboženství většiny obyvatel a svým odporem proti Poděbradovi bránící i politickému sjednocení země. A následné vítězství Jiřího z Poděbrad, bezesporu jedné z velkých postav našich dějin, spolu s ukončením interregna přineslo Českému království nepopiratelný prospěch a mír, ze kterého mohli těžit všichni obyvatelé.

Pro nás je vznik strakonické jednoty a celé její soupeření s poděbradskou jednotou dokladem značné politické aktivity české šlechty, která se v době interregna sama ujímala řízení státu a určování jeho dalších osudů. Činnost jednoty představuje bohatý pramen k poznání způsobu vedení tehdejších vojenských i diplomatických bojů; zároveň je patrný rozsah kontaktů české šlechty se zahraničím. Odkrývají se před námi mocenské poměry v zemi půldruhého desetiletí po skončení husitské revoluce a těsně před nástupem krále Ladislava, formované výraznou převahou poděbradské strany. V politických bojích přitom valně nezáleželo na náboženském hledisku: Jiří z Poděbrad si již tehdy, stále ještě na začátku své dráhy, získával podporu mnoha katolíků, kteří dali přednost poděbradské jednotě před strakonickou, a zřejmě již v těchto dobách leží hlubší kořeny situace, která Jiřímu šest let po vítězství nad strakonickou jednotou umožnila získat korunu a stát se oním „králem dvojího lidu“.

Seznam pramenů a literatury

I. Nevydané prameny

- Archiv Národního muzea Praha, Genealogická sbírka H, H 2 – Bechyně z Lažan.
- Archiv Národního muzea Praha, fond Muzejní diplomatář.
- Historický ústav Akademie věd ČR v Praze, Pozůstalost Augusta Sedláčka.
- Národní archiv Praha, fond České gubernium – guberniální listiny (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/CGL/fond>).
- Národní archiv Praha, fond Desky zemské větší.
- Národní archiv Praha, fond Františkáni Praha (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RF/fond>).
- Národní archiv Praha, Sbírka přepisů z domácích a zahraničních archivů.
- SOA Třeboň, fond Cizí rody Třeboň (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/fond>).
- SOA Třeboň, fond Historica (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1J>).

II. Edice pramenů

- Aeneae Silvii Historia bohemica – Enea Silvio, Historie česká.* Edd. Dana MARTÍNKOVÁ – Alena HADRAVOVÁ – Jiří MATL, Praha 1998.
- AENEAS SILVIUS Piccolomini, *Die Geschichte Kaiser Friedrichs III.* I-II. Hrsg. von Theodor ILGEN, Leipzig 1889-1890.
- Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské I-XXXVII.* Edd. František PALACKÝ, Josef KALOUSEK, Gustav FRIEDRICH a kol., Praha 1840-1944.
- Codex diplomaticus Lusatiae superioris IV.* Hrsg. von Richard JECHT, Görlitz 1911-1927.
- Codex juris municipalis regni Bohemiae III.* Privilegia královských měst venkovských z let 1420-1526. Edd. Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH, Praha 1948.
- Documenta Mag. Joannis Hus vitam ... illustrantia.* Ed. Franciscus PALACKÝ, Pragae 1869.
- Jana z Rabštejna Dialogus.* Ed. Bohumil RYBA, Praha 1946.
- Království dvojího lidu. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci.* Ed. Petr ČORNEJ, Praha 1989.

- Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren* (1348-1466). Edd. J. CHYTIL – P. CHLUMECKÝ – K. DEMUTH – A. WOLFSKRON. Brüner Cuda, Brün 1856; Olmützer Cuda, Brün 1856.
- Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové III/1* (1417-1448). Ed. Vincentius BRANDL, Brunnae 1878.
- Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica...* VII-X. Ed. Josef EMLER, Pragae 1889.
- Listár a listinár Oldřicha z Rožmberka* (1418-1462) I-IV. Edd. Blažena RYNEŠOVÁ (sv. I-III) a B. RYNEŠOVÁ – J. PELIKÁN (sv. IV), Praha 1929-1954.
- Listár královského města Plzně a druhdy poddaných osad I* (1300-1450) II (1450-1526). Ed. Josef STRNAD, Plzeň 1891, 1905.
- Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*. Hrsg. von Matthäus KLIMESCH, Prag 1897.
- Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských I-II*. Ed. Josef EMLER, Pragae 1870-1872.
- Rožmberské dluhopisy z let 1457-1481*. Ed. Josef PELIKÁN, Praha 1953.
- Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*. Ed. Anna KUBÍKOVÁ, České Budějovice 2005.
- Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 1/1-1/2*. Edd. František BENEŠ – Karel BERÁNEK a kol., Praha 1974.
- Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic*. Dílo Františka Palackého II. Ed. Jaroslav CHARVÁT, Praha 1941.
- Urbár zboží rožmberského z roku 1379*. Ed. Josef TRUHLÁŘ, Praha 1880.
- Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen* (1440 - 1471). Hrsg. von Adolph BACHMANN (=Fontes rerum austriacarum 2, XLII), Wien 1879.
- Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer in Zeitalter Georg's von Podiebrad* (1450-1471). Hrsg. von Franz PALACKY (=Fontes rerum austriacarum 2, XX), Wien 1860.
- Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480*. Ed. August SEDLÁČEK, Praha 1914.

III. Literatura

- Tomáš BALETKA, *Nižší šlechta z moravského severovýchodu ve stížných listech proti upálení Mistra Jana Husa*, in: TA 9, 1999, s. 15-48.

- František Michálek BARTOŠ, *Dva dokumenty k dějinám bratrstva táborského*, in: JSH 1, 1928, s. 52-55.
- Miroslav BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965.
- Zdeněk BERAN, *Poslední páni z Michalovic. Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468)*, České Budějovice 2010.
- Friedrich BERNAU, *Geschichte des Schlosses und Gutes Hauenstein bei Schlackenwerth*, Karlsbad 1875.
- Friedrich BERNAU, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen I*, Saaz 1881.
- Friedrich BERNAU, *Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs*, Böhmisch Leipa 1893.
- Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- Lenka BOBKOVÁ, *7.4.1348: Den ustavení Koruny království českého*, Praha 2006.
- Lenka BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: táž (red.), *Česká koruna na rozcestí*, Praha 2010, s. 25-86.
- Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IVa*, Praha – Litomyšl 2003.
- Lenka BOBKOVÁ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IVb*, Praha – Litomyšl 2003.
- Lenka BOBKOVÁ – Luděk BŘEZINA – Jan ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.
- Jana BOŇKOVÁ, *Vztahy severočeské šlechty s Horní Lužicí v 2. polovině 14. a v 15. století*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2004.
- Jana BOROVIČKOVÁ – Jiří STOČES, *Nové metody – prosopografie*, in: *Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí*, Praha 2002 (=Práce z Archivu Akademie věd ČR A, 7), s. 47-61.
- Vlastimil BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*. Kněžensko-rychnovský průvodce. Stručné dějiny Rychnova nad Kněžnou, Praha 2000.
- Jaroslav BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, Praha 1992.
- Jaroslav BOUBÍN, *Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty*, in: ČČH 88, 1990, č. 3, s. 351-355.
- Jaroslav BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 1, 1998, s. 217-230.
- Roman BRZONĚ, *Hrad Orlik nad Humpolcem*, Humpolec 2010.

- Milan BUBEN, *Bechinieové z Lažan*, in: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 8, č. 24, 1992, s. 88-94.
- Jaroslav ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (1419-1420)*, in: Právněhistorické studie 29, 1989, s. 43-62.
- Jaroslav ČECHURA, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421-1454*, in: Časopis Národního muzea, řada historická, 165, 1996, s. 1-16.
- Jaroslav ČECHURA, *Statky kláštera Pomuk před rokem 1420*, in: Minulostí západočeského kraje 32, 1997, s. 7-18.
- Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992.
- Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V*, Praha – Litomyšl 2000.
- Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ., *Velké dějiny zemí Koruny české VI*, Praha – Litomyšl 2007.
- Max DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*. Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte, in: Archiv für österreichische Geschichte 95, 1906, s. 235-578.
- Jaroslav DŘÍMAL (red.), *Dějiny města Brna I*, Brno 1969.
- Jaroslav DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*, in: Sborník Matice moravské 84, 1965, s. 132-156.
- Jaroslav DŘÍMAL, *Účast moravských královských měst na politickém vývoji v českých zemích za bezvládní v letech 1446 až 1453*, in: Brno v minulosti a dnes, Brno 1966, s. 75-117.
- Winfried EBERHARD, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchickou vládou a stavovskou společností, in: ČČH 102, 2004, č. 3, s. 449-474.
- Hubert ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*, in: Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 13, 1876, s. 1-72, 291-343.
- Jakob von FALKE, *Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein I*, Wien 1868.
- Lukáš GAVENDA, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na konci středověku*. Strojopis diplomové práce na ÚČD FF UK, Praha 2008.
- Jaroslav GOLL, *Čechy a Prusy ve středověku*, Praha 1897.
- František GRUNT, *Bratři Kolovratové v husitské revoluci*, in: Dějiny a současnost 25, 2003, č. 5, s. 29-32.
- František GRUNT, *Počátky a vzestup pánů z Kolovrat v západních Čechách*, in: Minulostí západočeského kraje 33, 2002, s. 7-23.

- Karl GUTKAS, *Der Mailberger Bund von 1451*. Studien zum Verhältnis von Landesfürst und Ständen um die Mitte des 15. Jahrhunderts, in: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 74, 1966, s. 51-94, 347-392.
- Handbuch der bayerischen Geschichte* II.: Das alte Bayern. Der Territorialstaat vom Ausgang des 12. Jahrhunderts bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Andreas KRAUS, München 1988
- Handbuch der bayerischen Geschichte* III/3: Geschichte der Oberpfalz und des bayerischen Reichskreises bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Andreas KRAUS, München 1995.
- Paul-Joachim HEINIG, *Kaiser Friedrich III. (1440-1493). Hof, Regierung und Politik I-III*, Köln 1997.
- Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumburka*. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. pol. 15. st. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009.
- Ivana HLAVÁČEK, *Beiträge zur Erforschung der Beziehungen Friedrichs III. zu Böhmen bis zum Tode Georgs von Podiebrad (†1471)*, in: P. J. Heinig (hrsg.), *Kaiser Friedrich III. (1440 - 1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 279-298.
- Ivan HLAVÁČEK, *Bemerkungen und Überlegungen zu den hochadeligen böhmischen Itineraren im Mittelalter, besonders zu dem des Ulrichs von Rosenberg*, in: H. D. Heimann (hrsg.), *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Postdam 2000, s. 43-57.
- Petr HLAVÁČEK, *Kadaň mezi středověkem a novověkem*. Deset kapitol z kulturních a náboženských dějin severozápadních Čech, Ústí nad Labem 2005.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.
- Dalibor HODEČEK, *Nástin dějin hradu Veveří*, in: *Brno v minulosti a dnes* 14, 2000, s. 227-258.
- Vladimír HOLÝ, *Růst a rozklad rodového majetku Švihovských z Rýzmburka a pánů z Rožmitálu*, in: *Minulostí Plzně a Plzeňska* III, s. 1960, s. 42-79.
- Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země moravskoslezské*, Praha 2004.
- Ladislav HOSÁK, *Účast českých žoldnérů na bojích v Rakousích v l. 1439-1460*, in: *Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci, Historie V*, 1958, s. 159-191.
- Ladislav HOSÁK – Metoděj ZEMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezku* I. Jižní Morava, Praha 1983.
- Joseph CHMEL, *Geschichte Kaiser Friedrichs IV. und seines Sohnes Maximilian I.*, II. Band, Hamburg 1843.

- Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze* II (1427-1437), III (1437-1457), Domažlice 2002, 2003.
- Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006.
- Zdeněk JIRÁSEK (red.), *Slezsko v dějinách českého státu* I. Od pravěku do r. 1490, Praha 2012.
- Tomasz JUREK, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996.
- Jiří JUROK, *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*, Nový Jičín 2000.
- Jaroslav KADLEC, *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, České Budějovice 1949.
- Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové*. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002.
- František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998.
- František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*. Diplomová práce na FF UK, Praha 1947.
- Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güther von XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879.
- Herbert KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg (1446-1451)*, in: Jahrbücher der Königlichen Akademie Gemeinnütziger Wissenschaften zu Erfurt. Neue Folge, Heft XXXV, 1909, s. 1-264.
- Martin KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892.
- Adolf Ludvík KREJČÍK, *Konec táborského hejtmana kněze Bedřicha ze Strážnice*, in: Časopis Matice moravské 40, 1916, s. 119-121.
- Karl F. KRIEGER, *Habsburkové ve středověku*. Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493), Praha 2003.
- Frank-Lothar KROLL (hrsg.), *Die Herrscher Sachsens*. Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918, München 2004.
- Anna KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, 2006, s. 11-27.
- Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.
- Arkadiusz KUZIO-PODRUCKI, *Schaffgotschowie*. Zmienní losy ślaskiej arystokracji, Bytom 2007.
- Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)* II. Šlechta, Praha 1994.
- Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2000.

- František MATĚJEK (s J. MEZNÍKEM – neuveden), *Vývoj feudálního majetku na jiho-východní Moravě ve 14. a 15. století*, in: Časopis Matice moravské 98, 1979, s. 104-120.
- Eduard MAUR, *Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru - vojenští velitelé táborů před založením Tábora*, in: TA 10, 2000-2001, s. 25-71.
- Eduard MAUR, *Příspěvek k prosopografii duchovních tábořské orientace v počátcích husitské revoluce*, TA 9, 1999, s. 49-89.
- Jaroslav MEZNÍK, *Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století*, in: Sborník historický 37, 1990, s. 7-36.
- Jaroslav MEZNÍK, *Vlastníci a držitelé hradů a měst na Moravě 1350-1410*, in: Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, řada C, 45, 1998, s. 51-64.
- Alois MÍKA, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, Praha 1970.
- Amedeo MOLNÁR, *Na rozhraní věků*, Praha 1985.
- Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích v letech 1420-1437*, in: Folia historica Bohemica 9, 1985, s. 89-173.
- Peter MORAW, *Über Landesordnungen im deutschen Spätmittelalter*, in: Heinz Duchhardt – Gert Melville (hrsg.), *Im Spannungsfeld von Recht und Ritual*, Köln – Weimar – Wien 1997, s. 187-201.
- Conrad MÜLLER, *Schönburg. Geschichte des Hauses bis zur Reformation*, Leipzig 1931.
- Alois NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert der Mitte. Österreichische Geschichte 1400-1522*, Wien 1996.
- Martin NODL, *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*, Brno 2007.
- Martin NODL, *Středověká prosopografie jako metodická inovace*, in: Jiří Pešek (red.), VIII. sjezd českých historiků: Hradec Králové 10.-12. září 1999, Praha – Dolní Břežany 2000, s. 146-149.
- Ivana NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty*. Rigorózní práce na PedF UK, Praha 2008.
- Robert NOVOTNÝ, *Proměna rituálu. Šlechta v období dvojvěří*, in: Martin Nodl – František Šmahel (redd.), *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009, s. 237-246.
- Robert NOVOTNÝ, *„Sloup království“ v počátcích revoluce. Oldřich z Rožmberka 1417-1420*, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 60-72.

- Otakar ODLOŽILÍK, *The Hussite King. Bohemia in European Affairs 1440-1471*, New Brunswick 1965.
- Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí I-XXVIII, Praha 1888-1909.
- František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě* II/2-IV/1, Praha 1851-1857.
- František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321-417.
- Jaroslav PÁNEK, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. století a v první polovině 16. století*, in: *Folia historica bohemica* 4, 1982, s. 179-217.
- Bartholoměj PAPROCKÝ Z GLOGOL a Paprocké wůle, *Diadochos, id est successio jinak poslaupnost knížat a králůw českých... O stawu panském...*, Praga 1602.
- Tomáš PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus. Sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbæ...*, Pragae 1677.
- Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu (=Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1)*, Praha 1976, s. 9-88.
- Ludwig PETRY – Joachim MENZEL – Winfried IRGANG (hrsg.), *Geschichte Schlesiens I. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526*, Stuttgart 2000.
- Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930.
- Miroslav PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001.
- Karel PLETZER, *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, in: *JSH* 40, 1971, s. 190-204.
- Zdeněk POKLUDA, *Rytíři z Mošnova*, in: *Malovaný kraj* 2, 1993, s. 4-5.
- Miloslav POLÍVKA, *Friedrich III. und Nürnberg im Konflikt mit dem böhmischen Adel und seinem Recht. Nürnbergs Fehde mit Alesch von Sternberg*, in: P. J. Heinig (ed.), *Kaiser Friedrich III. (1440 - 1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 257-277.
- Miloslav POLÍVKA, *Ulrich von Rosenberg und seine Umgebung*, in: *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Berlin-Brandenburg 2000, s. 59-72.
- Miloš PROKOP, *Držba hradů v Čechách v letech 1418-1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, in: *Husitský Tábor* 14, 2004, s. 147-226.
- Božena RADIMĚŘSKÁ, *Struktura pozemkové držby v severozápadních Čechách 1300-1550, se zvláštním přihlédnutím k držbě šlechtické*, in: *Ústecký sborník historický*, 2004, s. 33-46.

- Hans RALL – Marga RALL, *Die Wittelsbacher in Lebensbildern*, Graz 1986.
- Václav RAMEŠ, *Listiny, listy a kancelář Ladislava Pohrobka (1452-1457)*. Diplomová práce na KPVHAS FF UK, Praha 1982.
- Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I*. Historický vývoj do r. 1740, Praha 1894.
- Jörg ROGGE, *Die Wettiner*. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter, Ostfildern 2005.
- Josef SAKAŘ, *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí I*, Týn nad Vltavou 1935.
- Josef SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka r. 1450*, in: Zvon. Týdenník belletristický a literární III, 1903, s. 113-117.
- Berthold SCHMIDT, *Die Reussen*. Genealogie des Gesamthauses Reuss älterer und jüngerer Linie sowie der ausgestorbener Vogtslinien zu Weida, Gera und Plauen und der Burggrafen zu Meissen aus dem Hause Plauen, Schleiz 1903.
- Joachim SCHNEIDER, *Kunz von Kaufungen in seinem sozialen Umfeld: Besitzverhältnisse, Verwandtschaft und Beziehungen zum regionalen Adel*, in: Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts, Beucha 2007, s. 125-151.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV*, Praha 1993-1998.
- August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998.
- August SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách v stížných listech I. 1415 psaných*, in: ČČH 23, 1917, s. 85-109, 310-352.
- Petra SMETÁKOVÁ, *Páni ze Švamberka*. Dějiny rodu od 13. století do roku 1455. Rigorózní práce na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty UK, Praha 2004.
- František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*. Severní Morava, Praha 1983.
- Robert STEIN, *Stände und Staat in den Niederlanden*, in: R. C. Schwinges – Christoph Hesse – Peter Moraw (hrsg.), *Europa im späten Mittelalter*, München 2006 (=Historische Zeitschrift, Beiheft 40), s. 205-235.
- Miroslav SVOBODA, „*Ját' chci hnánie s tebu učiniti s ostrým*.“ Sonda do života jihočeského šlechtice před polovinou 15. století, in: JSH 68, 1999, s. 25-34.
- Miroslav SVOBODA, *Majetek řádu johanitů v Čechách v husitské době*. Podíl Zikmunda Lucemburského na likvidaci pozemkového majetku církve, in: ČČH 103, 3/2005, s. 269-312.
- Martin ŠANDERA, *Východočeská šlechta v polipanském bezvládí, poděbradské a jagellonské éře I*, in: Východočeské listy historické 17-18, 2001, s. 89-116.

- Martin ŠANDERA, *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě*. Opočenská strana v husitské revoluci, České Budějovice 2005.
- Alois Vojtěch ŠEMBERA, *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě*, Vídeň 1870.
- Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, in: JSH 34, 1965, s. 14-30.
- Robert ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*. K postavení nižší šlechty v jižních Čechách v první polovině 15. století, in: JSH 66-67, 1997-1998, s. 3-13.
- Robert ŠIMŮNEK, *Karel IV. a páni z Rožmberka v 50. letech 14. století*, in: Husitský Tábor 17, 2011.
- Robert ŠIMŮNEK, *Rožmberská klientela 15. století I*. Pavel Dětrichovic, novoměstský purkmistr v rožmberských službách, in: Výběr 37, 2000, č. 3, s. 186-193.
- Robert ŠIMŮNEK, *Směry moderního bádání o české středověké šlechtě*, in: Lidé a národy. Vztahy a soužití, Praha 2007, s. 18-31.
- Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách*. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005.
- Robert ŠIMŮNEK – Uwe TRESP, *Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens*. Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern-Landshut in Böhmen (1459-1462) - mit Prosopografie, in: TA 10, 2000-2001, s. 73-174.
- František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I. díl, 2. svazek, České Budějovice 1990.
- František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1992-1993.
- František ŠMAHEL, *Husitské Čechy*. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001.
- František ŠMAHEL, *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000.
- František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/I-2*, Jindřichův Hradec 1927.
- André THIEME, *Landesherrschaft und Reichsunmittelbarkeit*. Beobachtungen bei den Burggrafen von Meißen aus dem Hause Plauen und anderen Nachfolgefamilien der Vögte von Weida, Gera und Plauen, in: Jörg Rogge – Uwe Schirmer (hrsg.), *Hochadelige Herrschaft in mitteldeutschen Raum (1200-1600)*, s. 135-161.
- Wáclaw Wladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy VI, IX*, Praha 1885, 1893.
- Uwe TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen*. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts, in: *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2007, s. 195-217.

- Dušan TŘEŠTÍK – Miloslav POLÍVKA, *Nástin vývoje české šlechty do konce 15. století*, in: *Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století*, Praha 1984, s. 99-133.
- Dušan UHLÍŘ, *Schaffgotschové mezi Slezskem a českými zeměmi*, in: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* č. 1, 2008, s. 151-161.
- F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, Aussig 1930.
- Jan URBAN, *Boj o Kladsko (1435-1454)*, in: *Historie a vojenství* 1994, s. 3-26.
- Jan URBAN, *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*, Praha 2003.
- Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III/1-III/4. Věk poděbradský*, Praha 1915-1962.
- Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, Praha 1926.
- Rudolf URBÁNEK, *Konec Ladislava Pohrobka*, Praha 1924.
- Valentin URFUS, „Zášť“ v Čechách v polovině 15. století, in: *Právněhistorické studie* 3, 1957, s. 90-114.
- Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991.
- Josef VÁLKA, *Počátek „bezvládí“? Politické myšlení a státní struktura v bojích o završení husitské revoluce*, in: *Rodná země*, Brno 1988, s. 309-318.
- Josef VÁLKA, *Stavovství a krize českého státu ve druhá polovina 15. století*, in: *Folia Historica Bohemica*, 6, 1984, s. 65-98.
- Václav VEBER a kol., *Dějiny Rakouska*, Praha 2002.
- Vladimír WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu. Život táborského hejtmana, loupeživého rytíře, kondotiéra a psance*, Hradec Králové – Trutnov 2002.

Příloha č. 1: Katalog členů strakonické jednoty

V následující příloze jsou zaznamenány údaje o jednotlivých členech jednoty (osob i institucí, tj. měst), které jsem se pokusil shromáždit z dostupných pramenů a literatury, bez nároku na absolutní úplnost použitých zdrojů. Údaje o každém členu jsou rozděleny do následujících kategorií:

1. základní genealogické údaje (jen u osob)
2. rodový původ, poměry, ze kterých osoba vyšla; u měst jejich základní charakteristika
3. politická dráha do roku 1448 (u měst přibližně od doby husitských válek)
4. vztahy s Oldřichem z Rožmberka, popřípadě s jeho syny¹
5. vztahy s ostatními členy strakonické jednoty kromě pánů z Rožmberka
6. vztahy se členy poděbradské jednoty
7. možná motivace ke vstupu do strakonické jednoty
8. činnost ve strakonické jednotě
9. cesta ke smíru s Jiřím z Poděbrad, politická dráha po roce 1452, vztah k zelenohorské jednotě z roku 1465

U jednotlivých členů jsou body uvozeny jen číslem a zkráceným popisem.

Zaznamenány jsou jen údaje relevantní pro téma strakonické jednoty, vynechány byly např. méně důležité události z jiných životních etap jedinců než z doby členství v jednotě. Řazení členů je následující: první páni z Rožmberka, další členové jsou pro snazší orientaci seřazeni abecedně podle predikátů šlechticů a názvů měst, bez ohledu na stavovskou příslušnost nebo na dobu přistoupení k jednotě.²

Z důvodu úspory místa byl nakonec vypuštěn připravovaný desátý bod o majetkových poměrech členů s odkazy na literaturu a prameny. Některé základní údaje o majetku byly začleněny pod body 3 a 9. Jinak alespoň odkazují na svoji seminární práci, ze které údaje o majetku vycházely, a na tabulky zde v Příloze č. 2.

Volným zpracováním nashromážděných údajů je kapitola V o členech jednoty.

¹ Na základě korespondence v *Listáři a listináři Oldřicha z Rožmberka 1418-1462* I-IV. Edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN, Praha 1929-1954.

² Poznámka k uvádění odkazů na prameny a literaturu: Základní zdroje informací o každém členovi jsou citovány v souhrnné poznámce hned u jména člena. U dalších údajů pod jednotlivými body budou uváděny odkazy jen v případě faktů konkrétnější nebo detailnější povahy a u těch, které nejsou obsaženy ve zdrojích uvedených v úvodní poznámce ke každému členovi nebo u Rudolfa URBÁŇKA, *České dějiny* III/1-III/3. Věk poděbradský, Praha 1915-1930. Souhrnně zde odkazujeme na zdroje k některým společným aktům celé strakonické jednoty, které budou zmiňovány u více členů: ustavující zápis strakonické jednoty – LL IV, s. 7, č. 10; seznamy členů asi z května 1449 (SOA Třeboň, Historica, sign. 1114, inv. č. 1494; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J111&id=112498>) a asi z června 1450 (LL IV, s. 265-267, č. 374); jindřichohradecká smlouva o příměří z dubna 1449 – LL IV, s. 39-43, č. 45; sjezd v březnu 1450 v Plzni – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 5; o průběhu války v květnu a červnu 1450 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 428-445; vildštejská smlouva o příměří z 11. června 1450 – dokumenty v LL IV, s. 238-245, č. 345-348, o průběhu sjezdu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 446-449; svatokateřinský sněm v Praze od listopadu 1450 do ledna 1451 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 484-488, zápis v AČ II, s. 287-294, č. 48; benešovský sněm v červenci 1451 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 502 an., glejt pro rožmberskou stranu v LL IV, s. 318-320, č. 457; svatojiřský sněm v Praze v dubnu 1452, který zvolil Jiřího z Poděbrad zemským správcem – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 632-634, zápis v AČ II, s. 309-313, č. 56; svatohavelský sněm v Praze v říjnu 1452 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 675-686. Ke složení jednoty poděbradské R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376-378.

Oldřich II. z Rožmberka na Českém Krumlově³

1. * asi 1403, † 1462. Syn Jindřicha III. z Rožmberka a Elišky z Kravař. Bratr Petr († v dětství 1406), sestra Kateřina (†1454). Manželka 1. Kateřina z Vartenberka (†1436, možná dříve), 2. údajně Eliška (Alžběta) ze Švamberka (†1451?).⁴ Synové Jindřich IV. (†1457), Jošt II. a Jan II.
2. **Rod:** Starobylý rod, jedna z větví Vítkovců, dlouhodobě považovaný za nejpřednější rod v Českém království. Otec Jindřich byl nejvyšším purkrabím, odboj proti Václavovi IV.
3. **Dráha do r. 1448:** R. 1419 členem jednoty na podporu královny Žofie.⁵ Do r. 1420 zřejmě pod vlivem poručníka Čenka z Vartenberka podporoval husitské hnutí.⁶ Poté přiklon k Zikmundovi Lucemburskému, jedna z klíčových opor katolické strany v Čechách, boje s tábority. 1420 Zikmundem jmenován jedním z hejtmánů bechyňského a prácheňského kraje;⁷ 1431 titul nejvyššího pražského purkrabí.⁸ Od začátku třicátých let byl důležitým prostředníkem mezi Zikmundem a kališníky v otázce Zikmundova uznání za českého krále. 1431 sepsal tajnou dohodu s vévodou Fridrichem z tyrolské větve Habsburků o jeho případném nástupu na český trůn, i tak ale po Zikmundově smrti podpořil jeho zetě Albrechta Habsburského. Díky Zikmundovým zástavám i vlastní falzátorské činnosti zvětšil už tak obrovský majetek, nicméně se ve válkách zadlužil. R. 1436 jmenován přísedícím zemského soudu (1440 pozastaveného);⁹ ve 40. letech hejtmánem kraje bechyňského. 1440 okolnostmi podmíněná volba Albrechta Bavorského za českého krále. Jinak během 40. let stál v čele rakousko-katolické strany, hájící dědičné nároky Ladislava Pohrobka. Díky jeho rodovému původu, osobní autoritě i zahraničním kontaktům si udržoval vysoký vliv u celé stavovské obce, která si nedovolila nic rozhodnout bez jeho souhlasu.
4. –
5. **O. R. a členové:** Viz bod 4 u jednotlivých členů. Blízký vztah měl především k *Václavovi z Michalovic*, *Hynku Krušinovi ze Švamberka*, *Janovi z Rýzemberka*, *Menhartovi z Hradce*, v některých obdobích i k *Janovi z Hradce*.
6. **O. R. a poděbradští:** Jeho dlouhodobým přítelem byl *Aleš Holický ze Šternberka*, „přítel zvláště milý;“ z dlouhých listů, které si psali, vysvítá jejich blízký vztah, ale i odlišné názory na politické záležitosti. *Zdeněk ze Šternberka* byl možná jeho bratrancem ze strany matky;¹⁰ 1461 Zdeněk zasnoubil syna Jiřího s dcerou Jana z Rožmberka.¹¹ Oldřichova

³ Z literatury např.: *Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXII, Praha 1904, s. 28–32; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého III*, Praha 1994, s. 26–29; Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004; charakteristika osobnosti R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 175–185. Z pramenů *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I–IV*; *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*. Ed. Anna KUBÍKOVÁ, České Budějovice 2005; *Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*. Hrsg. von Matthäus KLIMESCH, Prag 1897 (německá verze Březana). V současnosti vychází řada studií o různých stránkách této mimořádné postavy, z nichž některé cituji na jiných místech této práce.

⁴ *Norbert Heermann*, s. 89. Viz výše v textu práce v podkapitole V.4. o vztazích mezi jednotníky.

⁵ Přiznávací list v LL I, s. 12, č. 19.

⁶ O motivaci a okolnostech Oldřichova přestupu k Zikmundovi a následně ke katolicismu Robert NOVOTNÝ, „*Sloup království*“ v počátcích revoluce. Oldřich z Rožmberka 1417–1420, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 60–72.

⁷ LL I, s. 20–21, č. 36.

⁸ Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze II (1427–1437)*, Domažlice 2002, s. 61, podle LL I, s. 133, č. 192. – Zajímavé je, že se od přátel nechával Oldřich titulovat jako nejvyšší purkrabí i později, kdy v této funkci již rozhodně nepůsobil (k r. 1446 LL III, s. 103, č. 148).

⁹ LL I, předmluva, X.; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě III/3*, Praha 1851, s. 232.

¹⁰ Ivana NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty*. Rigorózní práce na PedF UK, Praha 2008, s. 23.

¹¹ AČ III, s. 569, č. 740; I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 64. Ke sňatku tehdy nedošlo.

manželka Kateřina mohla být sestrou matky Jiřího z Poděbrad.¹² S jeho předchůdcem Hynkem Ptáčkem Oldřich občas spolupracoval v soukromých věcech.¹³ Jan Sádlo ze Smilkova se ve 40. letech klonil k rožmberské straně, Oldřich ho mj. prý podpořil proti Janovi z Kunštátu,¹⁴ ubrmanské služby. Ještě r. 1449 se přimlouval za Mikuláše Vimperského ze Sulevic a ten r. 1452 už opět s Rožmberky táhl proti císaři.¹⁵ Kolem r. 1437 měl Oldřich spor s pány z Gutštejna.¹⁶ 1439-1444 spor s Janem Zajimačem z Kunštátu, přerostlý do záští; od r. 1448 byli v dobrém poměru, který nevymizel ani v době strakonické jednoty.¹⁷ Ve 40. letech vzájemné ubrmanské služby – až do r. 1447, možná i během r. 1450 – s Mikulášem Trčkou z Lípy.¹⁸ Fridrich z Donína r. 1442 působil ve stycích Oldřicha s královnou Alžbětou.¹⁹ 1446-1450 záští s Václavem Zmrzlíkem ze Svojšína, členem nejprve tábořské a poté poděbradské strany, navazující na dřívější boje se Zmrzlíky coby tábořskými straníky; mezitím ale prostředkoval ve sporech Zmrzlíků s Budějovickými či s biskupem Leonardem Pasovským. Podobný vztah s Přibíkem z Klenové: ve 30. letech boje, pak Oldřich prostředkoval v jeho sporech se svými straníky a se zahraničím. R. 1450 spor s Vodňanskými,²⁰ asi téhož roku s Janem z Rušínova.²¹

7. **Důvody vstupu:** Dlouholeté mocenské soupeření s Jiřím z Poděbrad, které ještě r. 1448 maskoval za relativně přátelským vystupováním vůči němu, začátkem následujícího roku se však rozhodl vstoupit do otevřeného nepřátelství tím, že se postavil na stranu pánů z Hradce a ujal se vedení strakonické jednoty. Pravděpodobně nabyl po několika měsících od poděbradského dobytí Prahy dojmu, že tímto způsobem a s podporou ze zahraničí se podaří zvrátit situaci, nastalou pádem hlavního města.
8. **V jednotě:** Zakládající člen a vůdce strakonické jednoty (formálně spolu se synem Jindřichem). Rozhodoval o směřování celé jednoty, ostatní členové občas přicházeli s nějakým návrhem, spíše však se žádostmi o radu. Jeho taktikou většinou byla opatrnost, zdržování, zastírání skutečných úmyslů před druhou stranou. Na hradeckém sjezdu r. 1449 přijal funkci ubrmana, ve které nebyl zrovna aktivní. Na jihlavském sněmu uzavřel osobní úmluvu o smír s Jiřím z Poděbrad, porušoval ji ale. Kladl důraz na zajištění pomoci ze zahraničí a na vzájemnou koordinovanost vojenských akcí jednotníků.
9. **Další dráha:** Od r. 1450 omezil vystupování na veřejnosti (neúčast ve válce r. 1450, na vildštejnském a pelhřimovském sjezdu ani na kateřinském sjezdu; pouze byl v poselstvu ke králi r. 1451); v listopadu 1451 předal správu statků synům. V září 1452 uznal Jiřího z Poděbrad za zemského správce, poté se už skutečně z politického dění víceméně stáhl.

Jindřich IV. z Rožmberka na Českém Krumlově²²

1. * kolem 1422, † 1457. Syn Oldřicha II. z Rožmberka a Kateřiny z Vartenberka. Mladší bratři Jošt II. a Jan II., sestry. Choť Anežka ze Schaunberga (od 1453), děti neznámy.²³

¹² O této otázce A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 8.

¹³ Ptáček měl r. 1441 prostředkovat mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem z Hradce (LL II, s. 89, č. 110).

¹⁴ LL II, s. 358, č. 411.

¹⁵ K r. 1449 LL IV, s. 22, č. 21; k r. 1452 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 653.

¹⁶ Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá saga rodu s erbem labutě, Domažlice 2006, s. 165.

¹⁷ K r. 1448 zvl. LL III, s. 345, č. 488, k r. 1450 LL IV, s. 149-150, č. 192.

¹⁸ Poslední doklady LL III, s. 261, č. 371, respektive LL IV, s. 264-265, č. 371, 372, 373. R. 1449 s ním sjednal konání hradeckého sjezdu poděbradské a strakonické jednoty (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 366).

¹⁹ LL II, s. 141, č. 181.

²⁰ LL IV, s. 249-255, č. 355, 356, 357, i další vydané i nevydané žaloby a odpory.

²¹ LL IV, s. 264, č. 371.

²² A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*; TÁŽ (ed.), *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah*; TÁŽ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, 2006, s. 11-27, zde s. 13; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 433.

²³ Pouze V. BŘEZAN, *Summovní výtah*, s. 48, uvádí, že s manželkou Anežkou „zplodili děti.“

2. **Rod:** Viz u Oldřicha z Rožmberka.
3. **Dráha do r. 1448:** Od konce 30. let začal poprvé vystupovat po otcově boku. Asi 1444-1446 dvořanská a vojenská služba na dvoře římského krále Fridricha III.²⁴
4. **J. R. a Oldřich z Rožmberka:** Nejstarší Oldřichův syn, předurčený k vladařství, z mladých Rožmberků byl po povahové stránce otci zřejmě nejbližší. Ve svém vystupování se řídil podle otcových pokynů a rad.²⁵
5. **J. R. a členové:** Kontakty se zřejmě neliší od otce Oldřicha. Během členství v jednotě korespondence s pány z *Hradce*, ze *Švamberka*, s *Václavem z Michalovic*, *Jindřichem z Kolovrat*, *Janem Bechyní z Lažan*, na Hradeckého žádost i s *Koldou ze Žampachu*, z dřívějších let doložena např. korespondence s *Janem z Lobkovic*. S většinou jednotníků společné bojové akce r. 1450. *Jan Blankštejn z Vartenberka* byl jeho protikandidátem na post hejtmána přímých slezských knížectvích.
6. **J. R. a poděbradští:** R. 1450 měl spolu s otcem spor s *Vodňanskými*. V 50. letech získal hornolužické fojtství na úkor *Hanuše z Koldic*.
7. **Důvody vstupu:** Nejstarší syn Oldřicha z Rožmberka, podílel se na veřejné činnosti Rožmberků, proto nechyběl ani ve strakonické jednotě.
8. **V jednotě:** Zakládající člen jednoty. S otcem stál formálně v jejím čele, během prvního roku fakticky řídil jednotu jen jako zástupce otce v době jeho nepřítomnosti.²⁶ R. 1449 byl rukojmím za dodržení hradecké smlouvy za strakonickou jednotu.²⁷ Výrazněji vystupoval od roku 1450, většinou již sám bez účasti otce, avšak v jeho intencích: byl na plzeňském sjezdu (zde ještě s otcem), vedl válečné tažení v květnu až červnu, účastnil se vildštejnského sjezdu, kde byl zvolen jedním z ubrmanů, pelhřimovského sjezdu, kateřinského sněmu a r. 1451 březnového poselstva ke králi (zde s otcem) a benešovského sněmu. Zřejmě byl přístupnější dohodě s protivníkem než otec Oldřich (rychlé sjednání vildštejnské smlouvy, ubrmanství, příznivý poměr ke kompromisnímu návrhu některých poděbradských a neutrálních v lednu 1450²⁸). R. 1452 bojoval v Rakousku proti císaři.
9. **Další dráha:** Již r. 1451 převzal správu dominia. Po návratu z Rakous i on musel uznat Jiřího z Poděbrad zemským správcem a zřejmě obsadil místo ve správčí radě;²⁹ i v osobní rovině se opět sblížil s Jiřím, oslovení „bratře“.³⁰ Byl členem delegace do Vídně, zvolené na svatohavelském sněmu. Pohyboval se na dvoře Ladislava Pohrobka, pro kterého konal diplomatické a vojenské služby a dostával mnohá privilegia, úřady a majetky (ne vždy ale vešel v jejich skutečnou držbu, např. pokud jde o zápis Českých Budějovic či hejtmanství na Špilberku). 1454 jmenován přísedícím zemského soudu, dále hejtmánem ve slezských knížectvích bezprostředně podřízených Koruně (vratislavské,

²⁴ K této dataci podrobněji výše v podkapitole IV.2. o vztazích s Rakouskem (např. A. KUBÍKOVÁ, *Summovní výtah*, komentář, s. 145, uvádí léta 1447-1449). K jeho údajné předchozí službě u Jindřicha Bavorského v podkapitole IV.4. o vztazích s Bavorskem.

²⁵ K tomu je zajímavým pramenem nedatovaný seznam otázek, který Jindřich poslal otci zřejmě z pelhřimovského sjezdu s Jiřím z Poděbrad v červenci až srpnu 1450 (LL IV, s. 262, č. 367). Jindřich se ptá otce, jak má reagovat na požadavky poděbradské strany, z čeho ji má obviňovat atd. Ukazuje se, že Jindřich přeci jen neměl potřebné znalosti, jakými disponoval jeho otec. O tom, jak Jindřich (ne)byl zasvěcen do politických záležitostí a že jeho spoluvůdcovství strakonické jednoty bylo zpočátku spíše formální, vypovídá i dvojí dopis Jana z Hradce Rožmberkům z 6. listopadu 1449: zatímco otci Oldřichovi psal o svém sporu se Zdeňkem z Valdštejna, kvůli kterému nemohl za Rožmberky přijet, synu Jindřichovi jen dal vědět, že nemůže přijet z důvodů, které sděluje jeho otci (AČ XI, s. 243-244).

²⁶ Srov. doklady u R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 405, pozn. 4.

²⁷ Srov. SOA Třeboň, Historica, sign. 1186, inv. č. 1576 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J118&id=112580>).

²⁸ SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=en&menu=3&doctree=1J121&id=112619>); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 407.

²⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 675.

³⁰ AČ V, s. 269, č. 11; A. SEDLÁČEK, *Hrady* III, s. 29; srov. také R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 774-775.

svídnické a javorské) a hornolužickým fojtem. Po jeho předčasné smrti přešlo rodové vladařství i hejtmanství ve Slezsku na mladšího bratra Jana. V 60. letech se jeho bratři Jan a Jošt, vratislavský biskup, přidali na stranu zelenohorské jednoty, ne bez jistého kolísání.

Jan (Ješek) Ozor z Boskovic na Louce³¹

1. † po 1450. Syn Jana (Ješka) Ozora staršího z Boskovic a údajně Markéty z Lomnice. Manželka Eliška z Benešova a z Trávníka, zřejmě bez dětí.
2. **Rod:** Přední moravský starobylý panský rod. V první polovině 15. století se dělil na větve boskovicko-černohorskou a svojanovskou a z první větve se oddělovala odnož Ozorů. Roku 1389 byl boskovický hrad, tradiční sídlo rodu, na rozkaz markrabího Jošta rozbořen a i s polovinou panství pánům z Boskovic zabaven, zřejmě proto, že Jan Ozor starší byl příznivcem Joštova bratra Prokopa.
3. **Dráha do r. 1448:** V pramenech se vyskytuje od r. 1410. Kolem r. 1416 – uvádějí se i jiná data – koupil hrad Louku u Kunštátu. V září 1415 přivěsil i se strýcem Vaňkem Černohorským pečeť na protestní list proti upálení Jana Husa a oba se zapsali k jednotě husitské šlechty.³² Na rozdíl od Vaňka ale Jan r. 1421 přestoupil na katolickou stranu.³³ Člen moravských landfrýdů z l. 1421, 1434, 1440;³⁴ přisedící moravského zemského soudu.³⁵ Zatímco jeho bratřenci Beneš a Vaněk Černohorští byli důležitými osobnostmi zemské politiky, Jan Ozor patřil k méně výrazným členům rodu.³⁶
4. **J. O. B. a Rožmberk:** Nebyli v přímém kontaktu, dochoval se pouze jeden list Jindřichovi z Rožmberka jako ubrmanovi.
5. **J. O. B. a členové:** Vstoupil do strakonické jednoty společně s *Václavem Hechtem z Rosic*. Jan starší z Lomnice byl snad Ozorův příbuzný z matčiny strany, prodal mu Louku.
6. **J. O. B. a poděbradští:** Páni z Kunštátu drželi hrad Boskovice, na který si páni z Boskovic činili nárok. R. 1440 měl spor s *Trčkou z Lípy* a *Rusinovským* (Janem Hertvíkem?).³⁷
7. **Důvody vstupu:** O motivaci vstupu Ozora, který byl obklopen sousedy sympatizujícími s poděbradskou stranou, do jednoty strakonické nemáme dostatek informací. Pravděpodobně existovala vazba na Václava z Rosic.
8. **V jednotě:** Do jednoty vstoupil 15. června 1449.³⁸ Jmenován mezi členy v některých dokumentech (smlouvy s Fridrichem Saským, soupis členů r. 1450). Vildštejnská smlouva

³¹ Literatura: Alois Vojtěch ŠEMBERA, *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě*, Vídeň 1870; August SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*, in: ČČH 23, 1917, s. 85-109, 310-352, zde s. 330; OSN IV, s. 425-428; Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930, s. 32. U Šembery a v OSN se pojímají Jan Ozor starší a mladší ještě jako jedna osoba, zatímco Sedláček 1917 a po něm i Pilnáček rozlišují dvě osoby (Jan Ozor st. zemřel asi r. 1401 nebo už dříve). Nejnověji se připravuje o pánech z Boskovic kniha K. Mlatečka.

³² AČ III, s. 189-190, č. 6/V., s. 193-195, č. 7.

³³ A. V. ŠEMBERA, *Páni*, s. 18.

³⁴ AČ X, s. 246, 250, 256.

³⁵ Doklady u J. CHYTIL – P. CHLUMECKÝ – K. DEMUTH – A. WOLFSKRON (edd.), *Die Landtafel des Markgraffthumes Mähren* (1348-1466). Brünner Cuda, Brün 1856 (dále MZD Brno I); Olmützer Cuda, Brün 1856 (dále MZD Olomouc I).

³⁶ Do jaké míry s černohorskými bratřenci Jan Ozor v politice spolupracoval, mi není známo. Pouze víme, že r. 1440 vedli Jan Ozor a Beneš Černohorský společně spor proti některým šlechticům (AČ X, s. 260, č. 13). Beneš s Vaňkem se řadili mezi přední osobnosti landfrýdu vedeného Janem Tovačovským z Cimburka (přínejmenším Beneš byl do r. 1451 kališník; Vaňkovo, ale ani Ozorovo vyznání není příliš zřejmé) a ke strakonické jednotě se nehlásili – navzdory tomu, že Tomáš PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*. Sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbæ..., Pragae 1677, s. 646, tvrdí, že „Czernohorenses seu Bozkowiczii plerique“ jednotu podporovali.

³⁷ AČ X, s. 260, č. 13.

³⁸ Příznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

jeho i Václava z Rosic pojímala příměří a mělo být za nimi posláno, aby to potvrdili.³⁹ V prosinci 1450 se Jan omlouval ubrmanům Jindřichovi z Rožmberka a Vilémovi ml. z Rýzemberka, že nemůže „beze lsti“ přijet na kateřinský sněm do Prahy; hodlá ale nadále být členem jednoty a připojí se ke všemu, co jednotníci na sněmu sjednají.⁴⁰

- 9. Další dráha:** Po r. 1450 se v pramenech nepřipomíná. Statky pak zdědili bratřenci z černohorské větve.

Bernart z Cimburka na Šumperce⁴¹

1. † 1470. Syn Mikuláše Divůčka z Jemniště. Manželka Tunklová z Brníčka,⁴² bez známých potomků.
2. **Rod:** Příslušník jedné z českých větví (jemnišťské) rodu pánů z Cimburka, sice z Čech pocházejícího, ale spjatého jinak hlavně s Moravou. Bernartův strýc Jan Divůček se připomíná při jednání mezi Václavem IV. a panskou jednotou na královské straně, zatímco Bernartův otec Mikeš (Mikuláš) byl r. 1404 dvořanem Zikmunda.⁴³ Mikuláš, jinak hofmistr Václavova dvora, později mincmistr, byl jedním přátel Jana Husa, za husitských válek však stál na katolické straně; po r. 1420 odešel na Moravu.
3. **Dráha do r. 1448:** Po smrti otce zůstal na Moravě, kde od konce 30. let držel zástavní panství Šumperk a Nový hrad (neboli Furchtenberg, Gabelsberg). 1447 provedl s Haškem z Valdštejna výpad na území hradeckého landfrýdu⁴⁴; napjaté vztahy měl asi dlouhodobě i s landfrýdem moravským.
4. **B. C. a Rožmberk:** Nebyl v přímém kontaktu. S Oldřichem se před smrtí stýkal jeho otec Mikuláš.⁴⁵
5. **B. C. a členové:** *Jana Koldu ze Žampachu* si zvolil za ubrmana ze své strany ve sporu s moravským landfrýdem; náhradníkem nejvyššího ubrmana byl v téže záležitosti *Jan z Hradce*.⁴⁶ V pozdějších bojích v Prusku přitom stanul na opačné straně než Kolda: Bernart válčil na straně německého řádu, zatímco Kolda za Poláky.
6. **B. C. a poděbradští:** Blízké vztahy, zřejmě i příbuzenské,⁴⁷ s Benešem a Haškem *Dětenickými z Valdštejna*, prováděl s nimi majetkové transakce,⁴⁸ podpořil Haška ve sporu proti *Benešovi z Hustiřan* (1447)⁴⁹ a Haška si r. 1450 volil za ubrmana.
7. **Důvody vstupu:** Asi konflikt s moravským zemským landfrýdem roku 1450. I přes jeho pozdější působení ve službách Řádu německých rytířů sotva můžeme uvažovat o

³⁹ Formulace ve smlouvě samotné a v přiznávacím listě strakonické jednoty (LL IV, s. 241, 245, č. 345, 348) se od sebe poněkud liší v tom, zda byli nepřítomní členové rovnou zahrnuti do příměří, nebo zda záleželo teprve na jejich rozhodnutí, jestli se k příměří připojí, nebo ne.

⁴⁰ LL IV, s. 302, č. 430.

⁴¹ Literatura: OSN V, s. 371-373; A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 26, 90; František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava*, Praha 1983, s. 167; o jeho působení v Prusku Jaroslav GOLL, *Čechy a Prusy ve středověku*, Praha 1897, s. 263-286.

⁴² F. SPURNÝ, *Hrady, zámky II*, s. 167.

⁴³ AČ I, s. 61, č. 8; ZR, s. 84, č. 581; srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 262-263, XV, s. 90.

⁴⁴ Nazván „Bernard z Moravy.“ *Stáří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkravy a Beneše z Hořovic*. Dílo Františka Palackého II. Ed. Jaroslav CHARVÁT, Praha 1941 (dále SLČ), s. 135; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 160.

⁴⁵ Srov. k r. 1422 LL I, s. 51, č. 72 (reg.).

⁴⁶ *Soupis český psaných listin a listů do roku 1526 1/2*. Edd. František BENEŠ – Karel BERÁNEK a kol., Praha 1974 (dále SČPL 1/2), s. 334-335, č. 1399.

⁴⁷ F. SPURNÝ, *Hrady, zámky II*, s. 167.

⁴⁸ Nabyl od nich Šumperk a Nový hrad (F. SPURNÝ, *Hrady, zámky II*, s. 167), sám jim předtím v Čechách snad přenechal Žleby a Drobovice (srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 79, 86).

⁴⁹ Viz výše pozn. 44.

náboženských pohnutkách vzhledem k jeho vazbám na utrakvisty Koldu, Tunkly nebo Valdštejny.

- 8. V jednotě:** Do jednoty vstoupil až 11. června 1450, v den vildštejnské smlouvy.⁵⁰ Byl tehdy v nepřátelství s moravským landfrýdem, jak vyplývá ze smlouvy o příměří z 8. září 1450.⁵¹ Potom už není uváděn na žádných pramenech vztahujících se k jednotě.
- 9. Další dráha:** Před r. 1454 prodal majetek na Moravě, opustil zem a odešel bojovat za Řád německých rytířů do Pruska, kde se výrazně proslavil. Zemřel v pokročilém věku, údajně v chudobě.

České Budějovice⁵²

1. –

- 2. Charakteristika:** Královské město, založené v roce 1265 králem Přemyslem Otakarem II. jako opěrný bod panovnického vlivu v sousedství domény Vítkovců. Tradičně měly dobré vztahy s panovníky (Václavovi IV. zůstaly vždy věrné), naproti tomu dlouhodobě napjatý poměr se sousedními Rožmberky.
- 3. Dráha do r. 1448:** Za husitských válek i potom tvořily Budějovice oporu katolické strany, přes spory s některými sousedními šlechtici. V letech 1421-1436 byly zastavené Albrechtovi Habsburskému, už cca od r. 1434 ale začaly opět posilovat vazby k českým městům a šlechticům, včetně Rožmberků.
- 4. Č. B. a Rožmberk:** Za Oldřicha z Rožmberka pokračovaly spory města s Rožmberky, které probíhaly už za jeho otce Jindřicha – šlo především o záležitosti používání silnic a placení mýt, neboť město a krumlovští páni si v obchodu byli vážnými konkurenty. K tomu se za husitství navzdory příslušnosti obou stran do katolického tábora přidaly spory politické: Oldřich se pokoušel stát budějovickým hejtmanem, což se mu r. 1427 podařilo, ale za rok se musel úřadu kvůli rozepřím s měšťany vzdát. Ve 30. letech, zejména po bitvě u Lipan, se vzájemné vztahy načas zlepšily. Ale počátkem r. 1448 se po odmlce znovu začalo ozývat výbušné téma používání silnic, koncem roku 1449 už docházelo i k zadržování budějovických kupců rožmberskými lidmi, což nepochybně narušovalo spolupráci v jednotě; zároveň přitom Budějovičtí potřebovali Oldřicha k prostředkování ve sporu se Zmrzliky ze Svojšína i v jiných záležitostech.⁵³ 2. prosince 1453 zapsal král Ladislav město do doživotního držení Jindřichovi z Rožmberka (na jeho vlastní žádost),⁵⁴ ale ani druhý pokus Rožmberků o ovládnutí Budějovic během třiceti let se pro odpor města nepodařil. Korespondence (plných 82 dochovaných listů, z toho 10 v období strakonické jednoty) se týká nejčastěji řešení různých sporů, ať už vzájemných, nebo s jinými osobami, především prostředkování, přímlov a ubrmanských služeb, které si v dobách přátelství Budějovičtí s Rožmberkem poskytovali. Tehdy si rovněž posílali zprávy a výstrahy, společně vstupovali do příměří s nepřáteli, svědčili si na listinách.
- 5. Č. B. a členové:** Jan Bechyně z Lažan byl za husitských válek jedním z představitelů budějovického vojenského bratrstva, asi r. 1447 měl s měšťany jakýsi spor.⁵⁵ R. 1444 měl

⁵⁰ AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

⁵¹ SČPL 1/2, s. 334-335, č. 1399.

⁵² Literatura: OSN IV, s. 841-844; Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, in: JSH 34, 1965, s. 14-30; Karel PLETZER, *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, in: JSH 40, 1971, s. 190-204.

⁵³ LL III, s. 297, č. 426; AČ XIV, s. 43-48, č. 1566, 1573, 1576, 1577; LL IV, s. 126, č. 152.

⁵⁴ Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH (edd.), *Codex juris municipalis regni Bohemiae III. Privilegia královských měst venkovských z let 1420-1526*, Praha 1948, s. 275-277, č. 157.

⁵⁵ Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 25; k dalším vzájemným vztahům srov. LL III, s. 124, č. 172, a ke sporu LL III, s. 330-332, č. 473.

být ubrmanem v jejich sporu *Jan z Rýzemberka*.⁵⁶ Vilém z Rýzemberka byl jednou z osob, které v 50. letech přesvědčovaly Budějovické, aby se poddali Rožmberkům. Děpolt z Rýzemberka přicházel s městem či měšťany do sporů.⁵⁷ V jiném jejich sporu byl ubrmanem *Mikuláš z Lobkovic* (s jehož otcem město nevycházelo), potom ho ale měl podle přání Budějovických nahradit *Menhart z Hradce*.⁵⁸ Sami měli r. 1446 rozsuzovat spor mezi *Plzeňskými* a *Soběslavskými*.⁵⁹ V l. 1446-1447 měli méně závažný, ale táhlý spor s *Hynkem Krušinou ze Švamberka*; ubrmanem odmítl být *Václav z Michalovic*.⁶⁰ Ostřejší byl spor s *Jindřichem ze Sobětic* (1448), který pokračoval i během 50. let.⁶¹ Ve strakonické jednotě spolupracovali i s *Bedřichem ze Strážnice*.⁶²

6. **Č. B. a poděbradští:** V dřívějších letech měly spory s *Janem z Gutštejna*,⁶³ *Přibíkem z Klenové* (1443, 1447),⁶⁴ se *Svojšem ze Zahrádky* ještě coby táboritou a dlouhodobě, až do strakonické jednoty, se *Zmrzlíky ze Svojšína* (asi 1443-1449); r. 1450 i s *Vodňany*.⁶⁵
7. **Důvody vstupu:** Dlouhodobě prokatolický postoj. Potřeba ochrany a přimluvy v různých sporech. Strakonickou jednotu Budějovice asi vnímaly jako spolek směřující nejen k prosazování katolicismu a zájmů panstva, ale i k urovnávání sporů a obnovení míru v zemi.⁶⁶
8. **V jednotě:** Už před vznikem strakonické jednoty se zde konal sjezd rožmberské strany a vlašnějších „neutrálů“ v listopadu 1448; i v následujících letech byly Budějovice místem různých jednání, strakoníci si přáli zde konat i sjezd s poděbradskou jednotou.⁶⁷ Ačkoli se Budějovičtí původně chystali poslat zástupce hned k ustavujícímu sjezdu jednoty, oficiálně vstoupili do jednoty až 30. dubna 1449.⁶⁸ Za války v květnu 1450 vypravili své lidi do pole.⁶⁹ Stále nebyl dořešen jejich spor s králem Fridrichem III. o jmenování faráře⁷⁰ a navíc se obnovil spor o kupecké trasy s Rožmberky. Zástupci města byli asi oproti většině členů strakonické jednoty na benešovském sněmu r. 1451.
9. **Další dráha:** Svatojiřský sněm Budějovičtí nenavštívili. R. 1452 údajně podpořili opozici proti císaři;⁷¹ doma zůstávali v odboji proti Jiřímu až do října, kdy se podle úmluvy mezi Rožmberkem a Jiřím měli i oni poddat. Příchod krále Ladislava uvítaly, ten však r. 1453 nečekaně zapsal město Jindřichovi z Rožmberka. Zatímco Rožmberkové měli podporu německého patriciátu, u moci tehdy byla česká strana vedená purkmistrem Ondřejem Puklicí ze Vztuh, která vyvinula tak silný odpor, že Ladislav své rozhodnutí nakonec r. 1457 odvolal. Králi Jiřímu z Poděbrad byly Budějovice dlouho věrné, ale v roce 1468 se po vnitřním převratu přiklonily k zelenohorské jednotě.⁷²

⁵⁶ LL III, s. 334-335, č. 379.

⁵⁷ LL I, s. 230-231, č. 343; AČ IV, s. 66-74, č. 4, 5, 6, 18.

⁵⁸ LL I, s. 113, č. 166, III, s. 82, č. 120, s. 97, č. 139.

⁵⁹ LL III, s. 84-110.

⁶⁰ LL III, s. 124-208.

⁶¹ LL III, s. 307-308, č. 437, 438; AČ VII, s. 224-225, č. 30-32, AČ XXI, s. 193.

⁶² LL IV, s. 212, č. 294.

⁶³ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 730, pozn. 2.

⁶⁴ LL III, s. 292, č. 416, IV, s. 456-457, č. 664.

⁶⁵ AČ II, s. 291, č. 48.

⁶⁶ Srov. představy Budějovických o účelu strakonického sjezdu, jak je vyjádřili v LL IV, s. 5, č. 6.

⁶⁷ LL IV, s. 185, č. 247; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 415.

⁶⁸ O jejich úmyslu LL IV, s. 5, č. 6; přiznací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.). Je možné, že poslové ve Strakonících byli a vstup se potom zdržel při projednávání v radě.

⁶⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435-436; Adolph BACHMANN (hrsg.), *Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen* (1440 - 1471), Wien 1879 (dále FRA XLII), s. 69, č. 42.

⁷⁰ Viz výše podkapitolu IV.2. o vztazích strakonické jednoty a Rakouska.

⁷¹ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 653, pozn. 1.

⁷² AČ III, s. 576-577, č. 786.

Kuneš Rozkoš z Dubé na Kostelci nad Sázavou⁷³

1. † po 1457. Syn buď Václava z Dubé (a Markéty z Rychemburka), nebo jeho bratra Jindřicha z Dubé.⁷⁴ Bratr Ondřej. Manželka neznámá, syn Ondřej, dcery.
2. **Rod:** Středočeští páni z Dubé pocházeli z rodu Benešoviců, od něhož se oddělili v polovině 13. století. Patřili k příznivcům Lucemburků, ani k protiváclavovské jednotě se nepřipojili. Kunešovým bratrancem z druhého kolene byl slavný husita Jan Roháč
3. **Dráha do r. 1448:** Poprvé se objevuje v pramenech roku 1437, předtím zřejmě vyrůstal pod dozorem neznámého poručníka. Ve 40. letech byl členem kouřimského landfrýdu, ale kontakty s rožmberskými straníky ho přiřazují spíše k rožmberské straně. V l. 1443-1450 držel lenní hrad Kostelec nad Sázavou (dnes Zbořený Kostelec).
4. **K. R. D. a Rožmberk:** Korespondence se nedochovala, pouze zmínka, že Oldřich odpovídal Kunešovi na jeho žádost o podporu v červnu 1450.⁷⁵
5. **K. R. D. a členové:** Ve strakonické jednotě se ho ujímal *Oldřich z Hradce*.⁷⁶ Menhart z Hradce se r. 1445 zapojil do sporů o majetek na dubském panství, tedy i proti Kunešovi.⁷⁷ Koncem r. 1450 pobýval Kuneš na Karlštejně u *Děpolta z Rýzemberka*.⁷⁸ Zřejmě se znal i s *Bedřichem ze Strážnice*, rovněž členem kouřimského landfrýdu. *Jan z Rýzemberka* a *Jindřich z Kolovrat* svědčili na jeho listině r. 1447.⁷⁹ *Vilém mladší z Rýzemberka* jako soudce zemského soudu vynesl r. 1455 rozsudek, kterým Kuneš definitivně prohrál při o Kostelec a byl odsouzen do vězení.⁸⁰
6. **K. R. D. a poděbradští:** *Jan Sádlo ze Smilkova* mu prodal Kostelec a půjčoval si od něho peníze; ještě počátkem r. 1449 byli oba v přátelském styku;⁸¹ v 50. letech se oba soudili o držbu Kostelce i kvůli nesplacenému dluhu.⁸² Od 30. let vedl majetkový spor s pány z *Jenštejna* (dohoda r. 1446);⁸³ kolem poloviny 40. let se *Zdeňkem Kostkou z Postupic*, se kterým se dohodl r. 1447 o hrad Dubou a nadále se s ním dělil o některá panství.⁸⁴ Ubrmanem v tomto sporu byl *Zdeněk ze Šternberka*, se kterým se jindy vyskytl ve svědečné řadě;⁸⁵ od r. 1449 s ním válčil. Asi 1446-1454 byl spolu s *Janem Čabelickým* poručníkem sirotkům po Ondřeji z Řimovic.⁸⁶ Po r. 1450 probíhaly spory o kostelecké panství s jeho držiteli *Zdeňkem ze Šternberka*, hlavním strůjcem dobytí hradu, s *Pražany*, *Zdeňkem Kostkou* a *Janem Sádlem*.⁸⁷ Dcera Kateřina se provdala za Jiřího, syna *Beneše*

⁷³ Literatura: OSN VIII, s. 76-78; A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 42, 103.

⁷⁴ Pravděpodobněji Jindřicha, neboť v soudním řízení o odúmrti v AČ XXXVI, s. 694-699, jsou vedle Kuneše zmiňováni i Vaněk a jeho dcera Anežka, aniž by byl Kunešův příbuzenský vztah s nimi specifikován.

⁷⁵ SOA Třeboň, Historica, sign. 1436b, inv. č. 1915 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112920>).

⁷⁶ SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914, (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>). Srov. také tamtéž, sign. 1436b, inv. č. 1915 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112920>).

⁷⁷ AČ XXXVI, s. 696.

⁷⁸ SOA Třeboň, Historica, sign. 1522, inv. č. 2001 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113006>), sign. 1523, inv. č. 2002 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113007>).

⁷⁹ AČ XXXVI, s. 698.

⁸⁰ AČ III, s. 316-317, č. 194.

⁸¹ LL IV, s. 17, č. 15.

⁸² AČ III, s. 316-317, č. 194, 195.

⁸³ A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 103; ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 22. dubna 1446.

⁸⁴ AČ III, s. 533-537, XXXVI, s. 694-699; A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 103.

⁸⁵ AČ III, s. 533, č. 473; RTT II, s. 259.

⁸⁶ AČ II, s. 202, č. 429; A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 266.

⁸⁷ AČ III, s. 316-317, č. 194; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 975-976.

z *Hustiřan*.⁸⁸ Syn Ondřej prodal hrad Ralsko *Vilémovi z Ilburka*; o týž hrad vedl s pány z Dubé i z Ilburka spor *Jan Děčínský z Vartenberka*.⁸⁹

7. **Důvody vstupu:** Zřejmě měl už v předchozích letech blíže k příslušníkům rožmberské strany – paradoxně asi nejvíce k těm, kteří před r. 1449 přešli ke straně poděbradské (Šternberk, Sádlo) a stali se z nich jeho nepřátelé. Zřejmě už začínaly i spory s některými propoděbradsky orientovanými sousedy.
8. **V jednotě:** Zda podporoval Oldřicha z Hradce už na podzim 1448, není jisté.⁹⁰ Přiznávací list do strakonické jednoty se nedochoval, ale Kuneš je zapsán na obou seznamech členů z let 1449 a 1450; poprvé oficiálně vystupuje na straně strakonických už v jindřichohradecké smlouvě z 10. dubna 1449. Poděbradští jej považovali za porušitele landfrýdní úmluvy: poprvé proto zaútočili na Kostelec v březnu 1449 a podruhé v květnu 1450, kdy hrad byl následně dobyt a zbořen. Vildštejnská smlouva o příměří ho zcela vynechávala a koncem června asi ještě pokračovala jeho válka s poděbradskými.⁹¹ Uveden v glejtu pro strakonickou jednotu ke svatokateřinskému sněmu.⁹²
9. **Další dráha:** Ačkoli měly landfrýdy rozhodnutím kateřinského sněmu odpustit všem porušitelům, Kunešovi byla za Kostelec přirknuta jen finanční náhrada, panství zůstalo Šternberkovi a dalším poděbradským straníkům. Kuneš se pak zřejmě pokoušel získat zboží zpět silou; prostředkování samotného Jiřího z Poděbrad mezi ním a Pražany nepřineslo úspěch.⁹³ Chyběl na svatojiřském sněmu; r. 1452 možná opověděl spolu s Rožmberky císaři.⁹⁴ Ladislav r. 1453 potvrdil držbu Kostelce Kunešovým nepřátelům a zemský soud r. 1455 Kunešovy žaloby zamítl a dal jej dokonce vsadit do vězení za to, že se kdysi vytrhl z landfrýdu.⁹⁵ Kunešův syn Ondřej tak sídlil na severočeském Ralsku.

Oldřich z Hradce na Jindřichově Hradci⁹⁶

1. *kolem 1420, †1452.⁹⁷ Syn Menharta z Hradce a paní⁹⁸ z Wallsee. Bratři Jan (doložen 1451-1468) a Jindřich (doložen 1452).⁹⁹ Manželka Markéta¹⁰⁰; pokud měl potomky, zemřeli v dětství.

⁸⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 131.

⁸⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 143, 146; RTT I, s. 126, č. 57.

⁹⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 344, pozn. 1, považuje zprávu *Starých letopisů* (SLČ, s. 141) spíše za záměnu s rokem 1449; ještě v únoru 1449 Kuneš zřejmě nebyl pro strakonickou jednotu rozhodnut.

⁹¹ Srov. o jeho stížnostech SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>).

⁹² SOA Třeboň, Historica, sign. 1525, inv. č. 2004 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113009>).

⁹³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 975-976. Ladislavovo darování Kostelce Šternberkovi a jiným z listopadu 1453 podle Urbánka znamenalo jen potvrzení skutečného stavu a zároveň odpuštění peněžní náhrady, kterou tito měli zaplatit Kunešovi podle svatokateřinského sněmu.

⁹⁴ Na seznamu opovědníků (LL IV, s. 352, č. 488) je psán jakýsi „Kuneš Roskoš“, avšak na spodním místě mezi drobnými šlechtici, takže není jasné, zda jde skutečně o pána z Dubé. Literatura jej mezi opovědníky neuvádí.

⁹⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 975-976, III/3, s. 121.

⁹⁶ Dějinám rodu se v nemenší míře než jejich sídelnímu městu věnoval František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce* I/I-2, Jindřichův Hradec 1927. Dále A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 38-42; OSN, s. 728-733. Z edic zejména František TISCHER (ed.), *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529* v AČ IX, X a XI.

⁹⁷ Datum úmrtí Oldřicha i Jana z Hradce viz R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 623. F. TEPLÝ, *Dějiny* I/I, klade Oldřichovo úmrtí až do r. 1453, zprávu o jeho smrti předchozího roku považuje za omyl (s. 211).

⁹⁸ Jméno matky se vyskytuje v české literatuře ve více variantách, ale pokud vím, bohužel nikde s uvedením zdroje: A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 34, mluví o Markétě z Wallsee, na s. 40 ale o Anně z Wallsee; F. TEPLÝ, *Dějiny* I/I, uvádí na s. 174 Marii z Wallsee, zatímco na s. 191 a v rodokmenu v příloze opět Markétu.

⁹⁹ Údaje o bratrech podle A. SEDLÁČKA, *Hrady* IV, s. 34.

2. **Rod:** Starý jihočeský panský rod, jedna z větví Vítkovců. Za husitských válek zaujímal členové rodu rozličné postoje od táborství po katolicismus. Oldřichův otec Menhart bojoval na husitské straně; ve 30. a 40. letech jedna z nejvlivnějších osobností českého panstva; nositel úřadů nejvyššího purkrabího pražského (od 1436), karlštejského purkrabího (od 1436) a hejtmána pražských měst (od 1439); vůdce strany vlažných utrakvistů, r. 1448 konverze ke kalichu (totéž pravděpodobně i Oldřich).
3. **Dráha do r. 1448:** Od konce 30. let se podílel na veřejné činnosti po boku otce Menharta, stoupenec Albrechtův a potom Ladislavův. 1444 účast na spolku moravských stavů.¹⁰¹ Zdedil rodové majetky v Čechách – na Jindřichohradecku a v západních Čechách (Velhartice aj.), po otci mu zůstal v rukou i Karlštejn. Byl značně zadlužen.¹⁰²
4. **O. H. a Rožmberk:** Otec Menhart a Oldřich z Rožmberka byli přátelé již od mládí;¹⁰³ příbuzenské vazby prostřednictvím rodů z Wallsee a z Velhartic¹⁰⁴ a samozřejmě prostřednictvím společného původu z rodu Vítkovců; vždy se oslovovali „bratře“. Stýkali se i v době, kdy Menhart byl vůdcem husitského panstva, 1428 mu Oldřich prodal vsi,¹⁰⁵ ubrmanské služby. Ve 30. letech (1434, 1436...) spory;¹⁰⁶ poté opět těsné sblížení obou osobností i jejich stran, přes některé další drobnější rozepře Rožmberků a pánů z Hradce. Z korespondence Rožmberka a Oldřicha z Hradce dochováno 47 listů, kromě jednoho všechny z let 1448-1450. Oslovovali se „jen“ „příteli milý“. Tématem byly nejčastěji organizační záležitosti kolem řízení jednoty a vedení války a s tím související rady, stížnosti, přímlyvy za toho druhého i za jiné členy. V dubnu 1449 se Oldřich s Rožmberkem neshodl na tom, kdo z nich má být rukojmí za strakonickou jednotu v hradecké smlouvě.¹⁰⁷ 1450-1451 Rožmberk měl rozsuzovat jeho spor s Bedřichem ze Strážnice. Osobnější věci do korespondence nepronikly.
5. **O. H. a členové:** Nejblíží vztah měl s příbuzným *Janem z Hradce*, často vystupovali spolu. Teta (z druhého kolene) Anna, dcera Oldřicha Vaváka staršího z Hradce, byla manželkou *Jana z Rýzemberka*; ten byl od mládí přítelem Menharta z Hradce i jeho pozdějším politickým spojencem.¹⁰⁸ *Hanuš z Kolovrat* byl jedním z nejpřednějších straníků otce Menharta. Dlouhodobým služebníkem i přítelem pánů z Hradce byl *Arnošt z Leskovce* (např. asistoval u propuštění Menharta z vězení před jeho smrtí; r. 1451 se zřejmě ujal ubrmanství mezi Oldřichem a knězem Bedřichem).¹⁰⁹ Již na podzim 1448 uzavřel Oldřich spojenectví s knězem *Bedřichem ze Strážnice*, doprovázené i velkým sblížením v osobní rovině; během členství ve strakonické jednotě byl v intenzivním styku s Bedřichem, vojensky spolupracoval a ujímal se žádostí jeho i jeho přátel; r. 1450 roztržka s Bedřichem kvůli zástavě zlatého kříže.¹¹⁰ Kromě Bedřicha ve strakonické jednotě komunikoval i s dalšími vzdálenějšími členy (*Jan Kolda*, *Vaněk z Pecky*, *Šof*, *Jan*

¹⁰⁰ Z jakého rodu pocházela, nevíme. V roce 1454 se objevuje v souvislosti s pány z Potštejna (AČ IX, s. 299-300, č. 66), proto F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 209, klade její původ do tohoto rodu. Naopak R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 623, považuje Jana z Potštejna za jejího druhého manžela.

¹⁰¹ Blíže R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23; Jaroslav DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*, in: Sborník Matice moravské 84, 1965, s. 151.

¹⁰² O dlužích jeho i Jana z Hradce F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 203-206.

¹⁰³ F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 163.

¹⁰⁴ Oldřich z Hradce pocházel po matce z rodu pánů z Wallsee, do kterého se vdala sestra Oldřicha z Rožmberka. Praděd Oldřicha z Hradce Jan z Velhartic byl snad dědem manželky Oldřicha z Rožmberka Kateřiny z Vartenberka.

¹⁰⁵ LL I, s. 102-104, č. 151.

¹⁰⁶ J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 137-138; F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 183; LL I, s. 202-203, č. 229.

¹⁰⁷ LL IV, s. 45-48, srov. úvod, s. XIV, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 372-373.

¹⁰⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 163. V roce 1448 Jan zastupoval Menharta při jednání s římským králem ve Vídni (tamtéž, s. 194).

¹⁰⁹ K poslednímu AČ IV, s. 32-33, č. 57; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 452, pozn. 3.

¹¹⁰ Odkazy viz u Bedřicha ze Strážnice.

Blankštejn, Václav z Rosic). *Děpolt z Rýzemberka* v l. 1445-1448 asistoval Menhartovi z Hradce jako purkrabí Pražského hradu, Oldřichovi r. 1448 zprostředkoval smlouvu s Bedřichem ze Strážnice, pomáhal s obranou Karlštejna. Menhart vedle jiných svědčil na listině o smíru bratří z *Lobkovic*.¹¹¹ *Jan z Ústí* svědčil na Oldřichově kšaftu.¹¹²

- 6. O. H. a poděbradští:** Zřejmě vzdálený příbuzný *Jiřího z Poděbrad*,¹¹³ ještě krátce po zajištění Menharta se Oldřich s Jiřím oslovovali „bratře“.¹¹⁴ Manželka Markéta byla v nějakém vztahu k *Janovi z Poštejna na Žampachu*.¹¹⁵ Menhart vedl spor s *Hynkem Ptáčkem* a jeho ženou Annou z Hradce o hrad Bílkov.¹¹⁶ V době strakonické jednoty měl Oldřich spory – kromě Jiřího z Poděbrad – i se *Zdeňkem ze Šternberka*, nově nejvyšším purkrabím, který se snažil uvázat na purkrabských statcích, s *Pražany*, kteří mu k tomu zřejmě napomáhali, s *Alešem ze Šternberka*, s *Berounskými*, s *Václavem Zmrzlíkem ze Svojsína* a s *Jindřichem ze Stráže*.¹¹⁷ Ve svém kšaftu jmenoval za poručníky nad majetkem mimo jiné i dva své sousedy a příbuzné členů poděbradské jednoty: *Zbyňka ze Žirovnice* a *Jana ze Stráže*.¹¹⁸ *Přibík z Klenové* byl kdysi Menhartův spolubojovník na husitské straně.¹¹⁹
- 7. Důvody vstupu:** Sesazení, zajetí a smrt otce Menharta,¹²⁰ držba korunovačních klenotů, kterých se nechtěl vzdát, a celý jeho spor s Jiřím z Poděbrad vedly k tomu, že Oldřich byl jedním z nejhrořivějších členů jednoty, fakticky (přínejmenším nepřímo) iniciátor jejího vzniku. Svůj boj proti Poděbradovi započal ještě na podzim r. 1448.
- 8. V jednotě:** Zakládající člen. Zřejmě opravdu poháněn strachem z moci Jiřího z Poděbrad;¹²¹ po vzniku jednoty prosazoval vytažení do války¹²² a byl jedním z nejrozhodnějších členů.¹²³ S Oldřichem z Rožmberka měl ve strakonické jednotě drobné neshody.¹²⁴ Fungoval jako jakýsi prostředník mezi vůdci jednoty (Rožmberky) a vzdálenými východočeskými členy typu Bedřicha ze Strážnice. Účasten plzeňského sjezdu v březnu 1450. Aktivně sháněl síly pro válku např. v Rakousích,¹²⁵ před vytažením do pole v květnu 1450 poněkud zaváhal, poté ale bojoval. Celkově limitován svým zdravotním stavem, hlavně ale velkým zadlužením.
- 9. Další dráha:** Přítomen na vildštejnském sjezdu; poté smír s Jiřím z Poděbrad na sjezdu v Pelhřimově, který byl potvrzen na kateřinském sněmu, kde byl on nebo Jan z Hradce

¹¹¹ AČ IV, s. 400-401, č. 6.

¹¹² *Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských* II. Ed. Josef EMLER, Pragae 1872 (dále RTT II), s. 230.

¹¹³ Pravděpodobně byl jejich společným pradědem Jan z Velhartic (F. TEPLÝ, *Dějiny* I/I, s. 191).

¹¹⁴ AČ IV, s. 12-13, č. 21, 22. O málo později, po Menhartově domnělé otravě, však už Jiřík pro Oldřicha byl „zlý a bezectný člověk.“ (tak v listu třetí osobě; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 316, pozn. 4). Pak už Oldřich s Jiřím asi vůbec nekomunikovali (srov. list v LL IV, s. 106, č. 128, že Rožmberk měl psát v jisté záležitosti Jiřímu i hejtmanům východních krajů, kdežto Hradecký jen hejtmanům).

¹¹⁵ Srov. výše pozn. 100.

¹¹⁶ Ptáček r. 1444 na Menhartovi dobyl moravský hrad Bílkov s Dačicemi i s částí šternberského panství; Bílkov se pánům z Hradce se zřejmě vrátil už jako zbořený až po roce 1452. F. TEPLÝ, *Dějiny* I/I, s. 190; Vincentius BRANDL (ed.), *Libri citationum et sententiarum* III/1, Brunae 1878, s. 340-341. O Anně z Hradce viz níže u Jana z Hradce.

¹¹⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 399. O Zdeňkovi i dalších např. LL IV, s. 140, č. 175 (srov. naproti tomu níže o vazbách mezi Šternberkem a Janem z Hradce). O Alešovi a Pražanech např. LL IV, s. 16-17, č. 14, s. 255-256, č. 358. O Berounských např. LL IV, s. 107-108, č. 130.

¹¹⁸ RTT II, s. 230. – O Janovi ze Stráže viz i níže u Jana z Hradce.

¹¹⁹ Např. J. JÁNSKÝ, *Kronika* II, s. 109-110.

¹²⁰ T. PEŠINA, *Mars Moravicus*, s. 646, označuje Oldřicha z Hradce přímo za „mstitele (ultor) svého otce.“

¹²¹ Několikrát on či jeho blízcí přátelé vyjadřovali obavu, že budou postupně utiskováni od poděbradských (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 352, pozn. 1, 398, pozn. 2).

¹²² Např. LL IV, s. 24, č. 22 (březen 1449).

¹²³ Další výzvy k aktivnímu postupu jednoty v LL IV, s. 18, č. 17, s. 45, č. 52, s. 130, č. 157, s. 180-181, č. 243.

¹²⁴ O způsob vedení války i o otázku jistectví za hradeckou smlouvu (srov. výše bod 4).

¹²⁵ LL IV, s. 180-181, č. 243.

zvolen do poselstva ke králi. R. 1451 snad byl v Hradci J. Kapistrán.¹²⁶ Již v lednu Oldřich 1452 zemřel. Jeho bratr Jan se v té době údajně účastnil římské jízdy krále Fridricha. Asi r. 1453 byl vrácen králi Karlštejn.

Jan z Hradce na Telči¹²⁷

1. *1419, † 1451/1452. Syn Jana mladšího z Hradce a Elišky ze Vartenberka. Bratr Jindřich († v dětství), sestra Eliška. Manželka Kateřina ze Šternberka, synové Heřman a Jindřich, dcery.
2. **Rod:** Člen jiné větve rodu pánů z Hradce, která měla statky hlavně na Moravě.¹²⁸ Děd Jindřich IV. se účastnil panské jednoty proti Václavovi IV. Otec Jan zvaný mladší (†1420) zastával několik let úřady nejvyššího purkrabího a poté nejvyššího hofmistra, byl horlivým katolíkem, neoficiální vůdce katolického panstva před husitskou revolucí.¹²⁹
3. **Dráha do r. 1448:** Patřily mu moravské majetky rodu s centrem v Telči. Jeho poručníkem byl Jan Městecký z Opočna a po něm Zdeněk ze Šternberka.¹³⁰ V dospělosti straník svého příbuzného Menharta; spory s tábority (mír r. 1443) a s římským králem Fridrichem. 1444 v čele spolku některých moravských stavů proti rušitelům míru.¹³¹ Značně zadlužen.
4. **J. H. a Rožmberk:** Otec Jan mladší byl jedním z poručníků Oldřicha z Rožmberka. Celkem mezi Oldřichem a Janem dochováno 73 listů, jejich vztah měl zvláštní vývoj v několika fázích: R. 1435-1441 spor o Lomnici nad Lužnicí, kterou táboři vrátili nikoli právoplatnému majiteli Hradeckému, ale Rožmberkovi; r. 1441 Jan postoupil Rožmberkovi zápis na Lomnici za finanční náhradu. Po r. 1441 se značně sblížili, zvláště v l. 1445-1447, kdy se i oslovovali „příteli zvláště milý“. Posílali si zprávy, pomáhali si přímlovami a radami (dokonce i Rožmberk se sám ptal na radu; sám se snažil Janovi pomoci hlavně v jeho a Puchheimových¹³² sporech s králem Fridrichem), řešili důvěrné záležitosti, darovali si zvěř. Na škodu byly jen vzájemné spory jejich služebníků. Celkově byl mezi nimi tehdy mnohem bližší vztah než kdy mezi Rožmberkem a Oldřichem z Hradce. Ale v době vzniku strakonické jednoty nastala opět jakási menší nevůle. Už během r. 1448 spolu komunikovali méně a to, zdá se,¹³³ vydrželo až do podzimu 1449; během té doby se Jan obracel spíše na Jindřicha z Rožmberka,¹³⁴ s nímž si byl asi dost osobně blízký.¹³⁵ Z doby strakonické jednoty celkem 27 dochovaných listů, nejvíce se jich váže k výměně názorů v květnu 1450, kdy Jan hodlal jednat s poděbradskými, zatímco Oldřich prosazoval válku; dalšími tématy bylo zvaní Jana na sjezdy či zprávy o postoji Poděbradovců k Oldřichovi.
5. **J. H. a členové:** V chlapeckém věku se smířil s *Menhartem z Hradce*, tehdy husitou, od té doby těsné styky s jindřichohradeckou větví rodu (Menhart se za něj přimlouval v otázce

¹²⁶ F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 206-207.

¹²⁷ Viz literaturu u Oldřicha z Hradce.

¹²⁸ Jan byl poměrně vzdáleným příbuzným druhého člena strakonické jednoty Oldřicha. Jejich pradědové byli bratři. Jan pocházel z větve založené Jindřichem (III.) z Hradce, zatímco druhý člen jednoty Oldřich náležel do slepé větve, počínající Oldřichem (IV.), která se oddělila za vlády Karla IV. a Oldřichovou generací vymřela. Všichni následující páni z Hradce tak byli potomky Jana.

¹²⁹ Jan bývá označován též za faktického vůdce tzv. brodské jednoty z r. 1415, s tím však polemizuje František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*. Diplomová práce na FF UK, Praha 1947, s. 16.

¹³⁰ F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 174. Pokud je údaj o Šternberkovi správný, nejednalo se o známého Zdeňka ze Šternberka, pozdější osobnost doby poděbradské, který byl tehdy sám ještě nedospělý.

¹³¹ Blíže R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23; J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst*, s. 151.

¹³² Švagr Jana z Hradce (viz výše podkapitolu IV.2. o vztazích s Rakouskem).

¹³³ Vzhledem k množství dochované korespondence z let 1445-1447 a 1450 je úbytek v l. 1448-1449 skutečně nápadný. Přímou o sporu se píše v LL IV, s. 17-18, č. 16.

¹³⁴ Srov. zvl. list z července 1449 v LL IV, s. 79-80, č. 97.

¹³⁵ Srov. korespondenci z prosince téhož roku v AČ XIV, s. 48-49, č. 1578, 1579.

vrácení Lomnice n. L. aj.). Pro *Arnošta z Leskovce* platí to, co bylo řečeno u Oldřicha z Hradce; navíc se po Janově smrti stal poručníkem jeho dětí. Ve strakonické jednotě se přimlouval za svého „bratra“ *Václava z Rosic*.¹³⁶ Korespondence s *Janem Bechyní z Lažan* o sporu jejich služebníků. Druhým manželem ženy Kateřiny byl *Václav z Lomnice*.¹³⁷

- 6. J. H. a poděbradští:** Manželka Kateřina byla sestrou *Zdeňka ze Šternberka*,¹³⁸ Zdeněk, který po r. 1448 měl konflikt s Oldřichem z Hradce, ovšem v době sňatku jistě patřil ještě k rožmberské straně; od r. 1459 byl Zdeněk po smrti Leskovce poručníkem Janových siroteků.¹³⁹ Prvním manželem sestřenice Anny, dcery Oldřicha Vaváka mladšího z Hradce, byl *Hynek Ptáček z Pirkštejna* a druhým manželem *Jindřich z Michalovic*; Ptáček prostředkoval v Janově sporu se Zdeňkem z Valdštejna,¹⁴⁰ s Menhartem z Hradce se ale Ptáček záhy poté znešvařil. R. 1444 se Jan možná částečně podílel na pacifikaci strýce *Jiřího z Poděbrad* *Heralta z Kunštátu*.¹⁴¹ Dlouhodobé spory se *Zdeňkem Brtnickým z Valdštejna*, obnovené r. 1449. Bratr *Jindřicha ze Stráže* Jan r. 1443 byl ubrmanem mezi Janem z Hradce a Táborskými.¹⁴² *Pertold z Lipé* se účastnil spolku vedeného Janem z Hradce z r. 1444; příbuzná *Jindřicha z Lipé* Kateřina byla Janovou věřitelkou.¹⁴³ R. 1450, v předvečer války strakonické a poděbradské jednoty, navázal Jan s *Alešem ze Šternberka* a *Mikulášem Trčkou z Lípy* rozhovory o možném urovnání konfliktu.
- 7. Důvody vstupu:** Blízký vztah k Oldřichovi z Hradce, který reálně převážil nad jeho momentální rozepří s Oldřichem z Rožmberka.
- 8. V jednotě:** Uveden mezi členy v zakládajícím zápise strakonické jednoty, ale kvůli sporu s Rožmberkem ve Strakonicih ve skutečnosti nebyl a odmítl přivést pečeť k zápisu jednoty.¹⁴⁴ Proto přinejmenším zpočátku nebyl oficiálně členem jednoty, avšak fakticky se jí účastnil. Uveden i v seznamech členů z l. 1449 a 1450. Rozpor s Rožmberkem asi též ovlivnil jeho postavení v jednotě.¹⁴⁵ V květnu 1450 se marně pokusil odvrátit válku jednáním s poděbradskými; i tehdy ale vyvolal nesouhlas u Rožmberka.¹⁴⁶ Posléze se i on zapojil do vojenských akcí. Stále probíhal jeho spor s Valdštejnem.
- 9. Další dráha:** Po smíru Oldřicha z Hradce s Poděbradem ani on proti Jiříkovi už nevystupoval. Na svatokateřinském sněmu byl on nebo Oldřich zvolen do poselstva ke králi. Nejpozději počátkem r. 1452 zemřel (ještě před Oldřichem). Později pod vlivem Zdeňka ze Šternberka vstoupil jeho syn Jindřich do zelenohorské jednoty.

Kadaň¹⁴⁷

1. –

- 2. Charakteristika:** Královské město od roku 1277, počátky sahají do doby ještě o sto let starší. Střídavě podléhalo město přímo panovníkovi, nebo bylo v zástavě, zpravidla zároveň se stejnojmenným hradem (páni z Egerberka, Šumburka, Fridrich Durynský...).

¹³⁶ LL IV, s. 298, č. 420.

¹³⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 623.

¹³⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 623; AČ IX, s. 292-293, č. 58.

¹³⁹ Ustanovení v RTT II, s. 291-292.

¹⁴⁰ J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst*, s. 138; AČ IX, s. 267-268, č. 26.

¹⁴¹ Vyplývalo by to z interpretace R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 23.

¹⁴² AČ IX, s. 271-272, č. 30.

¹⁴³ AČ IX, s. 281-282, č. 42.

¹⁴⁴ LL IV, s. 11-12, č. 12, s. 17-18, č. 16.

¹⁴⁵ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 429.

¹⁴⁶ Tamtéž; korespondence v LL IV, s. 203-204, č. 277, 279.

¹⁴⁷ Literatura: OSN XIII, s. 729-730; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 329-333.

3. **Dráha do r. 1448:** Za husitské revoluce stálo pohraniční, z většiny německé město od počátku na katolické straně. Brzy ovšem Kadaň přišla o samostatnost: r. 1421 byla dobyta pražany, po osvobození od husitů zastavena 1422 Erkingerovi ze Seinsheimu, 1425 koupil zápis míšeňský purkrabí Jindřich I. z Plavna, jehož vládě se ale měšťané dlouho protivili.¹⁴⁸ Následoval jeho syn Jindřich II. a od r. 1449 Mikuláš II. z Lobkovic, kterému prý k nabytí zápisu pomohla blíže nespecifikovaným způsobem poděbradská jednota.¹⁴⁹
4. **K. a Rožmberk:** Z korespondence dochoval jediný list Kadaňských Rožmberkovi a jiným tehdy husitským pánům z r. 1420. R. 1439 král Albrecht přikázal Oldřichovi, aby Kadaňské přiměl se podříditi Jindřichovi z Plavna.¹⁵⁰
5. **K. a členové:** Mikuláš z Lobkovic byl zástavním pánem města; už r. 1435 Kadaňští svědčili na lobkovické listině.¹⁵¹ Do strakonické jednoty vstoupili spolu s ním, s pány ze Šumberka a Jindřichem z Weidy. Jedním z příštích držitelů kadaňského hradu byl Fridrich ze Šumberka, syn Aleše.
6. **K. a poděbradští:** Kadaňští prostředkovali mezi Vilémem ze Šumberka a Vendem z Ilburka (členem poděbradské jednoty potom byl Vilém z Ilburka).¹⁵² Petr Holický ze Šternberka r. 1449 v rámci záští s Lobkovicem zajal kadaňského měšťana.¹⁵³
7. **Důvody vstupu:** Nepochybně přivedl Kadaňské do jednoty Mikuláš z Lobkovic.
8. **V jednotě:** Kadaň vstoupila do jednoty 31. srpna 1449.¹⁵⁴ 13. dubna 1450 byla na jednání v Kadani potvrzena smlouva strakonické jednoty s Fridrichem Saským, která zároveň stanovovala, aby se případné spory mezi účastníky smlouvy řešily v Kadani a v Mostě. Jinak město ve strakonické jednotě nijak nevystupovalo, o vše podstatné se staral Lobkovic. V dubnu 1452 vydal městu a jeho faráři kazatel Jan Kapistrán listinu na konfraternitu;¹⁵⁵ údajně byl na několik dní v Kadani i ubytován.¹⁵⁶
9. **Další dráha:** Na svatojiřském sněmu Kadaňské asi zastupoval Lobkovic. V roce 1454 král Ladislav město vyplatil a r. 1457 slíbil Kadaň nikomu nezastavovat. V době bojů se zelenohorskou jednotou Kadaň zamýšlela přejít na stranu odboje, ale zásah vojska podkomořího jí v tom zabránil. Přestože i Jiří r. 1463 potvrdil Kadani privilegium z r. 1457, po jejím pokusu o odboj ji potrestal a r. 1469 svěřil opět Lobkovicům.

Hanuš I. Libštejnský z Kolovrat na Žebráku, Točníku a Zbirohu¹⁵⁷

1. † 1452/1453. Syn Albrechta II. z Kolovrat a Kateřiny z Hedčan. Starší bratr Fridrich (†1432). Manželka Anna ze Stráže, syn Hanuš II.

¹⁴⁸ LL II, s. 30, č. 42 (k r. 1439).

¹⁴⁹ LL IV, s. 171, č. 229.

¹⁵⁰ LL II, s. 30, č. 42.

¹⁵¹ Lukáš GAVENDA, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na sklonku středověku*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, 2008, s. 14.

¹⁵² Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumberka*. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. pol. 15. st. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009, s. 86.

¹⁵³ LL IV, s. 111, č. 132.

¹⁵⁴ Příznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.). Mezi odesilatelí průvodního dopisu v LL IV, s. 94, č. 117, Kadaňští nejsou uvedeni.

¹⁵⁵ NA Praha, Františkáni Praha, č. 25 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RF/25/charter#anchor>).

¹⁵⁶ Otázkou Kapistránova pobytu se zabýval Petr HLAVÁČEK, *Kadaň mezi středověkem a novověkem*. Deset kapitol z kulturních a náboženských dějin severozápadních Čech, Ústí nad Labem 2005, s. 37-47: kazatelův pobyt v Kadani nelze přímo doložit ani vyvrátit, ale pravděpodobněji se podle autora jedná pouze o legendu. I zmíněná konfraternitní listina je vydána z Mostu, nikoli z Kadaně.

¹⁵⁷ Literatura: OSN XIV, 600-603; A. SEDLÁČEK, *Hrady VI*, s. 143, VIII, s. 266-267, XIII, s. 91, 119; Vlastimil BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, Praha 2000; konkrétněji František GRUNT, *Počátky a vzestup rodu pánů z Kolovrat v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje* 37, 2002, s. 7-23, TÝŽ, *Bratři Kolovratové v husitské revoluci*, in: *Dějiny a současnost* 25, 2003, č. 5, s. 29-32.

2. **Rod:** Vzestup panského rodu začal za Karla IV., kdy se rod zároveň rozdělil na několik větví. Otec Albrecht II. požíval stejně jako děd Albrecht I. důvěru Václava IV., byl purkrabím na Lokti, přisedícím zemského soudu a popravcem.
3. **Dráha do r. 1448:** S bratrem Fridrichem byl člen Zikmundovy strany a plzeňského landfrýdu. R. 1422 se zval hejtmanem v Plzni.¹⁵⁸ 1430 byli bratři donuceni se přidat k husitům. Hanuš se účastnil svatomartinského sněmu r. 1433, stal se straníkem Menharta z Hradce, horlivě podporoval vládu Albrechta II., při jehož korunovaci nesl korunu. Spolu s Menhartem dosazen za hejtmana pražských měst, ve funkci setrval do r. 1448. R. 1436-37 doložen jako nejvyšší lovčí, tehdy byl i přisedícím zemského soudu a hrdelního soudu plzeňského kraje a asi popravcem.¹⁵⁹ Od r. 1445 byl jedním z hejtmanů plzeňského landfrýdu. Asi r. 1448 nebo už dříve konvertoval ke katolicismu.¹⁶⁰ R. 1447 kondotiérská služba pro Fridricha Saského. S bratrem zažil za válek strmý majetkový vzestup, k původním hradům Krašovu a Libštejnu získali zápisně část plaského klášterství a řadu královských hradů, hlavně ve středních Čechách.
4. **H. K. a Rožmberk:** 19 listů, z toho 15 z doby strakonické jednoty. Do konce r. 1449 má jejich dochovaná korespondence spíše neosobní charakter a točí se kolem urovnávání různých sporů (mimo jiné Hanušova prosba o přimluvu za řešení jeho sporu se synovcem Jindřichem), případně šlo o oficiální výzvy Oldřichovi k účasti na sněmech. R. 1450 v několika listech ovšem i důvěrnější tón, řešili diplomatické a vojenské záležitosti kolem strakonické jednoty. Na podzim Hanuš důrazně vyzýval Oldřicha k intervenci za Mikuláše z Lobkovic. Trvale pozoruhodná disproporce v oslovení: Oldřich Hanuše zval „přítelem milým“, zatímco Hanuš Oldřicha jen „urozeným panem.“ Syn Hanuš II. r. 1457 svědčil na rožmberské listině.
5. **H. K. a členové:** Rozepře se *synovcem Jindřichem*: rozdílný postoj ve vztahu k Sasku r. 1447 zřejmě ještě s rodinnými vztahy nesouvisel,¹⁶¹ spor však probíhal r. 1449, případně i 1450.¹⁶² Nevlastní bába byla *Anežka ze Švamberka*; v čele plzeňskému landfrýdu stál spolu s dalšími hejtmany *Hynkem Krušinou ze Švamberka* a Burianem z Gutštejna, mezi nimi se r. 1446 pokoušel prostředkovat v jejich sporu.¹⁶³ Člen rady plzeňského landfrýdu byl i *Jan z Rýzemberka*.¹⁶⁴ S *Menhartem z Hradce* působil ve hejtmanství pražských měst. Ve strakonické jednotě se u Rožmberků přimlouval za věc *Mikuláše z Lobkovic*.¹⁶⁵
6. **H. K. a poděbradští:** Manželka Anna byla zřejmě příbuzná *Jindřicha ze Stráže*. Ve 40. letech spolupracoval při některých záležitostech (urovnávání sporů atd.) s *Přibíkem z Klenové*.¹⁶⁶ R. 1441 nevycházela s císařovnou Barborou.¹⁶⁷ O *Burianovi z Gutštejna* srov.

¹⁵⁸ Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I*. Historický vývoj do r. 1740, Praha 1894, s. 76, pozn. 12.

¹⁵⁹ Wacław Władysław TOMEK, *Dějepis města Prahy IX*, Praha 1893, s. 259; V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 43; k funkci popravec RTT II, s. 160.

¹⁶⁰ Srov. také úvahy o Kolovratově vyznání u Jiřího JÁNSKÉHO, *Kronika česko-bavorské hranice III*, Domažlice 2003, s. 24, 70.

¹⁶¹ Srov. Jindřichovu starost o Hanuše a jeho statky (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 206, pozn. 1).

¹⁶² Zprávy o sporu: LL IV, s. 51, č. 58, LL IV, s. 176, č. 236 (s jiným datem v AČ IV, s. 389-390), AČ XIV, s. 17, č. 1509. Všechny jsou datované jen podle měsíce (březen, duben), ale první z nich obsahově patří jednoznačně do r. 1449, proto je pravděpodobné, že i ostatní pocházejí z téhož roku (řazeny bývají většinou buď k r. 1449, nebo 1450 – tak R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 362, pozn. 3). Na druhou stranu nevíme ani nic o tom, že by spor byl roku 1450 již urovnán. Ani příčinu sporu neznáme.

¹⁶³ J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 73.

¹⁶⁴ Po Hanušově boku se Jan vyskytuje např. v AČ III, s. 523-524, č. 408. K jeho kontaktu s Janovým synem Vilémem starším z Rýzemberka list v SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>); opis v ANM, Muzejní diplomatář, karta 27, datum 27. srpna 1450.

¹⁶⁵ LL IV, s. 267-291.

¹⁶⁶ LL I, s. 216-217, č. 324; AČ III, s. 531, č. 459.

¹⁶⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 760, pozn. 1; AČ I, s. 272-273, č. 10.

předchozí bod. Hanuš mu také postupoval některé zápisy na majetek.¹⁶⁸ snad u něho zadlužen; byl jedním z ubrmanů ve sporu Gutštejna a *Jana Caltý z Kamenné Hory* proti Jakoubkovi z Vřesovic a jednomu vladykovi.¹⁶⁹ R. 1446 měl poskytnout svůj dvůr k „honicí“ (zřejmě souboji) mezi *Zdeňkem a Petrem ze Šternberka*; r. 1450 panovalo napětí i mezi ním a Zdeňkem, ale později se s jeho dcerou Kateřinou oženil syn Hanuš II.¹⁷⁰

7. **Důvody vstupu:** Po svém vyhnání z Prahy byl přirozeným protivníkem poděbradské strany, i když z ne zcela jasných důvodů svůj oficiální vstup do jednoty oddaloval.
8. **V jednotě:** Do jednoty přistoupil oficiálně teprve 23. června 1450,¹⁷¹ tedy až po vildštejnské smlouvě, ale už předtím s ní sympatizoval.¹⁷² Byl i na březnovém sjezdu v Plzni¹⁷³ a v květnové válce stál už určitě při strakonických.¹⁷⁴ Přesvědčoval však Rožmberka, ať věci vede k dobrému konci a ve prospěch země.¹⁷⁵ Ke strakonickým se hlásil i r. 1451.¹⁷⁶
9. **Další dráha:** Svatojiřského sněmu se neúčastnil; na jiných sněmech, kateřinském a pak havelském r. 1452, však byl volen za člena poselstev ke králi. Zemřel již asi r. 1453. Syn Hanuš II. byl katolíkem, dokonce se dal na duchovní dráhu; člen zelenohorské jednoty.¹⁷⁷ Král Jiří od Hanuše II. již předtím vyplatil některé hrady (Dobříš, Žebrák a Točnick).

Jindřich Libštejnský z Kolovrat na Libštejně¹⁷⁸

1. † po 1467. Syn Fridricha z Kolovrat a Kateřiny z Vartenberka. Mladší bratr Beneš († po 1495), sestra Alžběta/Eliška. Manželka Kateřina z Kunvaldu, bez známých potomků.
2. **Rod:** Viz u Hanuše z Kolovrat. Jindřich byl syn jeho bratra Fridricha, tedy Hanušův synovec.
3. **Dráha do r. 1448:** Začínal ve 30. letech po boku otce a strýce jako husita, pak se i on přiklonil k nejmírnějšímu proudu a později zřejmě ke katolicismu. Pojily jej příbuzenské vazby k představitelům konzervativního pražského režimu;¹⁷⁹ vyženil Buštěves, dnešní Buštěhrad (měl podíl i na jiných majetcích rodu). V roce 1447 se účastnil tažení vévody Viléma Saského k Soestu, rozešel se ale s vévodou ve zlém a začal stejně jako Hanuš podporovat Fridricha Saského.
4. **J. K. a Rožmberk:** 9 dochovaných listů, všechny z období strakonické jednoty, z té doby i pověřující listy pro důvěrné posly. Tématem byly zprávy, rady, organizační záležitosti

¹⁶⁸ AČ II, s. 451, č. 532, s. 466, č. 597.

¹⁶⁹ ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 28. března 1446.

¹⁷⁰ LL III, s. 76-77, č. 110 (k výkladu R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 190, pozn. 1), IV, s. 181, č. 244; V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 43.

¹⁷¹ AČ III, s. 546, č. 560 (reg.); vzhledem k poměrně překvapivému datu jsem ověřoval i originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1464, inv. č. 1916 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112921>). Předzvěstí toho, že do jednoty od jejího založení vstoupí jen Jindřich, nikoli Hanuš, byl už sjezd rožmberské strany v Českých Budějovicích v listopadu 1448: Na sjezd byli zváni oba Kolovratové, ale přijel jen Jindřich (LL III, s. 365-366, č. 513, včetně pozn. 2). Snad při odkladu Hanušova vstupu hrály roli i osobní důvody, spor Hanuše se synovcem i jiné drobné spory, o kterých se hovoří v dubnu 1449 (LL IV, s. 35-37, č. 37, 40).

¹⁷² Srov. k 19. lednu 1450 LL IV, s. 143, č. 180; další doklady R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 5.

¹⁷³ FRA XLII, s. 61, č. 36; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 5. Hanuš však možná nepřišel na sjezd kvůli politickým záležitostem, neboť ve smlouvě strakonické jednoty se saským kurfiřtem není jmenován, ale kvůli řešení svého sporu se synovcem Jindřichem, pokud se zmínka v LL IV, s. 176, č. 236, vztahuje k tomuto sjezdu.

¹⁷⁴ Srov. LL IV, s. 188, č. 250. Osobně ale asi přes Oldřichovu výzvu nevytáhl.

¹⁷⁵ AČ VII, s. 204, č. 1, a pak přímo v souvislosti s možným mírovým jednáním LL IV, s. 181, č. 244.

¹⁷⁶ LL IV, s. 319, č. 457.

¹⁷⁷ K poslednímu AČ IV, s. 161, č. 41.

¹⁷⁸ Literaturu viz u Hanuše z Kolovrat (kromě Gruntových studií).

¹⁷⁹ Doklady jeho blízkých styků s tchánem Pešíkem z Kunvaldu a jeho rodinou např. AČ IV, s. 387-388, č. 2; LL IV, s. 6, č. 7.

kolem strakonické jednoty (sjezdy, glejty), Jindřichův spor se Šternberky a nakonec v květnu 1450 Jindřichovy marné žádosti o pomoc. S Oldřichem měl o něco bližší vztah než Hanuš (také ho zval „přítelem milým“, na adrese někdy dokonce „zvláště milým“), to ale asi nevydrželo déle než během let 1449-1450.

- 5. J. K. a členové:** R. 1449 nebo i později rozepře se strýcem *Hanušem* (viz). *Hynek Krušina ze Švamberka* se za něho přimlouval u sněmu r. 1446; i bratr Beneš se stýkal se Švamberky.¹⁸⁰ Jindřichova manželka Kateřina byla dcerou staroměstského purkmistra Pešíka z Kunvaldu a po matce snad příbuzná vladyků ze *Sobětic*.¹⁸¹ R. 1447 svědčil na listině *Kuneše Rozkoše z Dubé*;¹⁸² na listině z téhož roku, kde byl Kolovrat příjemcem, svědčil *Děpolt z Rýzemberka*.¹⁸³ S *Mikulášem z Lobkovic* a *Fridrichem ze Šumberka* spolupracoval r. 1450 při jednání s Fridrichem Saským i při bojích proti Šternberkům;¹⁸⁴ v jednotě se stýkal i s *Janem Bechyní z Lažan*.¹⁸⁵
- 6. J. K. a poděbradští:** Dlouhodobě měl spory (i r. 1450) s *Holickými ze Šternberka*, proti kterým ho ještě popouzel Mikuláš z Lobkovic.¹⁸⁶ Počátkem 40. let nevycházel ani se *Slánskými* a s císařovnou *Barborou*.¹⁸⁷ Zřejmě během r. 1449 byl Jindřich v kontaktu s *Benešem Mokrovouským z Hustiřan*.¹⁸⁸ Po r. 1450 se sám přidal k Jiříkově straně.
- 7. Důvody vstupu:** I on byl politicky nepřímo postižen pádem Prahy r. 1448, v jejíž blízkosti měl navíc statky. Zbývalo mu se postavit proti poděbradským, nebo – jak činil od r. 1452 – s nimi vyjít.
- 8. V jednotě:** Už na podzim 1448 sympatizoval s rožmberskou stranou a možná už i vojensky pomáhal pánům z Hradce.¹⁸⁹ Zakládající člen strakonické jednoty. Podílel se na jednání se Saskem. Zkraje roku 1450 se obával útoku Aleše ze Šternberka a ostatních poděbradských, nechtěl ale s nimi separátně jednat a doporučoval raději rychlý společný postup strakonické jednoty a její sjezd¹⁹⁰ – k němu došlo v březnu v Plzni, za Kolovratovy účasti. Přinášel zprávy z Prahy, kde měl stále své příznivce.¹⁹¹ Už na konci dubna 1450 se stal skutečně jedním z prvních adresátů opovědí poděbradské jednoty a následně její vojsko oblehlo Buštěves. Jindřich opakovaně žádal strakonickou jednotu o pomoc,¹⁹² ale nakonec musel uzavřít příměří. Představitelé jednoty pak nabádal, aby se při jednání na Vildštejně co do ústupků poděbradským nepředávali.¹⁹³ 3. září 1450 však uzavřel i on smlouvu s poděbradskou stranou, že nebude činit nic proti ní,¹⁹⁴ od té doby přestal být uváděn v glejtech pro strakonickou jednotu atd.
- 9. Další dráha:** V listopadu 1451 vstoupil do služeb bavorských vévodů.¹⁹⁵ Byl i s bratrem Benešem na svatojiřském sněmu roku 1452,¹⁹⁶ v listopadu s Hanušem jmenován mezi

¹⁸⁰ AČ II, s. 218-219, č. 5; viz také níže u Hynka Krušiny ze Švamberka.

¹⁸¹ V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 44.

¹⁸² ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 16. května 1447.

¹⁸³ ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 13. listopadu 1447.

¹⁸⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373, pozn. 3, 434; LL IV, s. 146, č. 186, s. 198, č. 267; AČ VII, s. 205-206, č. 3 (poslední list patří do r. 1450, nikoli 1451, jak je uvedeno).

¹⁸⁵ AČ VII, s. 206, č. 4.

¹⁸⁶ R. URBÁNEK, ČD III/1, 760, pozn. 1, III/2, s. 373, pozn. 3; z pramenů např. AČ IV, s. 390, č. 5.

¹⁸⁷ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 722, pozn. 2, 760, pozn. 1.

¹⁸⁸ LL IV, s. 39, č. 44.

¹⁸⁹ SLČ, s. 141; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 339, 344.

¹⁹⁰ LL IV, s. 146, č. 186. – Rožmberk se snažil zabránit válce mezi nimi před plzeňským sjezdem (LL IV, s. 148-149, č. 190).

¹⁹¹ LL IV, s. 39, č. 44, s. 146, č. 186.

¹⁹² LL IV, s. 183, č. 246, s. 214, č. 298, AČ IV, s. 395, č. 14.

¹⁹³ AČ IV, s. 396, č. 15.

¹⁹⁴ Blíže rozebírá otázku dohody s poděbradskými R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 442, pozn. 1; srov. SLČ, s. 143.

¹⁹⁵ FRA XX, s. 25; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 137.

¹⁹⁶ Tím se zřejmě opět politicky odklonil od strýce Hanuše.

členy poselstva ke králi, za Ladislava neztratil politický vliv.¹⁹⁷ Během kralování Jiřího už stál po celou dobu při panovníkovi. V 60. letech byl přisedícím dvorského soudu.

Jan Bechyně („Bechyňka“) z Lažan na Bechyni¹⁹⁸

1. † mezi 1461 a 1467. Syn Jindřicha Lefla z Lažan a Kateřiny z Krakovce (nemanželská odnož Wittelsbachů). Bratr Hynek († před 1434). Synové Burián, Václav a Oldřich.
2. **Rod:** Slezský, i když původem německý rod rytířů ze Seidlitz, jehož jedna větev se už ve 14. století nazývala Seidlitzové z Lažan (Łażany, u Svidnice). Otec Jindřich Lefl byl komorníkem krále Václava a jeho oblíbencem, působil jako hejtman v knížectví vratislavském, neumarktském a namislavském. Usadil se v Čechách, na Krakovci poskytl azyl Janu Husovi. Zemřel r. 1420 na následky zranění z bitvy u Vyšehradu, kde ale bojoval již na katolické straně. Jiné větve rodu zůstaly ve Slezsku.
3. **Dráha do r. 1448:** S bratrem se usadili na Bechyni, po které se rod posléze začal psát jako Bechyňové z Lažan. Bratři zůstali na katolické straně. Jan, zvaný Bechyňka, působil ve vojenském bratrstvu Českých Budějovic,¹⁹⁹ později vstoupil do rožmberských služeb.²⁰⁰
4. **J. B. L. a Rožmberk:** Bratr Hynek měl r. 1427 zášti s Oldřichem z Rožmberka.²⁰¹ Jana přijal Rožmberk r. 1439 do příměří s tábority. Intenzivní styk mezi nimi začal až r. 1444; snad v té době vstoupil Jan do jeho služby. Dochováno pouze 8 listů (z toho 5 z období strakonické jednoty), bylo jich jistě mnohem více. Společně vystupovali při konfliktech s Tábořskými, Oldřich mu pomáhal při řešení jeho sporů s králem Fridrichem, s Cáhlovskými, rozsuzoval jeho při s Budějovickými. Později Jan sloužil i Jindřichovi a Janovi z Rožmberka; r. 1460 byl jedním z rozhodčích ve sporu Jana z Rožmberka s otcem.²⁰²
5. **J. B. L. a členové:** Za husitských válek působil ve vojenském bratrstvu *Českých Budějovic*,²⁰³ ale ve 40. letech měl s městem spory o jakýsi majetek, ve kterém byl ubrmanem *Děpolt z Rýzemberka*.²⁰⁴ Ten a *Jan z Lobkovic* vedli současně s Janem Bechyní spory s Cáhlovskými. S Mikulášem z Lobkovic měl r. 1446 spor.²⁰⁵ Přátelské vztahy a spolupráce s *Jindřichem ze Sobětic*; pouze se Bechyňka jednou, snad r. 1450, dostal do přese Soběticovým městem Týnem nad Vltavou a snad i s pánem města.²⁰⁶ Spory služebníků nepokazily vztahy s *Janem z Hradce*;²⁰⁷ jeho nebo Oldřicha z Hradce nebo Jana z Lobko-

¹⁹⁷ Srov. k roku 1455 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 910, pozn. 1.

¹⁹⁸ Literatura: OSN III, s. 625-627; A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 22-26, VIII, s. 102-103. Nepřesně Milan BUBEN, *Bechinieové z Lažan*, in: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 8, č. 24, 1992, s. 88-94. O minulosti rodu ze Seidlitz Tomasz JUREK, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996, s. 285-286. – S tímto Janem Bechyní nebyl totožný a ani zřejmě nepatřil k jeho příbuzným Jan Bechyně (někdy zvaný de Praga), před husitskou revolucí podkomoří Království českého (soudí tak i Karl KÖPL, AČ VII, s. 401). Přesto jsou oba někdy považováni za touž osobu (např. u M. BUBNA, *Bechinieové*, s. 89).

¹⁹⁹ Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, s. 25.

²⁰⁰ Výslovně je zmiňován jako Oldřichův služebník např. v AČ XXI, s. 307, č. 60, jako Jindřichův v AČ VII, s. 206, č. 4, oboje snad k roku 1451 (druhý případ se ale obsahově hodí spíše do r. 1449).

²⁰¹ LL I, s. 98, č. 142; A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 23.

²⁰² SOA Třeboň, Cizí rody, č. 199 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/199/charter#anchor>).

²⁰³ K jeho vztahům s městem srov. i kvitanci obou bratří Budějovickým z r. 1435 v ANM, Genealogická sbírka H, H 2 – Bechyně z Lažan.

²⁰⁴ LL III, s. 330-332, č. 473.

²⁰⁵ LL III, s. 144-148, č. 202, 207. Možná to souviselo i s dřívější Janovou činností v budějovickém bratrstvu, mezi jehož práci patřilo loupení nejen na území táboritů, ale i na hlubockém panství Mikulášova otce.

²⁰⁶ Spor s Týnskými v LL IV, s. 257, 263-264; jinak ke vztahům se Sobětickým LL III, s. 272, 276, 341; AČ VII, s. 360, č. 288.

²⁰⁷ SOA Třeboň, Historica, sign. 916, inv. č. 1224 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J091&id=112229>).

vic si Bechyně přál za ubrmana ve sporu jedním přítelem *Hanuše z Kolovrat* (1449).²⁰⁸ Fungoval jako posel mezi Jindřichem z Rožmberka a Jindřichem z Kolovrat.²⁰⁹ Ve strakonické jednotě měl vojensky spolupracovat s *Václavem z Michalovic*.²¹⁰

6. J. B. L. a poděbradští: Zřejmě do roku 1450 spadají jeho spory s *Václavem Zmrzlikem* a s *Vodňanskými*.²¹¹

7. Důvody vstupu: Služební poměr k Rožmberkům.

8. V jednotě: Zřejmě patřil ke strakonické jednotě jen z titulu rožmberského služebníka.²¹² Oficiálně se uvádí jako člen rožmberské strany až na glejtu z července 1451,²¹³ jinak se na žádných listinných pramenech ke strakonické jednotě nevyskytuje. V květnu 1450 vyděšeně psal Rožmberkovi o poprasku, který u poděbradských vyvolalo zveřejnění listu pro Krušinu ze Švamberka o chystaném vpádu Sasů. Krátce poté rozeslal opovědi poděbradským a poslal do pole všechny svoje lidi.²¹⁴ I v době existence strakonické jednoty si na něho stěžoval Hanuš z Kolovrat a snad tehdy probíhal i spor s Týnskými. V srpnu 1452 patřil k opovědníkům císaře Fridricha.²¹⁵

9. Další dráha: R. 1454 byl přisedícím na zemském soudu,²¹⁶ měl vleklý konflikt s Vratislaví. Naposled r. 1461 opovídal podle Jana z Rožmberka Albrechtovi Braniborskému.²¹⁷ Syn Burián držel nejprve se zelenohorskou jednotou, ale posléze přešel na stranu Jiřího.

Arnošt Leskovec z Leskovce na Humpolci²¹⁸

1. Doložen od 1424, †1458. Syn Jana z Leskovce a Johanky ze Sovince. Mladší bratr Václav. Manželky 1. Kateřina, snad z Proseče nebo z Ostroměře († už 1420), 2. Anna, snad z Vlčetína.²¹⁹ Synové Jetřich, Bohuslav a Vlachyně.

2. Rod: Vladycký rod z Českomoravské vysočiny, na počátku svého vzestupu. Otec Jan zvětšil zprvu bezvýznamný majetek nákupem humpoleckého panství (po r. 1420), krátkodobě působil jako purkrabí na Špilberku, a ačkoli r. 1415 spolupečetil stížný list do Kostnice,²²⁰ za husitských válek se postavil na katolickou stranu.

3. Dráha do r. 1448: Působil v blízkém okolí pánů z Hradce, jichž byl dlouho služebník.²²¹ Začínal v husitských válkách na katolické straně, asi 1427-1434 byl stoupencem táborů.

²⁰⁸ LL IV, s. 35-38, č. 37,40.

²⁰⁹ AČ VII, s. 206, č. 4.

²¹⁰ LL IV, s. 213-214, č. 297.

²¹¹ SOA Třeboň, Historica, sign. 1481, inv. č. 1943 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J148&id=112948>); tamtéž, sign. 1535, inv. č. 2014 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J153&id=113019>).

²¹² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376, ho uvádí mezi členy jednoty s odkazem na Paprockého. Bartholoměj PAPROCKÝ Z GLOGOL a Paprocké vůle, *Diadochos, id est svccessio jinak poslaupnost knjžat a králův českých...* O stawu panském..., Praga 1602, s. 247-248, však jen přetiskuje jeden z opovědních listů z května 1450, nepřináší tedy pro tuto otázku nic nového oproti pramenům, které se dochovaly v originále.

²¹³ LL IV, s. 319, č. 457.

²¹⁴ LL IV, s. 209-221, č. 287, 290, 292, 297, 315.

²¹⁵ LL IV, s. 350, č. 488.

²¹⁶ RTT II, s. 245.

²¹⁷ AČ III, s. 570, č. 744 (reg.).

²¹⁸ Literatura: Nově o Leskovcích pojednává podrobně Roman BRZON, *Hrad Orlík nad Humpolcem*, Humpolec 2010; dále OSN XV, s. 915-916; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 308-309; XII, s. 178.

²¹⁹ O Arnoštových manželkách R. BRZON, *Hrad Orlík*, s. 56, 62-63.

²²⁰ AČ III, s. 188, č. 6 (Jana z „Leskovic“ ztotožnil s Leskovcem R. BRZON, *Hrad Orlík*, s. 54).

²²¹ Jako služebníka pánů z Hradce jej označuje literatura (OSN XV, s. 915-916; Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu (=Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1)*, Praha 1976, s. 9-88, zde s. 37). Přímou v pramenech jsem se

Před bitvou u Lipan se ale stal aktivním členem „panské jednoty“ a účastnil se jednání s basilejskými legáty r. 1435.²²² Pokračoval na straně nejmírnějších utrakvistů i za vlády Albrechta a za interregna, na jehož počátku působil v diplomatických službách vdovy Alžběty. Od Albrechta 1439 jmenován hejtmanem na Znojmě (zároveň držel tamní hrad do r. 1453 v zástavě), t. r. 1439 byl nejvyšším zemským písařem.²²³ Aktivně vystupoval při jednáních na zemských sněmech²²⁴ či při urovnávání moravsko-rakouských pohraničních sporů.²²⁵ R. 1448 asi následoval Menhartovu konverzi ke katolictví.

4. **A. L. a Rožmberk:** Už r. 1422 se na Rožmberka obrátil Arnoštův otec Jan, zřejmě se žádostí o ochranu.²²⁶ R. 1439 byl Arnošt jednou z řady osob, které Oldřich pojal do svého příměří s Tábořskými.²²⁷ Jistě byli spolu ve styku především v době strakonické jednoty,²²⁸ ale z korespondence se nic nezachovalo.
5. **A. L. a členové:** Již jeho otec Jan působil při pánech z Hradce,²²⁹ Arnošt byl služebníkem a důvěrníkem Menharta i potom Oldřicha z Hradce (např. asistoval u Menhartova propuštění z vězení; r. 1451 měl rozhodovat ve sporu mezi Oldřichem s Bedřichem ze Strážnice; byl častým rukojmím v Janových dlužních úpisech a od r. 1452 poručník Janových dětí).²³⁰ S *Bedřichem ze Strážnice* se poznal asi už při působení u táboritů a zůstal jeho přímluvcem a snad i přítelem.²³¹ *Děpoltovi z Rýzmburka* prodával majetky jako poručník pánů z Hradce. Leskocvové byli zadluženi u *Jihlavských*.²³²
6. **A. L. a poděbradští:** Otec Jan koupil od *Jana z Jenštejna*, otce poděbradského jednotníka Pavla, Humpolec.²³³ Hlavním sousedem humpoleckého panství byl *Mikuláš Trčka z Lipy* (jehož potomci r. 1496 Humpolec koupili od Arnoštových vnuků).²³⁴ Ve 40. letech byl Arnošt jedním z ubrmanů mezi *Bitovskými z Lichtenburka* a Rakušany.
7. **Důvody vstupu:** Vazba na pány z Hradce.
8. **V jednotě:** Mezi členy jednoty ho uvádí Pešina,²³⁵ soupisy členů jednoty ho nejmenují, pouze zmíněn mezi strakonickými v jindřichohradecké smlouvě r. 1449; spíše patřil do jednoty pouze z pozice služebníka pánů z Hradce. Obratný diplomat, ve smlouvě o příměří v Hradci v dubnu 1449 ustanoven ubrmanem za strakonickou jednotu za zeman-ský stav (funkce se zprvu ujal ochotněji než panský ubrman Oldřich z Rožmberka, později na oba dva stížnosti kvůli liknavému přístupu).²³⁶ Informátor o poděbradské jednotě.²³⁷
9. **Další dráha:** Členem delegace vyslané z kateřinského sněmu za králem Fridrichem. R. 1451 pobyt J. Kapistrána ve Znojmě.²³⁸ Na základě závěti Jana z Hradce²³⁹ převzal Arnošt

s takovým výslovným označením nesetkal, ale jeho status služebníka vyplývá nepřímo z jeho neustálé blízkosti pánům z Hradce.

²²² F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 216.

²²³ SČPL I/2, s. 233, č. 938; R. BRZON, *Hrad Orlík*, s. 59.

²²⁴ K roku 1442 AČ I, s. 268, č. 9; k roku 1446 AČ II, s. 294, č. 20.

²²⁵ Především J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů*.

²²⁶ Zmínka v LL I, s. 46, č. 66; srov. R. BRZON, *Hrad Orlík*, s. 52.

²²⁷ LL II, s. 25, č. 36.

²²⁸ Srov. např. LL IV, s. 195-196, č. 263.

²²⁹ K r. 1421 F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 99.

²³⁰ Viz u pánů z Hradce.

²³¹ Blíže u Bedřicha ze Strážnice.

²³² SČPL I/2, s. 247, č. 998.

²³³ AČ III, s. 560, č. 665; A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 47, XII, s. 178.

²³⁴ RTT II, s. 481.

²³⁵ T. PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 646.

²³⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 367, 371, 399-400. Do funkce byl zvolen asi díky svým předchozím diplomatickým zkušenostem i díky tomu, že mezi zeman- nebylo v řadách strakonické jednoty příliš na výběr.

²³⁷ Posílal jakousi zprávu „o Čabelickém“ (LL IV, s. 196, č. 263). Listy zasílal jen Oldřichovi z Hradce, nikoli Rožmberkovi, proto se nedochovalo.

²³⁸ L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 87.

²³⁹ RTT II, s. 229 (jmenován na druhém místě po Půtovi z Útěšic).

jako poručník správu celého dominia pánů z Hradce. Na svatojiřském sněmu nepřítomen, krátce poté táhl s vojskem pánů z Hradce proti císaři Fridrichovi.²⁴⁰ V listopadu 1452 zřejmě v dalším poselstvu do Vídně.²⁴¹ Po Ladislavově nástupu byl r. 1453 potvrzen jako nejvyšší zemský písař, jeho bratr Václav r. 1454 byl jmenován přisedícím zemského soudu za zemanský stav (Arnošt tam zasedal z titulu svého úřadu rovněž).²⁴² R. 1458 Arnošt ještě volil krále; Václav pak působil jako purkrabí krále Jiřího na Hluboké, zatímco Jetřich se začal brzo od krále odklánět.²⁴³

Mikuláš II. z Lobkovic na Hasištejně²⁴⁴

1. † 1462. Syn Mikuláše I. Chudého z Lobkovic a Anny z Nechvalic (?). Mladší bratr Jan, sestra Anna. Manželka Žofie Plichtová ze Žirotiny, synové Jan II., Mikuláš III., Jaroslav, Bohuslav.
2. **Rod:** Vladycký rod (od r. 1459/1479 panský) původem z Českolipska. Vzestup začal teprve za Mikuláše I. Ten byl nejvyšším písařem království, oblíbencem krále Václava IV. a původně Husovým příznivcem, ale během husitských válek podporoval Zikmundovu stranu, 1420-1421 hejtman žateckého landfrýdu.
3. **Dráha do r. 1448:** R. 1438 stál Mikuláš II. na straně Jagellonců, po bitvě u Želenic byl krátce v zajetí Sasů.²⁴⁵ Zřejmě členem žateckého landfrýdu (k r. 1439);²⁴⁶ popravcem žateckého kraje (k r. 1449).²⁴⁷ Ve 40. letech se angažoval více v různých lokálních sporech než v zemské politice. Intenzivní, ale proměnlivé vztahy se saským kurfiřtem Fridrichem (střídaly se služební poměry a nepřátelství). Při dělení majetku r. 1440 připadlo Mikulášovi hasištejnské panství,²⁴⁸ v zástavě držel asi 1449-1454 město Kadaň.²⁴⁹
4. **M. L. a Rožmberk:** S otcem Mikulášem I. měl Oldřich spor o Hlubokou, kterou se Oldřich neúspěšně pokoušel získat. I s Mikulášem II. díky jeho držbě Hluboké přicházel Rožmberk často do styku: 29 dochovaných listů. Z toho 11 z doby před vznikem strakonické jednoty, jejichž tématem byly vzájemné ubrmanské služby, řešení Mikulášova sporu s bratrem Janem, v čemž se Rožmberk angažoval, a někdy i přátelské dary. Za strakonické jednoty byla dvě hlavní témata: Sasko (jednak domluvy ohledně sjednávání spojení s kurfiřtem Fridrichem, jednak Mikulášovy zprávy o dění v Sasku) a spor se Šternberky, v němž Mikuláš žádal o pomoc a vyzýval Rožmberka k rychlému konání. V porovnání s jeho otcem měl Oldřich k Mikulášovi II. mnohem bližší vztah, i když po r. 1452 asi skončil.
5. **M. L. a členové:** V první polovině 40. let spor s bratrem Janem ohledně dělení majetku; oba sourozence r. 1445 usmířil Děpolt z Rýzemberka. Mikuláš vstoupil do strakonické

²⁴⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 652-653, 978.

²⁴¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 978.

²⁴² RTT II, s. 245; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 785, 791. – Kromě toho měl být Arnošt r. 1453 velmi krátkou dobu hejtmanem na Špilberku (R. BRZOŇ, *Hrad Orlik*, s. 62).

²⁴³ R. BRZOŇ, *Hrad Orlik*, s. 65, 68; AČ V, s. 285, č. 24.

²⁴⁴ K hasištejnské větvi Friedrich BERNAU, *Hassenstein*. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, Böhmisch Leipa 1893; Lukáš GAVENDA, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na sklonku středověku*. Strojopis diplomové práce na Ústavu českých dějin FF UK, 2008; základní údaje o celém rodu Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové*. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002; dále OSN XVI, s. 221-222; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIV, s. 134-135, XV, s. 55.

²⁴⁵ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 373.

²⁴⁶ AČ III, s. 523-524, č. 408.

²⁴⁷ AČ III, s. 541, č. 533; B. RIEGER, *Zřízení krajské* I, s. 84.

²⁴⁸ Výpis z listiny o dělení majetku v HÚ AV, Pozůstalost A. Sedláčka, prosopografická část, karta Z Lobkovic.

²⁴⁹ Lobkovicovi patřilo pravděpodobně jen město Kadaň a nikoli hrad (srov. AČ I, s. 495, č. 5). L. GAVENDA, *Páni*, s. 24-25, uvádí, že hrad byl už od dřívějších dob samostatný, oddělený od města.

- jednoty společně s *Alešem a Fridrichem ze Šumberka, Jindřichem z Weidy a Kadani*,²⁵⁰ se kterými byl i poté v blízkém kontaktu.²⁵¹ Dobrý vztah s *Alešem ze Šumberka* (r. 1435 atd.), později spor (urovnán r. 1446), ve strakonické jednotě kooperace.²⁵² *Kadaňští* svědčili už r. 1435 na lobkovické listině,²⁵³ asi r. 1449 se stal Mikuláš zástavním pánem města. Ve strakonické jednotě spolupracoval s pány ze *Šumberka, Hynkem Krušinou ze Švamberka* či *Jindřichem z Kolovrat* při jednání se Saskem a kromě Švamberka i při vojenských operacích. *Hanuš z Kolovrat* se u Rožmberků přimlouval za řešení jeho sporu se Žateckými a Lounskými.²⁵⁴ Ačkoli otec Mikuláš I. nevycházel se *Švihovskými z Rýzmburka*, ve 40. letech se oba rody spřiznily: Vilém st. z Rýzmburka se oženil se Škonkou ze Žirotiny, sestrou manželky Mikuláše II. Žofky; bratr Jan (o něm níže) si vzal přímo paní z Rýzmburka.²⁵⁵ Otec Mikuláš I. měl dále spor s *Budějovickými*,²⁵⁶ Mikuláš II. ve 40. letech nevycházel s *Janem Bechyní z Lažan* a s panošem *Václava z Michalovic*, *Budějovickým* se neúspěšně snažil poskytnout ubrmanskou službu.²⁵⁷
- 6. M. L. a poděbradští:** V době strakonické jednoty měl záští s *Holickými ze Šternberka* (s kořeny asi již ve 30. letech)²⁵⁸ a se *Žateckými a Lounskými*.²⁵⁹ Dříve spor s *Vodňanskými* (1446).²⁶⁰ R. 1455 smírné řešení majetkových otázek s *Janem Caltou z Kamenné hory*.²⁶¹ Na dřívější záští otce Mikuláše I. se Zikmundem *Děčinským z Vartenberka* (došlo dokonce k Lobkovicově zajetí) z 20. let navazoval jakýsi spor o čest mezi Mikulášem II. a Janem Děčinským.²⁶²
- 7. Důvody vstupu:** Jako katolicky smýšlející šlechtic, ale obklopený sousedy přejícími Jiřímu z Poděbrad²⁶³ byl vystaven nelehkému rozhodování a lavíroval.²⁶⁴ Na jeho příklon ke strakonickým měly asi vlivy i osobní spory s poděbradskými (zejm. se Šternberky).²⁶⁵
- 8. V jednotě:** Po dobytí Prahy se přidal k poděbradské jednotě,²⁶⁶ ale 31. srpna 1449 přestoupil ke strakonickým.²⁶⁷ Vedl jednání s kurfiřtem Fridrichem Saským, účastnil se

²⁵⁰ Přiznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.), průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

²⁵¹ Např. LL IV, s. 295, č. 415; viz i dále.

²⁵² Blíže o vztazích s pány ze Šumberka u Aleše a Fridricha ze Šumberka.

²⁵³ L. GAVENDA, *Páni Hasištejnští*, s. 14.

²⁵⁴ SOA Třeboň, Historica, sign. 1483i, inv. č. 1948 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112930>); Kolovratovy listy v LL IV.

²⁵⁵ LL I, s. 101-113, č. 150, 154, 166; B. PAPROCKÝ Z GLOGOL, *Diadochos*. O stavu panském, s. 114. O vzájemném kontaktu obou rodů v době strakonické jednoty svědčí list z 27. srpna 1450: SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>; opis v ANM, Muzejní diplomatář, karton 27).

²⁵⁶ LL I, s. 113, č. 166.

²⁵⁷ LL IV, s. 143-144, č. 202, 204, s. 147, č. 206; LL III, s. 82, č. 120.

²⁵⁸ K r. 1439 AČ III, s. 523-524, č. 408. Z let 1449-1450 pak řada dokladů v LL IV.

²⁵⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 461, pozn. 2; ke sporu se Žateckými roku 1450 srov. zejm. AČ IV, s. 408-410, č. 16, 17, 18, 19, 20, 22.

²⁶⁰ LL III, s. 143-144, č. 202, 204.

²⁶¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIV, s. 272, 319; L. GAVENDA, *Páni Hasištejnští*, s. 18-19.

²⁶² F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 73, 93.

²⁶³ Jejich sousedství bylo pro Mikuláše nepříjemné zvláště při jeho, jak se zdá, dosti svárlivé povaze: srov. o jeho četných sporech nejen se členy nepřátelské strany, ale i se straníky vlastními v předchozích bodech.

²⁶⁴ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 187, připisuje jeho kolísání zjištěným pohnutkám.

²⁶⁵ Srov. žádost o pomoc proti Holickým ze Šternberka už pět dní po vstupu do jednoty (LL IV, s. 95, č. 118).

²⁶⁶ O Lobkovicově obratu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1, zmínky v korespondenci v LL IV, s. 133, č. 163, s. 170-171, č. 229. Ještě v říjnu 1448 se Mikuláš blížil rožmberské straně (glejty v SOA Třeboň, Historica, sign. 1066, inv. č. 1438 a sign. 1067, inv. č. 1439; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J106&id=112444>; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J106&id=112445>) a v listopadu se posílal za Rožmberkem posla (LL III, s. 367, č. 516). Až poté se přiklonil k jednotě poděbradské, při níž je doložen ještě v červenci 1449 (LL IV, s. 77-78, č. 94). Ovšem už v dubnu usilovala strakonická jednota o jeho získání (LL IV, s. 47, č. 54). – Poznamenejme, že v LL III, s. 373, č. 526, se považuje za Oldřichovu odpověď na Mikulášovo

plzeňského sjezdu s ním; přinášel zprávy pro strakonickou jednotu. Aktivní účast ve válce v květnu a červnu 1450.²⁶⁸ Také to, že přivedl do strakonické jednoty i Kadaňské, svědčí o jeho rozhodném postoji. Ještě v době vildštejnské smlouvy prosazoval pokračování v boji;²⁶⁹ i poté měl spory s Žateckými a Lounskými a ještě v říjnu poděbradští poplenili jeho panství při návratu ze Saska.²⁷⁰ Zřejmě obratný válečník a diplomat.²⁷¹ Strakonická jednotu mu však příliš nepomohla, naopak svým „zběhnutím“ k ní na sebe poutal zlobu poděbradské strany.

- 9. Další dráha:** Na svatokateřinském sněmu navrácení dobytých majetků. Do r. 1451 ještě uváděn v glejtech vždy jako člen strakonické strany; r. 1452 navzdory přízni, kterou projevil Janu Kapistránovi,²⁷² volil 1452 Jiřího z Poděbrad na svatojiřském sněmu, od té doby natrvalo zůstal jeho straníkem. Členem revizní komise přezkoumávající zápisy na královské statky r. 1453.²⁷³ Dostával privilegia od krále Ladislava, asi i Jiříkovým zprostředkováním; konal diplomatické a vojenské služby pro Jiřího a Ladislava. 1459 s bratrem obdržel od císaře Fridricha III. povýšení do panského stavu a další pocty.

Jan (I.) Popel z Lobkovic na Hluboké²⁷⁴

1. † 1470. Syn Mikuláše I. Chudého z Lobkovic a Anny z Nechvalic (?). Starší bratr Mikuláš II., sestra Anna. Manželka Anna z Rýzmburka, synové Václav, Děpolt, Ladislav, další zemřeli v dětství, dcery.
2. **Rod:** Bratr Mikuláše z Lobkovic – viz u něho.
3. **Dráha do r. 1448:** Při dělení majetku s bratrem Mikulášem (viz u něho) r. 1440 mu připadla Hluboká a středočeské statky (Lobkovice aj.); definitivně je obdržel až r. 1447. Stal se tak Jihočechem, proto byl blíže Rožmberkům a jejich straně než Mikuláš, ačkoli i on vystupoval povětšinou pouze v regionálních záležitostech a konfliktech s Rakušany.
4. **J. L. a Rožmberk:** Už r. 1439 ho Oldřich přijímal do svého příměří s Tábořskými. Z 16 dochovaných listů paradoxně zřejmě žádný nepatří do období strakonické jednoty. Nejčastěji se týkaly různých sporů a prostředkování v nich; nevýhodou bylo, že oba měli potíže i se služebníky toho druhého. Poslední jednoznačně datovaný dopis pochází z r. 1447 a v období strakonické jednoty ho i rožmberská korespondence se třetími osobami zmiňuje málo. V pozdějších letech hojná korespondence a majetkové transakce s Janem z Rožmberka, r. 1464 měli spor o majetek²⁷⁵ a nakonec je rozdělila zelenohorská jednotu: Lobkovic se jako odpůrce jednoty dokonce dostal Rožmberkovi do zajetí, kde zemřel.

poselství z listopadu 1448 list datovaný v sobotu po sv. Alžbětě roku XLVIII°, přičemž podle editorky mělo datum znít XLVIII° a došlo prý k písařské chybě. Podle zmínky o jednotě ale odpověď patří určitě opravdu až do r. 1449 a vztahuje se k jiné Mikulášově žádosti; nehledě na to, že by poselství a odpověď dělilo plných 21 dní.

²⁶⁷ Poděbradská jednotu toto považovala za hrubé porušení svého zápisu z Mikulášovy strany (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1) a nadále prohlašovala, že Mikuláš je formálně jejím členem (LL IV, s. 266, č. 374).

²⁶⁸ Mikuláš kvůli obavám o bezpečnost ani nevyslal posly na dubnový sjezd do Pelhřimova a válku proti poděbradským, jmenovitě Šternberkům, zahájil jako jeden z prvních (LL IV, s. 176, č. 235; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 417, pozn. 3).

²⁶⁹ AČ IV, s. 407, č. 15.

²⁷⁰ LL IV, s. 295–298, č. 416, 417.

²⁷¹ Srov. o uznání, jaké pro něj prý měl Fridrich Saský i jiní (František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* IV/1, Praha 1857, s. 255, pozn. 240).

²⁷² F. PALACKÝ, *Dějiny*, s. 255, pozn. 240; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 582.

²⁷³ AČ IV, s. 420; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 782.

²⁷⁴ Kromě literatury uvedené u Mikuláše z Lobkovic A. SEDLÁČEK, *Hrady* VII, s. 134–136.

²⁷⁵ AČ III, s. 573, č. 764.

- 5. J. L. a členové:** Manželka Anna byla dcerou *Jana Švihovského z Rýzmburka*,²⁷⁶ Popelův švagr Vilém z Rýzmburka r. 1464 prostředkoval mezi ním a Janem z Rožmburka.²⁷⁷ S *Děpoletem z Rýzmburka* si pomáhali při řešení některých sporů a s jeho dcerou Annou se oženil Janův syn, též Děpolet.²⁷⁸ V první polovině 40. let měl Jan spor s *bratrem Mikulášem* ohledně dělení majetku: Mikuláš mu nechtěl postoupit Hlubokou; r. 1445 došlo k dohodě,²⁷⁹ o něco později i ke skutečnému smíru a od té doby měl s bratrem přátelský vztah, Jan po bratrově smrti byl zřejmě i poručníkem jeho dětí.²⁸⁰ Při řešení drobných sporů se objevuje někdy ve spojitosti s *Janem Bechyní z Lažan*.²⁸¹ Sám měl 1446-1447 spor se *švamberským* panošem.²⁸² Ohledně otce Mikuláše I. srov. výše u Mikuláše II. z Lobkovic. V některých záležitostech ho měl podporovat *Racek Rýzmburský z Janovic*.²⁸³
- 6. J. L. a poděbradští:** R. 1449 se především pro svou podporu bratru Mikulášovi dostal do konfliktu s *Holickými ze Šternberka* a *Zmrzliky ze Svojšína*.²⁸⁴ Sám Jiří z Poděbrad mu r. 1450 dobyl tvrz Lobkovice a uvázal se v ní.²⁸⁵ Spor měl i s *Vodňanskými*.²⁸⁶ Zdeněk ze Šternberka byl r. 1468 strůjcem jeho zajetí.
- 7. Důvody vstupu:** Pro členství v jednotě u něho neplatily překážky jako u bratra Mikuláše, naopak bylo logické, že jako katolík v neklidné době hledal oporu v geograficky blízkých pánech z Rožmburka.
- 8 V jednotě:** Zakládající člen jednoty. Přítomen na plzeňském sjezdu v březnu 1450. Aktivně se účastnil války v květnu a červnu 1450,²⁸⁷ jemu samému byla dobyta tvrz v Lobkovicích.
- 9. Další dráha:** Rozhodnutím svatokateřinského sněmu mu byly vráceny Lobkovice. Jiřího z Poděbrad za zemského správce uznal nerad až v září 1452, předtím ještě s Rožmburky opověděl císaři Fridrichovi III. Přesto byl i on od císaře r. 1459 povýšen do panského stavu. Od krále Ladislava byla vyplacena Hluboká, Jan pak držel hrady Helfenburk a Rožmburk, zastavené od Rožmburků. Po r. 1452 již zůstal při Jiřím, postavil se proti zelenohorské jednotě, r. 1469 byl od jednoty zajat a dožil v zajetí u Jana z Rožmburka.

Václav „Michalec“ z Michalovic na Strakonících²⁸⁸

- 1.** † 1451. Zřejmě syn Jana III. z Michalovic a Magdalény z Koldic.²⁸⁹ Pravděpodobní bratři Jan IV., Petr I., Jindřich I. a Zikmund, snad i Markvart (všichni † ve 20.-30. letech), sestra.

²⁷⁶ S. KASÍK a kol., *Lobkowiczové*, s. 60.

²⁷⁷ AČ III, s. 573, č. 764.

²⁷⁸ Martin KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892, s. 12.

²⁷⁹ AČ IV, s. 400-401, č. 6.

²⁸⁰ F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 95.

²⁸¹ LL III, s. 200-206, IV, s. 36-37, č. 40.

²⁸² Poprvé LL III, s. 94, č. 133.

²⁸³ LL III, s. 219, č. 309.

²⁸⁴ LL IV, s. 120-121, č. 144.

²⁸⁵ AČ II, s. 288-289.

²⁸⁶ AČ XXI, s. 309, č. 62.

²⁸⁷ FRA XLII, s. 69, č. 42.

²⁸⁸ Literatura: Miroslav SVOBODA, „*Ját' chci hnánie s tebu míti*.“ Sonda do života jihočeského šlechtice před polovinou 15. století, in: JSH 68, 1999, s. 25-34; Zdeněk BERAN, *Poslední páni z Michalovic*. Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468), České Budějovice 2010; OSN XVII, s. 277-278; A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 132-137.

²⁸⁹ Ve starší literatuře byl Václav považován na základě Březanova rodokmenu v genealogii Vartenberků (sic) za syna Petra I., tedy za Janova vnuka. Nově se Z. BERAN, *Poslední páni*, s. 50-52, domnívá, že Václav byl synem paní z Koldic, a tedy Jana III., a to na základě podoby jím používaného erbu.

2. **Rod:** Přední starobylý panský rod, pojmenovaný podle hradu u Mladé Boleslavi, odnož Markvarticů. Otec Jan byl zprvu důvěrníkem krále Václava IV., poté člen panské opozice a nakonec bojovník proti husitům, stejně jako ostatní členové rodu.
3. **Dráha do r. 1448:** Duchovní. Nejpozději od r. 1424 byl představeným strakonické komendy johanitů, roku 1432/1434 se stal generálním převorem české provincie řádu. Věnoval se i světské politice, člen „lipanské“ jednoty, do bitvy u Lipan poslal své jednotky. Stoupenec krále Albrechta II. a poté nároků Ladislava, člen rožmberské strany. V l. 1438-1439 asi dočasně spravoval i rodové majetky, než dovršil plnoletost synovec Jindřich; jako velkopřevor spravoval strakonické panství a další majetky řádu; kromě toho měl od Albrechtovy vlády do r. 1453 ve správě horní město Kašperské Hory.²⁹⁰ Od r. 1440 hejtman prácheňského kraje.
4. **V. M. a Rožmberk:** Blízký vztah můžeme tušit již od 20. let (poprvé r. 1429 byl Václav oprávcem Rožmberkova příměří se Zmrzliky ze Svojšína), korespondence dochovaná teprve od r. 1441: 61 listů; jen 10 z období strakonické jednoty. Václav často žádal Oldřicha o rady; politicky byl na něm závislý, což se obecně vědělo;²⁹¹ i církevní otázky někdy nechával Václav na Oldřichově rozhodnutí.²⁹² Ubrmanské služby: Oldřich prostředkoval ve Václavových sporech např. s vévodou Jindřichem Bavorsko-landshutským a s Novoměstskými, naopak Václav mezi Rožmberkem a Zmrzliky. Spolupracovali proti Táboru a jeho stoupenecům a zasílali si o nich informace a výstrahy. Zpravovali se i o jiných věcech (směny, pohraniční války aj.). Pomáhali si při řešení drobných sporů (ty vyřizoval i s Oldřichovými syny), i když ty probíhaly mimo jiné i mezi služebníky obou dvou, a to i v době strakonické jednoty, aniž by ale narušily vztah obou pánů. Opakovaně přátelské služby, posílání zvířat, pokrmů, turnajové zbroje apod.; Václav byl zván na svatbu Rožmberkovy dcery. Michalec byl ve strakonické jednotě podle korespondence asi Oldřichovým nejbližším přítelem. Možná byli i vzdáleně příbuzní, ačkoli se to už neodráželo v oslovení.²⁹³
5. **V. M. a členové:** Vzdálenější příbuzný *Švihovských z Rýzemberka*;²⁹⁴ stýkal se s Janem z Rýzemberka a svědčil si s ním navzájem na listinách.²⁹⁵ S Vilémem starším Rábským se oslovoval „bratře“, stejně jako s *Hynkem Krušinou ze Švamberka*.²⁹⁶ R. 1447 z nějakého důvodu odmítl rozsuzovat spor *Budějovických* se Švamberkem.²⁹⁷ V *Menharta z Hradce* velkou důvěru neměl.²⁹⁸ *Mikuláš z Lobkovic* vedl r. 1447 spor s jeho panošem.²⁹⁹ Ve strakonické jednotě měl s Václavem vojensky spolupracovat *Jan Bechyně z Lažan*.³⁰⁰

²⁹⁰ O Kašperských Horách LL IV, s. 303, č. 433, a J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 121, 182.

²⁹¹ Známe je Václavovo zdůvodnění jeho plánované neúčasti na sjezdu v Horažďovicích v roce 1444: „Poněvadž tu Tvoje Milost sám nebude, jáť také nemám, proč tam jezdit.“ (LL II, s. 368, č. 424). Častokrát byl Rožmberk vyzýván, aby kamsi přijel a obeslal k tomu i Michalovice (LL I, s. 201, č. 297, II, s. 108, č. 132). Když se na stranický sjezd, kam Oldřich jel, Václav dostavit nemohl, souhlasil dopředu „podle Tvé Milosti“ s tím, co se ujedná. Dotyčný sjezd ale kvůli Václavovu zaneprázdnění Oldřich odložil (LL III, s. 364-365, č. 511, 512).

²⁹² LL III, s. 103-105, č. 148.

²⁹³ V oslovení zůstávali u „standardního“ „příteli milý“, jen zcela výjimečně „příteli zvláště milý“. – Spříznění mezi Rožmberky a pány z Michalovic napovídá psaní Elišky z Koldic Jindřichovi z Rožmberka, otci Oldřicha II., ve kterém oslovuje Jindřicha „ujče“. Slovem ujec se rozumí strýc ze strany matky a Eliščinou matkou, jak je v listě dokonce uvedeno, byla Klára z Michalovic. Ta tedy měla být příbuzná Rožmberkům (I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 23; inkriminovaný list v AČ XIV, s. 3, č. 1477; Z. BERAN, *Poslední páni*, se o Kláře nezmiňuje). Je ale možné, že oslovení odráží pouze známé svazky obou rodů už v dávnějších generacích.

²⁹⁴ Václavova pravděpodobná teta Barbora byla manželkou jednoho z Vilémů z Rýzemberka, zřejmě šlo o bratrance Jan z Rýzemberka (rodokmen u Z. BERANA, *Poslední páni*, s. 173).

²⁹⁵ LL III, s. 306, č. 436; o svědčení J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 162; RTT II, s. 162; Bartholoměj PAPROCKÝ *Z GLOGOL a Paprocké vůle, Diadochos, id est svccessio jinak poslaupnost knížat a králůw českých...* O stawu panském..., Praga 1602, s. 113.

²⁹⁶ SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>; AČ XV, s. 2, č. 1.

²⁹⁷ LL III, s. 199, č. 276.

²⁹⁸ R. 1447 byl poplašen zvěstí, že se Menhart prý zapsal ke spolku s Tábořskými (LL III, s. 250-251, č. 355).

6. **V. M. a poděbradští:** Členy poděbradské jednoty byli bratranec z matčiny strany *Hanuš z Koldic*, hlavně ale synovec *Jindřich Kruhlata z Michalovic*.³⁰¹ Příbuzenský vztah měl i ke *Zdeňkovi ze Šternberka*: nazýval jej „sestřencem“.³⁰² Z dřívější, kdy dotyční patřili k tábořským straníkům, pokračovaly do doby strakonické jednoty Václavovy spory s *Vodňanskými, Píseckými a Kateřinou z Božovic*.
7. **Důvody vstupu:** Blízký vztah s Oldřichem z Rožmberka, jehož politiku následoval za všech okolností. Dále potřeba ochrany ve sporech se sousedy, klonícími se k poděbradské jednotě (stěžoval si na ně i na samotném strakonickém sjezdu).³⁰³ Vzhledem k pozici duchovního snad i náboženské přesvědčení.
8. **V jednotě:** Zakládající člen jednoty, která se ustavila přímo v jeho Strakonících. Účastnil se plzeňského sjezdu v březnu 1450. Jinak snad ze zdravotních důvodů nebyl příliš aktivní (víme, že nebyl např. na jihlavském sněmu), občas přispěl návrhem či zprávami Rožmberkovi. Ani jeho osobní účast ve válce roku 1450 není jistá, ač se s ní počítalo.³⁰⁴
9. **Další dráha:** Na kateřinském sněmu zvolen členem poselstva ke králi. Zemřel už 25. srpna 1451. Naživu z jeho příbuzných zůstal jen bratranec Jindřich Kruhlata, který byl až do své smrti r. 1468 (rod tím po meči vymřel) věrný Jiřímu z Poděbrad.

Vaněk z Pecky na Pecce a Semilech³⁰⁵

1. † po 1463. Syn Jarka z Železnice a Pecky a Ernuše z Rovně; bratr či bratranec Jaroslav; asi dcera Kateřina, provdaná za Protivu z Rožmitálu.
2. **Rod:** Zřejmě panský³⁰⁶ rod z Podkrkonoší, který se dříve psal ze Železnice, avšak byl nebohatý a pouze regionálního významu. Otec Jarek patřil k panské jednotě proti Václavovi IV., byl přísný katolík, 1433 z donucení konvertoval k husitství (†1434).
3. **Dráha do r. 1448:** Žil na rodovém zboží Pecce a Semilech. 1440 účast na ustavujícím zápise čtyř spojených východočeských landfrýdů v Čáslavi.³⁰⁷
4. **V. P. a Rožmberk:** Dva listy z r. 1450, tehdy zřejmě i osobní schůzka. Styk s Rožmberkem v době strakonické jednoty více zprostředkovával Oldřich z Hradce.³⁰⁸

²⁹⁹ LL III, s. 147, č. 206.

³⁰⁰ LL IV, s. 213-214, č. 297.

³⁰¹ Jindřich byl sice také katolík, ale vázaný rodinnými vazbami k poděbradským. Žádné výslovné zmínky nehovoří o styku Václava s ním po roce 1439, naopak r. 1450 byl i Václav („strýc milý“) adresátem Jindřichovy opovědi (SOA Třeboň, Historica, sign. 1378, inv. č. 1808 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J137&id=112812>)).

³⁰² LL III, s. 243, č. 345 – snad na základě toho, že prvním manželem Václavovy pravděpodobné sestry Kunky byl Jaroslav ze Šternberka, který ale byl už dlouho po smrti (Z. BERAN, *Poslední páni*, s. 173).

³⁰³ AČ XV, s. 2, č. 1.

³⁰⁴ LL IV, s. 213-214, č. 297.

³⁰⁵ Literatura: A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 104-105, X, s. 278, 300.

³⁰⁶ Stavovská příslušnost rodu mi není úplně jasná. Mezi urozenými pány je Vaněk jmenován např. v svědečných řadách listin v AČ II, s. 68-69, č. 16, 17; rovněž příbuzenské svazky s pány z Lemberka či z Rožmitálu napovídají o příslušnosti k vyšší šlechtě. Faktickým významem se ale rod řadil asi spíše na úroveň nižší šlechty: Jarek ze Železnice je na listině panské jednoty psán dosti nízko mezi vladyckými členy (AČ I, s. 61, č. 8); Vaněk oslovoval Oldřicha z Rožmberka poníženě „urozený pane mně přeznivý a na mě laskavý“ (LL IV, s. 163, č. 215; AČ XIV, s. 50, č. 1583).

³⁰⁷ AČ I, s. 255, č. 3. Z toho i z přátelství s Koldou, asi též s Bedřichem ze Strážnice, by bylo možné usuzovat, že Vaněk již zůstal minimálně v politické rovině stoupencem kališnictví. Při jeho stycích s propoděbradskými katolíky (za které lze asi považovat příslušníky rodů z Bergova či z Rožmitálu a snad některé sousedy jeho statků) však lze uvažovat i o opačné možnosti, že i Vaněk byl katolíkem.

³⁰⁸ LL IV, s. 64, č. 77, s. 102, č. 124, s. 106, č. 128.

5. **V. P. a členové:** Jako člen strakonické jednoty se vyskytoval ve společnosti dalších východočeských jednotníků (*Koldy, Šofa, Bedřicha ze Strážnice*) a častý kontakt měl tehdy i s *Oldřichem z Hradce*, který se ujímal jeho žádostí.³⁰⁹
6. **V. P. a poděbradští:** Před příklonem ke strakonické jednotě byl zřejmě sám poděbradským straníkem. R. 1439 svědčil na listině *Kateřiny z Bergova*.³¹⁰ Jaroslav z Pecky byl služebníkem *Mikuláše Trčky z Lípy*, v květnu 1450 opověděl Rožmberkovi.³¹¹
7. **Důvody vstupu:** Vzhledem k pravděpodobnému rozdělení rodové politiky, kdy Jaroslav zůstal při poděbradské jednotě, by se dalo pomýšlet i na pragmatické motivy, ale zprávy o jeho ohrožení od poděbradských dávají tušit, že v pozadí mohly být blíže neznámé spory s landfrýdem, podobně jako u ostatních členů strakonické jednoty z východních Čech.³¹²
8. **V jednotě:** Členem jednoty podle všeho oficiálně nebyl. V souvislosti s jednotou se objevuje jen v korespondenci, která dokládá vzájemné spojenectví. Na podzim 1449 (během příměří) se cítil ohrožen od poděbradské jednoty.³¹³ V březnu 1450 zván na sjezd do Plzně.³¹⁴ Poté se z pramenů vytrácí.
9. **Další dráha:** Neúčastnil se svatojiřského sněmu; v politickém dění se již nevyskytuje. Dožil na svých statcích zřejmě v poklidu.

Plzeň³¹⁵

1. –
2. **Charakteristika:** Královské město, založené okolo roku 1290, důležité obchodní centrum. Za Václava IV. zůstalo na královské straně.
3. **Dráha do r. 1448:** Od roku 1417 byla u moci reformní strana, Plzeň se podle představ kališníků měla stát hlavním husitským centrem. V březnu 1420 ale město kapitulovalo před Zikmundovým vojskem, následně vstoupilo do plzeňského landfrýdu a stalo se oporou krále a katolicismu. Hlavní postavou městské politiky byl konšel Prokop Fegale. Všechny pokusy husitů o dobytí města (1421, 1427, 1431, 1433-1434) ztroskotaly. R. 1434 se plzeňská vojska (alespoň v rámci vojska landfrýdu) po přestálém obléhání účastnila bitvy u Lipan.³¹⁶ Později patřila Plzeň k rakouské straně, často posílala zástupce na sněmy, sjezdy se konaly i přímo v Plzni.
4. **P. a Rožmberk:** Pouze 4 dochované listy (3 z doby strakonické jednoty), týkaly se vstupu Plzně do jednoty r. 1449 a řešení drobných sporů. R. 1446 měli Plzeňští spor se Soběslaví, rožmberským poddanským městem; Oldřich si při tom postěžoval na dlouhodobou neochotu Plzně podobné spory řešit.³¹⁷

³⁰⁹ K celému bodu 5 viz předchozí poznámku 308.

³¹⁰ AČ II, s. 67-68, č. 16.

³¹¹ LL IV, s. 202, č. 274.

³¹² Existuje ještě krajní třetí varianta, která vychází z toho, že Vaněk se u strakonické jednoty naposled připomíná v březnu 1450 a Jaroslav u Trčků teprve v květnu: Vaněk s Jaroslavem by se vůbec nerozdělili, ale v roce 1450 by přešli společně od strakonické jednoty k poděbradské. Je to však málo pravděpodobné, muselo by se tak stát během krátkého časového úseku mezi březnem a květnem 1450.

³¹³ LL IV, s. 102, č. 124, s. 106, č. 128. Počátky jeho svazku se strakonickou jednotou spadají zřejmě do jara 1449, tedy pár měsíců po jejím vzniku (LL IV, s. 64, č. 77 ke květnu 1449).

³¹⁴ LL IV, s. 163, č. 215.

³¹⁵ Literatura: Miroslav BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965; Josef STRNAD (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad I (1300-1450)*, Plzeň 1891, II (1450-1526), Plzeň 1905; OSN XIX, s. 965-969. – V pramenech bylo město nazýváno Nová (Nový) Plzeň.

³¹⁶ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992, s. 193.

³¹⁷ LL III, s. 98, č. 140. K celému sporu řada listů tamtéž, s. 84-110.

5. **P. a členové:** V plzeňském landfrýdu působilo město spolu s pány ze *Švamberka*, z *Kolovrat* a z *Rýzmberka*; všichni svědčili na plzeňských listinách.³¹⁸ Pouze r. 1430 se plzeňské kontingenty účastnily tažení proti Kolovratům, když ti přešli k husitství. Hynek Krušina ze Švamberka měl asi na město jistý politický vliv.³¹⁹ Děpolt z Rýzmberka patřil k věřitelům Plzeňských.³²⁰ Rýzmberkové pomáhali městu při obléhání husity r. 1433-1434 (což činil tajně i *Jan ze Sobětic*) a později financovali stavbu plzeňského kostela.³²¹ R. 1449 byla Plzeň ve sporu se služebníkem *Jindřicha ze Sobětic*.³²² *Českokobudějovičtí* měli r. 1446 rozsuzovat spor mezi Plzeňskými a Soběslavskými.
6. **P. a poděbradští:** *Přibík z Klenové*, pozdější majitel hradu Věžky u Plzně, byl druhým tajným spojencem Plzně při husitském obléhání r. 1433-1434. Ještě r. 1448 Plzeňští svědčili na listině *Viléma st. z Rýzmberka*, než ten přestoupil k poděbradské straně.³²³
7. **Důvody vstupu:** Dlouhodobě pevně stála na katolické straně, navíc ji na rozdíl od Budějovic nezatěžovaly spory se šlechtici. Důvodem odporu měst proti Jiříkovu správcovství byla i neochota mu platit poplatky náležející králi; Plzeň byla už tak zadlužená.
8. **V jednotě:** Účastnila se sjezdu rožmberské strany v říjnu 1448; do jednoty vstoupila 22. dubna 1449 jako první z měst.³²⁴ Vybírána za místo důležitých sjezdů; z březnového sjezdu s poděbradskými v r. 1449 možná sešlo, o rok později zde byl uspořádán velký sjezd s Fridrichem Saským, stranický sjezd se zde konal i r. 1452. Plzeňské jednotky r. 1450 podpořily Švamberky proti Rackovi z Malšína i celou strakonickou jednotu ve válce proti poděbradským; po bitvě u Rokycan se vojsko jednoty položilo na plzeňských občinách.³²⁵ V l. 1448-1453 v exilu v Plzni sídlila pražská kapitula; zda tam zavítal i Kapistrán, není jisté.³²⁶
9. **Další dráha:** Plzeň se účastnila benešovského sněmu r. 1451, nikoli už svatojiřského r. 1452. Jiřího z Poděbrad uznala za gubernátora až v září 1452.³²⁷ Zaujala vstřícný postoj k Ladislavovi,³²⁸ ten r. 1453 daroval městu rychtu, ale pro odpor rychtářské rodiny muselo být ustanovení odvoláno a kompenzováno jinými privilegii městu. Od r. 1466 Plzeňští podporovali zelenohorskou jednotu a až do r. 1479 stranili Matyáši Korvínovi.

Václav Hecht z Rosic na Veverí³²⁹

1. † před 1455.³³⁰ Syn Jošta Hechta z Rosic a Markéty Bítovské z Lichtenburka.³³¹ Bez známých bratrů nebo synů.

³¹⁸ Např. J. STRNAD, *Listář* I, s. 397-399, č. 364, s. 408-410, č. 372. Plzeňští sami svědčili na listinách Rýzmberků (AČ VII, s. 630-631, 644-645, č. 41, 42, 65).

³¹⁹ Mimo jiné měl Krušina pomoci zprostředkovat smír Plzně s poděbradskými r. 1452 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 673); k r. 1449 LL IV, s. 93, č. 115. Srov. i níže u Hynka Krušiny ze Švamberka.

³²⁰ AČ IX, s. 264, č. 21.

³²¹ Poslední zmiňuje P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 166; k ostatnímu tamtéž i jinde.

³²² LL IV, s. 93, č. 115.

³²³ AČ VII, s. 644-645, č. 65.

³²⁴ Přiznávací list i průvodní dopis k němu v LL IV, s. 48, č. 56.

³²⁵ AČ III, s. 380-381, č. 24, 25, FRA XLII, s. 69, č. 42; SLČ, s. 143; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 443, 455.

³²⁶ O Kapistránovi v Plzni je zpráva jen v Hájkově kronice (srov. J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 374; poznámku u J. STRNADA, *Listář* II, s. 3).

³²⁷ Regesty pramenů k tomuto: J. STRNAD, *Listář* II, s. 5.

³²⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 702.

³²⁹ Literatura: OSN XI, s. 15; J. PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, s. 389. Člen strakonické jednoty se skutečně jmenoval Václav. V registu jeho přiznávacího listu do jednoty v AČ III, s. 541, č. 533 bylo jméno změněno na Jana Hechta z Rosic a tato chyba se udržela ve všech dalších regestech této listiny i ve veškeré mně známé literatuře. Originál se nachází v SOA Třeboň, Historica, sign. 1142, inv. č. 1526 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J114&id=112530>.

³³⁰ Veverí bylo r. 1455 již královou odúmrťí (AČ VII, s. 592, č. 63).

2. **Rod:.** Moravský vladýcký rod stejného původu s Tunkly z Brníčka, vyskytující se od první pol. 14. st. Posledním doloženým mužským příslušníkem byl právě Václav. Otec Jošt, pozdější podkomoří moravského markrabství,³³² byl straníkem markrabího Jošta, pečetil přímluvný list za Jana Husa,³³³ v husitských válkách ale působil na straně krále Zikmunda a Albrechta Habsburského; účastník moravských landfrýdů z let 1421, 1434, 1440.³³⁴
3. **Dráha do r. 1448:** Vyskytuje se v pramenech teprve od r. 1446. Seděl na zastaveném zeměpanském hradě Veveří, zápisně držel i Střilky, třetím hradem byly rodové Rosice.
4. **V. H. R. a Rožmberk:** Doložen nedochovaný list Oldřichovi z Rožmberka ve věci sporu s Jindřichem z Lipé.
5. **V. H. R. a členové:** S *Janem Ozorem z Boskovic* společný vstup do strakonické jednoty. Jošt svědčil na listině *Elišky a Menharta z Hradce*;³³⁵ *Oldřich z Hradce* se za Václava přimlouval ve sporu s Jindřichem z Lipé.³³⁶ Otec r. 1442 koupil ves od *Jana z Lomnice*; téhož pána pohnal r. 1446 veveřský kaplan ve sporu o desátek.³³⁷
6. **V. H. R. a poděbradští:** Konflikt s představitelem moravského landfrýdu *Jindřichem z Lipé* r. 1450.
7. **Důvody vstupu:** Snad vazba na pány z Hradce či spor s Jindřichem z Lipé.
8. **V jednotě:** Vstup do jednoty 15. června 1449.³³⁸ Jmenován mezi členy jednoty v soupise členů r. 1450 aj. dokumentech. Podle vildštejské smlouvy byl s Ozorem zahrnut do příměří a být obeslán, zda s tím souhlasí, nebo ne – šlo asi také o spor s Jindřichem z Lipé, který trval ještě v listopadu 1450, tedy v předvečer kateřinského sněmu,³³⁹ na sněm Václav vyslal zástupce.³⁴⁰
9. **Další dráha:** Roku 1452 člen doprovodu krále Fridricha III. na císařské jízdě.³⁴¹ Další působení mi není známo; brzy zemřel.

Jan Švihovský z Rýzemberka na Rabi³⁴²

³³¹ K matce MZD Brno I, s. 378, č. 720.

³³² Např. AČ IX, s. 258-259, č. 16, X, s. 250, č. 6 (oboje r. 1434).

³³³ AČ III, s. 182-184, č. 2, 3.

³³⁴ AČ X, s. 246, 250, 256.

³³⁵ AČ IX, s. 258-259, č. 16.

³³⁶ Dopis Oldřicha z Hradce Oldřichovi z Rožmberka v LL IV, s. 298, č. 420 (zde zmíněno, že Rožmberkovi psal i sám Hecht).

³³⁷ AČ VII, s. 592, č. 62; Vincentius BRANDL (ed.), *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pùhonné a nálezové* III/1 (1417-1448), Brunnae 1878, s. 226, č. 1033; D. HODEČEK, *Nástin dějin hradu Veveří*, s. 239.

³³⁸ Viz výše pozn. 329.

³³⁹ LL IV, s. 241, 245, 298.

³⁴⁰ SOA Třeboň, Historica, sign. 1527, inv. č. 2006 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113011>) a sign. 1528, inv. č. 2007 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113012>).

³⁴¹ Nepochybně můžeme s Václavem Hechtem ztotožnit Václava z Veveří, který je uváděn na seznamu účastníků (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 627, pozn. 3). Snad doprovázel jednoho z pánů z Hradce; rozešel se tak s politickou linií Rožmberků.

³⁴² Literatura: Martin KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892; OSN XXIV, s. 880-884; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 13-15, 174-175, XI, s. 88-89, 114. Strakonického jednotníka Jana, ale více jeho bratra Viléma se dotýká i krátké pojednání o historii vlastního rodu, které sepsal Vilémův vnuk Jindřich z Rýzemberka (1504-1551): August SEDLÁČEK (ed.), *Páně Jindřichovo z Ryžemberka pojednání o rodě pánův Švihovských*, in: Věstník Královské české společnosti nauk, třída filos. – histor. – filologická, roč. 1886, Praha 1887, s. 76-83. O rodovém majetku Vladimír HOLÝ, *Růst a rozklad rodového majetku Švihovských z Rýzemberka a pánů z Rožmitálu*, in: Minulostí Plzně a Plzeňska III, s. 1960, s. 42-79.

1. *kolem 1390, †1450. Syn Břeňka z Rýzmberka a Elišky z Velhartic. Mladší bratři Vilém († mezi 1461-1463) a Půta (†1413). Manželka Anna z Hradce, synové Vilém starší, Břeněk, Půta a Vilém mladší, dcery.³⁴³
2. **Rod:** Starobylý západočeský panský rod s doloženými členy od 13. století, odnož Drslaviců. Dvě nejdůležitější linie byly rýzmberská, která se počátkem 15. století odstěhovala na Moravu a zmizela ze scény, a sledovaná švihovská, jež se oddělila v první polovině 14. století. Existovaly i různé chudší vedlejší větve. Janův otec Břeněk byl přísedícím dvorského soudu, nejvyšším komorníkem a členem jednoty proti Václavovi IV.
3. **Dráha do r. 1448:** Od r. 1410 zasedal na zemském soudě; vedl pak spolu s bratry války proti vévodovi Albrechtovi Rakouskému. Za husitských válek bojoval i s Vilémem trvale na katolické straně. Od Zikmunda obdrželi k rodovým hradům Švihovu, Skále a Rabí do zástavy Nový hrad u Kunratic u Prahy a církevní zboží.³⁴⁴ Oba byli členy plzeňského landfrýdu,³⁴⁵ účastnili se i různých diplomatických jednání, poslali vojsko k Lipanům. Následně podporovali stranu Albrechta II. (při jehož korunovaci Jan asistoval a od něhož snad byl jmenován nejvyšším komorníkem³⁴⁶) a Ladislava. Jan, člen rady plzeňského landfrýdu,³⁴⁷ patřil k rozhodným protagonistům rožmberské strany.³⁴⁸
4. **J. R. a Rožmberk:** Blízcí známí, i když jsou dochované jen 4 listy:³⁴⁹ v nich se Jan fundovaně vyjadřoval k politickým záležitostem, psal Oldřichovi své rady a vyzýval k čínorodosti. Znamé je jeho označení Rožmberka za „sloup království tohoto a úd nejmocnější.“³⁵⁰ Blízké styky můžeme pozorovat už od počátku 20. let; doloženy ubrmanské služby, společně vydávané listiny, častokrát byl Jan rukojmím za Oldřicha v různých smlouvách. Bratři Švihovští měli u Rožmberků uloženou svoji listinu od císaře Zikmunda.³⁵¹ Jan jel s Oldřichem na cestu do Vídně v září 1448, během které poděbradští dobyli Prahu.
5. **J. R. a členové:** Člen plzeňského landfrýdu spolu s dalšími *západočeskými jednotníky*. Od r. 1409 měl za manželku Annu z Hradce, tetu (z druhého kolene) jednotníka *Oldřicha z Hradce*; páni z Hradce jako držitelé Velhartic byli sousedé Rabí a Jan se přátelil s Menhartem. Ačkoli se Jan 1429 jako rukojmí za Rožmberka zapletl do sporu s otcem bratrů z Lobkovic Mikulášem st., provdal dceru Annu za Jana z Lobkovic a bratr Vilém si vzal švagrovou Mikuláše ml. z Lobkovic Škonku ze Žirotiny.³⁵² Ke vztahu Švihovských z Rýzmberka k Plzni viz u Plzně. *Václav z Michalovic* byl Janův vzdálenější příbuzný,³⁵³

³⁴³ V období strakonické jednoty tak existovali tři Vilémové z Rýzmberka: Vilém starší, (titulární) mělnický probošt, který se většinou držel mimo světskou politiku, jeho bratr Vilém mladší na Rabí, člen strakonické jednoty, a Vilém (nej)starší na Švihově, strýc obou předchozích a člen poděbradské jednoty.

³⁴⁴ Později si bratři rozdělili majetky tak, že Jan obdržel Rabí, Skálu a Kunratice a Vilém Švihov a Litice.

³⁴⁵ O předním postavení bratrů z Rýzmberka v plzeňském kraji srov. F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 110 (dle RTT II, s. 176).

³⁴⁶ Oboje je ale poněkud sporné: To, že Jan u korunovace nesl jablko, tvrdí jen Bartošek z Drahonice, zatímco jiné prameny ne (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 339-340). O hodnosti nejvyššího komorníka v l. 1438-1439 se zmiňují F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 349, 350, a A. SEDLÁČEK, *Hrady* XI, s. 89, zatímco W. W. TOMEK, *Dějepis* IX, s. 253, uvádí v tomto úřadě pro l. 1437-1455 pouze Aleše ze Šternberka.

³⁴⁷ P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 63; ANM, Muzejní diplomatař, karton 26, datum 20. dubna 1445.

³⁴⁸ Srov. Janovu charakteristiku u R. URBÁNKA, ČD III/1, s. 186. Podle Urbánka se v něm spojovaly „odpor proti utraktivismu a panská výlučnost.“

³⁴⁹ Další listy jsou ale jasně doložené (srov. LL III, s. 173, č. 237, s. 306, č. 436); scházeli se i na důvěrných schůzkách (LL III, s. 238-239, č. 339). Častý byl jejich styk jistě ve 20. a 30. letech, ze kdy se rožmberské korespondence celkově dochovalo méně.

³⁵⁰ LL III, s. 25-26, č. 32.

³⁵¹ LL II, s. 60-61, č. 83, III, s. 173, č. 237.

³⁵² LL I, s. 101-113, č. 150, 154, 166; S. KASÍK a kol., *Lobkowiczové*, s. 60; B. PAPROCKÝ Z GLOGOL, *Diadochos*. O stavu panském, s. 114.

³⁵³ Viz u Václava z Michalovic.

poskytovali si vzájemné svědčení na listinách;³⁵⁴ což je jednou doloženo i s *Kunešem Rozkošem z Dubé*.³⁵⁵ Ubrmanské služby ve stádiu záměru s *Budějovicemi* a s (*Hynkem?*) *Krušinou ze Švamberka*.³⁵⁶ Bratr Půta byl poručníkem nad Janem ze Švamberka.³⁵⁷

- 6. J. R. a poděbradští:** Do poděbradské jednoty vstoupil z neznámých důvodů bratr *Vilém Švihovský*.³⁵⁸ Tradičně měli páni z Rýzmberka těsné vztahy s *Klatovy* (Jan byl dokonce titulárním rychtářem města), od husitských válek rozchod.³⁵⁹ R. 1449 měl Jan spor s *Alešem ze Šternberka*,³⁶⁰ o rok dříve snad i s *Vodňanskými*.³⁶¹ Po dobytí Prahy mu *Pražané* odňali některé statky v okolí hlavního města.³⁶² *Jan Zajimač z Kunštátu* se na něho r. 1444 obrátil se žádostí o ubrmanství;³⁶³ prostředkoval i mezi *Přibíkem z Klenového* a pány z Hradce.³⁶⁴
- 7. Důvody vstupu:** Důležitý člen rožmberské strany s dlouhodobými přátelskými vazbami na ostatní klíčové představitele strany.
- 8. V jednotě:** Zakládající člen jednoty. Jediným (ale důležitým) jeho známým projevem v jednotě je list z dubna 1449: vystoupil s výhradami proti hradecké smlouvě a proti složení ubrmanů, měl prý být určen i jeden nejvyšší ubrman; dále navrhoval jména možných nových adeptů na členství v jednotě.³⁶⁵ Jinak v pokročilém věku aktivně nevystupoval, např. na hradeckém sjezdu osobně nebyl. Zemřel 14. dubna 1450.
- 9. Další dráha:** –

Vilém mladší Švihovský z Rýzmberka na Rábí³⁶⁶

³⁵⁴ J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 162; RTT II, s. 162; B. PAPROCKÝ Z GLOGOL, *Diadochos*. O stawu panském, s. 113. K jejich stykům srov. i LL III, s. 306, č. 436.

³⁵⁵ ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 16. května 1447.

³⁵⁶ LL II, s. 334-335, č. 378; LL III, s. 315, č. 450.

³⁵⁷ Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006, s. 45.

³⁵⁸ Mohlo jít o skutečnou roztržku mezi bratry, ale pravděpodobněji o projev pouhého taktizování, rodovou politiku „dvou železek v ohni“. Oba bratři byli ještě v říjnu 1448 glejtováni jako příslušníci širší rožmberské strany (SOA Třeboň, Historica, sign. 1067, inv. č. 1439, <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J106&id=112445>; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 338, pozn. 2; v originále „Vilém z Rýzmberka a z Švihova,“ tzn., že nejde o Janova syna Viléma Rábského). Bratři tehdy pořád působili bok po boku, Jan svědčil na Vilémově (Švihovského) listině, i když zněla pro pozdějšího poděbradského jednotníka Fridricha z Donína (AČ VII, s. 644-645, č. 65). Pouze A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 14, se zmiňuje s odkazem na Paprockého o jakýchsi sporech o majetek mezi nimi, ale B. PAPROCKÝ (*Diadochos*. O stawu panském, s. 113) o něčem takovém výslovně nehovoří. Jako náznak sporu by snad bylo možné vykládat i zprávu v LL III, s. 173, č. 273, ale ani to není průkazné. Janův syn Vilém mladší (Rábský) se už r. 1451 vyskytoval spolu s purkrabím strýcova hradu Švihova (AČ III, s. 549, č. 580) a nakonec se stal poručníkem syna strýce Viléma. Vilém (Švihovský) ani neměl spory s jinými strakonickými jednotníky, patřil – při svém pokročilém věku a slabém zdraví – k výrazně umírněným členům poděbradské jednoty (srov. AČ XIV, s. 53-54, č. 1593). Snad i pomohl sjednávat vildštejnskou smlouvu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 447, pozn. 1). To vše napovídá spíše tomu, že v osobní rovině k žádné roztržce mezi Vilémem Švihovským a rábskými příbuznými, potažmo jinými členy strakonické jednoty nedošlo.

³⁵⁹ Eduard MAUR, *Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru - vojenští velitelé táborů před založením Tábora*, in: TA 10, 2000-2001, s. 25-71, zde s. 57-58.

³⁶⁰ LL IV, s. 46-47, č. 54.

³⁶¹ LL III, s. 306, č. 436.

³⁶² AČ II, s. 290-291, č. 48.

³⁶³ LL II, s. 359, č. 412.

³⁶⁴ LL II, s. 370-371, č. 427.

³⁶⁵ LL IV, s. 46-47, č. 54.

³⁶⁶ Literaturu viz u Jana z Rýzmberka. Kromě toho existuje k Vilémově osobnosti specifický pramen: Vilém je jednou z postav známého Rabštejnova *Dialogu*, kde vystupuje v roli tolerantního katolíka, stavícího věrnost králi nad boj za víru (Bohumil RYBA (ed.), *Jana z Rabštejna Dialogus*, Praha 1946).

1. *před 1416, †1479/1480. Syn Jana z Rýzemberka a Anny z Hradce. Bratři Vilém starší, Břeněk a Půta († asi v mládí). Manželka a děti neznámy.
2. **Rod:** Viz u Jana z Rýzemberka.
3. **Dráha do r. 1448:** –
4. **V. R. a Rožmberk:** Na rozdíl od otce Jana není dochována žádná jeho korespondence s Oldřichem z Rožmberka. Avšak velmi blízký vztah ho pojil s Oldřichovým synem Jindřichem³⁶⁷ a celkem i s Janem z Rožmberka (Jan jej podle jedné ze svých závětí ustanovil poručníkem dětí;³⁶⁸ později své rozhodnutí změnil snad kvůli roztržce v době zelenohorské jednoty).
5. **V. R. a členové:** Byl švagrem *Jana z Lobkovic*, r. 1464 prostředkoval mezi ním a Janem z Rožmberka.³⁶⁹ V 50. letech přesvědčoval *Budějovické* k poslušnosti Jindřichovi z Rožmberka a v 70. letech působil při řešení jistého jejich sporu;³⁷⁰ urovnával i spor *Plzeňských*.³⁷¹ Bratr Vilém starší byl r. 1450 v přátelském styku s Mikulášem z Lobkovic a hlavně s *Václavem z Michalovic*, jehož oslovoval „bratře“.³⁷² Srov. též příslušný bod výše u Jana a níže u Děpolta z Rýzemberka.
6. **V. R. a poděbradští:** V rámci poděbradské jednoty proti němu válčil *Aleš Holický ze Šternberka*.³⁷³ Po r. 1452 Vilém sám vstoupil do okruhu Jiřího příznivců. V 60. letech z pověření krále urovnával spor *Vodňanských* s Rožmberky.³⁷⁴ R. 1475 oslovoval *Zdeňka ze Šternberka* „švagře“.³⁷⁵
7. **Důvody vstupu:** Ve strakonické jednotě nahradil svého zemřelého otce. Přestože zřejmě nevyznával jeho rozhodnější katolickou politiku, nebyl to ještě tak silný důvod, aby se od jednoty odvrátil.
8. **V jednotě:** Na rozdíl od otce byl umírněným členem jednoty. V lednu 1450 byl nakloněn kompromisnímu návrhu na smír mezi strakonickou a poděbradskou jednotou.³⁷⁶ Účastnil se květnové války s poděbradskými,³⁷⁷ během níž mu Aleš ze Šternberka dobyl Kunratice; po kateřinském sněmu mu zboží snad alespoň zčásti bylo vráceno. Na vildštejnském sjezdu zvolen ubrmanem za strakonické a s dalšími ubrmany vypovídal na pelhřimovském sjezdu a kateřinském sněmu. Jednotu podporovali i bratři Vilém starší a Břeněk.³⁷⁸
9. **Další dráha:** Nepřítomen na svatojiřském sněmu, s Jiřím se smířil až na podzim 1452 po Rožmbercích, zato trvale. Byl na svatohavelském sněmu 1452. Od r. 1454 zasedal na zemském soudu.³⁷⁹ Ačkoli zůstal katolíkem, v době Jiříkova kralování vytrval jako věrný straník krále. Drobnější majetkové zisky (např. městečko Volyně); 1468-1479 byl

³⁶⁷ V 50. letech dokonce dovolil Rožmberkovi si vyrýt a libovolně používat jeho pečeť (M. KOLÁŘ, *Rod*, s. 14).

³⁶⁸ A. KUBÍKOVÁ, *Summovní výtah*, komentář, s. 144.

³⁶⁹ AČ III, s. 573, č. 764.

³⁷⁰ AČ IV, s. 78, 86.

³⁷¹ AČ IV, s. 130, č. 21.

³⁷² SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>; opis v ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 27. srpna 1450. Zřejmě šlo o odraz skutečného příbuzenského vztahu, i když vzdálenějšího (viz u Václava z Michalovic).

³⁷³ AČ II, s. 285-286; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435.

³⁷⁴ AČ V, s. 290, č. 32.

³⁷⁵ AČ IV, s. 78, č. 21 (Vilém je ale pisatelem listu spolu se dvěma dalšími šlechtici, a není proto jasné, za jakého z nich je tato část oslovení míněna).

³⁷⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 407; SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=en&menu=3&doctree=1J121&id=112619>).

³⁷⁷ FRA XLII, s. 69, č. 42.

³⁷⁸ K Vilémovi staršímu SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>). Opověď, která z poděbradské jednoty přišla Břeňkovi („Mřeňkovi“), v SOA Třeboň, Historica, sign. 1414, inv. č. 1844 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J141&id=112849>).

³⁷⁹ RTT II, s. 245; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 791.

nejvyšším komorníkem, často prostředkoval při urovnávání různých sporů. Dalšími funkcemi byl pověřován od krále Vladislava, dostával milosti.

Děpolt Dolanský z Rýzmberka³⁸⁰

1. *před 1418, †1474. Syn Děpolta st. nebo Půty Dolanského z Rýzmberka. Bratr Karel (žil ještě 1459). Manželka Kateřina Sokolová z Lamberka, synové Vilém a Půta, dcery.
2. **Rod:** Pravděpodobně příslušel do vedlejší dolanské větve pánů z Rýzmberka,³⁸¹ která se oddělila neznámo kdy.³⁸² Předpokládaný děd Půta stál při králi Václavovi; za revoluce byl strýc Břeněk husita, ostatní příbuzní snad všichni katolíci.³⁸³
3. **Dráha do r. 1448:** Byl straníkem Zikmunda: r. 1433 pomáhal bránit Plzeň; ztotožnit s ním asi lze i „Děpolta ze Švihova“, který se r. 1434 vyskytoval na dvoře v Prešpurku a stýkal se se švihovskou větví.³⁸⁴ Stal se jedním z nejbližších straníků Menharta z Hradce, pod kterým byl 1445-1448 purkrabím Pražského hradu i místopurkrabím na Karlštejně.³⁸⁵
4. **D. R. a Rožmberk:** Přiváděly je k sobě Oldřichovy přátelské styky s Děpoltovými příbuznými Švihovskými z Rýzmberka³⁸⁶ či řešení různých sporů v jižních Čechách (včetně ubrmanství a přímluv), kde Děpolt měl některé majetky. Z korespondence se dochoval jen jeden list v záležitosti usmířování bratrů z Lobkovic.
5. **D. R. a členové:** Jako purkrabí Pražského hradu do r. 1448 asistoval Menhartovi z Hradce, který si jej do funkce sám vybral,³⁸⁷ a s pány z Hradce zůstal nadále v těsném kontaktu; r. 1448 zprostředkoval Oldřichovu úmluvu s *Bedřichem ze Strážnice* a r. 1450 naopak prostředkoval v jejich sporu.³⁸⁸ *Arnošt z Leskovce* mu jako poručník pánů z Hradce prodal

³⁸⁰ Literatura: Nejnověji o něm podrobně I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 118-129; dále M. KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských*; OSN XXIV, s. 880-884; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 14, X, s. 151, 283; E. MAUR, *Chval z Machovic*, *Břeněk z Dolan a Jan Valkůn z Adlaru*. – Otázka Děpoltova původu není v literatuře uspokojivě vyřešena. Děpolt je řazen buď ke švihovské, nebo k vedlejší dolanské větvi pánů z Rýzmberka, případně se uvažuje i o tom, že ve veřejném životě působilo více osob toho jména. Důležité je, že Děpolt, který se pohyboval kolem strakonické jednoty a předtím purkraboval v Praze, se psal z Dolan (např. AČ IV, s. 14-15, č. 23), což jej s pravděpodobností, byť nikoli s jistotou umožňuje přiřadit k dolanské větvi. S ním byl asi totožný Děpolt, který koupil od pánů z Hradce Velhartice a vstoupil do zelenohorské jednoty. Sporné tak zůstávají především některé akty ze 30. a 40. let, kde by šlo uvažovat o více Děpoltech.

³⁸¹ Pokud Děpolt opravdu pocházel z dolanské větve, znamená to, že jeho předkové dokonce poklesli do vladyckého či snad dokonce panošského stavu (E. MAUR, *Chval z Machovic*, s. 55). Zdá se ale, že v Děpoltově generaci se opět začal více akcentovat starobylý urozený původ: užívaný predikát „z Dolan“ byl nahrazen vznosnějším „z Rýzmberka“ (tamtéž, s. 54-55), v úředních pramenech je Děpolt zván asi vždy „nobilis“ či „urozený pán“ (např. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica*... VIII-X. Ed. Josef EMLER, Pragae 1889, s. 239; LL I, s. 237, č. 343; AČ IV, s. 14-15, č. 23). Fakticky se ale – přes nesporný společenský vzestup oproti generaci otce a děda – Děpolt pohyboval snad kdesi na rozhraní vyšší a nižší šlechty. Napovídat by tomu mohla povaha zastávaných úřadů (srov. soupis purkrabích Pražského hradu u W. W. TOMKA, *Dějepis* IX, s. 256) i oslovení: Rožmberk Děpolta oslovil „pane Děpolte milý“, nikoli urozený (LL III, s. 207, č. 287). V seznamech a glejtech byl psán buď mezi pány (vedle strýců Švihovských), nebo opravdu „na rozmezí“ mezi vyššími oběma stavy (před ním páni, za ním vladýkové).

³⁸² Tradičně se předpokládalo oddělení Dolanských už ve 13. století, nově E. MAUR, *Chval z Machovic*, s. 55-56, tuší bližší příbuzenský vztah se současníky ze švihovské větve.

³⁸³ O Půtovi E. MAUR, *Chval z Machovic*, s. 52; domněnka, že Břeněk byl jediným husitou v rodě, tamtéž, s. 62.

³⁸⁴ AČ I, s. 417-418, č. 39; srov. M. KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských*, s. 12.

³⁸⁵ Jako karlstýnského místopurkrabího jej uvádí J. PELIKÁN v poznámce v LL IV, s. 108, pozn. 1.

³⁸⁶ Srov. LL II, s. 399, č. 462, III, s. 173, č. 237.

³⁸⁷ SLČ, s. 129.

³⁸⁸ K roli prostředníka mezi Hradeckým a Bedřichem ze Strážnice LL IV, s. 305-307, č. 436; srov. také Děpoltův list Bedřichovi v SOA Třeboň, Historica, sign. 1054, inv. č. 1392 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J105&id=112398>).

Velhartice a Horažďovice.³⁸⁹ Blízký styk měl i s příbuznými Švihovskými z Rýzmburka.³⁹⁰ Byl věřitelem *Plzeňských*,³⁹¹ jimž pomáhal proti husitům r. 1433. Svědčení na listinách ho uvádí i do spojitosti s *Hynkem Krušinou ze Švamberka a Jindřichem z Kolovrat*.³⁹² R. 1445 prostředkoval mezi bratry z *Lobkovic*, což mu Jan z Lobkovic oplácel přímlovami za jeho zajaté lidi,³⁹³ za Děpoltu z Lobkovic se později provdala dcera Anna. Ve 30. letech měl spor s *Českobudějovickými* a ještě ve stáří se znovu zapojil do jakési pře v tomto městě.³⁹⁴ Spolupráce při ubrmanských činnostech ho sváděla spolu s *Janem z Lažan a Václavem z Michalovic*.³⁹⁵ Na Karlštejně s ním r. 1450 pobýval *Kuneš Rozkoš z Dubé*.³⁹⁶

6. D. R. a poděbradští: Stejně jako dva předchozí členové měl v poděbradské jednotě svého (přinejmenším bývalého) přítele a příbuzného *Viléma staršího z Rýzmburka*. R. 1444 zprostředkoval styk mezi *Přibíkem z Klenového* a pány z Hradce.³⁹⁷ R. 1448 byl rukojmím za *Viléma ze Šumburka*.³⁹⁸ Údajně nabyl hrad Vildštejn od *Svojsze ze Zahrádky* a potom ho snad postoupil *Fridrichovi z Donína*.³⁹⁹ V 50. a 60. letech měl naopak s manželkou Kateřinou spory s *Venčem z Donína*, *Purkartem Kamarétem ze Žirovnice* a s *Janem ml. Děčinským z Vartenberka*, tedy s bývalými členy poděbradské jednoty nebo příbuznými členy.⁴⁰⁰ Prodal vsi *Janovi mladšímu Čabelickému ze Soutic*.⁴⁰¹

7. Důvody vstupu: Vazba na pány z Hradce.

8. V jednotě: Zatímco z purkrabství Pražského hradu byl r. 1448 s Menhartem sesazen, ve funkci karlštejnského místopurkrabí zůstal i pod Oldřichem z Hradce.⁴⁰² Do jednoty patřil asi jen z tohoto titulu, na seznamech členů není jmenován, i když se od počátku účastnil různých důvěrných schůzek s Rožmberkem či Hradeckým. Uveden mezi členy je poprvé v době jihlavského sněmu jako jeden z adresátů listu pro strakonickou jednotu,⁴⁰³ oficiálněji teprve na vildštejnské smlouvě a přiznávacím listu k ní. Oldřichovi z Hradce pomáhal už na podzim 1448, uveden i na glejtu pro širší rožmberskou stranu z října t. r. Zůstával na Karlštejně, bránil jej a posílal odtud Hradeckému zprávy o své situaci.⁴⁰⁴

9. Další dráha: V zastoupení se účastnil kateřinského sněmu (v glejtu k němu je opět uveden mezi jednotníky)⁴⁰⁵; svatojiřského nikoli. Podrobnosti o jeho smíření se s Jiřím nevíme. V 50. letech se věnoval spíše svým soukromým záležitostem: velmi zbohatl (koupil Velhartice a Horažďovice, vyženil severočeské hrady Falkenburk a Vartenberk),⁴⁰⁶ zatažen do několika majetkových sporů. R. 1461 zřejmě patřil k protikrálovské opozici, bránil se vyplacení zástav,⁴⁰⁷ r. 1465 člen zelenohorské jednoty.

³⁸⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* XI, s. 208 (poručníkem Hradeckých byl tehdy Leskovec).

³⁹⁰ LL II, s. 370-371, č. 427; AČ III, s. 535, č. 490, VII, s. 661, č. 86; P. ČORNEJ, *Lipanská křížovka*, s. 90.

³⁹¹ AČ IX, s. 264, č. 21.

³⁹² ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 21. října 1442; karton 27, datum 13. listopadu 1447.

³⁹³ AČ IV, s. 400-401, č. 6; LL IV, s. 200, 223.

³⁹⁴ LL I, s. 230-231, č. 343; AČ IV, s. 66-74, č. 4, 5, 6, 18.

³⁹⁵ Srov. LL III, s. 330-332.

³⁹⁶ Viz výše u Kuneše Rozkoše z Dubé.

³⁹⁷ LL II, s. 370-371, č. 427.

³⁹⁸ B. PAPROCKÝ Z GLOGOL, *Diadochos*. O stawu panském, s. 113.

³⁹⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 215. Donínský kupoval od Rýzmburků i jiné zboží (AČ VII, s. 644-645, č. 65).

⁴⁰⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 151, 283; RTT I, s. 126, 127.

⁴⁰¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* VII, s. 267.

⁴⁰² Srov. poznámku v LL IV, s. 108, pozn. 1.

⁴⁰³ LL IV, s. 95-96, č. 117, 118.

⁴⁰⁴ Jeho listy v AČ IV, s. 28-29, č. 49, a LL IV, s. 108, pozn. 1.

⁴⁰⁵ LL IV, s. 299-300, č. 424.

⁴⁰⁶ Předtím měl ve 30. a 40. letech snad podíl na Švihově a potom jistě na Liticích; sám zřejmě epizodicky držel Vildštejn u Blovic a získal zápisy na církevní vesnice (u Týna n. Vlt.: AČ IX, s. 264, č. 21). Korespondence se zmiňuje i o jakýchsi jeho vlastních hradech, nám neznámých (k r. 1450 AČ IV, s. 32, č. 56).

⁴⁰⁷ R. URBÁNEK, ČD III/4, s. 468-469.

Jindřich (Henrich) Sobětický ze Sobětic na Týně nad Vltavou⁴⁰⁸

1. † po 1468. Zřejmě syn Jan(k)a ze Sobětic; matka Anna, podruhé provdaná za Zbyňka z Kocova.⁴⁰⁹ Bratři Jan mladší, Racek, Václav a Aleš. Manželka a potomci neznámi.
2. **Rod:** Drobný vladycký rod, původem z Klatovska. Doložené kořeny sahají do poloviny 14. stol. Jan ze Sobětic byl podkomořím pražského arcibiskupa, od kterého dostal r. 1415 do zástavy Týn nad Vltavou, avšak v husitských válkách se postavil na kališnickou stranu.
3. **Dráha do r. 1448:** V roce 1432 se bratři ze Sobětic podvolili Zikmundovi; na císařův příkaz pak Oldřich z Rožmberka navrátil Sobětickým Týn nad Vltavou, který jim předtím zabral. Otec Jan starší přešel na Zikmundovu stranu až o něco později, kdy pravděpodobně byl jedním ze zrádců táboritů při obléhání Plzně, za což byl od táborů popraven.⁴¹⁰ Jindřich asi ve 40. letech vstoupil do rožmberských služeb.⁴¹¹
4. **J. S. a Rožmberk:** R. 1433 měl Oldřich se Sobětickými spor o týnské panství, do kterého musel zasahovat i císař Zikmund.⁴¹² R. 1439 už vystupoval Aleš ze Sobětic při příměří mezi Oldřichem a Tábořskými na rožmberské straně. R. 1444 ale byly mezi Rožmberkem a bratry ze Sobětic opět jisté spory a dochovaná intenzivní přátelská korespondence začíná až rokem 1447. Celkem 15 dochovaných listů, z toho asi jen 1⁴¹³ z období strakonické jednoty. V listech se domlouvali na postupu proti nepřítelům, zejména táboritům, na urovnávání různých drobných sporů (Sobětický nevycházel s některými jinými rožmberskými služebníky); Oldřich udílel Jindřichovi rady, Jindřich posílal důležité informace, nejen o táboritech, ale i o situaci na královském dvoře či v západních Čechách,⁴¹⁴ kde Sobětičtí krátce vlastnili hrad Třebel. Oldřich, ač nepřiliš ochotně, hodlal prostředkovat v jeho sporu s Budějovickými; Jindřich byl rukojmí za Oldřicha v jeho příměří se Zmrzlíkem. Při Oldřichově nepřítomnosti měl hned starost, na koho se má obracet o rady.⁴¹⁵ Vzájemné posílání dárků.⁴¹⁶ Pokračoval ve službě Oldřichovým synům; r. 1460 byl jedním z rozhodčích ve sporu Jana z Rožmberka s otcem.⁴¹⁷
5. **J. S. a členové:** Přátelské vztahy a spolupráce s *Jan Bechyní z Lažan*; pouze snad r. 1450 měl Jan Bechyně spor s Týnskými.⁴¹⁸ V době jednoty nevycházela s Jindřichovým služebníkem také *Plzeň*.⁴¹⁹ Několikrát měl Jindřich rozepře s *Budějovickými* (1448, 1455, 1458);⁴²⁰ jednou ale s bratry rozsuzoval spor Bechyňky s Budějovicemi.⁴²¹ V 50. letech se

⁴⁰⁸ Literatura: OSN XXIII, s. 563-564; A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 266-267. O Sobětických ve 30. letech též J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 127-128.

⁴⁰⁹ O Anně AČ III, s. 530, č. 448. Zatímco Kocovský byl už r. 1444 mrtev, Jindřichova matka žila ještě v době strakonické jednoty (LL IV, s. 276-277, č. 386).

⁴¹⁰ Např. František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I. díl, 2. svazek, České Budějovice 1990, s. 452, pozn. 180; J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 127-128.

⁴¹¹ Jmenován jako služebník např. v LL III, s. 308, č. 438.

⁴¹² LL I, s. 154-155, č. 228.

⁴¹³ Jindřich ze Sobětic většinou nedatoval listy podle let, a proto je někdy časové zařazení nejisté.

⁴¹⁴ LL III, s. 318-319, č. 455, s. 323, č. 461.

⁴¹⁵ LL III, s. 272, č. 385.

⁴¹⁶ LL IV, s. 276-277, č. 386.

⁴¹⁷ SOA Třeboň, Cizí rody, č. 199 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/199/charter#anchor>).

⁴¹⁸ Doklady viz u Jana z Lažan.

⁴¹⁹ LL IV, s. 93, č. 115.

⁴²⁰ LL III, s. 307-308, č. 437, 438; AČ XXI, s. 193, č. 18, VII, s. 224-225, č. 30-32.

⁴²¹ LL III, s. 331.

Sobětičtí stýkali s příslušníky vedlejších větví *Švamberků* – jako přátelé i jako protivníci v soudním sporu o hrad Třebel.⁴²²

6. J. S. a poděbradští: –

7. Důvody vstupu: Služební poměr k Rožmberkům.

8. V jednotě: Ke strakonické jednotě patřil zřejmě jen z titulu rožmberského služebníka; jmenován je na strakonické straně poprvé až ve vildštejnské smlouvě. Už ve válce v květnu 1450 byl se strakonickými v poli.⁴²³ Jeho Týn byl pojat do vildštejnské smlouvy, při které byl Jindřich jedním z jistců. Sobětičtí pak měli být s Janem Bechyní terčem jakýchsi pomluv.⁴²⁴ V srpnu 1450 poukázal na škody, které někteří ze strakonických utrpěli při válce v Sasku ve službách kurfiřta Fridricha.⁴²⁵ Byl glejtován na rožmberské straně k benešovskému sněmu r. 1451. R. 1452 s Rožmberky opověděl císaři.⁴²⁶

9. Další dráha: Zůstal v rožmberských službách, objevil se tak i v zelenohorské jednotě.⁴²⁷

Bedřich ze Strážnice na Kolíně⁴²⁸

1. *kolem 1390, †1459. Otec neznámý. Bratr Šimon. Dvě manželky, druhá byla Alžběta, polská šlechtična. Syn Jan, 3 dcery.

2. **Rod:** Drobný jihomoravský vladýcký rod.

3. **Dráha do r. 1448:** Asi byl r. 1417 vysvěcen pod záštitou Čenka z Vartenberka na utrakvistického kněze. Na začátku 20. let stál v čele moravské obdoby Tábora, Nedakonic, po odchodu odtud se přidal k orebitům a nakonec k táboritům; 1426 hejtmanem v Břeclavi, 1428-1434 ve slezském Němčí (Niemcza). Po bitvě u Lipan, z níž ujel už před začátkem, stál v l. 1435-1439 v čele Tábora a měl hlavní podíl na mírové smlouvě mezi Tábořem a Zikmundem z listopadu 1436.⁴²⁹ Dostal do zástavy i s okolními vesnicemi Kolín, na němž se usadil už o rok dříve jako tábořský hejtman. S císařem se brzy rozešel a začal podporovat polskou kandidaturu. Ve 40. letech, ačkoli nezpřetrhal svazky s tábořskou stranou, byl členem rady kouřimského landfrýdu. Jeho postavení však nebylo příliš pevné a dostával se do sporů s některými dalšími členy východočeských landfrýdů.

4. **B. S. a Rožmberk:** R. 1436 sjednal Oldřich s Bedřichem v Třeboni úmluvu o poddání se Tábořa císaři Zikmundovi.⁴³⁰ Jinak v té době přicházeli do styku jen při jednáních Rožmberka s Tábořem jako představitelé dvou stran. 1443-1444 byl Bedřich jedním z ubrmanů mezi Oldřichem a tábořskou stranou, přitom sám tehdy měl s Oldřichem blíže neznámý

⁴²² SOA Třeboň, Cizí rody, č. 170 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/170/charter#anchor>); A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIII, s. 131.

⁴²³ FRA XLII, s. 69, č. 42.

⁴²⁴ SOA Třeboň, Historica, sign. 1465, inv. č. 1917 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112922>).

⁴²⁵ LL IV, s. 276-277, č. 386.

⁴²⁶ LL IV, s. 352, č. 488.

⁴²⁷ Srov. např. AČ VII, s. 359-360, č. 287.

⁴²⁸ Literatura: Starší literatura viděla v Bedřichovi hlavně sobeckého oportunistu, neustále měnícího strany (zejm. František M. BARTOŠ, *Dva dokumenty k dějinám bratrstva tábořského*, in: JSH 1, 1928, s. 52-55). Jeho osobnost rehabilitoval, i když asi zašel do přílišné idealizace, Amedeo MOLNÁR, *Tábořský kněz a hejtman: Bedřich ze Strážnice*, in: týž, *Na rozhraní věků. Cesty reformace*, Praha 1985, s. 25-112. Dále OSN III, s. 586-587; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 117-118; Adolf Ludvík KREJČÍK, *Konec tábořského hejtmána kněze Bedřicha ze Strážnice*, in: *Časopis Matice moravské* 40, 1916, s. 119-121.

⁴²⁹ Smlouva z roku 1436 bývá i dnes někdy hodnocena jako zrada na části táboritů, která zůstala v odboji (tak F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I/2, s. 497, i V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 19). Naopak A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 54, oceňuje Bedřichovo „úsilí vysmlouvat pro tábory existenční prostor.“

⁴³⁰ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 50-52.

spor.⁴³¹ O rozepřích Bedřicha s jeho poděbradskými spolulandfrýdníky i s některými z Tábořských psal Oldřich škodolibě jako o sporech „satanů“.⁴³² Až společné členství v jednotě otupilo vzájemné osobní antipatie. Z 9 dochovaných listů jsou jen 2 (z let 1449 a 1450), kde Bedřich vystupuje samostatně, není pisatelem nebo příjemcem vedle jiných osob (např. Táborští či Oldřich z Hradce): tyto dva listy se týkají organizačních záležitostí kolem strakonické jednoty, přímlov za jiné členy a Oldřich též Bedřichovi posílal jakési knížky o církevním právu. O další korespondenci svědčí zmínky v jiných listech.⁴³³

- 5. B. S. a členové:** S *Janem Koldou ze Žampachu* se od dob působení mezi tábority stali dlouholetými přáteli a spojenci (společná účast např. na přepadení Litovle 1437, zřejmě i na pokusu o dobytí Prahy 1440;⁴³⁴ oslovování „příteli zvlášť(n)ě milý“⁴³⁵), spolupracovali i ve strakonické jednotě. Také *Kryštof Šof* spolupracoval už při pokusu o Prahu r. 1440. Strakonickou jednotu upozorňoval Bedřich na nebezpečí hroící *Janu Blankštejnovi z Vartenberka* a *Vaňkovi z Pecky*.⁴³⁶ Zřejmě všechny výše jmenované kromě Blankštejna získal právě Bedřich pro strakonickou jednotu. Už Menhart z Hradce mu v l. 1435-1436 zprostředkoval kontakt s císařem.⁴³⁷ Na podzim 1448 uzavřel Bedřich spojenectví s *Oldřichem z Hradce*, doprovázené i velkým sblížením v osobní rovině;⁴³⁸ během členství ve strakonické jednotě spolu blízce spolupracovali, ale r. 1450 se pohádali kvůli zastavenému zlatému kříži.⁴³⁹ *Arnošt z Leskovce* se i po svém odchodu od táboritů za Bedřicha přimlouval r. 1436 před basilejskými legáty i později v jeho soukromých sporech,⁴⁴⁰ r. 1451 si jej Bedřich sám vyžádal jako rozhodčího ve sporu s Oldřichem z Hradce.⁴⁴¹ Snad už před rokem 1448 si přál v jistém sporu ubrmanství *Děpolta z Rýzemberka*;⁴⁴² ten pak sjednal Bedřichovu úmluvu s Oldřichem z Hradce. *Hanuš z Kolovrat* prostředkoval mezi Rožmberkem a Bedřichovými tábory 1437.⁴⁴³ S Tábořskými rozsuzoval spor *Mikuláše z Lobkovic* s Vodňanskými, ale dle Lobkovicovy stížnosti „velmi stranně“.⁴⁴⁴ Členem kouřimského landfrýdu byl i *Kuneš Rozkoš z Dubé*. Ve strakonické jednotě se Bedřich stýkal i s *Českobudějovickými*.⁴⁴⁵
- 6. B. S. a poděbradští:** S *Jiřím z Poděbrad* měl osobní spor; už r. 1450 mu ale zastavil cenný zlatý kříž. Ve 30. letech rozpory s *Vilémem Kostkou z Postupic*, otcem poděbradského jednotníka Zdeňka, kdy byl Bedřich při ostré hádce raněn mečem.⁴⁴⁶ 1438-1439 působil v *Lounech* v době bojů proti králi Albrechtovi; stýkal se i se *Slánskými*.⁴⁴⁷ Jeho bývalými přáteli-husity byli *Jan Hertvík z Rušinova* či *Jan Pardus z Vratkova*.⁴⁴⁸ *Beneš Mokrovouský* se jako tehdejší stoupenec polské kandidatury účastnil pražského spiknutí r. 1440, nato

⁴³¹ LL II, s. 359, č. 412.

⁴³² LL III, s. 116, č. 163.

⁴³³ O jejich vztahu srov. také A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 76-77.

⁴³⁴ Bedřichova účast v akci proti Praze není zcela jistá, ale většinou se předpokládá.

⁴³⁵ Oslovení v Koldově listu Bedřichovi z března 1449, LL IV, s. 23, pozn. 3.

⁴³⁶ LL IV, s. 102, s. 124.

⁴³⁷ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 48, 51; F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 216.

⁴³⁸ Smlouva, přesněji Oldřichův záškodní list, vydána v AČ IV, s. 14-15, č. 23; o spolupráci a vzájemném sblížení, odrážejícím se i ve způsobu oslovování („kmoře“) R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 335 an., zvl. s. 337.

⁴³⁹ O zástavě kříže a následném sporu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 331, 350, pozn. 2, 452, pozn. 3; prameny v LL IV, s. 305-307, č. 436; AČ IV, s. 32-33, č. 56, 57.

⁴⁴⁰ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 51, 92.

⁴⁴¹ AČ IV, s. 32-33, č. 57.

⁴⁴² A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 102.

⁴⁴³ LL I, s. 216-217, č. 324.

⁴⁴⁴ LL III, s. 145, č. 204.

⁴⁴⁵ LL IV, s. 212, č. 294.

⁴⁴⁶ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 45-47.

⁴⁴⁷ Ke Slánským R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 799, pozn. 3.

⁴⁴⁸ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 75-76, 81.

se s ním dostal Bedřich do záští kvůli držbě zápisů na sionské zboží aj.⁴⁴⁹ 1441-1444 měl záští s *Janem ze Smilkova*, kolegou z rady kouřimského landfrýdu (tehdy byl ale Jan paradoxně rožmberským straníkem); na Bedřichově straně stál další kouřimský landfrýdník *Jan Zajimač z Kunštátu*.⁴⁵⁰ Vážný spor měl poté s *Janem Malovcem z Pacova* a dalšími.⁴⁵¹ Navštěvoval se s *Haškem z Valdštejna*, snad ještě před jeho příklonem k Jiřímu.⁴⁵²

- 7. Důvody vstupu:** Rozpory s poděbradskými příznivci, které kouřimský landfrýd nedokázal urovnat, obavy z úkladů nepřátel, starost o zachování držby Kolína.⁴⁵³ Pragmaticky se proto spojil s protivníky poděbradských, přes někdejší osobní antipatie k Rožmberkovi.
- 8. V jednotě:** Už na podzim 1448 pomáhal Oldřichovi z Hradce ve válce proti Jiřímu z Poděbrad a zajistil mu i pomoc svých přátel; zakládající člen strakonické jednoty. Ke spojení s jednotou se patrně snažil přimět i samotný Tábor,⁴⁵⁴ ten však zvolil neutralitu. Během bojů v březnu 1449 odrazil Kolín útok poděbradských; Bedřich zjišťoval informace o činnosti poděbradských.⁴⁵⁵ Avšak to, že jednota nepomohla Janu Koldovi, v něm asi zanechávalo rozpaky. Už asi tehdy se proslýchalo, „že kněz Bedřich a Kolda tadinkují tajně s panem Jiříkem.“⁴⁵⁶ Z hospodářských důvodů i vzhledem k převaze Jiřího z Poděbrad už Bedřich na jaře 1450 ani neobnovil válku a skoro litoval, že do strakonické jednoty šel.⁴⁵⁷ Jeho vazby k jednotě už v polovině roku 1450 poněkud rozvolnil vzniklý spor Oldřichem z Hradce, během kterého se Bedřich obrátil na Jiřího z Poděbrad a kříž svěřil do zástavy jemu.
- 9. Další dráha:** S Poděbradem vešel v kontakt už r. 1450; sice r. 1451 stál ještě při strakonických⁴⁵⁸ a nebyl na svatojiřském sněmu, ale na rozdíl od Tábora už nevedl proti Jiřímu žádný odboj. R. 1453, ještě před Ladislavovým příchodem do Čech, dostal od krále některá privilegia (např. zvýšení zástavní sumy na Kolín). Kolín nakonec uhájil až do roku 1458, kdy za něj dostal náhradou Potštejn. R. 1459 si nechal od papeže Pia II. legitimizovat potomky z kněžského manželství, normálně neuznávaného katolickou církví.

Kryštof Šof (z Helfenburka) na Valdštejně⁴⁵⁹

- 1. † po 1475.**⁴⁶⁰ Rodiče a sourozenci neznámi; manželka Anežka ze Světic (?); synové Jindřich a Jiří.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 91; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 138.

⁴⁵⁰ LL II, s. 359, č. 412; A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 79, 90.

⁴⁵¹ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 92-93. – Celá řada dalších jmen Bedřichových nepřátel v poděbradské straně je zachycena v Bedřichových odporech proti žalobám (SOA Třeboň, Historica, sign. 1216, inv. č. 1614 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J121&id=112618>; reg. v AČ III, s. 546, č. 539).

⁴⁵² A. SEDLÁČEK, *Hrady* V, s. 257.

⁴⁵³ Tyto důvody uváděl i sám Bedřich ve svém odporu proti žalobě Jana Čabelického ze Soutic tamtéž (snímek 9; cituje A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 96).

⁴⁵⁴ Především list z 27. dubna 1449 (vydán u A. MOLNÁRA, *Na rozhraní*, s. 104-105); srov. také R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 305-308.

⁴⁵⁵ Hlavně LL IV, s. 12, č. 13.

⁴⁵⁶ LL IV, s. 39, č. 44.

⁴⁵⁷ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 107, podle LL IV, s. 307, č. 436.

⁴⁵⁸ LL IV, s. 319, č. 457.

⁴⁵⁹ Z české literatury mi je znám pouze A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 61, 67. O slezských příslušnících rodu Schaffgotschů Arkadiusz KUZIO-PODRUCKI, *Schaffgotschowie. Zmienne losy ślaskiej arystokracji*, Bytom 2007, o hornolužických Schaffgotschích Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güther von XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879, s. 471-474; o Kryštofovi se ani jedna z těchto prací nezmiňuje, nečiní tak kupodivu ani Dušan UHLÍŘ, *Schaffgotschové mezi Slezskem a českými zeměmi*, in: Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis č. 1, 2008, s. 151-161.

2. **Rod:** Pocházel z rozvětveného rodu Schaffgotschů (původně Schafů). Předkové rodu přišli asi ve 13. st. z Frank přes Míšeň do Dolního Slezska a Horní Lužice. Ve Slezsku se jeho členové pohybovali na dvoře hlohovského knížete a v knížectví svídnickém a javorském; od doby Václava IV. často působili ve správním aparátu bezprostředních knížectví.⁴⁶¹
3. **Dráha do r. 1448:** V Čechách se objevuje od konce 30. let v souvislosti s úchvatem Trosek r. 1438/1439 (později držel nedaleký Valdštejn) a loupežnými aktivitami; pořádal výpady i proti Šestiměstí. V červenci 1440 účast na pokusu radikálů o uchvácení Prahy. V září 1448 nejprve vytáhl proti Praze s poděbradskou jednotou, avšak snad již o dva měsíce později už jako spojenec Oldřicha z Hradce válčil proti Jiříkovi.⁴⁶²
4. **K. Š. a Rožmberk:** Korespondence nedochována, během členství v jednotě zřejmě společné schůzky.⁴⁶³
5. **K. Š. a členové:** Spojenec *Jana Koldy ze Žampachu* a *Bedřicha ze Strážnice*, s nimi se účastnil přepadení Prahy r. 1440. Koldovi r. 1449 postoupil k užívání hrad Valdštejn,⁴⁶⁴ o Bedřichovi také níže bod 8; jeho prostřednictvím se i sblížil r. 1448 s *Oldřichem z Hradce*. V 50. letech prý působil jako hejtman na Blankštejně *Jana Blánského z Vartenberka*.⁴⁶⁵
6. **K. Š. a poděbradští:** V boleslavském landfrýdu byl zřejmě neoblíbený pro svoje loupeže, nicméně ještě roku 1448 táhl s landfrýdem proti Praze. Spory o hrady Trosky a Valdštejn s *Otou z Bergova* a *Jindřichem z Valdštejna*. *Beneš z Hustiřan*, tehdy radikální husita, se účastnil přepadení Prahy r. 1440. *Soběslav z Miletínka* možná prodal Valdštejn Šofově manželce.⁴⁶⁶
7. **Důvody vstupu:** Vazba na Koldu a Bedřicha ze Strážnice. Bedřich ze Strážnice se později výslovně chlubil, že právě on získal Šofa pro podporu Oldřicha z Hradce.⁴⁶⁷
8. **V jednotě:** Podle Koldova sdělení přistoupil do jednoty spolu s ním již na jaře 1449,⁴⁶⁸ členství v jednotě potvrzují oba soupisy členů z l. 1449 a 1450. Vojsky spolupracoval s Koldou; podle Jiříkovy stížnosti nerespektoval hradecké příměří z dubna 1449.⁴⁶⁹ Vildštejnská smlouva jej nezmiňovala a ani jinde se v jednotě poté už neobjevoval.
9. **Další dráha:** Neúčastnil se svatojiřského sněmu. Udržel hrad Valdštejn a za Jiříkova kralování požíval panovnickovy přízně (Jiří zapsal Šofům vsi Loukovec a Kundratice).

⁴⁶⁰ Roku 1475 ještě vedl při na komorním soudu. Snad žil ještě r. 1480, kdy ve sporu pokračovali již jeho synové, ale o jejich otci se píše pouze jako o „starém“, nikoli zemřelém (AČ VII, s. 489, 492, 528).

⁴⁶¹ Kryštofa Šofa není možné bezpečně zařadit do genealogie rodu. Z jeho generace ve Slezsku byli nejvýznamnější bratři Gotsche III. (†1446) a Hanuš (†1464/1469), synové strůjce rodového vzestupu Gotscheho II. Drželi majetky ve svídnicko-javorském knížectví v podhůří Jizerských hor a Krkonoš (Greiffenstein/Gryf, Kynast/Chojník aj.). Hanuš zastával úřady kancléře a dvorského sudího tohoto knížectví a od roku 1457 byl údajně jeho hejtmanem, což musel být pouze formální titul nebo omyl, neboť hejtmanství tehdy příslušelo Rožmberkům. Jistý Jindřich (Heinze) Schaff (†1485) byl osedlý v Kladsku a Frankenštejnsku. V Horní Lužici se na zbožích okolo Niesky objevují Jindřich a Petr (snad vnuci téhož Gotscheho II.) a celá řada dalších nezařaditelných příslušníků rodu. – Nepodařilo se mi také zjistit, k jaké lokalitě se vztahuje přídomek „z Helfenburka“, který se u Kryštofa objevuje (např. AČ VII, s. 463, 489, 492).

⁴⁶² Objasnit tento rozpor by snad mohla poznámka Jana z Rabštejna, že se mnozí účastnili Jiříkova tažení na Prahu „proti lidské vůli“, jen na nátlak svých krajských hejtmanů (LL III, s. 347, č. 491; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 286).

⁴⁶³ Srov. Rožmberkův list o ochotě přijmout u sebe Koldu, Šofa a Vaňka z Pechy v LL IV, s. 64, č. 77.

⁴⁶⁴ AČ IV, s. 21, č. 37.

⁴⁶⁵ F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 38.

⁴⁶⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 61 (že Anežka mohla být Šofovou manželkou, je pouze Sedláčkova úvaha).

⁴⁶⁷ LL IV, s. 306, č. 436.

⁴⁶⁸ AČ IV, s. 21, č. 37.

⁴⁶⁹ AČ V, s. 273, č. 7. Jednota potom uvažovala i o jeho vyškrtnutí ze seznamu spojenců (LL IV, s. 25-26, č. 44).

Aleš (Albrecht IV.) ze Šumberka na Perštejně⁴⁷⁰

1. † 1450. Syn Aleše (III.) ze Šumberka. Manželka mně neznámá, měl syna Fridricha a jednoho syna, který se věnoval duchovní dráze.
2. **Rod:** Německý rod, původem z Plíseňska, jméno podle hradu Schönburg u Naumburgu. Aleš pocházel z jedné ze dvou českých větví rodu, která seděla na Perštejně u Klášterce n. O. V Čechách se Šumberkové objevili za vlády Václava I., stali se leníky českých králů, měli dobré vztahy s prvními Lucemburky. Aleš st. byl přísedícím zemského soudu, po jeho smrti se jeho bratr Arnošt, tj. strýc Aleše ml., se dostal do konfliktu s Václavem IV.
3. **Dráha do r. 1448:** Za husitských válek stál na katolické straně; v saské „bratrské válce“ byl straníkem kurfiřta Fridricha. Špatné vztahy s bratrancem Vilémem, synem Arnošta.⁴⁷¹ R. 1431 rozděleno rodové perštejnské panství;⁴⁷² hrad zůstal Alešovi, Vilém si na své části panství postavil Nový Šumberk. Zapojoval se do různých regionálních záští.
4. **A. Š. a Rožmberk:** Před r. 1449 informoval Oldřicha o pánech ze Šumberka především Jakoubek z Vřesovic, poté Mikuláš z Lobkovic. 1446 Oldřich vypověděl jako ubrman v tehdejší Alešově sporu s Mikulášem z Lobkovic⁴⁷³ a přimluvil se za nejmenovaného Alešova syna u pražské kapituly, aby byl přijat za jejího probošta.⁴⁷⁴ Ze vzájemné korespondence se nic nedochovalo.
5. **A. Š. a členové:** Vstup do strakonické jednoty společně s *Fridrichem ze Šumberka, Mikulášem z Lobkovic, Jindřichem z Weidy a Kadaní*.⁴⁷⁵ Po boku *Jindřicha z Weidy* se objevil i v minulosti.⁴⁷⁶ S *Mikulášem z Lobkovic* se po předchozím sporu, který byl již během r. 1446 urovnán, velmi sblížil, ve strakonické jednotě si pomáhali v bojích proti Šternberkům,⁴⁷⁷ s ním i s dalšími jednotníky spolupracoval na sjednávání spojení strakonické jednoty se Saskem. Alešův syn Fridrich později držel *kadaňský hrad*.
6. **A. Š. a poděbradští:** Členem poděbradské jednoty byl jeho bratranec *Vilém*. Teta Dorota provdaná za *Heraltu z Kunštátu*.⁴⁷⁸ Aleš podpořil *Viléma z Ilburka* proti Kašparu Šlikovi (1445).⁴⁷⁹ 1448-1451 vedli páni ze Šumberka záští se *Žateckými*.⁴⁸⁰ V téže době záští

⁴⁷⁰ Literatura: Conrad MÜLLER, *Schönburg. Geschichte des Hauses bis zur Reformation*, Leipzig 1931; Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumberka. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. pol. 15. st.* Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009; OSN XXIV, s. 836-838; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 50-52.

⁴⁷¹ Vilém ze Šumberka již za husitských válek kolísal mezi stranami pod jednou a pod obojí, později sledoval propoděbradskou a většinou protisaskou politiku; 1447 sice vstoupil do služeb kurfiřta Fridricha Wettinského (ANM, Muzejní diplomatař, karton 27, datum 1. května 1447), ale brzy vznikla nová roztržka, při které Vilém přišel o Hoyerswerdu. Již dělení majetku r. 1431 bylo vyústěním sporu mezi bratranci Alešem a Vilémem; po r. 1448 zmínka o soudním sporu mezi nimi (AČ III, s. 539, č. 517), mezitím se jejich vztah pouze dočasně zlepšil r. 1446 (AČ III, s. 534, č. 477), v době, kdy začínalo i Vilémovo krátkodobé sblížení se saským kurfiřtem (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 193). Je paradoxem, že mnohem lepší vztahy měl Aleš se vzdáleným příbuzným Fridrichem Glauchovským, též členem strakonické jednoty.

⁴⁷² NA Praha, 1. odd., fond České gubernium – guberniální listiny (na Monasteriu: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/CGL/211/charter>).

⁴⁷³ AČ III, s. 534, č. 477 (reg.); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 74, pozn. 1.

⁴⁷⁴ AČ XIV, s. 16, č. 1508.

⁴⁷⁵ Přiznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.), průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

⁴⁷⁶ O společném postoji v bojích některých šlechticů proti Norimberku r. 1441 např. Miloslav POLÍVKA, *Friedrich III. und Nürnberg im Konflikt mit dem böhmischen Adel und seinem Recht*. Nürnbergs Fehde mit Alesch von Sternberg, in: P. J. Heinig (ed.), *Kaiser Friedrich III. (1440 - 1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 257-277, zde s. 261; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 81.

⁴⁷⁷ Zmínka o „Nikolajově fidrunku“, poskytovaném pánovi ze Šumberka (Alešovi nebo již Fridrichovi) proti Šternberkům, v LL IV, s. 169, č. 226 (r. 1450).

⁴⁷⁸ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 210.

⁴⁷⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 158; K. HEROUTOVÁ, *Páni*, s. 84-85. Aleš se tak lišil od postoje většiny svých pozdějších druhů ze strakonické jednoty, kteří zpravidla sympatizovali se Šlikem. Čím se Alešovy postoje řídily, nevíme, ale skoro se zdá, že Aleš obvykle především musel být na opačné straně, než na jaké byl jeho zneprátelený bratranec Vilém – ten měl s Ilburky tehdy spory....

s Holickými ze Šternberka (pokud se netýkalo pouze Fridricha Glauchovského); Aleše Holického přitom Aleš kdysi diplomaticky podpořil proti Norimberku (1441).⁴⁸¹

7. **Důvody vstupu:** Účast ve strakonické jednotě byla logickým krokem vzhledem k jeho prosaské orientaci, roztržce s bratrancem, pevným Jiřikovým stoupencem, sporům s dalšími poděbradskými straníky a zřejmě i vzhledem k vazbám na Mikuláše z Lobkovic a jiné. Zaujetí odlišných stran v boji strakonické a poděbradské jednoty byl výsledek spíše konfliktu mezi bratranci než pouhého taktizování.
8. **V jednotě:** Vstup do jednoty 31. srpna 1449. Již předtím se podílel na kontaktech jednoty se saským kurfiřtem Fridrichem.⁴⁸² Pokračoval ve vedení války proti Šternberkům.
9. **Další dráha:** Zemřel snad již v první polovině roku 1450.⁴⁸³ Syn Fridrich později držel např. Trutnov, byl straníkem Jiřího z Poděbrad (jehož byl věřitelem), poté Vladislava Jagellonského.⁴⁸⁴

Fridrich XX. Glauchovský ze Šumburka na Glauchau a Hartenstein⁴⁸⁵

1. *asi začátkem 20. let, †1480. Syn Fridricha XVII. ze Šumburka a Žofie, purkrabinky z rodu Meinheringů. Starší bratr Vít II., mladší bratr Dětrich, sestry. Manželka Eliška z Gutštejna, syn Arnošt.
2. **Rod:** Příslušník rodové větve Šumburk-Glauchau, která zůstala v Míšni; jeden z nejvýznamnějších tamních rodů. Jeho otec Fridrich XVII. padl r. 1426 ve službách kurfiřtské rodině v bitvě u Ústí n. L.
3. **Dráha do r. 1448:** Dlouhodobý stoupenec a služebník saského kurfiřta Fridricha (nejpozději od r. 1442); pouze 1456-1457 spor s kurfiřtem o vykonání lenní přísahy za Hartenstein. Během saského „Bruderkriegu“ měl spor s Oplem z Fictum. 1449 bojoval na straně Norimberku proti Hohenzollernům. Jeho poručíkem v dětství a potom celoživotním přítelem byl Kunz z Kaufunku, strůjce únosu mladých synů Fridricha Saského r. 1455 – tzv. Prinzenraub.⁴⁸⁶ Do českých záležitostí zasahoval před r. 1449 spíše ojedinele.⁴⁸⁷ Glauchovští byli nesrovnatelně bohatší než české větve rodu.⁴⁸⁸
4. **F. Š. a Rožmberk:** Korespondence nedochována, v častějším přímém styku asi ani nebyli. Zprávy o Glauchovském často zasílal Oldřichovi Mikuláš z Lobkovic.
5. **F. Š. a členové:** Vstup do strakonické jednoty společně s Alešem ze Šumburka, Mikulášem z Lobkovic, Jindřichem z Weidy a Kadaní. Rozuměl si hlavně se svým příbuzným Alešem;

⁴⁸⁰ LL III, s. 367, č. 515; město Žatec pak mělo účast i na tažení landfrýdu proti Fridrichovi ze Šumburka r. 1451.

⁴⁸¹ Jako výše pozn. 476.

⁴⁸² LL IV, s. 38, č. 43.

⁴⁸³ Na seznamu členů jednoty napsaném po vildštejnské smlouvě se Aleš ještě vyskytuje, avšak A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 52, klade jeho úmrtí už před dobu vzniku dotyčné smlouvy, ve které o Alešovi nebyla zmínka.

⁴⁸⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 153.

⁴⁸⁵ Literaturu viz u Aleše ze Šumburka.

⁴⁸⁶ Při únosu ale Fridrich Glauchovský Kunze nepodpořil a naopak právě on vrátil prince Arnošta do rukou jeho otce. K tomuto i předchozímu C. MÜLLER, *Schönburg*. O vztahu s Kaufunkem nově Joachim SCHNEIDER, *Kunz von Kaufungen in seinem sozialen Umfeld: Besitzverhältnisse, Verwandtschaft und Beziehungen zum regionalen Adel*, in: *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2007, s. 125-151.

⁴⁸⁷ K r. 1447 R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 226, pozn. 1. Jeho bratr Vít také bojoval r. 1438 u Želenic.

⁴⁸⁸ V Čechách drželi lenní Žeberk (ještě přinejmenším r. 1446: srov. C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 279). V Míšni česká léna Glauchau, Meerane (vykoupeno 1418 od dědičky vymřelé linie Šumburk-Křimičov), Waldenburg. Saská léna: Geringswalde, hrabství Hartenstein s hrady Hartenstein a Stein (koupené 1406, původně bezprostřední říšské léno, ve 2. pol. 15. st. se prosadila lenní svrchovanost Wettinů). Další panství v Míšni: Lichtenstein, Thurm. Jmenované německé majetky vytvářely rozsáhlou doménu v povodí Muldy; všechny patřily Fridrichovi nebo jeho bratrům po celou dobu jeho života, pouze byly směňovány mezi sourozenci či poskytovány manům.

v l. 1450-1451 spravoval Alešův Perštejn a byl poručníkem jeho nezletilých dětí. Přátelství s *Mikulášem z Lobkovic*: spolupráce při sjednávání spojení strakonické jednoty se Saskem,⁴⁸⁹ společné vojenské aktivity proti Šternberkům,⁴⁹⁰ on nebo bratr Vít prostředkovali a dopomáhali mu k propuštění zajatých služebníků v době jeho válek s Fridrichem Saským.⁴⁹¹ Také *Hynek Krušina ze Švamberka*, švagr Fridrichovy švagrové Anny z Plavna,⁴⁹² měl kontakty vedle Aleše ze Šumberka i s glauchovskou větví.⁴⁹³ *Jindřich z Kolovrat* ubytoval jeho ozbrojence ve svém městečku Kralovicích.⁴⁹⁴

6. **F. Š. a poděbradští:** Spor s *Holickými ze Šternberka* (1449-1451).⁴⁹⁵ 1453 svatba se sestrou *Buriana z Gutštejna* Eliškou; na listině o manželčině věnu z r. 1455 byli ručitelé mimo jiných i *Vilém z Ilburka* a *Fridrich z Donína*.⁴⁹⁶ Manželství ale nebylo šťastné, později ostré spory s Gutštejnny.
7. **Důvody vstupu:** Účast v jednotě byla jedním z mála jeho vstupů do české politiky. Pohnout jej k tomu mohl jeho příbuzný Aleš, případně zájem jeho pána Fridricha Saského.
8. **V jednotě:** Ve strakonické jednotě (členem od 31. srpna 1449) zůstal spojencem Fridricha Saského. Vildštejnská smlouva mu nabízela možnost příměří, na rozdíl od jiných členů jednoty s ním ale teprve mělo být o příměří jednáno; skutečně byl zahrnut do příměří mezi poděbradskými a kurfiřtem v březnu 1451. Protože příměří nedržel, žatecký landfrýd v červnu 1451 oblehl Perštejn a Fridrich musel kapitulovat.⁴⁹⁷
9. **Další dráha:** Po r. 1451 svou účast v české politice opět omezil. Svatojiřského sněmu se neúčastnil. Již r. 1453 se ovšem oženil se sestrou důležitého člena poděbradské jednoty. 1459 se s Vítem účastnil chebského sjezdu. Syn Arnošt se krátce objevil na Krupce.

Hynek Krušina ze Švamberka na Krasíkově⁴⁹⁸

1. * konec 90. let 14. století, † asi 1456. Syn Bohuslava V. ze Švamberka a Anny Krušinové z Lichtenburka. Bratři starší Bohuslav VI. (†1425) a mladší Jan II. († po 1414). Manželka Markéta z Plavna, syn Bohuslav VII.
2. **Rod:** Starobylý západočeský panský rod, vzestup spíše postupný od 14. století. Otec Bohuslav byl nejvyšším zemským sudím, účastnil se odboje proti králi Václavovi IV.

⁴⁸⁹ AČ IV, s. 407.

⁴⁹⁰ Srov. také Lobkovicovu výpověď o svém přátelství s Glauchovskými, ač Němci (LL IV, s. 119).

⁴⁹¹ K r. 1449 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 396 a F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 81, pozn. 1; k r. 1457 FRA XX, s. 110-111, č. 111. Mikuláš byl také jedním z ručitelů na listině, kterou r. 1455 Fridrich zapisoval věno pro svou manželku (Uwe TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen*. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts, in: *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2007, s. 195-217, zde s. 198.

⁴⁹² Krušinova choť Markéta z Plavna byla sestrou manželky Víta II. ze Šumberka Anny (C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 225; Berthold SCHMIDT, *Die Reussen*, Schleiz 1903, Tafel 5).

⁴⁹³ R. 1452 Hynek Krušina doporučoval Chebským hledat pomoc u Víta II. ze Šumberka (J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 169).

⁴⁹⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373, pozn. 3.

⁴⁹⁵ AČ IV, s. 390; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373, 399, 498-499.

⁴⁹⁶ U. TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen*, s. 198.

⁴⁹⁷ Související písemnosti v *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer in Zeitalter Georg's von Podiebrad* (dále FRA XX), Wien 1860, s. 18-22, č. 17, 18.

⁴⁹⁸ Literatura: OSN XXIV, s. 848-853; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 10, 43-46, 217. O švamberském rodu vznikly v minulém desetiletí nezávisle na sobě dvě svým pojetím odlišné práce, které se v mnohém doplňují: Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá saga rodu s erbem labutě, Domažlice 2006; Petra SMETÁKOVÁ, *Páni ze Švamberka*. Dějiny rodu od 13. století do roku 1455. Rigorózní práce na ÚČD FF UK, Praha 2004. K majetkovým otázkám J. ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace*.

- 3. Dráha do r. 1448:** R. 1414 se Švamberské smířili s králem. Od 1417 byli členy plzeňského landfrýdu, bojovali proti husitům (bratr Bohuslav ale r. 1421 přešel na stranu táborů).⁴⁹⁹ K rodovým hradům Švambersku (Krasíkovu) a Boru získali zápisně obrovská církevní zboží (mj. Pomuk). Od 1426 byl hejtmanem landfrýdu Hynek.⁵⁰⁰ Ve 30. letech se více orientoval na války v zahraničí; po Zikmundově smrti byl straníkem Habsburků, zastávce dědičnosti trůnu. Ve 40. letech opět jedním ze tří hejtmanů plzeňského kraje, 1447-1450 hejtman Chebska.⁵⁰¹ Od počátku 40. let sblížení s Oldřichem z Rožmberka.
- 4. H. K. Š. a Rožmberk:** S Oldřichem se od r. 1443 oslovovali „testi“ (tcháne); údajně byla druhou Oldřichovou manželkou Eliška, Hynkova dcera;⁵⁰² v únoru 1452 se syn Bohuslav oženil s Oldřichovou dcerou Lidmilou. Z korespondence dochováno 43 listů, z toho 20 z doby strakonické jednoty. Nejčastější témata: pomoc s urovnáváním různých sporů, vzájemné rady, zprávy o dění v zahraničí, o činnosti poděbradské jednoty, o poměrech v Praze i jinde. Vzájemné ubrmanské služby: Krušina smířoval Rožmberka s tábory, Rožmberk Krušinu s Přibíkem Klenovským a neúspěšně s Gutštejnem, i jindy se za něho přimlouval. Při nové roztržce s tábory r. 1447 Krušina hodlal Rožmberkovi vojensky pomoci,⁵⁰³ zřejmě mezi nimi existovala jakási úmluva o vzájemné pomoci proti nepřítelům.⁵⁰⁴ Rožmberk mírnil Krušinovy sklony k vyvolávání válek.⁵⁰⁵ Kromě přátelských darů⁵⁰⁶ se měl Oldřich přičinit o nějaký úřad pro něho nebo pro jeho příbuzného.⁵⁰⁷
- 5. H. K. Š. a členové:** Třetí hejtman plzeňského kraje *Hanuš z Kolovrat* se pokoušel usmířit konflikt mezi zbylými dvěma hejtmany Krušinou a Burianem z Gutštejna.⁵⁰⁸ Krušina se přimlouval za Jindřicha z Kolovrat u zemského sněmu 1446;⁵⁰⁹ Jindřichův bratr Beneš byl ručitelem na švamberské listině.⁵¹⁰ Členy landfrýdu byli i páni z *Rýzemberka*, Janovi měl poskytnout ubrmanství, s Děpoltem svědčil Krušina na listině.⁵¹¹ Dlouhodobé styky s městem *Plzní*.⁵¹² S *Mikulášem z Lobkovic* ve strakonické jednotě společně jednal se saským dvorem a Lobkovic upozorňoval na hrozbu poděbradského útoku na Krušinovy statky;⁵¹³ *Jan z Lobkovic* měl spor se švamberským panošem. Srdečný písemný styk s *Václavem z Michalovic*.⁵¹⁴ Byl vzdáleně sešvagřený s *Glauchovskými ze Šumburka*.⁵¹⁵ 1446-1447 měl spor s *Českobudějovickými*,⁵¹⁶ 1448 záští s *Jindřichem z Weidy*.⁵¹⁷

⁴⁹⁹ Rod patřil vedle pánů z Kolovrat mezi vojensky nejsilnější představitele plzeňského landfrýdu (blíže J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 57).

⁵⁰⁰ František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998, s. 113, 129. Další doklady o trvání plzeňského landfrýdu s Hynkem v čele B. RIEGER, *Zřízení I*, s. 69-70, 74, 76.

⁵⁰¹ V případě Chebu nešlo o landfrýd, ale o smlouvu přímo s chebskou městskou radou ze 14. ledna 1447 (NA Praha, Sbírka prepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 3. karton – do r. 1449). Smlouva původně zněla na dva roky, poté byla zřejmě prodloužena, neboť Krušina používal titul chebského hejtmana i po r. 1449.

⁵⁰² Viz výše v textu práce v podkapitole V.4. o vztazích mezi jednotlivci.

⁵⁰³ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 91; LL III, s. 245-246, č. 348.

⁵⁰⁴ Naznačeno v Krušinově listě v LL III, s. 348-349, č. 492.

⁵⁰⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 329, 374; LL III, s. 351, č. 496, LL IV, s. 82, č. 101, s. 278-279, č. 389.

⁵⁰⁶ AČ XIV, s. 9, č. 1488.

⁵⁰⁷ LL III, s. 130, č. 179 (asi r. 1446); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 88, pozn. 1.

⁵⁰⁸ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 87, 90.

⁵⁰⁹ AČ II, s. 218-219, č. 5.

⁵¹⁰ Listina Bohuslava ze Švamberska na plat pro manželku Ludmilu r. 1452 (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 104).

⁵¹¹ LL III, s. 315, č. 450; ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 21. října 1442.

⁵¹² Např. k r. 1444 J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 86, k r. 1452 tamtéž, s. 109, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 673, k r. 1449 LL IV, s. 93, č. 115. Krušina v Plzni také občas pobýval, jak svědčí např. datace některých listů, možná tam vlastnil dům.

⁵¹³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 405; LL IV, s. 141, č. 176.

⁵¹⁴ Dochován Václavův list v AČ XV, s. 2, č. 1 (rok 1449); Václav zde adresáta oslovoval „bratře“.

⁵¹⁵ Viz dále u Fridricha ze Šumburka.

⁵¹⁶ LL III, s. 124-208. Ve všech listech k tomuto sporu se mluví jen o „panu Krušinovi“; dotýčný však měl pobývat na Nepomuku, což ukazuje, že jde právě o Hynka a nikoli o Jana.

- 6. H. K. Š. a poděbradští:** V srpnu 1448 před poděbradským útokem na Prahu se dohodl s *Jiřím z Poděbrad a Šternberky* o mírovém řešení všech sporů, která zřejmě obsahovala i závazek nepomáhání Pražanům.⁵¹⁸ Již předtím ve 40. letech vedl spolu s Alešem Holickým ze Šternberka záští proti Norimberku; Jiří z Poděbrad a Aleš Holický prostředkovali v gutštejnském sporu,⁵¹⁹ r. 1449 však měl s Holickými ze Šternberka spor.⁵²⁰ Jeho vnuk se r. 1475 oženil s dcerou *Zdeňka ze Šternberka*; v té době i spříznění rodu s *Gutštejnem*.⁵²¹ Dlouhodobé spory s pány z *Gutštejna*, původně členy katolické strany, které asi v letech 1446-1450 přerostly v záští; 1448-1450 záští i s jejich spojencem *Rackem Chlévcem z Malšína*; 1449 spor s *Petrem ze Svojšína*.⁵²² V minulosti měl rozpory s *Přibíkem z Klenové*, r. 1450 mu ale Přibík pomáhal proti Chlévcovi. Ve 30. letech záští s *Lounskými*.⁵²³
- 7. Důvody vstupu:** Dlouhodobá blízkost Oldřichovi z Rožmberka a jeho straně, legitimistické přesvědčení v královské otázce, potřeba mocenské opory ve sporech s domácími nepřáteli (podobně jako Krušinův rival Burian z Gutštejna vstoupil do poděbradské jednoty).
- 8. V jednotě:** Zakládající člen strakonické jednoty. Pokračoval ve vedení svých soukromých záští se členy poděbradské strany (Gutštejnové, Chlévec, nově Šternberkové) i se zahraničními nepřáteli. R. 1450 změna spojeneckých svazků (spojenectví s Fridrichem Saským, roztržka s Jindřichem z Plavna, smír s Norimberkem, roztržka s Otou Bavorským...). Společně s Mikulášem z Lobkovic zprostředkoval pro strakonické koalici s Fridrichem Saským, konal diplomatické aktivity ve prospěch jednoty i mezi západočeskou šlechtou.⁵²⁴ Účast na plzeňském sjezdu 1450. Informoval své straníky o činnosti poděbradské jednoty i o dění za hranicemi. Zkušený válečník, ale bojů proti poděbradské jednotě r. 1450 se osobně neúčastnil,⁵²⁵ vyslal do nich bratrance Jana. Po porážce u Rokycan varoval před takovou smlouvou s poděbradskými, která by poškozovala některé jednotníky, raději byl ochoten dále snášet válku.⁵²⁶ I po Vildštejně pokračovaly spory s poděbradskými jednotníky, cítil se ohrožen jejich možným útokem⁵²⁷ a poděbradští zase měli obavy z domnělých Krušinových úkladů.⁵²⁸ R. 1451 se v rožmberské straně vedle Hynka jmenuje i syn Bohuslav.⁵²⁹
- 9. Další dráha:** 1451-1452 společně s Chebem válčil proti švagrovi Jindřichovi z Plavna, v září 1452 přistoupil na příměří a po Rožmberskově kapitulaci se i on poddal Jiřímu z Poděbrad. Na svatohavelském sněmu zvolen členem delegace do Vídně. Od 1453 byli Hynek i syn Bohuslav přísedícími dvorského soudu. Jiří r. 1454 poskytoval Hynkovi

⁵¹⁷ List Jakoubka ze Vřesovic v LL III, s. 367, č. 515. Nepřítelství snad mohlo být v nějaké souvislosti s tím, že Jindřich z Weidy už r. 1445 nevycházel Jindřichem I. z Plavna, titulárním purkrabím míšeňským – ten byl Hynkovým tchánem a dlouhodobým spojencem. Poznání komplikovaných vztahů nicméně komplikuje skutečnost, že brzy poté se dostal Švamberk i s Jindřichem II. z Plavna, tedy svým švagrem, do sporu. Ale (ještě) v dubnu 1449 (LL IV, s. 38, č. 43) i v únoru 1450 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1) byl Hynek se švagrem v dobrých vztazích.

⁵¹⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 284, podle zmínek o úmluvě v listech Krušiny (LL III, s. 359-360, č. 506) a Petra ze Šternberka (SOA Třeboň, Historica, sign. 1044, inv. č. 1380, <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J104&id=112385>). Krušina přitom zřejmě předtím slíbil Pražanům svou pomoc, které se pak druhá strana marně dovolávala (AČ IV, s. 12, č. 20).

⁵¹⁹ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 90.

⁵²⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373; J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 92.

⁵²¹ I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 72, 94, 98.

⁵²² K r. 1449 LL IV, s. 99, č. 121.

⁵²³ Příměří z r. 1439 v SČPL I/2, s. 238, č. 956.

⁵²⁴ K poslednímu srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1.

⁵²⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435, pozn. 1.

⁵²⁶ AČ III, s. 381, č. 27; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 446.

⁵²⁷ LL IV, s. 283-284, č. 398; J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 99.

⁵²⁸ AČ III, s. 382-383, č. 30; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 468.

⁵²⁹ LL IV, s. 319, č. 457.

ubrmanskou pomoc.⁵³⁰ Bohuslav 1458 volitelem Jiříka za krále, později s králem spory, člen zelenohorské jednoty.

Jan (Krušina) ze Švamberka na Rokycanech⁵³¹

1. † před 1460. Syn Jana I. ze Švamberka na Boru a Aleny, snad Krušinové z Lichtenburka. Manželka Hedvika z Rožmitálu (sestra pozdější královny Johany), synové Janek a Zdeněk.
2. **Rod:** Viz Hynka Krušinu ze Švamberka. Janův otec Jan I. byl bratr Hynkova otce Bohuslava; r. 1409 byl z rozhodnutí krále Václava IV. popraven, Švamberkům ale zůstal rodový majetek.
3. **Dráha do r. 1448:** Po celý život stoupenec katolické strany a blízký spojenec svého bratrance Hynka. Zastupoval rod při některých vojenských událostech v Čechách (např. bitva u Lipan). S Hynkem byl stoupenec Albrechta II. a potom Ladislava. Snad působil jako kastelán na hradě Kynžvartu, patřícím Hynkovi.⁵³² Hynek mu též postoupil tvrz Rokycany, Jan sám r. 1454 zakoupil Přimdu.
4. **J. Š. a Rožmberk:** Korespondenci Švamberků s Oldřichem z Rožmberka obstarával v běžných situacích pouze Hynek, který někdy zastupoval i zájmy svých příbuzných.⁵³³
5. **J. Š. a členové:** Nejbližší vztah se svým příbuzným *Hynkem Krušinou* (společné vojenské a politické akce, vzájemné majetkové transakce, svědectví na listinách atd.). Poručník v dětství byl *Půta z Rýzmberka a ze Skály*, bratr člena jednoty Jana z Rýzmberka.⁵³⁴
6. **J. Š. a poděbradští:** Válka proti *Racku Chlévcovi z Malšína* (1450),⁵³⁵ zřejmě i v jiných vztazích a sporech stál na straně Hynka.
7. **Důvody vstupu:** Jistě vliv bratrance Hynka, který byl politicky aktivnější a zároveň měl užší vztah s Oldřichem z Rožmberka.
8. **V jednotě:** Zakládající člen jednoty. S Hynkem se účastnil plzeňského sjezdu s kurfiřtem Fridrichem Saským; již bez Hynka působil v bojích s poděbradskou jednotou r. 1450,⁵³⁶ které se dostaly do blízkosti jeho Rokycan.
9. **Další dráha:** Na rozdíl od Hynka se účastnil již svatojiřského sněmu v dubnu 1452, kde byl zvolen Jiřík zemským správcem – jedno z mála rozdvojení rodové politiky. Až do Hynkovy smrti opět blízce spolupracoval se slavnějším bratráncem.⁵³⁷ 1458 volitel Jiřího za krále.

Jan z Ústí na Kamenici⁵³⁸

1. *90. léta 14. století, † mezi 1452-1454. Syn Jana mladšího z Ústí a Anny z Mochova. (Starší) bratři Prokop († po 1420) a Beneš († po 1409), možná sestra Bonuše, provdaná z Petršpurka. Bezdětný.

⁵³⁰ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 115.

⁵³¹ Literaturu viz u Hynka Krušiny ze Švamberka.

⁵³² J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 114.

⁵³³ Srov. výše u Hynka, bod 4. Z Janovy korespondence s Oldřichem se žádný list nedochoval, pouze je z doby války v květnu až červnu 1450 dochována korespondence s Jindřichem z Rožmberka či pověřující listy pro Janovy posly k Oldřichovi.

⁵³⁴ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 45.

⁵³⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435, pozn. 1.

⁵³⁶ FRA XXLII, s. 67, č. 40.

⁵³⁷ Srov. J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 115.

⁵³⁸ Literatura: A. SEDLÁČEK, *Hrady* III, s. 182, IV, s. 136-141, 169-171; OSN XXII, s. 915.

2. **Rod:** Páni z Ústí byli chudší odnoží Vítkovců, jejich síla oslabena i několikerým dělením majetku na malé díly a vzájemnými spory. Otec Jan stoupencem panské jednoty proti Václavovi IV., později byli on a hlavně jeho žena Anna horlivými příznivci Jana Husa. Během husitských válek působila část rodu na husitské a část na katolické straně.
3. **Dráha do r. 1448:** S bratrem Prokopem po celou dobu husitských válek straník Tábora. Během čtyřicátých let zřejmě postupný příklon k Rožmberkům a pánům z Hradce, politiky se ale držel stranou až do vstupu do strakonické jednoty. Patřila mu Kamenice nad Lipou a od r. 1410 část Fuglhausu, který před r. 1448 celý uchvátili páni ze Stráže.
4. **J. Ú. a Rožmberk:** Od 1420 s Rožmberkem boje, Oldřich se pokoušel ovládnout Kamenici; dobyl pak Fuglhaus, ale pak ho musel Janovi a pánům ze Stráže vrátit (kolem 1439).⁵³⁹ 1437-1439 účasten na smlouvách Tábora s Oldřichem.⁵⁴⁰ Později sblížení, r. 1448 se na Rožmberky Jan obrátil se stížností, že páni ze Stráže drží jeho fuglhauské zboží.⁵⁴¹
5. **J. Ú. a členové:** Sestra(?) Bonuše se za husitských válek spojovala s *Menhartem z Hradce*, snad proti táboritům a svému bratrovi.⁵⁴² S *Oldřichem z Hradce* měl i Jan již přátelský vztah: svědčil na jeho závěti.⁵⁴³ S *Bedřichem ze Strážnice* se znal z doby společného tábořského působení; zda nadále zůstali v kontaktu, nevíme (při zmínkách o členech, které do jednoty přivedl Bedřich, se o Janovi nehovoří).
6. **J. Ú. a poděbradští:** Od druhé poloviny 40. let spor s Václavem, Janem a Jindřichem ze Stráže o hrádek Fuglhaus.
7. **Důvody vstupu:** Možné důvody: spor s pány ze Stráže, vazby na pány z Hradce.
8. **V jednotě:** Přiznávací list do strakonické jednoty nedochován. Jan jmenován v seznamech členů z r. 1449 a 1450,⁵⁴⁴ na hradecké smlouvě a jako jeden z jistců na vildštejnské smlouvě. Aktivně válčil r. 1450 po boku Jindřicha z Rožmberka, pánů z Hradce, Jana ze Švamberka a dalších jednotníků.⁵⁴⁵ Po Vildštejnu z pramenů k jednotě mizí.
9. **Další dráha:** Na svatojiřském sněmu nebyl. Zůstal ve styku s Oldřichem z Hradce. Již asi r. 1452 nebo krátce poté bez dědiců zemřel, majetek připadl pánům ze Stráže.

Jan Blankštejn z Vartenberka na Blansku⁵⁴⁶

1. † po 1458 (nejpozději teprve před 1469). Snad syn Václava z Vartenberka na Blansku a Markéty z neznámého rodu.⁵⁴⁷ Manželka Anna Berková z Dubé, dcera Kateřina.
2. **Rod:** Starobylý panský rod, odnož Markvarticů. Z původních čtyř hlavních větví Vartenberků do poloviny 15. století tři po meči vymřely, zůstala pouze větev děčínská, která ale už byla rozdělená do několika nových odnoží. Z děčínské větve pocházel i Jan Blankštejn, i když jméno jeho otce není jisté. Na Blansku seděl už v l. 1401-1407 Václav z Varten-

⁵³⁹ Stížnost táborů v LL I, s. 198, č. 291; k dataci R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 431.

⁵⁴⁰ Tehdy asi ještě žili i jiní Janové z Ústí (celkem se v husitských válkách objevují tři nebo čtyři), ale ostatní se nehlásili k tábořské straně.

⁵⁴¹ LL III, s. 381-382, č. 540. Zmínka, „...že stě mi to zboží přisúdili,“ se vztahuje k jakémusi předchozímu ubrmanskému výroku, kdy Rožmberkové rozhodli spor ve prospěch Ústeckého. To snad svědčí o postupujícím Janově sblížení s jeho slavnějšími krumlovskými příbuznými.

⁵⁴² A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 170-171.

⁵⁴³ RTT II, s. 230.

⁵⁴⁴ V seznamu z r. 1450 je ale jen na jedné jeho variantě, a to té, která byla přeškrtnuta.

⁵⁴⁵ LL IV, s. 233-234, č. 337.

⁵⁴⁶ Literatura: F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, Aussig 1930; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIV, s. 84-85, 323-326; OSN XXVI, s. 433-438, IV, s. 143.

⁵⁴⁷ Domněnka o Václavově možném otcovství A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIV, s. 325, pozn. 1.

berka s manželkou. Jan IV. Děčínský byl členem panské jednoty proti králi Václavovi IV.; jeho potomci za husitských válek měnili strany, skončili asi jako mírní kališníci.⁵⁴⁸

3. **Dráha do r. 1448:** Jan držel Blansko (neboli Blankštejn, u Ústí n. L.) asi od r. 1436. Od začátku odtud vedl války s hornoluzickým Šestiměstím a s výjimkou období asi 1444-1451, kdy působil ve wettinských službách, se Sasy. Většinou spolupracoval se Zikmundem Děčínským a potom s jeho syny. Do roztržky r. 1438 podporovali děčínští Vartenberkové krále Albrechta, Blankštejn jistě také. Od roku 1440 byl jedním z hejtmanů litoměřického kraje;⁵⁴⁹ za hejtmanství Jakoubka z Všesovic ale měli Děčínští s litoměřickým landfrýdem problematické vztahy.⁵⁵⁰
4. **J. B. V. a Rožmberk:** Nebyli v přímém kontaktu. R. 1454 Jindřich z Rožmberka získal úřad hejtmana bezprostředních slezských knížectví, o které stál i Blankštejn.
5. **J. B. V. a členové:** *Bedřich ze Strážnice* ve strakonické jednotě upozorňoval na nebezpečí hrozící Blankštejnovi, což tlumočil Rožmberkovi *Oldřich z Hradce*.⁵⁵¹ R. 1453 byl hejtmanem na Blansku *Kryštof Šof*.⁵⁵²
6. **J. B. V. a poděbradští:** Blízké vztahy se „strýci“⁵⁵³ *Jindřichem a Janem na Děčíně*, kteří vždy patřili k poděbradské jednotě. Spojenecké a příbuzenské vztahy s příslušníky honštejnské větve *Berků z Dubé*.⁵⁵⁴ Dlouhodobě záští s Horní Lužicí i s jejím propoděbradským fojtem *Hanušem z Koldic*.⁵⁵⁵
7. **Důvody vstupu:** Lze uvažovat o jakési krátkodobé roztržce s příbuznými na Děčíně, popřípadě o pouhém taktizování. Rovněž eventuální souvislost s jeho momentálně kladným poměrem k Sasku je otázkou. Ve strakonické jednotě měl, zdá se, jakési vazby jen na okrajové osobnosti Bedřicha a Šofa.
8. **V jednotě:** Přiznávací list do strakonické jednoty se nedochoval, na soupisech členů z roku 1450 je jmenován jak v poděbradské, tak ve strakonické jednotě;⁵⁵⁶ to, jakým směrem mezi nimi (zřejmě) přešel, není příliš jasné. 27. září 1449 byl určitě při strakonických,⁵⁵⁷ snad tedy byl dříve na této straně. Žádné jiné doklady o členství v jednotě neexistují.
9. **Další dráha:** Roku 1452 byl na svatojiřském sněmu. Hned od r. 1452 se vrátil k válkám se Saskem; r. 1453 se neúspěšně ucházel o místo hejtmana bezprostředních slezských knížectví.⁵⁵⁸ Následujícího roku byl přisedícím zemského soudu; v l. 1454-1458 bojoval v Prusku na straně Řádu německých rytířů. Děčínští příbuzní zůstávali vždy při Jiříkovi.

Jindřich starší (XVII.) z Weidy na Hauenštejně⁵⁵⁹

⁵⁴⁸ Je otázkou, zda byl téže víry alespoň v mládí i Jan Blankštejn. V pozdější etapě života ho vzhledem k jeho válčení na straně Řádu německých rytířů lze považovat evidentně za katolíka, ostatně ani děčínští Vartenberkové u kališnictví podle všeho nevydrželi (k Děčínským R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 153).

⁵⁴⁹ Není jisté, jak dlouho v této funkci zůstal (srov. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 485).

⁵⁵⁰ Srov. např. SLČ, s. 120, 122, 126.

⁵⁵¹ LL IV, s. 102, č. 124.

⁵⁵² F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 34.

⁵⁵³ Pokud byl Blankštejn synem Václava Blanského, byli by tito jeho synovci z druhého kolene.

⁵⁵⁴ Člen poděbradské jednoty Jindřich z Dubé pocházel z jiné větve rodu, kuřivodské neboli lipské.

⁵⁵⁵ F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 34.

⁵⁵⁶ LL IV, s. 265, č. 374.

⁵⁵⁷ Oldřich z Hradce tehdy psal o Blankštejnovi jako o příteli, kterému hrozí nebezpečí od poděbradských (LL IV, s. 102, č. 124).

⁵⁵⁸ AČ VII, s. 208, č. 7.

⁵⁵⁹ Literatura: Berthold SCHMIDT, *Die Reussen*. Genealogie des Gesamthauses Reuss älterer und jüngerer Linie sowie der ausgestorbener Vogtslinien zu Weida, Gera und Plauen und der Burggrafen zu Meissen aus dem Hause Plauen, Schleiz 1903; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 97; OSN XIX, s. 882-883, XXI, s. 615-616. Méně přesně Friedrich BERNAU, *Geschichte des Schlosses und Gutes Hauenstein bei Schlackenwerth*, Karlsbad 1875,

1. † po 1452, asi před 1454. Syn Jindřicha (XVI.) z Weidy a neznámé matky. Dva mladší stejnojmenní bratři (Jindřich XVIII. † po 1416, Jindřich XIX. po 1462), sestra. Manželka Anna z neznámého rodu, syn Jindřich XX., dcery.
2. **Rod:** Starobylý rod říšských fojtů z oblasti tzv. Vogtlandu. Počátkem 13. století se rod rozdělil na tři základní linie: z Plavna (z níž se někteří usadili v Čechách; pocházeli z ní v 15. století míšeňští purkrabí), z Weidy a z Gery. Ve 14. století podřídili fojtové svá panství ve Vogtlandu pod lenní svrchovanost České koruny nebo Wettinů. Weidská větev s Čechami příliš do styku nepřišla.
3. **Dráha do r. 1448:** V mládí žil ve Vogtlandu. R. 1410 směnil Weidu s Wettiny za hrad Schmölln poblíž Křimičova, který držel asi do r. 1419.⁵⁶⁰ R. 1423 působil ve službě Hohenzollernů jako správce v Plavně.⁵⁶¹ V Čechách se objevuje na Hauenštejně⁵⁶² u Ostrova nad Ohří od r. 1437, působil zde spíše v regionálních záležitostech. V Sasku stáli fojtové z Weidy zřejmě na straně vévody Viléma proti kurfiřtu Fridrichovi.⁵⁶³
4. **J. W. a Rožmberk:** Korespondence se nedochovala, pouze zmínka o tom, že Oldřich psal Jindřichovi r. 1445 v příčině jeho sporu s Jindřichem z Plavna, ve kterém se Oldřich pokusil prostředkovat.⁵⁶⁴
5. **J. W. a členové:** Do strakonické jednoty vstoupil spolu s *Mikulášem z Lobkovic*, pány ze *Šumburka* a *Kadaní*. Po boku Aleše ze Šumburka se vyskytoval už r. 1441.⁵⁶⁵ Mikuláš z Lobkovic zprostředkoval jeho kontakt s Rožmberkem.⁵⁶⁶ Naproti tomu měl Jindřich r. 1448 záští s *Hynkem Krušinou ze Švamberka*, což snad souviselo s tím, že už r. 1445 nevycházel s Hynkovým tchánem Jindřichem z Plavna.⁵⁶⁷
6. **J. W. a poděbradští:** Zatímco r. 1441 byl nakloněn *Alešovi Holickému ze Šternberka*, jindy měl se Šternberky záští.⁵⁶⁸ Koupil Hauenštejn od *Viléma z Ilburka*, kterému na hradě snad patřil nějaký podíl ještě r. 1448.⁵⁶⁹
7. **Důvody vstupu:** Motiv nejasný, zvláště při komplikovaném vztahu fojtského rodu k saskému kurfiřtovi a při jeho sporu se Švamberkem. Zřejmě hrály roli vazby na Mikuláše z Lobkovic či pány ze Šumburka.
8. **V jednotě:** Vstoupil do jednoty 31. srpna 1449.⁵⁷⁰ Uveden v soupisu r. 1450 a ve smlouvě s Fridrichem Saským (ačkoli při jejím sjednávání v Plzni zřejmě nebyl). Není zmiňován ve vildštejnské smlouvě a ani žádné další listinné prameny ke strakonické jednotě jej nejmenují; avšak ještě na podzim 1450 ho chtěl Rožmberk pozvat na stranický sjezd (Jindřich ale tehdy byl na cestě do Říma).⁵⁷¹

s. 11-18, a TÝŽ, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen* I, Saaz 1881, s. 304-305. O statutu německých fojtských držav André THIEME, *Landesherrschaft und Reichsunmittelbarkeit*. Beobachtungen bei den Burggrafen von Meißen aus dem Hause Plauen und anderen Nachfolgefamilien der Vögte von Weida, Gera und Plauen, in: Jörg Rogge – Uwe Schirmer (hrsg.), *Hochadelige Herrschaft in mitteldeutschen Raum (1200-1600)*, s. 135-161.

⁵⁶⁰ Též jeho bratři postupně prodali své podíly na Weidě a drželi pak Bergu, Auerbach a od r. 1454 Wildenfels.

⁵⁶¹ Vše podle B. SCHMIDTA, *Die Reussen*, Tafel 2.

⁵⁶² Patřil k němu zřejmě i sousední hrad Himlštejn.

⁵⁶³ Srov. Herbert KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg (1446-1451)*, in: *Jahrbücher der Königlichen Akademie Gemeinnütziger Wissenschaften zu Erfurt*. Neue Folge, Heft XXXV, 1909, s. 1-264, zde s. 149.

⁵⁶⁴ LL III, s. 34, č. 44.

⁵⁶⁵ M. POLÍVKA, *Friedrich III.*, s. 261.

⁵⁶⁶ LL IV, s. 294-295, č. 415.

⁵⁶⁷ LL III, s. 34, č. 44, s. 367, č. 515.

⁵⁶⁸ K r. 1441 M. POLÍVKA, *Friedrich III.*, s. 261; o záští F. BERNAU, *Geschichte*, s. 17 (bez udání zdroje).

⁵⁶⁹ F. BERNAU, *Album* I, s. 304.

⁵⁷⁰ Přiznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.); průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

⁵⁷¹ LL IV, s. 294-295, č. 415.

9. Další dráha: Svatojiřského sněmu se neúčastnil. On nebo jeho syn ukazoval r. 1454 před revindikační komisí své zápisy na Hauenštejn, k nimž měla komise určité výhrady.⁵⁷² Podle jedné zprávy seděli fojtové z Weidy na Hauenštejně ještě r. 1466.⁵⁷³

Jan Kolda ze Žampachu na Náchodě⁵⁷⁴

1. *snad začátkem 90. let 14. století, † asi 1462.⁵⁷⁵ Pravděpodobně syn Koldy (Mikuláše) ze Žampachu a Bětky z Bukovic. Sestra Anna provdaná Kordulová z Dubence, bratr nebo jiný příbuzný Václav.⁵⁷⁶ Možná měl syna.
2. **Rod:** Příslušník zchudlé větve východočeského, kdysi panského rodu ze Žampachu, která se oddělila asi na počátku 14. století a upadla posléze do vladyckého stavu. Pravděpodobný otec Kolda byl drobný vladyka, vlastnil tvrz v Černíkovcích.
3. **Dráha do r. 1448:** Před husitskými válkami údajně studoval na univerzitě. Ve válkách doložen od druhé poloviny 20. let jako straník Tábora. Účast na diplomatických jednáních a vojenských akcích, včetně bitvy u Lipan. Zůstal poté na straně radikálů, po r. 1437 straníkem polské kandidatury. Působil přímo ve službách polského krále Kazimíra doma i ve Slezsku (boje proti slezským landfrýdům), vazby na polské šlechtice a na slezského knížete Konráda Bílého Olešnického. Koncem 30. let se zmocnil Náchodu a Rychmberku (Liberku), které právně zřejmě byly dědictvím Jiřího z Poděbrad. Výdaje na své války pokrýval z loupežné činnosti. V Čechách vedl odboj proti hradeckému landfrýdu, k němuž se nepřipojil, poražen od něho v červenci 1441, ale statky mu byly prozatím ponechány.
4. **J. K. Ž. a Rožmberk:** Už r. 1428 svědčil Kolda za tábority na příměří Rožmberka s Tábořem, což je jediný známý případ jejich styku mimo období strakonické jednoty. Z korespondence se dochoval jen jeden list Koldy Rožmberkovi z listopadu 1450 (omlouvá se z účasti na sněmu, prosí o přimluvu, neodpouští si ale výčitky vůči němu), jedno Koldovo podání na ubrmany (z nichž jeden byl Rožmberk) a zmínka o jedné schůzce.
5. **J. K. Ž. a členové:** S *Bedřichem ze Strážnice* se seznámil nejpozději během působení v tábořských posádkách ve Slezsku,⁵⁷⁷ oba se stali dlouholetými přáteli a spojenci (společná účast např. na pokusu o přepad Litovle 1437 a o dobytí Prahy 1440), spolupracovali i ve strakonické jednotě, kam jej Bedřich přivedl. *Kryštof Šof* byl rovněž jeho spojencem (už při pokusu o Prahu 1440), ve strakonické jednotě mu Šof postoupil k užívání hrad Valdštejn.⁵⁷⁸ *Oldřich z Hradce*, s nímž se zřejmě seznámil přes Bedřicha,

⁵⁷² AČ II, s. 179, č. 289.

⁵⁷³ F. BERNAU, *Geschichte*, s. 17.

⁵⁷⁴ Literatura: Vladimír WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu*. Život tábořského hejtmána, loupeživého rytíře, kondotiéra a psance, Hradec Králové – Trutnov 2002; Martin ŠANDERA, *Východočeská šlechta v polipanském bezvládlí, poděbradské a jagellonské éře* I, in: *Východočeské listy historické* 17-18, 2001, s. 89-116; OSN XIV, s. 540; A. SEDLÁČEK, *Hrady* V, s. 12-14; o bojích ve Slezsku Hubert ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens* 13, 1876, s. 1-72, 291-343.

⁵⁷⁵ S rozlišením jednotlivých generací v rodu jsou potíže, starší literatura v husitském a pohusitském období hovoří většinou o dvou Koldech, otci a synovi, čemuž by nasvědčovala zmínka o „mladém Koldovi“ k roku 1447 (SLČ, s. 136). Ve vyhraněném pojetí této teorie otce a syna by ani Kolda-člen strakonické jednoty nebyl totožný s Koldou-husitou. Z novějších prací ještě Šandera rozlišuje dva Koldy, ale V. Wolf, který se zabýval Koldou(y) speciálně, pojímá Jana Koldu jako jednu dlouhověkovou osobu (V. WOLF, *Jan Kolda*, viz zejm. s. 106-108). Přiklonil bych se i zde spíše k tomuto pojetí a nepokoušel se rozlišovat v Koldovi více osob, jejichž identifikace by vždy byla nutně nejistá. Pripusťme, že roku 1447 snad žil ještě jakýsi syn vedle svého otce.

⁵⁷⁶ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 16, 18.

⁵⁷⁷ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 18.

⁵⁷⁸ AČ IV, s. 21, č. 37.

se ve strakonické jednotě zastával jeho věci. *Bernart z Cimburka* si jej vybral za jednoho z ubrmanů ve sporu s moravským landfrýdem.⁵⁷⁹

- 6. J. K. Ž. a poděbradští:** *Jiří z Poděbrad* byl právoplatným dědicem většiny majetků, které Kolda uchvátil a držel. V poděbradské jednotě bylo několik jeho dávných tábořských spolubojovníků: *Svojše ze Zahrádky na Opočně* (dřívější přítel a spojenec, v době strakonické jednoty ale právě mezi ním a Koldou zášti),⁵⁸⁰ bratři *Šárovcové* (přes dřívější přátelskou úmluvu nyní proti Koldovi aktivně válčili),⁵⁸¹ *Jan Pardus z Vratkova* (přítel, účastnil se spíše z povinnosti landfrýdního tažení proti Koldovi, ale přátelství později obnoveno),⁵⁸² *Beneš Mokrovouský z Hustiřan* (mj. Koldův spojenec při pokusu o Prahu r. 1440) aj. Kolda válčil s hradeckým landfrýdem, jehož hejtmany byli (po sobě) *Soběslav a Jetřich z Miletínka*; kromě nich a *Svojšeho* měl z dalších členů landfrýdu spory zvláště s jedním služebníkem *Jiřího z Poděbrad* a s *Janem z Rychnova* (svým sousedem),⁵⁸³ r. 1450 je mu připisován útok na *Dvůr Králové*.⁵⁸⁴ Zášti s pány z *Pernštejna* a s celým moravským landfrýdem (částečný mír r. 1445).⁵⁸⁵
- 7. Důvody vstupu:** Vazba na Bedřicha ze Strážnice, který i sám uváděl, že právě on získal Koldu pro podporu Oldřichovi z Hradce.⁵⁸⁶
- 8. V jednotě:** Oldřichovi z Hradce pomáhal asi už na podzim 1448;⁵⁸⁷ už v únoru 1449 sliboval poslat příznávací list do jednoty,⁵⁸⁸ ten se sice nedochoval, ale na seznamech členů r. 1449 a 1450 Kolda jmenován. Kooperoval s Bedřichem ze Strážnice a Šofem,⁵⁸⁹ značně nezávislý na předácích jednoty. V únoru až březnu 1449 konflikt s hradeckým landfrýdem, žádal jednotu o pomoc, která však nepřišla. Jednota dokonce pomýšlela na jeho vyškrtnutí ze seznamu spojenců⁵⁹⁰ a i Kolda v ní ztrácel důvěru,⁵⁹¹ postupně donucen k příměří. Poté měl spory se Slezany; r. 1450 opět bojoval v Čechách a na Moravě. Po Vildštejnu Koldu oblehl hradecký landfrýd, ale nakonec bylo v červenci 1450 uzavřeno příměří⁵⁹² - jednota tak sice Koldovi nikdy nepomohla vojensky, ale zřejmě s její diplomatickou pomocí se Kolda prozatím udržel na svých statcích.⁵⁹³
- 9. Další dráha:** V zastoupení účast na kateřinském sněmu, kde ale jeho pře s hradeckým landfrýdem nebyla vyřízena. Ke sněmu r. 1451 glejtován na strakonické straně; svatojiřského sněmu se neúčastnil. Nejpозději od r. 1454 bojoval v Polsku ve třináctileté válce na straně polského krále. Od příchodu krále držel Náchod nelegálně, 1456 v jeho nepřítomnosti jeho statky dobyty Jiřím z Poděbrad, zemský sněm pak Koldu vyhostil ze země. Zemřel asi po r. 1462 snad opět v Čechách.⁵⁹⁴

⁵⁷⁹ SČPL 1/2, s. 334-335, č. 1399.

⁵⁸⁰ Nejednoznačnou formulaci v SLČ, s. 143, vysvětluje R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 450-451.

⁵⁸¹ Koldova stížnost v LL IV, s. 23, pozn. 3.

⁵⁸² V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 20, 59, 76.

⁵⁸³ Ke Koldovým sporům LL IV, s. 55-56, č. 65.

⁵⁸⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432.

⁵⁸⁵ AČ X, s. 263, č. 16.

⁵⁸⁶ LL IV, s. 306, č. 436.

⁵⁸⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 337-338.

⁵⁸⁸ LL IV, s. 12-13, č. 13.

⁵⁸⁹ Srov. např. LL IV, s. 306, č. 436 (že Bedřich sháněl u Koldy půjčku), AČ IV, s. 21, č. 37.

⁵⁹⁰ AČ IV, s. 25-26, č. 44.

⁵⁹¹ Srov. jeho výrok o předácích jednoty, že „oni dadie vám psanie dosti pěkného a na mněť se voziti budú,“ místo aby Koldovi pomohli (list Bedřichovi ze Strážnice, LL IV, s. 23, pozn. 3).

⁵⁹² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 450-454, o míru se Slezany s. 828; srov. také AČ III, s. 546, č. 561.

⁵⁹³ Kolda sám se ale domníval, že mu členství v jednotě přineslo spíše ztráty: „...nebt' sem já pro vás tak mnoho ztratil a v nebezpečnost všel, ještě Vaše Milost snad tomu neuvěří,“ psal v listopadu 1450 (LL IV, s. 301, č. 427).

⁵⁹⁴ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 76, se domnívá, že Kolda dostal od krále Jiřího milost.

Příloha č. 2: Tabulky majetku členů strakonické jednoty

Tabulky znázorňují vývoj majetkové držby členů jednoty od vypuknutí husitské revoluce do začátku kralování Jiřího z Poděbrad na základě čtyř sond k jednotlivým letům. V základní podobě vznikly již při mé seminární práci, ve které bylo s příslušnými odkazy popsáno, jak se k údajům o majetkové držbě a velikosti panství docházelo; zde se pouze musíme odvolat na tuto práci a na příslušné díly Sedláčkových *Hradů*. Pro Moravu byly zdrojem informací především příručky jmenované zde v úvodu podkapitoly V.3. o nemovitém majetku členů.

Zachyceny jsou hrady a z ostatních zboží jen ta, která byla důležitější nebo samostatnější, nikoli jednotlivé vesnice apod. Vymezení šlechtických rodin/rodů se řídí stejnými pravidly jako v textu práce v podkapitole V.3., jsou tedy bráni v úvahu členové jednoty a jejich nejbližší příbuzní, což se ale zpravidla krylo s celou rodovou větví, v některých případech i s celým rodem.

Tabulky mohou na první pohled působit poněkud nesrozumitelně, proto musíme začít legendou: V prvním sloupci za názvem zboží následuje upřesnění, zda se jedná o hrad, hrad s městem atd. Jde pouze o charakteristiku oné jedné lokality, zatímco měst či městeček v rámci jednoho panství mohlo být více, což se odráží až v celkových součtech. Následně jsou v závorce uvedena data majetkových změn v období 1419-1459. Např. údaj *(-1420, 1437-)* značí, že panství bylo získáno před rokem 1419, ztraceno r. 1420, znovu získáno r. 1437 a zůstalo v držbě přinejmenším do r. 1460. Pokud závorka chybí, znamená to, že zboží bylo drženo po celé období 1419-1459. Řazení jednotlivých zboží po sobě v rámci jednoho rodu přibližně odráží geografickou konfiguraci statků. Jednotlivé další kolonky udávají, zda rod držel zboží v daném roce a jaký měl majetek právní statut. Pro základní orientaci jsou alodiální statky psány běžným písmem, zatímco veškeré ostatní typy majetku kurzivou. Otazníky a výraz „asi“ se nevztahují k právnímu statutu zboží, který se většinou neměnil, nýbrž vyjadřují nejistotu, zda bylo zboží drženo právě k danému roku (výraz „asi“ značí pravděpodobnou držbu, která je započítána do celkových součtů, otazník nejistou držbu, která není počítána). Je rozlišen majetek v Čechách a v jiných zemích. K českým državám se vztahují celkové součty držby hradů, měst atd. Nezapočítávám statky, které v daném roce držel jiný člen rodu, pokud byla mezi oběma příbuznými vážnější rozepře (např. Švihov u pánů z Rýzmburka pro rok 1449). U hradů se nezahrnují hrady pravděpodobně zaniklé. Dvojice hradů (Rožmberk, Příběnice s Příběničkami...) počítám jako jeden hrad. Tam, kde je mi známo, že rod držel majetek i v jiných zemích, českých nebo cizích, je tento majetek uveden zvlášť na posledním řádku, již bez číselných součtů.

Řazení jednotlivých rodů se shoduje s Přílohou č. 1. Vynechán je Václav z Michalovic, příslušník duchovního stavu.

Držba pánů z Rožmberka v Čechách	1419	1439	1449	1459
Český Krumlov – hrad a město	alod	alod	alod	alod
Rožmberk – hrad a město (-1420, 1456-1457)	alod	<i>(zastaveno)</i>	<i>(zastaveno)</i>	<i>(zastaveno)</i>
Vítkův Hrádek – hrad (-1427)	alod	<i>(zastaveno)</i>	<i>(zastaveno)</i>	<i>(zastaveno)</i>
Menštejn – hrad	alod	alod	alod	alod
<i>statky kláštera Zlatá Koruna s hrádkem v Netolicích (1420-)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
<i>Volary – městečko (1444-1457)</i>			<i>zást. držba</i>	
<i>Hus – hrad zaniklý (1444-)</i>			<i>léno, zást. drž., h. zan.</i>	<i>léno, zást. drž., h. zan.</i>
<i>Prachatice – hrádek a město(před 1444-1457)</i>			<i>zást. držba</i>	
Helfenburk – hrad (-1458)	alod	alod	alod	<i>(zastaveno)</i>

Poděhusy – hrad	alod	alod, h. zan.	alod, h. zan.	alod, h. zan.
<i>Protivín – hrad a městečko (asi 1434-před 1437, mezi 1437 a 1450-mezi 1457 a 1459)</i>		?	<i>zást. držba (asi)</i>	
Křemže – tvrz a městečko (před 1445-)			<i>držba</i>	alod
Maškovec – hrad (asi 1455-)				alod
Velešín – hrad a městečko	alod	alod	alod	alod
Pořešín – hrad zaniklý (před 1434-)		alod, h. zan.	alod, h. zan.	alod, h. zan.
Sokolčí – hrádek (možná zaniklý)	alod	alod	alod	alod
Louzek – hrádek (1448-)			alod	alod
Trhové Sviny – hrádek a městečko (-1420, asi 1434-)	alod	alod, h. zaniklý	alod, h. zaniklý	alod, h. zaniklý
<i>Nové Hradky – hrad a město</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>
Třeboň – hrad a město	alod	alod	alod	alod
Ledenice – hrádek a městečko	alod	alod, h. zan.	alod, h. zan.	alod, h. zan.
<i>Lomnice n. L. – hrádek zaniklý a městečko (1435-)</i>		<i>zást. držb., h. zanik.</i>	<i>zást. držb., h. zanik.</i>	<i>zást. držb., h. zanik.</i>
<i>Veselí n. L. – tvrz a městečko</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
Dolní Bukovsko – tvrz a městečko	alod	alod	alod	alod
Choustník – hrad	alod	alod	alod	alod
Soběslav – hrad a město	alod	alod	alod	alod
Příběnice a Příběničky – hrady a městečko (-1420, 1437-)	alod	alod, hrady zaniklé	alod, hrady zaniklé	alod, hrady zaniklé
Dobronice – hrádek (1455-)				alod
Miličín – hrad zaniklý a městečko	alod, h. zan.	alod, h. zan.	alod, h. zan.	alod, h. zan.
<i>Zvíkov – hrad a městečko (1431-)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
<i>statky kláštera milevského (1437-)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
Sedlčany – město, Zrůbek - hrad	alod	alod, h. zan.	alod, h. zan.	alod, h. zan.
Zbiroh – hrad (-1431)	alod			
Vildštejn – hrad (-1421)	alod	<i>(někt.práva)</i>	<i>(někt.práva)</i>	<i>(někt.práva)</i>
Čečovice – tvrz (- před pol. 15. st.)	alod	?		
Malý Bor – tvrz (- před 1444)	alod	?		
Žiželice-městečko, Hradištko-hrad(-po 1419)	alod			
Celkem hradů a hrádků	17	10	13	12
Měst	6	6	7	6
Městeček	23	23	28	25
Vesnic a jejich částí (přibližně)	515	675	710	675
Mimo Čechy – Horní Rakousy: <i>Haslach – městečko, léno (-1421)</i>				

Držba Ozorů z Boskovic
Morava: Louka (u Kunštátu) – hrad, Pivín – ves (s tvrzí?)

Držba Jemnišských z Cimburka v Čechách	1419	1439	1449	1459
Klučov – tvrz (-1419/1420)	alod			
<i>Drobovice – tvrz (-1421)</i>	<i>zást. držba</i>			
<i>Žleby – hrad (1420?-1421?)</i>				
Celkem hradů a hrádků	0	0	0	0
Měst	0	0	0	0
Městeček	0	0	0	0

Vesnic a jejich částí (přibližně)	10	0	0	0
Mimo Čechy – Morava: <i>Nový hrad – hrad s městečkem Neuhaus, zástava (asi 1438-před 1454); Šumperk – hrádek a město, zástava (asi 1438-před 1454)</i>				

Držba hlavní větve pánů z Dubé	1419	1439	1449	1459
Dubá – hrad (-1428?, 1446-?)	alod (?)		(někt.práva)	
Kostelec n. S. – hrad (1443-1450)			léno	
Ralsko – hrad (mezi 1433 a 1453-před 1457)			?	
Celkem hradů a hrádků	1	0	1	0
Měst	0	0	0	0
Městeček	1	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	15	0	30	0

Držba pánů z Hradce v Čechách	1419	1439	1449	1459
Jindřichův Hradec – hrad a město	alod	alod	alod	alod
Kardašova Řečice – hrad a městečko	alod	alod	alod	alod
Stráž nad Nežárkou – díl hradu a městečka (-mezi 1415 a 1424) ^t	?			
Lomnice n. Luž. – hrádek a město (1420) ^t				
Velhartice – hrad a městečko (-před 1456)	alod	alod	alod	
Horažďovice – město, Prácheň – hrad (-před 1456)	alod	alod	alod	
Karlštejn – hrad (1437-1452/53)		purkrabství	držba	
Lysá n.L. – hrad a městečko (-mezi 1446 a 1453) ^t	alod (asi)	alod (asi)	?	
Celkem hradů a hrádků	5	6	5	2
Měst	2	2	2	1
Městeček	7	9	6	2
Vesnic a jejich částí (přibližně)	120	170	130	60
Mimo Čechy – Morava: Telč – hrad a město ^t ; Bílkov – hrad a Dačice – městečko (-1444, mezi 1452 a 1459-); Šternberk/Štamberk – hrad, asi od 1423 zaniklý ^t ; Janštejn – hrad, asi od 20. let zaniklý ^t ; Roštejn – hrad ^t ; Sádek – hrad, úchvat (1449-) ^t				

^t=statky telčské větve

Držba Libštejnských z Kolovrat	1419	1439	1449	1459
Libštejn – hrad	alod	alod	alod	alod
Krašov – hrad	alod	alod	alod	alod
část klášterství plaského(postup. od 1419-)		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Zbiroh – hrad a městečko (po 1434-)		alod	alod	alod
Žebrák – hrad a město (1421-)		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Točník – hrad (1421-)		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Příbram – město a tvrz (po 1440-před 1454)			?	
Dobříš – hrad a městečko (1422-)		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Štěchovice, Slapy – vsi (1437-)		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Buštěves - hrad (před 1440-)			alod	alod
Domažlice – město a hrad (před 1422-1422, po 1436-1454)		zást. držba	zást. držba	
Starý Herštejn – hrad (před 1427-po 1427)				

Střela – hrad (mezi 1449 a 1460-)				alod (asi)
Celkem hradů a hrádků	2	7	8	8
Měst	0	2	2	1
Městeček	0	7	7	7
Vesnic a jejich částí (přibližně)	15	135	150	135

Držba Bechyňů z Lažan v Čechách	1419	1439	1449	1459
<i>Krakovec – hrad (-1425, 1437)</i>	<i>léno</i>			
<i>Vrabinec – hrad (-po 1417, před 1440-1440)</i>	<i>?</i>	<i>zást. držba</i>		
Bechyně – hrad a město (-1428, 1437-)	alod	alod	alod	alod
Celkem hradů a hrádků	2	2	1	1
Měst	1	1	1	1
Městeček	0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	35	40	25	25
Mimo Čechy – Morava: <i>Nový hrad – hrad s městečkem Neuhaus, zástava (1420-1421); Šumperk – hrádek a město, zástava (1420-1421)</i>				

Držba vladyků z Leskovce v Čechách	1419	1439	1449	1459
H. Cerekvice – tvrz a městečko	alod	alod	alod	alod
<i>D. Cerekvice – tvrz a městečko (př. 1457-)</i>			<i>(zst. drž.?)</i>	<i>zást. držba</i>
Humpolec – hrad a městečko (po 1420-)		alod	alod	alod
Zvěřinec – hrádek (před 1442-po 1442)		?	?	?
Zvěstov – tvrz (1457-)				alod
Celkem hradů a hrádků	0	1	1	1
Měst	0	0	0	0
Městeček	1	2	2	3
Vesnic a jejich částí (přibližně)	10	15	15	20
Mimo Čechy – Morava: <i>(Červený) Martínkov – ves (-1447); Znojmo – hrad (1439-1453, zástava a hejtmanství)</i>				

Držba vladyků z Lobkovic v Čechách	1419	1439	1449	1459
<i>Hasištejn – hrad</i>	<i>zást. držba</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>
<i>Kadaň – město (asi 1448-1454)</i>			<i>zást. držba</i>	
<i>Chomutov – město (1424-?)</i>		<i>(někt.práva)</i>	<i>(někt.práva)</i>	
<i>Blatno – hrádek (1424-?)</i>		<i>(někt.práva)</i>	<i>(někt.práva)</i>	
<i>Most – hrad (-1420)</i>	<i>zást. držba</i>			
<i>Vrabinec – hrad (po 1417-asi 1424)</i>	<i>?</i>			
Lobkovice - tvrz	alod	alod	alod	alod
Obříství – tvrz	?	?	?	alod
<i>Okoř – hrad (50. léta?)</i>				<i>(úchvat?)</i>
<i>Hluboká – hrad (1420-po 1453)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	
<i>Helfenburk (u Bavorova) – hrad (1458-)</i>				<i>držba</i>
<i>Přimda – hrad a městečko(-1420)</i>	<i>zást. držba</i>			
Celkem hradů a hrádků	3	2	2	2
Měst	0	0	1	0
Městeček	5	4	6	5
Vesnic a jejich částí (přibližně)	55	155	170	120

Mimo Čechy - Morava: *Nový hrad – hrad s městečkem Neuhaus, zástava (-1420); Šumperk – hrádek a město, zástava (-1420)*

Držba pánů z Pecky	1419	1439	1449	1459
Pecka – hrad a městečko	alod	alod	alod	alod
Semily –tvrz a městečko(-před 1428,po 1428-)	alod	alod	alod	alod
Celkem hradů a hrádků	1	1	1	1
Měst	0	0	0	0
Městeček	2	2	2	2
Vesnic a jejich částí (přibližně)	25	25	25	25

Držba Hechtů z Rosic

Morava: Rosice – hrad a městečko; *Veveří – hrad, zástava (mezi 1433 a 1436-); Střílky – hrad a městečko, zástava (-před 1423, po 1437-); Nosislav – tvrz (před 1422-1447); Štěmčechy – tvrz*

Držba Švihovských a Dolanských z Rýzmburka	1419	1439	1449	1459
Švihov – hrad a městečko (-1425, po 1434-)	alod	alod	(alod-drží Vilém)	alod
Skála (u Přeštice) – hrad (-po 1427, asi 1441-)	alod	?	alod	alod
<i>Přeštice – městečko (1420-)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
<i>Litice u Plzně – hrádek zaniklý (1431-1448)</i>		<i>zst. držba, hr. zanik.</i>		
Rabí - hrad	alod	alod	alod	alod
<i>Nový hrad u Kunratic – hrad zaniklý (1436-1450)</i>		<i>zst. držba, hr. zanik.</i>	<i>zst. držba, hr. zanik.</i>	
<i>Vildštejn (u Blovic) – hrad (před 1446)^d</i>				
Velhartice – hrad a městečko (před 1456-) ^d				alod
Horažďovice – město, Prácheň – hrad (před 1456-1459) ^d				alod
Vartenberk–hrad a městečko (před 1457-) ^d				alod
Falkenberg – hrad zaniklý (před 1457-) ^d				alod
Celkem hradů a hrádků	3	3	2	6
Měst	0	0	0	1
Městeček	1	2	1	7
Vesnic a jejich částí (přibližně)	30	65	45	140

^d= statky Děpolda Dolanského

Držba vladyků ze Sobětic	1419	1439	1449	1459
Sobědice (u Klatov) – tvrz	alod	alod	alod	alod
<i>Týn n. Vlt. – hrad a město(-před 1461)</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
Třebel – hrad (před 1448-před 1452)			alod	(zastaveno)
Celkem hradů a hrádků	1	1	2	1
Měst	1	1	1	1
Městeček	0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	30	30	35	30

Držba vladyků ze Strážnice v Čechách	1419	1439	1449	1459
<i>Kolín – hrad a město (1434/1435-1458)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	
<i>Sion – hrad zaniklý (po 1437-?)</i>		<i>úchvat (asi), hr. zanik.</i>	<i>úchvat (asi), hr. zanik.</i>	
<i>Potštejn – hrad (1458-)</i>				<i>zást. držba</i>
Celkem hradů a hrádků	0	1	1	1
Měst	0	1	1	0
Městeček	0	0	0	2
Vesnic a jejich částí (přibližně)	0	40	40	15

Držba Kryštofa Šofa v Čechách	1419	1439	1449	1459
<i>Trosky – hrad (1438/1439-po 1444)</i>		<i>úchvat</i>		
<i>Valdštejn – hrad (po 1440-)</i>			<i>držba</i>	<i>držba</i>
<i>Vysoké Veselí – tvrz a městečko (před 1450-mezi 1450 a 1465)</i>			<i>držba (asi)</i>	?
Celkem hradů a hrádků	0	1	1	1
Měst	0	0	0	0
Městeček	0	1	1	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	0	15	10	10

Držba pánů ze Šumburka (perštejnská a glauchovská větev) v Čechách	1419	1439	1449	1459
<i>Perštejn – hrad^p</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno, hr.zan.</i>
<i>Nový Šumburk- hrad (1435-1449)^p</i>		<i>léno</i>	<i>(léno – drží Vilém)</i>	
<i>Funkštejn – hrad (asi 1449-)^p</i>			<i>(léno – drží Vilém)</i>	<i>(léno–drží Vil. děti)</i>
<i>Egerberk – hrad (před 1443-1443)^p</i>		?		
<i>Vintířov – jedna ze dvou tvrzí^p</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno (asi)</i>	<i>léno (asi)</i>
<i>Kostelec n. Lab. – hrádek a město (po 1432-asi 1444)^p</i>		<i>zástavní držba (asi)</i>		
<i>Žeberk – hrad (-mezi 1446 a 1454)^g</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	?
<i>Červený Hrádek (Borek) – hrad a městečko (před 1428-po 1428)^g</i>				
Celkem hradů a hrádků	2	3	1	0
Měst	0	1	0	0
Městeček	2	2	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	35	35	15	5
Mimo Čechy – Míšeň: Česká léna: <i>Glauchau</i> , ^g <i>Meerane</i> , ^g <i>Waldenburg</i> ^g – hrady. Saská léna: <i>Geringswalde</i> – klášter, ^g <i>Hartenstein</i> , ^g <i>Stein</i> ^g – hrady. Alody (?): <i>Lichtenstein</i> (v dnešním Sasku), ^g <i>Thurm</i> ^g – hrady.				

^p = perštejnská větev, ^g = glauchovská větev

Držba hlavní větve pánů ze Švamberka	1419	1439	1449	1459
<i>Bor (u Přimdy) – hrad a městečko</i>	<i>alod</i>	<i>alod</i>	<i>alod</i>	<i>alod</i>
<i>Krasíkov - hrad</i>	<i>alod</i>	<i>alod</i>	<i>alod</i>	<i>alod</i>
<i>zboží kláštera v Teplé (asi 1420-)</i>		<i>oprava</i>	<i>oprava</i>	<i>oprava</i>

<i>Kynžvart (asi 1435-po 1454)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	
<i>Manětín – městečko (1420-)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
<i>Zelená hora – hrad, Pomuk – městečko (1420-mezi 1454 a 1464)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	?
<i>Rokycany – město a tvrz (před 1446-po 1457)</i>			<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba (asi)</i>
<i>Přimda – hrad a městečko (1454-)</i>				<i>zást. držba</i>
Celkem hradů a hradečků	2	4	4	3
Měst	0	0	1	1
Městeček	2	10	10	7
Vesnic a jejich částí (přibližně)	20	215	220	130

Držba Jana z Ústí a jeho bratrů	1419	1439	1449	1459
Hradiště – hrad, Sez. Ústí – město (-1420)	část?			
Kamenice nad Lipou – hrad a město	alod	alod	alod	
Fuglhaus – hrádek (-mezi 1444 a 1448)	alod-část	alod-část (asi)	(právní nárok)	
Celkem hradů a hradečků	2	2	1	0
Měst	2	1	1	0
Městeček	0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	?	20	15	0

Držba Jana Blankštejna z Vartenberka	1419	1439	1449	1459
<i>Blansko (u Ústí) – hrad (asi 1436-)</i>		<i>držba</i>	<i>držba</i>	<i>držba</i>
<i>Šaunštejn – hrádek (před 1446)</i>		?		
<i>Svádov – hrádek (?-)</i>			?	<i>držba</i>
<i>Děvín – hrad (?)</i>			?	
Celkem hradů a hradečků	0	1	1	2
Měst	0	0	0	0
Městeček	0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	0	25	25	30

Držba fojtů z Weidy v Čechách	1419	1439	1449	1459
<i>Hauenštejn – hrad (1437-)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
<i>Himlštejn – hrádek (1437-)</i>		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
Celkem hradů a hradečků	0	2	2	2
Měst	0	0	0	0
Městeček	0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	0	20	20	20
Mimo Čechy – Vogtland (vše léna?): <i>Schmölln – hrad a město (-1419?)</i> ; <i>Auerbach – hrad a město (-po 1416?)</i> ; <i>Weida – hrad a město (část do 1427)</i> ; <i>Berga nad Halštřovem – hrad a město (1427-)</i> ; <i>Wildenfels – hrad a městečko (1454-)</i>				

Držba Koldů ze Žampachu v Čechách	1419	1439	1449	1459
Černíkovice – tvrz (-1456)	alod	alod	alod	
<i>Rychmberk – hrad (asi 1440-1456)</i>			<i>úchvat</i>	
<i>Náchod – hrad a město (1437-1456)</i>		<i>úchvat</i>	<i>úchvat</i>	

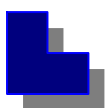
<i>Homole (Hummel) – hrad (mezi 1437 a 1440-1444)</i>		<i>úchvat (asi)</i>		
Celkem hradů a hrádků	0	2	2	0
Měst	0	2	2	0
Městeček	0	1	2	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	2	25	45	0
<i>Mimo Čechy – Slezsko: Kamienna Góra (Landeshut) a Krzeszów (Grüssau) – poručnická správa panství nebo jeho části (kolem 1449)</i>				

Příloha č. 3: Mapy

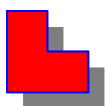
Obě mapky zachycují stav majetků členů jednot v letech 1449-1450⁵⁹⁵ do té míry, jak jej lze rekonstruovat na základě zjištěných údajů. První mapka, která vznikla v základní podobě už při mé seminární práci, znázorňuje pouze državy členů strakonické jednoty v Čechách, avšak ukazuje i přibližný rozsah celých panství, která příslušela k hradům a tvrzím. Velikost panství jsem zjišťoval v rámci seminární práce. Državy jednotlivých rodů jsou odlišeny barevně; dílčí hranice mezi jednotlivými panstvími v rámci dominia jednoho rodu nemusejí odrážet aktuální správní rozčlenění dominia, ale spíše mají přibližně zachytit celky, z nichž se dominium postupně vytvářelo.

Druhá mapa, která je nová, znázorňuje ve stejném období rozložení držav členů strakonické i poděbradské jednoty v Čechách i na Moravě. Vyznačeny jsou hradby (i zaniklé) a v případě, že centrem zboží nebyl hrad, i města a nejdůležitější tvrze. Z měst jsou kromě poddanských zachycena pochopitelně i královská města, která se k jednotám přidala z vlastní vůle, aby byly viditelné všechny důležité opěrné body obou jednot. Barevně jsou přibližně vyznačeny, pouze pro hrubou orientaci, jednotlivé kraje: podkladem pro podobu krajského uspořádání byla mapa v příručce Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 516-517, s nutnými úpravami pro podobu v 15. století (neexistence podbrdského a vltavského kraje).

Legenda ke druhé mapě:

hrad člena strakonické jednoty

hrad člena poděbradské jednoty

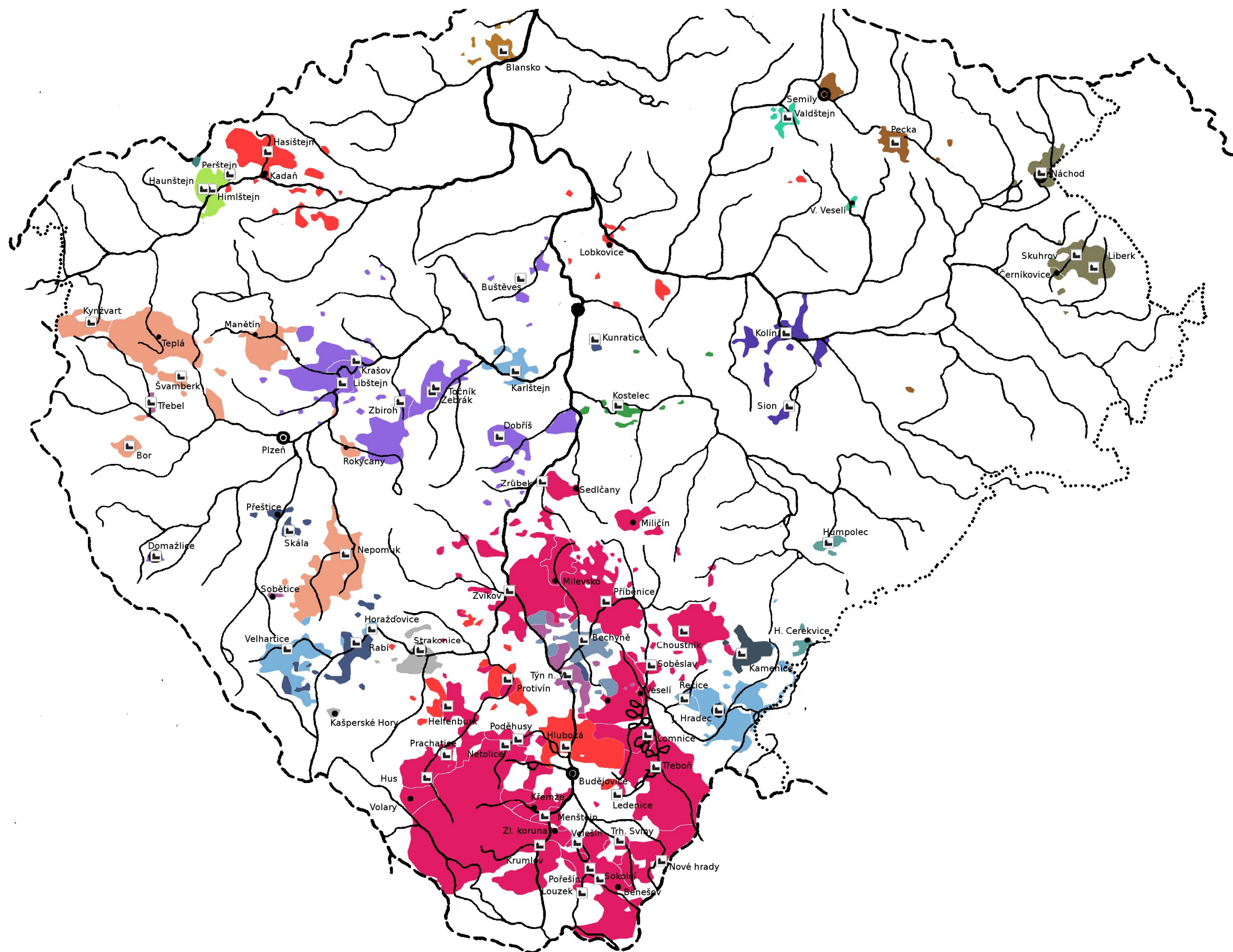

město/tvrz člena strakonické jednoty

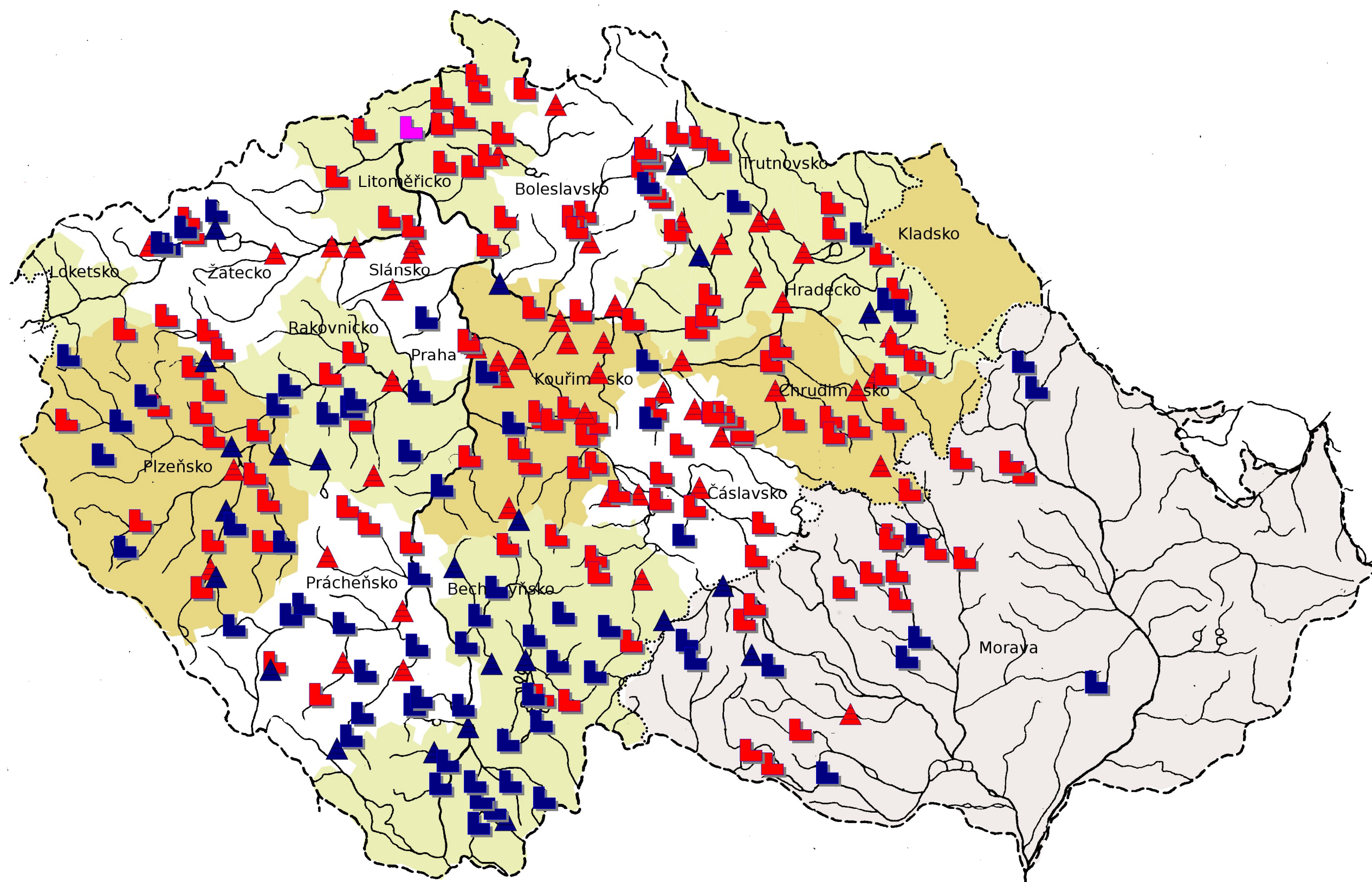

město/tvrz člena poděbradské jednoty

⁵⁹⁵ Zachycený stav platí cca pro druhou polovinu roku 1449 a první polovinu roku 1450. Majetkové transakce během těchto let byly zanedbatelné, spíše docházelo k přestupům členů mezi oběma jednotami. V mapách jsou zachyceni všichni členové jednot z let 1449-1450, v případě osob, které mezi jednotami přestupovaly, je ve druhé mapě je přihlédnuto především ke složení členstva v době války 1450 (pouze lavírující Jan Blankštejn z Vartenberka je znázorněn v „neutrální“ růžové barvě).

Mapa č. 1: Majetky členů strakonické jednoty v Čechách v letech 1449-1450

Mapa č. 2: Majetky členů strakonické a poděbradské jednoty v Čechách a na Moravě v letech 1449-1450